

F
30664
76

Η ΠΕΙΡΩΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΟΙ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΛΙΝΔΡΗΣ

ΤΕΛΟΣ ΜΕΛΟΣ Γ. Σ. Ε. Ε.

ΤΕΛΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ - ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

ΤΕΛΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΟΥΛΙΟΥ ΔΡΑΚΟΥ Β - ΤΗΛ. 23-798

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΠΥΡΟΥ ΣΤΟΥΠΗ

ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΟΙ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

«Εάν αγνοούμε τὸ παρελθὸν
δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ ἐκτι-
μήσωμε σωστὰ τὸ παρὸν καὶ
νὰ οἰκοδομήσωμε τὸ μέλλον»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1976

ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 17087
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 15-12-99
ΑΡΙΘΜΟΣ 949 53 ΣΤΟ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

«ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ». (Βραβείον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου), Κέρκυρα 1959

«ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ». Ἔκδοσις Βα βελτιωμένη. Κέρκυρα 1960

«ΠΩΓΩΝΗΣΙΑΚΑ ΚΑΙ ΒΗΣΣΑΝΙΩΤΙΚΑ». (Γνωριμία μετὰ τοῦ ακρι-
τικῆ Ἑλληνισμοῦ). Τόμος Αος. Πάτραι 1962

«ΠΩΓΩΝΗΣΙΑΚΑ ΚΑΙ ΒΗΣΣΑΝΙΩΤΙΚΑ». Τόμος Βος. Κέρκυρα
1964. (Εὐγενεῖ χορηγία Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρίας)

«ΒΗΣΣΑΝΗ». Ἱστορικὰ — Ὀνοματολογικὰ — Λαογραφικὰ (Κέρκυρα
1972. Δαπάνη τῆς Ἀδελφότητος Βησσανιωτῶν «Ἀρετή»
Ἀθηνῶν).

Ταχυδρομικὴ δ)σις συγγραφέως:

ὁδὸς Φλαγγίνη 1

Κέρκυρα

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Λίγα λόγια

Σὰν Σήμερα πρὶν ἀπὸ πεντακόσια τόσα χρόνια χανόταν ἡ «ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΑ» ἢ «ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΠΟΛΙΣ», καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ τὸ «θέμα τοῦ Δυρραχίου» ἢ ἀρχαία Ἐπίδαμνος, πὺ κρατοῦσε ἀνοικτοὺς τοὺς δρόμους ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα γιὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων του μέ τὰ ὑπόλοιπα θέματα τοῦ Βυζαντίου.

Ἀπὸ τότε, ὁ Ἑλληνισμὸς γιὰ δεύτερη φορὰ νεκρωμένος γίγαντας, κατορθώνει μέ τις δικές του καὶ μόνο δυνάμεις ὄχι μόνο νὰ ἐπιβιώσῃ ὑπὸ σκληρῆ δουλείᾳ ἀλλὰ, ἀνδρωμένος νὰ δημιουργήσῃ τὸ Ἐλεύθερο Ἑλληνικὸ κράτος, παρὰ τὸ Διεθνὲς Κράμα πὺ ἐπικρατοῦσε τότε, μέ Ἑλληνισμὸ ὅμως δισυλόστατο, ἐλεύθερο καὶ δοῦλο.

Ἰδιαίτερα ὁ χῶρος τῆς Β. Ἠπείρου, τὸ παλῆ Βυζαντινὸ θέμα, εἶδε κατὰ καιροὺς ὄχι μόνο ἐλεύθερη Ἑλληνικὴ Διοίκησι ἀλλὰ καὶ δική της τὸ 1914. (Αὐτόνομος Βόρειος Ἠπειρος).

Δυστυχῶς ἡ πολιτικὴ πὺ ἐφήρμοσαν οἱ τότε Μεγάλεις Δυνάμεις ὑποχρέωσαν τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος σὲ περιορισμὸ τῆς ἐδαφικῆς του ἀκεραιότητος καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἐκτὸς τοῦ κορμοῦ του παραμονὴ Ἑλληνικωτάτων ἐδαφῶν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων — Ὀμηρικῶν — ὡς τῆς Β. Ἠπείρου.

Παραδειγματιζόμενοι λοιπὸν ἀπὸ τὴν νεώτερη καὶ μόνον Ἑλληνικὴ Ἱστορία καὶ μὴ πὺ ἡ ἴδια κατάστασι ἐπικρατεῖ στοὺς ἀγιασμένους καὶ αἱματοβαμένους χῶρους τῆς Β. Ἠπείρου, καὶ ἐν ὄψει τῶν ἐμφανῶν καὶ ἀφανῶν συμφερόντων πὺ ἐπικρατοῦν ἢ θὰ ἐπικρατήσουν στὸν γεωπολιτικὸ χῶρο πὺ περικλείει τὴν Β. Ἠπειρο - Ἀλβανία - Γιουγκοσλαβία (πρῶην Μαυροβούνιο καὶ Κοσσυφοπέδιο) κ.λ.π., πιστέψαμε στὴν ἀνάγκη δημιουργίας ἐνὸς φορέα, καθαρὰ Βορειοηπειρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος, πὺ θὰ συγκεντρώσῃ στὴν πρωτεύουσα τῆς ἐλεύθερης Ἠπείρου ὅ,τι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ συγκεντρωθῇ, πέρα ἀπὸ κεῖνα πὺ εἶναι γνωστὰ, σὲ Ἱστορικὸ, Γλωσσικὸ, Θρησκευτικὸ, Λαογραφικὸ κ.λ.π. ὑλικό.

Εἰδικώτερα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα πὺ θὰ βοηθήσῃ ἐν συνεργασίᾳ μέ ὅ,τι τοῦ προσφέρεται καὶ ὅ,τι μπορεῖ

νὰ προσφερθῆ μελλοντικὰ, βάσει ἐπιστημονικῶν κριτηρίων καὶ εὐρημάτων, γιὰ νὰ μπορέσουμε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ βοηθήσουμε, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μιὰ Ἱστορικὴ ἀλήθεια ὅπου μπροστὰ τῆς θὰ παρασυρθοῦν σὰν χάρτινοι πύργοι ὅ,τι ἡ ξένη προπαγάνδα καὶ τὰ ἄνομα συμφέροντα δημιούργησαν γιὰ καινούργια ἐθνότητα, ἀρχαιολογία, ἱστορία, λαογραφία κ.λ.π. στὸν δικό μας καὶ μόνο τόπο, πού μὲ νομοθετήματα τοῦ 1975 ἐπιβάλλουν τὴν ἀναγκαστικὴ ἀλλαγὴ τῶν πάντων, ἀπὸ ταφόπετρες — ἐρείπια — τοπωνύμια — οἰκογενειακὰ ἐπίθετα καὶ ὀνόματα, γιὰ τὴν πλήρη ἀλλοίωσι τῆς περιοχῆς.

Αὐτὸν τὸν φορέα ὑλοποιήσαμε Νομικὰ μὲ τὴν ἐπωνυμία «**ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ**» μὲ ἔδρα τὰ Ἰωάννινα καὶ χρόνο δραστηριοποιήσεως τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1975.

Στὴν προσπάθειά μας αὐτὴ πολὺ μᾶς βοήθησαν καὶ μᾶς βοηθοῦν καὶ τοὺς εὐχαριστοῦμε μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς πρώτης αὐτῆς ἐπαφῆς, τοῦ παρόντος βιβλίου, πὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχαίη σειρᾶς ἐκδόσεων εἰδικὰ γιὰ τὸν βορειοηπειρωτικὸ χῶρο.

Τὸν συγγραφέα τοῦ παρόντος «**Ἡπειρῶτες καὶ Ἀλβανοί**», σεβαστὸ καὶ φιλόμουσο ἀπὸ τὴ Βήσσανη τῆς Ἐλεύθερης Ἠπείρου κ. Σπύρο Στούπη — βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν — πὺ εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνη νὰ μᾶς παραδώσῃ τὸ βιβλίο αὐτὸ γιὰ ἔκδοσι, παραιτούμενος παντὸς δικαιώματος, τὸν παρακαλοῦμε νὰ δεχθῆ τὶς θερμότερες εὐχαριστίες τοῦ ὑποφαινομένου, τῶν συνεργατῶν μου στὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Ἰδρύματος καὶ τῶν μελῶν τοῦ I.B.E.

Ὁ συγγραφέας ὅπως θὰ δῆ ὁ ἀναγνώστης ἐπιλαμβάνεται μὲ σαφήνεια καὶ γλαφυρότητα θεμάτων πὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔρχονται στὴ δημοσιότητα καὶ πλαισιώνονται ἀπὸ ἀνέκδοτες φωτογραφίες, χάρτες καὶ ντοκουμέντα, ἀποτελοῦν δέ ἔγγραφη ἀπάντησι ἐλευθέρου ἀνθρώπου στὴ προσπάθεια ἀλλοιώσεως τῆς Ἱστορίας ἀπὸ ἐπίσημο φορέα προπαγάνδας Κράτους, πὺ ἐπιθυμεῖ νὰ φαίνεται καὶ αὐτονομάζεται «**Προοδευτικὸ — Σοσιαλιστικὸ — Δημοκρατικὸ**».

Τέλος ἐκφράζονται θερμὲς εὐχαριστίες σ' αὐτοὺς πὺ ἐπιμελήθηκαν τὴν ἔκδοσι τοῦ παρόντος, καθηγητὲς συνεργάτες, καθὼς καὶ σ' ἐκείνους πὺ πρόσφεραν ὑλικὸ καὶ βοήθεια γιὰ τὴν ἔκδοσι τοῦ ἔργου.

Ἰωάννινα 29 Μαΐου 1976

Ὁ Πρόεδρος
τοῦ Ἰδρύματος Βορειοηπειρωτικῶν Ἐρευνῶν
ΕΕΝΟΦΩΝ Γ. ΚΟΝΤΟΥΡΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σπυρίδων Βλάχος, ἐξηγῶν τοὺς σκοποὺς ποὺ ἐπεδίωκε μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἡπειρωτικῶν χρονικῶν (1926), προλογίζωντάς τα, γράφει τὰ ἑξῆς:

«Οὐδενὸς τῶν περὶ τὴν πατριὸν ἱστορίαν ἀσχολουμένων διαφεύγει, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν τμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ἡ Ἡπειρος εἶναι ἡ περισσότερο ἀγνωστος.

»Κακὴ μοῖρα καταδικάσασα τὴν ἀτυχὴ ταύτην χώραν εἰς περιπετείας σκληρὰς ἰδιαιτέρως, πλὴν ἐκείνων, τὰς ὁποίας συνεμερίζετο μετὰ τῆς ὅλης πατρίδος, ἐξηφάνισε τὰ πλεῖστα τῶν ἰχνῶν τοῦ παρελθόντος, οὕτως ὥστε τὰ κενὰ τῆς Ἡπειρωτ. Ἱστορίας νὰ ἀποβαίνωσι δυσαναπλήρωτα.

»Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη, ὁ πολύτιμος τῆς ἱστορίας παραστάτης καὶ ὁδηγός, ὑπὸ τὴν καταδίωξιν τῆς αὐτῆς ἀμειλίκτου μοίρας, ἠρνήθη σχεδὸν ἀπολύτως τὰς ὑπηρεσίας τῆς εἰς τὴν Ἡπειρον, δεδομένου, ὅτι αἱ μοναδικαὶ ἀλλ' ἀτελῶς ἐνεργηθεῖσαι ἐν Δωδώνῃ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ Καραπάνου, δὲν προσέλαβον, διὰ τὴν μὴ συστηματικὴν παρακολούθησιν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἀρχαιολόγων, τὴν ἔκτασιν καὶ σημασίαν, ἣν ἐνεῖχον παρόμοιαι ἀνασκαφαὶ ἐνεργηθεῖσαι ἐν Ὀλυμπίᾳ, Δελφοῖς, Κρήτῃ κ.ἄ.

»Δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀρχαία ἱστορία ἡ παρουσιάζουσα τελείαν στείρωσιν πηγῶν. Περίλαμπροι ἢ ἐπώδυνοι ἀλλ' ὅπωςδήποτε περιφανεῖς περίοδοι τῆς Ἡπειρωτικῆς ζωῆς κατὰ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους, εἶναι τόσον ἀγνωστοὶ ὅσον καὶ οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι.

»Ἡ περισυλλογὴ πάσης φύσεως ὑλικοῦ, διαφωτίζοντος πτυχὴν τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας τούτου πρὸς δημοσίευσιν εἶναι ἡ μᾶλλον πατριωτικὴ πρᾶξις καὶ ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς διὰ πάντα ἀληθινὸν Ἡπειρώτην».

Οἱ πολύτιμες ἀνασκαφές τῆς Δωδώνης πού ἐγένοντο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Σωτ. Δάκαρη, ἀναμφισβητήτως ἐπλούτισαν πολὺ τὶς σχετικὲς γνώσεις μας.

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ Δωδώνη πρὸς τὴν ὁποία δικαιολογημένα στρέφεται ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Ὑπάρχουν στὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο καὶ ἄλλα σημεῖα, πολλὰ μάλιστα πού ἀναμένουν τὴ σχετικὴ ἔρευνα ἡ ὁποία θὰ περιορίσῃ πολὺ τὰ ἱστορικὰ κενὰ πού παραμένουν πάντοτε μεγάλα.

Οἱ σελίδες πού ἀκολουθοῦν, καρποὶ μακροχρονίων ἀναδιφύσεων καὶ συλλογῆ ἀτομικῶν βιωμάτων τῆς Τουρκοκρατίας ἢ παρατηρήσεων καὶ ἀναμνήσεων, ἐπισημαίνουν ἀπλῶς καταστάσεις καὶ γεγονότα, κυρίως ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Συμπληρώνουν δὲ πολλὰ κενὰ καὶ μερικὰ διανοίγουν ἢ ἐπισημαίνουν νέους ὀρίζοντας ἐρεύνης πού θὰ διευκολύνουν τὴν πληρέστερη καὶ — κατὰ τὸ δυνατόν — ὀλοκληρωμένη παρουσίασι τῆς τόσο σκοτεινῆς ὅσο καὶ ἀγραφῆς σήμερα Ἡπειρωτικῆς Ἱστορίας.

Ἔγραψα ἐν Κερκύρα

Σπῦρος Στούπης

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κωνσταντίας

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Λίγα λόγια.	Σελ.	5
Πρόλογος	»	7
Περιεχόμενα	»	9
Πίναξ εικόνων	»	15
Ουσιώδη Παροράματα.....	»	16
Κεφ. 1ον. Ἡ ἀλβανικὴ θεωρία περὶ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τῶν Ἀλβανῶν ὡς ἀπογόνων Ἰλλυριῶν. Ἀναμφισβήτητος ἢ ἑλληνικότης τῆς ἐνιαίας Ἠπείρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Δωδώνη, τὸ πανάρχαιο ἑλληνικὸ ἱερὸ τῆς Ἠπείρου, ἢ κοίτις καὶ ἡ μητρόπολις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀρχαιοτάτη Ἑλλάς. Πελασγοί, Ἰλλυριοί, Ἡπειρῶται, Γραικοί.	»	17
Κεφ. 2ον Ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἠπείρου πρωτοελληνικός. Μόνον ἑλληνικὰ φύλα στὴν Ἡπειρο. Ὄνόματα φύλων. Ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί. Ἡ «βαρβαρότης» τῶν Ἡπειρωτῶν. Ἐπίδρασις Μακεδονικοῦ πολιτισμοῦ.	»	30
Κεφ. 3ον Το Ἡπειρωτικὸ Δεσποτᾶτο ἢ Δεσποτᾶτο τῆς Ἑλλάδος ἀφετηρία ἀναγεννήσεως τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Εὐάνδρος Ἡπειρος.....	»	38
Κεφ. 4ον Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴ σημερινὴ Ἀλβανία καὶ Γιουγκοσλαβία κατὰ τὸ ἔτος 2.000 π.Χ. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στὸν Ἡπειρωτοαλβανικὸ χῶρο ἀπὸ τοῦ 13ου μ.Χ. αἰῶνος. Ἡ ἑλληνικὴ ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν Βλάχων, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ ἑλληνικότης τοῦ τόπου γενικώτερα.	»	43
Κεφ. 5ον Ἑλληνοαλβανοί, Τουρκαλβανοί, Ἀρβανίτες Ἡπειρῶτες, Βλάχοι. Ὁ μῦθος τῆς Ἀλβανικῆς συμβολῆς στὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Οἱ «ἀρβανίτες» συμπολεμισταὶ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντη καὶ μισθοφόροι τῆς Δύσεως. Ἀρβανιτοχώρια.	»	51

- Κεφ. 6ον Οἱ Βλάχοι εἰδικώτερα. Ἡ Ἰταλία δημιουργὸς Βλαχικῆς ἐθνότητος ἀγνοουμένης προηγουμένως. Σχετικὸς Σουλτανικὸς ἰραδές. Ρουμανικὰ σχολεῖα. Βλαχοχώρια. Κουτσόβλαχοι καὶ Ἀλβανοὶ πρόμαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ρουμανικαὶ διαπιστώσεις. Σελ. 61
- Κεφ. 7ον Ἀπώλεια τοῦ ἐθνικοῦ Ἠπειρωτικοῦ ὀνόματος. Ταύτισις Ἠπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν. «Ἀλβανοί» καὶ Ἀλβανοί. Ἑλληνικὴ καὶ ξένη περὶ «Ἀλβανῶν» βιβλιογραφία. Ἡ φραστικὴ ἀλβανοποίησις τῆς Ἠπέιρου. 68
- Κεφ. 8ον Ἀλβανία - Ἀλβανοί, ὄνομα. Ἀρχικὴ τῶν ἐμφάνισις ἱστορικῶς. Πρώτη παρουσία τῶν στῆν Ἠπειρο ὡς συμμάχων τῶν Σέρβων. Σερβοκρατία. » 84
- Κεφ. 9ον Ἀλβανικὴ χώρα καὶ Ἀλβανικὴ ἐθνότης. Γκέγκηδες καὶ Τόσκηδες. Ἡ ἔλλειψις ἀλβανικῆς καὶ βλαχικῆς γραπτῆς γλώσσης εὐνοεῖ τὴν ἀνάμιξι καὶ ὀρασι ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλβανο-Ρουμανικὴ συνεργασία. Δημιουργία Ἀλβανικοῦ Μουσουλμανο-Καθολικοῦ Βασιλείου καὶ κατάρρευσις του. Διωγμὸς τῆς ἑλληνικῆς ὀρθόδοξου ἐκκλησίας. » 89
- Κεφ. 10ον Φωτεινὲς πρωτοβουλίες γιὰ μιὰ Ἑλληνο-Ἀλβανικὴ ἐνότητα. Διαπιστώσεις καὶ κρίσεις γύρω ἀπὸ τὴ δημιουργία ἀλβανιστικῆς κινήσεως. » 100
- Κεφ. 11ον Ἐπινόησις γραπτῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Ὁ ἕλλην Θεοφ. Μαυρομάτης κατόπιν ἐπίσκοπος Φὰν Νόλι πρῶτος συστηματικὸς καλλιεργητῆς τῆς ἀλβανικῆς λογοτεχνίας. Προσπάθειαι εἰσαγωγῆς τῆς στὰ σχολεῖα τῆς Ἠπέιρου. » 107
- Κεφ. 12ον Ὑπῆρξε πράγματι Ἀλβανικὴ γραπτὴ γλῶσσα κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας; Ἡ ἔλλειψις ὀργανώσεως Βορειοηπειρωτικῶν καὶ ἀλβανολογικῶν Σπουδῶν. » 112

- Κεφ. 13ον Ἡ κατάστασις κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων. Ἡ συμπεριφορὰ τῶν τιμαριούχων ἔναντι τοῦ κόσμου τῆς ὑπαίθρου εὐνοεῖ τὶς τουρκικὲς ἐπιδιώξεις. Βαγενετία - Βαγενέται. Ἄνδηγαυοί. Δυναστεία Τόκκων. Σελ. 118
- Κεφ. 14ον Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς καταστάσεως πρὸ τῆς ἐδραιώσεως τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἐκδίωξις τῶν Ἀλβανῶν ἐξ Ἠπείρου ὑπὸ Καρόλου Τόκκου. Συνθηκολόγησις Ἰωαννίνων μὲ Σινὰν πασᾶ. » 122
- Κεφ. 15ον Οἱ ὁμαδικοὶ ἐξισλαμισμοὶ στὴν Ἠπειρο καὶ Ἀλβανία. Μετατροπὴ ἐκκλησιῶν σὲ τζαμιά. Περιηγησις Ἠπειρωτῶν. Τουρκοχριστιανοὶ καὶ Μισοτουρκοὶ. «Γκραικομᾶνοι». » 126
- Κεφ. 16ον Ἡ ρευστὴ χριστιανικὴ συνείδησις Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων εὐνοεῖ τὴν Καθολικὴν προπαγάνδα καὶ ἐξηγεῖ τοὺς ἐκτεταμένους ἐξισλαμισμούς, Πρῶτοι ἐξωμόται. Οἱ ἀρνησίθρησκοι, ἀνθρωπόμορφα τέρατα στὴν ψυχολογία καὶ κτηνωδία ἔναντι τῶν χριστιανῶν. » 129
- Κεφ. 17ον Ἡ ἐλληνικότης τῆς Β. Ἠπείρου, ὅπως ἐκτίθεται μὲ ὑπόμνημα τῶν Βορειοηπειρωτῶν Κερκύρας πρὸς τὴν διεθνῆ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. » 134
- Κεφ. 18ον Ἀγωνιστικὸ πνεῦμα καὶ λιτότης Ἠπειρωτῶν. Διάφορες Ἠπειρωτικὲς ἐπαναστάσεις καὶ ἐξεγέρσεις. Ἀνύπαρκτες οἱ φερόμενες ὡς ἐθνικὲς ἀλβανικὲς ἐξεγέρσεις. Ἡ «ἀνταρσία Γκιολέκα». » 138
- Κεφ. 19ον Ἐπανάστασι τῶν χριστιανῶν τοῦ Ἠπειρωταλβανικοῦ χώρου ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἑλληνοαλβανοῦ Γεωργ. Καστριώτη, ἢ Σκεντέρμπεη. Ὁ Γεώργ. Καστριώτης ὡς ἐθνικὸς ἥρωας τῶν Τουρκαλβανῶν. » 145
- Κεφ. 20ον Ὁ Γεώργ. Καστριώτης καὶ οἱ πολεμιστὲς τοῦ Χειμαρριῶτες κ.ἄ. Ἠπειρῶτες καὶ Ἑλληνοαλβανοὶ πρόμαχοι τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος. » 151

- Κεφ. 21ον Μετὰ τὴν ἀποτυχία Σκεντέρμπεη: Ἐδραίωσις καὶ ἐξάπλωσις Μουσουλμανισμοῦ. Δημιουργία εἰδους ἐλληνοχριστιανικῆς ἐθνότητος μεταξὺ Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων. Ἀλλοιώσεις στὴν ἀνέκαθεν ἐλληνικὴ χροιά τῆς Ἡπείρου. Σύστασις Κορυτσᾶς, Σουλίου, Καλαρρυτῶν, Συρράκου, Ζίτσης κ.ἄ. Σελ. 158
- Κεφ. 22ον Ἡ ἀποτυχία τοῦ Καστριώτη, μέγα ἐθνικὸ ἱστορικὸ ὄροσημο. Ἀποδημία Ἡπειρωτῶν. Συγκρότησις τοῦ σώματος τῶν Στρατιωτῶν στὴ Δύσι καὶ δημιουργία τῶν ἐλληνοαλβανικῶν κοινοτήτων Νοτίου Ἰταλίας. Ἀπώλεια ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐθνισμοῦ διὰ τῆς προπαγάνδας τοῦ Βατικανοῦ. Ἰταλικὴ Ἀλβανιστικὴ πολιτικὴ. Ἑλληνόφωνοι καὶ Ἀλβανόφωνοι Κάτω Ἰταλίας. » 165
- Κεφ. 23ον Στρατιῶται καὶ «Ἀλβανοί» στὴν Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Ζάκυνθο, Δευκάδα, Πελοπόννησο, Κύπρο, κ.ἄ. » 174
- Κεφ. 24ον Ἀφορμὴ τοῦ ἐκπαιτισμοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν, οἱ Τουρκαλβανοί. Τὰ εὐεργετικὰ καὶ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα τοῦ. Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ πρὸ τῶν ἐξισλαμισμῶν. » 184
- Κεφ. 25ον Στρατιῶται, οἱ δημιουργοὶ τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἀποφασιστικὸς τῶν ρόλος στὴν ἐθνικὴ μας ἐπιβίωσι καὶ ἀποκατάστασι. Στρατιῶται, Σπαῆδες εἰδικώτερα. » 191
- Κεφ. 26ον Μία ἐλληνοαλβανικὴ ἐλεγεία. Διάφορα ἐξ αὐτῆς ὀνόματα οἰκογενειακὰ. Οἱ «Ἀρβανίτες» τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν, καὶ Ψαρῶν καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἡ κατάληξις -άτες -άδες. Καταγωγὴ τῶν Καποδίστρια, Θεοτόκη, Δούσμανη, Κουντουριώτη, Ἀνδρούτσου, Κανάρη, Κατσώνη κ.ἄ. » 201
- Κεφ. 27ον Ἀλβανικὰ καὶ Σλαβικὰ ὀνόματα. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος καὶ ὁ ἐκσλαβισμὸς Ἡπειρωτικῶν τοπωνυμίων. » 210

- Κεφ. 28ον Ὁ Ἑλληνισμὸς στὸν Ἠπειρωτοαλβανικὸ χῶρο καὶ εἰδικώτερα στὴ Β. Ἠπειρο, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ ἀγῶνες τοῦ γιὰ ἐθνικὴ ἀποκατάστασι. Ἑλληνορθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Μητροπόλεις. Ὁ Ἰωάν. Καποδίστριας καὶ τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἠπείρου. Σελ. 217
- Κεφ. 29ον Προσπάθειες ἐκτουρκισμοῦ τῆς Ἠπείρου διὰ τῶν τουρκαλβανῶν. Διορισμὸς Γενικοῦ Δ)ντοῦ Ἠπείρου Ἀλβανοῦ καὶ ἐγκατάστασις Λιάπηδων ἐν Πωγωνίῳ. » 226
- Κεφ. 30ον Ἡ ἐλληνικότης τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὅπως περιγράφεται ἀπὸ ξένους καὶ Ἕλληνας. Ἐθνολογικὴ διάρθρωσις. Παιδεία. Στατιστικὰ στοιχεῖα. Ἀπογραφὴ Χιλμῆ πασᾶ. Ἡ κατάστασις στὴ Β. Ἠπειρο ὀλίγον μετὰ τὴ σύστασι Ἀλβανικοῦ Κράτους. » 232
- Κεφ. 31ον Μασχόπολις καὶ Κορυτσᾶ εἰδικώτερα. Μοσχόπολις «αἱ Ἀθῆναι» τῆς Τουρκοκρατίας. Σχολεῖα καὶ μαθηταὶ Κορυτσᾶς. » 244
- Κεφ. 32ον Συνθήκη Βερολίνου, ἀφετηρία καὶ κυρία ἀφορμὴ τῆς ἀλβανιστικῆς κινήσεως. Δημιουργία Ἠπειρωτικοῦ ζητήματος. Ἀλβανικαὶ ἐνέργειαι καὶ ἐπιχειρήματα πρὸς ματαίωσι ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ἠπείρου. Ἠπειρωτικαὶ ἀντιδράσεις. » 249
- Κεφ. 33ον Ἀκαθόριστες καὶ συγκεχυμένες οἱ ἀλβανικὲς ἐθνικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἐπιδιώξεις μέχρι καὶ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου. Τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτέλεσμα δράσεως τῶν ξένων προπαγανδῶν. Γύρω ἀπὸ τὸν ἀφελληνισμὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Προσπάθειες ἐξαλβανισμοῦ τῶν τουρκαλβανῶν καὶ Ἑλληνοαλβανῶν. Ἑλληνίζοντες, Ἀλβανίζοντες, Τουρκίζοντες καὶ Ρουμανίζοντες. » 254

- Κεφ. 34ον Ἡ προϊστορικὴ Ἠπειρος πρώτη καὶ παλαιότητα Ἑλλάς, κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μεταγενεστέρα, ἐστία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Οἱ πλανόδιοι τεχνῖται ἠπειρῶται καὶ ἡ ἔθνικὴ μας ὑπόθεσις. » 261
- Κεφ. 35ον Ἡ προσφορὰ τῆς Ἠπεύρου πρὸς τὸ Ἔθνος εἰδικώτερα. Δείγματα τῆς ἔθνωφελοῦς παρουσίας τῶν Ἠπειρωτῶν. Ἡ συμβολὴ τους στὴ διάδοσι καὶ ἀνάπτυξι τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Βαλκανικὴ. Τὰ ἠπειρωτικὰ τυπογραφεῖα Μοσχοπόλεως καὶ Βενετίας. Φλαγγίνειο Ἐκπαιδευτήριον. Ἰόνιος Ἀκαδημία, Ἑπτανησιακὰ Γράμματα. » 277
- Κεφ. 36ον Ἰταλικὴ προπαγάνδα στὴν Ἠπειροῦ Ἰταλο-Αὐστριακὰ συμφέροντα, ὀδηγοῦν στὴ δημιουργία ὡς τρίτης καταστάσεως Ἀλβανικοῦ Κράτους εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἐσωτερικὸς ἑλληνικὸς διχασμὸς εὐνοεῖ τοὺς ἰταλικοὺς σκοπούς. Κατάληψις τῆς Ἠπεύρου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸν Αὐτὸν Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἰταλικὴ τρομοκρατία. Ἐκπατρισμὸς Βορειοηπειρωτῶν. » 292
- Κεφ. 37ον Οἱ ἐπεκτατικὲς βλέψεις ἐπὶ τοῦ Ἠπειρωτοαλβανικοῦ χώρου, πάγιος σκοπὸς τῆς Ἰταλικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Κατάληψις τῆς Ἠπεύρου κατὰ τὸν Βὸν Παγκόσμιον Πόλεμον. Πρόγραμμα ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἀπόπειρα δημιουργίας Κουτσοβλαχικῆς Ἐπικράτειας στὴν Πίνδο. Ἡ Λεγεὼν τῶν Βλάχων. Ἰταλικὴ πλαστογραφίαις τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἱστορίας, στὸ ΝΑΤΟ. Σχετικὴ συζήτησις στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ καὶ πανελλήνια ἀγανάκτησις. » 301
- Κεφ. 38ον Παλῆὰ Βορειοηπειρωτικὰ ἔγγραφα » 317
- Χάρτης τῆς Ἑλλάδος τοῦ G. MEVCATON (1509) » 322
- Ἐπιλόγου. » 324
- Εὐρετήριον ὀνομάτων » 325

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Σελίς 42 Λαϊκὲς γυναικεῖες ἐνδυμασίαι Β. Ἡπείρου.
- » 64 Βορειοηπειρώτης ἀγωνιστής.
- » 70 Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἀθηναγόρας Αὐτ. περιστοιχούμενος ἀπὸ Πωγωνήσιαι μετὰ τὶς γραφικὲς ἐνδυμασίαι.
- » 74 Φωτοτυπία ἐπισήμου Γαλλικοῦ ἐγγράφου περὶ Ἀρβανιτῶν».
- » 80 » ἐγγράφου Ι. Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως.
- » 81 » ἐγγράφου Ι. Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως.
- » 88 Θρησκευτικὸ Βορειοηπειρωτικὸ πανηγύρι.
- » 92 Βορειοηπειρωτικὴ θρησκευτικὴ ἐκδήλωσι.
- » 97 Ἡ κηδεῖα τοῦ μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου στὸ Δελβινάκι.
- » 104 Ἡ Ι. Μονὴ Ἀγ. Ἀθανασίου Πολύτσανης.
- » 117 Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπιγραφή ἀπὸ τῆ Β. Ἡπείρου.
- » 121 Ἐξώφυλλο θρησκευτικοῦ Βορειοηπειρωτ. βιβλίου τοῦ 1770
- » 136 Ὕμνος ἐπαναστάσεως Β. Ἡπείρου στὸ πεντάγραμμο.
- » 141 Ἀνταρτικὴ Βορειοηπειρωτικὴ ὁμάς.
- » 150 Παλιὰ ἄλβανικὰ γραμματόσημα μετὰ εἰκόνα τοῦ Σκεντέρμπεη.
- » 155 Ἐπιγραφή Σκεντέρμπεη στὰ Τίρανα.
- » 159 Ἕλληνες, Βλάχοι καὶ Ἀλβανοὶ σὲ μιὰ διασκέδασι.
- » 164 Ὁ Βορειοηπειρώτης εὐεργέτης Σίμων Σίνας.
- » 173 Ἀρχαῖο θέατρο Βουθρωτοῦ.
- » 189 Ἕλληνες, Βλάχοι καὶ Ἀλβανοὶ ἀδελφωμένοι.
- » 190 Μερικὴ ἄποψη ἀρχαίου θεάτρου Βουθρωτοῦ.
- » 193 Ἀρχαία μαρμάρινη Βορειοηπειρωτικὴ στήλη.
- » 193 Ἀρχαία μαρμάρινη Βορειοηπειρωτικὴ στήλη.
- » 200 Σφραγιστὸ χαρτόσημο Αὐτονόμου Β. Ἡπείρου.
- » 205 Σχολεῖον Πολύτσανης.
- » 213 Διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ Β. Ἡπειρωτικοῦ σχολείου.
- » 219 Γραμματόσημα ποὺ κυκλοφόρησαν στὴν Αὐτόνομη Β. Ἡπείρου.
- » 221 Ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐτονόμου Β. Ἡπείρου ἐν συνεδρίῳ.
- » 223 Ἡ τελετὴ κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως Β. Ἡπείρου στὸ Ἀργυρόκαστρο.

- » 225 Ἡπειρωτοπούλα τῆς τουρκοκρατίας μέ ἐθνική ἐνδυμασία.
- » 229 Φωτοτυπία τουρκικῆς δ)γῆς ἐλληνιστί πρὸς περιστολήν τοῦ ἐκπατριμοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν.
- » 231 Ἡπειρωτόπουλο μέ ἐθνική ἐνδυμασία.
- » 237 Ἐθιμοτυπική ἐπίσκεψη στὸν Βαλῆ πασα Ἰωαννίνων.
- » 239 Τὸ διπλωματικὸ σῶμα Ἰωαννίνων κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.
- » 247 Φωτοτυπία μιᾶς ἀποδείξεως χρημάτων Ἐπιτροπῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης Δελβίνου.
- » 252 Ἄγαλμα τῆς Β. Ἡπείρου στὴν Ἀθήνα.
- » 276 Χορὸς Ἑλλήνων καὶ Βλάχων στὸ Πωγώνι.
- » 291 Ἄποψη Πολύτσανης.
- » 294 Ἡ διεθνῆς ἐπιτροπὴ χαράξεως τῶν Β. Ἡπειρωτικῶν συνόρων.
- » 300 Μερικὴ ἄποψη Δελβίνου.

ΟΥΣΙΩΔΗ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελίς	28 ὑποσημ.	ἀντὶ Ἑλλνες	ἀνάγνωθι: Ἑλληνες
»	23	» Κρανσοῦς	» Κρανσοῦς
»	62	» Βαλλόνι	» Βαλλόνιοι
»	73	» Ἐπίτιμον Λεξικὸν Ἐλευθ.	ἀνάγνωθι: Ἐπίτιμον
»	74	» 15ης ἐπετείου Βύρωνος	ἀνάγνωθι: 151ης ἐπετείου
»	82	» πάπα Οὐρανοῦ	ἀνάγνωθι: Οὐρβανοῦ
»	82 ὑποσ. σειρά 15η	» παρεχωρήθη εὐμενῶς	ἀνάγνωθι: εὐγενῶς
»	85 » 3η	» γνωρίζομαι	» γνωρίζομε
»	94 » 10η	» ἐν μονῇ τῆς ἐπαρχίας Μοναστηρίου,	ἀνάγνωθι: ἐν μόνῃ τῇ ἐπαρχία Μοναστηρίου.
»	133 ὑποσ. 1η	ἀνάγνωθι: Οἰκονομικὴ Δ)νσις Ἑλπανήσου ἐπὶ	Ἑνετῶν.
»	150	ἀντὶ Σκαντρεμπέκο, τὸ ὀρθὸ Σκαντερμπέκο.	
»	175 ὑποσ. 2α,	ἀπομνημονεύματα Χιώτη ἔτος 1858, ἀντὶ 1958	
»	176	προτελευταία σειρά κειμένου: εἰς θέσιν Ἀρβανίτες (Πάλῃ)	καὶ ὄχι (Πόλη).
»	179	σειρὰ 4η ἐκ τῶν κάτω: μετὰ τὸ τῆς πόλεως Κερκύρας,	νὰ προστεθῇ ἡ λέξις Μαντούκι.
»	240	σειρὰ 3η ἐκ τῶν κάτω: Χάρτης τῶν ἐκκλησιῶν καὶ Σχολείων τῆς Β. Ἡπείρου τοῦ 1913, ἀνάγνωθι: κατὰ τὸ ἔτος 1913	
»	269	ἀντὶ Ἀρτονίνας, ἀνάγνωθι: Ἀρτοτίνας.	

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1ον

Ἡ Ἀλβανικὴ θεωρία περὶ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν ὡς ἀπογόνων Ἰλλυριῶν. Ἀναμφισβήτητος ἡ ἐλληνικότης τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Δωδώνη, τὸ πανάρχαιο ἐλληνικὸ ἱερὸ τῆς Ἡπείρου, ἡ κοιτὶς καὶ ἡ μητρόπολις τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀρχαιοτάτη Ἑλλάς. Πελασγοί, Ἰλλυριοί, Ἡπειρῶτες, Γραικοί.

Οἱ Ἀλβανοί, ἐρμηνεύοντες κατὰ τρόπον πρὸς τὴν ἐξυπηρετήσασαν τὴν ἀπόψειν τους, ὅσα ἄλλοι ἔγραψαν, δεδομένου ὅτι ἀλβανικὴ γραφὴ ἦταν ἀγνωστὴ μέχρι καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος μ.Χ., παρουσίασαν τὴν ἐθνικὴν τους ἱστορίαν ἢ ὁποῖα ἀγνοεῖ τὴν ἐλληνικότητα τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπόσπασμα δὲ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἀποτελεῖ καὶ μιὰ προκήρυξις τοῦ 1888 πρὸς περιέχεται ἐν τῷ σύγγραμμα τοῦ καθηγητοῦ ἀνατολικῶν γλωσσῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης Κλ. Νικολαΐδη «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν Μακεδονίαν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων» Ἀθῆναι, 1923.

«...Οἱ Ἀλβανοί, γράφει, εἶναι ἀπόγονοι τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν πεπολιτισμένων τῆς Ἑυρώπης λαῶν, τῶν Πελασγῶν. Ὁ μέγιστος ποιητὴς πάντων τῶν χρόνων, ὁ Ὅμηρος, ὑπῆρξε Πελασγός, ἢ ὀρθότερον Ἀλβανός. Πάντες οἱ ἐπὶ τὴν Τροίαν συνεκστρατεύσαντες ἥρωες τῆς Ἑλλάδος ἦσαν Ἀλβανοί, ὅπως καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἔνδοξοι τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ἐσφαλμένως χαρακτηρίζουν ὡς Ἕλληνας. Οἱ τελευταῖοι ὑπῆρξαν λαὸς ἄνθρωπος, ἀπατεὼν καὶ ραδιοὔργος ἀπὸ χιλιετηρίδων, ὅστις ἐνοσφίσθη τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἀλβανῶν, διεξήγαγε τὰς νίκας αὐτοῦ δι' Ἀλβανῶν ἡρώων καὶ ὁ ὁποῖος ὀφείλει τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλεργίαν καὶ τὴν δημιουργικὴν ἰκανότητα τῶν Ἀλβανῶν. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Κάδμου, τοῦ Κέκροπος καὶ ἄλλων ἐκβρασμάτων τῆς Αἰγυπτιοφοινικικῆς φυλῆς, ὑπὸ δὲ τῶν προπατόρων ἡμῶν τῶν Πελασγῶν, ἐκαλοῦντο Γκρέροι, ἤτοι τέττιγες, ἀντάξιοι ἀληθῶς τῆς ἐπωνυμίας τούτης. (1)

1. «Τὸ θρασὺ τοῦτο ἄλλα τοῦ συντάκτου τῆς περιωνύμου ταύτης προκηρύξεως ἐπὶ τὸ ἔδαφος τῆς ἐτυμολογίας, εἶναι ἀληθῶς ἀστεϊότατον» παρατηρεῖ ὁ συγγραφεύς. Εἶναι γνωστὸν, συνεχίζει, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, ἐσυνήθιζον νὰ φέρωσι ὡς κόσμον τῆς κεφαλῆς τὸν τέττιγα. Ἐάν λοιπὸν ἐν τῇ ἀρ-

Στὴ συνέχειά του ὁ συγγραφεὺς ἀφοῦ ἐκθέτει, ὅτι ἡ ὅλη τότε ἄλβανικὴ ἀνθελληνικὴ κίνησι εἶχε ὡς στόχο τὸ Οἰκουμενικὸ Πατρι-
 αρχεῖο καὶ ἦταν ἔργο τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας,
 γράφει: «Ἐπιτραπήτω νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλο-
 λογίᾳ δὲν ἀπαντᾷ οὔτε γραμμὴ ἥτις νὰ ἐξευτελίζη τοὺς Ἀλβανοὺς ὡς
 ἔθνος οἱ Ἕλληνες πάντοτε ἀνεγνώρισαν τὰς ἐξόχους ἀρετὰς τῶν ἄλβα-
 νῶν ὡς λαοῦ εὐρώστου φυσικῶς καὶ ἵπποτικῶς φίλου τῆς ἐλευθερίας.
 Προσέτι ἐν τῇ τρισχιλιετῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ δὲν ἀπαντᾷ, ἐξαιρέσει
 τοῦ λυπηροῦ φαινομένου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ, οὔτε μία περίπτω-
 σις θεμελιώδους ἐθνικῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν,
 ὅπως ὑπάρχει φερ' εἰπεῖν μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Σέρβων ἢ Ἀλβανῶν καὶ
 Βουλγάρων».

καίᾳ ἄλβανικῇ γλώσσει ὑπῆρχε τυχὸν ἡ λέξις γκρέρρα σημαίνουσα τέττιγα καὶ
 ἐξ αὐτῆς ἐσοχηματίσθη περὶ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἡ
 λ. γκρέρροι ἢ γρέρροι, τοῦτο οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μετὰ τὴν ἀδολεσχίαν. Ἀλλὰ καὶ
 ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἐκ τοῦ γρέρροι προῆλθεν ἡ λ. Γραικοὶ εἶναι ἀσθενέστατος,
 ἄλλωστε εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον διὰ τὸν Ἑλληνομὸν ὁποῖαν σημασίαν δυνατὸν νὰ
 εἶχε ἡ λ. Γραικός. Ἡ λ. ἦτο ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι, ἀκόμη δὲ κατὰ τὸν στ' αἰῶνα ὁ
 Ἰωάν. Λυδὸς ὁμιλῶν περὶ τῶν κατοικῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἀνατο-
 λικορωμαϊκοῦ Κράτους καλεῖ αὐτοὺς «Ἑλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας». «Καίτοι ὑ-
 πάρχουν, προσθέτει ὁ Νικολάου ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ἀπαντᾷ ἤδη, πολὺ πρὸ Χρι-
 στοῦ». (Ἴδε Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. Φιλολογίας ὑπὸ Κ. Μύλλερ, Μόναχον). Ὁρ-
 θότερον καὶ πληρέστερον πραγματεύεται τὸ θέμα τοῦτο ὁ Στούρτζ: «Τὸ ὄνομα
 Γραικοὶ, γράφει, περιορίζεται ἀπλῶς εἰς τὴν δυτικὴν ἐστίαν τῶν Ἑλλήνων ἐν
 Ἠπείρῳ... Ἐξ Ἠπείρου μετεφέρθη τὸ ὄνομα Γραικοὶ διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν
 ναυτιλλομένων Ἐτρούσκων εἰς Ἰταλίαν καὶ προσέλαβεν ἐνταῦθα χρῆσιν ἐπεκτα-
 θεῖσαν διαρκῶς εἰς ἅπαντα τὸν λαὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀφ' οὗ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλά-
 δι πρὸ πολλοῦ ἤδη περιέπεσεν εἰς λήθην. Ὅτε δὲ οἱ Ἑλληνες ἠνδρώθησαν καὶ
 ἐπεχείρουν ἐκδρομὰς καὶ μεταναστεύσεις πρὸς ἑτέρας πόλεις, κατέστη τὸ ὄνομα
 Ἑλλ ν ε ς, ταχέως συνολικὸν ὄνομα» (βλ. STURZ περὶ τῶν διαλέκτων Μα-
 κεδονίας 6. 8 σημ. 3. WACHSMUTH UND HERMANN 7, 14).

«Κατὰ Στράβωνα, σελ. 369, ἀπαντᾷ Ἑλληνες καὶ Πανέλληνες ὡς συνολικὸν
 ὄνομα κατὰ πρῶτον παρ' Ἠσιόδῳ καὶ εἶτα παρ' Ἀρχιλόῳ. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος
 αὐτὸ λοιπὸν, κατὰ τὸν Ν. πάντοτε, οὐδέποτε ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦτο οὔτε ἐν τῇ
 ἀρχαιότητι, οὔτε ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Ἡ παράδοξος τάσις πάντων τῶν
 λοιπῶν ἐθνῶν τοῦ νὰ ὀνομάζουσι τοὺς Ἑλληνας διὰ τῆς εἰς τούτους ξένης ἐντε-
 λῶς λέξεως Γραικοί, μᾶς ἐνθυμίζει, ὅτι εἰς ἅπαντα τὰ Σλαβικὰ ἰδιώματα καθὼς
 καὶ εἰς τὴν Οὐγγρικὴν, Ρουμανικὴν, Τουρκικὴν καὶ λοιπὰς ἀνατολικὰς γλώσσας
 οἱ Γερμανοὶ καλοῦνται Νέμζαι, Νεμέτοκοι, Νεάμτσοι, κ.ἄ. λέξις σημαίνουσα
 «ἄφωνος». Ὅτι δὲ ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ περιέχεται ἰδιαιτέρα τις εὐφημία διὰ
 τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, οὐδεὶς βεβαίως σοβαρὸς γλωσσολόγος θὰ θελήσῃ νὰ ἰσχυ-
 ρισθῇ. Ἀλλὰ ἐὰν τις διετεινέτο, ὅτι τὸ ὄνομα Νέμζαι ποὺ ἀποδίδεται εἰς τὴν
 Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας, ἀποδεικνύει τὴν ἠθικὴν καὶ
 πνευματικὴν μηδαμινότητα τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους, δικαίως ὁ τοιοῦτος «ἐθνο-
 ψυχολόγος», θὰ ἐπέσυρε τὸν γενικὸν καγχασμόν...».

Ὁ FRANCESCO GABRIELLI γράφει σχετικῶς, ἀσχολούμενος μὲ τὸ βιβλίο τοῦ ἰταλοῦ Ρεσιέλι «Μυστήρια τῆς Ἡπείρου», «Στὴν τραχειὰ καὶ ὄρεινὴ Ἡπειρο βρίσκονται τὰ ἀρχέτυπα μερικῶν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες μορφές τῆς ἐλληνικῆς ἐθνολογίας καὶ Θρησκείας. Πρόσφατες ἔρευνες ὥστόσο ἐπιτρέπουν νὰ κοιτάξουμε καθαρῶτερα τὸ σύμπλεγμα τῶν δεδομένων τῆς ἐλληνικῆς ὀνοματοποιΐας,, τῶν ἐλληνικῶν τοπωνυμίων καὶ τῆς ἐλληνικῆς προϊστορίας τὰ ὁποῖα ἔχουν τὶς ρίζες τους καὶ τὸ κέντρο ἀκτινοβολίας τους στὴν Ἡπειρο. Σ' αὐτὲς τὶς ἔρευνες ἔρχεται τώρα νὰ προστεθῆ ἡ ἀρκετὰ τεκμηριωμένη ἐργασία τοῦ Τζιουζέπε Ρεσιέλλι, ἡ ὁποία κυκλοφόρησε πρόσφατα μὲ τὸν τίτλο «Μυστήρια τῆς Ἡπείρου ἱστοριογλωσσολογικὴ συμβολὴ στὴν προέλευσι τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ».

«Στοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, λέγει, οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔδιναν στὸν ἑαυτό τους τὴν ἐθνικὴ ὀνομασία Ἑλληνες, ἐνῶ ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι τοὺς ἀποκαλοῦσαν Γραικοὺς: ἀρκεῖ λοιπὸν νὰ θυμηθοῦμε, ὅτι καὶ οἱ δύο ὀνομασίες εἶχαν τὴν προέλευσίν τους στὴν αἰχμηρὴ βορειοδυτικὴ περιοχὴ τῆς χώρας, ἡ ὁποία εἶχε θρησκευτικὸ κέντρο καὶ μαντεῖο τὴν Δωδώνη.

Γύρω ἀπὸ δύο ἀρχικὰ ἠπειρωτικὲς ἐκφράσεις, «Ἑλληνες» καὶ «Ἑλλάς» περιστρέφεται ἐξ ἄλλου ὀλόκληρη σειρὰ τοπωνυμίων καὶ ἐθνικῶν ὀνομάτων (Σελλοὶ, Ἑλλοὶ, Ἑλλά, Ἑλλώτις, Ἑλλοπία καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς) τὰ ὁποῖα συνδέονται μεταξὺ τους ἄλλοτε μέσω τῆς ἀπατηλῆς ἠχητικῆς τους ὁμοιότητος καὶ ἄλλοτε χάρη σὲ αὐστηρὲς γλωσσολογικὲς συσχετίσεις, ἐνῶ μόνον ὁ πεπειραμένος εἰδικὸς μπορεῖ νὰ τὶς συμπλέξη καὶ νὰ τὶς θάλλῃ σὲ τάξι.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει σὲ τοῦτο τὸ περισπούδαστο βιβλίο τοῦ ὀ Ρεσιέλι ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ ὀμηρικὴ περικοπὴ. Οἱ διάφορες ἀναγνώσεις τῆς ὀποίας συνοδεύουν ἀκριβῶς τὴν ἐξάπλωσι τῆς ἐκφράσεως «Ἑλληνες» στὸ σύνολο τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἀναλύοντας τὴν προαναφερθεῖσα ὀμάδα ἐκφράσεων, οἱ ὀποῖες ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, μὲ διαφορετικὴ τύχη ἢ κάθε μιὰ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐλληνικῆς προϊστορίας.

Ἄνάμεσα στὶς ἀρχαῖες μαρτυρίες καὶ ἐρμηνεῖες διαλάμπει καὶ πάλι, ὅπως πάντα, ἡ ἱστορικὴ διάνοια τοῦ Θουκιδίδη, πὸ ἤξερε ὅσο λίγοι νὰ διαβάζῃ αὐτὰ τὰ «Μυστήρια τῆς Ἡπείρου», τὰ ὀποῖα τώρα μελετῶνται συστηματικώτερα ἀπὸ τὴν σύγχρονη ἐθνολογία καὶ γλωσσολογία». (1)

1. Ἐφημ. «Βῆμα» Ἀθηνῶν, 15ης Μαΐου 1974: Συμβολὴ στὴν προέλευσι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐνα ἐνδιαφέρον βιβλίον Ἰταλοῦ γιὰ τὰ «Μυστήρια τῆς Ἡπείρου».

Οἱ Ἄλβανοὶ ὑποστηρίζουν, πὼς οἱ ἴδιοι εἶναι Πελασγικῆς καταγωγῆς καὶ ἀπόγονοι Ἰλλυριῶν, καθὼς καὶ οἱ Ἡπειρῶτες οἱ ὅποιοι ὅμως ἐξελληνίσθησαν κατόπιν. Ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι δὲν ὑπῆρξε Ἡπειρος καὶ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀλλὰ Ἰλλυρία καὶ Ἰλλυρικὸς τέτοιος, καίτοι δὲν ὑπάρχει πουθενὰ οὔτε ὡς δεῖγμα ἵκνος Ἰλλυρικοῦ ἢ Ἄλβανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐσχάτως μάλιστα τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Τιράνων, ἐξέδωσε δυὸ ὀγκώδεις τόμους σὲ Ἄλβανικὴ καὶ Γαλλικὴ γλῶσσα μὲ τίτλον « I L L Y R I A ». ὅπου, οὐδαμοῦ γίνεται λόγος περὶ Ἡπειρωτικοῦ ἢ ἔστω καὶ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀλλὰ μόνον περὶ Ἰλλυρικοῦ!! Ὅμιλεῖ δὲ καὶ περὶ ἄλβανικῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν ὅπως λ.χ. τῆς ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἀντιγονίας πού τὰ εἰρημιά της ἀνεκαλύφθησαν κοντὰ στο χωριὸν Γέρμα τοῦ Ἀργυροκάστρου, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὡς τύπο Ἰλλυρικῆς πόλεως τοῦ τρίτου π.Χ. αἰῶνος κλπ.!

Ὅμως, γενικώτερα, ἀποδεικνύεται σαφῶς καὶ ἀνέτως ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς σύγχρονης καὶ παλαιότερης ἄλβανικῆς καὶ ξένης ἀρχαιολογίας, ἐν συνδιασμῶ καὶ παραλληλισμῶ καὶ πρὸς ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας τῶν ἀντιστοίχων περιόδων ὅτι: τὰ ἀνακαλυφθέντα εὐρήματα στὴν Ἄλβανία δὲν συνιστοῦν ἄλβανικὴ τέχνη ἐξελιγμένη, δῆθεν ἀπὸ τὴν Ἰλλυρικὴ τέτοια, ὅπως διατείνονται σήμερον οἱ Ἄλβανοὶ ἀρχαιολόγοι. Ἀντιθέτως μάλιστα, σίας, παρόμοια μὲ ἐκεῖνα πού ἀνεκαλύφθησαν στὴν ἐλεύθερη ἑλληνικὴ ἐπικράτεια.

Ἔτσι, κατὰ ἀπὸ τὴν ἔννοια ἀκριβῶς αὐτῆ, οἱ σύγχρονες ἄλβανικὲς ἀνακαλύψεις, ἀθελήτως, προσέφεραν ἄριστες ὑπηρεσίες στὴν ἔθνικὴ ὑπόθεσι τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν τῆς σημερινῆς Ἄλβανίας, γιὰ ἐπιστοποίησαν γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ περιτράνως καὶ ἀδιασείστως, ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Β. Ἡπέρου, ἀλλὰ γιὰ ἑλληνικότητα καὶ αὐτῆς τῆς Β. Ἄλβανίας πού δὲν εἶχε γίνεῖ πολὺς λόγος μέχρι σήμερον.

Ὅπως φαίνεται ἢ πλαστογράφησι τῆς ἀρχαιολογικῆς τέχνης δὲν εἶναι τόσο εὐκόλη, ὅσο ἢ πλαστογράφησι τῆς ἱστορίας στὴν ὁποία ἔχουν ἐπιδοθῆ οἱ Ἄλβανοί.

Δεῖγμα δὲ τῆς πλαστογραφίσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ καὶ τὸ κατωτέρω κείμενο ἄλβανικῆς ἐπιθεωρήσεως: «Οἱ ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες, γράφει, ἐμφανίστηκαν στὴν ἱστορία δύο χιλιάδες χρόνια πρὸ τῆς χρονολογίας μας, στὸ Ἰνδουστὰν στὴν ἀνατολή, σὶς ἀκτὲς τοῦ Ἀτλαντικοῦ σὶ τὴ Δύση, σὶ τὴ Σκανδιναβία σὶ τὸ βορρᾶ καὶ σὶ τὴ Μεσόγειο σὶ τὸ νότο. Σήμερον μιλιῶνται σ' ὅλοκληρὴν σχεδὸν τὴν Εὐρώπη, σ' ἓνα μέρος τῆς Ἀσίας,

στην Ἀμερική, στην Αύστραλία καὶ σ' ἓνα τμήμα τῆς Ἀφρικῆς.

«Ἡ ἄλβανικὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς γλῶσσες αὐτὲς, ἀλλ' ἕνας ξεχωριστὸς κλάδος τοῦ ἀναπτύχθηκε χωριστὰ. Ὄταν γίνεται λόγος γιὰ τὸν ἰνδοευρωπαϊκὸ χαρακτήρα τῆς ἄλβανικῆς, πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν πὼς ὁ γλωσσικὸς πλοῦτος τῆς δὲν προέρχεται ἐξαντλητικὰ ἀπὸ τὸ παλιὸ ἰνδοευρωπαϊκὸ ταμεῖο. Ἡ ἄλβανικὴ ὅπως κάθε ἄλλη γλῶσσα, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὶς συνεχεῖς ἐπαφές τῆς μὲ τὶς ἄλλες γλῶσσες, ἔχασε πολὺ ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ αὐτόχθονο θησαυρό. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁμως, πλουτίστηκε μὲ καινούργιες λέξεις, ἐκφράσεις, ρήσεις καθαρὰ ἄλβανικὲς καὶ παράλληλα ἀπὸ τὶς ἀνταλλαγές τῆς μὲ ἄλλες γλῶσσες.

Οἱ Ἀλβανικὲς λέξεις τῶν ὁποίων βρίσκει κανεὶς ἀντιστοιχίες στὶς ἄλλες ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες, εἶναι ἐκφράσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ χρησίμευσαν σὰν βάσι δημιουργίας καινούργιων ἐννοιῶν καὶ λέξεων.

Νὰ, μερικὰ παραδείγματα: στὰ ἄλβανικὰ ULK, στὰ σανκριτικὰ VHKAN, στὰ λατινικὰ LUPUS, στὰ ἑλληνικὰ λύκος, στὰ ρωσικὰ VOLK. Στὰ ἄλβανικὰ DITE=ἡμέρα, στὰ σανκριτικὰ DINAM, στὰ λιθουανικὰ DIENS, στὰ λατινικὰ DIES, στὰ ρωσικὰ DEN. Στὰ ἄλβανικὰ MI (—ποντίκι, μῦς) στὰ σανκριτικὰ MUṆ, στὰ ἄρμενικὰ MUKN, στὰ ἑλληνικὰ μῦς, στὰ λατινικὰ MUS. Στὰ ἄλβανικὰ NATE, στὰ γερμανικὰ NACHT, στὰ λιθουανικὰ NAKTUS, στὰ λατινικὰ NOX, στὰ ἑλληνικὰ NYE NYKTOΣ. Καινούργια τεκμήρια ἐπιβεβαιώνουν τὸν ἰνδοευρωπαϊκὸ χαρακτήρα τῆς ἄλβανικῆς. Ἔχουν ἐπιτευχθῆ σημαντικὰ ἀποτελέσματα στὸν καθορισμὸ τῶν διαφόρων νόμων ποὺ διέπουν τὴν φωνητικὴ καὶ μορφολογικὴ δομὴ τῆς ἄλβανικῆς σὲ συσχετισμὸ μὲ τὶς δομὲς τῶν ἄλλων ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Παραλλήλως, μελετήθηκαν κατὰ βάθος τὰ προβλήματα ποὺ συνδέονται μὲ τὸ προβαλκανικὸ λίκνο τῶν Ἀλβανῶν, τὴν καταγωγὴ τῆς ἄλβανικῆς, τὸν τόπο τοῦ σχηματισμοῦ τῆς, τὸν αὐτόχθονα χαρακτήρα τῶν ἄλβανῶν κ.ά.

«Διατυπώθηκαν τρεῖς θεωρίες γιὰ τὴν καταγωγὴ τῆς ἄλβανικῆς: πὼς εἶναι ἰλλυρικῆς, θρακικῆς ἢ θρακοἰλλυρικῆς προελεύσεως. Ἀπὸ ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες προέκυψε πὼς εἶναι ἰλλυρικῆς προελεύσεως. Γιατὶ οἱ σημερινοὶ ἄλβανοὶ κατοικοῦν στὶς ἴδιες περιοχὲς ποὺ κατοικοῦσαν οἱ ἰλλυρικὲς φυλές. Καὶ καθὼς δὲν ὑπάρχουν ἀποδείξεις, ὅτι στὰ μέρη αὐτὰ ἐγκατεστάθησαν μετανάστες, μπορεῖ νὰ συναχθῆ τὸ συμπέρασμα πὼς οἱ σημερινοὶ ἄλβανοὶ εἶναι διάδοχοι τῶν Ἰλλυρίων καὶ πὼς ἡ ἄλβανικὴ εἶναι θυγατέρα τῆς ἰλλυρικῆς. Ἐξ ἄλλου τὰ μερικὰ στοιχεῖα ποὺ κατέχει ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν ἰλλυρικὴ γλῶσσα ἐξηγοῦνται μὲ τὴν ἄλβανικὴ. Ἐπίσης ἡ σύγκρισι ἀρχαίων μὲ πολλὰ

σημερινὰ τοπωνύμια ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀδιάκοπη συνέχεια σὲ ἐναρμόνισι μὲ τὴν ἱστορικὴ φωνητικὴ τῆς ἀλβανικῆς. Τοῦτο φανερώνει πὼς τουλάχιστο ἀπὸ τὴν ἑλληνορωμαϊκὴ περίοδο, ζοῦσαν οἱ Ἄλβανοὶ στὶς περιοχὰς ποὺ κατοικοῦν σήμερα. Καὶ καθὼς εἶναι ἀπολύτως βέβαιο πὼς οἱ ἰλλυρικὲς φυλὲς κατοικοῦσαν τότε τὸ ἔδαφος τῆς Ἄλβανίας, συνάγεται ὅτι οἱ σημερινοὶ ἄλβανοὶ εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἰλλυριῶν καὶ ἡ γλῶσσα τους συνέχεια τῆς ἰλλυρικῆς.

«Γιὰ νὰ ὑποστηρικθῇ ἡ ἄποψη πὼς ἡ ἀλβανικὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ πὼς οἱ ἄλβανοὶ κατοικοῦσαν τὶς σημερινὲς περιοχὰς τους ἀπὸ τὴν ἑλληνορωμαϊκὴ ἐποχὴ, τὰ δάνεια τῆς ἀλβανικῆς ἀπὸ τὶς ἄλλες γλῶσσες τὶς γειτονικὲς παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον. Τὰ δάνεια ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ τὴν λατινικὴ εἶναι σημαντικὰ καὶ βοηθοῦν νὰ φωτισθῇ τὸ ζήτημα τοῦ τόπου ὅπου σχηματίστηκε ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα.

Ἡ ὑπαρξὴ μερικῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν λέξεων στὴν ἀλβανικὴ γλῶσσα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ παρὰ ἂν γίνῃ δεκτὸ πὼς οἱ ἄλβανοὶ κατοικοῦσαν κάποτε στὶς ἀνατολικὰς ὄχθες τῆς Ἀδριατικῆς. Ἐπίσης οἱ λατινικὲς λέξεις μὲ τὸν συχνὰ ἀρχαῖο καρακτῆρα τους φανερώνουν πὼς ἡ διεΐδουσι στὰ ἀλβανικὰ ἀνάγεται σὲ ἀρχαία ἐποχὴ. Πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς οἱ σχέσεις τῆς ἀλβανικῆς μὲ τὶς ἄλλες γλῶσσες τῆς Βαλκανικῆς ἔχουν ἐπίσης σημασίαν γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀλβανικῆς. Ἡ ἀλβανικὴ καὶ ἡ ρουμανικὴ ἔχουν κοινὰ σημεῖα, τόσο στὸ λεξιλόγιό τους ὅσο καὶ στὴ γραμματικὴ δομὴ καὶ μάλιστα καὶ στὴν ἐξέλιξι τόσο τῶν λατινικῆς καταγωγῆς στοιχείων ὅσο καὶ τῶν μὴ λατινικῆς». (1)

Οἱ Ἑπιειρώτες, οἱ Ἑλληνας γενικά, στηρίζουν τὴν τρισχιλιετῆ τοῦ ἱστορία στὰ ἑλληνικὰ γραπτὰ, στὰ ἀρχαία μνημεῖα κλπ. τῶν προγόνων τους, ὅπως εἶναι παγκοσμίως γνωστὸ. Ἀντιθέτως οἱ Ἄλβανοὶ δὲν ἔχουν νὰ ἀντιπαραβάλλουν τίποτε ἀπολύτως τὸ συγκεκριμένον δικό τους τὸ Ἄλβανικό. Ὅ,τι λέγουν, ὅ,τι ὑποστηρίζουν εἶναι συνήθως ἀναπόδεικτο καὶ πολλὰς φορὰς αὐθαίρετο. Ἡ ἱστορία ἀγνοεῖ τοὺς Ἄλβανοὺς μέχρι τοῦ 12ου μ.Χ. αἰῶνος ἀφοῦ καὶ ἀλβανικὴ γραπτὴ γλῶσσα ἦταν ἀγνωστὴ μέχρι καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ἄλλὰ τὸ θέμα, τεράστιον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, χρήζει ἐκτεταμένης ἀναπτύξεως, γιὰ τὴν ὁποία ἀφιέμεθα εἰς ἄλλους ἀρμοδιωτέρους. Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μας, παραθέτομε κατωτέρω μέσα σὲ γενικὲς γραμμὰς ὠρισμένα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτει, πόσο σαθρὸς εἶναι οἱ θέσεις ποὺ ὑποστηρίζει ἡ Ἱστορία τοῦ Ἄλβανικοῦ Ἔθνους.

1. Βλ. καὶ ἐφημ. «Ἐλεύθερος Κόσμος» Ἀθηνῶν τῆς 22—1—1976.

Πελασγοί : Οί Πελασγοί υπῆρξαν προϊστορικός λαός πού διεκυμαίνεται καθ' ὅλη τὴν ἔκτασι ὄχι μόνον τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ τῆς Ἰλλυρίας, Ἰταλίας, Ρουμανίας, Μ. Ἀσίας, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου κ.ἄ. Κατήγοντο δέ, κατὰ τοὺς μύθους, ἀπὸ τὸν γενάρχη Πελασγὸ πού μιλοῦσε γλῶσσα συγγενικὴ μὲ τις ἰνδογερμανικὲς καὶ μάλιστα τὴ Λατινικὴ καὶ τὴν Ἰλλυρικὴ. Στὶς ἰνδογερμανικὲς γλῶσσες δὲ ἀνήκει καὶ ἡ Ἑλληνικὴ. Τὴν καταγωγὴ τους, λέγεται πὼς ἀνεκάλυψε ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκαλοῦσαν, κατὰ τὸν Κων. Παπαρρηγόπουλον, Πελασγούς, τοὺς ἀρχαιοτάτους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, Ἀρκάδας, Κρανούς εἰς Ἀθήνας καὶ Πελασγοὺς Αἰγιαλίεις εἰς τὴν κατόπιν Ἰωνίαν καὶ μετέπειτα Ἀχαῖαν περὶ τὸ 2000 π.Χ. καὶ πρὸ τοῦ 1300 π.Χ.

Οἱ Πελασγοὶ ἦταν οἱ προέλληνες, γιὰτὶ οἱ πόλεις, τὸ ἀλφαριθμητικὸν τὸν ὄνομα, οὐ μόνον μοιάζει μὲ τὸ ἑλληνικὸν καὶ πολλὰς λέξεις τους δηλοῦν τὴν ὁμοιογένεια ἢ ὁμογένεια μὲ τοὺς Ἕλληνας πού ζοῦσαν στὸν τόπο, δηλ. τοὺς Ἕλληνες. Ὑπέστησαν δὲ διαφοροποίησι ἀπὸ τὴν ἐπιμιξία καὶ ἀνάμιξι μὲ τοὺς Ἀρίους Ἕλληνες κατὰ τὸν 5ον καὶ 4ον π.Χ. αἰῶνα καὶ εἶχαν συγχωνευθῆ ἐκτὸς ἐλακτίων καὶ σπανίων ἐστιῶν.

Σχετικῶς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, γράφει (1.18) : «ἦν δὲ καὶ τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον, ἐξ Ἀρκαδίας ἐγκατασταθὲν ἐν Ἠπείρῳ, ὡς δέχονται πολλοὶ καὶ ὄχι Ἐτροῦσκα ἐξ Ἰταλίας Πελασγοί».

Εἰδικώτερα, οἱ Πελασγοὶ ἦταν οἱ παλαιότεροι γνωστοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἠπείρου ὅπου εἶχαν μιὰ ἀξιόλογη Πελασγικὴ ἐπιπέδα πόλεις καὶ ἀκροπόλεις.

Ἰλλυριοί : Ἡ Ἰλλυρία κατοικεῖτο ἀπὸ Ἰλλυριοὺς, ἓνα φύλο συγγενικὸ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἦταν χωρισμένοι σὲ κράτη. Ἐπὶ Ρωμαϊοκρατίας ἐκαλεῖτο Ἰλλυρικὸν τὸ τμήμα πού περιελάμβανε καὶ ἄλλες χώρες τῆς Βαλκαν. Χερσονήσου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴ σημερινὴ Ἀλβανία, μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σκούμπι περίπου. Εἰδικώτερα δὲ τὸ μεταξὺ Β. Ἠπείρου καὶ μέσης Ἀλβανίας τμήμα ἐκαλεῖτο ILLYRIA GRAECA γιὰτὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἦταν ἀπλωμένος μέχρις ἐκεῖ καὶ βορειότερα ἀκόμα. Κατὰ τὸν NIC. HAMMOND, μάλιστα, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦταν ἐν χρήσει περὶ τὸ 2000 π.Χ. ὄχι μόνον στὴ σημερινὴ Ἀλβανία ἀλλὰ καὶ στὴ Γιουγκοσλαβία. Στὴ Δωδώνη, σώζεται ἀνάθημα τοῦ Ἰλλυριοῦ, πιθανώτατα βασιλέως: «Μ. Γάνγγριος Ἀρδιαῖος ἀνέθηκε Διὶ Ναῖω», ἐκ τοῦ φύλου τῶν Ἀρδιαίων πού κατοικοῦσαν τὴν περιοχὴ τοῦ κάτω ροῦ

τοῦ Δρίνου, βορείως τῆς Ἐπιδάμνου, μεταξύ Λίσσου καὶ Σκόδρας, κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα. (1)

Ἡ π ε ρ ῶ τ ε ς: Ἡ ἀλβανικὴ ἄποψις, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἡπειρῶτες ἦταν Ἰλλυριοὶ ἐξελληνισθέντες ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος Θαρύπα καὶ ἐντεῦθεν (4ος π.Χ. αἰών), ὅτι ἀρχικῶς ἐξελληνίσθησαν οἱ Μολοσσοὶ καὶ κατόπιν ὅλοι οἱ Ἡπειρῶτες, οἱ ὁποῖοι ἐν τελευταία ἀναλύσει εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀπόγονοι Ἰλλυριῶν, ὅπως καὶ οἱ Ἀλβανοί, ἀποτελεῖ ἐπίσης αὐθαίρετη ἐρμηνεῖα προῖστορικῶν καταστάσεων, μὲ τὴν ὁποία δικαιολογοῦν καὶ τὸν ἐπιχειρούμενο συστηματικὸ ἀφελληνισμὸ τῆς Β. Ἡπείρου ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἀλβ. Κράτους.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως ὅλων αὐτῶν, ἐρωτᾶται: Γιατὶ δὲν ἐξελληνίσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοί, ἀλλὰ παρέμειναν ἐπὶ αἰῶνες ὀλοκλήρους σὲ πρωτόγονη κατάσταση;

Οἱ Μολοσσοὶ ἦταν ἰσχυρὸ ἑλληνικὸ φύλο —κλάδος τῶν Δωριαίων— καὶ ὁ Θαρύπας ὡς Ἕλληνας εἰσήγαγε τὸν Ἀθηναϊκὸ πολιτισμὸ στὴ χώρα του. Στὸν ἀποικισμὸ τῆς Ἰωνίας μάλιστα ἀναφέρονται μεταξύ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν φύλων καὶ τὴν ἀποικίσαν καὶ οἱ Μολοσσοί. (Ἡροδότου 1 - 56, Κλειώ, 1—146). (2)

Εἰδικώτερα, κατὰ τὸν Πλούταρχο στὸν βίον τοῦ βασιλέως Πύρρου, ὁ Θαρύπας εἰσήγαγε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, δηλ. τὴν ἑλληνικὴ μὀρφωσι: «Θαρύπαν πρῶτον ἑλληνικοῖς ἤθεσι καὶ γράμματα καὶ νόμοις φιλάνθρωποι, λέγει, διακομήσαντα τὰς πόλεις, ὀνομαστὸν γενέσθαι».

Κατὰ τὸν Ἡροδότου δέ, τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν στὴ Δωδώνη ἦταν ἑλληνικότερα πολὺ πρότερον τοῦ Θαρύπα. (3)

1. N. HAMMOND. Προῖστορικὴ Ἡπειρος καὶ Δωρικὴ εἰσβολὴ 1939. —Σωτ. Δάκαρη. Ἐνασκαφαὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης, στὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν τοῦ 1966. σελ. 77.

2. Οἱ Μολοσσοὶ ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὸν 12ον π.Χ. αἰῶνα στὴν κεντρικὴ Ἡπειρο μὲ κέντρο τὴ λεκάνη τῶν Ἰωαννίνων, καλουμένης Μολοσσίας ἢ Μολοττίας. Ἰδρυσαν βασίλειον ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων ποὺ ἐπεξετάθη σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ἡπειρο καὶ διετηρήθη μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως (168 π.Χ.). Στὸ Μουσεῖο τῆς Κερκύρας, σῴζεται ἐπιτύμβια στήλη μὲ τὰ γράμματα «Μόλωτι Χαίρε» πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει κατὰ τὸν Ἱστορικὸ Φρ. Ἀλβάνου (Κερκυραϊκὰ ὑπομνήματα, Κερκυρα. 1896) ὅτι οἱ Κερκυραῖοι εἶχαν ἐπιμειξίαν—ὡς Ἕλληνες—μὲ τοὺς Μολοσσούς. . Για τὶς συχνὲς σχέσεις τῶν Κερκυραίων καὶ μὲ τὸ Δωδωναῖο μαρτυροῦν πολλὰς ἐπιγραφὰς μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ἐσχάτως (1967) ἀποκαλυφθεῖσαι: «Θεὸς ἐπικοινωνοῦται Κορκυραῖοι τῷ Διὶ Ναίω καὶ τῇ Διωναίτῃ καὶ Θεῶν ἢ ἡρώων θύοντες κλπ.» Βλ. Π.Α.Ε.Α. τοῦ 1958 σελ. 104 κ.ἑ. τοῦ Σωτ. Δάκαρη. Ἐπίσης Δημ. Εὐαγγελίδη «Ἡπειρωτικὴ Ζωὴ» τ. 3) 1946 καὶ Ἡπειρωτ. Ἐστία τοῦ 1974 σελ. 290: Τάκη Σιωμοπούλου «Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες».—Σωτ. Δάκαρη: Οἱ γενεαλογικοὶ μῦθοι τῶν Μολοσσῶν. 1964.

3. Δημ. Σιωμοπούλου, «Ἡπειρωτικά», Ἰωάννινα 1975, σελ. 225—230

Ἡ Νότιος Ἀλβανία, κάτω τοῦ ποταμοῦ Γενούσου καὶ ἰδίως τὰ παράλια αὐτῆς κατοικοῦντο ἀπὸ πληθυσμούς Ἑλληνικούς. Βορείως δὲ τῆς Αὐλῶνος ὑπῆρχε ἡ ἑλληνικὴ Ἀπολλωνία καὶ βορειότερα ἀκόμα ἡ Ἐπίδαμνος (Δυρράχιο). Ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Μαϊκήνας διέμειναν στὴν Ἀπολλωνία χάριν σπουδῶν. Ὑπῆρχε δηλαδὴ στὴν Ἀπολλωνία καὶ Σχολὴ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, γράφει ὁ Τ. Σιωμόπουλος, δὲν ὑπῆρχε σαφὴς διάκρισις μεταξὺ Ἀλβανῶν τοῦ Νότου, κυρίως, καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικὴ στὰ χρόνια τῆς τουρκικῆς δουλείας.

Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τοὺς μυθικούς ἀκόμα χρόνους ἐμφανίζεται σὰν πρῶτο καὶ μοναδικὸ πνευματικὸ κέντρο τοῦ Ἀρχέγονου Ἑλληνισμοῦ. Καθὼς ἐπίσης, ὅτι ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀκτινοβολῆ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικούς χρόνους καὶ ὅτι ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἀκόμα σημεῖα τῶν νοτιωτέρων ἑλληνικῶν περιοχῶν ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἀρχικὴ τους πατρίδα Ἡπειρο ἢ Ἑλλάδα.

Ἐντύπωση προξενεῖ, γράφει ὁ Σ. Δακαρης, ἡ παρουσία λειψάνων μυκηναϊκῆς κεραμικῆς, τὰ ὁποῖα παραλλήλως πρὸς τὰ χαλκὰ μυκηναϊκὰ ὄπλα τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἡπείρου, ἐπιβεβαιώνουν τὴν ὁμηρικὴ παράδοσι ('Ιλ. Β. 748—750), περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν VΕ III περίοδο μὲ τὴν ἀρχαϊκὴ Ἑλλάδα (Βλ. Π.Α.Ε.Α. τοῦ 1968, σελ. 57).

«Ἑλλὰς ἐστὶν ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀχελῶον ἦν ὄκουν οἱ Σελλοὶ καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν δὲ Ἑλληνες» ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης (Μετεωρ. Δ. 14-21-22 καὶ Α. 35). (1)

Ἐδῶ στὴν Ἡπειρο ὑπῆρχε ἡ ἀρχαία πόλις Δωδώνη, ἡ περίφημος αὐτὴ κατὰ τὴν ἀπωτάτη ἀρχαιότητα, γιὰ τὸ μαντεῖο της, σπουδαῖο πνευματικὸ κέντρο, ποὺ ἰδρύθη ἐπὶ Πελασγῶν. Οἱ ἐπιγραφές δὲ τῆς Δωδώνης «γνωρίζουσιν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν Ἡπειρωτικὴν διάλεκτον ὡς μίαν τῶν βορείων ἑλληνικῶν διαλέκτων» ποὺ ἦταν ὅμοιες ἢ μία μὲ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραύνεια μέχρι τῆς Βοιωτίας. (2)

1. Κατὰ μιὰ ἄλλη ἐκδοχὴ τὸ ὄνομα Γραικοί, δηλοῖ τοὺς γέροντας, ἀρχαίους, ρίζα γρα—νς. Ὅτι δηλ. ἦταν λαὸς αὐτόχθων. Βλ. καὶ μελέτη τοῦ Νικ. Παπαδοπούλου σὲ σειρὰ ἐπιφυλλίδων στὴ ἐφημ. «Βορειοηπ. Ἀγών» Ἀθηνῶν, φυλ. 8 κ.έ. μὲ τίτλο «Δρόπολις». Ἀσχολεῖται μὲ τὸ ὅλο θέμα ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως, στηριζόμενος καὶ σὲ πλούσια βιβλιογραφία. Ἐπίσης βλ. καὶ ἐπιφυλλίδα μας στὸν «Ἡπειρωτ. Ἀγώνα» Ἰωαννίνων 6 Νοεμβρίου—11 Δεκεμβρίου 1972 μὲ τίτλο «Οἱ Ἡπειρῶται εἶναι ἐξελληνισμένοι Ἀλβανοί» Ὅμηρος Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι «Ἀλβανοί».

2. Ἐφημ. «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 17-3-1973, «Ἡ συναρπαστικὴ ἱστορία τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης». Ἐπίσης, Τάσου Βιδούρη. Ἡ ἑλληνικότης τῆς Β. Ἡπείρου στὸν «Βορειοηπ. Ἀγώνα» Ἀθηνῶν τῆς 25-10-1961.

Ἐδῶ ἀνεπτυχθησαν οἱ δοξασίαι τῶν Ἑλλήνων καὶ διεδόθησαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα περὶ ζωῆς, θανάτου, παραδείσου, κολάσεως καὶ ὑπάρχουν τόσοι θρησκευτικοὶ χῶροι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπως ὁ Ἄδης, τὸ Νεκρομαντεῖον, ὁ Ἀχέρων ποταμός, ἡ Ἀχερουσία λίμνη κ.ἄ.

«Τῆς δε γῆς τῆς Θεσπρωτίδος
ἔστι μὲν που καὶ θεᾶς ἄξια
ιερὸν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ καὶ ἱερὰ
τοῦ Θεοῦ Φηγός. Πρὸς δὲ τῇ Κιχύρῳ
λίμνῃ τε ἐστὶν Ἀχερουσία καλουμένη
καὶ ποταμός Ἀχέρων

Ρεῖ δὲ καὶ Κοκυτὸς ὕδωρ ἀτερπνέστατον. Ὅμοιος τε μοι
δοκεῖ ταῦτα ἑωρακῶς ἔς τε τὴν ἄλλην ποίησιν ἀποτολμῆσαι
τῶν ἐν Ἄδου, καὶ δὴ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ποταμοῖς ἀπὸ τῶν
ἐν Θεσπρωτίδι θέσθαι».

(Παυσανίας «Ἀττικά» XII—5)

Ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, τοὺς Γραικοὺς καὶ Σελλοὺς, ἔλαβον τὸ ὄνομα Ἑλληνες καὶ τὸ Μαντεῖο τῆς Δωδώνης προέλεγε, συμβούλευε, ἐδίδασκε, καθοδηγοῦσε καὶ κατηύθυνε τὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τοῦτο ἀποδεικνύουν καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς Δωδώνης μὲ ἑλληνικὰ γράμματα ἐρωτήσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Πυθίαν, ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ. Ἐπίσης ὀνόματα προελληνικὰ καὶ ἑλληνικὰ, πόλεων, τοπωνυμίων κλπ. ποὺ ἀποδεικνύουν κατὰ τρόπο ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἡ ἐθνολογικὴ ὑπόστασις τῶν Ἡπειρωτῶν, ἀνήκει στὴν Ἀρία φυλὴ, τίς γνωστὲς φυλετικὲς ομάδες τῶν Ἰώνων, Αἰολέων, Δωριέων, κλπ. Καὶ ὅτι ἐμφανίζονται στὸν ἑλληνικὸ χῶρο κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μὲ τὰ τρία πολυάριθμα συγκροτήματα: Θεσπρωτοὺς, Μολοσσούς, Χάονας κ.ἄ. ἑλληνικὰ φύλα. (1)

1. Σωτ. Δάκαρη. Ἐθνικότης τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν στὴν Ἠπ. Ἐστία τοῦ 1954. Σχ. 6λ. Π.Α.Ε. Ἀθηνῶν 1967 σελ. 50 τοῦ 1968 σελ. 53-56 κ.ἄ. Ἀρχαῖα Ἡπειρωτικὰ ὀνόματα ἀπὸ τίς τελευταῖες ἀνασκαφὲς τῆς Δωδώνης: Ἀριαντεύς, Ὄσοόνιος, Φαργαναῖος, Κλάθριος, κ.ἄ. Ὄνόματα μηνῶν: Ἀγριάνιος, Ἀπελλαῖος, Γαμίλιος, Ἀποτρόπιος ἢ Ἀλιοτρόπιος, Κράνειος, Δάτυιος, Φοινικαῖος... Σωτ. Δάκαρη. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης. Ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῆς Α.Ε.Α. τοῦ 1966... Γενικώτερα γιὰ τὰ πλεῖστα ὄσα εὐρήματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὴν Ἡπειρωτικὴ Ἱστορία ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Σωτ. Δάκαρη ἀνασκαφῶν, βλ. τὰ Π.Α.Ε.Α. τῶν ἐτῶν 1965-1972 ὅπου καὶ πλουσιωτάτη σχετικὴ βιβλιογραφία ἑλληνικὴ καὶ ξένη.

«Ἡ Ἕπειρος μὲ τὴ Δωδώνη καὶ τὸ πανάρχαιο καὶ περίφημο Μαντεῖο της, μὲ τὴν Ἐφυρα (Κίχυρον), τὴν Πανδοσία, τὸν Ὀρικό, τὴν Πασσαρῶνα ὡς Ἀμφικτυονία, τὴ Φοινίκη ὡς ἔδρα Ἑπειρωτικῆς Ὀμοσπονδίας, τὸ Βουθρωτό, τὴν Κασσώπη, τὴν Κυτάνη (Παληροβενετία), τὴν Εὐροία, τὴν Ἀμβαρία καὶ μὲ 150 ἄλλες πόλεις πὺ ἀπ' αὐτὲς 73 κατέστρεψε ὁ Αἰμίλιος Παῦλος στὰ 168 π.Χ. γράφει ὁ Κώστας Μιχαηλίδης.

«Ἡ Ἕπειρος πὺ ἑπτὰ ἔθνη της συμμάχησαν κατὰ τὸ 3ον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (429 π.Χ.) μὲ τοὺς Λακεδαιμόνιους κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ Ἕπειρος πὺ κάτοικί της ξεχύθησαν πρὸς Θεσσαλία, προχώρησαν πρὸς τὴν Ἰωλκὸ καὶ τὶς Παγασαῖς, ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴ Βοιωτία κι' ἔφθασαν ὡς τὴν Πελοπόννησο, τὸ Ἄργος, τὴν Ἀρκαδία, τὴν Εὐβοία.

«Ἡ Ἕπειρος, μητρόπολις κι' αὐτὴ ἀποικιῶν, ἡ Ἕπειρος μὲ τὸ πλούσιο ναυτικό της, τοὺς ἔνδοξους λαοὺς της πὺ ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Δία, τοῦ Αἰακοῦ, τοῦ Πηλέα, τοῦ Ἡρακλῆ, τοῦ Ἀχιλλέα, τοῦ Νεοπολέμου, τοῦ Ἀμφιάρσου, τοῦ Ἀμφίλοχου καὶ τοῦ Κάδμου, δημιούργησε ἕνα πολιτισμὸ ἀξιοσημεῖωτο μὲ ὑπέροχη συνειδητὴ ἐκδήλωσι τὴν ἀμφικτυονικὴ σύνοδο τῆς Πασσαρῶνος, τὸν συνεκτικὸ κρίκο 42 βασιλευομένων φύλων, μὲ τὸν Πύρρο καὶ τὴν Ἑπειρωτικὴ Ὀμοσπονδία τῆς Φοινίκης.»

«Ἐδῶ στὴν Ἕπειρο ἦταν τὸ ἀρχαιότερο νεκρομαντεῖο, πὺ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὀνομάζουν Ἄορνο. Ἐδῶ ὁ Ἀχέροντας, ἡ Ἀχερουσία, τὰ Ἠλυθία, τὸ στόμιο τοῦ Ἄδη, ὁ Κωκυτός».

«Ἀπ' τὴν Ἕπειρο τέλος ξεπήδησε ἡ μεγάλη, ἀπέθαντη κι' ἀναιώνια Ἑλλάδα μὲ τὸν ἀνέφικτο, ἀνυπέρβλητο, μεγαλειώδη καὶ ἀείφωτο πολιτισμὸ της».

«Ἑλλοπία. Ἡ ἱερὴ κοιτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ θρησκευτικὸ κέντρο τῶν Δωρικῶν λαῶν. Ἀπ' τὴν κοιτίδα ταύτη πὺ φέρει τὸ ὄνομα Ἑλλοπία, τὸ πελασγικὸ ἔθνος ξαπλώθηκε ἀπ' τὸ Σικελικὸ πέλαγος ὡς τὴν Ἰωνία καὶ μετέβαλε τὸν προϊστορικὸ πελασγικὸ κόσμο στὸν μεγάλο ἱστορικὸ Ἑλληνισμό». (1).

1. Κώστα Μιχαηλίδης: Ἡ Δωδώνη (Ἱστορικὴ πραγματεία) Γιάννινα, 1960. Στὸ τέλος τῆς πραγματείας του, ὁ συγγραφεὺς ἀναγράφει ὀνομαστικὸ κατάλογο τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑπέρου καὶ συγκεκριμένως τῆς Θεσπρωτίας, Χασονίας, Μολοσσίας, Ἀθαμανίας, Νέας Ἑπέρου καὶ τέλος Φρούρια τῆς Ἑπέρου. Βλ. καὶ Σ. Δάκαρη: Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα στὴν Ἕπειρο, στὴν Ἑπειρ. Ἐστία τοῦ 1966' σελ. 21, 451 κ.ά.

Κατὰ Ζῶτο Μολοσσὸ (Ἑπειρωτ. Μελέται. τ. Αος σελ. 1—3, Ἀθῆναι 1876) σῶζεται παράδοσις ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἑπειρῶτες ἦταν Δρυολάτρες. Ἐστέφονταν

Ὁ δὲ Παῦλος Καρολίδης σημειώνει: «Δωδώνη, ἡ κοιτίδα καὶ ἡ μητρόπολις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀρχαιοτάτη Ἑλλάς».

Χαρακτηριστικὸ τέλος εἶναι τὸ κατωτέρω ἐπίγραμμα τοῦ διεθνοῦς φήμης καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ Πανε-

μὲ στεφάνους ἀπὸ κλάδους δρυὸς, ἔφερον ἐν καιρῷ πολέμου κλώνους δρυὸς ἀπετύπωναν δρυὸς στὰ νομίματα τους καὶ γενικὰ ἡ δρυὸς ἦταν χαρακτηριστικὸ γνώρισμα μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐλλήνων. Ἡ Δωδώνη δὲ ποὺ φαίνεται νὰ χτίστηκε μεταξὺ 2188 καὶ 2000 π.Χ. ὠνομάστηκε ἀπὸ τὴν Δρῦν ἡ ὁποία Πελασγιστὶ ἐλέγετο Δωδῶν καὶ οἱ κάτοικοι Δωδεντίνοι ἐκ τῶν ὁποίων καὶ Δωδωνία κατ' ἀρχὰς ἐκαλεῖτο ἡ Ἠπειρος ποὺ εἶναι ἡ πρώτη κοιτίς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ἱερὸς κῶρος τῆς Ἑλλάδος.

Σχετικῶς, ὁ ἀσχολούμενος καὶ μὲ ἱστορικὲς μελέτες ὑφηγητῆς ὀφθαλμολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κων. Τζάκος (Βησσανιώτης), ὁμιλῶν σὲ ἐπίσημο γεῦμα τοῦ 8ου Πανελληνίου Ὀφθαλμολογικοῦ Συνεδρίου ποὺ ἐγένετο στὰ Γιάννενα (30-4-1975) εἶπε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς ἐνδιαφέροντα, ὅπως δημοσιεῦνται στὸ Ἠπ. Μέλλον 24-6-1975:

...«Ἦλθατε ἐδῶ, εἶμαι βέβαιος, ὄχι μόνο γιὰ νὰ παρακολουθήσετε τὰς ἐργασίας τοῦ Συνεδρίου, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ προσκυνήσετε τὴν πηγὴ καὶ τὸ λίκνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἀπὸ ἐδῶ, οἱ προπάτορές μας οἱ Ἕλληνες, ἐξεκίνησαν πρὸ μερικῶν χιλιάδων ἐτῶν, διὰ νὰ καλύψουν ὀλίγον καὶ ὀλίγον, ὅλην τὴν τριδάκτυλον χερσόνησον ἡ ὁποία ἔκτοτε ἐκλήθη ἀπὸ αὐτοὺς Ἑλληνική. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἠπειρον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τομάρου ἢ Τμάρου, εἰς τὴν Ἑλλοπίαν τῆς Δωδώνης, ἐλατρεύετο κατὰ τὸν Ὅμηρον, ὁ Ζεὺς ὁ Δωδωναῖος ὁ Πελασγικὸς, ἀπὸ τοὺς ἀνιπτώποδας καὶ χαμαιεύνοιας ἀποφότας, τοὺς Σελλοὺς ἢ Ἑλλοὺς ποὺ ἐχρησιμοδότησαν ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὸ θρόϊσμα τῶν παχυφάλλων δρυῶν τοῦ μαντείου.

Ἀπὸ τὴν μικρὰν αὐτὴν γωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἡ ὁποία μᾶς φιλοξενεῖ σήμερον, ἔλκει τὴν καταγωγὴν τὸ Ἑλλάς καὶ τὸ Ἑλλην. Ἐδῶ εὐρίσκεται ἡ προελληνικὴ κοιτίς ἡ ὁποία ἀπὸ μίαν μικρὰν Πελασγικὴν κοινότητα, μετετρέπη εἰς μέγαν καὶ ἱστορικὸν Ἑλληνικὸν κόσμον.....

Ἡ πορεία τῆς μικρᾶς αὐτῆς φυλῆς, ὑπῆρξε δύσκολος, τραχεῖα, λυσοῦδος, ἐξοντωτική. Ὑπὸ τὴν πίεσιν λαῶν ὁμοειδῶν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀποθηθησαν εἰς τὰς ὑπωρεῖας τῆς Πίνδου, ὅπου εὐρόντες τὰς πύλας τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Φθιώτιδος, εἰσέδυσαν ἐντὸς αὐτῶν καὶ συνετάχθησαν μὲ τοὺς Μυρμιδόνας τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπου διὰ πρώτην φορὰν ἀνευρίσκομεν τὸ ὄνομα Ἑλλην εἰς τὸν Ὅμηρον...

Πιεζόμενοι ὅμως ὑπὸ τῶν ἐκ Βορρᾶ ἐπερχομένων Θεσσαλῶν, δέχονται νὰ γίνουν μισθοφόροι τῶν Ἡρακλειδῶν. Διαπεροῦν τότε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἀποβιβάζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον νικοῦν τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ μετατρέπονται ἀπὸ μισθοφόροι εἰς κυριάρχους... Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, τὸ ὄνομα Ἑλλην ἔλαβε καθολικὴ διάδοσις εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπονομασθεῖσαν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον. Αἱ πολυποίκιλοι φυλαὶ Πελασγοὶ, Λέλεγες, Κουρῆτες, Καύκωνες, Ὑαντες, Τελχίτες κ.ἄ. ἐξηφανήθησαν. Τὴν κοινὴν ἐπωνυμίαν τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκομεν πλέον ἐπι-

πιστημίου τοῦ Βερολίνου U. WILAMOWITZ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων (1913), ποὺ δημοσιεύεται στὰ «Ἡπειρωτ. Χρονικά» τοῦ 1926, σελ. 40.

Δίης ἐν Τμαρίοις δρυὸς ἀκρεμόνεσσι πελειᾶς
ἄδει γαυριόωσ' ὕμνον ἐλευθερίας·

«Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε Πελασγικέ, δέρκεο χαίρων
οἴῃ τῆς καινῆς Ἑλλάδος ἠνορέη».

καὶ συνεορτάζουσ' ἐπινίκια πάντες ἀν' αἴαν
Ἑλλήνων ὅσοι καὶ Διὸς εἰσι φίλοι.

κρατοῦσαν ἐφ' ὅλων τῶν κατοίκων, ἀσχέτως ἐὰν οὗτοι ἦσαν διηρημένοι εἰς τέσσαρας κυρίως φυλὰς, τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Ἰωνεῖς, τοὺς Αἰολεῖς καὶ εἰς δύο δευτερευούσας, τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἡπειρώτας.

«Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λαοὶ εἶχαν ἀπόλυτον συνείδησιν τῆς Ἑλληνικότητος των καὶ ὁσάκις ἐνεφανίζετο κίνδυνος, ἠνοῦντο μεταξὺ των καὶ ἔκαμνον θαύματα. Καὶ νὰ λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὅλη ἡ ἀξιοθαύμαστος αὐτῇ κοινωνία, ὀφείλετο εἰς μίαν δρᾶκα Ἡπειρωτῶν, τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν, ἡ ὁποία ἐκκινήσασα ἀπὸ τὴν ταπεινὴν αὐτὴν γωνίαν τῆς γῆς, ἀπέβη ὁ συνδετικὸς κρίκος τῶν πολυποικίλων λαῶν τῆς χερσονήσου ταύτης, οὕτως ὥστε, ὅλοι, νὰ μετατραποῦν εἰς ἓνα λαὸν ὁμοιογενῆ, τὸν ἑλληνικόν...».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2ον

Ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἡπείρου πρωτοελληνικός. Μόνον ἑλληνικὰ φύλα στὴν Ἡπειρο. Ὄνόματα φύλων. Ἀρχαῖες ἐπιγραφές καὶ νομίσματα. Ἡ «βαρβαρότης» τῶν Ἡπειρωτῶν. Ἐπίδρασις Μακεδονικοῦ πολιτισμοῦ.

«Ἀρχέγονος Ἑλλάς Ἡπειρος» γράφει ὁ Κλαύδιος ὁ Πτολεμαῖος (Βλ. βιβλίον Γ' κεφ. 13), ποὺ ἀντλεῖ τὶς σχετικὰς πληροφορίες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, Ἡρόδοτον, Θουκυδίδη, Ξενοφῶντα καὶ Πολύβιο.

Ἦταν λοιπὸν γνωστὴ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλληνες ἢ Ἡπειρος ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς ἀκόμα χρόνους μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα Ἡπειρος, δηλ. ἄπειρος, ξηρὰ ἀπέραντος (Ὅμηρου Ὀδυσ. Σ. 83, Ξ 100 Φ. 109.—Θουκυδίδη I. 46). Καὶ εἶχε δεσμοὺς ὄχι μόνον ποταμικοὺς ποὺ τὴν συνέδεαν μὲ τὶς ἄλλες ἑλληνικὰς περιφέρειαι ἀλλὰ καὶ οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ποὺ δὲν ἐσταμάτησαν ποτέ.

Σχετικῶς ὁ Σ. Δάκαρης γράφει «Στοὺς νεολιθικοὺς χρόνους (4—3 π.Χ. χιλιετηρίδα) ἡ περὶ τὴν τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων, κατελήφθη ἀπὸ προελληνικὰ φύλα. Κατὰ τὴν στροφή δὲ τῆς 3ης πρὸς τὴ 2α π.Χ. χιλιετηρίδα, ἔφθασαν ἐδῶ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ φύλα, ὑποθετικῶς οἱ Θεσπρωτοί.

Μιὰ τρίτη ἰσχυρὴ, σημαντικὴ καὶ αὐτὴ, σημειώνεται κατὰ τὸν 12ον π.Χ. αἰῶνα μὲ τὴν μεγάλην εἰσβολὴν πρὸς τὴ νοτιοδυτικὴ Ἑλλάδα τῶν βορειοδυτικῶν φύλων (Μακεδόνων). Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν καὶ οἱ Μολοσσοί, ποὺ ἀποτελοῦσαν καὶ τὸ συμπαγὲς στοιχεῖο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς λεκανῆς μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ρωμαιοκρατίας (167 π. Χ.). (1)

Ἦταν πλάνη, γράφει στὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ τῆς Ἑλβετίας «Ἀρχαία Τέχνη» (τ. 15ος, 1972) ὁ καθηγητὴς τῆς Ἑλ. Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας καὶ δ)ντὴς τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐρετριᾶς Κάρολος Σέφολντ, τὸ ὅτι παλαιότερα θεωροῦσαν τὴ Δωδώνην ὡς μιὰ ἑλληνικὴ νησίδα μέσα σ' ἓνα βαρβαρικὸ περίγυρο. Ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἡπείρου δὲν εἶναι προελληνικός, ἀλλὰ πρωτοελληνικός. (2)

1. Σ. Δάκαρης. Π.Α.Ε.Α. τοῦ 1965.

2. «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 17-3-1973, ἡ συναρπαστικὴ ἱστορία τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης.

Ἰλλυριοὶ ἢ Ἰλλυρικὰ φύλα δὲν κατοικοῦσαν στήν Ἠπειρο, ἀλλὰ πολυάριθμα ἑλληνικὰ τέτοια. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἀρχαιολόγος Δημ. Εὐαγγελίδης γράφει ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς στήν Ἠπ. Ἐστία τοῦ 1958 σελ. 266 τὰ ἑξῆς: . . . «στὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ τῆς Θεσ)κης «Ἑλληνικά» (Τόμος 15ος, 1957, σελ. 247 - 255) δημοσιεύτηκε μιὰ ἀνέκδοτη ἐπιγραφή ἀπὸ τὴν Δωδώνη, ὅπου τὸ Κοινὸν τῶν Μολοσσῶν ἀπονέμει διαφορες τιμὲς σὲ μερικὰ πρόσωπα ποὺ δὲν σώζονται τὰ ὀνόματά τους, γιατί ἡ πλάκα ὅπου εἶναι χαραγμένα ἔχει ὑποστῆ βλάβες. Ἔχει ὅμως ξεχωριστὴ σημασία, γιατί χαρακτῆκε πρὶν ἀπὸ τὸ 330 π.Χ. καὶ ἀναφέρει καὶ πολλὰ νέα ἄγνωστα ὀνόματα φύλων καὶ ἀρχόντων κλπ. ὅπως καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ βασιλέως Νεοπολέμου. Στὸ τέλος ὁ ἐκδότης παραθέτει κατάλογο τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν γενομένων ἐθνικῶν ἠπειρωτικῶν φύλων ὀνομάτων, ὅπου συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ἐκ τῶν πόλεων ἢ τόπων παραγόμενα ἐθνικά... Χρήσιμο νομίζω νὰ γίνῃ γνωστὸς ὁ κατάλογος στὸ εὐρύτερο κοινό... Τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστὰ ἀπὸ συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ ἐπιγραφές. Ἴδου ὁ κατάλογος:

Ἄβαντες, Ἀγραῖοι, Ἀθαμᾶνες, Αἰγισταῖοι, Αἰθικες, Αἰνιᾶνες, Ἀκραλεσταί, Ἀμυμνοί, Ἀμύμονες, Ἀμύνται, Ἀμφίλοχοι, Ἀπειρῶται, Ἀργυρίνοι, Ἀρκτᾶνες (1), Ἀτέραργοι, Ἀτινιτᾶνες, Αὐταριᾶται, Ἀφειδαντες, Γεναῖοι, Γενσαῖοι, Γρᾶες, Δεξαροί, Δυέσται, Δρύορες, Δωδωναῖοι, Δωνετίνοι, Ἐλεαῖοι, Ἐλινοί, Ἐλλορες, Εὐρυμεναῖοι, Θεσπρωτοί, Καρθαῖοι, Κᾶρες, Κασσωπαῖοι (2), Κασσωποί, Κελαιθεῖς, Κέλαιθοι, Κεραῖνες, Κεστρινοί, Κοιλωποί, Κολπαῖοι (3), Λίλαιθοι, Μαρδόνες, Μολοσσοί (4), Μύλακες, Νεσταῖοι, Ὀθρᾶται, Ὀμφαρες, Ὀμφαλιῆες (5), Ὀρέσται, Παραραναῖοι, Παρθαῖοι, Παρθηνοί, Παρωραῖοι, Περγάμοι, Περραιβοί, Πείαρες, Πράσσαιβοι, Πρόχθειοι, Σελλοί, Συλίονες Ταλαιᾶνες, Τάλα-

1. Ἀρκτᾶνες: κατοικοῦσαν παρὰ τὴ δυτικὴ Θεσσαλία καὶ συμμετεῖχαν στὸ Κοινὸ τῶν Μολοσσῶν.

2. Κασσωπαῖοι: ἀπώκησαν τὴ σωζόμενη καὶ σήμερα Κασώπη Κερκύρας.

3. Κοιλωποὶ καὶ Κολπαῖοι, θυμίζουν τὸ σημερινὸ Καλπάκι.

4. Στὸς Μολοσσοὺς — κλάδος Δωριέων — φαίνεται πὺς ὑπῆρχε καὶ κλάδος ὀνόματι Κυεστοί.

5. Ὀμφαρες: Τὸ Ὀμφάλιον, ἀπὸ μερικῶν τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ Δελβινάκι Πωγωνίου καὶ ἀπὸ ἄλλους κάπου στὴ Θεσπρωτία.

ρες, Ταραύλιοι, Τριπολίται, Τριπολίσσιοι, Τριπόλισσοι, Τριφύλαι, Τριφυλαῖοι (1), Τυμφαῖοι, Ὑπαιλόχιοι, Χάονες, Χαῦνοι κ.ά.

Ἀποδίδουν ὅμως σημασία στὰ πολυάνθρωπα φύλα Θεσπρωτοὺς (2) Μολοσσοὺς καὶ Χάονες, πὺ διαδοχικά, ἐπεκράτησαν στὴν Ἡπειρο καὶ κάποτε ἔδωσαν τ' ὄνομά τους σ' ὅλοκληρη τὴ χώρα ἢ σὲ διαμερίσματά της.

Στὴν Τροία δέ, πολέμησαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐλλήνων οἱ Περραιβοὶ καὶ οἱ Ἀτιντᾶνες μετὰ 22 πλοῖα πὺ με ἀρχηγὸ τὸν Γουνέα ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ὀμηρικὴ πόλι Κύφρο πὺ βρισκόνταν κοντὰ στὴ «διοχείμερον Δωδώνη» (Ὀμ. Ὀδυσ. Π. 417. Ἰλιάς Β. 747-750. Αἰσχύλου Ἰκέτιδες, Π. 255).

Στὴ συμβολὴ τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ ἐξ ἄλλου, κοντὰ στὴ θέσι Γκούμανι, εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια Γκίτανα (Τιτάνη, ἀρχ. πόλις) κατὰ τὸν Πολύβιο (27 - 16 - 4 - 6) καὶ κατὰ τὸν LIVIUS (12 - 38 - 11) ὅπου ἦταν τὸ πολιτικὸ κέντρο τῶν Ἡπειρωτῶν.

Ὅπως δέ διαβεβαιώνεται ἀπὸ ἀνέκδοτο ψήφισμα πὺ εὐρέθηκε στὰ θεμέλια τῆς γεφύρας στὸ φράγμα, ἢ Τιτάνη ὠρίσθη ὡς κέντρο κοι-

1. Τριφυλαῖοι πιθανῶς κατοικοῦσαν κοντὰ στὴ Βήσσανη Πωγωνίου (δυτικά) ὅπου καὶ τοπωνύμιο Τριφύλα, σήμερα. Βλ. Σπ. Στούπη: Τὰ τοπωνύμια ὀμιλοῦν Ἡ ἀρχαία Τριφυλία στὴ Βήσσανη; Στὸν Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων, φυλ. 7-9-1967. Ὁ Εὐλ. Κουσίλας, γράφει, ὅτι ἡ περιφέρεια Πωγωνίου, ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Τριφυλία. Σπ. Στούπη: Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα Πάτραι 1962, σελ. 18 κ. ε. καὶ Βος σελ. 19. — Δ. Εὐαγγελίδου: Β. Ἡπειρος, Ἀθῆναι, 1919, σελ. 25. Συμφωνὰ μετὰ τὰ γραφόμενα τοῦ ἰδίου, Ἠπ. Ἐστία, 1973 σελ. 658 ἄλβανικὰ φύλα κατέβηκαν στὴν Ἡπειρο πρὸ τοῦ 1200 μ.Χ. ἀλλὰ ἐξελληνίσθησαν.

2. Τῶν Θεσπρωτῶν κλάδος ἦταν πιθανῶς καὶ οἱ λεγόμενοι Ὀποῦοι (Π.Α. Ε.Α. 1968 σελ. 49) Ἡ χώρα τῶν Θεσπρωτῶν κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, ἐξετίνατο ἀπὸ τοῦ Θυάμιδος μέχρι τοῦ Ἀχέροντος. Ἀπὸ τοῦ 4ου ὀμως π.Χ. αἰῶνος, ἤλεγχον καὶ τὴ βόρεια τοῦ Θυάμιδος περιοχὴ, μετὰ πολιτικὸ κέντρο τὴ σημερινὴ ἀκρόπολι τῆς Γκούμανης στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Θυάμιδος. Στὴ Δωδώνη δέ, βρέθηκε (1965) μεγαλόπρεπο τετράπλευρο βᾶθρο ἐπὶ τοῦ ὀποίου ἔστεκε Θεσπρωτὸς ἰππέας μετὰ δόρυ καὶ ξίφος, πανηπειρωτικὸ ἀνάθημα μετὰ τὴν ἐπιγραφή: «Τὸ Κοινὸν τῶν Ἡπειρωτῶν Μίλωνα Σωσάνδρου Θεσπρωτῶν ἀρετὰς ἔνεκεν καὶ εὐνοίας της εἰς αὐτοὺς». Βλ. καὶ Σπ. Μουσελίμη: «Ὁ ἀρχαῖος Ἄδης καὶ τὸ Νεκρομαντεῖον τῆς Ἐφύρας». Ἀνάτυπο τῆς Ἠπ. Ἐστίας, τοῦ 1971.

νοῦ καὶ πολιτικῶν συγκεντρώσεων, κατὰ τὸ 2ον ἥμισυ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος καὶ διατηρήθηκε μέχρι τῆς καταστροφῆς της (167 π.Χ.).(1)

Κατὰ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου DONALD M. NICOL «γιά πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ἀπὸ τὴ Λατινικὴ κατάκτησι, ἡ χώρα χωρίζονταν στὴν Παλαιὰ Ἡπειρο ἢ στὴν περιοχὴ μεταξὺ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἀκρωτηρίου Ἀκροκεραυνίων καὶ στὴ Νέα Ἡπειρο ποὺ ἐκτείνονταν ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραύνια πρὸς βορρᾶ ἕως τὸ Δρίνο ποταμὸ στὴν περιοχὴ τῆς Σκόδρας ἢ Σκούταρι. Ἡ παλαιὰ Ἡπειρος ἀποτελοῦσε τὸ θέμα τῆς Νικοπόλεως καὶ ἡ Νέα Ἡπειρος τὸ θέμα τοῦ Δυραχίου». (2)

Κατὰ τὸν BELOCH, ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές συνάγεται τὸ ἀσφαλές συμπέρασμα, ὅτι ἀπὸ τοῦ τέλους τουλάχιστον τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἡ ἑλληνικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Ἡπειρωτ. Ἔθνους. Ἡ Ἡπειρος τονίζει, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πύρρου, ἦτο ἀναμφισβητήτως ἑλληνικὴ χώρα, καὶ ἐπειδὴ αὕτη περικλείεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὑπὸ ὀρέων καὶ δὲν δύναται νὰ δεχθῆ ξένας ἐπιρροάς, δὲν δύναται νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι ἔγινε ἑλληνικὴ χώρα, ἐὰν δὲν ἦτο ἀνέκαθεν τοιαύτη...»

Βαρβάρους δὲ κατὰ τὸν ἴδιο ὡς ἀνωτέρω Γερμανὸ συγγραφέα ὀνομάζει ὁ Θουκυδίδης τοὺς Ἡπειρωτὲς κ.ά. γιατί δὲν ἔκαναν χρῆσι τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ποὺ ἦταν ἀνεπτυγμένη γραμματικῶς καὶ λογοτεχνικῶς. Τοῦτο ὅμως λέγει, δὲν ἔμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις ὅτι οἱ Ἡπειρωτὲς δὲν ὠμιλοῦσαν ἑλληνικὴ διάλεκτο.(3)

Ἄλλωστε καὶ σήμερα κοινὸ εἶναι τὸ φαινόμενο στὶς πόλεις τὸ νὰ ἀποκαλεῖται κάποιος ὡς «χωριάτης» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἄξεστου, ἀμόρφωτου, ἀγροικοῦ κλπ.

Παραλλήλως, ἡ «βαρβαρότης» τῶν Ἡπειρωτῶν μὲ τὴν ἔννοια ποὺ δίδει ὁ BELOSH ἔμπορεῖ νὰ ἀποδοθῆ καὶ στὸ γεγονός, ὅτι διαρκῶς ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀντιμετωπίζουν τοὺς κατερχομένους κατὰ καιροὺς ἀπὸ βορρᾶ βαρβάρους Ἰλλυρίους, Παίονες, Τριβαλλοὺς, Σλαῦους κ.ά. Οἱ πρῶτοι δὲ Ἕλληνες ποὺ συναντοῦσαν οἱ βάρβαροι αὐτοί, ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν στὰ ὄρεινά τῆς Ἑλλάδος Ἡπειρωτὲς καὶ Μακεδόνας.

Ἦταν φυσικὸ λοιπὸν νὰ μὴ εἶχαν τὴν ἀπαιτούμενη ψυχικὴ ἡρεμία νὰ καλλιεργήσουν τὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες ἢ νὰ ἀναπτύξουν πολιτισμὸ, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ὀμόφυλοί τους ποὺ κατοικοῦσαν νοτιώτερα. Εἰδι-

1. «Φωνὴ τῶν Φιλιατῶν» τῆς 2-2-1973. «Κεκρυμένος μέγας Ἀρχαιολογικὸς θησαυρὸς εἰς Γκούμανι Φιλιατῶν». Ἐπίσης, Σωτ. Δάκαρη: Ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης στὰ Π.Α.Ε. Ἀθηνῶν τοῦ 1967. σελ. 52.

2. Ἡπ. Ἐστία τοῦ 1973, σελ. 199 «Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπέιρου» μ.τ.φ. Περ. Λεύκα.

3. Νικ. Παπαδοπούλου: Ἡ ἐθνικότης τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν στὴν Ἡπ. Ἐστία τοῦ 1953.

κώτερα δὲ τῇ μαχητικότητά τους, τὴν ἀνδρεία κ.λ.π. φαινόμενα τῆς τραχειᾶς τους ζωῆς, συναντοῦμε κατόπιν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δεσποτάτου καὶ ἐν συνεχείᾳ στὶς διάφορες Ἡπειρ. ἐπαναστάσεις, στοὺς ὀνομαστοὺς Στρατιότι κ.λ.π. τοῦ μεσαίωνα, στὴν παλληκαριά τῶν Χειμαρριωτῶν, Σουλιωτῶν, Κανάρηδων, Μιαούληδων κ.ἄ. μὲ τοὺς ὁποίους ἀσχολούμεθα εἰς ἄλλα κεφάλαια τοῦ παρόντος.

Τοὺς ἀγῶνες ἐκείνους τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν ἐξαίρει καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ὁ ὁποῖος γράφει: «Ἡπειρωταῖς ἦν πάτριον συναγωνίζεσθαι καὶ συγκινδυνεύειν ὑπὲρ φίλων, ἀποθνήσκειν δὲ ὑπὲρ πατρίδος». Φίλοι δὲ καὶ πατρίς γιὰ τοὺς ὁποίους ἠγωνίζοντο καὶ ἀπέθνησκον οἱ Ἡπειρωτῆς, δὲν ἦταν ἄλλοι, παρὰ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦσαν νοτιώτερα Ἑλληνες καὶ Ἑλλὰς.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτά, τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα ἐνὸς λαοῦ, δὲν ἀποτελεῖ ἡ μεγάλη ἢ μικρὴ συμβολὴ τοῦ ὁσίου πολιτισμοῦ ποὺ ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὸν λαὸ αὐτὸ, ἀλλὰ ὅπως λέγει ὁ πατέρας τῆς ἱστορίας, Ἡρόδοτος, «τὸ ὄμαιμον καὶ ὁμόγλωσσον καὶ θεῶν ἰδρύματα καὶ θυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα», δηλ. τὴν ἐθνικὴν συνείδησι ἐνὸς λαοῦ ἀποτελοῦν ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία, οἱ κοινὲς παραδόσεις καὶ τὰ αὐτὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

Οἱ Ἡπειρωτῆς, εἶναι Ἑλληνες μὲ τὸσες περγαμηνές, τὸση ἐθνικὴ, πολιτιστικὴ, πολιτικὴ κ.λ.π. δρᾶσι ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα, ἀνεπτυγμένοι καὶ πολιτισμένοι καὶ εἶναι ὕβρις καὶ νὰ τὸ σκεφτῆ κανεὶς καὶ παράκρουσις ἐγκεφαλικὴ νὰ ἐπιμένῃ, πῶς οἱ τόσον καλλιεργημένοι ἔκπαλαι Ἡπειρωτῆς εἶναι Ἰλλυριοὶ—Ἀλβανοὶ ἐξελληνισμένοι. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὀνομαστικὰ σὰν Ἑλληνες τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν στὴν Ἡπειρο. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναφέρῃ τὰ φύλα τους καὶ τὰς πόλεις τους, τὰ ἀναφέρει πάντοτε καὶ μόνον, σὲ σχέσι καὶ ἀναφορὰ μὲ ἄλλους Ἑλληνες, καὶ ποτὲ μὲ Ἰλλυριοὺς ἢ μὲ ἄλλους βαρβάρους. (Εὐτέρπη 2 - 52 - 58). Μόνον σὰν Ἑλληνες δύο Ἡπειρωτῆς νέοι καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν λεγομένη Β. Ἡπειρο σήμερα, μπῆκαν στὴν αὐλὴ τοῦ Κλεισθένη, τοῦ τύραννου τῆς Σικυῶνος, ὕστερα ἀπὸ προκήρυξί του σὲ ὅλους τοὺς Ἑλληνες, γιὰ νὰ διεκδικήσουν, μαζὶ μὲ ἄλλους ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, τὸ χέρι καὶ τὴν προῖκα τῆς κόρης του Ἀγαρίστης, τῆς μετέπειτα γιαγιάς τοῦ μεγάλου Περικλῆ τῶν Ἀθηνῶν (Ἐρατώ, 6 - 127).

Σχετικῶς ὁ μητροπολίτης Κορυθαῖς Εὐλόγιος Κουρίλας, σχολιάζων στὴν «Ἠπ. Ἐστία» τοῦ 1956, σελ. 14 ἄρθρο μας μὲ τίτλο «Ἐθνολογικὸς χαρακτήρ τῶν Πωγωνησίων», γράφει ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς τὰ ἑξῆς:

«Τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Στούπη ἐνεποίησέ μοι ἀρίστην ἐντύπωσιν, ὅστις

ἐπιγράψας αὐτὸ «ἔθνολογικὸς χαρακτήρ τῶν Πωγωνησίων» ἐπικαίρως θίγει τὸ μᾶλλον νευραλγικὸν σημεῖον τῆς περιοχῆς ἐκείνης.

«Αὕτη τὸ πάλαι, ὡς ἔγραψα ἀλλαχοῦ, ἐλέγετο Τριφυλία, διότι τρεῖς φυλαὶ κατώκουν: Ἡπειρῶται, Μολοσσοὶ, Ὀρέσται καὶ Ἴλλυριοὶ Ἀτιντᾶνες. «Οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι, οἱ δὲ τῷ Ἴονικῷ κόλπῳ» (Στραβ. Ζ' 8.326) ὠνομάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου ὄρεστιάς, διότι διωκόμενος διὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς του καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐνταῦθα κατελίπεν ἐπώνυμον τὴν χώραν. Οὗτος ἔκτισε καὶ τὸ Ὀρεστικὸν Ἄργος παρὰ τὴν Καστοριάν, πόλιν, ἣτις ὀρθῶς νῦν ἀπὸ Χρούπιστα μετωνομάσθη εἰς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Ἐπειτα οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς προὔχωρησαν καὶ μέχρι Κλεισούρας ὅπου ἔκτισαν τὴν Ἀντιγόνειαν.

«Οἱ Ἴλλυριοὶ ἐκινουῦντο ἀπὸ νότου». Ἀναμέμικται δὲ τούτοις τὰ Ἴλλυρικὰ ἔθνη τὰ πρὸς τῷ νοτίῳ μέρει τῆς ὄρεινῆς καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἴονίου κόλπου». Ἀξιόλογοι εἰδήσεις, ἃς ἀπεμνημόνευσεν ὁ Στράβων, μὴ δυνηθεὶς πέραν τῶν Ἀτιντάνων, εἰς τὰ συμπαγῆ Ἴλλυρικὰ ὄρη νὰ προχωρήσῃ.

«Περὶ δὲ τῆς τρίτης φυλῆς γράφει: «καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν δὲ Μολοττοὶ ὑπὸ Πύρρῳ τῷ Νεοπολέμῳ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ Θετταλοῖς οὔσι γεγόνητες». Ἀλλὰ τὰ ἐφεξῆς τοῦ Στράβωνος εἶναι ἀξιολογώτερα: «Ἐνιοὶ δὲ καὶ σύμπασαν τὴν μέχρι Κερκύρας Μακεδονίαν προσαγορεύουσι, αἰτιολογοῦντες ἅμα, ὅτι καὶ κουρᾶ καὶ διαλέκτῳ καὶ χλαμύδι καὶ ἄλλοις τοιούτοις χρῶνται παραπλησίους, ἔνιοι δὲ καὶ δίγλωσσοι εἰσὶν» (σελ. 326). Ὑπερίσχυσε λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ Μακεδονικὸν στοιχεῖον καὶ ὁ Μακεδονικὸς πολιτισμὸς. Διὰ τοῦτο οἱ Πωγωνησιοὶ διακρίνονται ὡς οἱ μᾶλλον πεπολιτισμένοι καὶ εὐπαίδευτοι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ μὲν Ἰωάν. Λαμπρίδης εἰς τὰ «Πωγωνιακὰ» (1889) καὶ ὁ Ν. Πατσέλης εἰς τὴν λαμπρὰν μονογραφίαν τὸ «Δελβινάκιον τῆς Ἠπείρου» (1948). Ἦτο τόση ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐνταῦθα, ὥστε κατάρθωσαν οἱ γηγενεῖς τοὺς ἐποίκους Τουρκαλβανούς, τοὺς φοβεροὺς Καραμουρατάδες (1) νὰ ἐκπολιτίσουν σύμπαντας, ὥστε νὰ ἐπιβάλωσι εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐνταῦθα ἐξεδηλώθη ἡ τεραστία δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ μακεδονικοῦ πνεύματος...».

Ὁ Ν. HAMMOND ἐξ ἄλλου γράφει: «Ἡ ἰδιομορφία στὴ διάλεκτο, στὰ ἦθη καὶ στὴν ἐνδυμασία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς πόλεις τῆς ἀρχαϊκῆς Ἑλλάδος ἦταν ἀνάλογη μὲ αὐτὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὸ Πωγώνι».

1. Καραμουρατάδες καὶ ἡ χώρα τους Καραμουρατιά, περιοχή παρὰ τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα, συνέχεια τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου, γνωστὴ ἄλλοτε ὡς Βόρειο Πωγώνι. Βλ. Σπ. Στούπη Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα Α)30, 40 122 κ.ἄ.

Τὰ περισσότερα ἡπειρωτικὰ φύλα, εὐθὺς μετὰ τὴ βίαει ἔξωσι τῆς ὑπὸ τὴν κηδεμονία τῶν Μολοσσῶν βασιλέων συμμαχίας τῆς βασιλικῆς δυναστείας τῶν Αἰακιδῶν (234 π.Χ.) καὶ τὴν ἀνακήρυξι τῆς Δημοκρατίας συνέστησαν τὸ Κοινὸ τῶν Ἠπειρωτῶν.

Στὸ κοινὸ τοῦτο ἐπιγραφικῶς γνωστὸ ὡς Κοινὸν Ἀπειρωτῶν καὶ ἀπλῶς Ἀπειρωταὶ ἢ δῆμος ἢ ἔθνος ἢ ἐκκλησία μετεῖχαν τὰ φύλα δι' ἀντιπροσώπων καὶ ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις πολέμου, εἰρήνης, συμμαχίας, πρεσβείας, χορηγήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων κλπ. ὅπως λ.χ. τὸ κατωτέρω ψήφισμα:

Στρατηγοῦντος Ἀπειρωτῶν

Εὐάλκου Ἀριαντέος

προστατεύοντο δὲ Μολοσσῶν

Πολυκλείτου Ὀσσονίου, μηνὸς Φοινικαίου

ἀφῆκε ἐλευθέραν, ἀνέπαφον Ἀγαθόκλειαν

ἄν ἐκάλουν Εὐπορίαν, Ἀνάξανδρος, Γέλωνος Φαργαναῖος,

ὦν ἄτεκνος. Μάρτυρες, Ἀντίνους Ἀλεξιμάχου Κλάθριος,

Ἀντίνους Νικομάχου...

Ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνασκαφῆς τῆς Δωδώνης, βεβαιώνεται, ὅτι ἐπίσημος ἔδρα τοῦ Κοινοῦ ὑπῆρξε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἱερὸ τῆς Δωδώνης. Οἱ δὲ ἀρχαῖες μαρτυρίες τοῦ 2ου καὶ τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος περὶ Φοινίκης ὡς ἔδρας τοῦ Κοινοῦ, ἀναφέρονται μᾶλλον σὲ χρόνους μετὰ τὴ Ρωμαϊκὴ κατάκτησι.

Σχετικῶς ἀναφέρεται στὴ Γιτάνη CONCILIUM EPIROTARUM χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ σημαίνει μόνιμη ἔδρα τοῦ Κοινοῦ. Ἀπὸ αὐτὴ δὲ τὴν πόλιν ταυτιζομένη μὲ τὴ Γκούμανη Φιλιατῶν στὴ βόρεια ὄχθη τοῦ Καλαμά εἶναι καὶ ἡ εὐρεθεῖσα ἀπελευθερωτικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος ποὺ μνημονεύει Κοινὸν τῶν Θεσπρωτῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ Κοινοῦ τῶν Θεσπρωτῶν, εἰδικώτερα, ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀνασκαφῆς προκύπτει, ὅτι ὑπῆρχε καὶ τὸ πολυάνθρωπο Ἠπειρωτικὸ φύλο Βιλλίονες καὶ Κοινὸν τῶν Βιλλιόνων.

Οἱ Βιλλίονες εὐρίσκοντο στὴ Νότια Ἰλλυρία, βορείως τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἀώου μεταξὺ Ἀπολλωνίας καὶ Κλός, βορείως τοῦ ὁποίου δεικνύονται τὰ ἐρείπια Γκραδίτσι ποὺ ταυτίζονται μὲ τὴν Βίλλιν.

Τὸ Κοινὸν τῶν Βιλλιόνων συντελοῦσε κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς Δημοκρατίας στὸ Κοινὸ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ διατηροῦσε τὴν αὐτοτέλειά του μὲ τὸ δικὸ του Κοινὸ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ του διοίκησι.

Τὰ νομίσματά τους (230—168 π.Χ.) ἔχουν ὡς πρότυπα ἐκεῖνα τοῦ

Κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν.

Ἡ πόλις Βίλλις, περιῆλθε στὸν Μολοσσὸ βασιλέα Πύρρο μὲ τὴν κατάληψι τῆς Ἀπολλωνίας καὶ τῆς Νοτίου Ἰλλυρίας (284-3 π.Χ.) βασιλείου τοῦ Γλαυκίου. Ἴδου καὶ ἓνα σχετικὸ ψήφισμα τοῦ Κοινοῦ τῶν Βιλλιόνων ἀπὸ τὶς πρόσφατες (1965) ἀνασκαφές τῆς Δωδώνης.

«Βιλλιόνων τὸ Κοινὸν Κρίσωνα Σαβυρτίου, Μολοσσὸν Κυεστὸν ἀρετῆς ἔνεκεν καὶ εὐνοίας τῆς εἰς αὐτούς.

Ἀθηναγόρας ἐποίησε».

Τὰ χρόνια τῆς Δημοκρατίας (234)3—168π.Χ.) κατὰ τὸν Σωτ. Δάκαρη μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν περισσοτέρων φύλων, ἀποτελοῦν τὴ λαμπρότερη σελίδα τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου.(1)

Ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν ἐξ ἄλλου, βεβαιώνεται καὶ ἡ λειτουργία νομισματοκοπείου στὸ ἱερὸ τῆς Δωδώνης κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν, μετὰ τὸ 148 π.Χ. ἂν ὄχι καὶ παλαιότερα. Καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ χύσις ἢ τουλάχιστον ἡ τελικὴ ἐπεξεργασία τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων στὸ ἱερὸ. Εἰδικώτερα, ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ τύπου νομισμάτων μὲ τὸ Ἀπειρωτῶν, εὐρέθησαν καὶ πολυάριθμα χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 3—2 π.Χ. αἰῶνος τῆς Ἡπειρωτικῆς Συμμαχίας, τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν, τῆς Ἀμβρακίας, τῶν Μολοσσῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος κ.ά. Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, χαρακτηριστικὸ εἶναι δίδραχμο τοῦ βασιλέως Πύρρου μὲ παράστασι Θέμιδος καὶ ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως ἐπὶ ἵπποκάμπου.

Ἐπίσης χαλκοῦν Μολοσσικὸ τριῶβολο μοναδικὸ στὸ εἶδος τοῦ βάρους 2.20 γραμ. ποὺ παριστάνει στὴν πρόσθια ὄψι μολοσσικὸ κύωνα μὲ περιλαίμη κ.ά. καὶ στὴν ὀπίσθια εἰκονίζονται στέφανος ἀπὸ δυὸ συμπλεκόμενους κλάδους δρυὸς μὲ φύλλα καὶ βαλάνους, μὲ τὸ μονόγραμμα ΜΟΛ. κ.λ.π. (2).

1. Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν τοῦ 1965, σελ. 54-65. Σωτ. Δάκαρη: Ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δωδώνης. Σχετικῶς μὲ ψηφίσματα τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τῶν Βιλλιόνων. Βλ. Π.Α.Ε.Α. τοῦ 1965, σελ. 57 κ.έ. — Ἐπίσης τοῦ 1971 σελ. 127 καὶ τοῦ 1972 σελ. 96 τοῦ Σωτ. Δάκαρη. — N. HAMMOD EPIRUS, OXFORD. σελ. 525-530

2. Κατάλογο τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς τῆς Δωδώνης εὐρεθέντων Ἡπειρωτικῶν νομισμάτων, βασιζόμενος καὶ στὶς πληροφορίες ποὺ παρέσχε ἡ ἔφορος τῆς Νομισματολογικῆς Συλλογῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν κ. Μαντῶ Καραμεσίνη - Οἰκονομίδη, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Σωτ. Δάκαρη στὰ Π.Α.Ε.Α. τοῦ 1972, σελ. 97 κ.έ. Σχ. βλ. καὶ Π.Α.Ε.Α. τοῦ 1966' σελ. 82, τοῦ 1967, σελ. 44, τοῦ 1968 σελ. 44 κ.ά'

Ἡ Συμμαχία τῶν Ἡπειρωτῶν, τοποθετεῖται μὲν στοὺς χρόνους 330-325 π.Χ. ἀλλὰ πιθανώτερα, κατὰ τὸ Σωτ. Δάκαρη, ἀνέρχεται στοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' (342-1 ἕως 330-331 π.Χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ον

Τὸ Ἡπειρωτικὸ Δεσποτᾶτο ἢ Δεσποτᾶτο τῆς Ἑλλάδος ἀφετηρία ἀναγεννήσεως τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Εὐάνδρος Ἡπειρος.

Τὸ ὅτι ἤκμαζε ἀνέκαθεν ὁ Ἑλληνισμὸς στὸν Ἡπειρωτοαλβανικὸν χῶρον, πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγγων, ἐδῶ στήν Ἡπειρο ὀργανώθηκε ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ ἀντίδρασις ἐναντίον τους καὶ σ' αὐτὴ συνεστήθη τὸ ὀνομαστὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπέρου, τὸ ὁποῖο οἱ Φράγκοι ἀναγνωρίζουν ὡς Δεσποτᾶτο τῆς Ἑλλάδος (1204—1261).

Τὸ ἐν λόγῳ Δεσποτᾶτο μὲ πρωτεύουσα —γιὰ λίγο καιρὸ τὰ Γιάννενα— τὴν Ἄρτα, ἄρχιζε ἀπὸ τὸ σημερινὸ Δυρραχίον τῆς Ἀλβανίας καὶ ἔφθανε μέχρι τῆς Ναυπάκτου, περιελάμβανε δὲ περιοχὰς μὲ σχεδὸν ἀμιγῆ Ἑλληνισμό. Κατὰ τὸν DONALD M. NICOL δέ, «πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Δυρραχίου, τὸ Δεσποτᾶτο συνώρευεν μὲ τὴν χώραν τῶν Ἀλβανῶν ἡγεμόνων». (1).

Τὸ Ἡπειρωτικὸ Δεσποτᾶτο, διετήρησε ἀκμαῖο ἑλληνικὸ φρόνημα καὶ ἀκλόνητη τὴν πίστιν. Ἀγωνίστηκε κατὰ τῶν ξένων ἐπιδρομῶν. Ὀργάνωσε κράτος ἰσχυρὸν, ἐδημιούργησε στρατὸ καὶ ἀνέπτυξε πολιτισμὸ τοῦ ὁποίου μνημεῖα σώζονται καὶ σήμερα. (2) Εἶναι δὲ κοινῶς γνωστὸ, πῶς οἱ τόποι ποὺ κράτησαν συμπαγῆ τὸν Ἑλληνισμό ἦταν ἐκεῖνοι ὅπου ἤκμασαν τὰ Δεσποτᾶτα τῆς Ἡπέρου καὶ τοῦ Μωρηᾶ.

Ἡ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἡπέρου στὸν 13ον αἰῶνα, γράφει ὁ WASSILIEU' πρέπει νὰ χάσῃ τὴν ἀποκλειστικὴν τοπικὴν τῆς σημασίαν καὶ νὰ πάρῃ τὴν θέσιν τῆς μέσα στὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 13ου αἰῶνα». (3).

Στὴν Ἡπειρο ἡ πίστις γύρω ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γέννου, εἶχε γεννηθῆ πρὶν ἀκόμα ἀλωθῆ ἢ Πόλη. Αὐτὴ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ δύσκολα ἐκεῖνες γιὰ τὸ Ἔθνος στιγμὰς ποὺ τὸ Βυζαντινὸ Ἑλληνικὸ

1. DONALD M. NICOL: Τὸ Ἡπειρωτικὸ Δεσποτᾶτο, μετάφ. Περ. Λεύκα στὴν Ἠπ. Ἐστία τοῦ 1973.

2. Ἄ. Μηλιαράκη: Ἱστορία τοῦ Βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπέρου. Ἀθῆναι 1895. — Ἰωάν. Ρωμανοῦ: Τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπέρου, Κέρκυρα 1890.

3. WASSILIEU: Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. MENDELSON—BARTHOLD.

Κράτος εἶχε διαλυθῆ, ξαναπαίρνει τὸν πρωταρχικό της ρόλο, ξαναγίνεται τὸ λίκνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, φιλοξενεῖ Βυζαντινοὺς λογίους, βάζει τὰ θεμέλια τῆς Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως.

Εἰδικώτερα, τὸ Δεσποτάτο, πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ σὰν ὁ καλὸς σπορευὸς ποὺ ἔσπειρε τὸν σπόρο τῆς νεοελληνικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, σὰν ἡ πρώτη ἀπόπειρα δημιουργίας ἑλληνικοῦ κράτους. Μὲ τοὺς ἀγῶνες του ἐνισχύθησαν οἱ ἀρετὲς τῆς ἀνδρείας καὶ φιλοπατρίας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ ποὺ ἀπέβησαν χρησιμότητες γιὰ τὴν ἐπιβίωσι κατὰ τὴν τουρκοκρατία καὶ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821. (1).

Χάρις στὰ ἔργα τοῦ Δεσποτάτου, γράφει ὁ Λ. Βρανούσης, παρετάθη πράγματι μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ὁ βίος τοῦ παλίου Δεσποτάτου καὶ διετηρήθη στὴν καρδιά τῆς Ἠλείρου ἕνας κυματοθραύστης ποὺ ἀντεπεξῆλθε νικηφόρως ἐπὶ πολλὰς γενεὰς στὴν Ἀλβανικὴ πλημμυρίδα. Τὸ Κάστρο καὶ τὸ Δεσποτάτο Ἰωαννίνων, γράφει, συνεκράτη τοὺς ἀπὸ Βορρᾶ κατερχομένους Ἀλβανοὺς ἢ τοὺς ἀπέκοπτε ἀπὸ τὰ ὄρμητήριά τους καὶ τοὺς ἀνάγκαζε νὰ διοχετευθοῦν πρὸς Νότον.

Συνεχῆς καὶ συμπαγῆς Ἀλβανικὴ ἐπικράτεια, ἀπὸ Ἀργυροκάστρου μέχρι Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ μέχρι Ναυπάκτου, τονίζει, ὅπως ἐπιστεύετο, οὐδέποτε ὑπῆρξε. (2)

Κατὰ τὸν Ν. Πατσέλην, τὲς λαμπρότερες σελίδες ἔγραψε ἡ Ἡπειρος «ὅταν μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204) καὶ τὴν πτώσι τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀντιτάχθη αὕτη εἰς τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν, ὕψωσε ἰδικὴν της σημαίαν, ἀναδειχθεῖσα πάλιν μία τῶν κυριωτέρων ἐστιῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὴν ἑλληνικότητα τῆς Ἠλείρου ἐστηρίχθησαν τότε οἱ Ἄγγελοι Κομνηνοὶ διὰ νὰ ἰδρῦσουν τὸ καθαρὸν ἐκεῖνο Ἑλληνικὸν Δεσποτάτον τῆς Ἠλείρου, τὸ ὁποῖον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρτα, ἔγινε σὺν τῷ χρόνῳ ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κέντρα τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς Φραγκικῆς τυραννίας καὶ διετήρησε εἰς τὰς Δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἀκμαῖον τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ ἀκλόνητον τὴν πίστιν, διέσωσε δὲ τὸν ἑλληνισμὸν ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βουλγάρων». (3).

«Γενικὰ ἡ δρᾶσι τῶν Δεσποτάτων τῆς Ἠλείρου, στρεφομένης κατὰ παντὸς ἐχθροῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ, λέγει, ἦταν πολιτικὸ καὶ πολε-

1. Κ. Διαμάντη: Ἡ προσφορὰ τῆς Ἠλείρου πρὸς τὸν Ἑλληνισμό. — Ἀχιλ. Λαζάρου: Τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὸ Γένος. — Γιάννη Τσοῦτσινου: Ἡ μάχη τῆς Ἄρτας. Στὴν Ἠπειρ. Ἑστία τοῦ 1972.

2. Λεάν. Βρανούση: Ἱστορικὰ καὶ τοπογραφικὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ Καστροῦ τῶν Ἰωαννίνων, 1968.

3. Νικ. Πατσέλη: Οἱ Μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἠπειρ. Ἑστία τοῦ 1966 Βλ. καὶ Μηλιαράκη (ἀνωτ.) σελ. 53, 64.

μικὸ κατόρθωμα ποὺ θὰ τὴν τιμοῦν γιὰ πάντα. Ὅλα μαρτυροῦν, ὅτι ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Ἡπειρώτες ἦταν Ἕλληνες καὶ ἑλληνικὴ συνείδησι καὶ γλῶσσα εἶχαν, ἀλλὰ καὶ σὲ μεγίστη ἀκμὴ καὶ δύναμι εἶχαν προβῆ, ὥστε ἐπὶ αἰῶνες νὰ προμαχοῦν καὶ νὰ σώζουν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό.

«Πᾶς τις, συνεχίζει ὁ Ν. Π., μελετῶν τὴν ἱστορίαν τοῦ Δεσποτάτου, διερωτᾶται: Ὁ Θεόδωρος, τὸ καλλώπισμα τῶν Κομνηνῶν, ἡ δόξα τῶν Δουκάδων, ἐπὶ κεφαλῆς ποίου στρατοῦ κατετρόπωσε τοὺς Φράγκους, τοὺς Σλαύους καὶ τὰς Ἀλβανικὰς ληστοσυμμορίας; Ἀναμφιβόλως ἐπὶ κεφαλῆς Ἑλλήνων προερχομένων ἐκ τῆς τότε ἑλληνικῆς Ἡπείρου ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπεξετείνετο τὸ ὁμώνυμον Δεσποτάτο. Ἡ δράσι τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ Ἡπειρωτικοῦ Δεσποτάτου τῶν Ἀγγέλων, δὲν ἔμεινε μόνον ἔνδοξος εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αυτοκρατορίας, ἀλλὰ εἶχε καὶ διαρκῆ καὶ σταθερὰ ἐπίδρασι εἰς τὴν μετέπειτα τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἡ σφριγηλὴ ζωτικότης τῶν γνησίων Ἑλλήνων τέκνων τῆς Ἡπείρου ἀντέστη νικηφόρος κατὰ τῆς ὀρμητικῆς ἐξαπλώσεως τῶν ξενικῶν στοιχείων, εἰς βαθμὸν ὥστε ἀντὶ νὰ ὑποκύψῃ εἰς αὐτὰ ἢ νὰ ὑποστῇ ἐπικίνδυνον ἔθνικὴν ἀλλοίωσιν, κατάρθωσε νὰ τὰ ἀφομοιώσῃ μέχρι σημείου ὀλοσχεροῦς ἐξαφανισμοῦ.

Αἱ καλλιπρεπεῖς ἐκκλησίαι καὶ τὰ πολυάριθμα μνημεῖα βυζαντινῆς τέχνης, ποὺ εἶναι ἐγκατεσπαρμένα ἀνὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν χώραν, ἴστανται καὶ σήμερον ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ἔθνικῆς ἀναγεννήσεως ποὺ εἶχε συντελεσθῆ εἰς τὴν ὀρεινὴν ἐκεῖνην περιοχὴν. Ἡ δὲ σθεναρὰ ὑποστήριξις τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ πάσης ἐνωτικῆς προσπάθειας μετὰ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, μαρτυροῦν τὸ γνήσιον ἔθνικὸν πνεῦμα ποὺ ἐκυριάρχη εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην αὐτὴν ἐπαρχίαν. Ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Δεσποτάτου ἔκαμεν βίωμά του τὴν ἀνάστασιν ἐνὸς κράτους ἑλληνικοῦ καὶ τὸ ἐπέτυχεν. (1).

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (1714—1779) διάλεξε κυρίως τὴν Ἡπειρο — Δυτ. Μακεδονία — Θεσσαλία γιὰ νὰ ὀργώσῃ ἰδεολογικὰ μὲ τὸ κήρυγμά του, δηλ. τὸ παλιὸ Δεσποτάτο, τὸ ὁποῖο ἐξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζῃ ἀκόμα καὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐνότητα ἔθνικῆς ζωῆς. (2).

1. Ὅπως εἶναι γνωστό, συνεστήθη τότε καὶ ξεχωριστὴ Ἱερὰ Σύνοδος, ἀνεξάρτητα ἐκείνης τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ποὺ ὑπῆρχε στὴν Κωνσταντινούπολι κατεχόμενῃ ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν πίεσι τῶν τελευταίων ἐπεδίωκε τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. — DONALD NICOL σελ. 200 στὴν Ἡπ. Ἔστια τοῦ 1973.

2. Σπ. Στούλη. Πωγωνησιακὰ καὶ Βησοσανιώτικα, τόμος Α' σελ. 76 κ.έ. Πάτραι 1962.

Ἄκόμα καὶ οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὴν ἐπακόλουθη γέννησι τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Διαφωτισμοῦ, πού σ' ἔκτασι καὶ ἀκτινοβολία ξεπερνᾶ ὅλες τὶς ἄλλες ἐλληνικὲς περιοχάς, μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ἀναζήτησι τῶν συνθηκῶν πού ἐδημιουργήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δεσποτάτου.

Ὁ σπόρος δὲ πού ἔσπειρε ὁ ἐθνικὸς στρατὸς τοῦ Δεσποτάτου, ἔδινε τοὺς καρπούς του καθ' ὅλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνες, ἔβγαζε ἀσταμάτητα παλληκάρια καὶ καπετανέους μέχρις ὅτου τὸ «Ρωμέϊκο» νὰ γίνῃ «Ἑλληνικό».

Καὶ στὸ σπόρο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ἀνδρεία καὶ τῶν Στρατιῶτι, Μορντάτι, Ἑλληνοαλβανῶν, «Ἀλβανῶν», κ.ἄ. μὲ τοὺς ὁποίους ἀσχολούμεθα εἰς ἄλλα κεφάλαια τοῦ παρόντος.

Κατὰ τὴν τουρκοκρατία τὰ Ἡπειρωτικὰ βουνὰ συχνὰ ἔδωκαν τοὺς πιδὸ ἄξιους ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτες, ἔδω συνεστήθησαν τὰ πρῶτα ἀρματωλίκια καὶ ἔγιναν οἱ περισσότερες καὶ σοβαρότερες ἐθνικὲς ἐξεγέρσεις ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἡπειρωτῶν ὑπῆρξε περίφημος στὴν Ἀνατολή, γράφει ὁ Δ. Χασιώτης. Ἡ παλληκαριὰ καὶ ἡ γενναιότης τους εἶναι παροιμιώδης. Αὐτὲς εἶναι οἱ μεγάλες ιδιότητές τους πού ἔχουν δώσει ἐπάξια τὸ ὄνομα Εὐάνδρος Ἡπειρος. Δηλ. Ἡπειρος μὲ τοὺς περιφανεῖς ἀνδρας, λέγει. Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἡπέιρου τονίζει αὐτοὶ ἔδειξαν σ' ὅλους τοὺς Ἑλληνας πῶς πεθαίνουν γιὰ τὴν Λευτεριά.

Ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξε τὸ πρωταρχικὸ θέατρο τοῦ πολέμου τῆς Ἀνεξαρτησίας μὲ τοὺς Σουλιῶτες, Χειμαρριῶτες, Γαρδικιῶτες κ.ἄ. (1).

«Ὀλίγα μόνον Ἀλκυονίδες ἡμέραι ἐγαλήνισαν τὸ πολυκύμαντον καὶ πολυσάλευτον ἔδαφος τῆς Ἡπέιρου. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου εἶναι σείρὰ θυσιῶν καὶ ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ιδέας γράφει ὁ Σπ. Λάμπρος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, λέγει, ἡ ἱστορία τῆς μαρτυρικῆς αὐτῆς γωνίας τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἀπὸ τὰς συγκινητικωτέρας πού ἡμποροῦν αἰ τύχαι τοῦ τουρκοπατημένου Ἑλληνισμοῦ». (2).

Ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, γράφει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γ. Χατζηδάκης, καὶ κατὰ τοὺς δυστυχεῖς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἡ Ἡπειρος καλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε τὰ ἐλληνικὰ γράμματα τόσο ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἐλληνικὴ χώρα. Ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι, λέγει, πολλάκις ἠκούσαμεν νὰ λέγηται ἄλλοτε: «Τούρ-

1. Χένρυ Χούζακ: Ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ ἐλληνικὲς ἐπαρχίες τῆς Τουρκίας. 15 Φεβρουαρίου 1874.

2. Ἡπ. Ἀγὼν Ἰωαννίνων φύλ. 12 - 12 - 1971. Εὐρ. Σούρλα. Ἡπειρος καὶ Ἐπανάστασις τοῦ 1821.

κικα Πολίτικα καὶ Ρωμέϊκα Γιαννιώτικα», δηλ. εἶναι τὰ καλλίτερα (1).

«Εἰς πολλοὺς ἐν Βαυαρία δὲν εἶναι ἄγνωστον, ὅτι ὀλίγαι χῶραι

Λαϊκὲς ἐνδυμασίαι τῆς περιοχῆς Λιούντζης τῆς Βορείου Ἠπείρου, δείγμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

τῆς Νέας Ἑλλάδος περιβάλλονται διὰ τοσαύτης δόξης, ὅσον ἡ Εὐάνδρος Ἠπειρος», γράφει ὁ Λουδ. Βύρχνερ. (2).

1. Ἠπειρωτ. Χρονικά τοῦ 1926, Γ. Χατζηδάκη: Ἡ Ἠπειρος καλεῖ τοὺς ἐρευνητάς τῆς.

2. Ἠπειρωτ. Χρονικά τοῦ 1926: Λουδ. Βύρχνερ, δ.φ. καθηγητοῦ ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας. Βιβλιογραφικὸν δοκίμιον περὶ Ἠπείρου.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴ σημερινὴ Ἀλβανία καὶ Γιουγκοσλαβία κατὰ τὸ ἔτος 2.000 π. Χ. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στὸν Ἠπειρωταλβανικὸ χῶρο ἀπὸ τοῦ 13ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἑλληνικὴ ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν Βλάχων, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως. Ἡ ἑλληνικότης τοῦ τόπου γενικώτερα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δεσποτάτου καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἡ Ἠπειρος ἐνιαίᾳ κατεῖχε τὰ σκήπτρα τῆς πνευματικῆς κινήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ πρῶτο δὲ ἑλληνικὸ σχολεῖο ποὺ ἰδρύθη, χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 1232 καὶ ἦταν στὸ Πηροὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ κατὰ τὸν ἄγγλο καθηγητὴ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μπρίστολ Ν. HAMMOND, τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μιλοῦσαν στὴ σημερινὴ Ἀλβανία καὶ Γιουγκοσλαβία ἀπὸ δύο χιλιάδες χρόνια πρὸ Χριστοῦ. (1)

Ἀπὸ πρόσφατες ἀνασκαφές ἐξ ἄλλου στὴ Φωτικὴ τῆς Παραμυθιάς, ἦλθαν σὲ φῶς ἐπιγραφές ἀφιερωμάτων ἀπὸ τὶς ὁποῖες προκύπτει γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, πὼς ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρησιμοποιεῖτο στὴν Ἠπειρο καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς στοὺς Ρωμαίους, ὅπως: ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΑΥΤΟ(ΚΡΑ)ΤΟΡΟΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ (ΣΕ) ΝΗΡΟΥ ΜΑΧ (ΙΜΙΑΝΟΥ). Καὶ μιὰ ἄλλη: ΤΟΙΣ ΚΥΡΙΟΙΣ ΓΑΙΩ ΒΑΛΕΡΙΩ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΩ. (2).

Ἰσως δέ, σημειώνει ἕνας ξένος περιηγητὴς, δὲν ὑπάρχει ἄλλο μέρος στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἡ γλῶσσα διατηρήθη στὴ μεγαλύτερη καθαρότητᾳ ὅσο οἱ ὄρεινές περιοχές τῆς Ἠλείρου ἰδιαίτερα. Καὶ στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἐπὶ αἰῶνες ἡ ἐπιστήμη, τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ.

Εἰδικώτερα εἶναι γνωστό, πὼς μέχρι τὸ 1876, στὰ Γιάννενα οἱ ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο ἑλληνοτουρκιστί, μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες μόνον, γιὰτὶ ἐὰν θὰ ἦταν μὲ τουρκικοὺς δὲν θὰ ἤξερε νὰ τὶς διαβάσῃ κανένας!

Ἐπίσης, ὅτι μέχρι τοῦ 1865 τὴν ἑλληνικὴ ἐχρησιμοποιοῦσε ἡ

1. Δημ. Γουσίδη: Βῆμα Ἀθηνῶν, Ἀπρίλιος 1973: Ἡ Ἀρχαία Μακεδονία. — Ἰωάν. Ἀναστασίου. Ἡ πνευματικὴ κατάστασι στὰ Γιάννενα, στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, ὅπως τὴν εἶδαν ξένοι περιηγηταί. Ἠπ. Ἔστια 1971.

2. Σπ. Μουσελίμη: Ὁ ἀρχαῖος Ἄδης καὶ τὸ Νεκρομαντεῖον τῆς Ἐφύρας. Ἀνάτυπον Ἠπ. Ἔστιας 1971, σελ. 47.

τουρκική διοίκηση και μέχρι τοῦ 1881 ἐπίσημη γλῶσσα στὰ δικαστήρια ἦταν μόνον ἡ ἐλληνική.

Οἱ τουρκογιαννιώτες ἐξ ἄλλου, μιλοῦσαν τὰ Γιαννιώτικα μὲ λίγες τουρκικὲς λέξεις καὶ μετὰ τὸ Συν)μα οἱ Νεότουρκοι τοὺς ἐπέβαλαν νὰ μιλοῦν τὰ τουρκικὰ ποῦ ἐν τούτοις δὲν ἤξεραν!

Κατὰ τὸν Εὐάγ. Μπόγκα, οἱ ξενικὲς γενικὰ λέξεις ποῦ ὠμιλοῦντο σ' ὅλη τὴν Ἠπειρο ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ τὴν Χειμάρρα μέχρι τῆς Ἀρτης καὶ Πρεβέζης ἀνέρχονται σὲ 550, ἀνάμεσα σὲ παραπάνω ἀπὸ 10.000 ἐλληνικὲς λέξεις. Περισσότερες δὲ ἀπὸ τὶς ξενικὲς αὐτὲς λέξεις εἶναι τουρκικὲς. (1).

Ἄλλὰ καὶ ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα δὲν εἶχε μείνει ἀνεπηρέαστη. Καὶ οἱ Τούρκοι μὲ τὸν καιρὸ ἔφθασαν στὸ σημεῖο νὰ ξεχάσουν τὴν ἴδια τὴ γλῶσσα τους καὶ νὰ χρησιμοποιῶν γιὰ μητρική τους τὸ Γιαννιώτικο ἐλληνικὸ ἰδίωμα μὲ τοὺς ἄλλους ποῦ εἶχαν τουρκέψει καὶ οἱ ὅποιοι, φυσικά, χρησιμοποιοῦσαν πάντοτε τὴν ἐλληνική. (2).

Ἐφτασαν ἀκόμα καὶ νὰ στιχουργοῦν στὸ ἐν λόγω Γιαννιώτικο ἰδίωμα θρησκευτικὰ ὑμνολογήματα, τὶς «Ὁμολογίες» ἀλλὰ καὶ τὸ Κοράνι νὰ μεταφράζουν στὰ ἐλληνικὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἴσως καὶ πρὶν, κατὰ τὸν Μπόγκα. (3).

Ὁ τόπος ἂν καὶ κατελήφθη ἀπὸ Σλαυικὲς φυλές, ἂν καὶ ἐγεινίαζε μὲ ἄλλους ἀλλογλώσσους λαοὺς διετήρησε ἄφθορη τὴν Ἑλληνική του γλῶσσα τὴν ὁποία μετέδωσε καὶ στοὺς κατακτητὲς, πρᾶγμα ποῦ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα κυριαρχοῦσε πάντοτε καὶ ὅτι

1. Εὐάγ. Μπόγκα: Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠλείρου, Ἔκδοσις Ε.Η.Μ. Ἰωαννίνων, 1966.

2. Ἀπὸ τὸ τεῦχος ΙΖ)1973 σελ. 5 τῶν Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν ἀντιγράφομε τὴν ἐξῆς σχετικὴ χαρακτηριστικὴ ὑποσημείωσι τοῦ Κων. Φωτοπούλου ποῦ παρουσιάζει ἐκεῖ «Χρονικὸ τοῦ μεγάλου σηκωμοῦ τοῦ Γένους»: Φίλος Κων)πολίτης μου διάβαζε στὰ 1930 μιὰ διαμαρτυρία τῶν τουρκογιαννιωτῶν τοῦ Παντείου, δημοσιευμένη στὴν ἐφημερίδα «Τζουχμουριέτ» τῆς Πόλης. Ἡ ἀστυνομία τοὺς πίεζε νὰ μιλοῦν τούρκικα ἐνῶ αὐτοὶ ὅπως τὸ τόνιζαν δὲν ἤξεραν παρὰ μόνον ἐλληνικὰ καὶ ζητοῦσαν τὴν ἐπέμβασι τοῦ Κεράλ. Εὐλογία λοιπὸν, συνεχίζει, ἦταν ἡ ἀπορία τοῦ ἀπλοϊκοῦ Τούρκου καπετάνιου, ὅταν κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ξεμπάρκαρε στὴν Πρέβεζα Ἑλληνες πρόσφυγες τουρκόφωνους κι' ἔπαιρνε Τούρκους ἐλληνόφωνους... «Βαλαὴ τζιάνεμ, κάποιον λάθος γένεται. Τούρκους βγάζω, Ρωμηοὺς μπάζω». Μιὰ σύγκρισι τῆς ἐλληνικότητος τῆς Ἠλείρου μ' ἐκείνη τῆς Ἐπτανήσου δὲν στερεῖται ἐνδιαφέροντος: Στὴν Ἐπτάνησο μέχρι τῆς ἐνώσεως (1864) σχεδόν, ἐπίσημη γλῶσσα τῆς Διοικήσεως καὶ καθημερινὴ ἀκόμα τοῦ ἀρχοντολογίου ἦταν ἡ Ἰταλική. Ἡ καθιέρωσις δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ἔγινε ὑπὸ τῆς Ἰονίου Γερουσίας διὰ πλειοψηφίας τεσσάρων μόνον ψήφων !!

3. «Ὁμολογίες». Β. Πυρρινέλλα. Ἠπ. Χρονικὰ 1937, σελ. 160 - 169.

οί ξενόγλωσσοι μὴ ἔχοντας ἢ μὴ μπορῶντας νὰ χρησιμοποιήσουν δική τους γραπτὴ γλῶσσα, χρησιμοποιοῦσαν στὶς συναλλαγές τους τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἔτσι ὑπέστησαν σιγὰ σιγὰ ἑλληνικὴ ἀφομοίωσι. (1)

Εἶναι κοινῶς γνωστὸ π. χ. πὼς οἱ Τοῦρκοι τῆς Κόνιτσας, τῆς Βοστίνας (ν. Πωγωνιανή) κ.ἄ. εἶχαν ὡς μητρικὴ τους γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἡ τούρκισα ἐνανούριζε τὸ μωρὸ της μὲ ἑλληνικὰ τραγούδια.

Ἀκόμα καὶ τὰ τέκνα τῶν αἰμοδόρων τουρκαλβανῶν Καραμουρατάδων ποὺ κατοικοῦσαν στὴ Μεσσαριά (Σ. κοντὰ στὴ Μολυβδοσκεπάσι, στὴν ἀλβανικὴ ἐπικράτεια), ἦταν συμμαθηταὶ μας στὸ δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Διπαλίτσας, γράφει ὁ Στ. Γκατσόπουλος (2). Εἰδικώτερα δὲ προκειμένου περὶ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, μόνον ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς μητρικῆς γλώσσης διεκρίνοντο σὲ ἀλβανοφώνους καὶ βλαχοφώνους. Αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη διαφορὰ γιὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν κατοίκων τοῦ Ἡπειρωτοαλβανικοῦ χώρου, μέχρι καὶ τῶν μέσων τοῦ περασμένου αἰῶνος, ὅποτε ἀνεμίχθησαν οἱ ξενικὲς προπαγάνδες καὶ ἔκτοτε λίγο ἢ πολὺ διεχώρησαν τοὺς πρὶν ὁμονοιασμένους χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς ὅλους σχεδὸν ἑλληνοφρονούντας. Τὸ ἐν λόγω φαινόμενο ἀποδεικνύει γι' ἄλλη μιὰ φορά, πὼς ἐφ' ὅσον ἕνας ὀλόκληρος πληθυσμὸς θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ὡς ἑλληνικόν, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἔχει ἑλληνικὴ συνείδησι καὶ συνεπῶς ἀνήκει στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος καὶ ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνείδησι εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει μεγαλύτερη ἀξία ἀπὸ τὴ γλῶσσα.

Ὁ Γάλλος ALFRED GIGLERON, ἔγραψε τὸ 1887: «ἡ μέχρι τοῦ

1. Σπ. Στούλη: Βήσσανη (Ἱστορικὰ - Ὀνοματολογικὰ - Λαογραφικὰ) σελ. 284.

2. Σταυ. Γκατσοπούλου: Ὁ Μητροπολίτης Μυραίων Ματθαῖος. Ἡπειρ. Ἔστια 1962. Ἀκόμα καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων (1912 - 1913) ἡ ἐβδομαδιαία ἑφημερὶς τῆς τουρκικῆς διοικήσεως Ἰωαννίνων «Γιάννια» (= Ἰωάννινα) ἐκυκλοφοροῦσε δίγλωσση. Ἔτσι δὲ ἑλληνικὰ καὶ τούρκικα ἐξέδιδε τότε καὶ τὸ «Ἰλλιαβέ» τῆς δηλ. Παράρτημα μὲ τὶς πολεμικὲς εἰδήσεις. Βλ. Κ. Φωτοπούλου: «Παληές Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ πολιορκημένα Γιάννινα» στὸν Ἡπ. Ἀγῶνα τῆς 21 - 2 - 1974. Ἀντιστρόφως στὴν Ἀνατολὴ ὅπου ἡ τουρκικὴ γλωσσικὴ κυριαρχία ἦταν ἀσφυκτικὴ ἐδημιουργήθησαν τουρκόφωνοι Ἕλληνες καὶ ἐτυπώθησαν γι' αὐτοὺς στὰ τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας τὸ Εὐαγγέλιο κ.ἄ. στὰ τουρκικά.

ποταμοῦ Σκούμπι χώρα εἶναι ἀπολύτως ἑλληνική». Ἀλλὰ καὶ μεταγενεστέρως (1896), γράφει ὁ BERARD, οἱ εἰκόνες τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσης τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Τρικούπη ἦταν ἀνηρτημένες σ' ὅλα τὰ πανδοχεῖα μέχρις Ἐλβασάν καὶ Δυρραχίου. Ἐπίσης πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν τὴν ὑπαρξὶ ἑλληνικῶν σχολείων μέχρι τοῦ 1905 καὶ ἀργότερα στὶς ἴδιες αὐτὲς περιοχὲς (1).

Μέχρι τῆς καταρρεύσεως τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ὑπῆρχαν στὴ Β. Ἠπειρο 377 ἑλληνικὲς ἐκκλησίαις μὲ 332 παπάδες, 111 σχολεῖα θηλέων μὲ 151 δασκάλες καὶ 6.678 μαθήτριες. Καθὼς ἐπίσης 241 σχολεῖα ἀρρένων μὲ 352 δασκάλους καὶ 15.397 μαθητὲς (2).

Εἰδικώτερα: στὸ Ἀργυρόκαστρο ὑπῆρχε ἑλληνικὸ συστηματικὸ σχολεῖο ἀπὸ τοῦ 1633. Στὰ Τίρανα μέχρι τοῦ 1897, λειτουργοῦσε ἓνα μόνον δημοτικὸ σχολεῖο κι αὐτὸ ἑλληνικό! Ἀλβανικὸ κανένα!

Ἡ ἑλληνικότης τοῦ τόπου, ἡ ἑλληνικὴ χροιά ἐπρόβαλλε ἀπὸ παντοῦ σὲ κάθε ἐκδήλωσι, σὲ κάθε φαινόμενο. Ἔτσι γιὰ τοὺς ξένους πολεμικοὺς ἀνταποκριτὲς ποὺ ἐπεσκέφθησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τὴν Ἠπειρο ὑπῆρξε ζήτημα συνειδήσεως νὰ βροντοφωνοῦν πρὸς κάθε κατεύθυνσι τὴν ἑλληνικότητά της. «Ἐκδίδων εἰς βιβλίον, γράφει ὁ Ρενὲ Πυώ, τὰ τηλ)τα καὶ τὰς ἀνταποκρίσεις μου πρὸς τὸν Χρόνον τῶν Παρισίων, τὰς ἀποσταλείσας τὸν Μάϊον τοῦ 1913, ἠθέλησα μόνον νὰ καταλείπω μαρτυρίαν ἀπλήν, τοῦ ὅτι εἶδον ἐν Ἠπειρῷ κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐκεῖ περιοδείαν μου. Ἐκτοτε ἄλλοι καὶ ἰδίως ὁ κ. CH. VELLAY καὶ ὁ DE JESSEN ἐπιστοποίησαν τὰ αὐτά. Πιστεύω, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος, ἐξαίρεσει τῶν πρέσβεων τῶν ἐπιφορτισμένων νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα τῶν συνόρων

1. ALFRED GILLERON, GRECE ET TURQUIE. PARIS 1877. σελ. 38
BERARD V. LA TURQUIE ET L'HELLENISME CONTEMPORAIN. PARIS: 1897, 3η ἔκδοσις.

2. Βλ. καὶ Χάρτην τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Σχολείων τῆς Β. Ἠπείρου κατὰ τὸ ἔτος 1913 τοῦ Γεν. Ἐπιτ. Στρατοῦ ποὺ ἔχει ἐκδοθῆ κατὰ τὸ 1922 Γαλλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ ὑπὸ κλίμ. 1 : 200.00. Σ' αὐτὸν σημειοῦνται οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριὰ ὅπου ὑπῆρχαν οἱ ἐκκλησίαις καὶ τὰ σχολεῖα μὲ τοὺς ἀριθμοὺς μαθητῶν, μαθητριῶν, διδασκάλων κλπ. Ὅ,τι ὅμως εἶχε δημιουργήσει ὁ ἑλληνικὸς πνευματικὸς βίος αἰώνων, ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον λυσσαλέου διωγμοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους. Ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τὶς ἔδρες τους καὶ ἐδιώχθησαν οἱ μητροπολίτες. Ξερριζώθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κλπ. Ἀδυσώπητος ἰδιαίτερα ὑπῆρξε ὁ διωγμὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Κλείστηκαν ὅλα τὰ σχολεῖα ποὺ εἶχαν ἰδρύσει καὶ συντηροῦσαν ἀνέκαθεν οἱ Κοινότητες κλπ. Βλ. καὶ ἐπιφυλλίδα μας «Ὅλα μαρτυροῦν γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Β. Ἠπείρου» στὴν ἐφημερίδα τῶν «Εἰδήσεων» Κερκύρας ἀπὸ τοῦ φύλ. 20 - 2 - 1957 κ.έ.

τῆς Ἡπειροῦ καὶ τῆς Ἀλβανίας, γνωρίζει, ὅτι ἡ Ἡπειρος εἶναι ἑλληνική. Ἐάν ἠδυνήθην, παρέχων πρῶτος πρὸς τὸ γαλλικὸν κοινὸν ἐπισκόπησιν τῆς ἐν Ἡπειρῷ καταστάσεως καὶ τῆς θαυμαστῆς πρὸς τὴν μητέρα πατρίδα ἀφοσιώσεώς της, νὰ συνεισφέρω κατ' ἐλάχιστον εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ ἀγῶνος τούτου, τοῦ ὠραίου μεταξὺ τῶν ὠραιοτάτων θὰ αἰσθανθῶ τὴν βαθυτέραν μυχίαν χαράν... Ἡ ἀνάμνησις ἣν ἔχω ἐκ τοῦ ταξιδίου τούτου ἀπομένει τοιαύτη, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀναπολῶ ἤδη, χωρὶς νὰ αἰσθάνωμαι δάκρυα νὰ ὑγραίνουσι τοὺς ὀφθαλμούς μου...

Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἁγ. Βασίλειος μέχρι τοῦ ἀκρωτ. Ἁγ. Γεωργίου εἶναι Ἑλληνες. Ἡ προσάρτησις των εἰς μίαν τεχνικὴν Ἀλβανίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὄλα, γλῶσσα, θρησκεία, πολιτισμὸς, τοὺς χωρίζουν, θὰ ἀπετέλῃ ἀπιθανοφανῆ τινα ἐπιβολήν... Διέτρεξα ὅλην αὐτὴν τὴν χώραν τὴν ὁποίαν τὰ Ἱταλικά ἱμπεριαλιστικὰ ὄνειρα θέλουν νὰ χωρίσουν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὴν ὁποίαν ὄλα: γλῶσσα, παραδόσεις, ἀγωγή, θρησκεία καὶ ἀκόμα προαιώνιον πατριωτικὸν μαρτύριον τοὺς συνδέουν» (1).

Εἰδικώτερα ὁ Ρενὲ Πυὼ γράφει: «4-5-1913. Ἁγιοι Σαράντα: Ἑλληνες καὶ μόνον Ἑλληνες εὐρίσκονται εἰς τοὺς Ἁγ. Σαράντα, οὐδεὶς δὲ μουσουλμᾶνος, πλὴν τινῶν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων»...

Χειμάρρα: 8 Μαΐου 1913. «Οἱ Χειμαρριῶτες ἀπὸ αἰώνων ἐσχημάτισαν μικρὸν κράτος ἐν κράτει (2). Εἶναι ἑλληνικὴ αὐτόνομος ἀποικία πρὸς τῆς ὁποίας ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσῃ... Δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ παραθέσω ἐδῶ τὴν ἱστορίαν τῆς Χειμάρρας ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, ὅταν οἱ Χειμαρριῶται ἀπετέλεσαν ὑπὸ σημαίαν κυανόλευκον, μὲ τὰ σήμερον δηλ. χρώματα τῆς ἑλληνικῆς σημαίας, ἐν ἐκλεκτὸν σῶμα

1. RENE PUAUX. Ἡ δυστυχημένη Β. Ἡπειρος σελ. 97. Οἱ ἀνταποκρίσεις του προέρχονται ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὅπου ὅπως γράφει, εἶχαν καταφύγει τότε 10 χιλ. Ἑλληνες Β. Ἡπειρῶτες γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν σφαγὴν τῶν Ἀλβανῶν. Ἐπεσκέφθη δὲ τοὺς Ἁγ. Σαράντα, Νίβιτσαν, Ἁγ. Βασίλειον, Λούκοβο, Πικέρνι, Χειμάρρα, Δέλβινο, Ἀργυρόκαστρο, Γιάννενα, Δελβινάκι, Κορυτσᾶ, Λεσκοβίκι, Κόνιτσα, Πρεμετή, Μέτσοβο, κ.ἄ. ὅπου διεπίστωσε, λέγει φρενήρη ἑλληνικὸν πατριωτικὸν παλμὸν. Βλ. καὶ CHARLES VELLAY, L' IRREDENTISME HELLENIQUE PARIS 1913.

2. Προνομιοῦχα χωριὰ ἦσαν ἑπτὰ, μεταξὺ τῶν ὁποίων: Χειμάρρα, Κηπαρό, Βοῦνος, καὶ Παληάσα. Τα προνόμια παραχωρήθησαν κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ ἐξισλαμισθέντος χειμαρριώτη Κώστα Δήμα πού ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος στρατάρχης σουλτάνου. Σ' αὐτὸν τὸν ἀρνησὶθρησκο ἀποδίδεται καὶ τὸ χτίσιμον Τζαμιού στὴν πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας Βιέννη κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα.

εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Γεωρ. Καστριώτη, ἀγωνιζομένου ἐναντίον τῶν σουλτανῶν... Ὅταν ἀπεφασίσθη ἡ στρατολογία τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν, 700 νέοι Χειμαρριῶται ἐπροτίμησαν νὰ ἐκπατριθοῦν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἤλθον εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς τὰ μηχανουργεῖα μας τοῦ SAINT ETIENNE, ἐπέστρεψαν δὲ κατόπιν ἵνα καταταγοῦν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν... Ἡ Χειμάρρα (σελ. 42) δὲν δύναται νὰ μὴ εἶναι ἑλληνική, διότι ἤδη εἶναι ἑλληνική...».

«Δέλβινο: Τέσσαρες χιλιάδες κάτοικοι, μισοὶ Ἕλληνες καὶ μισοὶ Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν πολὺ συγκεκριμένας ἰδέας περὶ τῆς ἁλβανικῆς πατρίδος... Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐν Δελβίνῳ Ἀλβανικοῦ Κομιτάτου Ναμὶκ βέης ὁ ὅποιος εἶχε ἀντιπροσωπεύσει τοὺς συμπολίτας τοῦ τὸ παρελθὸν ἔτος (1912) εἰς τὴν ἁλβανικὴν συνέλευσιν τοῦ Βερατίου καθὼς καὶ ὁ μουσουλμᾶνος δήμαρχος τοῦ Δελβίνου, ὑπέγραψαν κατ' αὐτὰς δημοψήφισμα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος... Ἡ ἰδέα ἐνὸς Ἀλβανικοῦ Βασιλείου, δὲν ὑφίσταται...»

«Εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρο ὅλοι οἱ Ἀλβανοὶ ὁμιλοῦν ἑλληνικά. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀργυροκάστρου εἶναι καθ' ὅλοκληρίαν ἑλληνική... Τὰ ἑλληνικὰ χωριά ἐξακολουθοῦν πολὺ βορειότερα τοῦ Ἀργυροκάστρου (σ. 63)». Στὴ συνέχειά του ὁ Γάλλος συγγραφεὺς παραθέτει τηλεγράφημα πὺ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἴδιον ἀπὸ τὸ Τεπελένι ἐκ μέρους τῶν προκρίτων του πὺ «παρακαλεῖ εὐαρεστηθῆ διακοινώση βαθύτατα αἰσθήματα ὑπὲρ τῆς μητρὸς πατρίδος μας Ἑλλάδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας οὐδεμία ἐνοπλος ἐπέμβασις θὰ εὐνηθῆ νὰ μᾶς χωρίση». (σ. 64). Ὑπογρ. «Σουαχίδ», μουφτιῆς, Ἀβδουλάχ, δήμαρχος, σεῖχης, Καλὲν σεῖχης, Μειζήπ σεῖχης, Οἰκονόμου, Σπήλιος Ἀντωνίου».

«Τὰ ἐδάφη τῆς Ἠπείρου ἅτινα ἡ Ρώμη θὰ ἤθελε νὰ ἴδη περιλαμβανόμενα εἰς τὴν μέλλουσαν Ἀλβανίαν, εἶναι ἐστία ἀδαμάστου Ἑλληνισμοῦ. Ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν ἐξ (6) μεγάλαι ἐστίαί τοῦ Ἑλληνισμοῦ: Ἰωάννινα, Ζαγόρια, Ἀργυρόκαστρον, Μέτσοβον, Χειμάρρα καὶ Κορυτσᾶ. Ἐξ ἐκάστου τῶν κέντρων τούτων ἀπεδήμησαν ἄνδρες τῶν ὁποίων ἡ πρώτη σκέψις μόλις ἐπλούτισαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἦτο, εἰς τὸ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ὄνειρου: τὴν Ἑνωσιν τῆς Ἠπείρου μὲ τὴν Ἑλλάδα.

«Ὁ Ἀρσάκης ἴδρυσεν εἰς τὰς Ἀθήνας παρθεναγωγεῖον τὸ ὁποῖον ἔχει δύο χιλιάδας μαθητριάς καὶ ἀποτελεῖ κέντρον γυναικείας ἐκπαιδεύσεως καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, κατάγεται ἀπὸ τὴν Χοταχόβα τοῦ Ἀργυροκάστρου.

«Ὁ Ζάπας, ἕτερος θεμελιωτῆς σχολείων κ.ἄ., εἶναι ἀπὸ τὸ Λάποβον τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Ὁ Κ. Ζωγράφος, ἰδρυτὴς καὶ αὐτὸς σχολείων, εἶναι ἀπὸ τὸ Κεσοράτι, πλησίον τοῦ Τεπελενίου.

«Ὁ Ἀβέρωφ καὶ ὁ Στουρνάρας, ὁ πρῶτος παγκοσμίως γνωστὸς Ἑλληὴν εὐεργέτης, ὁ ἕτερος δὲ ἰδρυτὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου, κατάγονται ἐκ Μετσόβου.

«Οἱ Ζωσιμάδαι, οἱ Καπλάναι ἐξ Ἰωαννίνων. ὁ Μπάγκας ἐκ Κορυτσᾶς κ.ἄ. Καὶ ὑπάρχουν ἑκατοντάδες ἄλλων φιλοπάτριδων Ἡπειρωτῶν ποὺ διὰ διαθήκης ἄφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ποσὰ ἀνερχόμενα εἰς σημαντικὸν σύνολον, διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἡ συνένωσις τῆς Ἡπείρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ μοναδική των σκέψις. Ὑφίσταται πρὸ αἰώνων.

«Ὑπάρχουν εἰς τὰς τραπέζας τῶν Ἀθηνῶν κεφάλαια τῶν ὁποίων οἱ τόκοι ἀπὸ ἐτῶν σωρεύονται δυνάμει ρήτρας διαθηκῶν ὁμοίας πάντοτε: «Τὸ χρῆμα τοῦτο ἐν περιπτώσει πολέμου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας, νὰ διατεθῇ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου».

«Ὑπάρχουν μουσουλμανικαὶ οἰκογένειαι τῶν ἐξισλαμισμένων τούτων περιφερειῶν εἰς τὰς ὁποίας ἡ ζωσα ἀκόμη μᾶμμη εἶναι χριστιανή. Τὰ χωρία ἔχουν ἀκόμη τὰς ἑλληνικὰς τῶν ὀνομασίας, ὅπως λ.χ. Δοξάταις, Προγονάταις, ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουν τοὺς προγόνους καὶ τὴν δόξαν τοῦ παρελθόντος.

«Ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀργυροκάστρον νεάνιδες μουσουλμανικῶν οἰκογενειῶν συχνάζουσαι τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ ὑπάρχουν Ἀλβανοὶ μουσουλμάνοι, οἱ ὁποῖοι ὠθούμενοι ὑπὸ κατισχύοντος ἀτταβισμοῦ, κάμνουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διερχόμενοι πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. . .».

Ἐξ ἄλλου, ὁ Ἄγγλος συν)ρχης MURRAY ποὺ διέσχισε ὀλόκληρη τὴ Β. Ἡπειρο μετὰ τὴ λῆξι τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1913, ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς: «Ὅτι ἅπασα ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀώου (Βογιούσα) εἶναι ἑλληνική. Ὅτι ἡ χαραχθεῖσα μεθόριος τῶν Ἡπειρωταλβανικῶν συνόρων, ἔχουσα ὡς ἀφετηρίαν ἀπὸ θαλάσσης τὸ ἀκρωτήριον Στύλος, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς Ἰταλίας καὶ Αὐστρουγγαρίας. Συμφώνως πρὸς τὰς Ἰταλικὰς ἀξιώσεις ἐπεβάλετο νὰ μὴ ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀμφότεροι αἱ ὄχθαι τοῦ στενοῦ τῆς Κερκύρας - Ἡπείρου (1). Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς Αὐстро-Οὐγγαρίας, ἔπρεπε ἡ Κορυ-

1. COLONEL MURAY - ADRESS DELIVERED: TOTRE ANGLO—ELLENIQUE LEAQUE ON NORTNERI EPIRUS IN 1913. LONDON 1916. - Σερ. Γιαλίστρα, Ἀντιστρατήγου ἐ.ἐ. «Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους», Ἀθῆναι 1945.

τοῦ καὶ αἱ πηγαι τοῦ Δεβόλη νὰ περιέλθουν ὑπὸ τὴν Ἀλβανικὴν κυριαρχίαν, οὕτως ὥστε νὰ παραμένῃ πάντοτε εὐχερῆς ἡ Αὐστρο-Οὐγγρική εἰσβολὴ πρὸς Μακεδονίαν μέσῳ Ἀλβανίας. Ὁ ὅρος Νότιος Ἀλβανία ἀποτελεῖ ἐπινόησιν τῆς Ἰταλικῆς προπαγάνδας.

Σχετικῶς μὲ τὴν ἑλληνικότητα τοῦ τόπου ἀκόμα καὶ ὁ αὐστριακὸς μισέλλην HAM γράφει: «Προσέτι τὰ ἑλληνικὰ χωρία τῆς Δροπόλεως, πρὸς Νότον τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἐντύπωσιν μοῦ ἐπροξένησεν εἰς μερικὰ μέρη ἡ ἑλληνικὴ κατατομὴ τοῦ κρανίου καὶ ἡ φυσιογνωμία. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦτο δι' ἐμὲ τόσον πολὺ ἐνδιαφέρον, καθόσον κατὰ τὴν πολυετῆ παραμονή μου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ματαίως ἀνεζήτησα τοιαύτην μορφήν» (1).

Κατὰ τὸν BIANCONI δὲ τὸ Νότιος Ἀλβανία προκειμένου περὶ Ἠπείρου δὲν ἔχει καμμιά ἱστορικὴ βάσι. Τὸν ἐν λόγῳ ὅρο, γράφει ὁ Γάλλος αὐτὸς συγγραφεύς, ἐχρησιμοποίησε γιὰ πρώτη φορὰ ὁ χάρτης τοῦ Αὐστροουγγρικοῦ ἐπιτελείου, ἀντὶ τῆς ἱστορικῶς καθιερωμένης ὀνομασίας «Ἠπειρος» καὶ «B. Ἠπειρος» (2).

1. HAM ALBANSICHE STUDIEN. VIEN 1853. σελ. 51. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἐπεκαλέσθη μεταξὺ ἄλλων ἐπιχειρημάτων καὶ ὁ Ἑλ. Βενιζέλος στὸ Συνέδριον τῶν Παρισίων (1919) γιὰ τὴν διεκδίκησιν τῆς Β. Ἠπείρου. Βλ. Δ. Κόκκινου. Οἱ δύο πόλεμοι 1940 - 1941. τ. Α'. 1945. σελ. 88. — Ν. Παπαδοπούλου. Ἡ Δούβιανη Δροπόλεως...

2. BIANCONI. CHERADAME - WESSELITSKY. LA QUESTION ALBANAISE. PARIS HACHETTE, 1913. σελ. 8.

Ἑλληνοαλβανοί, Τουρκαλβανοί, Ἀρβανίτες, Ἡπειρώτες, Βλάχοι. Ὁ μῦθος τῆς Ἀλβανικῆς συμβολῆς στὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Οἱ «Ἀρβανίτες» συμπολεμιστὲς τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου καὶ μισθοφόροι τῆς Δύσεως. Ἀρβανιτοχώρια.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ περασμένου αἰῶνος περίπου, ἀναφέρονται δυὸ κυρίως κατηγορίαι Ἀλβανῶν, νοουμένων καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν, ἔξω τῆς Ἡπέρου, Ἑλληνοαλβανοὶ = Ἕλληνες τῆς Ἀλβανίας, κατὰ τὸ σημερινὸ Ἑλληνοκύπριοι, Τουρκοκύπριοι καὶ Τουρκαλβανοὶ = Ἀλβανοὶ ἐκτουρκισμένοι. Τὸ ὄνομα Ἡπειρώτες μᾶλλον ἀγνοεῖται. Ἀργότερα, παρεμβάλλεται καὶ ἡ κατηγορία τῶν Ἰταλοαλβανῶν = Ἀλβανῶν τῆς Ἰταλίας, δημιούργημα τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῆς ἀνθελληνικῆς Ἰταλικῆς πολιτικῆς πού γιὰ πρώτη φορὰ τοὺς παρουσίασε ἡ Ἰταλία ὡς δῆθεν Ἀλβανοὺς διαμαρτυρομένους κατὰ τῆς ἐπέκτασως τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἡπειρο, θεωρουμένης ὡς Ἀλβανικῆς πατρίδος, ἐπέκταση πού εἶχε προτείνει τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου, κατὰ τὸ 1878.

Τύπος ἀλβανικῆς ἐθνικότητος, ὅπως νοεῖται σήμερα, ἦταν ἀνύπαρκτος καὶ ἀδιανόητος μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ περασμένου αἰῶνος.

Ὡς ἑλληνοαλβανοὶ ἐλογίζοντο, χριστιανοὶ ὀρθόδοθοι, ἑλληνόφωνοι καὶ ἀλβανόφωνοι ὁμοῦ, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ Ἀλβανία, οἱ ὅποιοι δὲν διέφερον κατὰ τίποτε ἀνάμεσά τους, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα νόθο ἀλβανικὸ οἰκογενειακὸ ἰδίωμα τοῦ ὁποίου ἔκαναν χρῆσι μερικοί, λεγόμενοι ὡς ἐκ τούτου ἀλβανόφωνοι. Τὸ ἰδίωμα τοῦτο μάλιστα ἦταν τόσο νόθο, ὥστε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, νὰ καθίσταται δύσκολη ἂν ὄχι ἀδύνατη ἡ συνεννόησι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν τουρκαλβανῶν.

Ἀργότερα, ὅπως συνήθως συμβαίνει, χάριν συντομίας, παρελήφθη τὸ πρῶτο συνθετικὸ «Ἕλλην» καὶ «τουρκ» καὶ ἔκτοτε γίνεται λόγος, ἀκαθορίστως, γιὰ «ἀλβανός», πρᾶγμα πού ταυτίζει τὶς δυὸ τελείως διαφορετικὰς ἐννοιαι τοῦ «ἀλβανοῦ - ἑλληνοαλβανοῦ» καὶ τοῦ «ἀλβανοῦ τουρκαλβανοῦ». Ἐπέρχεται δηλ. σύγχυσις πού γίνεται ἐμφανέστερη, μετὰ τὴν ἀνάπτυξι τῆς ἀλβανιστικῆς κινήσεως—ἔργον ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ— πού εἶχεν ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία Ἀλβανικοῦ Κράτους.

Τὸ θρήσκευμα ὅμως ἀποτελεῖ βασικὸ διακριτικὸ γνῶρισμα ἀπαραίτητο, μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀλβανικῶν κατηγοριῶν, γιὰ κείνον πού

σέβεται καὶ ἐκτιμᾷ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια. Πρόκειται γιὰ ἓνα τεραστίας σημασίας ἐθνικὸ καὶ μάλιστα Ἑπειρωτικὸ θέμα, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα προσοχή.

Ἐπὶ τῶν Ἑπείρων οἱ Ἄλβανοὶ μουσουλμάνοι, ἄσπονδοὶ ἐχθροὶ τῶν ὁμοφύλων τους χριστιανῶν καὶ φυσικὰ παντὸς χριστιανοῦ, μὲ πρωτόγονο φανατισμό, ποὺ ἀγωνίζονταν ὑπὲρ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τῆς ὁποίας ἐνσυνειδήτως ἐταυτίζοντο. Παραλλήλως δέ, ὑπῆρχαν Ἄλβανοὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ἐχθροὶ τῶν μωαμεθανῶν Ἄλβανῶν, ποὺ ἐμάχοντο γιὰ μιὰ πατρίδα ἐλληνικὴ καὶ ὄχι ἄλβανικὴ.

Ὁ Ἄλβανὸς μουσουλμάνος Ἐκρέμ Βλιώρα, στὸ βιβλίο του «Φύλλα Ἡμερολογίου ἀπὸ τὸ Βεράτιον καὶ τὸ Τομόρι» γράφει, ὅτι ἡ Ἄλβανία ἔχει δώσει 36 ἀπὸ τοὺς ἰκανοτάτους Μ. Βεζύρηδες τῆς Τουρκίας καὶ τελευταίως τὸν Φερὴτ πασᾶν τὸν πρῶτον Μ. Βεζύρη τῆς Ν. Τουρκίας καὶ 100 ἀρχηγοὺς τοῦ τάγματος τῶν Γενιτσάρων.

Ἐπίσης ὁ Τζαβὰτ Καλαντζῆς, δ)ντῆς τῆς ἄλβ. «Δημοκρατίας» τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἔγραφε τὸ 1931 μάλιστα: «Διὰ τὴν ἀποκρύψωμεν. Ἐὰν τὰ τουρκικὰ σύνορα ἦσαν κοντά, θὰ εἴμεθα Τοῦρκοι τὴν συνείδησιν ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα» (1).

Ἐξ ἄλλου ὁ Παπαρρηγόπουλος γράφει τὰ ἐξῆς σχετικὰ μὲ τὴ συμπεριφορὰ τῶν τουρκαλβανῶν κατὰ τὴν Πελοποννησιακὴ ἐπανάστασι τοῦ 1770 (Ὁρλώφ): «Οἱ Ἄλβανοὶ τοὺς ὁποίους ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀπέστειλε κατὰ τῆς Πελοποννησοῦ, ἀφοῦ εὐχερῶς κατέπνιξαν τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο κίνημα, ἐξετράπησαν εἰς λεηλασίαν καὶ δῆωσιν δεινὴν. Συμποσθέντες βαθμῶν εἰς 60 χιλιάδας, κατέστρεψαν πόλεις καὶ χωρία καὶ τοὺς μὲν εὐπορωτέρους παντελῶς γυμνώσαντες, κατηνάγκαζον νὰ ὑπογράψωσιν ὁμολογίας μεγάλων ποσῶν τοὺς δὲ πενεστέρους ἀπεμπόλουν ὡς κτήνη.

«Οἱ κάτοικοι τῆς Βοστίτζης (Αἴγιον), καταφυγόντες εἰς τὴν μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν ἅπαντες ἐσφάγησαν... Εἴκοσι χιλιάδες Πελοποννήσιοι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὴν Ἀλγερίαν... Δὲν ἐφείσθησαν οὐδὲ τῶν πέριξ νήσων. Ἰδίως αἱ Σπέτσαι αἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶ-

1. Ἄλ. Μαρμπούλου: Ἡ συμβολὴ τῆς Β. Ἠπείρου στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἑπειρωτ. Ἔστια 1971. Βλ. καὶ ἐπιφυλλίδα μας στὸν Ἑπειρωτ. Ἀγῶνα Ἰωάν. φυλ. 26 - 2 - 1972 κ. ἐ. «Οἱ Ἠπειρῶται εἶναι «ἐξελληνισθέντες» Ἄλβανοί. Ὁμηρος, Ἀριστοτέλης, Μ. Ἀλέξανδρος κ.ἄ. «Ἄλβανοί». Οἱ λόγοι τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ νόθου ἄλβανικοῦ ιδιώματος, ὅπως λ.χ. στοὺς λεγομένους ἄλβανοφώνους τῆς Ἀττικῆς, θὰ πρέπει νὰ ἀναζητοῦνται καὶ στὶς αἰτίες ἐκεῖνες ποὺ προκαλοῦν τὸ πλάσιμο συναισθηματικῶν γλωσσῶν ἀπὸ ἐπαγγελματικῶν καὶ ἄλλους κύκλους πρὸς συνεννόησι μεταξὺ τους χωρὶς νὰ ἐννοοῦν οἱ ἀμήητοι, ὅπως τὰ κορακίστικα, κουδαρέϊκα, ἀργκῶ κ.ἄ.

να, ἔπαθον πολλὰ ἀπὸ Ἀλβανοῦς προερχομένους ἐξ Ἀργολίδος. Ἡ Πελοπόννησος ἠρημώθη κατοίκων, διότι, ὅσοι δὲν ἐξηνδραποδίσθησαν ἢ μετηνάστευσαν εἰς Ἑπάνησα ἢ κατέφυγον εἰς τὰ κρησφύγετα τῶν ὀρέων καὶ τῶν σπηλαίων. Ἡ οἰκτρὰ αὐτὴ κατάστασις διήρκεσεν 9 ἔτη.

«Οἱ Ἀλβανοί, ὅχι μόνον δὲν ἐπέιθοντο νὰ ἀπέλθωσιν ἐκ Πελοποννήσου, ὅπως κατ' ἐπανάληψιν διετάχθησαν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἀντέστησαν. Τότε ἡ τελευταία αὕτη ἀνέθηκε τὴν κατατρόπωσίν των εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον Χασὰν καὶ τῇ βοήθειά των ἐντοπίων (Σ.Σ. φυσικὰ Ἀλβανῶν χριστιανῶν καὶ Ἑλλήνων) κατετρόπωσαν αὐτούς».

Ἐπίσης, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, «οἱ ἐντόπιοι ἀλβανόφωνοι —χριστιανοὶ φυσικὰ— γράφει ὁ Κ. Τριανταφύλλου, ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων ὁμοῦ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἄνευ ἄλλης τινὸς διακρίσεως, ἐνῶ οἱ Ἀλβανοὶ μωαμεθανοὶ ἀπετέλουν μονάδας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, κατελθόντες μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐντοπίων» (1). Κλασσικὸ παράδειγμα τέλος —ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπειρα— ἀποτελεῖ ὁ ἀρβανίτης Ἀλῆ πασᾶς ποὺ ἐξόντωσε τοὺς λεγομένους ἀρβανίτες τοῦ Σουλίου Τζαβελαίου, Μποτσαραίου κλπ. Συνεπῶς, ὅταν γίνεται λόγος ἀορίστως περὶ Ἀλβανῶν, ἀσκέτως δηλ. θρησκευματος, εἶναι μακρὰν τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος (2). Ἐν τούτοις, σύγχρονοι Ἀλβανοί, διαστρεβλώνοντας τὴν

1. Κ. Τριανταφύλλου: Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν Πατρῶν, Πάτραι 1969, σελ. 58.

2. Οἱ ἀλβανιστὲς δὲν διστάζουν νὰ ὁμιλοῦν γιὰ ὁμοεθνεῖς τους ποὺ συνέδραμαν τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας γιὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους καὶ μάλιστα χάρις στὴν ἀλβανικὴ βοήθεια τὴν ἀπέκτησαν!! Ἐννοῦν δηλ. ἓνα εἶδος ἀλβανῶν φιλελλήνων!! Βλ. καὶ Ἀλ. Μαρμπούλου στὸ Ἠπ. Μέλλον τῆς 3-6-1963: Ὁ μῦθος τῆς Ἀλβανικῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης Σπ. Στούπη, ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἠπειρωτ. Ἐστίας τοῦ 1974: Τουρκαλβανοί, Ἑλληνοαλβανοὶ κλπ. «Ἀρβανίτες» τοῦ Ὑψηλάντη ἦταν πολλοὶ Πωγωνήσιοι. Στὸν Ἱερό Λόχο τοῦ Δραγατσανίου τριάντα Βησσαγιῶτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν συγχωριανό τους Πάντο Μπολὸ σκοτώθηκαν, ὅπως μαρτυροῦν τὰ ἰσάριθμα θανατηφόρα μηνύματα ποὺ ἦλθαν τότε στὸ χωριὸ τὴν ἴδια μέρα, κατὰ παράδοσι, καὶ δὲν ἔγινε καμμιά πένθιμη ἐκδήλωσι ἀπὸ τὸ φόβο τῶν τούρκων. Βλ. Ἠπειρ. Ἀγῶνα Ἰωαν. φύλ. 1243. Ἐπίσης «Πωγωνησιακά» μας Α)133. Ἐξ ἄλλου πολυάριθμοι Δελβινακιῶτες ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ συγχωριανοῦ τους Παπαγιάννη Δάλα ἐπολέμησαν ἡρωικῶς κατὰ τὴ μάχη τοῦ Σκουλενίου (17-6-1821). Βλ. καὶ Νικ. Πατσέλη: Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι, 1945. Μεταξὺ τῶν Ἱερολοχιτῶν δὲ συγκεκριμένως ποὺ ἔπεσαν τὴν 6-6-1821, ἦταν καὶ οἱ Βησσαγιῶτες ἀδελφοὶ Μίγκη, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναγράφονται στὸ Ἠρῶον Πεσόντων Βησσάνης.

έν λόγω ὡμῆ πραγματικότητα, έν γνώσει των, διατείνονται, ὅτι ὁ Ἄλβανικός λαός αντίκρυσσε μέ συμπάθεια τις ἔθνικες κινήσεις γιά τήν ἔλευθερία καί ανεξαρτησία τῶν γειτονικῶν τους λαῶν ἔναντι τῶν ξένων κατακτητῶν. Ἐνῶ εἶναι παγκοίνως γνωστό ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ συνέβαλον στήν προσπάθεια τῆς καταστολῆς κάθε ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος καί μάλιστα ἐκείνης τοῦ 1821. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἔφημερίς Μπασκίμι τῆς 7 - 11 - 1962 γράφει: «οἱ Μποτσαραῖοι, ὁ Ἄλῃ Φαρμάκης, ὁ Μιαούλης, ἡ Μπουμπουλίνα συνέβαλον ἀποφασιστικῶς εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Τούρκου δυνάστου». Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ «ἄλβανοὶ» καί πολυάριθμοι ἄλλοι «ἄρβανίτες» ἠγωνίζοντο γιά τήν πίστι τους καί γιά τήν ἴδρυσιν Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, «Ρωμέϊκου» καί ὄχι ἄλβανικοῦ. Μεμονωμένες δὲ ἐξαιρέσεις ἀποτελοῦσαν οἱ τουρκαλβανοὶ ἐκεῖνοι πού ἔνεκα διαφόρων λόγων ἀτομικῶν εἴτε ἐξ ἀπαιτισμοῦ ὡς ἀπόγονοι ἐξισλαμισθέντων διέκειντο συμπαθῶς στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν ὅλοι οἱ φερόμενοι ὡς Ἄλβανοί, ἦταν πραγματι τέτοιοι καί εἶχαν ἄλβανικὴ ἔθνικὴ συνείδησι, τότε θὰ ἠγωνίζοντο γιά ἄλβανικὴ ἔθνικὴ ἀποκατάστασι, ὅπως οἱ Ἑλληνες, Σέρβοι κ.ά. Ἐφθονες ἄλλωστε μαρτυρίες καί αὐτὰ τὰ ἀναλλοίωτα καί ἀνόθευτα δημοτικὰ τραγούδια στὰ ὁποῖα εἶναι διάχυτη ἡ οἰμωγὴ καί ὁ θρῆνος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ γιά ὅσα ὑπέφερε ἐκ μέρους τῶν Ἄλβανῶν μουσουλμάνων κατὰ τήν Τουρκικὴ δουλεία τῶν 400 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν καταρρουσί (1798) τῆς ὑπερδυνάμεως γιά τὴν ἐποχὴ Ἐνετίας, τῆς ὁποίας οἱ ἔνοπλες δυνάμεις ἀπειλοῦντο κατὰ 80 ο)ο περίπου ἀπὸ μισθοφόρους ἑλληνοαλβανούς, γνωστοὺς μέ τὰ ὀνόματα Στρατιότι, Μορντάτι, Στρατοκόπι, Ἄλβανοὶ κλπ. διελύθησαν. Ἀπὸ τότε δὲ γίνεται χρῆσις περισσότερο ἂν ὄχι ἀποκλειστικὰ τοῦ ὀνόματος ἄλβανοὶ ἢ ἄρβανίτες, νοουμένων ὡς τέτοιων τῶν μισθοφόρων ἐκείνων χριστιανῶν ὀρθοδόξων πού προήρχοντο κυρίως ἐξ Ἠπείρου Ἄλβανίας, κατὰ παράδοσι καί συνέχεια τῶν μισθοφόρων Στρατιότι, Μορντάτι κλπ. Πολλὲς φορὲς δὲ μέσα στὰ σώματα τῶν έν λόγω μισθοφόρων ἦταν καί ἄλλοι, ξένοι, πρὸς τὴν Ἄλβανία καί τὴν Ἠπειρο.

Στις παραδουνάβιες χῶρες λόγου χάριν, ὑπῆρχαν «ἄρβανίτες» γιά τὴ δημόσια ἀσφάλεια — δὲν ἐπετρέπετο ἡ παρουσία τουρκικῶν δυνάμεων, βάσει ρωσσοτουρκικῆς συνθήκης — «ἄρβανίτες» γιά προσωπικὴ φρουρὰ τῶν ἡγεμόνων, «ἄρβανίτες» μέ τὴν ἔννοια τοῦ χωροφύλακος, ἀγροφύλακος κλπ.

Ἐπολογίζονται μάλιστα σὲ 4 χιλιάδες οἱ «ἄρβανίτες» τοῦ εἴδους αὐτοῦ πού ἔλαβον μέρος στήν ἐπανάστασι τοῦ Ἄλ. Ἐψηλάντη, πού μετὰ τὴν ἀποτυχία, κατῆλθον στήν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα καί συνέπραξαν στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἡμᾶς ἀγῶνα. Ἐξ αὐτοῦ δὲ προέρχονται καί πολυ-

ἀριθμὰ ἐπώνυμα ἀπὸ παρεπώνυμα, ὅπως Ἀρβανίτης... ἀκης... ὄπουλος, Ἀρβανιτογιάννης, Ἀρβανιτογιῶργος, κ.ἄ. πού σὲ πολλές περιπτώσεις δὲν σχετίζονται οὔτε μὲ τὴν Ἠπειρο, οὔτε μὲ τὴν Ἀλβανία καὶ ἐνδεχομένως νὰ πρόκειται περὶ ἀπογόνων Σέρβων, Βουλγάρων κ.ἄ.

Σχετικῶς, οἱ καθηγηταὶ π.χ. Κλ. Νικολαΐδης τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης πού συνεβουλεύθη καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας καὶ Γκιουρέσκου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου, γράφουν τὰ ἐξῆς περιστατικὰ ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη: «Ὁ Ἱερὸς λόχος ὑπὸ τὸν Ν. Ὑψηλάντη παρεπίσθη ὑφ' ἐνὸς τῶν ἡγετῶν τῶν ἁλβανῶν ὀνόματι Καραβία... Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἁλβανῶν Γεωργάκης, Φαρμάκης καὶ Πρόδανος διεσκορπίσθησαν ἕκαστος μεθ' ἑκατοντάδων τινῶν ἁλβανῶν εἰς τὰ ὄρεινά τῆς Βλαχίας... Τὸν πυρῆνα τοῦ στρατεύματος τοῦ Ὑψηλάντη ὅταν διέβη τὸν Προῦθον ἀπετέλουν 250 Ἀλβανοί. Οἱ Τοῦρκοι δὲν κατεδίωξαν τὸν Ὑψηλάντην, χάρις εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος μετὰ τῶν ἁλβανῶν του» (1).

Χαρακτηριστικὸ δὲ εἶναι τὸ κατωτέρω ἔγγραφο προαγωγῆς τοῦ τελευταίου, ὅταν ἠγωνίζετο (1807) στὸ πλευρὸ τῶν Ρώσων κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν ἐκεῖνον πόλεμον, τὸ ὁποῖον ἀντιγράφομεν ἀπὸ τὴν ἐφημ. «Ἐστία» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 14-3-1975 (Ἱστορήματα):

«Τῷ κυρίῳ συνταγματάρχῃ Γεωργίῳ Νικολάου Ὀλυμπίῳ. Ἡ αὐτοῦ Ἐκλαμπρότης ὁ κ. Γενικὸς Ἀρχιστράτηγος (.....) μὲ εἰδοποίησεν, ὅτι ὑμεῖς, κατὰ τὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος Δ)μα τὸ ἐκδοθὲν (.....) τῇ 30 τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου, διὰ τὴν ἐξαίρετον ἀνδρείαν ὑμῶν ἐκδηλωθεῖσαν ἐν τῇ μάχῃ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Ὀστροβίου μετωνομάσθητε ἀπὸ Ἀλβανὸν λοχαγόν, συνταγματάρχης τοῦ στρατοῦ (.....). Διέταξα δὲ νὰ ὀρκισθῆτε εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον. τῇ 3-12-1807, Κραϊόβα. Ὁ ὑποστράτηγος Ι. Σμολένσκης». Διευκρινίζει δὲ ὁ συγγραφεὺς, ὅτι «ἁλβανοὶ» ἔκαλοῦντο οἱ ἐθελονταὶ οἱ συρμ. μσαντες ἐκ τῶν δυτικῶν περιφερειῶν.

«Ὁ Ἀναστάσιος Μπίκμπασης, ἔγραφε ὁ Μιχ. Σοῦτσος στὸν Ὑψηλάντη, ἐλθὼν ἐνταῦθα, χωρὶς νὰ συμβουλευθῆ τοὺς ἄλλους ἐφόρους ἢ ἄλλον τινά, ἤρχισε νὰ καταγράφη ἀναφανδὸν καὶ νὰ ὀρκώνη ἀνεξέταστος ἁρβανίτας τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων» (2). Ὁρkiζε δηλαδὴ καὶ κατέγραφε «ἁρβανίτες» γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Εἶναι φανερὸ, πὼς κάθε ἄλλο παρὰ περὶ μουσουλμάνων ἁλβανῶν πρόκειται.

1. Κλ. Νικολαΐδης, καθηγητοῦ ἀνατολικῶν γλωσσῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ βᾶσιν τὴν Μακεδονίαν. Ἀθῆναι 1923. Γκιουρέσκου, στὴν Ἠπειρωτ. Ἐστία τοῦ 1971.

2. Ι. Φιλήμονος, Ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, Λος σελ. 325, 326.

Μια ἄλλη πλήρη σχετική ἀπόδειξι μᾶς παρέχουν καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἡπειρωτικῆς ἐκκλησίας Παναγία τῶν Ξένων Κερκύρας: "Ὅταν τὸ 1813 κατεῖχαν τὴν Κέρκυρα οἱ αὐτοκρατορικοὶ Γάλλοι, εἶχαν στὴν ὑπηρεσία τους, ὅπως καὶ οἱ Ἐνετοὶ, μισθοφορικὰ τάγματα «ἀρβανιτῶν». Τὴ χρονιὰ ἐκείνη ἐκκενώθη ἡ θέσις τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας ἕνας δὲ ἱερεὺς ὀνόματι Ἀρσένιος Γιαννούσης ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ «Τάγμα τῶν ἀρβανιτῶν» ὑπέβαλε αἴτησι στὸν χιλίαρχο τῶν «ἀρβανιτῶν» ὀνόματι Μηνᾶν στὴν ὁποῖαν λέγει καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ὁ γραϊκὸς ἱερεὺς τῆς ἐκκλησίας Υ.Θ. Φανερωμένης τῶν Ξένων, μέλλει μετ' ὀλίγον νὰ ἐκλεγῆ . . . ὁ ὑπογεγραμμένος ζητεῖ τὴν δυνατὴν προστασίαν τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος διὰ νὰ λάβῃ τὸν τιμητικὸν καὶ ἐξαιρετικὸν τίτλον τοῦ ἐφημερίου τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, εὐγνώστῳς τον μὲ τοιοῦτον τρόπον ἀπὸ τὴν ἄκραν δυστυχίαν εἰς τὴν ὁποῖαν οὗτος εὐρίσκεται ἐξ αἰτίας τῆς μετριότητος τῶν μισθῶν ὅπου λαμβάνει ὡς πνευματικὸς πατὴρ τοῦ ἀλβανικοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος». Ἐν συνεχείᾳ ὁ «χιλίαςρχος τῶν ἀρβανιτῶν Μηνᾶς» τὴν ὑποβάλλει στὸ Γάλλο κομισσάριο διὰ τὰ περαιτέρω (1).

1. Σπ. Στούπη : Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα, σελ. 129. Κατὰ τὸν τ. γυμνασιάρχη Ἡλ. Βασιλᾶ (Ἡπειρωτ. Μέλλον 309-1974), Σουλιῶτες, καὶ Παρασουλιῶτες διωργανώθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων στὸ περίφημο REGIMENT ALBANAIS 1804—1814. Κατὰ τὸν βοηθὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Γεώργιο Σιορόκα, ὁ Γάλλος στρατιωτικὸς δ)τῆς C. BERTHIER, Ἰονίων Νήσων (1807), ἐπρότεινε τότε μ' ἐπιστολή του στὸν Μ. Ναπολέοντα (βλ. BORPE : L' ALBANIE, σελ. 222) νὰ προσλάβουν τοὺς κλεφταρματολούς ποὺ εὔρισκαν καταφύγιον στὰ Ἐπτάνησα, παρὰ τὴν δυσἀρέσκεια ποὺ θὰ δημιουργοῦσε στὸν Ἀλῆ πασᾶ ποὺ διαρκῶς παρεπονεῖτο καὶ ζητοῦσε τὴν παράδοσί τους. "Ἐτοι, κατὰ τὸν ἴδιο συγγραφέα πάντοτε, καὶ οἱ ἴδιοι Γάλλοι θὰ ὠφελοῦντο ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν ἑνὸς ἀξιωματικοῦ στρατοῦ ποὺ θὰ σχηματίζοταν καὶ θὰ ματαίωσαν τὰ σχέδια τῶν ἀντιπάλων των Ἀγγλων ἀπὸ τοῦ νὰ στρατολογήσουν ἐκεῖνοι τοὺς ἰκανοὺς αὐτοὺς πολεμιστῆς. Στὴ φύλαξι μάλιστα καὶ στὴν ἀμυνα τῶν νησιῶν βασικὸς ὑπῆρξε ὁ ρόλος τοῦ REGIMENT ALBANAIS. Καὶ σὲ ὑποσημείωσί του : «Θὰ ἄξιζε ν' ἀσχοληθῆ κανεὶς μὲ τὸ REGIMENT ALBANAIS καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα ποὺ θέτουν ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος τῆς συστάσεώς του, οἱ λόγοι ποὺ ὠθοῦσαν τοὺς Ἕλληνας ἢ Ἀλβανοὺς νὰ κατατάσσωνται σ' αὐτό, ἢ προσφορά του στὰ νησιά, ἢ τυχὸν χρησιμοποίησις του ἀργότερα κλπ.». (βλ. Γεωργ. Σιορόκα : Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Γ' τόμου τῆς «Δωδώνης» ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων : «Ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ οἱ Αὐτοκρατορικοὶ Γάλλοι». Ἰωάννινα 1974). Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μας παρατηροῦμε, πὼς ἡ μισθοφορικὴ παρουσία Ἡπειρωτῶν ἢ Ἑλληνοαλβανῶν στὰ Ἐπτάνησα εἶχε μακροαῖωνα παράδοσι. Ἴσως καὶ πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κερκύρας (1384) ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν στρατοῦν των δυνάμεων συνέκειτο ἀπὸ Ἑλληνοαλβανούς, ὅπως γίνεται λόγος καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος. Εἰδικώτερα μεταξὺ 1806—1809 ὑπῆρξαν ὡς «ἀλβανοὶ» ταγματάρχαι στὸ Γαλλικὸ στρατὸ καὶ οἱ Κίτσοι καὶ Νόττες Μπότσαρης.

Τὸ «άλβανὸς — ἀρβανίτης», ἐπαναλαμβάνομε, εἶχε τὴν ἔννοια τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ μισθοφόρου καὶ ὄχι ἄτομο ἀλβανικῆς ἐθνικότητος, ἀκατανόητος γιὰ τὴν ἐποχὴ. Πρόκειται δὲ περὶ χριστιανῶν κυρίως τῆς Ἡπείρου, γιὰτὶ αὐτοὶ ἐγκατέλειπαν τὸν τόπο τους γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν τουρκαλβανικὸν ζυγὸ, καὶ τὸν ἐκτουρκισμό. Στὸν ξένο τόπο δὲ μὴ ἔχοντες ἄλλο πόρο ζωῆς, εὕρισκον σὰν πρόχειρο ἐπάγγελμα ἐκεῖνο τοῦ μισθοφόρου, τὸ ὄπλο, μὲ τὸ ὁποῖο ἦταν ἐξοικιωμένοι καὶ ἀποτελοῦσε οἰκογενειακὴ παράδοσι γι' αὐτοὺς. Ἔτσι εἶχε δημιουργηθῆ «άλβανικὴ» παράδοσι μισθοφόρων (1). (Βλ. καὶ 22ον Κεφ.)

Οἱ ἐκτουρκισθέντες ἀλβανοὶ δὲν εἶχαν λόγους ἐκπατρισμοῦ, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, γιὰτὶ ἀποτελοῦσαν τὸ καθεστῶς, ὡς γαιοκτῆμονες ὄργανα τῆς ἐξουσίας, τῆς διοικήσεως κλπ. ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ ἦσαν εἰλωτές τους. Ἔτσι, στὴν πραγματικότητα καὶ τὰ λεγόμενα Ἀρβανιτοχώρια ἢ Βλαχοχώρια τοῦ Παναχαϊκοῦ, Πελοποννήσου, Κεφαλληνίας κ.ἄ. ἔξω τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, ὅπως τὸ Ἀρβανιτοχώρι τοῦ Μ. Τυρνόβου Βουλγαρίας (2) λ.χ. ἀπετελοῦντο — παρὰ τὸ ὄνομά τους — ἀπὸ ἑλληνόφωνους, ἀλβανόφωνους καὶ βλαχόφωνους χριστιανούς ὀρθόδοξους μὲ κοινὴ καθημερινὴ γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴν, ποὺ κυριαρχοῦσε παντοῦ. Συνέβαινε δὲ τοῦτο, γιὰτὶ ἐπλεόνησε τὸ ἑλληνόφωνο στοιχεῖο. Ἡ παρουσία του δὲ παντοῦ, ἐθεωρεῖτο σὰν κάτι τὸ αὐτονόητο, τὸ φυσικὸ. Ἐντυπωσίαζε ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ὑπερβολὴ ξενοφώνων ἀνάμεσά του καὶ στὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφείλεται τὸ διακριτικὸ ὄνομα «Ἀρβανιτοχώρι ἢ Βλαχοχώρι» σὲ μερικὲς περιπτώσεις. Ἐνῶ σ' ἄλλες τὸ Ἀρβανιτοχώρι δηλοῖ Ἡπειρωτοχώρι, δεδομένου ὅτι ἐταυτίζοντο Ἡπειρωτῆς καὶ Ἀλβανοὶ χριστιανοί.

Πρωτίστως, ἐξεπατρίζοντο ἑλληνόφωνοι — οἱ βλαχόφωνοι ἦταν ἀσήμαντὴ μειονότης καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον νομάδες — οἱ δὲ ἀλβανόφωνοι εἶχαν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἐξισλαμισθῆ, πρό, κατὰ καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Καστριώτη (1468). Κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλο (Ε-292) «οἱ ἀλβανοὶ ἐφ' ὧν πολλοὶ ἤδη (1444) εἶχον ἀσπασθῆ τὸν ἰσλαμισμὸν βραδύτερον ἢ ἴσοι μὲν ἦσαν πρὸς αὐτὸν πολυαριθμώτεροι, ἴσως ὅλων τῶν λοιπῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀνατολῆς».

1. Παπαρρηγοπούλου : Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. — Κ. Σάθα : Μνημεῖα Ἑλ. Ἱστορίας. Τ. 3ος.

2. Ὁ καθολικὸς ἱερεὺς Πέτρος Μπογδάν, γράφει στὴ «Γεωγραφία» του γιὰ τὸ Βουλγαρικὸ αὐτὸ Ἀρβανιτοχώρι ποὺ τὸ ἐπεσκέφθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, πὼς οἱ κάτοικοί του ἀνερχόμενοι σὲ 3 χιλιάδες, ὅλοι μιλοῦσαν ἑλληνικὰ μόνον. Βλ. καὶ Εὐλογίου Κουρίλα, Ἡπειρωτικὰ Ἀνάλεκτα στὴν Ἡπειρωτ. Ἔστια τοῦ 1955. Τὸ ἐν λόγω Ἀρβανιτοχώρι κατεστράφη (1638) ἀπὸ τοὺς τούρκους Κυρτζαλίδες γιὰτὶ ὑποβοήθησαν τοὺς Αὐστριακοὺς ἐναντίον τῶν τούρκων, ἀλλὰ ἀνέλαβε καὶ πάλι.

Μιά από τις μεγάλες άφορμές τῆς έκτεταμένης αὐτῆς ἀλβανικῆς ἀλλαξοπιστίας ἦταν, τὸ ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ δὲν εἶχαν στεριωμένη τὴ χριστιανική τους πίστι γιατί ἐθρησκεύοντο, ὄχι μὲ τὴ δική τους μητρική γλῶσσα ἀλλὰ μέσον τῆς ἑλληνικῆς.

Εἶναι κοινῶς γνωστὸ ἄλλωστε, ὅτι ἡ Ἄλβανία, ἀπὸ τότε ἀποτελοῦσε τὴν κοιτίδα τοῦ μουσουλμανισμοῦ, σ' ὀλόκληρη σχεδὸν τὴ Βαλκανική. Οἱ πρῶτοι ἐξισλαμισθέντες, ἦταν ὁ ἀλβανὸς φύλαρχος Ἰσαήμ, ἢ Ἰσάμ μετὰ τῶν ἀνδρῶν του ποὺ ἦταν ἐντεταλμένοι νὰ ἐμποδίσουν τὴν εἰσχώρησι τῶν τούρκων ἀπὸ τὴν Μακεδονία στὴν Ἠπειρο — ἀρχὲς τοῦ 14ου αἰῶνος — οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν παρημπόδισαν τὴν τουρκική προέλασι πρὸς τὴν Ἠπειρο ἀλλὰ καὶ συνειργάσθησαν ὡς τούρκοι πλέον ἐναντίον τῆς πατρίδος τους. Ἐξ αὐτοῦ δὲ —κατὰ τὸν Παραμυθίας Ἀθηναγόραν—καὶ τὸ ὄνομα «Τσάμης» ἀπὸ τὸ Ἰσάμης ποὺ ἐννοεῖ τὸν ἄπιστον, τὸν προδότη καὶ σώζεται σήμερα προκειμένου περὶ Θεσπρωτῶν. Τότε, λέγει, ὅλους τοὺς νεοφωτίστους μουσουλμάνους τοὺς ὠνόμαζαν Τσάμηδες καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανούς γκισούρηδες, δηλ. ἀπίστους (1) .

Ἀνάλογο σχετικὸ περιστατικὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Π. Καρολίδης, γιὰ ἀλβανούς τῆς Πελοποννήσου (1460). Οἱ ἀλβανοὶ ποὺ ὑπερήσηζαν, λέγει, τὴν τοποθεσία Ταρσὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Δοξία, δὲν ἀντέταξαν ἰσχυρὴ ἄμυνα πρὸς τὸν σουλτάνο. Παρέδωσαν δὲ τὴ θέσι καὶ 300 νεαροὶ ἀλβανοὶ ἀλλαξοπιστήσαντες κατετάγησαν ἀμέσως στὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων.

Συνεπῶς, ὅπου γίνεται λόγος περὶ Ἄλβανῶν χριστιανῶν ὀρθοδόξων κατὰ τὸ παρελθὸν πρόκειται κυρίως περὶ Ἠπειρωτῶν — Ἑλλήνων καὶ κατόπιν περὶ ἀλβανοφώνων. Σημειωτέον, ὅτι οἱ καθολικοὶ Ἄλβανοὶ ἔτρεφαν ἐχθρικώτατα αἰσθήματα ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων, μέσα στὴν Ἠπειρο δὲ λέγοντας «Ἀρβανίτες», ἐννοοῦσαν πάντοτε, κατὰ κανόνα, Τουρκαλβανό. Τέτοιου εἴδους «Ἀρβανίτες», Ἑλληνοαλβανούς δηλ. εἶχε ὑπ' ὄψιν του (1797) κι' ὁ Ρήγας Φεραῖος μὲ τὸ θούριό του: «Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες καὶ Σέρβοι καὶ Ρωμοὶ — Νησιῶτες, Ἠπειρῶτες μὲ μιὰ κοινὴ ὄρμη — γιὰ τὴν ἐλευθερία νὰ ζώσωμε σπαθί...».

Εἰδικώτερα, ἐὰν ὑποθέσωμε λ.χ. ὅτι οἱ ἄποικοι τῆς Ὑδρας, λε-

1. Παραμυθίας Ἀθηναγόρα : Τοαμαντᾶς καὶ Τσάμηδες, 1934. — Παράλληλα πρὸς τοὺς τουρκαλβανούς ὑπῆρχαν καὶ νομάδες συνήθως, τουρκόβλαχοι, καὶ τουρκόγυφτοι. Περὶ Γύφτων βλ. Πωγωνησιακά μας Β)156 καὶ περὶ τουρκογύφτων : Σταύρου Καραδήμα : Σκόρπια φύλλα ἀπὸ τὸ Πωγώνι, σελ. 55, Ἀθῆναι 1974.

γόμενοι Ἄλβανοι ἀνήρχοντο σέ 1000 ἄτομα ἐξ αὐτῶν τὰ 700—800 θὰ ἦσαν Ἡπειρώτες δηλ. ἑλληνόφωνοι καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἄλβανόφωνοι. Ἡ αὐτὴ ἀναλογία δὲ θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχη προκειμένου καὶ περὶ τῶν λεγομένων Ἄλβανῶν τῆς Ἀττικῆς, Πελοποννήσου, κ.ἄ. Ὑπῆρχε πάντοτε καὶ ἐπλεόναζε τὸ ἑλληνόφωνο στοιχεῖο καὶ στὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται ἡ γνῶσις καὶ χρῆσις τῆς καθημερινῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου παρ' ὄλων. Ὅπωςδήποτε δέ, στερεῖται λογικῆς βάσεως ἡ ἄποψις, ὅτι ἐπρόκειτο μονοπλεύρως περὶ ἑλληνοφώνων ἢ ἄλβανοφώνων καὶ τὸ ὄνομα Ἄβανιτοχώρι ἢ Βλαχοχώρι πρέπει νὰ ἐννοεῖται πάντοτε μετὰ τὴν παρουσία πλεονάζοντος ἑλληνοφώνου στοιχείου. Ἀνάμικτοι ὄφουσιν στὴν πατρίδα, μετὰ τὴν ἀποτυχία Σκεντέρμπεη, ἀνάμικτοι ἀποδημοῦσαν καὶ ἀνάμικτοι κατὰ κανόνα ἐγκαθίσταντο καὶ αὐτὴν καινούργια πατρίδα, ὅποια καὶ ἂν ἦταν. (1)

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν Βλάχων, ἔτσι ἐξηγεῖτο τὸ διπλὸ φαινόμενο ποὺ ἀνεφάνη κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἄλβανικοῦ μετώπου καὶ τῆς Κατοχῆς. Σὲ μερικές περιοχὲς γράφει ὁ Σ. Γυαλίστρας, εὐρέθησαν στὴν Πίνδο, μερικοὶ λεγόμενοι Κουτσοβλαχικοὶ πληθυσμοὶ ποὺ συμπεριεφέρθησαν πατριωτικῶς ἔναντι τῶν μαχομένων ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Εὐρέθησαν ὅμως καὶ κουτσοβλαχικοὶ πληθυσμοί, ἰδίως στὰ ἰταλοκρατούμενα μέρη, ὅπου ἡ συγγένεια τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος ἴσως, καθίστα εὐχερέστερη τὴν ἐξαγορὰ τῶν συνειδησεῶν, οἱ ὁποῖοι συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἰταλῶν καραμπινιέρων. Μετὰ δὲ τὴν σκόπιμη ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ἀρχῶν Κατοχῆς ἀποφυλάκιση τῶν ἑλλήνων βαρυποινιτῶν, ὑπέβαλον τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς ὑπαίθρου εἰς μαρτύρια ἐφάμιλλα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. (2)

Ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει σαφῶς, ὅτι ὅταν γίνεται λό-

1. Σχετικῶς : Ἄλβανοχώριον Κεφαλληνίας, Ἄλβανίτσα Ἀρκαδίας, Ἀρβανίτες Σάρου, Ἄλβανα Μεσσηνίας, Ἀρμπενο Κοζάνης, Ἀρναούτκιοὶ Ἐβρου, Ἀρναούτ Χάν Σερρών, Ἀρναούταλη Μεσσηνίας, Ἀρναουτλή Λαρίσης κ.ἄ. Προκειμένου περὶ τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν, τὸ γεγονός ὅτι ἀριθμητικῶς ὑπερτεροῦσε τὸ ἑλληνόφωνο στοιχεῖο, πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα. — Μ. Λαμπρινίδη : Οἱ Ἄλβανοὶ κατὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησο, Ἀθῆναι 1907.

2. Σέρ. Γυαλίστρας, ἀντιστρατήγου ἐ.ἄ. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, Ἀθῆναι 1945.

γος κατὰ τοὺς περασμένους αἰῶνες γιὰ «Στρατιῶτες», Μορνιάτι, Ἑλληνοαλβανούς, Ἀρβανίτες» κλπ. ἀφορᾶ στὸ σύνολό τους, Ἡπειρῶτες, δηλ. χριστιανούς ὀρθοδόξους Ἕλληνες, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔκαναν χρῆσι καὶ τοῦ νόθου ἀλβανικοῦ προφορικοῦ καὶ μόνον ἰδιώματος.

Ἐὰν οἱ χιλιάδες τῶν λεγομένων Ἀλβανῶν ποὺ ἐγκατεστάθησαν κατὰ καιροὺς στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἀλβανικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἀλβανόφωνοι, τότε, θὰ εἶχαμε ἀκόμα καὶ σήμερα μιὰ πολὺ μεγάλη ἀλβανικὴ μειονότητα, ὅπως συμβαίνει μὲ ἐκείνη τοῦ Κοσσυφοπεδίου τῆς Γιουγκοσλαβίας.

Ἐν κατακλείδι, ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἡπειρῶτες τῆς διασπορᾶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ μάλιστα τῶν πρώτων τέτοιων μετὰ τὴν κατάκτησι, πολεμοχαρεῖς, σκληραγωγημένοι, πειθαρτικοί, μισόξενοι καὶ πρωτόγονοι στὴ λιπότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ἥθους τους, θυμίζουν τοὺς Δωριεῖς. (1) Ἡ συμβολή τους ὅμως στὴν ἐθνικὴ μας ἐπιβίωσι καὶ ἐν τελευταία ἀναλύσει καὶ στὴν ἀναγέννησι τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος, ἀποφασιστικῆς ἴσως σημασίας, δὲν ἔχει ἐρευνηθῆ καὶ ἀξιολογηθῆ.

1. Δωριεῖς, μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες φυλές τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Κατοικοῦσαν ὡς μικρὸς λαὸς στὰ πέριξ τοῦ Ὀλύμπου. Κατὰ τὸν 11ον π.Χ. αἰῶνα κατῆλθον πρὸς τὴν Στερεά, Πελοπόννησο κ.ἄ. Μιλοῦσαν δική τους διάλεκτο ποὺ ἦταν τραχύτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐλληνικὲς διαλέκτους, ἡ ὁποία ὅμως ἐνεῖχε κάποιο σοβαρὸ μεγαλεῖο καὶ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ πολλοὺς ποιητὲς καὶ στὰ χορικά τῆς Ἀττικῆς τραγωδίας.

Οἱ Βλάχοι εἰδικώτερα. Ἡ Ἰταλία δημιουργὸς Βλαχικῆς ἐθνο-
τητος ἀγνοουμένης προηγουμένως. Σχετικὸς Σουλτανικὸς ἱραδές.
Ρουμανικὰ σχολεῖα. Βλαχοχώρια. Κουτσόβλαχοι καὶ Ἀλβανοὶ πρό-
μαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ρουμανικαὶ διαπιστώσεις.

«Πατρίς σημαίνει γῆ τῶν πατέρων, ἡ δὲ γῆ τῶν πατέρων
τῶν Βλάχων τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου,
εἶναι αὐταὶ αὐταὶ αἱ χῶραι μεθ' ὅλης τῆς ἑλληνικῆς
ψυχῆς καὶ Ἱστορίας των.»

Ἄνδρ. Κεραμόπουλος, ἀκαδημαϊκός.

Κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ποικιλοπρόφερτα ὀνόματα ἐδόθησαν σὲ πλά-
νητας Δακορομάνους καὶ κατ' ἐπέκτασι σὲ βοσκούς, ἀγραμμάτους, ὄρει-
νοὺς καὶ ἀγροίκους Ἑλληνες ὡς παρεπώνυμο κατ' ἀρχὰς πού μὲ τὴν
πάροδο τοῦ χρόνου ἐπεκράτησεν ὡς χαρακτηρισμὸς κατηγορίας ἀνθρώ-
πων ἢ ὡς ἐπώνυμο, ὅπως λ.χ. Βλάχος, Βλαχόπουλος, Βλαχαντώνης,
Βλαχανδρέας, Βλαχοθανάσης, Βλαχοδημήτρης, Βλαχάβας, Βλαχούτσι-
κος, Βλαχλείδης, Βλαχάκος, Βλαχιώτης κ.ἄ. Ἐπίσης: Μπλάτσιος,
Μπλάσης, Βλάσης, Βλασόπουλος κ.ἄ. ἐξευγενισμένα ἢ παρεφθαρμένα
—λίγο ἢ πολὺ—τοῦ «βλάχος», χωρὶς πολλὰς φορὰς νὰ ἔχουν καμιά
σχέσι μὲ Βλάχους.

Σχετικῶς, ἡ Ἄννα ἢ Κομνηνὴ γράφει: «Καὶ ὅποσοι τὸν νομάδα
βίον εἶλοντο Βλάχους τούτους ἢ κοινῆ καλεῖν οἶδε διάλεκτος».

Συμβαίνει καὶ ἐδῶ ὅτι καὶ μὲ τοὺς «Ἀρβανῖτες» πού δὲν εἶναι
ἄλβανοί. Ἀκόμα καὶ σήμερα λ.χ. στὴ Λευκάδα γίνεται λόγος «γιὰ βλά-
χους ἀπὸ πέρα» ἐννοῶντας Ἀκαρνάνας ἢ Ἠπειρῶτες, ὡς ἀπολίτιστους.

Ἀπὸ τὰ ἐν λόγῳ ὀνόματα ἐσχηματίσθησαν καὶ πολυάριθμα τοπι-
κὰ ὅπως: Βλαχάτικα, Βλαχάτα (1), Βλάχοι, Βλαχῶρι, Βλαχιά Εὐβοίας,
Βλαχιώτη Λακωνίας, Βλαχοκερασιά κλπ. σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλ-

1. Βλαχάτα Κεφαλληνίας, Βλαχάτικα Κερκύρας, ἄγνωστη ἢ βλαχικὴ γλῶσ-
σα καὶ μὲ παράδοσι, ὅτι προέρχονται οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ἀργυροκάστρου.
Τὸ Βλάσης μπορεῖ νὰ ἐτυμολογηθῇ καὶ ἀπὸ τὸ κύριο ὄνομα Βλάσιος. — Γιὰ τὴν
ἑλληνικότητα τῶν Βλάχων τῆς Ἠπείρου, βλ. καὶ ἐνδιαφέρουσες σημειώσεις τοῦ
Βησσανιώτη διδασκάλου γιὰ τὸ μοναδικὸ βλαχοχώρι τοῦ Πωγωνίου Μετζητιές (ν.
Κεφαλόβρυσο) Ἠλ. Γκάγκα, στὰ Πωγωνησιακά μας Β)243.

λάδος πού συνεστήθησαν ἀπὸ φυγάδες τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας. Ὅπως δηλ. ἔχομε τὰ Ἀρβανιτοχώρια, ἔτσι ἔχομε καὶ Βλαχοχώρια.

Μερικοὶ ἐτυμολογοῦν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ Σλαυωνικὸ «βάλια» πού σημαίνει κατωφέρεια καὶ τὸ Λατινικὸ «ἄκουα» (= νερό). Δηλ. Βαλιάκουα — βαλάκουα — βαλάσια — βαλάχια — βλαχία — βλάχος.

Προκειμένου γιὰ τὸν τόπο μας ὅμως, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, τὸ ὄνομα θὰ πρέπει νὰ συσχετισθῆ καὶ μὲ τὴν ἀποδημία Ἠπειρωτῶν στὴ Βλαχία. Μπορεῖ νὰ ἔχη παραχθῆ ἀπὸ τὸ ταξίδεμα κατὰ τὸ Πολίτης, Μωραΐτης κείνος πού ταξιδεύεται στὴν Πόλη, στὸν Μωρηὰ κλπ.

«Μάνα μ' ἔκακοπάντρεψες καὶ μώδωκες Βλαχιώτη

12 χρόνια στὴ Βλαχία καὶ τρεῖς βραδυὲς στὸ σπίτι».

λέει τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι.

Νεώτερες ἐρευνες ἐπιμένουν, πὼς ὁ ὅρος «Βλάχος» δὲν σημαίνει ἄνθρωπο πού ἀνήκει σ' ἓνα ἔθνος ἢ μιὰ φυλὴ ὠρισμένη, ἀλλὰ ἄτομο πού ἔχει μιὰ ὠρισμένη ἀσχολία καὶ γενικότερα μιὰ ιδιότητα καὶ μπορεῖ νὰ ἀνήκη σ' ὁποιοδήποτε ἔθνος.

Ἔτσι ἔχομε Βλάχους στὴ Ρουμανία, στὴ Γαλλία τοὺς VALLAIS, στὴ Γερμανία τοὺς WALACHEN, στὸ Βέλγιο τοὺς WALLONS, (Βαλλόνι), στὴν Ἀγγλία καὶ Οὐαλία τοὺς WALES, στὴν Αἴγυπτο τοὺς γνωστοὺς Φελλάχους πού στὴν ἀραβικὴ γλῶσσα σημαίνει γεωργούς κ.ἄ.

Πολλοὶ βλαχόφωνοι τῆς Ἑλλάδος αὐτοαποκαλοῦνται Ἀρομοῦνοι πού ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ROMANI καὶ τὸ Ρωμηός. Δηλ. Ρωμαῖοι πολίτες καὶ δὲν φανερώνει ἐθνικότητα, ἀλλὰ πολιτικὴ ιδιότητα, ἐξάρτησι ἀπὸ τὸ παλαιὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος.

Κατὰ τὸν Ἄν. Κεραμόπουλο, ἱστορικὸ — ἀκαδημαϊκό, οἱ Βλάχοι μας εἶναι γνήσιοι Ἑλληνας, οἱ καθαρώτεροι ἴσως τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἔχουν οὔτε ρανίδα Δακικοῦ αἵματος οὔτε ἵχνος φυλετικῆς συγγενείας μὲ τοὺς Δακορουμάνους. Διότι, λέγει, ἐὰν εἶχαν ἔλθῃ ὡς κατακτηταὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὰ πεδινὰ καὶ γενικὰ γόνιμα μέρη καὶ ὄχι νὰ ζοῦν ὡς νομάδες ἢ νὰ εἶναι ἐγκατεστημένοι στὰ πρὸ ἀπρόσιτα βουνά, ὅπως λ.χ. τῆς Πίνδου.

Ἐὰν δὲ ἦλθαν ὡς ποιμένες, τονίζει, δὲν βλέπομε τὸν λόγο πού τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς πλούσιες πεδιάδες τοῦ Δουνάβεως καὶ τῆς Ρουμανίας. Κι' ἀκόμα: γιατί δὲν παρέμειναν στὴ Βουλγαρία καὶ στὴ Θράκη ὅπου οἱ βοσκὲς εἶναι ἀφθονώτερες καὶ ἦλθαν στὸν δικό μας ἄγονο τόπο. Καὶ πὼς αὐτοί, ἀπροστάτευτοι ποιμένες πέρασαν τόσες ξένες χῶρες μέχρις ὅτου φθάσουν στὴ δική μας καὶ πὼς ἔγιναν δεκτοὶ ἐδῶ, καὶ πὼς ἔγιναν κάτοχοι τῶν βοσκῶν τῶν ἐντοπίων;

Οἱ βλάχοι μας, συνεχίζει, εἶναι ντόπιοι στρατιῶτες, Ἑλληνας

φρουροὶ τῶν συνόρων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, μέρος τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἀποτελοῦσε ἐπὶ ὀλοκλήρους αἰῶνες καὶ ἡ πατρίδα μας. Ἀπὸ τότε πού οἱ Ρωμαῖοι, συνεχίζοντες παλαιότερο σύστημα φρουρήσεως τῶν συνόρων —γνωστὸ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα— καὶ διαφόρων ἄλλων ἐπικαίρων σημείων μὲ στρατιῶτες στρατολογουμένους ἀπὸ τὸ ντόπιο στοιχεῖο. Σὰν φρουροὶ δὲ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, κατὰ τὸν Ἄν. Κεραμόπουλο πάντοτε, μόνιμοι καὶ ἀπομονωμένοι ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμον στὰ σύνορα καὶ στὶς κλεισοῦρες τῶν βουνῶν μὲ τὶς οἰκογενεῖς τους, ὑπὸ ρωμαϊκὴ διοίκησι καὶ ρωμαϊκὸ συγχρωτισμὸ ἐκτεταμένο, ἡ ἑλληνικὴ τους γλῶσσα ὑπεχώρησε καὶ ἐνοθεύθη σὲ σημεῖο νὰ καταστῆ ἀγνώριστη. Συνέβη δηλ. μὲ τοὺς λεγομένους βλάχους, ὅτι συμβαίνει μὲ κείνους πού ὑπηρετοῦν 10, 20 ἢ καὶ περισσότερα χρόνια σὲ ξένους στρατοὺς, μακρὰ ἀπὸ τὶς γλωσσικὲς τους ἐστίες.

Ἔτσι λέγει, δημιουργήθηκαν οἱ Ἀρβανιτόβλαχοι, Ἑλληνόβλαχοι, οἱ Βλάχοι τοῦ Βελγίου, τῆς Ἀγγλίας, οἱ Φελλάχοι τῆς Αἰγύπτου κ.ἄ.

Ἐν κατακλείδι, συνεχίζει, ὅση φυλετικὴ συγγένεια ἔχομε ἐμεῖς οἱ ρωμηοὶ μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς Ἰταλοὺς, τὸ ἴδιο ἔχουν καὶ οἱ Ρουμᾶνοι μὲ τοὺς Ἀρμούνους ἢ Ἀρομούνους δηλ. τοὺς Βλάχους μας. «Πατρίς, λέγει, σημαίνει γῆ τῶν πατέρων, ἡ δὲ γῆ τῶν πατέρων τῶν Βλάχων τῆς Μακεδονίας Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, εἶναι αὐταὶ αὐταὶ αἱ χῶραι μεθ' ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ ἱστορίας των». (1).

Οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ ὅμως πού εἶχαν χαμένη τὴν ἐθνικὴν τους γλῶσσα, τὴν ξαναβρῆκαν κατόπιν καὶ τὴν διατηροῦν ἔκτοτε. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως Γεωργ. Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη πλῆθος καθαρῶς ἑλληνοφῶνων κατέφυγαν στὰ βουνὰ καὶ μάλιστα στὴν ἀπρόσιτη Πίνδο διὰ λόγους ἀσφαλείας. Τὸ ἄφθονο δὲ αὐτὸ ἑλληνοφῶνον στοιχεῖο ἀνάμεσα σ' ἄλλα, διέδωσε ἐκεῖ καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα σὲ σημεῖο, ὥστε τὸ βλάχικο ἰδίωμα νὰ περιορισθῆ ὡς οἰκογενειακὸ καὶ μόνον. Τὸ ἀναμφισβήτητο αὐτὸ γεγονὸς καταρρίπτει τὴν ἀντίληψιν ἐκείνων, πού ὁμιλοῦν περὶ βλάχων τῆς Πίνδου κ.ἄ. Οὐδαμοῦ ὑπῆρξαν ἢ ὑπάρχουν καθαρῶς βλάχικοι πληθυσμοί. Παντοῦ ἦταν ἀνάμικτοι μὲ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνοφῶνου στοιχείου καὶ στὸ γεγονὸς αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἑλληνικὴ γλωσσικὴ κυριαρχία παντοῦ. Ἐὰν ὑπῆρχαν καθαρῶς καὶ μόνον βλαχόφωνοι δὲν θὰ ὁμιλοῦσαν ὅλοι τὴν καθημερινὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀκόμα ὅποτε τὰ σχολεῖα ἦταν ἀγνωστα. Ἀπὸ τὴν ἑλληνοβλαχικὴν δὲ αὐτὴ ζύμη προῆλθαν πολ-

1. Ἄν. Κεραμοπούλου : Τὶ εἶναι Κουτσόβλαχοι. Ἀθῆναι 1939.

λοιὶ ἄρματωλοὶ καὶ κλέφτες καὶ μεγάλοι ἔθνικοὶ εὐεργέτες ὅπως οἱ: Ἄβέρωφ, Τοσίτσας, Σίνοι, Στουρνάρα κ.ἄ. ὅπως γίνεται λόγος εἰδικώτερα εἰς ἄλλα σημεία τοῦ παρόντος. Ἐπίσης οἱ ποιηταὶ Ζαλοκώστας,

Κῶτο Φῶτος

Βορειοηπειρώτης ἀγωνιστῆς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος

Κρυστάλλης κ.ἄ. Οἱ φιλόλογοι Πανταζίδης, Λάμπρου κ.ἄ. Οἱ πρωθυπουργοὶ Ἰωάν. Κωλέττης, Σπ. Λάμπρου κλπ.

«Χωρὶς τὴν ἑλληνοβλάχικη διάλεκτο, γράφει ὁ Ρενὲ Πυώ, δὲν

διαφέρουν τίποτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἠπειρῶτες. Ἐρώτησα τοὺς δασκάλους καὶ μοῦ εἶπαν : τὰ παιδιά κουτσοβλάχικης καταγωγῆς καὶ τὰ καθαρῶς ἑλληνόπαιδα δὲν παρουσιάζουν καμμιὰ διαφορὰ. Δὲν ὑπάρχει κουτσοβλάχικη σχολή. Δὲν ἐφαντάσθησαν ποτέ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ιδρῦσουν ἐδῶ τέτοια, διότι δὲν ἐγνώρισάμε ἕως τώρα σ' ὅλη τὴν πόλι —Μέτσοβο—παρὰ τρία πρόσωπα πού ἐπαγγέλλονται κουτσοβλάχικο ἐθνικισμό. Καὶ τὰ 3 αὐτὰ ἦταν τρεῖς ἀδελφοὶ πού ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν Ρουμανία ὅπου χρηματικὲς παροχὲς γιὰ σχολεῖα τοὺς εἶχαν προσελκύσει. Ἡ προπαγάνδα τους, δὲν ξεπέρασε τὴ δοκιμὴ, τόσο δειλὴ ἦταν ἢ ἀπόπειρά τους. Καὶ δὲν θὰ σᾶς ὀμιλούσαμε γιὰ τὰ 3 αὐτὰ μεμονωμένα κρούσματα, ἐὰν δὲν μᾶς ἐκάνατε τὴν ἐρώτησι, μᾶς εἶπε ὁ δάσκαλος. Χωρὶς αὐτὴ δὲν θὰ ἐνομίζαμε ὅτι ὀφείλομε νὰ κάμωμε ἔστω καὶ μνεῖα. Ἄλλωστε εἶναι ἀκατανόητο, τὶ ἦλθε νὰ κάμη ἐδῶ ἡ Ρουμανικὴ προπαγάνδα, σ' ἀπόστασι δύο βημάτων ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα στὴν πατρίδα τοῦ Γ. Ἀβέρωφ. Καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ σχηματίσω διαφορετικὴ γνώμη φεύγοντας ἀπὸ τὸ Μέτσοβο. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ εὔρω καμμιὰ διάκρισι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ κουτσοβλάχων. Καθ' ὅλο μου τὸ ταξίδι ἀπὸ Ἀγ. Σαράντα μέχρι Καλαμπάκας, αἰσθανόμουν ὅτι εὐρίσκομαι στὴν Ἑλλάδα».

Χαρακτηριστικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι μιὰ μακροσκελὴς ἔκθεσι πού συνετάγη στὰ Γιάννενα, ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ρουμανικῆς προπαγάνδας στὰ Γιάννενα LECANDA καὶ ὑπεβλήθη στὸν Ρουμᾶνο ὑπουργὸ HARET ὑπο ἡμερομ. 29-7-1904 καὶ περιῆλθε στὴν ἑλληνικὴ δημοσιότητα(1).

«Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πρόσκεινται σήμερον πρὸς τὴν Ρουμανικὴν ἰδέαν καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποδίδομεν φιλορουμανικὰ αἰσθήματα, γράφει ἀνάμεσα σ' ἄλλα, δὲν διάκεινται οὕτως τῇ ἀληθείᾳ ἐκ πραγματικῶν πεποιθήσεων, ἀλλὰ μόνον ἐξ ὑλικῶν συμφερόντων. Ἐὰν ἡμέραν τινα ἤθελον παύσῃ ὑφιστάμενα τὰ τοιαῦτα ὑλικά συμφέροντα, θέλει καταδειχθῆ πῶσον τὰ φιλορουμανικὰ ταῦτα αἰσθήματα ἦσαν ἐπιπόλαια.

»Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὅμως, συνεχίζει, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται παρ' ὑμῖν δὲν παρατηρεῖται καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Οἱ Ἕλληνες ἐν τούτοις δὲν διαθέτουν πραγματικὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα ἐν τῇ Βορείῳ καὶ Κεντρικῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν ὀλοκλήρῳ τῇ Ἀλβανίᾳ.

»Ἕλληνες ὑπάρχουσι μόνον ἐν τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπειρῳ.

1. BULLETIN D' ORIENT No 83 τῆς 29 - 7 - 1905, SUPPLEMENT.

Ἄλλωστε αἰσθανόμουν ὅτι εὐρίσκομαι στὸ Βουκουρέστι.

» Ἐν τούτοις πρόμαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐν Ἀλβανίᾳ. Εἶναι γνωστὸν μετὰ πόσης αὐταπαρνήσεως οὔτοι προασπίζονται τὴν Ἑλληνικὴν ἰδέαν. Μετ' αὐταπαρνήσεως μεγαλυτέρας ἐκείνης πού θὰ ἐπεδείκνυον ἐὰν ἦσαν πραγματικοὶ Ἕλληνες. Ὑποβάλλονται εἰς οἰανδήποτε θυσίαν... Ἐκθέτουν καὶ τὴν ζωὴν των ἀκόμη ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας...

» Ἡ Ἑλλάς ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δύο μεγάλας κρίσεις, αἱ ὁποῖαι συνεκλόνησαν ἐκ βάθρων τὸ Ἑλλην. Κράτος: τὴν χρεωκοπίαν καὶ τὸν πόλεμον τοῦ 1897. Αἱ δύο αὗται κρίσεις ἔπρεπε νὰ εἶχον ἀναστείλῃ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων. Ἐν τούτοις δὲν συνέβη τὸ τοιοῦτον.

» Ἀπανταχοῦ διετήρησαν τὴν πρωτεύουσα θέσιν, ὡς ἐὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ προπαγάνδα δὲν βασίζεται ἐπὶ τοῦ συμφέροντος ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὑποστηρίξεως ἀφωσιουμένων πληθυσμῶν (1).

» Ἡ ἰδική μας ἐθνικὴ ὑπόθεσις — Ρουμανικὴ — ἀπετέλεσε μίαν ἐπιχείρησιν πρὸς προσπορισμὸν χρημάτων, τόσο ἀρχῆθεν ὅσον καὶ κατὰ τὸ παρὸν. Ἴδου διατὶ τὰ σχολεῖα μας στεροῦνται μαθητῶν εἰς τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πληθυσμοὶ εἶναι ἀπολύτως Κουτσόβλαχοι, ἐνῶ τὰ ἑλληνικὰ εἶναι ὑπερπλήρη μαθητῶν».

Εἰδικώτερα τέλος, ὅπως οἱ ἀλβανόφωνοι τὸ ἴδιο καὶ οἱ βλαχόφωνοι, ἔγραφαν καὶ μιλοῦσαν μόνον ἑλληνικὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐδόξαζαν καὶ τὸν θεόν. Καθὼς ἐπίσης εἶχαν τὰ αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν ἴδιαν μὲ τοὺς ἑλληνοφώνους ἐθνικὴ συνείδησι, ἐπροστάτευαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κλπ. Ἡ μόνη καὶ ἐπουσιώδης διαφορὰ ἦταν, ὅτι ἔκαναν τῶν οἰκογενειακοῦ ἰδιώματος τόσο βλάχικου, ὥστε νὰ μὴν εἶναι εὐκόλη ἢ συνεννόησις μεταξὺ τῶν βλάχων μας καὶ ἐκείνων τῆς Ρουμανίας!

1. Βλ. καὶ Ἄρη Πουλιανοῦ. Ἡ προέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Ἐθνογενετικὴ ἔρευνα. Ἀθῆναι 1965. Ὑποστηρίζει, ὅτι σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῆς Ρωσικῆς ἐπιστήμης, βλαχόφωνη καὶ ἑλληνες τῆς Ἡπείρου στὴν πλειοψηφία τους εἶναι ἀπόγονοι αὐτόχθονος πληθυσμοῦ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι, ὅτι οἱ ἄλλοτε νομάδες βλάχοι σὲ γάμους καὶ βαπτίσις κάνουν ἀναδόχους μόνον ἑλληνες. Τοῦτο δὲ κατὰ τὸν Χρ. Χριστοβασίλη, γιατί ἔχουν τὴν πρόληψιν, πὼς μὲ Ἕλληνα κουμπάρο, τὸ μυστήριον θὰ εἶναι εὐτυχέστερον. Βλαχόφωνοι δὲ καὶ ἑλληνόφωνοι ἀποκαλοῦνται «κουμπάροι». Βλ. Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα, σελ. Α)93 κ.έ. τοῦ Σπ. Στούπη. Σχ. βλ. καὶ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Εὐάγ. Ἀβέρωφ — Τοσίτσα: «Ἡ φωνὴ τῆς γῆς», Ἀθῆναι 1969, ὅπου παρεμβάλλονται καὶ πλεῖστα ὅσα σχετικὰ στοιχεῖα ἱστορικά.

“Οτι δηλαδή συνέβη μὲ τὸς ἀλβανοφώνους ἐπανελήφθη καὶ στοὺς βλαχοφώνους, τὸς ὁποίους ἡ ξενικὴ προπαγάνδα ἐνόμισε ὅτι μπορεῖ νὰ ἐκμεταλλευθῆ λόγω τῆς ἐλλείψεως ἐθνικῆς γραφῆς, θεωροῦντες τοὺς ὡς ἑτεροφώτους τῶν Ἑλλήνων.

Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ 6657 λέξεων ποὺ εἶναι ἀποθησαυρισμένες στὸ Κουτσοβλάχικο Λεξικὸ τοῦ Κ. Νικολαΐδη (Ἀθῆναι 1909) οἱ 3460 εἶναι ἑλληνικὲς, 2605 λατινικὲς καὶ οἱ ὑπόλοιπες εἶναι ἀλβανικὲς καὶ Σλαυκὲς. Στὸ νόθο δὲ αὐτὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα στηρίχτηκαν (1942) οἱ Ἴταλοὶ καὶ ἐπεχείρησαν νὰ δημιουργήσουν Κουτσοβλάχικὴ ἐπικράτεια στὴν Πίνδο. Ἀλλὰ αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γλωσσικὸ φαινόμενο δὲν βαρύνει τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς ἐθνικότητος ἐνὸς λαοῦ ἢ ἐνὸς ἀτόμου. Δὲν παύει ὅμως νὰ ἀποτελῆ ἓνα ἐπικίνδυνο ὄπλο στὴ διάθεσι μιᾶς ἐχθρικῆς προπαγάνδας.

Πρῶτος ποὺ ἔγραψε γιὰ τοὺς Κουτσοβλάχους προπαγανδιστικὲς πραγματεῖες εἶναι ὁ γνωστὸς μας Πουκεβὶλ, πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ στὰ Γιάννενα. Αὐτὸς ἐπρόβαλε τὴ θεωρία, ὅτι οἱ Κουτσόβλαχοι εἶναι παναρχαία Ἰταλικὴ φυλὴ καὶ ὑπῆρξε τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας κ.ά. ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησι ἐπέτυχε το 1905 μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῆς Γερμανίας, νὰ ἐκδοθῆ Σουλτανικὸς ἰραδὲς μὲ τὸν ὁποῖο οἱ Κουτσόβλαχοι ἀνεγνωρίζοντο ὡς ξεχωριστὴ ἐθνότης καὶ τοὺς παρεχωρεῖτο τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν δικὰ τοὺς σχολεῖα καὶ ἐκκλησίαι καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ἀποκλειστικῶς τὴ Ρουμανικὴ γλῶσσα (1).

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου φαίνεται νὰ ὑπῆρξε Ρουμανο — Ἰταλικὴ συνεργασία, γιὰτὶ χρονολογικῶς συμπίπτει μὲ τὰ τότε ἀνθελληνικὰ γεγονότα τῆς Ρουμανίας. Κατόπιν αὐτοῦ ἰδρύθη τὸ Ρουμανικὸ Γυμνάσιο στὰ Γιάννενα ποὺ πάντοτε φυτοζωοῦσε καὶ τὸ Ἀνώτερο Ρουμανικὸ Παρθεναγωγεῖο ποὺ ἐπὶ 20 ὀλόκληρα χρόνια διήυθυνε ἡ καθολικὴ Πολωνὶς Ναθαλία Βαρεσλάβσκα.

1. Ἡ Τουρκία, συνήθως σιωπηρὸς σύμμαχος τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας τῆς ὁποίας προστάτις προὔβαλλετο ἡ Τσαρική Ρωσία, ἠνείχετο καὶ πολλὰς φορὲς ὑποβοηθοῦσε διάφορες προπαγανδιστικὲς ἐνέργειες ἀνάμεσα στὶς ἐθνότητες τῆς Βαλκανικῆς κατὰ τὸ δόγμα «Διαίρει καὶ βασίλευε». Ἀδύναμες δὲ καὶ ἀλληλομαχόμενες οἱ χριστιανικὲς ἐθνότητες ἐνίσχυαν ἔτσι τὴν τουρκικὴ ἐξουσία. Ἰδιαίτερα δὲ εὐνοοῦσε τὰ στρεφόμενα ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ κατεῖχε τὰ πρωτεῖα μὲ τὸν ὄγκο του, τὴ ζωντανία κλπ. κυρίως μετὰ τὴ δημιουργία ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Βλ. καὶ ἐφημ. Ἡπειρωτ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων τῆς 25-2-1973 κ.έ. ἐπφυλλίδα μας μὲ τίτλο «Τὸ Ἰταλικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Ἀλβανία». — Βλ. καὶ Δημ. Παπαζήση «Βλάχοι» (Κουτσόβλαχοι) στὴν Ἡπ. Ἐστία τοῦ 1974, εἰδικὴ πραγματεία ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴ τῶν Κουτσοβλάχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7ον

Ἐπίπλησι τοῦ ἔθνικοῦ Ἑπειρωτικοῦ ὀνόματος. Ταύτισις Ἑπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν. «Ἀλβανοί» καὶ Ἀλβανοί. Ἑλληνική καὶ ξένη περὶ «Ἀλβανῶν» βιβλιογραφία. Ἡ Φραστική Ἀλβανοποίησι τῆς Ἑπείρου.

Ἡ Ἑπειρος κυρίως μετὰ τὴν ἀποτυχία (1468) τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Χριστιανῶν τοῦ Ἑπειρωταλβανικοῦ χώρου ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Γεωργ. Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη, ποῦ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐδραίωσι καὶ ἐπέκτασι τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, ἐστέναζε κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία, πρὸ παντὸς τῶν νεοφωτίστων τουρκαλβανῶν. Μέχρι τοῦ σημείου νὰ χάσῃ τὸ ἔθνικόν τῆς ὄνομα καὶ ἐπὶ αἰῶνες κατόπιν νὰ ταυτίζεται μετὰ τὴν Ἀλβανία καὶ οἱ Ἑπειρωτῆς μετὰ τοὺς Ἀλβανοὺς. Ἀπὸ μερικὸς μάλιστα, δὲν διαχωρίζεται ἡ Ἑπειρος ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας καὶ πρὸ τῆς ἐν λόγῳ ἐπαναστάσεως.

Σχετικῶς, ὁ G. HERTZBERG ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς Ἑλληνας τοῦ ἄλλοτε Δεσποτατοῦ τῆς Ἑπείρου κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, τῆς μὲν Αἰτωλο—Ἀκαρνανίας ἠσθάνοντο τὴν Ἀλβανικὴν ἐξουσία τῶν Ἀλβανῶν τοπαρχῶν, ἀπλῶς ὡς ξενοκρατία, τῆς δὲ Ἑπείρου ὄχι. Γιατὶ στὴν Ἑπειρὸν τόνιζει, ἐκτὸς τοῦ «ἀρχαιόθεν» ἐξελληνισμένου λαοῦ τῆς νοτίας ὑπαίθρου χώρας καὶ τῶν μεγάλων πόλεων εὐρίσκοντο ἀνέκαθεν ἰσχυρὰ πλήθη τοιούτων ἐθνογραφικῶν στοχείων, τὰ ὁποῖα ἦσαν συγγενῆ πρὸς τοὺς «Σκιπετάρους». Ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὸν Γερμανὸν συγγραφέα, στηριζόμενον σὲ δεδομένα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας «ἢ τόσον ταχεῖα ἐπέκτασις τοῦ ὀνόματος τῶν Ἀλβανῶν ἐπὶ πᾶσαν τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Ἑπειρον». Τὴν ὡς ἀνωτέρω γνώμη ὅμως, ἀμφισβητεῖ ὁ καθηγητὴς Παῦλος Καρολίδης ὁ ὁποῖος γράφει: «Δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν Ἑπείρῳ πλὴν τῶν ἐξελληνισμένων ἀρχαιόθεν λαῶν ὑπῆρχον καὶ συγγενέστεροι πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ἢ πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Ἀπιθανώτατον δὲ, ὅτι αὐτοὶ οἱ λαοὶ διετήρουν τὴν φυλετικὴν αὐτῶν ταύτην ἰδιότητα μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς οἱ Ἀλβανοὶ ἐξετάθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑπειρον» (1).

1. G. HERTZBERG : Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Μετ. Π. Καρολίδου, τόμος Βος. Βλ. καὶ Π. Καρολίδη Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1925. Ἐπίσης σχετ. σημειώσεις τοῦ ἰδίου στὴν Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους Κων. Παπαρρηγοπούλου, Ἀθῆναι 1930.

«Ακόμα καὶ ἡ ἔναντι τῶν Πατρῶν Αἰτωλία, σημειοῦται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας ὡς Ἀλβανίας, εἰς τινὰς ξένους, διότι μέχρι αὐτῆς ἔφθανε τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ», γράφει ὁ Κων. Τριανταφύλλου στὸ «Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν Πατρῶν».

Στὴ Συνθήκη τοῦ Καμποφόρμιο (17 - 10 - 1798) ἐξ' ἄλλου, ὅταν ἀνεγνωρίσθη ἡ κυριαρχία τῆς Γαλλίας σὺν πρῶν ἐνετικῶν κτήσεις, γίνεται λόγος «διὰ πᾶσας τὰς ἐν Ἀλβανία πρῶν ἐνετικὰς κτήσεις, κειμένας κάτωθι τοῦ κόλπου τοῦ Δρίνου» καὶ εἰδικώτερα περὶ Βουθρωτοῦ, Πάργας κ. ἄ. (1). «Θὰ σοῦ ἀρέσει ἡ περιγραφή μιᾶς ἐκδρομῆς —ἐκ Κερκύρας— πού ἔκαμε χθὲς ὅλη ἡ συντροφία στὴν Ἀλβανία, γράφει ἓνας Ἄγγλος, γιὰ νὰ ἐπισκεφθῆ μιὰ ἡλικιωμένη καὶ πλουσία γαιοκτήμονα πού ζεῖ σ' ἓνα μεγάλο ἐρειπωμένο κάστρο, ὃ ἓνα μέρος πού λέγεται Φιλιάτες. Εἶναι ἴσως ἡ σπουδαιότερη προσωπικότης σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ κρίθηκε σωστὸ νὰ τὴν ἐπισκεφθῆ ὁ λόρδος ὑπάτος ἀρμοστής, ἂν ἤθελε νὰ ἰδῆ τὴν Ἀλβανία...» (2).

— Ὁ προβλεπτής Μάριο Βαρβαρῆγο ἐξηγοῦσε (1481) στὴν Ἑνετικὴ Γερουσία, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλβανοὶ ἀποτελοῦν ἓνα μόνον ἔθνος. Σὲ μιὰ δὲ αἴτησι τῶν Χειμαρριωτῶν πού περιέχεται στὰ Μεσ. Μν. Σάθα, πρὸς τὸν πάπα Γρηγόριο Ε' ἀναφέρεται ὅτι Ἕλληνες καὶ ἄλβανοὶ ἀποτελοῦν ἓνα μόνον λαὸ πού μισεῖ κάθε μὴ χριστιανὸ» (3). Οἱ Μωαμεθανοὶ ἄλβανοὶ ὀνομάζονται Τοῦρκοι.

1. Γ. Μαυρογιάννη : Ἱστορία Ἰονίων Νήσων. Τ. Αος, σελ. 108.

2. Ἡπ. Ἔστια 1973. Σελ. 744: Τζῶν Μόρλεϋ τοῦ Αὐ. Ε. Γλάδστων (στὴν Ἀλβανία) Μετ. Ἑλλης Κέρκ.

3. Ἐνα σκεπτικὸ χαρακτηριστικὸ περιστατικὸ, ἀποτέλεσμα τῆς Ἰταλικῆς προπαγάνδας πού δὲν θέλει νὰ βλέπη Ἡπειρώτες στὴν Ἡπειρο ἀλλὰ μόνον ἄλβανούς, ἔχει ὡς ἐξῆς : Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1941, συνομιλοῦντες ὑπὸ δημοσιογραφικὴ ιδιότητα μετ' αἰχμαλώτου ἰταλοῦ ἀξιωματικοῦ στὴν Κέρκυρα πού τὴν προηγουμένη μέρα εἶχε συλληφθῆ μετὰ τοῦ ἀποσπάσματος του καὶ μεταφερθῆ ἐκεῖ μᾶς ἀφηγήθηκε : Εἴμεθα περιπολία στὴν περιοχὴ τῶν Ἀγ. Σαράντα. Δὲν εἶχαμε χάρτη καὶ ἐχάσαμε τὸν προσανατολισμὸ μας. Συναντήσαμε ἓνα ἐντόπιον χωρικὸ καὶ πιστεύοντας πὼς εἶναι ἄλβανὸς καὶ θὰ μᾶς ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, τὸν ρωτήσαμε, ἂν εἶδε νὰ ὑπάρχη ἐκεῖ κοντὰ ἰταλικὸς στρατός. Ἐκεῖνος πρόθυμα μᾶς ὑπέδειξε ὠρισμένη κατεύθυνσι τὴν ὁποία καὶ ἀκολουθήσαμε ἐνῶ αὐτὸς ἀπεμακρύνθηκε... ἀλλὰ, «πέσαμε» ἀκριβῶς πάνω σ' ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ δύναμι πού μᾶς ἠχμαλώτισε, χωρὶς νὰ προλάβωμε νὰ προβάλωμε κανενὸς εἶδους ἀντίστασι. Ἐκ τῶν ὑστέρων συμπεραίνω, πὼς ὁ πληροφοριοδότης πού ἐξελάβαμε ὡς ἄλβανὸ ἦταν ντόπιος Ἑλληνας πού μᾶς ἐξηπάτησε».

Ἐξ ἄλλου ἢ δημοτικὴ μας μοῦσα, ἀνεπιφύλακτα ἐκφράζεται γιὰ ἄλβανούς καὶ ἄρβανίτες μὲ τὰ χαρίσματα τους, ὅπως λ.χ.

Μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια
κάθονται στὰ παραθύρια
κι' ἀγναντεύουν τὰ καράβια
πόρχονται ἔπο τὸ Μισίρι
ὄλο μάλαμα κι' ἀσῆμι
φορτωμένα στὸ φκιασίδι
Μπρ(ὲ) Ἄρβανιτοπούλα
τ' Ἄρβανίτη θυγατέρα
ποῦ τὴν βρῆκες τὴν ἀσπράδα
τ' Ἄρβανίτη θυγατέρα... (1).

Εἶναι ὀλοφάνερο πὼς δὲν ἀφορᾷ ἄξεστες καὶ σὲ πρωτόγονη κατάσταση εὐρισκόμενες τουρκαλβανίδες τὶς ὁποῖες βάραιναν τὰ μουσουλμανικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἀνατολῆς. Εἰστέρα ὅμως μᾶς τὸ λέγει ὁ Ἰωάν. Μπουνιάς στὰ Κερκυραϊκά του, ὅτι οἱ Κερκυραῖοι τοὺς χριστιανούς τῆς Ἠπείρου τοὺς ἔλεγαν ἄρβανίτες καὶ τοὺς μωαμεθανούς τούρκους, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνει καὶ τὸ Λευκιμιώτικο τραγούδι «γιὰ τὴν ἔμορφη Ζερβοπούλα τὴ Ρωμῆ τὴν Ἄρβανιτοπούλα» κλπ. (2).

Ἀντιθέτως στὴν Ἠπειρο λέγοντας «Ἄρβανίτες» ἐννοοῦσαν πάντοτε, κατὰ κανόνα, τὸν τουρκαλβανό, ὅπως λ.χ. τὸ δημοτικὸ τραγούδι: «Ἄρβανίτες παινεμένοι, ποῦν' Ἄλῃ πασᾶ καῦμένοι...» κ.ἄ. (3).

— Ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀείμνηστος Κ. Ἀμαντος γράφει, πὼς ἄρβανίτες ὀνόμαζαν τοὺς Ἠπειρῶτες στὴν Κων)πολι, τὴ Θράκη κ.ἄ.

— Ὁ λαογράφος συγγραφεὺς Δ. Λουκόπουλος, στὸ ἔργο του «Αἰτωλικαὶ οἰκῆσεις, σκεύη καὶ τροφαὶ» σελ. 47, γράφει «ἄρβανίτες μαστόρους (=κτίστες) λέγουν τοὺς Ἠπειρῶτες στὴ Ρούμελη».

— Στὴν «Ἐστία» Ἀθηνῶν (Ἰανουάριος 1893) διαβάζομε: «Ὁ ἐν Κερκύρα Ἄλβανὸς ἔμπορος Κων. Σκούρας, κατέλιπε κληροδότημα 100 χιλ. δρχ. ἵνα διὰ τῶν τόκων του ἐκπαιδεύωνται 4 ἄλβανόπαιδες ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν».

1. Φώτη Παπανικολάου: Λαογραφικὰ Δυτ. Μακεδονίας Αὐσ τ. σελ. 20 Θεσσαλονίκη 1962.

2. Σαλβάνου: Γαμήλια ἔθιμα Λευκίμης Κερκύρας.

3. Οἱ στίχοι περὶ Ἄλῃ πασᾶ σχετίζονται μὲ τὴν εὐνοϊκὴ στάσι ποὺ ἐτήρησε ὁ Ἄλῃς ἔναντι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, βρίσκονται σὲ παληὰς ποιητικὲς ἀνθολογίες καὶ ἐτραγουδιόνταν στὴν Ἠπειρο καὶ μέχρι τοῦ 1900.

— Ὁ γνωστός μας Πουκεβίλ, πρόξενος τῆς Γαλλίας στὰ Γιάννενα, ἐπὶ Ἄλῃ πασᾶ, γράφει, σχετικῶς: «Οἱ γυναῖκες τῆς Θεσπρωτίας ἔχουν ἑλληνικὴ προσωπικὴ γωνία, μαῦρα μάτια καὶ καστανὰ μαλλιά. Τὸ λεπτὸ δέρμα τῆς ἀρβανίτισσας, τὸ φιλήδονο στόμα της κλπ. εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Θεσπρωτικῆς ὀμορφιάς. Τὰ βλέπει κανεὶς νὰ λάμπουν στὶς Παργινές, στὶς Σουλιώτισσες...».

Τὸ «Ἀλβανικὸ» Πωγώνι: Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α' ἀπὸ τὸ χωρίον Τσαραπλανὰ (ν. Βασιλικὸ) Πωγωνίου, περιστοιχούμενος ἀπὸ Πωγωνήσιες μὲ τὶς γραφικὰς τοὺς ἐνδυμασίαις

— Ὁ λογοτέχνης στόλαρχος Ἀρνὼλ, ἀρχηγὸς Γαλλικῆς μοίρας πὺν ναυλοχοῦσε (1798) στὸ Βουθρωτό, σ' ἔκθεσί του πρὸς τὸν Μ. Ναπολέοντα γιὰ τὴν κατάστασι πὺν ἐπικρατοῦσε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἠπείρου τότε, γράφει τὰ ἐξῆς ταυτίζοντας Ἑλληνας καὶ Ἀλβανούς: «Ὁ τόπος κατοικεῖται ἀπὸ ὀμάδας κλεπτῶν καὶ ποιμένων οἱ ὀποῖοι δὲν ὀμοιάζουν καθόλου μὲ τοὺς ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀλφειοῦ διατρίψαντες ὀπαδοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἠλλαξαν τὴν πήραν καὶ τὴν ράβδον τῶν

προγόνων των εἰς ὄπλον καὶ πυριτοθήκην. Ἡ ὄψις τοῦ Ἄλβανου εἶναι ἀλλόκοτος φοβερὰ. Ἡ στολή του εἶναι ἡ ἀρχαία ἑλληνική». (1).

— Τὰ ἐνετικά ἀρχεῖα, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς προσλήψεως μισθοφόρων Ἡπειρωτῶν, ὁμιλοῦν ἄλλοτε γιὰ Ἑλληνες καὶ ἄλλοτε γιὰ Ἄλβανούς ἢ βλάχους καὶ τέλος κάνουν λόγο μόνον γιὰ Ἑλληνες.

— Ὁ Ἐβλιὰ Τσελεπή, γράφει γιὰ τὸ ἑλληνικώτατο Πωγώνι πού τὸ ἐπεσκέφθη τὸ 1660 πηγαίνοντας πρὸς Ἀργυρόκαστρο: «Εἶναι ἕνας λαμπρὸς σύνδεσμος χωρίων πού ἀκμάζουν καὶ εὐημεροῦν ἀποτελούμενος ἀπὸ 450 οἰκογένειες ἀπίστων. Ὅλοι εἶναι Ἀρβανῖτες χριστιανοὶ πού ἔχουν 10 ἐκκλησίες» (2).

Ὁ Λήκ γιὰ τὸ Δελβινάκι τοῦ Πωγωνίου πού τὸ ἐπεσκέφθη ἐπὶ Ἄλῃ πασα: «Στὸ Δελβινάκι ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀλβανίας κατασκευάζονται στενὰ μάλλινα ἐνδύματα...» (3).

Ὁ Ἄγγλος γιατρὸς Χομπκάουζ γιὰ τὸ ἴδιο χωριὸ πού τὸ ἐπεσκέφθη κατὰ τὴν ἴδια ἐποχή: «Ἔχει 300 σπιτὰ κατοικούμενα ἀπὸ Ἑλληνες... κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Β. Ἀλβανίας...» (4).

Στὴν ἐν λόγῳ σύγχυσι στηριζόμενοι οἱ Ἄλβανοὶ ἐθνικισταί, συνέθεσαν τὴν ἀνύπαρκτη μέχρι πρό τινας ἐθνική τους ἱστορία πού θεωρεῖ καὶ τὴν Ἡπειρο ὡς προέκτασι τῆς ἀλβανικῆς πατρίδος καὶ τὴν Ἑλλάδα ὡς δημιούργημα ἀλβανικῶν χειρῶν! Κατὰ τοὺς ἰδίους δέ, «τὸ ὁμολογοῦν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἑλληνες»!

Πρὸς τοῦτο ἐπιβαλοῦνται πλεῖστα ὅσα ἔχουν κατὰ καιροὺς γραφῆ σὲ ἑλληνικά βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες σχετικῶς μὲ «ἀρβανῖτες τῆς Ἑλλάδος» ἐκ μέρους αὐτῶν τούτων τῶν Ἑλλήνων, πού πιστοποιοῦν τοὺς ἀλβανικοὺς ἰσχυρισμοὺς, σύμφωνα μὲ τὴν ἀλβανική ἐρμηνεία πού δίδεται. Νὰ π.χ. τὴ γράφει στὸ «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 2-6-63 ὁ ἀειμνηστὸς ἤδη, γνωστὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος Γ. Θεοτοκάς, περιγράφοντας τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ Ἀρβανιτοχώρι τοῦ Μ. Τυρνάβου τῆς Βουλγαρίας, ὅπου εἶχε μεταβῆ ὡς προσκεκλημένος τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ὁμοῦ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων δημοσιογράφων: «ὅπως μᾶς εἶπε μὰ ἀρχαιολόγος τοῦ τόπου, τὸ Ἀρβανιτοχώρι τὸ κατοίκησαν οἰκογένειες ἐμπόρων πού ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἦταν Ἄλβανοὶ ἢ Ἀλβανοἑλληνες... Τὸ Ἀρβανιτοχώρι περιέχει καὶ ἐνδιαφέ-

1. Βλ. Ἱστορία Ἄλῃ πασα, τοῦ Τρ. Εὐαγγελίδου, Ἀθῆναι 1897. Σπ. Στούπη Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα. Γνωριμία μὲ τὸν ἀκριτικὸ ἑλληνισμὸ καὶ «Οἱ ξένοι ἐν Κερκύρα» τοῦ ἰδίου.

2. Ἐβλιὰ Τσελεπή: Τοῦρκος περιηγητῆς. Ἐγγραψε τὸ ἐννεάτομο Σεγιαχατ-ναμέ (=περιηγητικὸ). Βλ. Πωγωνησιακὰ μας Α)278 καὶ Β)48.

3. «Πωγωνησιακὰ μας» Β)99 καὶ «Βήσσανή μας» σελ. 64 ὑπόσημ.

4. «Πωγωνησιακὰ μας» Β)100.

ρουσες τοιχογραφημένες ἐκκλησίες τοῦ 16 - 18ου αἰῶνος. Στὴν παλιότερη, ἀφιερωμένη στὴ Γέννησι, ὁ κτήτοράς της Χατζηγιώργης, ἐφρόντισε νὰ ζωγραφιστοῦν οἱ μορφές τῶν 12 μεγάλων φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

»Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Ἀρβανιτοχώρι, μέσ' τῆ βροχή, συλλογίζομαι ὀλοένα αὐτοὺς τοὺς ἀρβανίτες, ἄραγε ἀπὸ ποῖο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ποὺ πῆγαν στὴν καρδιά τῆς Βουλγαρίας καὶ νὰ ζωγραφίσουν Ἕλληνες φιλοσόφους...» (1).

Στὴν ἴδια ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα τῆς 18 - 4 - 71 ὁ Ἀνδ. Λαιμός, ἐξιστορώντας τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξαν Ὑδραῖοι, Σπεισιῶτες καὶ Ψαριανοί κατὰ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821, τονίζει, ὅτι χωρὶς τὴ συμβολή τους, ἴσως νὰ ἀπετύγχανε ἡ πανεθνικὴ ἐκείνη προσπάθεια. Σημειώνει δέ, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν ἐν λόγῳ νησιῶν εἶχαν... ἀλβανικὸ αἷμα καὶ ὅτι προέρχονται ἀπὸ ἀλβανοὺς τῆς Πελοποννήσου».

Μὲ τὴν ἴδια εὐκολία παρουσιάζονται ὡς ... Ἀλβανοὶ καὶ οἱ: Ἀναστάσιος ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τὸ Δουράχιο, οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας Δούκας, Σουτσοσ, Γκίκας, Καρατζᾶς κ.ἄ. ἀποδειγμένως Ἡπειρῶτες ποὺ ἔγραφαν καὶ μιλοῦσαν μόνο ἑλληνικά, ἐπροσπάτευσαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κλπ.

Καὶ δὲν εἶχαν περάσει οὔτε εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ οἱ Ἀλβανοὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ γράφουν ἀλβανιστί, ὅταν στὸ Ἐπίτιμο Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ Ἐλευθερουδάκη (1935) γράφεται:

«... Ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα εἶναι αὐτοτελὴς κλάδος τῆς ἰνδογερμανικῆς γλωσσικῆς ὁμοφυλίας ἀνήκουσα εἰς τὸ Α' συγκρότημα αὐτῆς τὸ λεγόμενον Θρακοϊλλυρικόν... Γράφεται διὰ τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου μετὰ τινῶν προσθέτων σημείων. Ἡ λογοτεχνία περιλαμβάνει κυρίως δημοτικὰ ἄσματα...». Ἀγνοεῖται ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἀλβανικὴ γραπτὴ γλῶσσα καὶ συνεπῶς οὔτε ἀλβανικὴ λογοτεχνία μέχρι σχεδὸν τῆς δημιουργίας ἀλβανικοῦ Κράτους!

Προκειμένου περὶ τῆς ἀλβανικῆς ἱστορίας γράφει: «Ἀπὸ τοῦ 1360 ἤρχισαν ἰδρυόμενα μικρὰ ἐντόπια κράτη. Ἠκολούθησαν μακροὶ ἀγῶνες ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ὑπὸ τὸν Σκεντέρμπεην (1444 - 1446) καὶ τέλος τὸ 1479 ὑπετάγη ὑπὸ τὸν Μωάμεθ Β' εἰς τοὺς Τούρκους. Νέοι (Σ.Σ. ἀνύπαρκτοι) ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνες ἠκολούθησαν τὴν πε-

1. Βλ. ἐπιφυλλίδα μας στὸν Ἡπειρωτ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων. «Τὸ Ἀρμπανάσι τῆς Βουλγαρίας» ἀπὸ τῆς 17-8-1965 κ.ἔ. Ἐπίσης δημοσιεύματά μας στὴν ἴδια ἐφημ. φυλλ. 23 - 11 - 1968 «Τὸ ταξίδεμα τῶν Πωγωνησίων» καὶ στὸ περιοδικὸ «Κόνιτσα» τοῦ 1963 «Κονιτσιώτικα καὶ Πωγωνήσια». — Ἑλληνικὰ τόμ. Ζ' σελ. 395.

ρίοδον ταύτην κατὰ καιροὺς καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος!!!» (Σχ. βλ. κεφ. 18ον).

Καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς Β. Ἠπειροῦ λέγει: «Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βῆδ, οἱ Ἠπειρῶται ἐπεχείρησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὑπαγωγή τῆς Β. Ἠπειροῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν» καὶ τίποτε ἄλλο!

Ἀγνοεῖται, ὅτι τὴν 17-2-1914 οἱ Β. Ἠπειρῶτες καὶ Ἠπειρῶτες ὑπὸ τὴν ἔμπνευσι τοῦ Γεωρ. Χ. Ζωγράφου, τοῦ Σπυρομήλιου, τοῦ Δούλη, τοῦ Καραπάνου κ.ἄ. πού ἔτρεξαν ἀπὸ κάθε γωνιὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκήρυξαν τὴν αὐτονομία τῆς Β. Ἠπειροῦ, ὑπὸ τὶς εὐλογίες τοῦ Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου, τοῦ Κορυτσᾶς Γερμανοῦ, τοῦ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης καὶ μετέπειτα ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Σπυρίδωνος καὶ πέτυχαν μὲ τοὺς πολυαίμακτους ἀγῶνες τοὺς τὸ Πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας. Καὶ ὅτι μὲ τὸ Πρωτόκολλο αὐτὸ (17-5-1914) ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, ἡ ἐλληνικότης τῆς Β. Ἠπειροῦ καὶ ἡ αὐτονομία τῆς ὑπὸ σκιῶδη ἀλβανικῆ ἐπικυριαρχία.

Ἀλλὰ θὰ ἐμακρύναμε πολὺ ἂν συνεχίζαμε μὲ τὴν ἐσφαλμένη ἐνημερότητα γύρω ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ προσηματικότητα τῆς ἐλληνικῆς καὶ ξένης βιβλιογραφίας. Προσφάτως (1971) ἄλλο ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ τῶν Ἀθηνῶν, παρουσίασε ὡς ἐξελληνισθέντες Ἀλβανούς τοὺς Ἠπειρῶτες! (1).

Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Δ. Σπηλιόπουλος γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς (Ἠπειρωτικά, σελ. 225-230): «Βεβαίως εἰς ἓν πολύτομον λεξικὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ παρεσφρήσουν λάθη, ἀλλ' ὅταν, ἐπαναλαμβάνομε, ἀσκῆται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος προπαγάνδα ἀνθελληνικὴ μὲ προκάλυμμα τὴν δῆθεν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ ἀντικειμενικότητα, οἱ Ἑλληνες ἐρευνηταὶ καὶ μάλιστα συντάκται ἱστορικῶν ἄρθρων εἰς ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν τὸ πολὺ κοινόν, ὀφείλουν νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικοί».

Εἰκονίζεται ἀκόμη καὶ ὁ λόρδος Βύρων μὲ στολὴ ...ἀλβανικῆ ἐνῶ πρόκειται περὶ ἡπειρωτικῆς. Εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ τουρκαλβανοὶ ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀνατολίτικη μουσουλμανικὴ νοοτροπία καὶ δὲν ἀποτελοῦσαν γιὰ τοὺς χριστιανοὺς πολιτιστικὰ πρότυπα.

Ἐπ' αὐτοῦ, ἐσχάτως, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 15ης ἐπετείου τοῦ θανάτου τοῦ ἀφίσης κυκλοφόρησαν στὸ Λονδίνο μὲ τὴν προσωπογραφία

1. Τὸ γεγονός τοῦτο ὑπῆρξε ἀφορμὴ ὑποβολῆς μηνύσεως ἐκ μέρους τοῦ προέδρου τῆς «Πνευματικῆς Κινήσεως Δωδώνη» τῶν Ἰωαννίνων ἀειμνήστου Α. Ἀντωνίου, ἐναντίον τῶν συγγραφέων ἐπὶ ἐθνικῆ ἐξυθρίσει, τῶν Ἠπειρωτῶν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξητάσθη ὡς μάρτυς καὶ ὁ γράφων τὶς γραμμὲς αὐτές.

GOVERNEMENT
de Corfou
Pays qui en dépendent.

130

EMPIRE FRANÇAIS

AU NOM DE SA MAJESTÉ L'EMPEREUR & ROI.

N

Le présent Nomination
est donné, à l'approbation
de Sa Majesté
IMPERIALE & ROYALE

Ons Général Commandant en chef, Gouverneur Général de Corfou & Pays qui en dépendent, d'après le compte rendu par Monsieur le Général CARDINAU Commandant les troupes des Sept-Îles, sur les services, la conduite & l'attachement au Gouvernement Français de Monsieur *Spino Nica de Pina*, le Nommons à l'emploi de *Commandant la garnison française de Corfou*.

pour jouir des prérogatives, autorité, & solde d'activité accordée à ce grade, par l'arrêté d'organisation en date du 16 septembre 1807.

Le Colonel de ce corps se fera reconnaître en la dite qualité et recevra son serment de fidélité à Sa Majesté l'EMPEREUR & ROI.

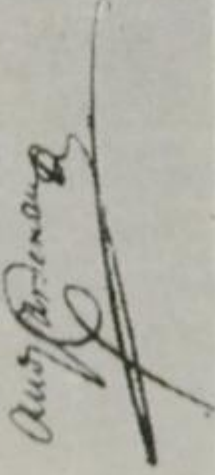
Corfou le sixième septembre 1807. M. de...

Par Sa Majesté l'EMPEREUR & ROI,

Le Gouverneur Général,

Le Colonel Commandant les Troupes

Ένα ιστορικό ντοκουμέντο που αποδεικνύει ότι οι λεγόμενες αλβανικές δυνάμεις που ήταν στις διαταγές των Γάλλων κατά την κατοχή της Επτανήσου υπ' αὐτῶν, ἀπετελοῦντο ἀπὸ Ἑλλήνων: Ἡ ἀνωτέρω Γαλλικὴ Στρατιωτικὴ Δ)σις προβιβάζει εἰς λοχαγὸν τοῦ «ἀλβανικοῦ τάγματος» τὸν ἐκ Χωρίου Βοῦνο Χειμάρρας Σπ. Νίκαν, ὁ ὅποιος κατόπιν ὑπῆρξε καὶ διοικητῆς του.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κονίτσας

του Βύρωνος με στολή αλβανική, γράφει ή αλβανική έφημερίς «Φλαμούρι» (=Σημαία), ή όποία τήν αναδημοσιεύει και γράφει ανάμεσα στ' άλλα: 'Η φορεσιά είναι παραγγελία πάνω σέ δικό του σχέδιο και του στοίχισε 50 λίρες, όπως έγραψε ό ίδιος κατόπιν στην μητέρα του. Τη φόρεσε δέ για νά έπισκεφθῆ (1809) τόν 'Αλῆ πασά τόν όποϊον έθαύμαζε. 'Ανάμεσα στους 'Ελληνες δέ όπλαρχηγούς βρῆκε άνδρες αλβανικής καταγωγῆς πού έφήρμοζαν τήν πολεμική τέχνη του 'Αλῆ πασά «στη νέα πατρίδα τους». 'Απ' όλα αυτά, τονίζει ή «Φλαμούρι», προκύπτει, «πόσο συνέβαλε ή 'Αλβανία διεγείροντας τήν πρακτική φαντασία του Λόρδου Βύρωνος στην έλευθερία της 'Ελλάδος»!! (1).

Σύμφωνα και με τὰ λεγόμενα του σημερινού αλβανικού καθεστώτος πού δημοσιεύονται στην 'Ιταλική ESPRESSO και αναδημοσιεύονται στην έφημ. «Βῆμα» 'Αθηνών της 20-6-1971, ή ζωή κυλούσε στην 'Αλβανία μέχρι και του 1945 μέσα στη γνώριμη παλιά κατάσταση πραγμάτων. Τὰ 850)ο, γράφει, τῶν 'Αλβανῶν ἦταν αναλφάβητοι και ή μουσουλμανική παράδοσι έβάραινε ακόμα στην κοινωνική ζωή. Οί καλλιεργήσιμες εκτάσεις βρίσκονταν στα χέρια τῶν τσιφλικούχων και οί γυναίκες άντηλλάσσοντο άντι 3 χοίρων! Για κρεβάτι χρησιμοποιούσαν φύλλα όξυās, για προσκέφαλο κορμό δένδρου κλπ. Εϊδικώτερα τέλος όπως δέν υπῆρχε έθνική αλβανική συνείδησι, έτσι δέν υπῆρχε και ενιαία ένδυμασία αλλά φυλετική τέτοια (2).

1. Βλ. και έφημ. Καθημερινή 'Αθηνών της 8-1-1975.

2. Γενικώτερα από πολιτιστική άποψι, οί αλβανότουρκοι έθεωρούντο ως άμόρφωτοι, άπολίτιστοι κλπ. Συχνά μάλιστα, άποκαλώντας κάποιον «άρβανίτη» έννοούσαν άξαστο άγράμματο. 'Ακόμα και τὸ λευκὸ φέσι πὸ τὸ θεωροῦν ὡς ἔθνικὸ τους κατὰ κάποιον τρόπο κάλυμμα δέν τους ανήκει. Κατὰ τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ πὸ κατήργησε τὸ φέσι στὴν Τουρκία, «εἶναι ἑλληνικὸ σύμβολο και βυζαντινὸ κατάλοιπο». 'Εμιμήθησαν δέ τους χριστιανούς οί όποιοι τὸ ἔφεραν. Μία ματιὰ στις εἰκόνες τῆς ἐποχῆς τὸ βεβαιεῖ. Βλ. έφημ. «Βῆμα» 'Αθηνῶν τῆς 7-2-1973, ὅπου ἄρθρον ἀραβικῆς ἑφημερίδος με τίτλο «Μαζί με τὸν Φαρούκ ἔπεςε ὀριστικὰ τὸ φέσι». 'Επίσης : Σπ. Στούπη, Πωγωνησιακὰ και Βησσανιώτικα Α)281 ὅπου εἰκῶν Βησσανιωτῶν κυνηγῶν πὸ φέρουν λευκὰ φέσια. 'Επίσης «'Ηπειρος» : 'Αλ. Μαμπούλου κ.ά. Εϊδικώτερα δέ τῆ μονογραφία του Βασ. Παπαγεωργίου «Βραχνὶ —Βραχνέϊκα» : Πάτραι, 1962 σελ. 143, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ὀμιλεῖ «για ἄσπροσκούφηδες» στὴν περιοχή Καλαβρύτων, προερχομένους ἐξ 'Ηπείρου. Κατὰ τις παραδόσεις δέ περὶ 'Αγ. Κοσμᾶ στὴν περιοχή Πωγωνίου, πολλοὶ χριστιανοὶ ἔφεραν φέσια κόκκινα, «ὀβρέϊκα». Αὐτὸς δέ τους συνέστησε νὰ τὰ αντικαταστήσουν με ἄσπρα φέσια, και ἔμοίρασε πολλὰ τέτοια στους Τσαραπλανίτες. Βλ. Πωγωνησιακά μας Β)34. 'Εξ ἄλλου ὑπάρχει μαρτυρία (1322) ἄγγλου περιηγητοῦ, ὅτι 'Ελληνες και αλβανοὶ ἔφερον «λευκοὺς σκούφους πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἐπκλινεῖς και τὰ ὄπισθεν ὀρθίους, ἵνα οὕτω κάλλιον φαίνηται ή εἰς πλοκάμους κυματίζουσα κόμη των». Βλ. Κ. Σάθα: 'Ελληνες στρατιῶται ἐν τῆ Δύσει εἰς Ν. 'Εστίαν ,Αθηνῶν, 1855.

— Ἐπανερχόμενοι ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς φρασεολογικῆς ἀλβα-
νοποιήσεως, γιὰτὶ μόνον περὶ τέτοιας πρόκειται καὶ ὄχι ἱστορικῆς πρα-
γματικότητος, τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τῆς Ἠλείου, παρατηροῦμε :

Ἐὰν ὅλοι οἱ Ἡπειρωτῆς ποὺ ὀνομάζονται Ἀλβανοί, οἱ ἐπίσης
λεγόμενοι Ἀλβανοὶ ἢ Ἀρβανίτες τῆς Πελοποννήσου ἀποικοὶ ποὺ ἀπο-
τελοῦν, μάλιστα τὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ της, ὅπως ἀναφέρεται, τῆς
Θεσσαλίας, Ἀττικῆς, Ἐπτανήσου, Ὑδρας, Σπεισῶν, Ψαρῶν, Κύπρου (1)
κλπ. ἦταν πράγματι Ἀλβανοί, τότε θὰ ἔπρεπε ἡ Ἀλβανία νὰ εἶχε ἐρη-
μωθῆ καὶ οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποτελοῦν ἀσήμαντη μειονότητα στὴν Ἑλ-
λάδα. Νὰ εἶχε μάλιστα ἀφομοιωθῆ μὲ τὴν παρουσιαζομένη αὐτὴ συν-
τριπτικὴ ἀλβανικὴ πλειοψηφία ἢ ὁποία νὰ ἠγωνίζετο γιὰ ἀλβανικὴ ἰδέα
γιὰ ἀλβανικὴ πατρίδα καὶ ὄχι γιὰ ἑλληνικὴ.

Δὲν ὑπῆρξαν ὅμως ποτέ, οὔτε ὑπάρχουν Ἀλβανοὶ στὴν Ἑλλά-
δα καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἡπειρο καὶ μάλιστα στὴν ἔκτασι ποὺ παρουσιάζ-
εται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν συμπαραστατῶν τους.

Ἐὰν δὲ ὑποθεθῆ, ὅτι ἐξελληνίσθησαν καὶ ἀφομοιώθησαν μὲ τοὺς
ἐντοπίους Ἕλληνες, τότε ποῦ εὐρέθη ἡ ἀπαιτούμενη πρὸς τοῦτο μεγά-
λη ἐξελληνιστικὴ δύναμις;

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν ἀπὸ τὰ πρὸ πολλὰ χρόνια Ἕλληνες στὸν τόπο
δὲν θὰ ὑπῆρχαν σήμερα ἑλληνόφωνοι κάτοικοι. Οὔτε μπορεῖ νὰ ὑπο-
θεθῆ πὼς μὲ τὰ σχολεῖα μόνον κατωρθώθη νὰ μάθουν ἑλληνικὰ οἱ
Ἀλβανοί, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ Ἀλβανόφιλοι καὶ νὰ γίνουν ἐνωρὶς
Ἕλληνες στὴ γλῶσσα καὶ στὸ αἶσθημα. Ἄλλωστε τὰ σχολεῖα ἐμφανί-
ζονται σὲ πολὺ νεώτερο χρόνον. Σχετικῶς δὲ μὲ τὰ τελευταῖα αὐτὰ
ὁ καθηγητὴς Κ. Ἀμάντος (2) γράφει: «Ὅποιος γνωρίζει μὲ πόσας δυσκο-

1. Κύπριοι συγγραφεῖς, ἐξανίστανται καὶ δικαίως, στὴν ἄποψι, ὅτι ἐγκατε-
στάθησαν ποτὲ στὴν Κύπρῳ Ἀλβανοί, ὅπως ἔγραψε ὁ Κ. Σάθας, οἱ ὁποῖοι ἀγνο-
οῦνται τελείως στὴν πατρίδα τους. Προφανῶς οἱ φερόμενοι ὡς ἀλβανοὶ μισθοφόροι
τῶν Ἐνετῶν γνωστοὶ στὴν Κύπρῳ ὡς Στρατοκόποι ποὺ ἐγκατεστάθησαν καὶ προ-
ήρχοντο ἀπὸ τὴν Ἡπειρο κατὰ τὸν Σάθαν πάντοτε, θὰ ἦταν μόνον ἑλληνόφωνοι
δηλ. Ἡπειρωτῆς οἱ ὁποῖοι ἀφομοιώθησαν μετὰ τῶν ἐντοπίων.

2. Κ. Ἀμάντου : Οἱ Βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1923. — Στὸν
ὁδηγὸ Νήσου Ἰωαννίνων τοῦ Σωτ. Δάκαρη (σελ. 51) ὑπάρχει χαλκογραφία Σου-
λιωτῶν πολεμιστῶν μὲ τὴ σημείωσι : «Κατὰ τὸν τίτλο τῆς εἰκόνοσ παριστάνονται
τρία παλληκάρια ἀρβανίτες. Πρόκειται ὁμως γιὰ Σουλιῶτες, ὅπως φαίνεται ἀπὸ
τὴν κουρὰ τῶν μαλλιῶν καὶ τὴ σουλιώτικη ἀμφίεσι. Οἱ ξένοι θεωροῦσαν τοὺς
Σουλιῶτες ἀλβανοὺς γιὰτὶ μιλοῦσαν ἀλβανικά. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἤξεραν ἑλλη-
νικά γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μάρκο Μπότσαρης ἔγραψε στὴν Κέρκυρα γιὰ τοὺς Σουλιῶτες
ἑλληνοαλβανικὸ λεξικό. Ἡ εἰκόνα εἶναι παρμένη ἀπὸ ξενόγλωσσο βιβλίον. Σχ.
μὲ ἀλθανοελληνικὸ λεξικό, ποὺ ἔγραψε ὁ Μ. Μπότσαρης, βλ. Σπ. Στοῦπη : «Βήσ-
σανη» σελ. 176, Κέρκυρα 1973.

λίας μαθαίνουν ἑλληνικὰ οἱ Ἄλβανοὶ τῆς Ἀττικῆς, πὺ ἐπικοινωνοῦν μάλιστα μὲ τὰς Ἀθήνας, δὲν θὰ πιστέψη ποτὲ στὸν μῦθο αὐτὸ περὶ τυχὸν ἐξελληνίσεως Ἄλβανῶν, ὅπως ἐπιμένουν οἱ Ἄλβανοί. Ὁ γλωσσικὸς ἐξελληνισμὸς, τονίζει, δὲν εἶναι εὐκόλος, προϋποθέτει δὲ μεγάλη ἑλληνικὴ πλειοψηφία».

Ἄλλὰ δὲν παρίστατο ἀνάγκη ἐξελληνισμοῦ, γιατί στὴν πραγματικότητα ὅλοι οἱ ἄποικοι «ἄρβανίτες» — ἢ Ἡπειρος ἦταν πάντοτε κοινὴς Ἑλληνισμοῦ — παντοῦ ὅπου καὶ ἂν ἀναφέρωνται, συνέκειντο κατὰ τὸ μέγιστο ποσοστὸ ἀπὸ ἑλληνοφώνους καὶ κατὰ μικρὸ μόνον ἀπὸ ἄλβανοφώνους καὶ βλαχοφώνους, διαφέροντες ἀνάμεσά τους μόνον ὡς πρὸς τὸ οἰκογενειακὸ ἰδίωμα, δεδομένου, ὅτι οὔτε ἄλβανικὴ, οὔτε βλαχικὴ γραπτὴ γλῶσσα ὑπῆρχε. Τέτοια ἦταν ἡ κατάστασι μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἀναμίξεως τῆς ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας ἢ ὅποια συνεσκότισε τὴν πραγματικότητα, μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Ἔτσι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, περιγράφοντας τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας γράφει:

«...Τὸ αἷμα τ' Ἀρβανίτικο μαζί μὲ τὸ δικό μας
ἀδερφωμένο ἔβαψε τὴ γῆ...»

Ἔχουν τὴν ἴδια τὴ βαφὴν σὰν σμίγουν πεθαμένα
πῶς δὲν θὰ σμίξουν ζωντανά;»

Ἐλέγοντο Ἄλβανοί, ἐπαναλαμβάνομε, καὶ οἱ Ἡπειρῶτες, γιατί Ἀλβανία ὠνομάζονταν καὶ ἡ Ἡπειρος, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἀναφέραμε, χωρὶς νὰ εἶναι Ἄλβανοί. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς Γάλλους, πὺ ὠνομάζονται FRANCAIS καὶ FRANCE ἢ πατρίδα τους, γιατί κατεκτήθη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους Φράγκους, στὴν πραγματικότητα ὅπως ἦταν καὶ Γάλλοι καὶ Γαλλία. Ὅπως περίπου συνέβη καὶ κατὰ τὴ Ρωμαιοκρατία ὅποτε πλεῖστοι λαοὶ μετὰ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Ἕλληνες ὠνομάσθησαν Ρωμαῖοι, ὄνομα πὺ διατηρεῖται ἀκόμα καὶ σήμερα παρεφθαρμένο «Ρωμηὸς», χωρὶς νὰ πρόκειται περὶ Ρωμαίων.

«...καὶ ἐπολέμησαν οἱ ἐδικοί μας ἄρβανίτες, γράφουν Χειμαρριῶτες σ' ἔγγραφά τους, οἱ λεγόμενοι ζουλάτες μὲ τρεῖς φλαμπουραραίους (1), καὶ ἐγένη αἷμα μέγαλον εἰς τοὺς Τούρκους. Καὶ σὲ μᾶς τοὺς χριστιανούς, καὶ μὲ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, περισσότεροι Τούρ-

1. Ζουλαῖτες, ἐξ οὔ καὶ τὰ ἡμέτερα ἐπώνυμα Ζούλας ἀποτελοῦσαν μέγαλον Βορειοηπειρωτικὸ συνοικισμὸ καὶ εἶχαν συγκροτημένα τρία καπετανάτα = τρία φλάμπουρα, δηλ. τὸ καθένα μὲ τὴ δική του σημαία = φλάμπουρο, ἐξ οὔ καὶ τὸ ἐπώνυμο Φλαμπουριάρης = σημαιοφόρος, Σχ. καὶ τὰ τοπικὰ Φλαμπουράρι Ζαγορίου κ.ἄ.

κοι έσκοτώθησαν παρά χριστιανοί... Οί έξ Ήπειρίας Άλβανίται... Έκ Χειμάρρας ήτοι Ήπειρίας τῶν Άλβανιτῶν...» γράφουν (1).

Εἶναι φανερό, πῶς οἱ μουσουλμᾶνοι Άλβανοὶ θεωροῦνται ὡς Τοῦρκοι καὶ οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ ὡς ἀποτελοῦντες ἓνα καὶ τὸ αὐτό, «άρβανίτες». Άλλὰ καὶ τὰ σχόλια πού συνοδεύουν τὰ ἐν λόγῳ χειμαρριώτικα ἔγγραφα, ἀποτελοῦν ἐπίσης δεῖγμα τῆς ἱστορικῆς συγχύσεως ἐξ ἀφορμῆς τῆς ταυτίσεως Ήπειρου - Άλβανίας, Άλβανῶν καὶ Ήπειρωτῶν :

«Ἡ περιοχή τῆς Χειμάρρας, ἀνάμεικτη ἀπὸ Άλβανούς καὶ Ἑλληνας εἶχε ἐπαναστατήσει μὲ τὴ βοήθεια τῆς Βενετίας καὶ ἀπέκρουσε τοὺς Τοῦρκους περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορά. Άλλὰ στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοὶ δάμασαν τὴν ἀντίστασι αὐτὴ καὶ τιμώρησαν αὐστηρὰ τοὺς πρωτεργάτες Ήπειρῶτες. Πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, συνεχίζουν τὰ σχόλια, πήραν τὸ δρόμο γιὰ τὴ Δύσι ὅπου παλαιότερα εἶχαν βρῆ καταφύγιο ἄλλοι ὁμόφυλοί τους, ἀποικίες τῶν Άλβανῶν στὴν Καλαβρία καὶ Σικελία...» (Σ.Σ. Μόνον Άλβανούς εἶχε ἡ Χειμάρρα πού κατέφυγαν στὴ Δύσι;) Καὶ συνεχίζεται: ...«ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Νεαπόλεως (2) Ἰταλίας εἶχε

1. Βλ. π. Μάρκου Φώοκολου, Βιβλιοθηκαρίου Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης: οἱ ἀρχές τῶν ἐπαφῶν Χειμάρρας—Ρώμης (1577—1578), στὴν Ἠπ. Ἔστια 1973.

2. Σχ. ἀντιγράφομε καὶ μετάφρασι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Καταστατικὸ τῆς ἐν Νεαπόλει Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος: STATUTO CON CUI DEVE REGOLARSI LA CHIESA E CONFRATERNITA DE SANTI PIETRO E PAOLO DE NAZIONALI GRECI IN NAPOLI. MUNITO DI REGIO EXEQU- ATUR DE 20 FEBBRAIO 1764. «Ἄρθρα καὶ διατάξεις διὰ τῶν ὁποίων ρυθμίζονται καὶ διοικεῖται ἡ Ἀδελφότης τῶν Ἑλλήνων τὸ ἔθνος, κατοικούντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῆς Νεαπόλεως καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Ἁγ. Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον.

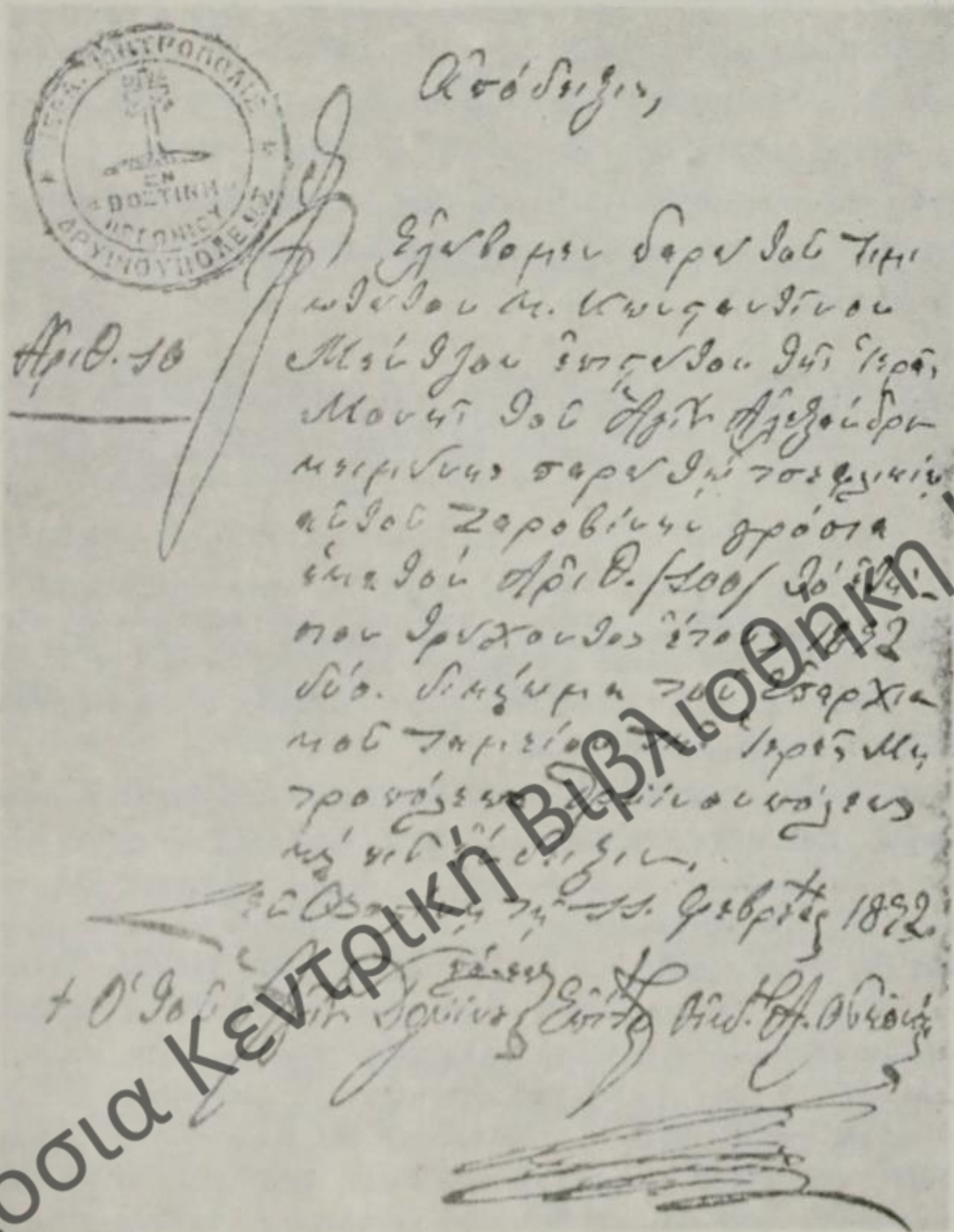
»Συνεπεῖα διχονοιῶν πού ἀνεφύησαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κατοικούντων ἐν Νεαπόλει, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτρόπων καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἀφιερωμένης εἰς τοὺς Ἁγ. Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον, τινὲς ἐξ αὐτῶν προσέφυγον εἰς τὴν Α.Μ. τὸν βασιλέα καὶ ἡ ὑπόθεσις διεβιβάσθη πρὸς ἐξέτασιν εἰς τὸ Βασ. Συμβούλιον τῆς Ἁγ. Κλάρας. Διὰ Β. Διατάγματος τῆς 10 Μαΐου 1760 πρὸς τὸν Βασιλικὸν Ἀρχιπαρεκκλησιάρχον, διετάχθη ἡ ἀνασούστασις τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἐκ νέου σύνταξις τῶν ἀπωλεσθέντων ἄρθρων. Συμμορφούμενοι οἱ ρηθένες Ἕλληνες πρὸς τὰς Βασιλικὰς ἀποφάσεις, συνέταξαν τὰ ἀκόλουθα ἄρθρα κατὰ τὰς παλαιὰς διατάξεις καὶ κατὰ τὰς Ποντιφικικὰς Βούλας, τὰ Προνόμια καὶ τὰ Διατάγματα τῆς Κούριας τοῦ Βασιλικοῦ Ἀρχιπαρεκκλησιάρχου.

Ἄρθρον Ιον. Ὅρίζεται ἡ ἐκ νέου σύστασις τῆς ἀδελφότητος τῶν Ἑλλήνων τὸ γένος κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθνος ἀποτελουμένη ἐξ ὄλων τῶν Ἑλλήνων, κατοικούντων καὶ διαμενόντων εἰς τὴν πόλιν τῆς Νεαπόλεως, κατὰ τὰ Βασιλικὰ σωματεῖα τῶν ἐμ-

Κέρκι Κεζα Αδνασόν Μέντζου.
 Σε μέρει, ορὴ ὁ ἴσο σὺ κερνὴν
 ἡμερομανίαν. ἑνοικιαζόμενόν σου ἐν-
 ἄγγισται δὸς μὲν ἔσται ἐν ἑνὲς
 μεχαιῆς ἢ ἐν ὅν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τῆς
 ποῦ Μέντζου δειροῦσας ἡς τῆς αὐτοῦ
 ἡ ἐν δὴμασιν Ζαροβίνας διὰ τῆς αὐτοῦ
 ἑκατόν δὴμα ἡ ἐν τῆς αὐτοῦ (ἀρ. 714) ἡ
 Ζαῖβη παρ' αὐτῶν ἀποστέλλειν.
 ἐν Βουσαῖν ἡ 6 ἡ ἐν τῆς αὐτοῦ.
 ἡ ἐν τῆς αὐτοῦ ἐν τῆς αὐτοῦ

Ένα έγγραφο τῆς Ι. Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως τοῦ [ἔτους 1889, τὸ ὁποῖο ἄγνωστο γιὰτί, εἶναι γραμμένο καὶ σφραγισμένο ὑπὸ τοῦ τότε μητροπολίτου Κοσμᾶ ποῦ ἔδρα του ἦταν τὸ Ἄργυρόκαστρο ὄχι ἐκεῖ, ἀλλὰ στὴ Βήσσανη Πωγωνίου ποῦ δὲν ὑπήγετο στὴ δικαιοδοσία του ἀλλὰ σ' ἐκείνη τοῦ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Ἄπευθύνεται στοὺς Βησσανιωτὲς Μέντζου, τσιφλικούχους τοῦ Χωρίου Ζαραβίνα (ν. Λίμνη) Πωγωνίου ποῦ ὑπήγετο στὴ δικαιοδοσία του. Ἡ σφραγὶς κυκλικῶς φέρει ἑλληνιστὶ τὰ γράμματα: «Ἱερὰ Μητρόπολις Δρυϊνουπόλεως Ἄργυρόκαστρον 1890» καὶ στὸ μέσον τουρκιστὶ τὰ ἴδια. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν λόγῳ μητροπολίτου Κοσμᾶ καὶ στὴ διοικητικὴ του ἀνικανότητα-ὅπως λέγεται-ἔπαυσαν νὰ λειτουργοῦν τὰ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα Κεστορατίου Βλ. Βασ. Μπαρᾶ: Τὸ Δέλβινον, Ἀθῆναι 1966 καὶ Σπ. Στοῦπη: Βήσσανη, Κέρκυρα 1972 σελ. 353

Ἀπόδειξις παραλαβῆς χρημάτων ἐκ μέρους τῶν τσιφλικούχων Μέντζου τοῦ χ. Ζαραβίνα, ν. Λίμνη Πωγωνίου, ἐκ μέρους τοῦ ἐν Βοστίνη, ν. Πωγωνιανῆ, ἐδρεύοντος ἀρχιεπισκοπικοῦ ἐπιτρόπου τῆς I. Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως Οἰκονόμου Παπαναστάση. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πρὸς ἐξοπηρέτησι τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἀπὸ τῆς Μητροπολιτικῆς ἑδρας χωρίων, ὑπῆρχε σὴ Βοστίνα Πωγωνίου, ν. Πωγωνιανῆ, ἀρχιεπισκοπικὸς ἐπίτροπος ποὺ ἐχρησιμοποίησε καὶ ξεχωριστὴ σφραγίδα, ἡ ὁποία ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης φέρει μόνον ἑλληνικὰ γράμματα.

βοηθήσει με διάφορους τρόπους τις επαναστάσεις στη Νότια Βαλκανική Χερσόνησο... Η Καθολική προπαγάνδα, ἐγνώριζε τὴν ἱστορία τοῦ ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ στὴν Ἰταλία κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐν ὄψει τοῦ ἐνδιαφέροντός της γιὰ τὴν Χειμάρρα...». Ἐνῶ δηλ. ὁμιλεῖ γιὰ καθαρῶς ἀλβανικὲς ἀποικίες —ἀνύπαρκτες— ταυτοχρόνως ἐπισημαίνεται ἡ ἑλληνικότης τους! Ἡ περίπτωση, θυμίζει ἐκείνη τῶν Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν ποὺ μετετράπησαν σὲ τζαμιὰ καὶ οἱ τοιχογραφίες τους ἐπεχρίσθησαν μὲ λεπτὸ στρώμα ἀσβέστου ὑπὸ τῶν μουσουλμάνων καὶ γιὰ νὰ ἀποκαλύψη κανεὶς σήμερα τὴν πραγματικότητα ἀπαιτεῖται ἐλαφρὰ ξέσις τοῦ ἐπιχρίσματος (1).

«Εἰς τὴν Ἠπειρον, γράφει ὁ Παπαρρηγόπουλος (Α) 6, 56), τοσαύτη ἦτο ἡ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Ἰλλυρικῶν φυλλῶν σύγχυ-

πόρων, καφεπωλῶν, ραπτῶν, καταστηματαρχῶν καὶ οἰκογενειάρχῶν συμπληρωσάντων τὸ 20ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἀποκλείονται ὅμως πάντες οἱ ἄλλοι οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος, καταστάσεως ἢ τάξεως κλπ. Δύνανται ὅμως οἱ ἀποκλεισθέντες Ἕλληνες νὰ ἐκκλησιάζονται ἐν τῷ ρηθέντι Ναῶ.

Ἄρθρον 2ον. Ὅρίζεται διὰ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρησιν τῆς ἐν λόγῳ ἀδελφότητος καὶ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, δεῖν νὰ ἐκλέγωνται ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος 4 ἐπίτροποι καὶ σύμβουλοι καὶ εἰς ἔφορος, ἅπαντες Ἕλληνες τὸ Ἔθνος.

Ἄρθρον ΙΕ'. Ὅρίζεται, ὅπως ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων καὶ Ἀδελφῶν ἐκλέγονται ἐν συνελεύσει διὰ πλειοψηφίας δύο ἢ πλείονες κατὰ τὰς ἀνάγκας Ἕλληνες ἱερεῖς ὡς ἐφημέριοι τοῦ Ναοῦ... Οἱ ἐφημέριοι οὗτοι δεῖν νὰ τελοῦν τὴν θεῖαν Λειτουργίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἱερουργίαν κατὰ τὸ ἑλληνικὸν τυπικόν, ἄνευ κωλύματος, ἐνοχλήσεως ἢ διαταράξεως ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου ἢ οἰουδήποτε ἄλλου βαθμοῦχου Λατινικοῦ τυπικοῦ, σεβαζομένων τῶν διατάξεων τῶν βουλλῶν τοῦ Πάπα Παύλου Ε' τοῦ ἔτους 1610, τοῦ Πάπα Οὐρρανοῦ τοῦ ἔτους 1626 κλπ... Ἡ μετάφρασις μᾶς παρεχωρήθη εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ εἰς Καναδᾶν διαμένοντος πολιτικοῦ μηχανικοῦ Δημ. Ζαβιτσιάνου, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο τὸν εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς.

Βασιλείον Νεαπόλεως, εἶναι ὄνομασία ποὺ ἐδόθη στὸ ἐπὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἰταλίας τμήμα τοῦ Βασιλείου τῆς Σικελίας, πρὸς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ καθ' ἑαυτὸ Βασίλειο τῆς Νήσου Σικελίας μὲ πρωτεύουσα τὴ γνωστὴ πόλι Νεάπολι.

Κατὰ τὸν Τ. Σιωμόπουλο (Ἠπ. Ἔστια 1974, σελ. 290) μεταναστεύσεις ἀλβανικὲς στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ Νότιο Ἰταλία ἔχουν γίνῃ ἀπὸ τοὺς Τόσκηδες (Νοτίους Ἀλβανούς) τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα καὶ τὰ ἔθιμα μοιάζουν μὲ τὰ ἑλληνικά.

1. Ὁ ἱστορικὸς συγγραφέας Κων. Ν. Τριανταφύλλου, σχολιάζων τὸ θέμα τοῦ κεφαλαίου τούτου ποὺ ἐκυκλοφόρησεν ὡς ἀνάτυπον ἀπὸ τὴν Ἠπειρ. Ἔστια τοῦ 1974, γράφει τὰ ἐξῆς στὴν ἐφημ. «Ἡμέρα» τῶν Πατρῶν τῆς 24-11-74: «... εἶναι μιὰ χρήσιμη συμβολὴ στὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα ποὺ ἀπησχόλησε ἐπιστήμονας δικούς μας καὶ ξένους. Ὁ κ. Στούπης θεμελιώνει κατὰ τὶς ἀπόψεις του καὶ ἀναλυτικὰ, βρίσκεται πάνω στὶς ἐπιστημονικὲς θέσεις τοῦ ζητήματος καὶ δικαίως ὑπογραμμίζει τὴν σημασία του».

σις, ὥστε μερικὰς ἐξ αὐτῶν, ἄλλοι μὲν τῶν ἀρχαίων τὰς ἔλεγον Ἑλληνικὰς καὶ ἄλλοι Ἰλλυρικὰς».

Ἔτσι στηριζόμενοι στὴν ἱστορικὴ σύγχυσι, παράλληλα πρὸς τὴν ἑλληνικὴ ἀδιαφορία καὶ ἀφέλεια συγχρόνων Ἑλλήνων, οἱ ἀλβανιστὲς μὲ τὴ συμπαράστασι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀντιρρήσεως μὴ ὑπαρχούσης, συνέθεσαν τὴν ἄγνωστη μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν Ἱστορίαν τοῦ Ἀλβανικοῦ Ἔθνους, μιὰ ἱστορία κατὰ τὴν ὁποία: «Ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξε Πελασγὸς ἢ ὀρθότερον Ἀλβανός. Πάντες οἱ ἐπὶ τὴν Τροίαν ἐκστρατεύσαντες ἥρωες τῆς Ἑλλάδος ἦσαν Ἀλβανοί, ὅπως καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (1).

Ἐπίσης Ἀλβανοὶ ἦσαν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος τοὺς ὁποίους ἐσφαλμένως χαρακτηρίζουν ὡς Ἑλληνες. Οἱ Ἑλληνες ὑπῆρξαν ἀπὸ χιλιετηρίδων λαὸς ἄνανδρος καὶ ραδιοῦργος καὶ ἐνοσφίσθη τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἀλβανῶν, διεξήγαγε τὰς νίκας τοῦ δι' Ἀλβανῶν ἡρώων καὶ ὁ ὁποῖος ὀφείλει τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης αὐτοῦ, ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλεργίαν καὶ τὴν δημιουργικὴν ἰκανότητα τῶν Ἀλβανῶν».

Μιὰ Ἱστορία Ἀλβανικοῦ Ἔθνους, τέλος, ἢ ὁποία γνωρίζει μόνον Ἰλλυρία καὶ Ἰλλυριοὺς τῶν ὁποίων οἱ Ἀλβανοὶ τυγχάνουν ἀπόγονοι, κληρονόμοι καὶ ὅτι οἱ Ἡπειρώτες εἶναι ἐξελληνισθέντες Ἰλλυριοί, Ἀλβανοί! Δικαιολογημένος λοιπὸν καὶ ὁ ἐνεργούμενος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους συστηματικὸς ἐξαλβανισμὸς τῆς Ἑλληνικωτάτης Βορείου Ἡπείρου!!!

Δὲν ἔχει σημασίαν ὅτι Ἰλλυριοὶ καὶ Ἀλβανοὶ ἦταν πρωτόγονες φυλὲς ποὺ δὲν ἔφεραν πουθενὰ οὔτε ἵχνος πολιτισμοῦ, ἀφοῦ ἔστεροῦντο ἀκόμα καὶ ἀλφαβήτου!!!

1. Ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα ἀλβανικοῦ νομίσματος «Λέκι» = Λέκος—Ἀλέκος, Ἀλέξανδρος κατὰ τὸ Ναπολέων, Ναπολεόνι κ.ά. Οἱ Ἀλβανοὶ ἀντιπαρέρχονται τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐναντίον τῶν προγόνων τους, ὅπως διατείνονται, Ἰλλυριῶν. Σχετικῶς κατὰ τὸν Ν. Χάμμοντ, δὲν ἔχει ἐντοπισθῆ ἢ τοποθεσία ὅπου ἔγιναν οἱ μάχες, θεωρεῖ ὅμως ὡς πιθανώτερο τὸ χωριὸν Γήλιο, κοντὰ πρὸς τὴν Κορυτσᾶ. Ἡ ἀποψη αὕτη λέγει, βοηθάει στὴν καλύτερη κατανόησι τῶν περιγραφῶν τοῦ Ἀριανοῦ γιὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐναντίον τῶν Ἰλλυριῶν. Βλ. καὶ ἐφ. «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 22-8-1973: «Στὸ διεθνὲς συμπόσιον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐνδιαφέρουσα συζήτησις γιὰ τὴν ἀρχαία Μακεδονία. Ἀνακοινώσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐπιστημόνων». Ἐπίσης καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ πρακτικὰ τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. EDUARD LEAR IN GREECE, JOURNALS OF LANDSCAPE, PAINDER IN GREECE UND ALBANIA. LONDON 1851 (ἀνατ. 1965) σελ. 161. —Ν. Παπαδοπούλου: Ἡ Δουβιανὴ κλπ. Ἀθῆναι, 1970.

Ἄλβανία—Ἄλβανοί, ὄνομα. Ἀρχικὴ ἐμφάνισις των ἱστορικῶς. Πρῶτη παρουσία των στὴν Ἡπειρο ὡς συμμάχων τῶν Σέρβων. Σερβοκρατία.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ σημερινὴ πέραν τῆς Β. Ἡπείρου Ἄλβανία μὲ ἀκαθόριστα τὰ ὅριά της ἀποτελοῦσε μέρος τῆς Ἰλλυρίας, γιὰ τὴν ὁποία ἀναφέραμε ἐκτενέστερα σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος. Διετέλεσε δὲ ὑπὸ τὴν κτῆσι καὶ τῇ διοίκησι τῶν Ἡπειρωτῶν, Βυζαντινῶν, Βουλγάρων, Ρωμαίων, Σέρβων κ.ά. Τῇ λ. Ἄλβανία πρωτοαναφέρει ὁ Ἀλεξανδρινὸς γεωγράφος καὶ μαθηματικὸς Πτολεμαῖος. Δὲν εἶναι ὅμως ἐξακριβωμένο ἐὰν πρόκειται περὶ Ἄλβανίας τοῦ Καυκάσου ἢ περὶ τῆς γειτονικῆς ὁμωνύμου χώρας καὶ ἂν ὑπάρχη κάποια σχέσι ἀναμεταξύ τους.

Κατὰ τὴ γνώμη μερικῶν ὁ λαὸς αὐτὸς ἔχει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἰλλυρία. Κατὰ τὴ γνώμη ἄλλων κατάγεται ἀπὸ Ἄλβανούς τῆς Ἀσίας ποὺ εὕρισκοντο στὸ βουνὸ Ἄλβα.

«Ὁ ROLLIN διηγῆται, γράφει ὁ Γ. Δημητρίου, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Τίτος, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Κοίλη Συρία, ὑπέφερε πολλὰ ἀπὸ τοὺς Γεωργιανούς καὶ τοὺς Ἄλβανούς. Ἐν τούτοις ἄλλοι λένε, πὼς οἱ Ἄλβανοὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς Κέλτες, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἔφθασαν ἀπὸ τὴν πόλι Ἰσπαγία στὸ Δυρράχιο, ἔπειτα προχώρησαν πρὸς τὴ Β. Μακεδονία καὶ διεσκορπίσθησαν μάλιστα καὶ μέσα στὴν Ἡπειρο (1).

»Εἶναι γνωστὸ, συνεχίζει ὁ Δ., ὅτι ἡ Μακεδονία ἀποτελεῖ ἓνα

1. Γεωργ. Λαΐου: Περιγραφή τῆς Β. Ἄλβανίας καὶ τῆς Β. Ἡπείρου ἀπὸ τὸν Γ. Δημητρίου ἐξ Ἀργυροκάστρου τὸ 1783. Ἐνα ἀνέκδοτο ντοκουμέντο ἀπὸ τὰ Κρατικὰ ἀρχεῖα τῆς Αὐστρίας. Ἡπ. Ἐστία τοῦ 1956. σελ. 641. Ὁ Γ.Δ. ἔγραψε, ὅπως σημειώνει ὁ Λαΐος, κατὰ τὸν Ζαβίραν «Ἕλληνας, Θέατρον» σελ. 238 καὶ «Γραμματικὴ Ἑλληνολατινικὴ» ἐκ διαφόρων συλλεχθεῖσα παρὰ Γ. Δημητρίου τοῦ Προκ. κυρ. εὐπάτριδος τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἄλβανίας παρ' οὐ ἰδιαιτέραις παρατηρήσεσιν καὶ σημειώσεσιν, ἐπιστολαῖς, ἀποφθέγμασιν ἑλληνολατινικοῖς ἐνδόξων ἀνδρῶν βίοις καὶ ἐπιστημῶν ὀρισμοῖς πλουτισθεῖσα. Νῦν τὸ πρῶτον οἰκείοις αὐτοῦ ἀναλώμασιν ἐκδοθεῖσα καὶ σεβασμίως προσφωνηθεῖσα τῷ Γαληνοτάτῳ καὶ Ἐκλαμπροτάτῳ Ἡγεμόνι πάσης Μολδοβλαχίας, κυρίῳ Ἰωαν. τῷ Μαυροκορδάτῳ. 1785 ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας παρὰ Ἰωσήφ Βαουμαστέρῳ εἰς η'». Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ τίτλου τῆς ἐν λόγῳ πραγματείας εἶναι κατὰ τὸν Λαΐον, ὅτι ἐνῶ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν Ἄλβανία τὴν ἐπιγράφει Β. Μακεδονία καὶ Ἡπειρο.

τημίμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ Ἠπειρος εἶναι ἓνα τημίμα τῆς Β. Μακεδονίας καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ χῶρες κατοικοῦνται ἀπὸ διαφόρους λαούς.

»Γνωρίζομαι ἀπὸ τὴν ἱστορία, ὅτι οἱ Ἕλληνες κάτω ἀπὸ τὴν ὄδηγία τοῦ Ἑλληνα, ἐνὸς γυιοῦ τοῦ Δευκαλίωνα, ἦλθαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν πόλι τῆς Ἰταλίας Ἰαπυγία καὶ ὠνομάσθησαν Ἀλβανοὶ (1). Ὅτι πρῶτα ἐγκατεστάθησαν σιὸ Δυρράχιο, ὅτι ἔπειτα τοὺς διεδέχθησαν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὅτι κανένα σχεδὸν ἵκνος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λαοὺς δὲν συναντᾷ κανεὶς πιά. Μόνον σιὴν Ἠπειρο εὐρίσκει κανεὶς πότε - πότε μερικὰ μνημεῖα, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ περιγραφή της. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κων)πόλεως ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους, ἀνακατεύτηκαν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῆς μὲ τοὺς Τούρκους. . . .

»Στὴν περιοχὴ Αὐλῶνος, Τεπελενίου, Βερατίου κλπ. εἶναι ἐν χρήσει ἡ ἄλβανικὴ γλῶσσα μαζὶ μὲ τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ. Οἱ σπουδασμένοι Τούρκοι ξέρουν τὴν τουρκικὴ γλῶσσα ὅπως καὶ οἱ χριστιανοί, οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὶς ἐπιστῆμες, ποὺ ξέρουν τὴν λογίαν ἑλληνικὴ γλῶσσα» (2).

Ἡ ἱστορία ἀγνοεῖ τοὺς Ἀλβανοὺς μετὰ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος. Σχετικῶς ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος (Δ)298) γράφει: «Ἀλβανοὶ καὶ Βλάχοι ἀναφαίνονται εἰς τὸ θεατρὸν τῆς πολιτικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς, ἀλλ' ὅμως προὔπῆρχον, λέγει, ὄνομαστὶ ὅμως ἡ Ἀλβανικὴ φυλὴ δὲν διακρίνεται, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος. Ὅτι ὅμως προὔπῆρξεν εἰς χρόνους προγενεστέρους τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε κατὰ πρῶτον μνημονεύονται εἶναι ἀναμφισβήτητον. Τὸ ὄνομα Ἀλβανία, συνεχίζει, εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τὸν ἑσπ. Πορφυρογέννητον (911-959) διότι οὗτος τοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἤδη χρόνους εἰς τοὺς Ἑλληνας γνωστοὺς ἐν Καυκάσῳ Ἀλβανούς, καλεῖ Ἰλλυριοὺς, δίδων ἡμῖν οὕτω νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἐγγίγγασκε τὴν Ἰλλυρικὴν Ἀλβανίαν».

Πάνω σιὸ ἴδιο θέμα, ὁ διακεκριμένος Ἰταλὸς βουλευτῆς Φραγκίσκο Κρίππι, σὲ συζήτησι σιὴν Ἰταλικὴ Βουλὴ (1880) περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ, ἀνάμεσα σ' ἄλλα εἶπε καὶ τὰ ἐξῆς γιὰ τοὺς σημερινούς Ἀλβανούς: «Οἱ Ἀλβανοὶ ἀποτελοῦν φυλὴν μᾶλλον παρὰ λαόν. Ἐχουν ἱστορίαν 40 ἑκατονταετηρίδων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἕως σήμερον παρέμειναν ὅ,τι ἦσαν ἀνέκαθεν: ποιμένες καὶ πολεμισταί. Ἡ γλῶσσα των δὲν ἔχει ἀλφάβητον, ἀλλὰ μεταδίδεται ἀπὸ πατὴρ εἰς υἱόν. Στε-

1. Κατὰ μίαν ἐκδοχὴ ἀπὸ τὸ Ἰάπης—Ἰάπηντες παρήχθη τὸ Λιάπης—Λιάπηδες.

2. Ὁ συγγραφέας ξεχωρίζει καθαρὰ: Τούρκους = Ἀλβανούς ἀπὸ τῆ μὰ μεριά καὶ χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀδιακρίτως.

ροῦνται ἐξ ὀλοκλήρου λογοτεχνίας, ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἥτοι παντὸς στοιχείου ἐκπροσωποῦντος τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν.

»Κατὰ τὸ διάστημα 40 αἰώνων, ἐτόνισε, δὲν κατώρθωσαν νὰ καλλιεργήσουν ἀρετὰς καὶ χαρακτῆρα καὶ νὰ ἐπιτελέσουν ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἐνωθοῦν εἰς ἓνα λαὸν». Κατέληξε δὲ συστήσας ὡς «μόνην λογικὴν καὶ πρόσφορον λύσιν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἀλβανῶν μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου» (1).

Παραλλήλως ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας Πάσιτς, συζητουμένου (1913) τοῦ θέματος τῆς δημιουργίας ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ Κράτους, σὲ συνέντευξί του πρὸς τὸν «Παρισινὸ Χρόνον» ἀνέφερε, ἀνάμεσα σ' ἄλλα σχετικὰ: «Οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι φυλαὶ πρωτογενεῖς, ἡ μία ἐχθρεύεται τὴν ἄλλην. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων δὲν ἔχουν κοινὴν ἱστορίαν» (2).

Πρὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος οἱ Ἀλβανοὶ ἦταν μᾶλλον ἄγνωστοι στὴν Ἠπειρο. Οἱ Λατίνοι ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ὀμιλοῦν περὶ Βαγενετῶν, Ἀθιγγάνων κ.ἄ. ὄχι ὅμως καὶ περὶ Ἀλβανῶν. Ἡ κατοπινὴ δὲ παρουσία τους σ' αὐτὴ κατὰ ἐπικρατέστερη γνώμη, ἔχει ὡς ἀφετηρία τὰ χρόνια τῆς βασιλείας (1334 - 1355) τοῦ Σέρβου βασιλέως Στεφ. Δουσάν. Ὁ τελευταῖος αὐτός, ἐπωφελοῦμενος τῶν ἐμφυλίων πολέμων ποὺ ἐρήμωσαν τότε τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κατέκτησε τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἀλβανία. Τὸ 1347 δὲ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτό του στὰ Σκόπια, ὡς βασιλιᾶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων —οἱ Ἀλβανοὶ ἦταν ἀνυπολόγιστοι— καὶ ὠργάνωσε τὴν αὐλή του κατὰ τὸ πρότυπο τῆς Βυζαντινῆς (3).

Εἰδικώτερα μεταξὺ 1348 - 1349 ὁ Ντουσάν, τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλύτερο μέρος συνέθεταν τὰ ἄλβανικὰ φύλα κατὰ τὸν DONALD NICOL κ.ἄ., κατέλαβε τότε τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἠπειρο. Στούς φυλάρχους δὲ ἐκείνους Ἀλβανοὺς παρεχώρησε ἐκεῖ ὡς ἀνταμοιβὴ διάφορα φέουδα (4). Ἔτσι ἐγκατεστάθησαν στὴν Ἠπειρο καὶ Θεσσαλία Ἀλβανοί, φυσικὰ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τους σύμφωνα μὲ τὶς συνθήκες τοῦ καιροῦ. Σχετικῶς ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κ. Ἀμαντος, γράφει: «Ἡ ἐπέκτασις τοῦ Σερβικοῦ Κράτους

1. Ἀπὸ ἀνέκδοτη πραγματεία τοῦ κερκυραίου γυμνασιάρχου (1945) Ἠγουμένιτσης ἀειμνήστου Ἰωάν. Σουρβίνου.

2. Ἱστορία Σερβοτουρκικοῦ πολέμου 1912 - 1913 τοῦ Ἰωάν. Ζερβοῦ, Ἀθῆναι 1915.

3. Σπ. Στούπη: Δουλοπάροικοι Ἠπειρῶται κατὰ τὸν Μεσαίωνα: Βαγενέται, Ἀθίγγανοι κ.ἄ. Ἠπ. Ἐστία τοῦ ἔτους 1968 καὶ 1969.

4. DONALD M. NICOL «Τὰ Μετέωρα» μετάφρ. Βάσου Καλογιάννη, στὴν Ἠπ. Ἐστία τοῦ 1973. Βλ. κεφ. 13ον.

τοῦ Στεφάνου Δουσάν (1331 - 1355) πρὸς ζημίαν τοῦ Βυζαντίου, ἔφερε καὶ εἰς τὴν Ἑπειρον ὄχι μόνον Σέρβους δυνάστας ἀλλὰ καὶ Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι εἶχον ὑπηρετήσει στρατιωτικῶς τὸν Δουσάν καὶ εἰς ἀντάλλαγμα ἔλαβον ἑλληνικὰ κτήματα εἰς τὴν Ἑπειρον. Οὕτω πλὴν τῶν Φράγκων συμμάχων ἢ συγγενῶν τῶν Ἑλλήνων δεσποτῶν, ἐκμεταλλεύονται τώρα τὴν Ἑπειρο Σέρβοι καὶ Ἀλβανοὶ ...» (1).

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Σερβοκρατίας δέ, ἀναφέρονται τρομακτικὰ δεινὰ γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς μεσογειακῆς κυρίως Ἠπειροῦ, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε πολλοὶ νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἠπειρωτ. παράλια καὶ νὰ πωλοῦνται ὡς δοῦλοι —ἐθελόδουλοι— εἰς Φράγκικα πειρατικὰ πλοῖα ποὺ περιπολοῦσαν ἐπίτηδες γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν.

Μετὰ τὸν θάνατον (1355) τοῦ Ντουσάν, ἡ Σερβοκρατία κατέρρευσε εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ οἱ Σέρβοι, ξένοι πρὸς τὸν τόπον καὶ μισητοὶ ἐπέστρεψαν σιγὰ - σιγὰ εἰς τὴν πατρίδα τους ἐκτὸς ἐλακίστων. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ —ὅλοι τότε— συνδέονται μετὰ τοῦ αὐτόχθονος πληθυσμοῦ, ἑλληνικοῦ πάντοτε, μὲ κοινὴ θρησκεία, κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα καὶ κληρὸ ἑλληνικὸ καὶ συγχρωτισμένοι κατὰ κάποιον βαθμὸν λόγῳ γειτνιάσεως κ.ἄ. δὲν ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Σέρβων. Ὁχι μόνον δὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἀλλὰ, ἀπαλλαγέντες τοῦ Ντουσάν —θεωρεῖται σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους Σέρβους βασιλεῖς καὶ ἐξασκούσε τεραστία ἐπιρροὴ εἰς τοὺς συγχρόνους του— αὐτοεκκηρύχθησαν ὡς ἡγεμόνες εἰς τὰ φέουδά τους, εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀλληλομαχόμενοι.

Αὐτοῖς, ἀδύναμους, θὰ ἐκμεταλλευθοῦν κατόπιν ξένοι ἐπιδρομεῖς καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἐν τέλει θὰ διευκολυνθοῦν καὶ οἱ Τούρκοι εἰς τὸ κατακτητικὸν τὸν ἔργον.

Ἔτσι, ἡ Ἀλβανικὴ παρουσία εἰς τὴν Ἑπειρον ἔλαβε μόνιμη μορφήν καὶ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ ταυτίζεται ἔκτοτε ἀπὸ μερικοὺς συγγραφεῖς μετὰ τῆς γεωγραφικῆς συνεχομένης Ἀλβανίας ὡς μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας καὶ οἱ Ἠπειρωτῆς νὰ ταυτίζονται μετὰ τῶν Ἀλβανῶν.

Ἡ παρουσία τους ὅμως τόσο αὐτῶν ὅσον καὶ τῶν Σέρβων, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰς τοπωνυμικὰς κυρίως μεταβολὰς, δὲν ἀλλοίωσε τὴν ἀνεκαθεν ἑλληνικὴν χροιά τοῦ τόπου. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, τόσο εἰς τὴν Ἑπειρον ὅσον καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀνεμίχθησαν καὶ ἀφομοιώθησαν σχεδὸν πλήρως μετὰ τοῦ πλεονάζοντος καὶ ὑπερέχοντος ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε νὰ χαρακτηρίζονται ὡς τέτοιοι, μόνον ἀπὸ τὸ

1. Κ. Ἀμάντου: Οἱ Χριστιανοὶ καὶ ὁ ὄρισμός τοῦ Σινάν πασα. Ἠπ. Χρονικὰ 1930 σελ. 207.

οικογενειακό τους ἄλβανικὸ ἰδίωμα πὺν κι' αὐτὸ ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον σὲ μερικὰ μέρη. Δημιουργήθησαν δηλ. ἀπὸ τότε οἱ λεγόμενοι Ἑλληνοαλβανοί, γιὰ τοὺς ὁποίους κάνουμε λόγο εἰδικώτερα σ' ἄλλο κεφάλαιο. Αὐτοῦ δὲ τοῦ τύπου Ἄλβανοὶ ἦταν οἱ φερόμενοι κατόπιν μονοπλεύρως ὡς «Ἄλβανοὶ» πὺν ταλαιπωροῦσαν τὸ Δεσποτᾶτο Ἰωαννίνων ἐπὶ Πρελούμπου κ.ἄ. καὶ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν

Θρησκευτικὸ πανηγύρι σὲ χωριὸ τῆς Βορείου Ἡπείρου πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο. Οἱ Βορειοηπειρῶτες βαθύτατα θρησκευόμενος λαὸς παρέμειναν πιστοὶ στίς ἑλληνοχριστιανικὲς τους παραδόσεις ἕως ὅτου οἱ Ἄλβανοὶ διέλυσαν τὴν θρησκευτικὴν ζωὴ τοῦ τόπου διὰ νὰ ἀποδυναμώσουν τοὺς δεσμοὺς του μὲ τὸν Ἑλληνισμό.

Ἡπειρο κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους, ἀποικοὶ στήν Πελοπόννησο, Ἀττική, Ὑδρα, Σπέτσες, Ψαρὰ κλπ.

Ἐνα σύνολο δηλ. οἰκογενειῶν πατριαρχικοῦ τύπου, συγκειμένων κατὰ συντριπτικὴ πλειοψηφία ἀπὸ Ἡπειρῶτες - Ἕλληνες καὶ ἐν μέρει ἄλβανοφώνων καὶ βλαχοφώνων ὅλων χριστιανῶν ὀρθοδόξων (1).

1. Βλ. κατωτέρω κεφ. 14ον.—Ἐπίσης Χρονογραφίαν Ἡπείρου τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ.

Ἄλβανικὴ χώρα καὶ Ἄλβανικὴ ἐθνότης. Γκέγκιηδες καὶ Τόσκηδες. Ἡ ἔλλειψις Ἄλβανικῆς καὶ Βλαχικῆς γραπτῆς γλώσσης εὐνοεῖ τὴν ἀνάμιξι καὶ δρᾶσι ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλβανο-Ρουμανικὴ συνεργασία. Δημιουργία Ἄλβανικοῦ μουσουλμανο-καθολικοῦ Βασιλείου καὶ κητάρρευσί του. Διωγμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὸν 11ον μ.Χ. αἰῶνα τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρικῆς Ἄλβανοπόλεως καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἄλβανῶν, λέγει ὁ DONALD NIKOL, χρησιμοποιοῦνται στὴν περιοχὴ μεταξὺ Δυρραχίου - Σκοδρᾶς (Σκούταρι) Δυτικὰ καὶ Πρίσρεν καὶ Ἀκρίδος Ἀνατολικὰ. Τὸ κάστρο τῶν ARBANUMEN ἦταν τὸ φυσικὸ ὄχυρὸ τῆς Κροΐας ποῦ βρίσκεται στὰ ὑψώματα ἀνάμεσα στοὺς ποταμοὺς Μάτι καὶ Ἰουμ Β.Δ. τοῦ Δυρραχίου (1).

Τὴν ἔννοια τοῦ ἔθνους ἐξ ἄλλου, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀποτελεῖ σύνολο ἀνθρώπων ποῦ συνδέονται πνευματικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀναμεταξύ τους, μὲ κοινὸ ἱστορικὸ παρελθόν, κοινὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ κοινὰ ιδεώδη. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ καὶ κοινὴ γλῶσσα καὶ θρησκεία. Στοιχεῖα τὰ ὁποῖα οἱ Ἄλβανοὶ δὲν παρουσίαζαν μέχρι τῶν χρόνων σχεδὸν ποῦ ἐδημιουργήθη τὸ Ἄλβανικὸ Κράτος (2). Εἰδικώτερα, δὲν εἶχαν, οὔτε ἐθνικὴ, οὔτε θρησκευτικὴ, οὔτε γλωσσικὴ ἐνότητα. Ὀλιγάριθμοι, διηρημένοι σὲ φυλὰς καὶ ἐγκατεστημένοι σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀγριώτερες περιοχὰς τῆς Εὐρώπης καὶ κατατρυχόμενοι ἀπὸ ἐσωτερικὴν κακοδαιμονίαν δὲν κατῴρθωσαν οὔτε νὰ ὀλοκληρώσουν δικό τους πολιτισμὸν, οὔτε νὰ ἀποτελέσουν Κράτος βιώσιμο, ἀνεξάρτητο.

Σχετικῶς ἀπὸ ἔγγραφο ποῦ σώζεται στὸ Βρεττανικὸ μουσεῖο καὶ

1. DONALD M. NICOL: Τὸ Ἠπειρωτικὸ Δεσποτᾶτο. Μεταφρ. Περ. Λεύκα. Ἠπειρ. Ἑστία 1973.

2. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς δηλώσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Μ. Βρετανίας Τσάμπερλαϊν στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων γιὰ τὴ νέα κατάστασι ποῦ εἶχε δημιουργηθῆ στὴν Μεσόγειο μετὰ τὴν ἰταλικὴ ἀπόβασι στὴν Ἄλβανία (7 Ἀπριλ. 1939) ἀκόμα καὶ μέχρι τότε ἡ Ἄλβανικὴ ἐθνικὴ συνείδησι ἦταν ρευστὴ. Ὁ ὁμιλητὴς διεβεβαίωσε τοὺς βουλευτὰς ὅτι: «εἰς τὴν Ἄλβανία δὲν συνέβη οὐδεμίαν ἀλλαγὴν, ἀλλὰ ἀπλῶς ὁ ἄνθρωπος—ὁ Ντουῦτοε—ὁ ὁποῖος τὴν εἶχε ἀγοράσει κατὰ τεμάχια, ἔγινε κύριος τῆς ἰδιοκτησίας του». Εἶναι δὲ γεγονὸς ἀποδεδειγμένον, ὅτι πλεῖστοι ὅσοι ἰσχυροὶ παράγοντες Ἄλβανοὶ συνειργάσθησαν γιὰ τὴν ὑπαγωγὴ τῆς Ἄλβανίας στὴν Ἰταλία.

ἀποτελεῖ ἔκθεσι ἄγγλου πράκτορος στήν Ἀλβανία ἀντεγράφησαν τὰ ἐξῆς: Οἱ Ἀλβανοὶ τὸν περισσότερον χρόνον καταγίνονται εἰς ἐμφύλιον πόλεμον μεταξύ των, τοῦ ἐνὸς χωρίου ἐπιτιθεμένου συνήθως κατὰ τοῦ ἄλλου καὶ τούτου μάρτυς αὐτόματος ὑπῆρξα ἐγώ. Εἶναι ἀνδρεῖοι ἐπιχειρηματῆαι καὶ ἄγριοι, εἰθισμένοι εἰς τὰ ὄπλα καὶ διηρημένοι κατὰ λόχους. (Σ.Σ. Προφανῶς ἐννοεῖ τὶς φάρες)... Ἀσχολοῦνται εἰς λεηλασίας καὶ ἀλληλομαχίας. Ὑπηρετοῦν εἰς τὰς ἐν Αἰγύπτῳ στρατιάς ἢ ὑπὸ τὰς διαταγὰς παντὸς ἡγέτου θέλοντος νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ καὶ καλοπληρώσῃ. Ἐνδύονται κατὰ τὸν ἀρχαῖον Ἑπειρωτικὸν τρόπον καὶ φέρουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου περιγραφόμενα σανδάλια (ἐμβάδας ἢ τσαρούχια). Εἶναι τὸ μὲν Χριστιανοὶ, τὸ δὲ Μωαμεθανοὶ, ἀλλὰ οἱ τελευταῖοι συχνὰ φοιτῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπως οἱ πρῶτοι εἰς τζαμίον ἐναλλάξ. (Βλ. Ἡπ. Χρονικὰ τοῦ 1926. Κλ. Νικολαΐδη, ὁ ἀνταγωνισμὸς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐν Ἠπεύρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821).

Ὁ Π. Καρολίδης γράφει: «Οἱ Ἀλβανοὶ οὐδέποτε δύνανται νὰ ἀναπτύξωσι ἐλευθέρως τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, φαίνονται ἰδιοτελεῖς, στασιαστικοὶ, ἄπιστοι, καὶ ὡς χριστιανοὶ ἀκόμη σκληροὶ τὴν καρδίαν. Ἀποτελοῦσι δὲ στοιχεῖον ἐν ᾧ ἡ ἀναρχία καὶ ἀνομία ἐπικρατοῦσιν οἷονεὶ ψυχὴ καὶ πνεῦμα ζωῆς. Χωρὶς νὰ τρέφωσι εὐρέα πολιτικὰ σχέδια, κατεχόμενοι ἀπλῶς ὑπὸ τῆς δίψης τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας συντάσσονται εὐπειθῶς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ φυλετικοῦ αὐτῶν ἀρχηγοῦ, ἵνα ἐξεγερθῶσι ἐναντίον πάσης ἄλλης ὑπερτέρας ἀρχῆς» (1).

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἰταλὸς στρατάρχης Μπαντόλιο, γράφει τὰ ἐξῆς καὶ γιὰ τοὺς σύγχρονους Ἀλβανοὺς: «Οἱ ἐλληνικὲς ἐνοπλεις δυνάμεις τῆς Ἠπειροῦ προέβαλαν (1940) γενναία ἀντίστασι στὸν Καλαμᾶ. Ἀντίθετα, συνεχίζει, οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶται ποὺ ὑπὸ μορφὴ ταγμάτων συμμετείχον στὶς δικὲς μας μεραρχίες, ἢ ἀπεδείχθησαν ἄπιστοι καὶ δόλιοι καθὼς ἐπεδόθησαν σὲ πράξεις δολιοφθορᾶς ἐναντίον μας ἢ πέρασαν στὶς τάξεις τῶν ἐλλήνων. Τότε ἀναγκαστήκαμε νὰ ἀπομακρύνωμε τὶς Ἀλβανικὲς δυνάμεις καὶ ἐν μέρει νὰ τὶς ἀφοπλίσωμε». (2)

Σημαντικώτερες Ἀλβανικὲς φυλὲς εἶναι ἡ τῶν Γκέγκηδων καὶ ἡ τῶν Τόσκηδων. Μερικοὶ θεωροῦν τοὺς Γκέγκηδες δηλ. τοὺς σημερινοὺς Ἀλβανοὺς ποὺ κατοικοῦν βορείως τοῦ ποταμοῦ Σκούμπι, ὡς ἀρχαίους ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν. Τοὺς δὲ Τόσκηδες δηλ. τοὺς Ἀλ-

1. Παύλου Καρολίδης: Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1925, ὑποσ. σελ. 71.

2. P. BADOGLIO: L' ITALIA NELLA SECONDA GUERRA MONDIALE, VERONA 1946. σελ. 313. Σχ. βλ. Ζαχ. Τσιρπανλῆ, «πῶς εἶδαν οἱ Ἰταλοὶ τὸν πόλεμο τοῦ 1940 - 1941» Ἰωάννινα 1974.

βανούς πού κατοικοῦν Νοτίως τοῦ ἐν λόγῳ ποταμοῦ, ὡς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια.

Οἱ Γκέγκηδες γενικὰ εἶναι βραχυκέφαλοι, ξανθοὶ καὶ μὲ γαλανὰ μάτια, οἱ δὲ Τόσκηδες εἶναι δολιχοκέφαλοι καὶ ἔχουν ἑλληνικώτερα χαρακτηριστικὰ. Ὁ ἄγγλος γεωγράφος STANFORD μάλιστα ἀποφαίνεται, ὅτι ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ γλωσσολογίας τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἐθίμων τῶν ἀλβανῶν προκύπτει, ὅτι οὗτοι εἶναι αὐτόχθονες Ἑλληνας κατὰ τὴν ἀρχικὴ καταγωγή. (1).

Ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἀλβανικὲς αὐτὲς φυλὲς ἔχει καὶ τὴ διάλεκτό της πού ὑποδιαιρεῖται σὲ πολλὰ ἰδιώματα: Τὴ Γκέγκη στὴ Β. Ἀλβανία καὶ τὴν Τόσκη στὴν Νότιο τέτοια. Ἡ τῶν Γκέγκηδων διαφέρει ἀρκετὰ ἀπὸ ἐκείνη τῶν Τόσκηδων σὲ σημεῖο ὥστε πολλὰς φορές νὰ μὴ μποροῦν νὰ συνεννοηθοῦν οἱ Βόρειοι μὲ τοὺς Νότιους ἀλβανούς.

Γενικώτερα, κατὰ τὸν Τ. Σιωμόπουλο, οἱ Ἀλβανοί, εἶναι φύλο συγγενικὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ γλῶσσα τους ἰδίως τῶν Νοτίων Ἀλβανῶν - Τόσκηδων ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ στοιχεῖα, Ὀμηρικὰ καὶ Ἰωνικὰ, πολλὰ μάλιστα ξεχασμένα ἀπὸ μᾶς τοὺς Νεοέλληνες. Ὅσοι μιλοῦν γιὰ λίγα ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ, γράφει, ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους τὴ Βορειο-αλβανικὴ, τὴ Γκέγκη. Ἡ στενὴ συγγένεια, συνεχίζει καὶ ἡ ἔλλειψι Ἀλβανικῆς Φιλολογίας ἔκαμε, ὥστε οἱ Ἀλβανοὶ νὰ μὴν αἰσθάνωνται φυλετικὴ διάκρισι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἔως τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, λέγει, Ἑλληνας καὶ Ἀλβανοὶ δὲν ἐνόμιζαν ὅτι διαφέρουν φυλετικὰ ἢ ἐνόμιζαν ὅτι διαφέρουν ἐλάχιστα. «Μία τρίχα μᾶς χωρίζει», ἔλεγαν συχνά, ἀκόμα καὶ οἱ μουσουλμάνοι ἀλβανοί.

Εὐρύτερη φυλετικὴ διάκρισι, τονίζει, πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τοὺς βορείους ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι ἴσως εἶναι λείψανα Βαλκανικῶν λαῶν πού ἐφθάσαν στὴν Ἀλβανία πιεζόμενα κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀπὸ διαφόρους εἰσβολεῖς ἢ εἶναι ἐντόπιοι, πού δὲν ἤλθαν σὲ καμιά ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ἑλληνας (2).

Προκειμένου περὶ Β. Ἠπείρου, κυριαρχοῦσε σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, θρησκευτικὲς, κοινωνικὲς, ἐμπορικὲς κλπ. μέχρι τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου (1912 - 1913) παντοῦ, μὲ ὅλη τὴ σημασία

1. STANFORD AN ETHNOLOGICAL MAP OF EUROPEAN TURKEY AND GREECE κλπ. LONDON 1877 σελ. 8.—Βλ. καὶ Π. Κουγιτέα, μιὰ κατατοπιστικὴ ἐργασία «Πραγματεία Ἱστορικὴ ἐθνολογικὴ κλπ. Ἠπείρου—Ἀλβανίας». Ἀθῆναι 1905. Ἀθ. Σταγειρίτου: Ἠπειρωτικά, Βιέννη 1819.

2. Τ. Σιωμόπουλου: Ἀλβανοὶ καὶ Ἑλληνας, στὴν Ἠπ. Ἔστια τοῦ 1974, σελ. 290. Πρὶν ἀπὸ 50-70 χρόνια, γράφει, ὅταν ἓνα ἀλβανόπουλο γύρευε κάτι ἀπὸ τὸν πατέρα του, κείνος τοῦ ἀπαντοῦσε: «Θὰ σὲ στείλω στὸ θεῖο» καὶ ἐννοοῦσε τὴν Ἑλλάδα.

τῆς λέξεως Ἑλληνισμός καὶ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Δὲν ὑπῆρχε ἄλλωστε, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ περασμένου αἰῶνος ἄλβανικὴ φιλολογία, συνέπεια τῆς ἐλλείψεως ἄλβανικῆς γραπτῆς γλώσσης. Ἐὰν δὲ ὑπάρχη θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ σὲ ἑλληνικὰ γραπτά. Ὅπου δὲ κατὰ τὸ ἀπώτερο παρελθὸν γίνεται λόγος περὶ μεταφράσεων ξένων, μὴ ἑλληνογλώσσων δηλ. κειμένων, στὰ ἄλβανικὰ καὶ μάλιστα προκειμένου περὶ ἄλβανοφώνων ὀρθοδόξων, πρέπει νὰ ἐννοῆται, ὅτι ἡ μετάφρασι ἐγένετο κυρίως ἑλληνιστί. Ἡ βασικὴ ἀλλὰ καὶ στοιχειώδης ἔλλειψι ἄλβανικοῦ ἀλφαβήτου ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ ὅτι ἡ συντριπτικὴ πλειονότης τῶν Ἀλβανῶν γενικῶς ἐκείνων πού ἤξεραν γράμματα λίγα ἢ πολλὰ ἦταν ἑλληνικὰ ὀδηγεῖ στὸ λογικὸ συμπέρασμα ὅτι: ἐὰν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς στὸ σύνολό του στηρίζεται κατὰ μέγα μέρος στὸν ἀρχαιοελληνικὸ

Βορειοηπειρώτες σὲ θρησκευτικὴ ἐκδήλωσι

καὶ ἑλληνοχριστιανικὸ τέτοιο, ὁ ἄλβανικὸς στηρίζεται καὶ στὸν σύγχρονο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, τῆ σύγχρονη ἑλληνικὴ παιδεία. Ἐπίσημη ἄλβανικὴ γραφὴ, κατὰ τὸν Τ. Σιωμόπουλο (ἀνωτ.), ἐμφανίζεται μόλις τὸ 1909. Στὴν ἀφύπνησι δὲ τοῦ ἄλβανικοῦ ἐθνικισμοῦ, τονίζει, ἔπαιξε ρόλο ἡ ἰταλικὴ προπαγάνδα. Ἐὰν ὅμως ὑπῆρχε γραπτὴ Ἀλβανικὴ γλῶσσα, διαφορετικὴ πιθανώτατα θὰ παρουσιάζετο ἢ ἐξέλιξι καὶ ἡ ἐν γένει διαμόρφωσι τῶν πραγμάτων στὸν ἑλληνοαλβανικὸ χῶρο. Ἰδιαίτερα δὲ θὰ ἦταν περιορισμένης ἐκτάσεως οἱ ἐξισλαμισμοὶ πού ἔπαιξαν σπουδαιότατο ρόλο στὴν κατάστασι πού διεμορφώθη κατόπιν καὶ μέχρι σήμερα. Γιατὶ ἡ θρησκευτικὴ ρευστότης τῶν ἄλβανῶν ἦταν ἐκείνη πού διευκό-

λυνε τοὺς Τούρκους στὸ νὰ ἀποκτήσουν σύμμαχο καὶ ἀδελφὴ δύναμι πού τοὺς ἐπέτρεψε νὰ στερεωθοῦν στὸν ξένο γι' αὐτοὺς τόπο μας καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ τὸν καταδυναστεύσουν ἐπὶ αἰῶνες κατόπιν.

Εἰδικώτερα δὲ ἂν ὑπῆρχε γραπτὴ ἄλβανικὴ γλῶσσα θὰ ἦταν διαμορφωμένη ἢ ἄλβανικὴ ἐθνότης ἢ ὁποία θὰ ἠγωνίζετο γιὰ ἄλβανικὴ ἐθνικὴ ἀποκατάστασι ὅπως οἱ Ἕλληνες, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι κ.ἄ

Στὴν κατάστασι αὐτὴ ἐστηρίχθησαν καὶ οἱ ξένες προπαγάνδες γιὰτι θεωροῦσαν τοὺς Ἄλβανούς καὶ τοὺς Βλάχους ὡς εὐάλωτον λεία θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ τοὺς ἐξεμεταλλεύθησαν εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. (1)

Ἔτσι, Καθολικοὶ καὶ Προτεστάνται μὲ τὴ συμπαράστασι κυρίως τῆς Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας πού ἐπεδίωκαν πολιτικοὺς σκοποὺς ἐπέτυχον νὰ δημιουργήσουν ἄλβανικὴ ἐθνικὴ κίνησι ἀνύπαρκτη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐν τελευταία ἀναλύσει δὲ καὶ Ἄλβανικὸ Κράτος. Οἱ Καθολικοὶ μάλιστα εἶχαν ἐπιτύχη πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν τούρκων νὰ δημιουργήσουν καθολικὴ Ἄλβανικὴ μειονότητα στὴ Β. Ἄλβανία. Σχετικῶς ὁ Κλ. Νικολαΐδης (ἀνωτ.) γράφει: «Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς δημιουργίας ὅσον εἶναι δυνατὸν περισσοτέρων ἐμπρηστικῶν στοιχείων ἐπὶ τοῦ Αἴμου ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὰς ἐν λόγῳ προπαγάνδας πρόχειροι εὐρέθησαν ἄλβανοὶ καὶ Κουτσόβλαχοι, ὀρθόδοξοι.

Ἀποτέλεσμα τούτου ἦταν καὶ ἡ παρουσία στὴ Ρουμανία, ἑλληνομάχου ξένης προπαγάνδας, κυρίως ἐγκαθέτων βουλγάρων ὑπὸ προσωπεῖο δῆθεν Μακεδόνων (Κουτσοβλάχων). Γι' αὐτοὺς ὁ Ἄλκης Μάνθος, γράφει: «δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τοὺς δικούς μας ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, πού ὁ γλωσσικὸς ἰδιωματισμὸς δὲν τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ μας σύνολο.

»Ἐκεῖνοι τῆς Ρουμανίας, λέγει, ἀποτελοῦσαν μιὰ ὑποπηθὴ ἐθνό-

1. Σεργ. Γυαλίστρα, ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ. «Ὁ ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους». Ἀθῆναι 1945. Σπ. Στούπη Ἠπ. Ἄγων Ἰωαν. φύλ. 26-11-72, 12-12-72 : «Οἱ Ἠπειρώται εἶναι ἐξελληνισθέντες Ἄλβανοί».—Ἄλβανικὴ ἐθνότης ἀρχίζει νὰ μορφοποιεῖται μετὰ τὴ διάδοσι ἄλβαν. ἐθνικ. γραφῆς δηλ. κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνος περίπου. Πόσης δὲ σπουδαιότητος μέσον ἀποτελεῖ ἡ ὑπαρξίς της, προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς, ὅτι πρώτη φροντίς τοῦ πρώτου στὴν ἱστορία ἄλβανιστικοῦ συνεδρίου—Πρισρένης (ἀνωτ.) ἦταν ἡ ἀπόκτησις καὶ ἐπιβολὴ ἐθν. ἄλβαν. γραφῆς. Ἔτσι τὸ ἐρώτημα γιὰτι οἱ ἄλβανοὶ δὲν ἐνδιαφέρθησαν γιὰ μιὰ ἐλεύθερη ἄλβαν. πατρίδα, ὅπως οἱ Ἕλληνες, Σέρβοι κ.ἄ. ἐν τελευταία ἀναλύσει θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἐξηγηθῆ, στὸ ὅτι κυρίως ἐστεροῦντο ἐθνικῆς γραφῆς, πρᾶγμα πού δὲν συνέβαινε μὲ τοὺς ἄλλους.

τητα ἢ ἀκριβέστερα κατηγορία ἀτόμων στὰ θυλάκια τῶν ὁποίων ὑπῆρχαν πιστοποιήσεις, ταυτότητες ὅλων τῶν βαλκανικῶν ἐθνοτήτων, μηδὲ τῆς ἀλβανικῆς ἐξαιρουμένης. Κατ' ἄρθρον ὅμως νὰ παρασύρουν ὠρισμένους εὐπίστους Ρουμάνους πολιτικοὺς καὶ νὰ δημιουργήσουν ζητήματα εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Ρουμανίας». (1).

«Ἐφθασαν μέχρι τοῦ σημείου Ἀλβανορουμανικῆς συνεργασίας, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμία φυλετικὴ ἢ ἐθνικὴ σχέσι μεταξύ Ρουμάνων καὶ Ἀλβανῶν», τονίζει ὁ Κλ. Νικολαΐδης.

Ὁ ἄγγλος Βράϊσλοφορδ, διανείμας 50 χιλ. λιρῶν τὸν χειμῶνα τοῦ 1903, ἐν μονῇ τῆς ἐπαρχίας Μοναστηρίου ἐκ μέρους τῶν ἄγγλων ἐπισκόπων, ὅπως ἔλεγε, διελθὼν καὶ διὰ Κορυτσᾶς, μοὶ ἐδιηγεῖτο ἐν Μοναστηρίῳ, ὅτι πολλοὶ ἀλβανισταὶ ποθοῦσι τὴν ἐξάλειψιν τῆς θρησκευτικῆς διαφορᾶς μεταξύ τῶν ἀλβανῶν (Σ. ὅλοι οἱ Ἑπειρῶτες ἐθεωροῦντο ἀλβανοὶ) καὶ πιστεύουν ὡς μέσον τὴν προσέλευσιν ἀπάντων μὲν τῶν χριστιανῶν ἀλβανῶν εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν, ἀπάντων δὲ τῶν Μωαμεθανῶν ἀλβανῶν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Μπεκτασήδων ἢ Βαλαάδων ὡς μᾶλλον φιλελευθέρων. Κατόπιν δὲ καθίστατο δυνατὸν—κατ' αὐτὸν—συνεννόησις τις καὶ συνένωσις τῶν δογμάτων. Πᾶσαι αἱ κινήσεις αὗται, ὁποιοδήποτε καὶ ἂν φέρωσι ὄνομα, διηυθύνοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐνιαίου πνεύματος (πάπα) καὶ ὑπεστηρίζοντο ἑξωθεν, ὑπογραμμίζει, (σελ. 630).

»Ἀπὸ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, οἱ Ἰσουῖται οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ Τίρανα, ἀνεκήρυξαν ὡς μνησιτῆρα τοῦ μέλλοντος ἀλβανοκαθολικοῦ κράτους, τὸν πρίγκηπα Βῆδ — Δόδα. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ἰδία καθολικὴ προπαγάνδα ἀνεκάλυψε τὸν πρίγκηπα Ἀλάδρο ντὶ Καστριώτα, ὡς ἐπίδοξον μνησιτῆρα διὰ τὸν ἴδιον πάλιν θρόνον τῆς Ἀλβανίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπίσημος Ἰταλία δὲν ἔσπευδε νὰ ἐγκαθιδρύσῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὴν Ἀλβανία, ὡς ὑποτελεῖ Ἰταλὸν τὸν ἐν λόγῳ κύριον ἡ ἰδία προπαγάνδα ἀνεκήρυξε τὸν ρουμᾶνο πρίγκηπα Ἀλβέρτο Γκίτσα ὡς ἀντίζηλο μνησιτῆρα.

1. Στὸ Βουκουρέστι ἐξεδίδοντο ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ ἑλληνομάχο προπαγάνδα ρουμανιστὶ καὶ ἡ ἀλβανικὴ ἐφημερὶς ALBANIA NUOVA (= νέα Ἀλβανία) καὶ ἡ κουτσοβλαχικὴ DRENTANEΑ (= Δικαιοσύνη) Ἡ ἴδια αὐτὴ προπαγάνδα ἐστοίχισε καὶ στὸν ἐνθερμο πατριώτη δημοσιογράφῳ Ζαχ. Σαρδέλλῃ ἀπὸ τὸ Πάπιγγο, δύο ἐξορίες, μὰ δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχασε καὶ τὸ ἓνα του μάτι καὶ τελικὰ τὴν ἐκτόπισι τοῦ ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι στὸ χωριὸ Γκαέστι ὅπου πέθανε τὸ 1913. Σχ. βλ. Ἄλκη Μάνθου: Ἑπειρῶται δημοσιογράφοι στὴ Ρουμανία Ζαχ. Σαρδέλλης καὶ υἱοὶ, Σπ. Σῆμος, Ἰωάν. Οἰκονόμου, Κων. Βελέντζας κ.ἄ. Ἀθῆναι 1973 σελ. 16 καὶ 9ον Κεφ.

»Ότι ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπιχειρήσεις διεξήγαγεν ἡ διευθυνομένη ἐκ Ρώμης Καθολικὴ Ἱεραποστολὴ τῶν Λαζαριστῶν, λέγει, ὁμοῦ μετὰ τῶν Ἰσουϊτῶν καὶ τῆς Προτεσταντοαλβανικῆς Ἱεραποστολῆς, ἠμπορεῖ τις νὰ πεισθῆ, τονίζει ὁ συγγραφεύς, ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρησιν, ἣτις ἐξεδίδετο τότε εἰς τὸ Λονδῖνον «ALBANIAN REVIEW». Στοὺς ἀνωτέρω παράγοντας ἐν τελευταία ἀναλύσει, ὀφείλεται ἡ δημιουργία (1913) ἀνεξαρτήτου ἀλβανικοῦ Καθολικοῦ κατ' ἀρχὰς Βασιλείου μὲ πρῶτον βασιλέα του τὸν χριστιανὸ πρίγκηπα Βῆδ καὶ πυρῆνα τὴν ἀλβανοκαθολικὴ μειονότητα τῆς Βορείου Ἀλβανίας. (1)

Ἄλλα γεγονότα ὅμως πού ἐμεσολάβησαν κατόπιν καὶ ἰδίως ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξι ἀλβανικῆς μουσουλμανικῆς ἐθνικῆς κινήσεως κατὰ μίμησι τῆς χριστιανικῆς τέτοιας τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς πού ἤγουνίζοντο νὰ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἀνέτρεψαν τὰ σχέδια τῶν καθολικῶν καὶ ἡ Ἀλβανία μετετράπη σὲ καθαρῶς μουσουλμανικὸ κράτος πού κατεδίωκε ἔκτοτε συστηματικὰ τὴν Ὀρθοδοξία, προστάτευσεν ὅμως τοὺς Καθολικούς.

Χαρακτηριστικὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ὑπομνήματος πού ὑπεβλήθη ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς (1922) πρὸς τὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν : «Ὁ διωγμὸς ὃν ὑφίσταται ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι τόσο κατάφωρος ὥστε ἀπορεῖ τις διὰ τὴν τόλμην τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν τῶν Τυράνων προβάλλοντος εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε. τὸν τίτλον τοῦ ἀνεξιθρήσκου. Ἐνῶ εἰς τὰ Μουσουλμανικὰ τεμένη καὶ τοὺς δυτικούς ναοὺς τῆς ἄνω Ἀλβανίας οὐδεὶς νεωτερισμὸς ἢ ἄλλη τις μεταρρύθμισις κρατικῆ ἐπεμβάσει ἐνεργήθη ἢ ἐνεργεῖται καὶ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Προφήτου δέονται ἀραβιστὶ καὶ οἱ καθολικοὶ λατινιστὶ ἀναγνωρίζοντες οἱ μὲν τὸν Πάπα Ρώμης ὡς θρησκευτικὸν αὐτῶν ἀρχηγόν, οἱ δὲ τὸν Καλίφην τῆς Κων)πόλεως, οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Ἀλβανίας βλέπουσι τὰς ἐκκλησίας των βία ἀρπαζομένας ὑπὸ τοῦ Κράτους ἢ ὀργάνων τῆς ἐθνικιστικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς. Βλέπουσιν τοὺς μητροπολίτας των ἐν ἔξορίᾳ καὶ τοὺς ἱερεῖς των φυλακίζομένους, κακο-

1. Βιδ Γουλιέλμος, Φρειδερίκος, Ἑρρίκος, Γερμανὸς πρίγκηψ τοῦ VIED. Ἐξελέγη ἡγεμὸν (μπρέτ) τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους, ἔφθασε εἰς τὴν Ἀλβανία κατὰ Φ)ριον τοῦ 1914, ἀλλὰ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἡγεμονίαν τὴν 3 Σεπ)ρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἐβασίλευσε δηλ. ἐπὶ 6 μῆνες. Διάφορα εἶδη τοῦ βασιλικοῦ του ἀνακτόρου στὰ Τίρανα, ὅπως σερβίτσια κλπ. ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Κέρκυρα καὶ σώζονται ἐκεῖ ἐπιδεικνυόμενα ἀπὸ διάφορες οἰκογένειαι. Οἱ καθολικοὶ τῆς ἄνω Ἀλβανίας γνωστοὶ ὡς Μιρδίτες, ἦσαν ἀσούδοτοι ἀπὸ τὸν σουλτᾶνο καὶ ἡμιανεξάρτητοι. Ἔδιναν στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν πρίγκηπά τους (Πρέγγ) .Βλ. Μ. Μπότοαρης τοῦ Χρ. Χρηστοβασίλη καὶ Ἡπ. Χρον. τοῦ 1973 σελ. 48.

ποιουμένους, ἐξοριζομένους καὶ ὑφισταμένους τὰ πάνδεινα, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ δεχθῶσι τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν ἐν ταῖς ὀρθοδόξοις ἐκκλησίαις καὶ νὰ συλλειτουργήσωσι μετὰ τοῦ αὐτοχειροτονήτου Φὰν Νόλη καὶ τῶν ἱερέων αὐτοῦ.

»Οἱ τέσσαρες μητροπολῖται τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Β. Ἠπείρῳ ὀρθοδόξων περιφερειῶν Κορυτσᾶς, Μπερατίου, Δυρραχίου καὶ Ἀργυροκάστρου διατελοῦσιν ἐξόριστοι. Οἱ ἀντιπρόσωποί των, ἐφυλακίσθησαν ἐξωρίσθησαν, ἀντεκατεστάθησαν κυβερνητικῇ ἐπεμβάσει δι' ὀργάνων τῆς ἐθνικιστικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀλβ. Κυβερνήσεως. Πανταχοῦ ὅπου τοῦτο ὑπῆρξε δυνατὸν αἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι ἀπεσπάσθησαν κυβερνητικῇ ἐπεμβάσει, ὅπως ἐν Κορυτσᾷ ἡ ἐκκλησία Ἀγ. Γεώργιος καὶ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως, ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἡ ἐκκλησία τῆς Μητροπόλεως καὶ ἡ Μητρόπολις αὐτὴ αὕτη παραδοθεῖσα ὑπὸ τῶν καταλαβόντων αὐτὴν μουσουλμάνων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μπεσῆμ ἐφέντη Γκέκα φαρμακοποιῦ εἰς τὸν γνωστὸν ὡς κομιτατζῆ Παπαπάνο, ἐκδιωχθέντος τοῦ τέως ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Μεγαλοσκοκονόμου Ἀθανασίου.

»Ἐν Αὐλῶνι ἡ ὀρθόδοξος Μητρόπολις ἀφηρέθη τῆς κατοχῆς τῶν ὀρθοδόξων καὶ παρεδόθη εἰς ὀμάδα ἐθνικιστῶν μουσουλμάνων καὶ ὀρθοδόξων. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες ἐπροτίμησαν νὰ τελῶσι τὰς θρησκευτικὰς τῶν τελετῶν εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς τῶν χωρὶς νὰ ψάλληται ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁ διοικητὴς Αὐλῶνος ἠναγκάσθη πρὸς πρόληψιν ταραχῶν νὰ διατάξῃ τὴν ἀπόδοσιν μετὰ τινὰς ἡμέρας...

»Ἡ παρατηρουμένη εἰς τὰ περί τὴν Μιρδιτιάν διαμερίσματα ἀλλαξοπιστία εἶναι γεγονὸς σύνηθες ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ μήτηρ τοῦ τελευταίως δολοφονηθέντος ἀρχηγοῦ τῶν Μιρδιτῶν (Καθολικῶν) Πρέγκα πασᾶ Δόδα, ἡ γηραιᾶ Μαργέλλα ἦτο μουσουλμανὶς ἀσπασθεῖσα τὸν καθολικισμὸν κατὰ τὸν γάμον της.

»Ὁ ἄλλοτε καθολικὸς πρωθιερεὺς τοῦ Δυρραχίου Δὸν Νικόλαος Κατσιόρης, σήμερον θαλαμηπόλος τῆς Αὐτοῦ Ἀγιότητος τοῦ Πάπα, ἦτο ἐπίσης τέκνον μουσουλμανικῆς οἰκογενείας.

»Ἡ ὑψηλὴ Πύλη, ἥτις μόνον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀλβανίας καὶ Ἠπείρου εἶχε ἀπηγορευμένην τὴν χρῆσιν κωδῶνων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καιροσκοπικῶς πολιτευομένη, εἰς τοὺς καθολικοὺς ἐπέτρεπε καὶ τὴν προπαγάνδα πρὸς ἀλλαξοπιστίαν.

»Τὸ γεγονὸς ἐπομένως τῆς ἀλλαξοπιστίας τοῦ δόκτωρος ΣΑΑΔΕΝΤΙΝ ἀσπασθέντος τὸν καθολικισμὸν ὅπως νυμφευθῆ τὴν ἀνεψιᾶν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μιρδιτῶν Μάρθαν Δόδα, εἶναι ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην, ἐναντίον τῶν ὁποίων οὐδ' αὐτὴ ἡ κυβερνησις τῶν Σουλτάνων τῆς Κων)πόλεως ἠδυνήθη νὰ ἀντιδράσῃ. Εἶναι

ὅθεν ὄλως τολμηρὸν νὰ ἐπιζητῆ ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις νὰ τῆς καταλογισθῆ ὡς δεῖγμα ἐλευθεριότητος καὶ ἰσοπολιτείας ἐκ μέρους τῆς ἡ διατήρησις εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τοῦ δόκτορος Σααντεντίν, ὅστις ἐξ ἀπλοῦ μουσουλμάνου ἱατροῦ μετεβλήθη εἰς συγγενῆ τοῦ ἰσχυροτάτου οἴκου τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μιρδιπῶν...».

Γενικώτερα, ὡς πρὸς τὴν ἐχθρότητα τοῦ Καθολικισμοῦ ἐναντίον τῆς Ὁρθοδοξίας, ἴδου πῶς ἐκφράζεται ὁ σοφὸς μεσαιωνοδίφης ἐπτανή-

Ἐξοριστὸς τῶν Ἱταλῶν καὶ Ἀλβανῶν ὁ μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου Βασίλειος καταγόμενος ἀπὸ τὸ Λάποβον Β. Ἡλείου κηδεύεται (1935) στὸ Δελβινάκι Πωγωνίου, ὅπου εἶχε μεταφέρει τὴν ἔδρα του.

σιος Σπ. Ζαμπέλιος : «Ἐνῶ ὁ Μωάμεθ ἐφλεβοτόμει, ὁ Πάπας ἐπνευματοτόμει... (1). Συναγωνισμὸς τερατώδης συνήφθη κατὰ τὴν σύλλησιν τῆς χώρας μας μεταξὺ Εὐαγγελίου καὶ Κορανίου...

Εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα φόρος αἵματος μόνον. Εἰς τὴν χριστιανοκρατουμένην φόρος φρενός. Οἱ γενίτσαροι τῆς Ρώμης ἐπήνεγκον εἰς τὰς προπεύρας τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως ζημίαν

1. Σπ. Ζαμπέλιου, Κρητικοὶ Γάμοι, 1856. Ἱστορικὰ σκιαγραφήματα 1857.

τὴν ὁποῖαν ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 ὤφειλε νὰ αἰσθανθῆ κατάκαρδα. Αἱ ζημίαι δὲ αὗται εἶχον συνεπείας τὰς ὁποίας καὶ σήμερον (1857) ἀκόμα συναισθανόμεθα καίτοι μικρὰν λαμβάνομεν φροντίδα νὰ τὰς ὑπολογίσωμεν καὶ διακριθώσωμεν...» Εἰδικώτερα δὲ τέλος ὑποστηρίζεται ἀπὸ πολλοὺς σοβαροὺς ἱστορικοὺς, ὅτι ὁ Ὁρθόδοξος Ἑλληνισμὸς ὑπέστη ἀπείρως χειρότερα κακὰ ἀπὸ τὸν Καθολικισμὸν παρὰ ἐκ μέρους τῶν τούρκων.

Κατὰ τὸν Κλ. Νικολαΐδην (άνωτ.) τὰ αἷτια τῆς ἀλβανικῆς κινήσεως πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὸν θρίαμβο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, ὁ ὁποῖος πολὺ δυσaráεστησε μερικοὺς Εὐρωπαϊκοὺς κύκλους (σελ. 626). Ἀφειτηρία δὲ ἔχει τὸ Λονδίνο, ὅπου τὸ 1828 ἐξεδόθη γιὰ πρώτη φορά ἡ Π. καὶ Νέα Διαθήκη ἑλληνιστὶ στὸ ἀλβανικὸ ἰδίωμα «ἐπειδὴ ἦτο δύσκολος ἡ ἐπινόησις ἀλβανικῶν γραμμάτων πρὸς ἐπιτύχασιν» (1). Ἡ ὅλη κίνησις δὲ τῶν ξένων προπαγανδῶν σημειοῦται μόνον πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῶν ἀλβανοφώνων καὶ βλαχοφώνων ὀρθοδόξων, οἱ ὁποῖοι ἐθεωροῦντο ἐκμεταλλεύσιμος λεία στὰ σχέδια τους, ὡς ἑτεροφώτων τῶν Ἑλλήνων, θρησκευτικῶς, ὅπως ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω.

Γιὰ τοὺς μουσουλμάνους ἀλβανοὺς δὲν ὑπῆρχε θέμα, γιὰτὶ αὐτοὶ ἐθεωροῦντο τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἐσκέφθησαν κάτι τὸ διαφορετικὸν ἀπὸ ἐθνικιστικῆς ἀπόψεως.

Καθὼς ἐπίσης οὔτε γιὰ τοὺς καθολικοὺς ἀλβανούς, γιὰτὶ αὐτοί, ἐθεωροῦντο «ἡμέτεροι», ἐπειδὴ διέκειντο ἐχθρικώτατα πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους.

Ἐιδικώτερα, πρὸς τὸν σκοπὸ νὰ ἐξερεθίσουν, κατὰ τὸν Κλ. Νικολαΐδην, τοὺς ἐν λόγῳ ἀλβανοβλάχους κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου προστατευομένου ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ τοὺς ἐξωθήσουν στὶς ἀγκάλας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας «ἐξυπηρετοῦντες καὶ πολιτικοὺς σκοποὺς ἄλλων κρυφίων ἐντολέων» διενεμήθη εἰς χιλιάδες ἀντιτύπων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν κατὰ τὸ ἔτος 1888 ἡ προκήρυξις ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα τῆς σελ. 17 ἀποτελεῖ καὶ λίβελλον τοῦ χειρίστου εἴδους.

Ὁ ἐν λόγῳ λίβελλος, ἀρχίζει μὲ πομπώδη ἐγκώμιον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ἀγαθὰ τοῦ ὁποίου λέγει ἀπήλαυσαν μέχρι τώρα ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐκτὸς τῶν ἀλβανῶν.

«Τοῦτο ἀποτελεῖ αἶσχος δι' ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, τονίζει ἡ προκήρυξις, πρώτη στὴ σημειούμενη ἀλβανιστικῆ κίνησις στὸ εἶδος τῆς,

1. Τὸ 1827 ἐξεδόθη καὶ στὴν Κέρκυρα ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Εὐβοίας ἡ Ἀργυροκαστρίτη «Ἡ Καινὴ Διαθήκη». Γραικικὴ καὶ Ἀλβανικὴ, ἐπιστοσία Γρ. Εὐβοίας. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Διοικήσεως. Κορφοί. 1827.

διότι οἱ Ἄλβανοι εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν πεπολιτισμένων τῆς γῆς λαῶν, τῶν Πελασγῶν.

» Ἄλλα τὸ μέγιστον κακὸν δὲν προέρχεται ἐξ Ἑλλάδος ἢ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ ἐστίας τοῦ Σατανᾶ, ὁπόθεν ἐξυφαίνονται πάντα τὰ σατανικὰ σχέδια πρὸς καταπίεσιν καὶ ἐμετάλλευσιν τοῦ ἀλβανικοῦ Ἔθνους καὶ ὅπου μεταχειρίζονται τὸν Χριστόν, μεταποιοῦντες αὐτὸν ὡς δολοφόνον. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς ἀφότου ὑπῆρξεν ὁ κόσμος ὑπῆρξεν ὁ Σωτὴρ τῶν καταπιεζομένων καὶ ὄχι τῶν τυράννων καὶ δημίων. Ἐπομένως ὀφείλουσι σήμερον οἱ Ἄλβανοι νὰ φωνήσωσι πρὸς τοὺς λαοπλάνους τούτους ἀντιπροσώπους τοῦ Χριστοῦ : « Αἴσχος, μυριάκις αἴσχος εἰς ὑμᾶς τοὺς ἀξιοῦντας ὅτι εἴσθε οἱ πνευματικοὶ ἡμῶν πατέρες, ἐνῶ εἴσθε οἱ δήμοι ἡμῶν ».

Ἐν συνεχείᾳ καταδεικνύεται στοὺς ἀλβανούς ὅτι οἱ μόνοι ἀληθινοὶ τοὺς φίλοι εἶναι οἱ σύμμαχοι Ρουμάνοι. Γιατὶ στὴ Ρουμανία 20 χιλιάδες μέλη μιᾶς φιλαλβανικῆς ἐταιρίας θυσιάζουν ἀνὰ ἓνα φράγκο μηνιαίως ὁ καθένας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀλβανῶν.

» Ἀπὸ 450 ἐτῶν, συνεχίζει ἡ προκήρυξις πρὸς τοὺς ἀλβανοβλάχους, μᾶς ἐξουσιάζει ὁ τοῦρκος. Ἄλλ' οὐδέποτε οὗτος ἐπειράθη νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐθνικότητα. Ἐὰν δὲ κάποτε ἐξηγέρθημεν κατὰ τοῦ Κυριάρχου ἡμῶν τούτου ἐγένετο τῆ ὑποκινήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Κληροῦ, τοῦ ἀδυσωπήτου τούτου ἐχθροῦ τοῦ Ἰσλαμικοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπὸ αἰώνων συστηματικῶς ὑπονομεύει καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου ἐξήκει νὰ καταχρασθῇ καὶ τῆς εὐπιστίας ἡμῶν διὰ τὰ κακοῦργα αὐτοῦ σχέδια.

» Ἄλλα μὴ λησιμονεῖτε ἀδελφοὶ Ἄλβανοί, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπλασε τοὺς λαοὺς πρὸ τῶν θρησκευμάτων. Ὅπως σώσωμεν τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀπὸ τῆς δῆθεν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ταύτης, ἀπὸ τοῦ κρυφίου τούτου ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, ὀφείλομεν νὰ ταχθῶμεν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Κράτους τῶν Ὀθωμανῶν.

» Τὸ Τουρκικὸν Κράτος εἶναι ὁ ἀληθὴς καὶ μέγας ἡμῶν προστάτης, ἡ ἐλπίς ἡμῶν, τὸ στήριγμα ἡμῶν. Ὅταν δὲ πεισθῇ ὁ Σουλτάνος περὶ τῆς ἀφοσιώσεως ἡμῶν, δὲν θὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ βεβαίως εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, οἵτινες εἶναι καὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ». Ἡ ἐν λόγῳ προπαγανδιστικὴ προκήρυξις τῶν Καθολικῶν ἀποκαλύπτει τὸν χαρακτῆρα καὶ τοὺς ἀληθινοὺς σκοποὺς: ὅπως ἐξασθενήσουν καὶ βλάψουν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖο, ἀπαρνοῦνται καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, « καὶ ταπεινοῦνται, ἔρπονται χαμαιπέστατα πρὸ τοῦ Ἰσλαμικοῦ » τονίζει ὁ Νικολαΐδης. Μαρτυρεῖ ὅμως ἀθέλητα καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Κληρὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἀδιάκοπα ἠγωνίζετο νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοῦ τουρκαλβανικοῦ ζυγοῦ.

Φωτεινές πρωτοβουλίες για μιὰ Ἑλληνο ἀλβανικὴ ἐνότητα. Διαπιστώσεις καὶ κρίσεις γύρω ἀπὸ τὴ δημιουργία ἀλβανιστικῆς κινήσεως.

Μέχρι καὶ τοῦ τέλους περίπου τοῦ 19ου αἰῶνος ἐλάχιστοι μωαμεθανοὶ ἀλβανοὶ εἶχαν ἐθνικὴ συνείδησι. Ὅλοι τους δὲν εἶχαν καμμιὰ ἐθνικὴ φιλοδοξία καὶ ἐταυτίζοντο μὲ τοὺς Τούρκους. Ἀλβανία μὲ τὴ σημερινὴ ἔννοια δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Στὴν πραγματικότητα ἦταν Ὀθωμανικὴ κατοχὴ (1).

Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ ἀναμφισβητήτου αὐτοῦ φαινομένου ἦταν, ὅτι μετὰ τὴ δημιουργία ἐλευθέρας Ἑλλάδος, οἷοιτε ἀνεμίχθησαν οἱ ξένες προπαγάνδες γιὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν επέκτασί της καὶ δημιούργησαν μιὰ κάποια ἐθνικιστικὴ κίνησι ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ τότε ἀκόμα οἱ Ἀλβανοὶ δὲν συνεκινήθησαν! Ἐτοι ἐμφανίζονται στὸ σύνολό τους ὑπεραμυνόμενοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ καθεστώτος καὶ μὲ ἐξαιρέσεις, κινούμενες ὑπὲρ μιᾶς ὁμοσπονδιακῆς ἐνώσεως Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας!

Κατὰ τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου (1878) ἐκ μέρους ἀλβανῶν προκρίτων ὑπεβλήθη ὑπόμνημα πὺ ἐζητοῦσαν σύμπηξι Ἑλληνοαλβανικῆς Ὁμοσπονδίας (2).

Ἐπίσης κατὰ τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔτος διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις στὴν Κων)πολι μεταξὺ τοῦ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων τοῦ Ἀλβανικοῦ Ἔθνους πὺ ὑπῆρχαν στὴν Ὀθωμανικὴ Γερουσία. Οἱ ἐν λόγῳ διαπραγματεύσεις εἶχαν ὡς βάσι, ὅτι ἡ Ἀλβανία θὰ καθίστατο φόρου ὑποτελῆς στὴν Ἑλλάδα. Ἐναυάγησαν ὅμως ἔνεκα τῶν παραλόγων ἀξιώσεων τῶν ἀλβανῶν γερουσιαστῶν ἐπὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐδαφῶν (3).

1. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄπειρα δείγματα: Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βελῆ πασᾶς, σὲ γράμμα του πρὸς τοὺς Σουλιῶτες ὀρκιζόμενος (1803), ὅτι θὰ εἶναι συνεπῆς σὲ ὅσα λέγει, γράφει: «Κι' ἂν δὲν σταθοῦμε εἰς τὰ ἐπάνω γραμμένα μας, νὰ εἴμεθα ἔξω ἀπὸ τὴν τούρκικη πίστι κλπ.» Δὲν ὀρκίσθηκε στὴ Μωαμεθανικὴ πίστι ἢ τοῦ Ἰσλάμ ἀλλὰ τὴν τούρκικη, τόσο συνειδητὸς τοῦρκος ἦταν! Βλ. «Τὸ ἀθάνατο 1821» τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, Ἀθῆναι 1972 σελ. 142, τῆς Ἀγαθῆς Νοτίδου «Σουλιῶτες, οἱ πρόδρομοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821».

2. Ν. Καζάζη «Ἑλληνοαλβανικὴ συνεννόησις» Ἀθῆναι 1907 σελ. 51.

3. Ἀνέκδοτα διπλωματικὰ ἔγγραφα καὶ ἐκθέσεις ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Στ. Σκουλούδη. Ἐκδοσις τῆς Πολιτ. Ἐπιθ)σεως «Νέα Ἐποχὴ» Ἀθῆναι 1927.

Σχετικῶς, καὶ ὁ Σ. Γυαλίστρας (άνωτ.), γράφει: «Γεγονὸς χαρακτηριστικόν, καταδεικνύον τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἐξήσκει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ ἢ Ἑλλάς, ἀποτελεῖ τὸ ὑποβληθὲν ἐν ἔτει 1847 ὑπόμνημα Ἀλβανῶν μεγιστάνων 55 καζάδων, συμπεριλαμβανομένων τοῦ Βερατίου καὶ τοῦ Αὐλῶνος, οἵτινες ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος τὴν ἔνωσιν τῆς Ἀλβανίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

»Τὸ περίεργον τοῦτο ἔγγραφον δημοσιευθὲν μεταγενεστέρως ὑπὸ τῆς ἔφημερίδος «Αἰών» εἶναι συντεταγμένον ἑλληνιστὶ καὶ τυγχάνει ἄξιον ἐνδιαφέροντος ἐπὶ πλεόν τῆς ἱστορικῆς του πλευρᾶς καὶ λόγῳ τοῦ γλωσσολογικοῦ του ἰδιώματος. Περιοριζόμεθα εἰς τὴν ὑπόμνησιν τοῦ ἔγγραφου τούτου, παραλείποντες νὰ ἀναφέρωμεν εἰδικὰς μελέτας διαφόρων Εὐρωπαίων, οἵτινες κατὰ καιροὺς ἐπιστοποίησαν τὴν συγγένειαν τῶν δύο γειτόνων». Καὶ ἐπιλέγει: «Ἀλλὰ καὶ μεταγενεστέρως παρατηρήθη μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ στοιχείου ἐν ρεῦμα πρὸς πλήρη συνεννόησιν τῆς Ἀλβανίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος» (1).

Ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς Δ. Τσάκωνας ὁμιλῶν κατὰ τὸ 2ον Πανεπιστημικὸν Συνέδριον, ἀνέφερε καὶ τὰ ἑξῆς σχετικά: Ἔρχομαι νὰ σᾶς κάμω μιὰ ἀποκάλυψιν ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες, μιὰ ἀποκάλυψιν ποὺ συνδέεται μὲ τὰ ταξίδια μιᾶς ἀποστολῆς ἀλβανῶν στὴν Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁθωνος, δυστυχῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀκριβῶς ποὺ πέθαινε ὁ Κωλέττης καὶ ἰδοὺ τί εἶπε ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἀλβανῶν προκρίτων πρὸς τὸν Ὁθωνα τὴν κρίσιμην ἐκείνην στιγμὴν:

«Οἱ μπέηδες τῆς Νοτίου, Μέσης καὶ Βορείου Ἀλβανίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Καθολικῶν φυλῶν Μαλισόρων καὶ Μιρδιτῶν ὑπογραφομένων οἱ Μερεντίται τοῦ Πρέγκα, δηλώνουν τὰ ἑξῆς:

«Ἐνῶ ἔσεῖς οἱ Ἕλληνες ἐνωρὶς ἀπηλλάγητε τοῦ ἀναχρονιστικοῦ ζυγοῦ τῶν Ὁθωμανῶν καὶ ἀναπτύξατε ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν καὶ ἐμορφώθητε, ἐμεῖς οἱ Ἀλβανοὶ τούναντίον ὑπὸ 32 Σουλτάνους ἐμείναμε γυμνοὶ καὶ πτωχοὶ ἐπὶ τῶν φαλακρῶν βράχων μας καὶ διὰ τοῦτο, μὴ γνωρίζοντες τί νὰ πράξωμεν, καταλήξαμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν, ἂν

1. Ἐφημ. «Αἰών», φυλ. 14-7-1880. — Ἐφημ. «Κλειώ» Τεργέστης, φυλ. 879 τῆς 22 Μαΐου 1878. Μιὰ προσωπικὴ σχετικὴ μαρτυρία: Τὸν χειμῶνα τοῦ 1918-1919 στὴν Κόνιτσα διέμεναν πολλοὶ μπέηδες κυρίως ἀπὸ τὴ Μεσσαριὰ ἐν ἀναμονῇ τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου τῆς Εἰρήνης, μετὰ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Μεχμέτ Φράσιαρης. Συνομιλῶν σχετικῶς μετ' αὐτοῦ γύρω ἀπὸ τὴ φήμη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ὑποβληθῇ ὑπόμνημα ἀπὸ τοὺς ἐν λόγῳ μπέηδες πρὸς τὸ Συνέδριον ποὺ θὰ ζητοῦσαν Ἐνωσὶ μὲ τὴν Ἰταλία μᾶς ἀπήντησε: «Ἐμεῖς ἐστείλαμε ἀνθρώπους στὸ Παρίσι καὶ γυρεύουμε νὰ κάνωμε Ἀλβαν. Βασίλειον. Ἄν δὲν τὸ κατορθώσωμε τότε θὰ ζήσωμε μὲ τ' ἐοᾶς ποὺ εἶμεστε ἓνα γαῖμα. Οἱ Ἰταλοὶ γιὰ τ' ἐμᾶς εἶναι ξένοι».

βεβαίως μᾶς θέλετε, νὰ σᾶς προτείνωμεν νὰ γίνωμε σουδῆτοι σας (= ὑπήκοοί σας).

»Δι' ὃ καὶ σᾶς προσφέρομεν ἀμέσως τὸ κάστρο τῆς Αὐλῶνος καὶ θὰ σᾶς παραδώσωμεν ὡς ὁμήρους τὰ τέκνα μας, σεῖς δὲ θὰ μᾶς δώσετε τὸν λόγον τῆς τιμῆς σας, ὅτι θὰ σεβαστῆτε τὴν τιμὴν τῶν χαρεμίων μας καὶ θὰ μᾶς δώσετε τόσα γρόσια διὰ τὴν ἐξοικονόμησίν μας».

Ἐπρότειναν, συνέχισε ὁ ὁμιλητής, τὴν ἔνωσιν τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἦταν δυστυχῶς μεγάλο ἀτύχημα, ὅτι τὴν ἡμέρα πού ἡ ἀλβανικὴ ἀντιπροσωπεῖα ἦταν στὸν Πειραιᾶ, τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἀπέθνησκε ὁ μεγαλύτερος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ὁ Ἰωάν. Κωλέττης, ὁ Ἡπειρώτης Κωλέττης (1774 - 1847) (1).

Τὸ ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἐστεροῦντο ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀλβανίας κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος εἰσῆλθαν στὴν Ἑλλάδα καὶ πολεμοῦσαν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐλάχιστοι, ὡς μισθοφόροι τῶν τούρκων, κατὰ τῆς ὁμοθρήσκου Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας.

Κλασσικὸ δεῖγμα ἀπουσίας ἐθνικῆς ἀλβανικῆς συνειδήσεως, ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἐξῆς περιστατικόν: ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνταρσίας ἐναντίον τοῦ σουλτάνου ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, συνεφωνήθησαν μεταξὺ ἐλλήνων καὶ τουρκαλβανῶν, ὅπως ὁμοῦ συνεργασθοῦν ὡς σύμμαχοι πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὅποτε ἀντιπροσωπεῖα ἐλλήνων καὶ τουρκαλβανῶν ὑπὸ τὸν ἀδελφικὸ φίλο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ταχῆρ Ἀμπάζη ξεκίνησε ἀπὸ τὰ Γιάννενα πρὸς Πελοπόννησο γιὰ νὰ ἔλθῃ σ' ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀρχὴ ἀπ' εὐθείας, ἵνα τεθοῦν σ' ἐφαρμογὴ ἐκεῖνα πού εἶχαν ἀπὸ κοινοῦ ἀποφασισθῆ. Στὸ δρόμο τους δὲ εἶδαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν γιὰ ἐλληνικὴ - χριστιανικὴ ἐλευθερία, εἶχαν βεβηλώσει τζαμιά, παραβιάσει χαρέμια κλπ. Καὶ τότε μπροστὰ σ' ἐκεῖνα τὰ γεγονότα εἶδαν νὰ προσβάλλεται τὸ θρησκευτικὸ τους αἶσθημα καὶ διέκοψαν τὸ ταξίδι τους, ἀθέτησαν τὶς σχετικὲς συμφωνίες καὶ γύρισαν πίσω φανατικώτατοι διῶκτες τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Σπ. Τρικούπης (Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. Βορ, σελ. 391, Λονδίνον, ΑΩΝΔ') σημειώνει: «Θὰ ἀπορήσουν ἴσως οἱ μεταγενέστεροι πῶς ἐμωράνθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν οἱ Ἀλβανοὶ ἐν ᾧ ἐξεδίδοντο προκηρύξεις καὶ ἦσαν καὶ τόσα ἄλλα φανερά δείγματα τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οἱ Ἀλβανοὶ οὔτε γράμματα ἤξεύρουν, οὔτε ἀνταποκρίσεις ἔχουν, οὔτε φροντίζουν

1. Ἐφημ. «Ἡπειρωτικὰ Νέα» Ἀθηνῶν τῆς 31 - 12 - 1971

νά μάθωσι τί γίνεται ἄλλοῦ». Οἱ τουρκαλβανοὶ κυρίως τῆς Ν. Ἀλβανίας (Τόσκηδες) πολλές φορές ἐφαίνοντο φθονεροὶ καὶ σκληροὶ πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους σουλτανικοὺς καὶ συγκαταβατικοὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνες, πρὸς τοὺς ὁποίους, ὄχι σπανίως παραιτοῦσαν καὶ θέσεις ὄχυρές. Ὑποληπτόμενοι δὲ τὴν ἀνδρεία, τὴν πίστι καὶ τιμότητα τῶν Σουλιωτῶν κ.ἄ. ἐπρόδιδαν πολλές φορές τὰ συμφέροντα τῶν τούρκων, γιατί φιλικὰ φερόμενοι τὴν μὲν νύχτα ὁμιλοῦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνες, τὴν δὲ μέρα ἔκαναν πλαστὸ πόλεμο, πυροβολώντας στὸν ἀέρα, ὅπως μαρτυράει ὁ ἠπειρώτης καὶ ἀγωνιστῆς τοῦ 1821, Γεώργ. Γαζῆς, Δελβινακιώτης, γραμματικὸς τοῦ Καραϊσκάκη. Πολλές φορές μάλιστα ἐπρομήθευαν στοὺς Ἕλληνες πολεμοφόδια ἢ τροφές πού τις ἐπωλοῦσαν σ' αὐτούς, ἔχοντας τὸν πόλεμο σὰν ἐμπόριο (1).

Τῇ διαπίστωσι τῆς ἐλλείψεως ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐθνικῆς ἐνότητος, κάνει ἐπιγραμματικώτατα καὶ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας Πάσιτς, τὸ 1913, πρὸς τὸν «Χρόνο» τῶν Παρισίων, ὅταν συνεζητεῖτο τὸ θέμα τῆς δημιουργίας αὐτονόμου Ἀλβανίας, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου:

«Ἡ δημιουργία αὐτονόμου Ἀλβανίας, ἔλεγε, θ' ἀπετέλει τὴν ἐγκατάστασι μονίμου πηγῆς διασαλεύσεως τῆς εἰρήνης, δεδομένου ὅτι οὐδεμία ἐνότης ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἄλβανικῶν φυλῶν. Ἡ καλύτερα λύσις θὰ ἦτο ἡ ἐπαναφορὰ τῆς θέσεως, ἣν ἡ Ἀλβανία εἶχε κατὰ τὸν μεσαίωνα. Οἱ Ἀλβανοὶ ἀπειλοῦν τότε τμήμα τῆς Βυζαντινῆς καὶ τῆς Σερβικῆς μοναρχίας, χάρη εἰς τὴν ἔχουν εἰδικὰ προνόμια, ἀλλὰ διατηροῦντες τὴν φυλετικὴν τῶν ὑπόστασιν κλπ. Ἰδικόν των κράτος οἱ ἄλβανοὶ δὲν δύνανται νὰ συμπήξουν. Εἶναι φυλαὶ πρωτογενεῖς, ἡ μία ἐχθρεύεται τὴν ἄλλην. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων δὲν ἔχουν κοινὴν ἱστορίαν. Μὲ 3 θρησκείας, μὲ 3 ἐκκλησίας, πῶς θὰ καταρτίσουν ἓνα κράτος ὁμογενές; Ἐὰν ἐγίνετο ἡ Ἀλβανία αὐτόνομος θὰ μετεβάλλετο εἰς ἐστίαν ταραχῶν καὶ ραδιουργιῶν».

«Αἱ γνῶμαι αὗται τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τοῦ Σερβοτουρκικοῦ πολέμου, ἐκτὸς ἄλλων στηρίζονται καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν λόγων, τέλος δὲ δικαιολογοῦνται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας στάσεως τῶν ἄλβανῶν πρὸ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, μηδέποτε ἀξιωσάντων πράγματι τὴν ἴδρυσιν Ἀλβανικοῦ Κράτους, ἀλλ' ἀνέκαθεν ἐπιδιωκόντων νὰ προσπορίζωνται ὡς παραδυνάσται τοῦ Τούρκου κατακτητοῦ, ὅσον ἔνεστι πλείονα ὀφέλη διὰ τῆς διαρπαγῆς καὶ

1. Γεωργ. Γαζῆ, Δελβινακιώτης: Λεξικὸν Ἐπαναστάσεως κλπ. σελ. 21 Ἰωάννινα 1971.

τῆς τυραννίας τῶν ἄλλων ὑποδούλων χριστιανικῶν ἐθνικοτήτων τῆς Βαλκανικῆς» (1).

Πολλές τουρκαλβανικές προσωπικότητες κατὰ καιρούς, ὅπως ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ Αὐλώνας (1903) κ.ἄ. πίστευαν, πὼς προτιμώτερη εἶναι μιὰ Ἑλλὰς φίλη καὶ σύμμαχος ἀπὸ μία Ἰταλία ποὺ ἐπωφθαλμιᾷ τὴν Ἀλβανία, ἕτοιμη νὰ στραγγαλίση τὴν ἐλευθερία τῶν Ἀλβανῶν (2).

Ἐκτὸς δὲ τῶν σχετικῶν παραδειγμάτων ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως καὶ ἐκείνων τῶν περιστατικῶν ποὺ ἀναφέρει ὁ Ρενὲ Πυώ, ἕνα

Τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου κοντὰ στὸ Χωριὸ Πολύτσα-
νη τῆς Β. Ἠπείρου. Ἀπὸ ἐδῶ ἔδρασε καὶ ἐδῶ ἐτάφη ὁ Μητροπολί-
της Δρυϊνουπόλεως Σοφιανός, ποὺ μέ τοὺς θαρραλέους ἀγῶνες
του ἐσταμάτησε τὸν ἐξισλαμισμό ὅλης τῆς περιοχῆς καὶ γιέσωσε
τὸν ἐλληνοχριστιανικὸ χαρακτήρα της, γύρω στὰ 1711

ἀνάλογο παίρνομε καὶ ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τῆς Νέας Ὑόρκης «Ἐνιαία Ἠπειρος» τῆς 1ης Μαΐου 1962, μὲ τίτλο «Οἱ μουσουλμάνοι τῆς Κορυτοῦσας ἐζήτουν νὰ ζήσουν μὲ τὴν Ἑλλάδα». Ὅταν διεδίδετο κατὰ τὸ 1913, ὅτι τὴν Κορυτοῦσᾶ θὰ ἔπαιρνε ἡ Ἀλβανία, γράφει αὐτόπτης μάρτυς ὁ Παν. Μανέτας, ὁ μουφτῆς Κορυτοῦσας ἔκαμε σχετικὲς δηλώσεις μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Πρόκειται περὶ τοῦ μεγαλυτέρου ψεύδους, εἶπε. Οἱ Τουρ-

1. Ἰωάν. Ζερβοῦ: «Ἱστορία τοῦ Σερβοτουρκικοῦ πολέμου 1912-1913», Ἀθῆναι 1915.

2. Στ. Γκατσοπούλου: «Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου Κονίτσης», 1972.

καλβανοὶ τῆς Κορυτσᾶς οὐδέποτε ἐξέφρασαν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν. Ἡμεῖς ἀπὸ καιροῦ ἐθέσαμεν τὴν πατρίδα μας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ προσφιλεστάτου Βασιλέως μας Κωνσταντίνου. Ἄν μᾶς πωλήσῃ εἰς τοὺς Αὐστριακούς, αὐτὸς θὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του. Ἡμεῖς δὲν θὰ χωρισθῶμεν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἀδελφούς μας. Εἰς τὰς φλέβας μας ἔχομεν τὸ ἴδιον αἷμα, διότι πραγματικῶς εἶναι οἱ μόνοι ἀδελφοί μας. Θέλομεν νὰ ζήσωμεν μαζί τους. Γνωρίζομεν δέ, ὅτι πλησίον των θὰ ζήσωμεν ὡς ἀδελφοὶ καὶ θὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς. Σᾶς παρακαλῶ νὰ δώσετε εἰς τὰς δηλώσεις μου τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν δημοσιότητα, ἵνα μάθουν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία, διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ἐπὶ τέλους, ὅτι εἰς μάτην ζητοῦν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Ἑλληνας διὰ νὰ μᾶς ἀπορροφήσουν μίαν ἡμέραν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πρέπει νὰ μάθουν, ὅτι εἴμεθα ἀχώνευτοι διὰ τὸ στομάχι των...».

Ἀκόμα καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς κατὰ τὸν τελευταῖο Παγκόσμιον Πόλεμον, ὠρισμένοι προύχοντες Ἄλβανοὶ ἤλθαν σὲ συνεννόησι μὲ Ἑλληνας τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ ἵδρυσι Ἑλληνο-Ἀλβανικῆς Ὀμοσπονδίας, ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ ἡ κίνησις ἀπέτυχε (1).

Καὶ ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς παραλλήλως, ἐκτὸς τῶν ὄσων ἀναφέραμε ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ποὺ διέγνωσαν ποῖο εἶναι τὸ πραγματικὸ συμφέρον τῶν δύο γειτονικῶν ἀδελφῶν λαῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Παν. Γιωτόπουλος, βουλευτὴς Ἰωαννίνων κ.ἄ. (2).

Ἐσχάτως δὲ ὁ Ἄλ. Μαρμόπουλος ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

«Ἐπέστη, νομίζομεν, ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὧμὰ ρεαλιστικὸν κόσμον

1. Γ. Σιωμοπούλου: «Ἄλβανοὶ καὶ Ἑλληνες». Ἠπ. Ἔστια 1974, σελ. 291, Βλ. καὶ Ἀγαμέμν. Κομματᾶ: «Χασὰν Ὀδυσσεᾶς ὁ Ἀργυροκαστρίτης», Ἀθῆναι 1972. Κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου εἶναι, ὅτι Ἑλληνικὸς καὶ Ἀλβανικὸς λαὸς, τυγχάνουν ἀδελφικοὶ λαοὶ μὲ κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, κοινὴ νοοτροπία κλπ. Ἐφ' ὅσον δὲ θὰ εἶναι ἠνωμένοι, μποροῦν, κατὰ τὸν συγγραφέα, νὰ νικήσουν καὶ στὰ πεδία τῆς αἰσχροῦς προπαγάνδας καὶ ξένης πρὸς αὐτοὺς πολιτικῆς καὶ νὰ ζήσουν στὸ ἑξῆς ἐν εἰρήνῃ, ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ. — Φαινομενικὰ καὶ ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἐνεργοῦσε δῆθεν γιὰ λογαριασμὸ τῆς Πύλης, στὴν οὐσία ὅμως ἀπέβλεπε στὴ δημιουργία Ἑλληνο—Ἀλβανικοῦ Κράτους. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του δὲ ὁ Ἄλῃς στηρίχτηκε κυρίως στὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο.

2. Παν. Δημ. Γιωτόπουλος (1878-1965), ἀπὸ τὰ Κατσανοχώρια. Μιὰ ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ καὶ ἐθνικὴ φυσιογνωμία. Μεταξὺ 1901-1903 ἐδημοσίευσε πολλὰς ἀνταποκρίσεις καὶ ἄρθρα στὶς κυριώτερες ἐφημερίδες τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας, ἐκθέτων τὶς ἐλληνικὰς ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὸ ἀλβανικὸ ζήτημα. Μεταξὺ 1912-1914 ὡς πρόεδρος τοῦ Ἠπειρ. Συλλόγου Κερκύρας ἀνέπτυξε ζωηροτάτη καὶ ἀποτελεσματικὴ δράσι πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Ἀγῶνος. Ἐπέτυχε τότε νὰ στεγασθοῦν στὴν Κέρκυρα 8 χιλ. πρόσφυγες Ἠπειρώτες, νὰ συνταχθοῦν λεπτο-

εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦμε, οἱ δυὸ γειτονικοί, ἀρχαίας προελεύσεως, λαοί, νὰ ἰδοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κατάματα καὶ νὰ διευθετήσουν μὲ καταλλήλους διπλωματικοὺς χειρισμοὺς, αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἔλειψαν στὸ παρελθόν, τὶς διαφορὰς τους.

»Διοτι, ἐπὶ τέλους, ἡ γῆ τῆς Β. Ἠπείρου ἐθνολογικῶς, ἱστορικῶς καὶ γεωπολιτικῶς ἀνήκουσα στὴν Ἑλλάδα, πρὸς τὴν ὁποίαν, καθανιασμένην μὲ αἷμα τριῶν ἑλληνικῶν γενεῶν, ἡ πυξίδα τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως στρέφεται καὶ θὰ στρέφεται, δὲν πρέπει νὰ διαιωνίσῃ τὴν ἐχθρότητα ποὺ ἔβλαψε καὶ θὰ βλάβῃ καὶ στὸ μέλλον τοὺς δύο λαοὺς. Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας ἄς εἶναι παντοτεινὸς ὁδηγός.

»Οὔτε ἀποβάθρα ἐξωβαλκανικῶν δυνάμεων πρέπει νὰ γίνῃ ξανά στὸ μέλλον ἢ Ἀλβανία, οὔτε κερκόπορτα χερσαίας εἰσβολῆς». (1)

μερεῖς κατὰ χωρία κατάλογοι τῶν ἑλλήνων ποὺ εἶχαν θανατωθῆ ἀπὸ τοὺς τουρκαλβανοὺς, τὶς καταστροφὲς ποὺ εἶχαν προξενηθῆ ἀπ' αὐτοὺς κλπ. Εἰδικώτερα ὀργάνωσε προπαγάνδα συστηματικὴ καὶ διαφωτιστικὴ ὄχι μόνον στὸν ἑλληνικὸ τύπο, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας σὲ κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Πρεσβευτικῆς Συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου καὶ στὸν ξένον τύπο. Συνώδευσε τοὺς ξένους δημοσιογράφους στὴν Ἠπειρο καὶ ἔτσι τοὺς ἐνεπνεύσε ἄρθρα φιλελληνικὰ σ' ἀγγλικὲς καὶ γαλλικὲς ἐφημερίδες καὶ μάλιστα στὴν ἐφημ. τοῦ Κλεμανσὼ «Ἐλεύθερος ἄνθρωπος» καὶ στὸν «Χρόνος» τῶν Παρισίων. Σχ. βλ. καὶ τὸ τεῦχος τῆς 29-9-1923 τῆς ILLUSTRATION τῶν Παρισίων καὶ τὸ L' HELLENISME CONTEMPORAIN τοῦ 1941 τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπίσης Σπ. Στούπη: «Ἠπειρῶται τῆς διασποράς», στὸν Ἠπειρ. Ἀγῶνα τῶν Ἰωαννίνων φυλ. 23-24 καὶ 25-11-1971.

1. Ἀλ. Μαρμπούλου: «Τὰ πρῶτα σαλπίσματα τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὶς βορεινὲς ἐπαρχίες τῆς Ἠπείρου», στὸ «Ἠπειρωτ. Μέλλον» Ἀθηνῶν τῆς 7-2-1972. Ἀπετέλεσε σφᾶλμα καὶ δεῖγμα μυωπικῆς πολιτικῆς, ἐὰν ἀληθεύῃ, ὅτι ἐπὶ κυβερνήσεως Ράλλη (1920) συνεστήθη πρὸς τοὺς ἐγγραμμάτους Β. Ἠπειρῶτας, ὅπως ἀποφύγουν τὴ συνεργασία μὲ τὸ νεοσούστατο Ἀλβανικὸ Κράτος, μὲ τὴ γνώμη, ὅτι ἐλλείπει ἐγγραμμάτων ἁλβανῶν δὲν ἤμποροῦσε τελικὰ νὰ δημιουργηθῆ σὲ εὐνομούμενο Κράτος καὶ θὰ κατέρρευε ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐὰν τότε ἡ ἁλβανικὴ κρατικὴ μηχανὴ ἐπηνδρῶνετο μὲ Ἕλληνες, ἐγγραμμάτους τῶν ὁποίων εἶχε ἀνάγκη, ἴσως ἡ μετέπειτα ἐξέλιξι νὰ ἦταν πρὸς ὄφελος καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν λαῶν.

Ἐπινόησις γραπτῆς ἄλβανικῆς γλώσσης. Ὁ Ἕλλην Θεοφ. Μαυρομάτης, κατόπιν ἐπίσκοπος Φάν Νόλι, πρῶτος συστηματικὸς καλλιεργητῆς ἄλβανικῆς λογοτεχνίας. Προσπάθεια εἰσαγωγῆς τῆς στὰ σχολεῖα τῆς Ἠπείρου.

Τὴν ἔλλειψι ἄλβανικῶν γραμμάτων ἐπεχείρησε νὰ θεραπεύσῃ (1845) γιὰ πρώτη φορά, ἕνας Μπουλούκμπασης ἀπὸ τὸ Βυθοτούκι τῆς Κορυτσᾶς μὲ ἰδικῆς του ἐπινοήσεως ἀλφάβητο, μὲ τὸ ὁποῖο ἐξέδωκε καὶ τὸ πρῶτο Ἄλβανικὸ ἀναγνωστικόν, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ ἐπιβάλλῃ.

Ἐπεὶ καὶ ἀπὸ ἄλλες σχετικῆς ἀπόπειρας, τέλος, μεταξὺ 1869 - 1870, ἕνας ὄμιλος Ἄλβανῶν ἢ Ἀλβανίζόντων κυρίως ἀπὸ τούς: Βάσσα, Ἀβδούλ βέη, Χριστοφορίδη, τῶν Κορυτσαίων Ε. Μήτκα, Κ. Βρεττοῦ καὶ τῶν βέηδων Σαῆμ καὶ Ναῆμ, δαπάνη τῆς ἐν Λονδίῳ Φιλαλβανικῆς Ἐταιρείας κ.ἄ. ἐγίνε δεκτὸ τὸ ἐν χρήσει ἄλβανικὸ ἀλφάβητο καὶ ἐξεδόθη τότε στὴν Κων)πολι τύποις Ζέλτις, τὸ πρῶτο ἄλβανικὸ διδακτικὸ βιβλίον. Μέχρι τότε καὶ πολὺ ἀργότερα (1909) ἕως ὅτου ἐπιβληθῆ καὶ ἀνδρωθῆ ἡ γραπτὴ ἄλβανικὴ, ὅσοι Ἄλβανοὶ μάθαιναν γράμματα τὰ μάθαιναν στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἄλλα σχολεῖα δὲν ὑπῆρχαν. Ἀργότερα, ὅταν ἡ Ἰταλικὴ προπαγάνδα στερεώθηκε ἀνάμεσα στοὺς ἄλβανόφωνους, παρέσυρε μερικοὺς καὶ στὰ Ἰταλικὰ πανεπιστήμια ἡ σχολεῖα.

Περὶ τὸ ἔτος 1920, εἰδικώτερα, ὁ Ἕλλην Θεοφάνης Μαυρομάτης, κάποτε ἡθοποιὸς γνωστὸς κατόπιν ὡς Φάν Νόλι, προχειρίσθηκε παρὰ νόμον σ' ἐπίσκοπο ἄλβανορθόδοξο, μετέφρασε στὴν Ἀλβανικὴ τὰ ἱερὰ βιβλία καὶ πρῶτο τὸ Εὐαγγέλιον. Ἔτσι ἀνεδείχθη ὁ στυλοβάτης τῆς Ἀλβανικῆς Ἰδέας καὶ Ἀλβανικῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ πρῶτος αὐτὸς καλλιέργησε συστηματικὰ τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν λογοτεχνικῶς καὶ μετὰ τῶν ἄλβανοφώνων ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἐν σχέσει μὲ τὴν διάδοσιν καὶ ἐπιβολὴν τῆς νεοσχηματισθείσης ἄλβανικῆς γραπτῆς γλώσσης, τὸ ἔργο ἀνέλαβε (1878) ὁ Ἀλβανικὸς Σύλλογος Πρισορένης, ὑποκατάστημα θὰ μπορούσε νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ κανεὶς Ἰταλο-Αὐστριακὸ μὲ τὴν συμπαράστασιν τῆς Τουρκίας. Μιὰ δὲ ἀπὸ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς ἐν λόγῳ ὀργανώσεως ἦταν καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἄλβανικῆς αὐτῆς γραπτῆς στὰ σχολεῖα τῆς Ἠπείρου. Στὰ μέτρα αὐτὰ ὅμως ἀντέδρασε σύσσωμος ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ἔλαβε δὲ θέσιν καὶ ὁ

μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου Ἄνθιμος, ὁ ὁποῖος στὴ σχετικὴ ποιμαντορικὴ ἐγκύκλιο πού ἐξαπέλυσε τότε, ἀρκετὰ κατατοπιστικὴ πρὸς τὸ ὅλο θέμα, λέγει καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἐπείγει κατὰ τὰς παρούσας καιρικὰς περιστάσεις νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ προσφιλοῦς ἡμῶν ποιμνίου εἰς τὰς συνιστωμένας παγίδας, δι' ὧν ἀποπειρῶνται νὰ παρασύρῳσιν αὐτὸ εἰς ὁδοὺς σκολιάς καὶ ἐπικινδύνους, ἀγούσας εἰς βάραθρα καταστροφῆς καὶ ἀπωλείας.

»Ἐκ συμφέροντος ἀτομικοῦ ὀρμώμενοί τινες, ἀγνοοῦντες δέ, ὅτι οὕτω ἐξυπηρετοῦσι φιλοδοξίας ἐνόχους, τεινούσας οὐχὶ εἰς τὴν πραγματοποίησιν νομίμων πόθων παραμελημένης καὶ παρηγκωνισμένης τινός ἐθνότητος, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σχεδίων ἀπορροφητικῶν ἢ εἰς τὴν διάσπασιν τῆς ἀναγκαίας ἐν τῷ ὑψηλῷ ἡμῶν κράτει ἐνότητος, ἐπιζητοῦσι νὰ δημιουργήσωσι ζήτημα Ἀλβανικὸν ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουσι Ἀλβανοί.

»Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐπινοήσαντες Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον καὶ συντάξαντες βιβλία, συντελοῦντα δῆθεν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἀλβανικῆς, διεσκόρπισαν κατὰ χιλιάδας πανταχοῦ τῆς Ἠπείρου, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ εἰς ἡμετέραν ἐπαρχίαν.

»Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐκμάθησις γλωσσῶν ἔχουσῶν μὸρφωσιν καὶ φιλολογίαν, εἶναι ἀναγκαῖα ἐκάστη πρὸς ἐπαύξεισιν τῶν γνώσεων καὶ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ ποιάν τινα γνώσιν ἐπωφελεῖ δύναται νὰ οἶσιν προπορίσῃ μία γλῶσσα ὅπως ἡ Ἀλβανικὴ, οὐδεμίαν φιλολογίαν ἔχουσα, μήπω διαμορφωμένη ἄτε ἐν σπαργάνοις εἰσέτι διατελοῦσα; (1).

»Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, τί κοινὸν ὑπάρχει μεταξὺ ὑμῶν, εὐλογημένα ἡμῶν τέκνα, ἀπ' αἰώνων τὴν προγονικὴν καὶ πατριὸν ἡμῶν ἑλληνικὴν ἐκμάθησιν ἐκμάθησιν καὶ ὁμιλούντων γλῶσσαν, δι' αὐτῆς προσευχομένων καὶ τὰς πρὸς τὸν Ὑψιστον ἐκπεμπομένων δεήσεις καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ὧν τὴν ἄμορφον καὶ ἀκατασκεύαστον γλῶσσαν ἠναγκάσθησάν τινες ὑμῶν ἐκμαθεῖν μόνον ἐπὶ σκοπῷ ἐξυπηρετήσεως τῶν βιωτικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν;

»Μήπως ἀποτελεῖτε ὑμεῖς μέλος τῆς ἀλβανικῆς ἐθνότητος καὶ ἀποστέλλονται τὰ βιβλία πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς; Οὐχὶ βεβαίως, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐκ τῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων

1. Καὶ ὁμοίως γίνεται λόγος γιὰ ἐπιρροὴ τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀκόμα καὶ στὸν γραμματικὸ λόγον! Σχετικῶς ὁ MEYER γράφει: «ἐγὼ ἠδυνήθηνα νὰ βεβαιώσω μόνον τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἑλλην. ἐπὶ τῆς ἀλβανικῆς». Βλ. RIVISTA DI FILOLOGIA, Φεβρουαρίου - Μαρτίου 1882, Φλωρεντίας.

ὕμῶν. Ἄλλ' εἶναι λόγος ἀποχρῶν καὶ ἰσχυρός, ἐπειδὴ τινες ἐξ ὑμῶν ὀμιλοῦσι καὶ τὴν ἀλβανικὴν, ἢ πατρὶς ὑμῶν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτελοῦσα μέρος τῆς Ἀλβανικῆς ἐθνότητος;

»Τὸ τοιοῦτον εἶναι τοσοῦτον παράλογον, ὅσον ἤθελεν εἶναι μωρὸν καὶ ἄηθες, ἐὰν οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργοῦντες ἤθελον ἀποπειραθῆ νὰ ἀποστείλωσι βιβλία, ἀλβανικά, εἰς πολλοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου κατοίκους ὀμιλοῦντας τὴν Ἀλβανικὴν!

»Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν σκέψεων τούτων, αἵτινες εἶναι λίαν οὐσιώδεις καὶ ὑπὸ θρησκευτικὴν ἄποψιν, τὰς ἐνόχους ταύτας ἀποπείρας τῶν ὀπαδῶν τῆς διαδόσεως τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης ἀποκρούομεν καὶ ἀποκηρύσσομεν...

»Πληροφοροῦμεθα, ὅτι αἱ ἀλβανικαὶ αὗται ἐνέργειαι οὐδὲν εἶναι ξέναι πρὸς τὸν προσηλυτισμόν. Διὰ τοὺς προκειμένους, ἀγαθὸν λόγους συμβουλευόμεθα καὶ προτρεπόμεθα, ὅπως κωφεύσητε εἰς τὰς ἐνόχους εἰσηγήσεις τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀλβανισμοῦ, ὅπως ἀποκηρύξητε τὰ σταλέντα βιβλία ἢ ἀλφαβητάρια αὐτῶν καὶ ἐξαπολυθῆτε βαδίζοντες τὴν ὁδόν, ἣν οἱ πατέρες σας ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὴν θρησκευτικὴν ἔποψιν καὶ ὑπὸ τὴν τῆς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως (Κων)πολις τῆ 18-10-1879. Ὁ Δρυϊνουπόλεως Ἄνθιμος» (1).

Θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅμως, ὅτι ἡ ἐλλειψὶς ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς παιδείας ἀνεπληρώνετο κατὰ κάποιο βαθμὸς ἀπὸ τὴν τουρκικὴν τέτοια, ἀφοῦ ἦταν καὶ στὴ συνείδησιν τοῦρκοι οἱ μουσουλμάνοι ἀλβανοί. Ἀλλὰ καὶ ἡ τουρκικὴ ἡγνοεῖται καὶ σχολεῖα πρὸς διδασκαλίαν τῆς δὲν ὑπῆρχαν μέχρι καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος, τὴν ἐγνώριζαν δὲ μόνον ὠρισμένοι ὑπάλληλοι ποὺ ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κων)πολι. Κατόπιν ἰδρύθησαν μερικὰ σὲ διάφορα μέρη ἀλλὰ ἦταν θρησκευτικοῦ μουσουλμανικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐποὶ τὴν ἑλληνικὴν εἶχαν γιὰ μητρικὴν τὴν γλῶσσαν στὴν Ἡπειρὸν τοῦρκοι καὶ τουρκαλβανοὶ καὶ οἱ γυναῖκες τους μ' ἑλληνικὰ τραγούδια νανούριζαν τὰ μωρά τους! «Ἀκόμα καὶ τὰ τέκνα τῶν αἰμοβόρων τουρκαλβανῶν Καραμουρατάδων τῆς Μεσσαριᾶς ἦταν συμμαθηταὶ μας στὰ σχολεῖα τῆς Διπαλίτσας», γράφει ὁ Στ. Γκατσόπουλος (2).

Σημειωτέον τέλος, ὅτι καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀνακηρύξεως

1. Βλ. ἐφημ. «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ» Κων)πόλεως, φυλ. 110 τῆς 9-11-1879 καὶ «Δέλτινο» Βασ. Μπαρᾶ, Ἀθήναι 1966, σελ. 339.

2. Στ. Γκατσόπουλος: «Ματθαῖος, Μητροπολίτης Μυρέων», στὴν Ἠλ. Ἔστια τοῦ 1962. Μεσσαριά = ὄνομα κατεστραμένης σήμερον τουρκαλβανικῆς κωμοπόλεως κοντὰ στὴ Διπαλίτσα (ν. Μολυβδοσκεπάσιος) ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν μεθόριον μόνον 500 μέτρα. Ἀπ' αὐτὴ κατήγετο καὶ ὁ ἑλληνομαθὴς Χασάν Ταχοὶν πασῆς ποὺ παρέδωκε (1912) τὴν Θεσσαλονίκην στὸν Ἑλληνικὸν στρατό.

τῆς Ἀλβανίας ὡς αὐτονόμου (1913) ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀργότερα, δὲν εἶχε κατορθωθῆ ἢ πλήρης ἐπιβολὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἀλφαβήτου, γιὰτὶ οἱ Ἀλβανοὶ διεφώνουν ἀναμεταξύ τους: Οἱ μὲν ἐπροτιμοῦσαν τὸ Τουρκικὸ ἀλφάβητο μὲ τὸ ὁποῖον ἦταν γραμμένο τὸ Κοράνιο, οἱ δὲ τὸ Λατινικόν, ἄλλοι τὸ Ἑλληνικὸ κλπ. Ἐπίσης λόγῳ ἐλλείψεως διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης στὴ νεοσχηματισμένη τους γλῶσσα κ.ἄ. μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξακολουθοῦν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα νὰ μορφώνουν τοὺς Ἀλβανοὺς ὅπως πάντοτε, παράλληλα πρὸς τὰ ἐλάχιστα νεοσυσταθέντα ἀλβανικὰ ἢ ἄλλα προπαγανδιστικά, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐφυτοζωοῦσαν. Προκειμένου δὲ περὶ τουρκικῶν σχολείων, ὅπου τυχὸν εἶχαν συσταθῆ, ἐθεωροῦντο ἀνυπόληπτα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τους περιορίζετο σ' ἐλάχιστους παῖδας τουρκαλβανῶν καὶ μόνον.

Οἱ κυριώτεροι δὲ ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς τῆς Ἀλβανίας ποὺ ἀνέσυσσαν τὸ Ἀλβανικὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀφάνεια καὶ τὸ ὄθησαν στὴν κονίστρα τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν εἶχαν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ μόρφωσι, ὅπως λ.χ. ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρας, ὁ ἐθνάρχης τῆς Ἀλβανίας (1). Ὁ βιογράφος του καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Τιράνων Σκεντέρ Λιουαρέσι, γράφει: «Ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ, γιὸς τοῦ Μαχμούτ μπέη καὶ τῆς Χεντιὲ Χανούς, τὸ γένος Ἀληζότ, ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο (2), γεννήθηκε τὸ 1884 στὴν Αὐλῶνα, ἀπεφοίτησε δὲ εὐφῆμως ἀπὸ τὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων. Ἐκεῖ δὲ συνδεθεὶς διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ του Κ. Καραπάνου, ἐπισκεπτόμενοι ὁμοῦ τὰ ἀξιοθέατα τῆς περιοχῆς Ἰωαννίνων ἀνεκάλυψαν τὸ Μαντεῖον τῆς Δωδώνης. Ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρας, ἐκφράζει μάλιστα τὴ βαθύτατη εὐγνωμοσύνη του πρὸς τοὺς καθηγητὰς τῆς Ζωσιμαίας, τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἐφοιτοῦσε σ' αὐτὴ τονίζοντας ὅτι: «τὸν ἐπροίκισαν μὲ γνώσεις, καλλιέργησαν καὶ ἐνεφύσησαν στὴν καρδιά του τὸ ἰδανικὸ τῆς ἐλευθερίας, ἐσφυρηλάτησαν σ' αὐτὸν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος του» κλπ. Ὄταν δὲ (28 - 11 - 1912) ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας στὴν Αὐλῶνα καὶ ἐσχημάτισε τὴν πρώτη κυβέρνησί του, συνεργάτες καὶ στυλοβάτες του εἶχε στελέχη προικισμένα μὲ ἑλληνικὴν παιδείαν, ὅπως τοὺς: Πέτρον Πόγαν ἀπὸ τὸ Ἐρίντι τοῦ Ἀργυροκάστρου ὡς ὑπουργὸν Δικαιοσύνης, Παντελῆ Τσάλη ἀπὸ τὴν Κορυτσᾶ ὑπουργὸν Ἐμπορίου καὶ

1. Ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρας ἦταν τόσο ἑλληνομαθὴς καὶ φιλέλληνας, ὥστε ἀπὸ μερικοὺς ἐχθροὺς του ἀπεκαλεῖτο «πράκτορας τῶν Ἑλλήνων».

2. Σκεντέρ Λιουαρέσι: «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρα», Τίρανα, 1972. Βλ. καὶ ἐφημερίδα «Πανηπειρωτικὸς Ἀγὼν» Σικάγου φυλ. 47ον, Νοεμβρίου 1975.—Ταγιάρ Ζαβλάνι: «Ἱστορία τῆς Ἀλβανίας», Λονδίνον 1966, σελ. 42 Σ' αὐτοὺς τοὺς Ἀληζότ, ἀνήκε καὶ τὸ Ἀληζότ Τσιφλίκ τοῦ Πωγωνίου ν. Γεροπλάτανος.

Γεωργίας κ.ά. Ὁ Πόγας μάλιστα ἐξέδωσε (1884) καὶ τὸ πρῶτο ἄλβανικὸ φιλολογικὸ περιοδικὸ DRITA (=Φῶς), Λατινιστί. Καὶ τὸ πρῶτο συγκροτημένο ἄλβανοελληνικὸ Λεξικὸ τοῦ Χριστοφορίδη ἀπὸ τὸ Ἑλβασάν, ἀποφοίτου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, μὲ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο, ἐξεδόθη δαπάναις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Αὐτὸ δὲ τὸ Λεξικὸ καὶ ἡ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοφορίδη ἀπετέλεσαν τὴ βάσι τῆς νεωτέρας ἄλβανικῆς γλώσσης. Ἐπίσης ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀλβανίας Σουλεϊμάν Ντελβίνας, ὁ ἀδελφός του Ναμίκ, δημοσιογράφος, ὁ ἐξάδελφός του ὑπουργὸς Χικμὲτ Ντελβίνας μιλοῦσαν καὶ ἔγραφαν ἀπταίστως καὶ μάλιστα στὴν καθαρεύουσα ἑλληνικῇ, καθὼς καὶ πλῆθος ἄλλων διακεκριμένων ἄλβανῶν (1).

Εἰδικώτερα δὲ καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς ἄλβανικῆς ποιήσεως καὶ φιλολογίας Ναΐμ Φράσαρι, μαζὶ μὲ τοὺς ἀδελφούς του Ἄβδουλ καὶ Σαμίτ ἦταν ἀπόφοιτοι τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς.

Γενικώτερα τέλος, ἡ συμβολὴ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ στοιχείου στὴ δημιουργία τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους καὶ θεμελίωσί του ποὺ εἶχε ἑλληνικὴ μόρφωσι καὶ παιδεία, σ' ὅλες τὶς ἐποχάς, ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ἀνιδιοτελής.

1. Κατὰ τὶς παραμονὲς τοῦ Βου Παγκοσμίου Πολέμου (1938-1939) ζοῦσαν στὴν Κέρκυρα περὶ τοὺς 20 πολιτικοὶ φυγάδες ἄλβανοὶ, ἀντίπαλοι τοῦ τότε ἄλβανικοῦ καθεστώτος, συντηρούμενοι οἰκονομικῶς ὑπὸ τῆς Γιουγκοσλαβικῆς καὶ Ἰταλικῆς προπαγάνδας. Μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ νῦν ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως Σπύρο Κολέκας. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἦταν μουσουλμάνοι, ὅπως οἱ: Τζεμάλ Κόντης, Ἄλῃ Ταταζάτ, Σιουκιρῆ Πέζα κ.ά. Ὅλοι ἦταν γνῶστες τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἐπικοινωνοῦσαν μετὰ τῶν ἐντοπίων ὡς Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνες. Μὲ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν ἐγνωρίζετο καὶ ὁ γράφων τὶς γραμμὲς αὐτὲς.

‘Υπῆρξε πράγματι γραπτὴ Ἀλβανικὴ γλῶσσα κατὰ τοὺς περασμένους αἰῶνας; Ἡ ἔλλειψις Ὀργανώσεως Ἡπειρωτικῶν καὶ Ἀλβανολογικῶν Σπουδῶν (1).

Εἶναι κοινῶς γνωστό, ὅτι οἱ ἄλβανόφωνοι γενικὰ δὲν διέθεταν ἄλβανικὸ ἀλφάβητο, ὅτι δηλ. δὲν ὑπῆρχε ἄλβανικὴ γραπτὴ γλῶσσα, μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ περασμένου αἰῶνος. Καὶ ὅτι, ὅσοι ἀπ’ αὐτοὺς ἔγραφαν, λίγο ἢ πολὺ χρησιμοποιοῦσαν, κατὰ κανόνα, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο. Καὶ τοῦτο, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν εἶχε ἐφευρεθῆ ἀκόμα ἡ ἄλβανικὴ γραφή, δὲν λειτουργοῦσαν ἄλλα ἀξιόλογα σχολεῖα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἑλληνικά.

Ὁ Ἑλληνισμὸς κυριαρχοῦσε παντοῦ, στὰ γράμματα, τὶς τέχνες, τὸ ἐμπόριο κλπ. μέχρι καὶ τῶν Τυράνων, ἀν’ ὅχι καὶ βορειότερα. Στὰ Τύρανα εἰδικώτερα μέχρι καὶ τοῦ 1895 ἀκόμα, ὑπῆρχε ἓνα μόνον σχολεῖο κι’ αὐτὸ ἑλληνικὸ καὶ κανένα ἄλβανικό!

Χαρακτηριστικὸ δείγμα τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴν Ἠπειρο εἶναι, ὅτι καὶ ἐπίσημος γλῶσσα στὰ τουρκικὰ δικαστήρια κ.ἄ. ἦταν ἡ ἑλληνικὴ μέχρι καὶ τῶν μέσων περίπου τοῦ περασμένου αἰῶνος.

Πρόκειται γιὰ ἓνα τεράστιο θέμα ἐθνικοῦ κυρίως ἐνδιαφέροντος, γιατί ἀποδεικνύει τὴ δύναμι καὶ τὴν ἔκτασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸν Ἠπειρωτῶν-ἄλβανικὸ χῶρο, καθὼς καὶ τὸν βαθμὸ τῆς ἑλληνικότητος τοῦ τόπου τὸν ὁποῖον οἱ νεοφώτιστοι ἄλβανοὶ ἠγωνίσθησαν καὶ ἀγωνίζονται νὰ ἐξαλείψουν. Διευκρινίζομε δέ, ὅτι Ἀλβανοὺς στὴν Ἠπειρο ἐννοοῦμε πάντοτε τοὺς μὴ χριστιανοὺς ἄλβανοφώνους, τοὺς ἐκτουρκισμένους.

1. Τὸ κεφάλαιο τοῦτο, δὲν θὰ εἶχε θέσι κατόπιν τῶν ὧσων ἀναφέραμε προηγουμένως σχετικῶς μὲ τὴν ἔλλειψι ἀλβανικῆς γραπτῆς γλώσσης. Τὸ ἐπέβαλε ὅμως ἀντίθετος ἐκδοχὴ πὺ ἐδημοσιεύθη στὴν ὑπ’ ἀρ. 1 Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα (1971—1972) τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ ἐν συνεχείᾳ στὴν Ἠπ. Ἐστία τοῦ 1972 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν λόγῳ Πανεπιστημίου τῆς ἱστορίας τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων Ζαχαρία Τσιρπανλῆ. Ἀποτελεῖ δὲ ἄρθρο μας πὺ ἐδημοσιεύθη στὸν «Ἠπ. Ἀγῶνα» Ἰωαννίνων στὸ φύλλο τῆς 4 καὶ 5 Ἀπριλίου 1974 καθὼς καὶ στὸ «Ἠπ. Μέλλον» Ἀθηνῶν στὸ φύλλο τῆς 29· 4 - 1974 μὲ τὸν τίτλο: «Ἐνα σοβαρὸ ἐθνικὸ — ἱστορικὸ θέμα. Ὑπῆρξε γραπτὴ ἄλβανικὴ γλῶσσα κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας; Ἀνάγκη συστάσεως Ὀργανώσεως Β. Ἠπειρωτικῶν καὶ Ἀλβανολογικῶν Σπουδῶν».

Γιατί οί ἄλβανόφωνοι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ἐθεωροῦντο καὶ ἦταν Ἑλληνες ἀπὸ τοὺς ὁποίους διέφεραν μόνον κατὰ τὴ μητρικὴ γλῶσσα. Δὲν στερεῖται δέ, νομίζομε, ἐνδιαφέροντος, οὔτε μειώνει τὴ σοβαρότητα τοῦ θέματος, ἂν ἀναφέρωμε κατωτέρω ἓνα σχετικὸ λαϊκὸ ἀνέκδοτο, γιατί ἀποδεικνύει τὸ πῶς ἔβλεπαν οἱ Ἑπειῶτες τὴν ἀνυπαρξία ἐθνικῆς ἄλβανικῆς γραφῆς καὶ τὸν ἄλβανικὸ χαρακτῆρα εἰδικώτερα:

«Μιὰ φορὰ κι' ἓναν καιρό, λέγει τὸ ἀνέκδοτο, ἀντιπρόσωποι ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου, ἔχοντας γραμμένη τὴ γλῶσσα τους σ' ἓνα φύλλο χαρτί, παρουσιάστηκαν ὠρισμένη μέρα καὶ ὥρα μπροστὰ στὸ Θεὸ καὶ ζήτησαν νὰ τοὺς τὴν ἐγκρίνη! Ἔτσι σχηματίστηκε μεγάλη οὐρὰ μπροστὰ στὸ Μεγαλοδύναμο καὶ ἓνας-ἓνας, μὲ τὴ σειρά, πλησίαζε, ἐνεκρίνετο κι' ἔφευγε μὲ τὸ ἐγκεκριμένο χαρτὶ στὸ χέρι.

»Οἱ Ἄλβανοὶ ὅμως ἦταν σὲ κάποια κλεψιὰ κι' ἔλειπαν. Ὅταν ἦλθαν, βιαστικοὶ ὅπως ἦταν, ἔγραψαν τὴ γλῶσσα τους ὄχι σὲ χαρτί, ἀλλὰ σ' ἓνα λαχανόφυλλο. Βλέποντας δὲ κοσμοσυρρῆ καὶ νομίζοντας πῶς θ' ἀργήσῃ νάρθη ἢ ἀράδα τους, σκέφθηκαν νὰ συνεχίσουν τὸ πλιάτσικο γιὰ λίγο ἀκόμα καὶ ὅτι θὰ προλάβουν νὰ γυρίσουν... Ἄφηκαν λοιπὸν τὸ λαχανόφυλλο σὲ μιὰ ἄκρη κι' ἔφυγαν. Ὅταν ὅμως γύρισαν, φαίνεται πῶς δὲν ὑπελόγησαν καλά, ἢ σχετικὴ διαδικασία εἶχε τελειώσει... Ὅλοι εἶχαν φύγει καὶ τὸ λαχανόφυλλο μὲ τὰ ἄλβανικὰ γράμματα τὸ εἶχε φάει κάποιος γαῖδαρος! Ἔτσι οἱ Ἄλβανοὶ δὲν ἀπόκτησαν ποτὲ ἄρβανίτικα γράμματα κι' ἔκαναν τὴ δουλειά τους μὲ τὰ Ρωμέϊκα!»!

Ὅμως, ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ πραγματικότητα —ὅπως τοῦλάχιστον τὴν ξέρομε— καὶ ποὺ ἀποτελεῖ καταπέλτη στοὺς ἄλβανικοὺς ἰσχυρισμοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν τὴν ἀνέκαθεν ἑλληνικὴ χροιά τοῦ τόπου, τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ, κατόπιν τῶν ὅσων ἐδημοσιεύθησαν στὴν ὑπ' ἀριθ. 1 Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ.ἄ. ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν λόγῳ Πανεπιστημίου τῆς ἱστορίας τῶν μέσων καὶ νεωτέρων χρόνων κ. Ζαχαρία Τσιρπανλῆ, στηριζομένου στὴν ξένη βιβλιογραφία.

Συγκεκριμένα διαβάζομε τὰ ἐξῆς μὲ τίτλο «Ὁ Νεόφυτος Ροδινὸς στὴν Ἑπειρο»: «Ὁ τέταρτος καὶ τελευταῖος μαθητὴς ποὺ μοῦ εἶναι γνωστός, ἐπισημαίνεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ροδινοῦ ἀπὸ τὴ Χειμάρρα στίς 27-8-1637. Πρόκειται γιὰ τὸν ἱερέα Δημήτριο ἄλβανικῆς καταγωγῆς. Μὲ τὴ βοήθειά του, ὁ Νεόφυτος θὰ προσπαθήσῃ νὰ μεταφράσῃ στὰ ἄλβανικὰ τὴν DOTTRINA CHRISTIANA ἓνα εἶδος δηλ. ἀπλῆς κατηχήσεως, ἐκτάσεως δύο μόνον φύλλων, τὴν ὁποία σκέπτεται νὰ ἀποστείλῃ στὴν Ρώμη γιὰ νὰ τυπωθῇ μὲ ἔξοδα τῆς Προπαγάνδας. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ μᾶλλον θὰ ματαιωθῇ, γιατί ὁ INGOLI θὰ σπεύσῃ νὰ εἰδο-

ποιήση τὸν μισιονάριο, ὅτι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἔχει μεταφρασθῆ καὶ ἔχει τυπωθῆ στ' ἄλβανικά...».

Κατόπιν αὐτοῦ ἐθεωρήσαμε ἐθνικὸ πρωτίστως καθῆκον νὰ ἐρωτήσωμε τὸν γράψαντα τὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου συμβαίνει καὶ ἀπεστείλαμεν πρὸς αὐτὸν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν: «...Ἐδιάβασα στὴν Ἡπ. Ἐστία τοῦ 1972, σελ. 660 - 861, τὰ πολὺ ἐνδιαφέροντα γραφόμενά σας γύρω ἀπὸ τὴ δρᾶσι τῆς Καθολικῆς Προπαγάνδας στὴν Ἡπειρο γιὰ τὴν ὁποία ἐλάχιστα εἶναι γνωστά, ὅπως σημειώνω καὶ στὸ τελευταῖο μου βιβλίον «Βήσσανη» (Ἱστορικὰ — ὀνοματολογικὰ — λαογραφικά) σελ. 214. Ἐσταμάτησα ὅμως στὴ σελ. 661 ὅπου γράφετε: Ὁ τέταρτος καὶ τελευταῖος μαθητὴς πού μου εἶναι γνωστὸς κλπ. (βλ. ἀπόσπασμα ἀνωτέρω). Ἐπειδὴ κ. καθηγητὰ εἶναι γνωστὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄλβανικὸ ἄλφάβητο μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ περασμένου αἰῶνος, οὔτε ἐνιαία ἄλβανικὴ γλῶσσα, ὑποβάλλω τὴ θερμὴ παρακλήσι, ὅπως εὐαρεστούμενοι μὲ πληροφόρησι περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται. Ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἄλβανικὸ ἄλφάβητο, τί εἶδος μεταφρασι στὰ ἄλβανικά θὰ ἐγένετο; Μήπως δὲν τὸ ἀντελήφθη καλῶς; Τῆς ἀπαντήσεώς σας θὰ κάμω χρῆσι στὸ ὑπὸ ἔκδοσι βιβλίον μου «Ἡπειρῶτες καὶ Ἄλβανοὶ — Ἡ προσφορὰ τῆς Ἡλείρου πρὸς τὸ Ἔθνος».

Ὁ κ. Ζ. Τσιρπανλῆς με γράμμα του τῆς 17-4-1973 ἀπαντᾷ: «...Ἐδιάβασα μὲ προσοχὴν τὸ ἀπὸ 8 τρ. γράμμα σας καὶ σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ὑπομονὴν πού εἶχατε νὰ μελετήσετε τὸ ἄρθρον μου γιὰ τὸν Νεόφυτο Ροδινό. Τὸ πρόβλημα πού ἀναφέρετε καὶ πού σᾶς ἀπασχολεῖ δὲν εἶναι δύσκολον. Ἐχετε δίκιον ὅταν σημειώνετε, ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἐνιαία ἄλβανικὴ γλῶσσα. Πράγματι αὐτὴ, μὲ βάσι τὴ διάλεκτον τοῦ Ἐλμπασᾶν ἀναπτύσσεται μόλις τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα μᾶς σώζονται μνημεῖα στὰ ἄλβανικά. Συγκεκριμένα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔχουμε διαλέκτους τὴν Γεγικὴν στὸν Βορρᾶ καὶ τὴν Τοσκικὴν στὸν Νότον. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄλβανικὴ γλῶσσα, ὄχι βέβαια ἐνιαία, ἀλλὰ σὲ κάποια διαλεκτικὴ μορφήν στὴν ὁποία γινόνταν μεταφράσεις ὅπως καὶ ἡ DOTTRINA CRISTIANA.

»Σᾶς ἐσωκλείω σὲ φωτοτυπία σελίδες ἀπὸ ἐπιστημονικὰ γλωσσολογικὰ ἔργα, ὅπου θὰ βρῆτε περισσότερες λεπτομέρειες. (Σ.Σ. Πρόκειται γιὰ δύο γερμανικὰ βιβλία, πού φέρουν χρονολογία ἐκδόσεως 1931 καὶ 1958 καὶ τόπους τὸ Βερολῖνον καὶ τὴ Χαϊδεμβέργην).

»Δυστυχῶς δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ τὴν Ἄλβανικὴν Βιβλιογραφίαν τοῦ Λεγκράν. Ἴσως ὑπάρχει στὴν Κέρκυρα. Ἄν τὸ βρῆτε τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ ἐπισημάνετε τίς πρῶτες ἐκδόσεις ἄλβανικῶν βιβλίων. Ἐλπίζω μὲ τὰ παραπάνω νὰ διευκολύνεται ἡ ἔρευνά σας. Παραμένω πάντα στὴ

διάθεσί σας. Θὰ μὲ ἐνδιέφεραν πολὺ οἱ μελέτες σας, τῶν ὁποίων ἀνά-
τυπα, ἂν εἶχατε νὰ μοῦ στείλετε θὰ μὲ ὑποχρεώνατε...».

Μὲ τὴν παραλαβὴ τῶν ἀποσταλέντων βιβλίων μας, ὁ κ. καθηγη-
τῆς, εὐχαριστώντας σὲ γράμμα του, τῆς 15 - 5 - 1973, ἐπανερχόμενος εἰς
τὸ ὑπὸ κρίσιν θέμα, γράφει: «Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἐπανέρχομαι σὲ
ὄ,τι σᾶς εἶχα γράψει στὸ προηγούμενο γράμμα. Συγκεκριμένα βρῆκα
στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ Λεγκράν τὴν Ἑλβανικὴ Βιβλιο-
γραφία, Παρίσιοι—Ἀθῆναι 1912, ὅπου ἡ περιγραφή ἑλβανικῶν βι-
βλίων ἀπὸ τὸ 12ον αἰῶνα ὡς τὰ 1900. Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται καὶ
μία DOTTRINA CHRISTIANA πού μεταφράστηκε στὰ ἑλβανικὰ τὸ
1644 καὶ τυπώθηκε μὲ ἔξοδα τῆς PROPAGANDA FIDE (σελ. 30)». Οἱ
παραπάνω πληροφορίες ὅμως πού εἶχε τὴν εὐγενικὴν καλωσύνη νὰ
μᾶς παράσχη ὁ κ. Τσιρπανλῆς, δὲν μᾶς ἔλυσαν τίς ἀπορίες καὶ μὲ
γράμμα μας τῆς 29 - 5 - 1973 ἐγράψαμε πρὸς αὐτὸν τὰ ἑξῆς:

«Ὡς πρὸς τίς μεταφράσεις στὰ ἑλβανικὰ, ἐμπροσθέν μου νὰ σᾶς
πῶ ὅτι τὰ γραφόμενά σας δὲν μοῦ ἔλυσαν τὴν ἀπορία. Ἴσως νὰ μὴ
ὑπῆρξα ἄρκετὰ σαφῆς στὴ διατύπωσι τοῦ ἐρωτήματός μου καὶ γι' αὐτὸ
ἐπανέρχομαι διεξοδικώτερα: Ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἑλβανικὸ ἀλφάβητο,
μὲ τί εἶδους ἑλβανικὰ γράμματα ἔγιναν οἱ μεταφράσεις προοριζόμενες
γιὰ ἑλβανογλώσσους, πού κατὰ κανόνα ἀγνοοῦσαν ξένες γλῶσσες,
ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς, πού ἤξεραν λίγο ἢ πολὺ σχεδὸν ὅλοι; Συνεπῶς
πρέπει νὰ ἔγιναν ἑλληνιστὶ προκειμένου περὶ Ἑλβανῶν ὀρθοδόξων.
Τέτοιου δὲ εἶδους ἐκδόσεις μοῦ εἶναι γνωστές: μιὰ Καινὴ Διαθήκη
πού ἐξεδόθη ἀπὸ κάποια φιλαλβανικὴ ὀργάνωσι τοῦ Λονδίνου τὸ 1820
καὶ ἄλλη μιὰ τέτοια ἐδῶ στὴν Κέρκυρα τὸ 1827 «Γραικικὴ καὶ Ἑλβα-
νικὴ» ἐπισημασθεὶς Γρηγορίου Εὐβοίας.

Ἡ Ἑλβανικὴ Γραμματολογία λοιπὸν δὲν ὑπάρχει πρὸ τοῦ τέλους
τοῦ περασμένου αἰῶνος, δηλ. ὑπάρχει μετὰ τὴν καθιέρωσι τοῦ νῦν Ἑλ-
βανικοῦ Ἑλφαβήτου. Ἐὰν ὑπάρχει προηγουμένως, θὰ εἶναι γραμμένη
μὲ μὴ ἑλβανικὰ γράμματα. (1). Στὸ σπουδαιότατο αὐτὸ ἔθνικὸ θέμα,
κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη κ. καθηγητὰ οἱ Ἕλληνες, δὲν ἐσταμα-
τήσαμε ὅσο θὰ ἔπρεπε. Οἱ περισσότεροι μάλιστα ὅπως ξέρετε καλύτε-
ρα ἀπὸ μένα τὸ ἀγνοοῦν, οἱ δὲ ξένοι, ἐὰν δὲν τὸ ἀγνοοῦν ἐπίσης, σκο-
πῆμως τὸ ἀντιπαρέρχονται. Ἀπὸ τὴν ἀπεραντωσύνη του, σημειώνω:

»Λόγω ἐλλείψεως γραπτῆς ἑλβανικῆς, οἱ ἑλβανόφωνοι ἦσαν θρη-
σκευτικῶς ἑτερόφωτοι κυρίως τῶν Ἑλλήνων. Ὡς ἐκ τούτου ἦταν χω-

1. Στὸ Βουκουρέστι ἐξεδίδετο περὶ τὸ 1910 ἑλβανικὴ ἐφημερίς, ἀλλὰ ρου-
μανιστὶ καὶ μὲ τὸν τίτλο ALBANIA NUOVA (= Νέα Ἑλβανία).

ρίς στεργιωμένη τῇ χριστιανικῇ τους πίστι. Αὐτοῦ στηρίχτηκε ὁ Κάθολικισμὸς καὶ δημιούργησε τὴν Καθολικὴ Βορειοαλβανικὴ μειονότητα. Ἔτσι δικαιολογεῖται καὶ ὁ κατ' ἐξαίρεσι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Βαλκανίους, κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλο, ἐκτεταμένος ἐξισλαμισμὸς τῶν Ἀλβανῶν. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ αὐτοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ὁποίους κινδυνέψαμε νὰ ἐξαφανισθοῦμε ὡς ἐθνότης, παραλλήλως εἶχαν τέτοιες εὐεργετικὲς ἐπιπτώσεις στὴν κατοπινὴ ἐθνικὴ μας πορεία, ὥστε θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ὑπῆρξαν καὶ ἐθνοσωτήριοι... Ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἦταν εἰδικώτερα, ἢ δημιουργία ἐξαιρετικῶς ἀνυποφόρου γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς κλίματος καὶ ἐν συνεχείᾳ, ὡς ἐκ τούτου, ὁ διασκορπισμὸς τους, ὅπου τοὺς συναντοῦμε κατόπιν ὡς μισθοφόρους τῆς Δύσεως (κατὰ 60—800) οἱ δυνάμεις τῆς Ἑνετίας ἀπετελοῦντο ἀπὸ Ἀλβανοὺς. Ἔτσι ἐλέγοντο καὶ οἱ Ἡπειρῶται τότε μὲ τὰ ὀνόματα Στρατιῶται, «Ἀρβανίτες», Μορντάτι, Ἑλληνοαλβανοὶ, Στρατοκόποι κλπ. δημιουργοὺς κατὰ Σάθαν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Εὐρώπης ποὺ πολλαπλῶς συνέβαλον στὴν ἀνάπτυξι καὶ δημιουργία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ.

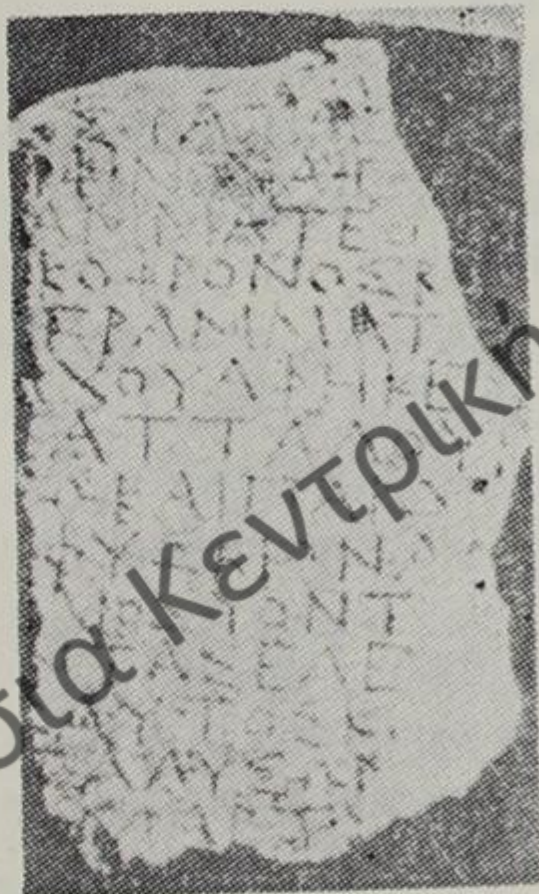
»Ἐπίσης τοὺς συναντοῦμε ὡς ἀγωνιστὲς τῆς ἐλληνικῆς ιδέας, ὡς Σουλιῶτες, Ἀρβανίτες Ὑδρας, Σπετσῶν κλπ. Ὡς ἡγεμόνες στίς παραδουνάβιες χῶρες, μεγάλους εὐεργέτες, ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος κλπ. Τὸ ἡξημένο δὲ ἀνάλογα πρὸς τίς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμη πάντοτε, πατριωτικὸ τους φρόνημα, ἔχει τὴν ἀφετηρία του στοὺς χρόνους τοῦ Ἡπειρωτ. Δεσποτάτου.

»Πιστεύω κ. καθηγητά, πὼς οἱ Ἕλληνες, ἰδίως ἡμεῖς οἱ Ἡπειρῶτες, ὀφείλομε πολλά, πάρα πολλά στὴν ἔλλειψι ἀκριβῶς τῶν ἀλβανικῶν γραμμάτων». (1)

1. Ἐὰν οἱ Ἀλβανοὶ διέθεταν καὶ δική τους γραπτὴ γλῶσσα, τότε: δὲν θὰ ἐξισλαμίζοντο σὲ τέτοια ἔκτασι καὶ τόσον εὐκόλως, κατ' ἐξαίρεσι τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν λαῶν. Θὰ εἶχαν Ἀλβανὸ μητροπολίτη, παπᾶ, δάσκαλο, ἐκκλησία, σχολεῖο κλπ. καὶ θὰ ἀποτελοῦσαν μιὰ ξεχωριστὴ ἐθνότητα, ὅπως οἱ Ἕλληνες, Σέρβοι κ.ἄ. καὶ θὰ ἀγωνίζονταν γιὰ μιὰ ἀλβανικὴ ἐθνικὴ ἀποκατάστασι. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι δὲ ἀφίνομε στὸν ἀναγνώστη νὰ διανοηθῆ, ποιά, ἀπὸ ἐλληνικῆς σκοπιᾶς, θὰ ἦταν ἡ ἐξέλιξι τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων, ἐὰν οἱ λεγόμενοι Ἀλβανοὶ τοῦ Σουλίου, τῆς Πελοποννήσου, τῶν Σπετσῶν, τῆς Ὑδρας κλπ. δὲν ἐμάχοντο σὰν Ἕλληνες γιὰ μιὰ ἐλληνικὴ ἐλεύθερη πατρίδα, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἀλβανικὴ τέτοια... Ἐπίσης ἐὰν οἱ στρατιῶτες «Ἀρβανίτες» κλπ. μισθοφόροι στὴ Δύσι δὲν ἐδημιουργοῦσαν τίς ἐλληνικὲς κοινότητες, ἰδίως τῆς Βενετίας, ἀλλὰ ἀλβανικὲς τέτοιες.

Ὅμως ὁ κ. Τσιρπανλῆς, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸ τελευταῖο του γράμμα τῆς 14 - 6 - 1973, δὲν ἔχει ἀντιρρήσεις περὶ τοῦ ὅτι ὑπάρχει Ἀλβανικὴ Γραμματολογία καὶ πρὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, γιὰτὶ μᾶς γράφει :

«Ἐχετε δίκιο ὡς πρὸς τὶς ἀλληλεπιδράσεις Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν. Ὡς πρὸς τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὰ ἀλβανικὰ πρὶν ἀπὸ τὸν 19ον αἰῶνα, θὰ ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ συμβουλευθῆτε τὸ βιβλίον ποὺ καὶ παλαιότερα σᾶς εἶχα ἀναφέρει τοῦ Ἐμ. Λεγκράν, Ἀλβανικὴ Βιβλιογραφία, Παρίσιοι. — Ἀθῆναι 1912. Νομίζω ὅτι σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον θὰ βρῆτε τὴ λύσιν τῶν ἀποριῶν σας. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει ἐδῶ στὰ Γιάννινα, γιὰ νὰ ἔβγαζα φωτοαντίγραφα καὶ νὰ σᾶς στείλω. Σᾶς χαιρετῶ. Μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν. Ζ. Τσιρπανλῆς».

Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα εἰς Β. Ἠπειρον δεῖγμα τῆς ἑλληνικότητος τῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα

Ἐπειδὴ ὁ ὑποφαινόμενος δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ διερευνήσῃ τὸ σοβαρὸ τοῦτο ἔθνικο - ἱστορικὸ θέμα στὴν πόλιν, ὅπου ζεῖ, φέρει τοῦτο εἰς τὴ δημοσιότητα καὶ ἐπικαλεῖται ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν τῆς Ἐτ. Ἠπειρωτ. Μελετῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἠπειρωτ. Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς ἀνάγκης συστάσεως καὶ ἀμέσου λειτουργίας μιᾶς Ὄργανώσεως Βορειοηπειρωτικῶν καὶ Ἀλβανολογικῶν Σπουδῶν. (1).

1. Στὶς 2 Ἀπριλίου 1974, σὲ σχετικὴ συνομιλία μας μετὰ τοῦ κ. Ζαχ. Τσιρπανλῆ, παρουσία καὶ τοῦ βοηθοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Γεωργ. Σιορόκα στὶς αἴθουσες τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας Κερκύρας, παρεδέχθη οὗτος ἀνεπιφυλάκτως, ὅτι πράγματι δὲν ὑπῆρξε γραπτὴ ἀλβανικὴ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας.

**Ἡ κατάστασι κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων.
Ἡ συμπεριφορὰ τῶν τιμαριούχων ἔναντι τοῦ κόσμου τῆς ὑπαί-
θρου εὐνοεῖ τὶς τουρκικὲς ἐπιδιώξεις. Βαγενέται, Βαγενετία, Ἄνδη-
γαβοί, δυναστεία Τόκκων.**

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως τῶν τούρκων στὴν Ἠπειρο, ὁ τόπος ἦταν διαμοιρασμένος σὲ διαφόρους ἡγεμονίσκους καὶ ἄρπαγας, ντόπιους καὶ ξένους, ἀλληλομαχομένους, πού ἀπομυζοῦσαν τὸν μόχθο καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ λαοῦ ἀνελέητα, μέχρι τοῦ σημείου πού νὰ προτιμᾷ αὐτὸς στὴ βασανισμένη ζωὴ του, ἔστω καὶ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἐλπίζον-
τας ἔτσι σὲ μιὰ καλύτερη μεταχείρησι.

Κατὰ τὸν Λαμπρίδην (Ζαγοριακὰ Β' σελ. δ) τὸ 1430 «πρεσβεῖα τοῦ κεντρικοῦ διαμερίσματος Ζαγορίου, ἐξῆλθεν αὐθορμήτως εἰς προὔ-
πάντησιν τοῦ Σινὰν πασᾶ, ὅστις πολιορκεῖ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸν προσε-
κύνησε ζητοῦσα αὐτονομίαν, αὐτοδιοίκησιν καὶ πλήρη ἀτέλειαν. Καὶ τοῦτο πρὸς ἀπολάκτισιν τῶν τιμαριούχων τοὺς ὁποίους σφόδρα ἀπηχθά-
νοντο, διὰ τὴν περιφρονητικὴν αὐτῶν διαγωγὴν. Ἡ ἀθλία πρὸς τοὺς
χωρικοὺς διαγωγὴ τῶν τιμαριούχων, παρεσκεύασεν καὶ προελείανεν
οὐκ ὀλίγον τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Τούρκων» (Βλ. καὶ Χρο-
νογραφία Ἀραβαντινοῦ, Α' σελ. 165).

Ἐννοια δικαίου, τάξεως κλπ. ἦταν ἀφηρημένη, ἔστω καὶ στοι-
χειώδης καὶ ὁ νόμος τῆς ζούγκλας καθημερινὸ φαινόμενο. Αὐτὴν τὴν
αἰτιολογίαν ἔχει ἡ σύμπραξι τῶν Ζαγορισίων μετὰ τῶν τούρκων καὶ ἡ
αὐτονομία πού ἐχορηγήθη ἀπὸ αὐτοὺς σὰν ἀντάλλαγμα.

Στὴ γενικὴ ἐπίσης αὐτὴ κακοδαιμονία πρέπει νὰ ἀποδοθῆ κατὰ
μέγα μέρος καὶ τὸ πρόθυμο προσκύνημα τῶν φυλάρχων Ἰσαήμ καὶ Κω-
στῆ κατὰ τὴν προσπέλασι τῶν τούρκων στὴν Ἠπειρο, πού κυκλοφοροῦ-
σαν (1344) εὐρύτατα σ' αὐτὴ, ὅπως πληροφορούμεθα ἀρκετὰ ἀπὸ τοὺς
ἱστορικοὺς Παπαρρηγόπουλον, Ἀραβαντινὸ κ.ἄ. Ἀλβανόφωνοι — ὀρθό-
δοξοὶ χριστιανοὶ ἀκόμα τότε ὅλοι— στὴν Ἠπειρο ἐνεφανίσθησαν ὡς
σύμμαχοι τῶν Σέρβων, οἱ ὁποῖοι καὶ τοὺς παρεχώρησαν διάφορα τιμάρια
σ' ἀνταμοιβή, ὅπως ἐλέχθη καὶ ἄλλοῦ. Σ' αὐτὰ ζοῦσαν, ὅπως πάντοτε,
Ἕλληνες, αὐτοὺς δὲ τοὺς τιμαριούχους ἑλληνοαλβανοὺς ἡγεμονίσκους
μὲ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους θὰ συνεγείρη κατόπιν ὁ Γεώργ. Καστριώτης
στοὺς ἀγῶνες του ἔναντιον τῶν τούρκων καὶ τῶν ἐκτουρκισθέντων ἀλβα-
νῶν, ὅπως θὰ ἰδοῦμε προχωρώντας.

«Ἐγκατασταθέντες δέ, γράφει ὁ Λαμπρίδης, συγκατοικοῦσαν μετὰ τῆς αὐτόχθονος ἑλληνικῆς φυλῆς, κρατῶντες αὐτῆς φυλάρχους καὶ μικροὺς δυνάστας, τοὺς ὁποίους ἀνεγνώριζεν καὶ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἀρκουμένη εἰς τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀπλῆν κυριαρχίαν καὶ τὰς ραδιουργίας των κατὰ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἑλλάδος (1). Προηγουμένως καὶ συγκεκριμένως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀνδηγαυῶν (1267 κ.έ.) δὲν γίνεται λόγος περὶ Ἀλβανῶν στὴν Ἠπειρο οἱ δὲ χρονογράφοι τοῦ καιροῦ ὁμιλοῦν περὶ Βαγενετίας τῆς Ἠλείρου καὶ ἐθελοδούλων Βαγενετῶν τῶν ὁποίων ἐπισημαίνεται ἡ παρουσία σὲ σημαντικό ἀριθμὸ στὴν Κέρκυρα, ὅπου καὶ εἰδικὴ φορολογία προσλήψεώς τους εἶχε ἐπιβληθῆ ἀπὸ τὸ ἐκεῖ καθεστῶς γιὰ τοὺς δούλους αὐτοῦς.

Ἡ Βαγενετία —ὄνομα Σλαβικὸ κατὰ μία ἐκδοχή— ἐξτείνεται ἐπὶ τῆς παραλιακῆς Ἠλείρου καὶ ἀρκετῆς ἐνδοχώρας, ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Χειμάρρας περίπου, δηλοῖ δὲ τὸ ὄνομα —ὅπως λέγεται— χώρα πλανήτων. Ἐπ' αὐτῆς εἶχε τεραστία κτηματικὴ περιουσία καὶ ἡ Μητρόπολις Κερκύρας. Ὑπόλειμμά της θεωρεῖται καὶ τὸ σημερινὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Βαγενῆσι Ἰωαννίνων, τὸ ἐπίθετο Μπαγιονίτης κ.ά.

Ἐξ ἄλλου Ἀνδηγαυοὶ κατεῖχαν καὶ πολλὰς ἀπὸ τὶς κατόπιν ἐνετικὲς κτήσεις, τόσο στὴν Ἠπειρο, ὅσο καὶ στὴν Ἑπτάνησο.

Ὅμως καὶ κάτω ἀπὸ τὶς ποικιλώνυμες κατακτήσεις, παραμένει πάντοτε τὸ ἑλληνικὸ γνῶρισμα στὸν Ἠπειρωταλβανικὸ χῶρο, μὲ τὴν ἑλληνικὴ γλωσσικὴ κυριαρχία, τὴν ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κλπ. ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου ἕως τοῦ ἄλλου. Καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς οἱ τελευταῖοι ἀκρίτες ἔζησαν ἐδῶ στὴν Ἠπειρο.

Στὸ Χρονικὸ τῶν Τόκκων, προβάλλεται καθαρὰ ἡ ἐθνικὴ συνείδησι τῶν Ρωμαίων (Γραικῶν), ἐνῶ κι' αὐτὴ ἡ Φράγκικη οἰκογένεια τῶν Τόκκων φαίνεται σὰν ἐξελληνισμένη μέσα στὸν ἑλληνικὸ κόσμον ποῦ

1. Ἰωάν. Λαμπρίδου, «Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα», Ἀθῆναι 1878. Ἀνδηγαβία, ἐξ οὗ καὶ Ἀνδηγαβοὶ (ANJOU), παλιὰ κομητεία καὶ κατόπιν Δουκάτο τῆς Γαλλίας. Ἐξ αὐτοῦ καὶ Ἀνδηγαβικὸς Οἶκος, ποῦ ιδρύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαβοῦ. Μὲ τὴν παρουσία τῶν Ἀνδηγαβῶν στὴν Ἠπειρο συνδέεται, πιθανώτατα, καὶ τὸ ὄνομα Βρυώνης, παραφθορὰ τοῦ «βαρώνου», τίτλος εὐγενείας τῆς ἐποχῆς. Οἱ Βρυῶναι ἦταν ἡγεμόνες τῆς Μαζαρακιᾶς, ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέλαβαν τὴν Ἠπειρο καὶ ἐξισλαμίσθησαν γιὰ νὰ διατηρήσουν τὸ φέουδό τους. Τὸ ὄνομα ὡς οἰκογενειακὸ ἀπαντᾶται στὴν Ἠπειρο, Κέρκυρα, Κεφαλληνία κ.ά. ἑλληνικόν. Βλ. καὶ Σπ. Στούπη: «Δουλοπάροικοι Ἠπειρωταὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα, Γραμμένοι καὶ Ἄγραφοι, Ἀθίγγανοι, Βαγενεταί». (Στῆν Ἠπ. Ἔσθια τοῦ 1968 καὶ 1969).

κυβερνᾷ. Εἶναι ἀπλῶς σὰν μιὰ ξενόφερτη ἐξελληνισμένη δυναστεία, ὅπως συχνὰ ἔχει συμβῆ στὴ ζωὴ τῶν λαῶν. (1). Γύρω στὰ 1387, τὰ ἰσχυροποιημένα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἑλληνοαλβανικὰ φύλα πίεζαν πολὺ τὰ Γιάννενα. Ἐνῶ παραλλήλως στὴ Βαλκανικὴ γενικὰ καὶ στὶς Ἡπειρωτικὲς περιοχὲς εἰδικώτερα κυκλοφοροῦσαν εὐρύτατα τὰ κατακτητικὰ ἰσλαμικὰ στίφη, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τότε ἀκόμα κόντευαν νὰ διαλύσουν ὀριστικὰ τὸ Βυζαντινὸ Κράτος. Γι' αὐτὸ οἱ τότε δεσπότες τῶν Ἰωαννίνων, πότε συμμαχοῦσαν μὲ τοὺς Ἑλληνοαλβανοὺς γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ πότε μὲ τοὺς τελευταίους γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἑλληνοαλβανικὴν κατάκτησι. (2)

Μὲ τὴν ἐμφάνισι τῶν Τούρκων ὅμως καὶ τὴν ἐπικράτησί τους ἡ ὑπάρχουσα κατάστασι προσώπων καὶ πραγμάτων ἀνετράπη ἐκ θεμελίων καὶ «ἐπὶ τὰ χεῖρω». Ἀλλὰ καὶ τότε ἀτράνταχτα παραμένουν τὰ ἑλληνιστικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ τόπου μέσα στὴ γενικὴ ἀναστάτῳσι, τὶς ἀλλεπάλληλες μετακινήσεις πληθυσμῶν, τὶς καταστροφὲς κλπ.

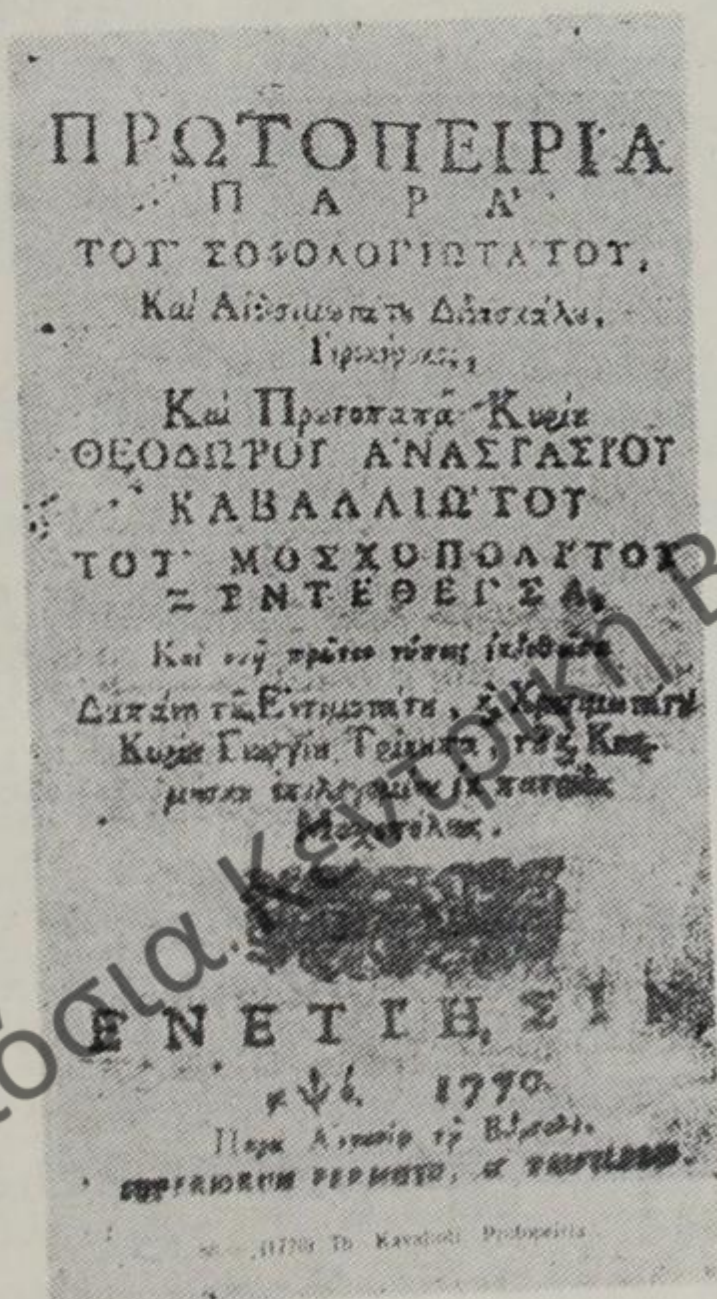
Σχετικῶς, κατὰ τὸν Ἰωάν. Λαμπρίδην, τὸ Ἀργυρόκαστρο κατελήφθη τὸ 1344 γιὰ πρώτη φορά καὶ τὸ 1390 γιὰ δεύτερη. Στὸ Δέλβινο δὲ εἰδικὰ παρουσιάζεται κανονικὴ τουρκικὴ κατοχὴ τὸ 1406, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἀνέκδοτο χειρόγραφο ποὺ δημοσιεύεται στὴν Ἡπ. Ἔστια τοῦ 1959 σελ. 353, «Προσταγὴ πρὸς τὸν Κατὴν τοῦ Δελβίνου ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ υἱὸν τοῦ Σουλτάν Βαγιαζήτ, ἐντρενέ, ἔτος 825, ρεμπιούλ ἀχίρ I πρώτη, Ἀνδριανούπολι, 1406, μὴν Ἰούνιος».

Κατὰ τὸ Χρονικὸ τῶν Τσαραπλανῶν (ν. Βασιλικὸ) «οἱ Τοῦρκοι κυρίεψαν τὸν τόπο τὸ 1352». Καὶ κατὰ τὸ χρονογράφο τῆς Δρυοπίδος «οἱ ἀγαρηνοὶ ἤλθαν σὲ τοῦτα τὰ μέρη εἰς τὰ 1354». Ὁ Κῶδιξ τοῦ Δελβίνου δέ, ἀναγράφει ὡς ἔτος κατακτῆσεως τὸ 1372. Ἐξ ἄλλου τὰ

1. Δ. Σιωμοπούλου: «Ἡ προετοιμασία τοῦ 1821 καὶ τὸ Ἡπειρωτικὸν δέος», στὴν Ἡπειρ. Ἔστια τοῦ 1971.—Τόκκοι: Εὐγενῆς οἶκος τῆς Φλωρεντίας. Μέλη του διετέλεσαν κόμιστες Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, δοῦκες Λευκάδος καὶ δεσπότες Ἡλείρου. Λεονάρδος Αὐσ τὸ 1362 ἔγινε καὶ δοῦξ τῆς Λευκάδος. Ὁ γυιὸς του Κάρολος Αὐσ, κατέλαβε τὴν Ἡπειρο καὶ ἔλαβε τὸν τίτλο Δεσπότης Ρωμανίας (Ἡλείρου). Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τίτλος «Δεσπότης Ρωμανίας» ποὺ δηλοῖ Χώρα Ρωμηῶν, ὁ ὁποῖος θὰ μπορούσε ἴσως νὰ συσχετισθῆ καὶ ἐρμηνευθῆ ὡς τόπος τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Δεσποτάτου, ὅποτε εἶχε ἐκλείψει γιὰ μιὰ πεντηκονταετία περίπου τὸ Βυζάντιο.

2. Βλ. Δ. Σαλαμάγκα: «Γαζῆ Ἐβρενόςζ» κλπ. Ἡπ. Ἔστια 1953. Ὁμοίως τοῦ ἰδίου στὴν Ἡπ. Ἔστια τοῦ 1959 σελ. 353, «Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας». Κατὰ τὸν Σπ. Μουσελίμη, οἱ Τοῦρκοι πρωτοφάνηκαν στὴ Θεσπρωτία μεταξὺ 1390—1431. Βλ. Ἡπ. Ἔστια τοῦ 1973 σελ. 658.

Γιάννενα κατελήφθησαν τὸ 1430. Πάντως στὴ βορείως τῶν Ἰωαννίνων περιοχὴ κυρίως, μέχρι καὶ τῆς Β. Ἀλβανίας, ἀλώνιζαν τοῦρκοι καὶ ἐξισλαμισμένοι 80 περίπου χρόνια πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως. Γενικώτερα μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς οὔτε τότε οὔτε ἀργότερα παρατηρήθηκε ἀθρόα ἐγκατάστασι Τούρκων στὴν Ἠπειρο καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἐλάχιστοι ποὺ ἦλθαν δὲν ἀλλοίωσαν τὸν ἐθνικὸ χαρακτῆρα τοῦ τόπου.

Ἐξώφυλλο θρησκευτικοῦ βιβλίου τοῦ 1770 ἀπὸ βορειοηπειρωτικῆ ἐκκλησία, τότε ποὺ αὐτὴ ἐνεψύχωνε τὸν ἐλληνικὸ λαὸ γιὰ τὴν ἀποτίναξι τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ

Εἰδικώτερα τέλος, περὶ τὸ 1422 δὲν εἶχε πέσει ἀκόμα οὔτε τὸ Βυζάντιο οὔτε καὶ τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο. Οἱ ἔξω ὅμως ἀπὸ τὰ Ἠπειρωτικὰ Κάστρα περιοχὲς καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ Βαλκανικὴ εὕρισκετο ἄν ὄχι κάτω ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῶν Ὀσμανλήδων, πάντως ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν Βυζαντινῶν.

Σύντομη ἐπισκόπησι τῆς καταστάσεως πρὸ τῆς ἐδραιώσεως τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἐκδίωξι τῶν Ἀλβανῶν ἐξ Ἠπείρου ὑπὸ Καρόλου Τόκκου. Συνθηκολόγησι Ἰωαννίνων μετὰ Σινὰν πασᾶ.

Ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τῆς 14ης ἑκατον. ὁπότε εἶχαν ἀρχίσει νὰ κυκλοφοροῦν εὐρύτατα στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὸν Ἠπειρωτ.-αλβανικὸ χῶρον τὰ τουρκικὰ στίφη ἄρχισαν νὰ γίνωνται καὶ οἱ πρῶτοι ἐξισλαμισμοὶ ἀλβανῶν φυλάρχων. Στὴν ἡπειρωτικὴ σκηνὴ δὲ, ἐμφανίζεται τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ὁ περίφημος στὴν ἱστορίᾳ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους στρατηγὸς Ἐβρενόζ. (1).

Στὰ 1387 οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουσι τὴ Θεσσαλονίκην καὶ ὁ τότε δεσπότης τοῦ Καστροῦ τῶν Ἰωαννίνων Ἰσαῦ Μπουατελμόντε (Ἰζάουλος ἢ Ἰζαοῦ) πιεζόμενος δεινὰ ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα ἀλβανικὰ καὶ ἑλλητικὰ φύλα τῆς περιοχῆς, πηγαίνει ἐκεῖ καὶ προσκυνάει τὸν σουλτάνο Βαγιαζήτ καὶ γίνεται ἕτοιμος ὑποτελής του. Ἡ πῶσις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ ὑποτελεία τῶν Ἰωαννίνων ἔφερε σὰν συνεπακόλουθον καὶ τὴν ὑποτελείαν ὅλων σχεδὸν τῶν γειτονικῶν τοπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου, Ἀλβανίας καὶ Θεσσαλίας.

Μεσολάβησε κατόπιν ἡ πανωλεθρία τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴς ὀρδῆς τοῦ Ταμερλάνου καὶ ὡς ἐπακόλουθόν της, ἡ ἀπόρριψις τῆς ὑποτελείας ἀπὸ τὰ προσκυνημένα κάστρα. (2).

Ὅμως, ὕστερα ἀπὸ μερικὰς δεκαετηρίδας, πού κατὰ τὴ διάρκειάν τους τὸ Βυζάντιον ψυχορραγεῖ, οἱ Τοῦρκοι ξαναγυρίζουν πανίσχυροι καὶ

1. Βασ. Πυρσινέλλα: «Ἡ ἵδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν». Ἠπ. Ἔστια 1959, σελ. 285.

2. Δ. Σαλαμάνγκα: «Ὁ Μπεϋλέρμπεης τῆς Ρούμελης καὶ ὁ θρύλος τῆς Παναγίας Ντουραχάν». Ἠπ. Ἔστια 1959. Ἡ βορείως τῶν Ἰωαννίνων περιοχὴ παρουσιάζεται ἰδίως κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδον σὲ μιὰ κατάστασιν ἐξαιρετικῆς ἀναρχίας καὶ ἐλάχιστα πράγματα εἶναι ἀπολύτως ἐξακριβωμένα, ἱστορικῶς. Πρέπει συνεπῶς νὰ ἔχωμε ὑπὸ ὄψιν τὴν κατάστασιν αὐτὴν πού ἐπικρατοῦσε τότε καὶ πού βάσταξε σχεδὸν 200 χρόνια, μετὰ τὴς ἀναπότρεπτες φυσικὰς διαβρώσεις καὶ μειώσεις, ἀνάλογες μετὰ τὴν βαθμιαίαν ἰσχυροποίησιν καὶ μονιμοποίησιν τῶν Τούρκων στὸν τόπον, γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τίς συνθήκας κάτω ἀπὸ τὴς ὁποῖες ζοῦσε.—Ἰζάουλος, ἦταν Ἰταλὸς (Φλωρεντία) ἡγεμόνας τότε τῶν Ἰωαννίνων, δεῦτερος σύζυγος τῆς Ἀγγελικῆς Παλαιολογίνας, χήρας τοῦ Σέρβου ἡγεμόνου Θωμᾶ Πρελούμπου (1389).

στά 1430 τὰ Γιάννενα συνθηκολογοῦν μὲ τὸν Σινὰν πασᾶ, διατηρώντας γιὰ ἀνταμοιβὴ μιὰ εὐρύτατη καὶ προνομακὴ αὐτοτέλεια. Παρόμοιας μορφῆς αὐτοτέλειες συναντοῦμε στὴν ἀρχὴ τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ βορειότερα τῶν Ἰωαννίνων μέχρι καὶ τῆς Β. Ἀλβανίας, ὅπου συναντοῦμε τὸν πατέρα τοῦ Γεωργ. Καστριώτη, Ἰωάννην, νὰ κυριαρχῇ στὴν περιοχὴ τῆς Ντίμπρας μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, τὸν Ἀριανίτη Σπάτα Κομνηνὸ, πὺ δεσπόζει στὰ νότια τοῦ Ἐλμπασάν καὶ ἀργότερα ἔγινε πεθερὸς τοῦ Σκεντέρμπεη κ.ἄ.

Στὰ 1434, ὁ Ἀριανίτης ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς σουλτανικῆς κυριαρχίας, ξεκινώντας ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Τσερμενίτσας, φθάνει στὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ τὸ πολιορκεῖ. Τουρκικὴ δύναμις ὅμως ὑπὸ τὸν Νιουραχὰν πασᾶ κατετρόπωσε καὶ τὸν Ἀριανίτη. (1).

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Τούρκων ὑπὸ τοῦ Τσιπερλάνου καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτίναξι ἐκ μέρους τῶν Δεσποτῶν τοῦ Κάστρου τῆς ὑποτελείας πρὸς τοὺς Τούρκους, τὰ ἰσχυροποιημένα ἑλληνοαλβανικὰ φύλα πὺ ἐπωφθαλμιοῦσαν τὰ Γιάννενα—αὐτὰ ἄλλωστε ἦταν πὺ εἶχαν ἀναγκάσει ἐπανειλημμένα τοὺς Δεσπότες τοῦ νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Τούρκους—καταλαμβάνουν τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο καὶ ἐπιβάλλουν γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα τὴ Δεσποτεία τους στὴ Γιαννιώτικη περιοχὴ.

Τότε ἐμφανίζεται ὁ Δούκας τῆς Κεφαλληνίας Κάρολος Τόκκος, διώχνει — ὅπως ἱστορεῖται — τοὺς ἄλβανοὺς ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ καταλαμβάνει τὰ Γιάννενα καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρο.

Στὸ μεταξύ ὅμως οἱ Τούρκοι ἀνασυντάσσονται καὶ στὰ 1411 ἐμφανίζονται ξανά στὴν Ἠπειρο ὅπου εἶχαν συμμάχους τοὺς ἐξισλαμισθέντες καὶ ἐπίθθενται κατὰ τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου. Ὁ Κάρολος τότε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ συγγενοῦς του Δούκα τῆς Ἀθήνας Ἀτσαγιώλη καὶ τὴ συνδρομὴ ἐπιλέκτων ἐντοπίων διώχνει ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἐνετοὺς καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγο νόμιμος τῆς Ἠπεύρου ἡγεμόνας. Τὰ Τουρκικὰ στίφη ὅμως

1. Κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ φαίνεται νὰ ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα γῆ — Ἀργυρόκαστρο — καὶ μετέβη στὸ ἐνετοκρατούμενο Κάπο ντ' Ἰστρία τῆς Ἀδριατικῆς κοντὰ στὴν Τεργέστη ὅπου ἐγκατεστάθη ἡ φάρα τοῦ πρώτου κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν, ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς, λόγω τοῦ διαρκοῦς ἀύξανουμένου τουρκικοῦ κινδύνου καὶ γιὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, μετώκησε στὴν Κέρκυρα, ὅπου καὶ ἐγεννήθη ὁ Κυβερνήτης. Ἐκεῖ δέ, ὡς ἐκ τοῦ τόπου προελεύσεως ἡ οἰκογένεια ἐπωνομάσθη Καποδίστρια, κατὰ τὸ Μωραΐτης, Πολίτης κλπ., δηλ. ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὸ Κάπο - ντ' Ἰστρία, ἀπὸ τὸ Μωρηᾶ, τὴν Πόλη κλπ. Ἀγνωστο δὲ στὸν γράφοντα τὸ ἀρχικὸ Ἠπειρωτικὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας. Περισσότερα βλ. κεφ. 26ον ὑπόσημ.

μὲ τούτους ἐξισλαμισμένους ἐξηκολούθησαν μ' ὅλα ταῦτα τὶς ἐπιθέσεις τους.

Αὐτὴ ἦταν ἡ κατάστασι στὴν Ἠπειρο μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1430 ὅταν πέθανε ὁ Κάρολος Τόκκος. Τὰ τρία νόθα παιδιά του ὅμως δὲν συνέχισαν τὸ ἔργο τοῦ πατέρα τους δηλ. τῆς καταδιώξεως τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ διαφωνήσαντα στὴ διανομὴ τοῦ κράτους του, ζήτησαν ἀπὸ τὸν σουλτάνο Μουράτ Β' πού τότε εἶχε καταλάβει γιὰ δεύτερη φορά τὴ Θεσσαλονίκη νὰ τοὺς κάμῃ αὐτὸς τὴ διανομὴ μὲ δικαιοσύνη καὶ ἰσότητα! Ἔστειλε λοιπὸν αὐτὸς τότε τὸν Σινὰν πασᾶ ὁ ὁποῖος πολιόρκησε τὰ Γιάννενα καὶ τὰ ἠνάγκασε νὰ συνθηκολογήσουν τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1430.

Τὰ ἀναφερόμενα, ὅτι ὁ Κάρολος Τόκκος ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν του ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ ἄλλοτε ἑλληνικοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου τὸ ὁποῖο κατείχετο ὑπὸ ἄλβανῶν φυλάρχων καὶ ὅτι ἀνεγνωρίσθη (1418) «Δεσπότης Ρωμαίων» ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου, δικαιολογοῦν τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ κατάληψις ἐπετεύχθη, γιὰτὶ δὲν ἀντέδρασε τὸ πλεονάζον ὅσο καὶ ἰσχυρὸ ντόπιο ἑλληνικὸ στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο καὶ τὸν ἐβοήθησε. Συνέτεινε ὅμως καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ οἰκογένεια Τόκκου εἶχε ἀσπασθῆ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα.

Μὲ τὶς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα πού διέθετε ὁ Τόκκος, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν μεγάλη γεωγραφικὴ ἔκτασιν, τὶς τοπικὰς συνθηκὰς καὶ τὶς ποικίλας ἀντιδράσεις πού ἀντιμετώπιζε, δὲ θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ κατάληψις ὀλοκλήρου τῆς Ἠπείρου, ὅπως παραδίδεται, μέχρι καὶ πέραν τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἔστω καὶ σταδιακῶς, χωρὶς τὴν ἑλληνικὴν συνδρομὴν.

Συνεργοὺς δὲ εἰς ἐπικράτησιν ἐν ταῖς χώραις τοῦ ἑλληνικοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου εἰκάζετο μέχρι τοῦδε, ὅτι εἶχεν ὁ Κάρολος Τόκκος τοὺς Ἕλληνας, ἤτοι τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἠπείρου, ἡ δὲ νέα πηγὴ σαφέστερον τοῦτο ὑποδηλοῖ, γράφει ὁ Ἰωάν. Βογιατζίδης (1) Διότι, συνεχίζει, διακρίνει τὸν τότε πληθυσμὸν τῆς Ἠπείρου εἰς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, ὑπὸ τὸ τελευταῖον ὄνομα ἐννοοῦσε βεβαίως τοὺς Ἀλβανοὺς κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον τοὺς Βλάχους καὶ τοὺς Σέρβους. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς βαρβάρους τούτους τῆς Ἠπείρου (2) πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του, ἠναγκάσθη ὁ Κάρολος νὰ ἐκδιώξῃ ἐν τινὶ βαθμῶ ἐξ Ἠπείρου, ἐξαναγκάζων εἰς ἀκουσίαν μετανάστευσιν, ἐντεῦ-

1. Ἰωάν. Βογιατζίδου: «Συμβολὴ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου», Ἠπειρ. Χρονικὰ 1926, σελ. 72 κ.ἑ. ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ὁ συγγραφεὺς στηρίζει τὰ γραφόμενά του σ' ἓνα σχετικὸ πανηγυρικὸν λόγον τῆς ἐποχῆς.

2. Κατὰ τὴ γνώμη μας, βάρβαροι τῆς Ἠπείρου, νοοῦνται τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὰ τουρκικὰ στίφη καὶ οἱ ἐξισλαμισμένοι Ἀλβανοί, Βλάχοι ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες.

θεν καθίσταται πρόδηλον, ποίαν αντίδρασιν προέβαλον εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Καρόλου οἱ Ἄλβανοί, Βλάχοι καὶ Σέρβοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς αὐτόχθονας Ἕλληνας».

Τῇ φιλικῇ δὲ αὐτῇ στάσει τῶν ἐλλήνων πρὸς τὸν Κάρολο, τὴν ἀποδίδει στὸν γνωστὸ σ' αὐτοὺς φιλελληνισμὸ τῆς οἰκογενείας Τόκκου κ.ἄ. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ὑποψιάζεται τὴν παρουσίαν τῶν τούρκων, ἔστω καὶ ὡς ἐπιδρομέων ἀκόμα, καθὼς καὶ τῶν ἐξισλαμισμένων.

Καὶ ἐπισημαίνει ἐθνικὲς ἀντιλήψεις μεταξὺ Ἑλλήνων, Ἄλβανῶν, Βλάχων καὶ Σέρβων, οἱ ὁποῖες ὅμως τότε βρίσκονταν στὸ περιθώριον τῆς ζωῆς τους καὶ ἐπικρατέστερες ἦταν οἱ θρησκευτικὲς, τὶς ὁποῖες κί' αὐτὲς ἐβάρυναν τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τῆς φάρας, τῶν ἀτόμων κλπ. Ἡ σύγχρονη σχεδὸν ἐθελουσία ὑποταγῆ τῶν Ζαγορισίων πρὸς τοὺς Τούρκους, οἱ ξένοι δεσπότες καὶ ὁ τρόπος τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων, οἱ εὐκόλοι ἐξισλαμισμοί, πού ἤδη ἦταν ἐκτεταμένοι κ.ἄ. τὸ πιστοποιοῦν.

Γιὰ τὴν ἐθνολογικὴν κατάστασιν τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴ Καρόλου Α' Τόκκου, ἡ νέα πηγὴ - ὁ πανηγυρικὸς λόγος ἐπαναλαμβάνομε γράφει ὁ Βογιατζίδης: «παρέχει τὴν εἰδήσιν, ὅτι αἱ μὲν πόλεις γενικῶς παράλιοι καὶ μεσόγειοι κατωκοῦντο παρ' Ἑλλήνων, ἡ δὲ ὑπαίθρος χώρα ὑπὸ βαρβάρων ἐν γένει, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ὁποίων βεβαίως πρέπει νὰ νοήσωμεν τοὺς Ἄλβανούς, Σέρβους καὶ Βλάχους. Ἀπὸ τὰ γραφόμενα ὅμως, λέγει, δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς Ἕλληνες εἶχαν ἐγκαταλελεῖ τὴν ὑπαίθρον τελείως καὶ ἦσαν περιορισμένοι εἰς τὰς πόλεις. Ἀπλῶς γίνεται ἀντιδιαστολὴ μεταξὺ πλειονότητος ὑπαίθρου χώρας καὶ πόλεων. Ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν μεταξὺ τῶν ἐπηλύδων ἀλλογενῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, ἀναγνωρίζει εἰς τοὺς Ἄλβανούς ζῶντας εἰς τὸν νομαδικόν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ γεωργικόν».

Πιστεύομε ὅμως πὼς κατὰ τὴ μακρυνὴ ἐκείνη ἐποχὴ, δύσκολα μπορεῖ νὰ διακρίνη κανεὶς πνεῦμα, νοοτροπία ξεχωριστῆ ἀνάμεσα στὰ ἐν λόγῳ διαφορετικὰ καὶ ἀλλόγλωσσα φύλα τῆς Ἠπείρου, ἐκτὸς τῶν Σέρβων. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ὡς κατακτηταὶ καὶ ἐπιδρομεῖς πού ἦταν, μὲ τὴ βάρβαρη ὅσο καὶ ἀπάνθρωπη συμπεριφορὰ τους εἶχαν καταστῆ μισητοὶ καὶ ἀντιπαθεῖς. Βαλλόμενοι δὲ ἀπὸ ὅλους καὶ μάλιστα καὶ τοὺς πρώην συμμάχους τοὺς Ἄλβανούς, εἶχαν σχεδὸν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὸν Ἠπειρωταλβανικὸν χῶρον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου Δουσάν. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες, Ἄλβανοὶ καὶ Βλάχοι ἀποτελοῦσαν ἓνα εἶδος μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐθνότητος μὲ κοινὸν σύνδεσμον τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Ἕλληνας παπᾶς ἡ Μητροπολίτης ἀποτελοῦσε τὸν πνευματικὸν καὶ ἐθνικὸν ἀρχηγὸν τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 15ον

Οἱ ὁμαδικοὶ ἐξισλαμισμοὶ στὴν Ἠπειρο καὶ Ἀλβανία. Μετατροπὴ ἐκκλησιῶν σὲ τζαμιά. Περίτμησι Ἠπειρωτῶν. Τυρκοχριστιανοὶ καὶ μισότουρκοι «Γραικομάνοι.»

Ὁ ἐξισλαμισμὸς στὴν Ἠπειρο ἄρχισε ἐπὶ σουλτάνου Μουράτ Βου ἐξηπλώθη δὲ ἐπικινδύνως μετὰ τὴν ἡττα τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅποτε οἱ μεγάλοι κτηματίες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν γιὰ νὰ διατηρήσουν τὰ τιμάρια τους, ἀξιωθέντες τοῦ τίτλου «μπέηδες» κατὰ κληρονομία. «Τούτους κάτω ἀπὸ ψυχολογικὸ ἐξαναγκασμὸ ἐμμήθησαν καὶ οἱ πτωχοὶ κολλῆγοι». (1).

Τῆ σκληρότερη τυραννία ὅμως υπέστη ἡ Ἠπειρος, κατὰ τὸν Ν. Πατσέλη, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σκεντέρμπεη, «οἷοτι ἐφ' ὅσον χρόνον ἐμάχετο οὗτος πρὸς τὸ Ὄθωμανικὸν Ἰσλαμικὸν κράτος, ἡ Ἠπειρος συνεμμάχει μαζύ του. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ Ὄθωμανοὶ τὴν μετεχειρίσθησαν ἀπανθρώπως, ἀναγκάσαντες τὸν πληθυσμὸν εἰς ἐξισλαμισμὸν.

» Ὁ ἰσλαμισμὸς τῶν Χριστιανῶν λέγει, ἰδίως εἰς τὴν καλουμένην σήμερον Β. Ἠπειρον, ἔκαμε τὰς μεγαλυτέρας προόδους, ὅταν ὁ Γ. Καστριώτης, ἠρνήθη τὴν πίστιν του εἰς τὸν Σουλτάνο καὶ τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν.

«Ἡ διπλῆ αὐτὴ ἀποστασία, προσθέτει ἐξ ἄλλου ὁ Καντεμίρ, ἠρέθησεν τὸσον τὸν Ἀμουράτ, ὥστε οὗτος μετέτρεψεν ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας τῆς χώρας τῶν Ἀρβανιτῶν καὶ ἵνα κάμῃ ὅσα ἠδύνατο ἐξπλαστήρια θύματα πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Μωάμεθ, διέταξε ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ περιτμηθοῦν ὅλοι οἱ Ἠπειρωταί. Ἡ μέθοδος αὕτη, τονίζει, εἶχεν ἀναριθμήτους νεοφωτίστους. Ὀλόκληρος δὲ ἡ χώρα εἰς ὀλίγον διάστημα ἐμμήθη εἰς τὴν μωαμεθανικὴν πίστιν. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσαν εἰς τὸν ποσηλυτισμὸν ἐκεῖνον οἱ καθολικοὶ Ἀλβανοὶ (Μιρδίται) καὶ τὸ τμήμα τὸ ὁποῖον ἐπεκτείνεται ἀπὸ τὴν Ὀχρίδα πρὸς Βορρᾶν ἕως τὴν

1. Νικ. Πατσέλη: «Μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἠπειρο», Ἠπ. Ἐστία 1966.—Κ. Γεωργίου: «Πολιτικὸν Κάτοπτρον», σελ. 240. — Ὅποιος ἐγένετο μουσουλμάνος Ἀλβανός, Ἕλληνας ἢ βλάχος, ἔλεγαν «ἐτούρκεψε». Καὶ κάτι ἄλλο: «Ἐτούρκευε» ἀκόμα καὶ ἡ γυναίκα ἐκείνη ποὺ θεληματικῶς ἢ ὄχι θὰ εἶχε σεξουαλικὴ ὁμιλία μετὰ μουσουλμάνου. Γιὰ νὰ γίνῃ δὲ χριστιανὴ σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι, «ἔπρεπε νὰ ξαναβαπτιστῆ». Σχ. βλ. «Πωγωνησιακὰ μας» Β)190.

Χειμάρραν πρὸς Νότον, τὸ ὁποῖον διετήρησεν τὴν ἑλληνικότητά του, κατὰ μέγα μέρος δὲ καὶ τὴν γλῶσσαν, παρὰ τὴν ἐπίμονη ἀντίδρασι τῶν ἀλβανικῶν φυλῶν».

Ὅμαδικοὶ ἐξισλαμισμοὶ στὴν Ἠπειρο παρουσιάζονται καὶ μετὰ τὸ 1640 καὶ ἐδεκάτισαν τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν ποὺ μέχρι τότε πλεόναζε ἀπόλυτα ἔναντι τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων μὲ ἀναλογία ἓνα πρὸς δέκα. Ὁ ΕΤΟΝ ἀνεβίβαζε τοὺς Ἕλληνας στὰ 4)5 τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ δὲ Πουκεβίλ καὶ Λήκ στὰ 9)10. Τὴν ἀναλογία αὕτη δὲ δέχεται καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς (Χρονογ. Α' σελ. η'), ποὺ ἀντλεῖ τὶς πληροφορίες του ἀπὸ τὸν Κουβαρᾶ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Τούρκοι τῆς Ἠπείρου θεωροῦνται «Ρωμηογυρισμένοι ἢ Ρωμηογυρίσματα». Κατὰ τὸν Πουκεβίλ μάλιστα «Οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς Ἠπείρου εἶναι Ἕλληνες περιπετημένοι».

«Μικρὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν, γράφει ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος, τὸ πλῆθος ἐξισλαμισθέντων Χριστιανῶν ἦτο τοσοῦτον, ὥστε ἡ διδασκαλία τοῦ νέου θρησκευάματος δὲν ἐπρόφθανε νὰ γίνῃ εἰς τοὺς νεοφωτίστους, (1), ὥστε ἤρχιζαν νὰ μὴ τηρῶνται αὐστηρῶς αἱ διατάξεις αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μωάμεθ Β' ἠναγκάσθη (1474) — δηλ. δέκα χρόνια μετὰ τὴν κατάρρευσι Σκεντέρμπεη — νὰ ἐπιβάλλῃ δι' αὐτοκρατορικοῦ ὀρισμοῦ τὴν αὐστηράν τήρησιν τῶν διατάξεων».

Κατὰ τὸ χρονικὸ τῶν Τσαραπλανῶν, γραμμένο τὸ 1848 «...καὶ σὰν ἐπάρθηκε ἡ πόλις ἡ βασιλεύουσα εἰς τοὺς χρόνους 1453, τότε ἀγρίεψαν οἱ Τούρκοι κατεπάνω τὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔστειλαν ὀρισμοὺς καὶ ἔχαλοῦσαν τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ κάστρα καὶ ἔγιναν μεγάλες ταραχὲς καὶ κλαυθμὸς ἀνεκδιήγητος, ἕως δύο χρόνους ἔστειλαν παρηγορίαν σὲ τούτα τὰ μέρη καὶ ἔτσι ἠσύχασαν καὶ ἐκάθησαν ὁ καθένας εἰς τὸν τόπον του, ὅστις θέλει ἄς στοχασθῇ τὰ ἐπάνω Φρασανά, Διπαλίτσα, Ἀβαρίτσανη, Λαχανόκαστρον καὶ ὀλοῦθε, ὅπου ὡσὰν ἔφυγαν δὲν ματαγύρισαν ὀπίσω, ἤρρεν ὁ καθένας τόπον ὅπου τοῦ ἄρεσε καὶ ἔμειναν». (2).

Τὰ λεγόμενα ὅμως τοῦ χρονικοῦ τούτου, πιστεύομε πὼς δὲν ἔχουν καμιά ἀπολύτως σχέσι μὲ τὴν ἄλωσι τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ ἐναρμονίζονται ἀπολύτως μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ Καντεμίρ (Βλ. ἄνωτ.), ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ εἶναι πλησιέστερος πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ ἀνάγονται στὰ μετὰ τὴν κατάρρευσι Σκεντέρμπεη. Γιατί ἡ κατάκτησι τῆς Ἠπείρου — Ἀλβανίας ἦταν ὀλοκληρωμένη 23 ὀλόκληρα χρόνια πρὸ τῆς Ἀλώσεως, μὲ τὴν κατάληψι τῶν Ἰωαννίνων τὸ 1430, καὶ συμ-

1. Πρόκειται περὶ τῆς κυρίως Ἀλβανίας.

2. Θαν. Τσάβαλου: «Χρονικὸ Τσαραπλανῶν», Ἠπειρωτ. Ἔστια, τεῦχος 8ον.

πίπτει μὲ τὴν ἐπανάστασι Καστριώτη μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ὁποίας ἐδραιωμένος πὰ ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐκακουργουῖσε ἀχαλίνωτος. Ἐξ ἄλλου προκειμένου περὶ ἐξισλαμισμῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ μητροπολίτης Βελεγράδων Ἀλεξούδης, γράφει: Περὶ τὸ 1735—1840, φαίνεται πῶς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων Αὐλῶνος, Βερατίου καὶ τῶν περιχώρων «ἀποταξάμενον τῇ ἱερᾷ χριστιανικῇ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος θρησκείᾳ . . .».

Ὁ δὲ Γ. Δημητρίου (άνωτ.) μᾶς πληροφορεῖ εἰδικώτερα: «Ἡ ὅλη ἢ ἐπαρχία τῆς Χειμάρρας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς μεριᾶς τῆς θάλασσης ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς λεγομένους τουρκοχριστιανοὺς ἢ μισοτούρκους καὶ μισοχριστιανοὺς. Πιὸ μέσα δὲ πρὸς τὴν ἐνδοχώρα ὑπάρχουν ἄλλες μεγαλύτερες πόλεις, ὅπως ἡ Νίβιτσα, Λυκορώσια, Ἁγ. Βασίλειος κλπ. ποὺ κατοικοῦν Χριστιανοὶ ἢ Ἕλληνες». (1)

Ὁ Ἰωάν. Λαμπρίδης τέλος, λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1735—1740 ἀλλαγὴ τῆς πατρώας θρησκείας παρὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Αὐλῶνος καὶ Μπερατίου ἐν τῷ τμήματι Μουζακιάς μάλιστα συνέτελεσε τὰ μέγιστα πρὸς περιστολὴν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου ἐνθάδε ἰδίως. Ἐπιγραφαὶ δὲ ἑλληνικαὶ ἐπὶ λίθων πολλαχοῦ μετηνεγμένων καὶ ἐντειχισμένων καὶ ἑλληνικὰ νομίσματα, μαρτυροῦν τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα τῆς περιοχῆς ταύτης». (2)

«Οἱ ἐγκυρότεροι ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι τῆς Ἠπείρου, τονίζει ἐπιγραμματικὰ ὁ Ν. Πατσάλης (άνωτ.), ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς τὰ Ἰωάννινα πρόξενοι, ὅπως ὁ ΕἶΤΟΝ (1780—1798), ὁ Πουκεβίλ (1806—1819) καὶ Λήκ (1805—1822), ὅλοι ὁμολογοῦν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἱστορία, τὰ ἦθη, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, φαίνεται, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ Τουρκαλβανοὶ τῆς Ἠπείρου, ἀρχικῶς ἦσαν Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἐξώμοσαν...»

» Ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ὄθεν κόλπον μέχρι καὶ πέραν τοῦ Σκούμμι ποταμοῦ, Ἕλληνες εἶναι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων αὐτόχθονες καὶ γηγενεῖς καὶ ὄχι ἀποικοὶ οὔτε ξένοι παρεπίδημοι. Εἰς τὴν Ἠπειρον δὲν ἔχομεν «Γραικομανίαν», ὅπως μερικοὶ ἀργυρώνητοι καὶ ἀνιστόρητοι ἐπαναλαμβάνουν, ἀλλὰ βαθέως ἐρριζωμένην γνησίαν ἑλληνικὴν ψυχὴν, τὴν ὁποίαν οὔδεις εἰσβολεὺς δύναται νὰ σβύσῃ, ὅπως ἀπέδειξεν ἡ ἀνδρεία ἀντίστασις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸν ἀπαίσιον εἰσβολέα τῆς 28 - 10 - 1940 καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν νὰ γράψῃ μίαν ἀπὸ τὰς ἐνδοξωτέρας σελίδας τῆς».

1. «Χριστιανοὶ ἢ Ἕλληνες» δηλ. ὅλοι ἀποτελοῦν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ λαό, ἄσχετα ἂν πρόκειται περὶ ἀλβανοφώνων ἢ βλαχοφώνων, ἐνῶ οἱ μωαμεθανοὶ θεωροῦνται ὡς τοῦρκοι.

2. Ἰωάν. Λαμπρίδου: «Ἀγαθοεργίαι ἐν Ἠπείρῳ», Τ. Βος, σελ. 225—226.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 16ον

Ἡ ρευστὴ χριστιανικὴ συνείδησι Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων εὐνοεῖ τὴν Καθολικὴν προπαγάνδα καὶ ἐξηγεῖ τοὺς ἐκνεταμένους ἐξισλαμισμούς. Πρῶτοι ἐξισλαμισμοί. Οἱ ἐξωμόται ἀνθρωπόμορφα τέρατα στὴν ψυχολογία καὶ κτηνωδία ἐναντι τῶν χριστιανῶν.

Ἀρχικῶς οἱ Τοῦρκοι, ἔχοντας ἐπίγνωσι τῆς ἀδυναμίας τους, δὲν ἐφέρθησαν ἐξαιρετικὰ τυραννικοί. Ὀλιγάριθμοι ὅμως καθὼς ἦταν, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ κρατηθοῦν, ἂν δὲν πετύχαιναν νὰ ἐξισλαμίσουν τοὺς κατακτημένους. Αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ τοὺς ἐξισλαμιζομένους παραχωροῦσαν ἐξαιρετικὰ προνόμια καὶ δικαιώματα ἐναντι τῶν χριστιανῶν. Αὐτοῦ ἀκριβῶς, στὴν ἐνίσχυσι τοῦ μουσουλμανισμοῦ, τῆς δυνάμεώς τους μέσα στὸν ὄγκο τοῦ κρισηνικοῦ κόσμου, πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ παιδομαζώματος.

«Ἐξισλαμιζόμενοι ἀποκτοῦσαν τὰ κάλλιστα τῶν ἀγαθῶν, ὅσα κατὰ τὸ Ὄθωμανικὸν δόγμα δύναται νὰ ποιήσῃ ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὁ ἄνθρωπος, περιουσίαν, ἀδιώματα, γυναίκας, τιμὰς», γράφει ὁ Σάνθης Ἰωακείμ. (1).

Εἰδικώτερα, οἱ ἐξισλαμιζόμενοι ἀπελάμβαναν περισσότερα ἀγαθὰ καὶ γινόταν ἀφεντικὰ τῶν ἰδίων τῶν ἀδελφῶν τους. Συμπαγεῖς μάζες ραγιαδῶν τῶν χριστιανῶν, μὲ τὴν ἐξωμοσία περνοῦσαν, κατὰ τὸν Ἀλ. Μαρμόπουλο, ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς Στυγὸς καὶ μετέβαιναν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς κόσμου στὸν ἄλλον.

Γονατισμένος δὲ καὶ ἐγκαταλειμμένος ἔτσι στὴν ἀπάνθρωπη καὶ ἀπερρήσιμη ζωὴ ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς, δὲν εἶχε νὰ διαλέξῃ παρὰ δύο πράγματα: ἢ ἔπρεπε νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ γιὰ νὰ σωθῇ ἢ νὰ ἐκπατρισθῇ, νὰ φύγῃ, νὰ ἀφανισθῇ. Ἔτσι πολλοὶ τότε διάλεξαν τὴν εὐκολώτερη λύσι τῆς ἐξωμοσίας, ἄλλοι κατέφυγαν στὰ δυσπρόσιτα βουνὰ καὶ ἄγωνα μέρη καὶ ἄλλοι πῆραν τὸ δρόμο τῆς προσφυγιᾶς, τοῦ ἐκπατρισμοῦ. Εὐκολώτερα ὅμως ἐξισλαμίσθησαν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Βλάχοι, γιατί ἐστεροῦντο ἐθνικῶν παραδόσεων, ἐθνικῆς συνειδήσεως κλπ. καὶ γιατί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἦταν ἑτερόφωτοι χριστιανοί, ἐπαναλαμβάνομε. Δὲν εἶχαν στερημένη τὴ χριστιανικὴ τους πίστι, γιατί ἐθρη-

1. Μητροπολίτου Σάνθης Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ: «Ἡ Μοσχόπολις», Θεσσαλονίκη, σελ. 7.

σκεύονται ὄχι μὲ δική τους γλῶσσα γραπτή, τῆς ὁποίας ἔστερουῦντο, ἀλλὰ μέσω τῆς Ἑλληνικῆς, πού οἱ περισσότεροι, ἰδίως τῆς Βορείου Ἀλβανίας, δὲν τὴν ἔνοιωθαν. Εἰδικώτερα, προκειμένου περὶ βλαχοφώνων —Τουρκόβλαχοι— ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξισλαμισθέντων ἦταν μικρός, ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς ἀλβανοφώνους, γιατί πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ζοῦσαν σ' ἀπρόσιτα βουνὰ καὶ ἄλλοι ὡς νομάδες. Μία κατάστασι πραγμάτων πού εἶχε ἐκμεταλλευθῆ προηγουμένως καὶ ὁ Καθολικισμὸς στὴν Β. Ἀλβανία, ὅπου εἶχε δημιουργήσει καὶ ὑπάρχει μέχρι σήμερα Ἀλβανοκαθολικὴ μειονότητα.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς Καθολικῆς Προπαγάνδας ἐκεῖ καὶ ὁ εὐκόλος ἐξισλαμισμὸς ὅλης τῆς Ἀλβανίας, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴ Βόρειο καὶ λοιπὴ Ἡπειρο εἰδικώτερα, ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἀλβανόφωνο στοιχεῖο ἐκάμφθη χωρὶς μεγάλη δυσκολία, ἐνῶ τὸ ἑλληνόφωνο ἀνθεῖε καὶ ἐπέζησε. Βεβαίως ἔχομε καὶ σ' αὐτὸ ἐξισλαμισμοὺς ὄχι ὅμως στὴν ἔκτασι τῶν Ἀλβανῶν.

Ἡ Καθολικὴ Προπαγάνδα ἐξ ἄλλου ἐπισημαίνεται καὶ δρᾷ ὄχι μόνον στὴν Ἀλβανία, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἡπειρο, καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας σχεδόν, χωρὶς ὅμως ἐν τελευταία ἀναλύσει νὰ ἐπιτύχη τίποτε τὸ ἀξιόλογο. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ τοπωνύμιον «Κεφάλι τοῦ Γούμενου», γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Ἄν. Εὐθυμίου γράφει: «Κατὰ τὴ Φραγγοκρατία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Καθολικοὺς καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Σωτήρος, στὴν Κλειδωνιάουστα. Μόλις δὲ τὰ μέρη μας περιῆλθαν σὺν τοῦς τούρκους, οἱ κάτοικοι ἐξόντωσαν τοὺς Λατίνους καλογέρους, σκότωσαν τὸν ἡγούμενό τους καὶ τὸ κεφάλι του τὸ πέταξαν σ' ἀμπέλια, λίγο ψηλὰ ἀπὸ τὸ Μετόχι τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων, χαμηλὰ πρὸς τὸ Βοϊδομάτι, ὅπου σώζεται καὶ ἡ τοπωνυμία τὸ Κεφάλι τοῦ Γούμενου» (1).

Τὸ ἰσλαμικὸ κύμα ὀρμητικὰ κατερχόμενο ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον παρασύροντας τοὺς ἀλβανοφώνους, ἀπομακρυνόμενο ἀπὸ τὴν ἀφετηρία του, προοδευτικὰ ἐξασθενοῦσε. Τελικὰ δὲ προσέκρουσε στὴ στερεώτερη ἑλληνοχριστιανικὴ συνείδησι, πού συνήντησε στὶς πύλες τῆς Βορείου Ἡπέιρου ὅπου ἐσταμάτησε καὶ διεσκορπίσθη. Ἔτσι διεσώθη ἀπὸ τὴν πλήμμυρα τοῦ ἐξισλαμιστικοῦ κύματος ἡ Ἡπειρος.

«Ἀπὸ τὰ μέσα τῆς 14ης ἑκατον., γράφει ὁ Δ. Σαλαμάγκας, ὅπως

1. Ἄτυχῶς, ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴν ἐν λόγω δράσι τῆς καθολικῆς προπαγάνδας. Ἐσχάτως ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπ. Ἰωαννίνων Ζαχ. Τσιρπανλῆς, ἔφερε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μερικὰς ἄγνωστες πτυχὰς τῆς δράσεώς της. Σχ. βλ. Ἡπ. Ἔστια 1973 καὶ Σπ. Στούπη: «Βήσσανη», σελ. 214. Ἐπίσης δημοσιεύματα μας στὸ περιοδικὸ «Κόνιτσα» τοῦ 1967.

ίστορεῖται, κυκλοφοροῦν εὐρύτατα στὴν Βαλκανικὴ τὰ τουρκικὰ στίφη καὶ γίνονται οἱ πρῶτοι ἐξισλαμισμοὶ Ἰαλβανῶν φυλάρχων» (1).

Ἦταν τόσο τὸ πλῆθος τῶν ἐξισλαμισθέντων μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Καστριώτη κυρίως —μέσα 15ου αἰῶνος— ὥστε δὲν ἐπρόφθανεν ἡ διδασκαλία τοῦ νέου δόγματος νὰ μύηση τοὺς νεοφωτίστους στὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ! Καὶ στὸ γεγονός αὐτὸ προφανῶς ὀφείλεται ὁ χαρακτηρισμὸς ὠρισμένων ὡς «μισοχριστιανῶν» ἢ «μισότουρκων»! (Βλ. κεφ. 15ον).

Πόσος ἦταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξισλαμισθέντων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ μὲ ἀκρίβεια, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχουν στατιστικὲς. Ὅπως δὲ ποτε ὅμως θὰ ἦταν μεγάλος «καθόσον ζῶντες εἰς τὰς ἀποκρήμους καὶ δυσπροσίτους δειράδας τῶν ὀρέων τῆς Λιαπουριᾶς καὶ ἀγνοοῦντες τὴν μετανάστευσιν, θὰ ἦσαν πολυπληθεῖς οἱ ἐξισλαμισθέντες πληθυσμοὶ καὶ θὰ παρέμειναν πολυπληθεῖς, μέχρις ὅτου στρατολογηθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς Τούρκοι πλέον, ὑπηρέτησαν τουρκικὰ συμφέροντα» (2).

Μὲ τοὺς ἐξισλαμισμοὺς τῶν Ἰαλβανῶν ἢ Ὀθωμαν. Αὐτοκρατορία, ἀπέκτησε «φίλιον ὁμόθησκον πληθυσμὸν εἰς τὴν Βαλκανικὴν» σὲ μιὰ περιφέρεια τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶχαν διακριθῇ γιὰ τὴν εὐψυχία καὶ τὴν ἀνδρείαν τους ἐπὶ μισὸ αἰῶνα ἐναντίον τῆς κάτω ἀπὸ τὴ σημαία καὶ τὸ δυνατὸ χέρι τοῦ Γεωργ. Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη, λέγει ὁ Ἰαλ. Μαμμόπουλος (3).

Μετὰ τὴν κατάρρευσι Καστριώτη (1467) στὴν τεράστια ἔκτασι τοῦ Ἰπειρωταλβανικοῦ χώρου, ξεπήδησε μέσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα του ἕνας δαιμονικὸς κόσμος ἀνθρωπομόρφων τεράτων στὴν ψυχολογία καὶ στὴν κτηνωδία, πὺ μόνον ἕνας Δάντης θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἀπεικονίσῃ. Γεννήματα τῆς δυστυχίας τοῦ τόπου, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ ὑπανθρώπου, γιὰ νὰ περισώσουν τὴν οἰκογενειακὴ τους τιμὴ, πὺ εἶχε καταντήσῃ χωρὶς καμιά ἀξία, πολλοὶ γιὰ νὰ περισώσουν τὶς περιουσίες τους καὶ τὸ κεφάλι τους, ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν. Δὲν ἐπίστευαν βέβαια στὸν Μωάμεθ, ἀλλὰ οὔτε καὶ στὸν Χρι-

1. Δ. Σαλαμάγκα: «Μπεϋλέρμπεης τῆς Ρούμελης», Ἰπ. Ἐστία 1959.

2. Νικ. Παπαδοπούλου: «Ἡ Δουβιανὴ Δροπόλεως», Ἀθῆναι 1972.

3. Ἰπ. Μέλλον 7 - 2 - 1972. Χρ. Παπασταύρου: «Ἑλλάς καὶ Β. Ἰπειρος» Ἀθῆναι 1945. «Ἐν μέσῃ ἡμέρα καὶ ἐδῶ ἠρπάζοντο καὶ ἐμολύνοντο χριστιανόπαιδες» γράφει ὁ Π. Ἀραβαντινός. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀθ. Τσακάλωφ, ἀπὸ τοὺς συνιδρυτὰς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας κατόπιν, ἐδραπέτευσε ἀπὸ τὰ Γιάννενα, γιὰ ν' ἀποφύγῃ μιὰ τέτοια μόλυνσι. Ἐκατοντάδες δὲ χριστιανόπαιδες διατηροῦσε στὸ χარέμι ὁ Ἀλῆ πασᾶς κ.ἄ. Βλ. Α)85 στὰ Πρωγωνησιακά μας.

στό. Μετεβλήθησαν ὅμως σ' ἀνθρώπους στοὺς ὁποίους ἔλειπε κάθε πίστι, χωρὶς ἱερὸ καὶ ὄσιο, χωρὶς ἠθικὸ δισταγμὸ, χωρὶς φραγμὸ, χωρὶς κώλυμα. Ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλὰ συγχρόνως ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους, τοὺς ὁμοχωρίους καὶ τοὺς χθεσινοὺς συγγενεῖς, τοὺς ὁμοαῖμους καὶ ὁμογλώσσους τους. Μῖσος, μισαλλοδοξία καὶ καχυποψία ἦταν τὰ στοιχεῖα, πρὸς χῶριζαν βαθεῖα τὸ τουρκαλβανικὸ ἀπὸ τὸ ἑλληνοχριστιανικὸ στοιχεῖο. Οἱ ἔξωμότες βρῆκαν εὐκόλο τὸν βίον τοῦ δυνάστου τῶν ἀδυνάτων καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου σιγὰ - σιγὰ ἀπεχαληνώθησαν καὶ ἀσκοῦσαν αὐτοὶ ἐξουσία, ἀνεξέλεγκτη, προσωπικὴ μὲ τὸ δικαίωμα... τοῦ Τούρκου!

Οἱ χριστιανοὶ γι' αὐτοὺς δὲν ἦταν ἄνθρωποι, ἀλλὰ ὄντα χωρὶς δικαίωμα ἀνθρώπινο κανένα, ὑποχρεωμένοι ἐπὶ ποινῇ ἄμεσος θανατώσεως, νὰ προσφέρουν στὸν ἄτιμο τὴν τιμὴ τῆς οἰκογενείας, στὸν ἄρπαγα ὅλα τὰ φτωχὰ τους ὑπάρχοντα, στὸ μαχαίρι τοῦ τὸν λαιμὸ τους γιὰ νὰ κοπῇ (1).

«Ραγιᾶς στὰ μάτια τῶν τούρκων, σημαίνει χυδαῖος, φόρου ὑποτελής, στὸ ἔλεος αὐτῶν, ἐκτεθειμένος, στὶς ὕβρεις, σὲ παντὸς εἶδους δημόσιες ταπεινώσεις, στὶς ἰδιοτροπίες, καὶ τὰ καπρίτσια κάθε τούρκου, γέννημα τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπηρετῇ τὸν τούρκο», γράφει ὁ Γάλλος πρόξενος στὰ Γιάννενα Πουκεβίλ. Ὁ ραγιᾶς θεωροῦσε εὐτύχημα νὰ μὴ συναντήσῃ στὸ δρόμο τοῦ τούρκο. Καὶ ἐὰν στὴν ἐποχὴ του (1820) ἦταν τέτοια ἡ κατάσταση στὴν Ἠπειρὸ, φαντάζεται κανεὶς πόσο χειρότερη θὰ ἦταν 350 χρόνια προηγουμένως δηλ. κατὰ τὴν κατάκτησιν καὶ ἄμεσως μετὰ.

Ἐνῶ μεσα σ' ἄλλα δικαιώματα ποὺ εἶχαν οἱ τουρκαλβανοὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν ὑπόστασιν τῶν χριστιανῶν εἶχαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀρπάζουν τὰ ὁμορφα κορίτσια καὶ ἄλλα ἔστελναν «πεσκέσι» στὸν σουλτάνο ἢ στὸν πασᾶ καὶ ἄλλα τὰ ἔκλειναν στὰ χαρέμια τους.

Οἱ ἐξισλαμισμένοι, ζοῦσαν πολλὰς φορὰς ἐγκατεστημένοι μὲ τὶς οἰκογένειές τους μέσα στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά, ἀνακατωμένοι μὲ τοὺς χριστιανούς. Μοναδικὸ δὲ ἔργο, σκοπὸ καὶ ἰδανικὸ εἶχαν νὰ ἀστυνομεύουν τὸν δυστυχημένον λαό, νὰ ἀπομυζοῦν κάθε ἰκμάδα ζωῆς, νὰ σφετερίζονται κάθε τι τὸ ὠραῖο ποὺ παρῆγε ὁ τόπος. Καθὼς ἐπίσης νὰ ἀπολαμβάνουν δικαιωματικὰ μὲ τὴν κτηνώδη βεβαιότητα τοῦ ἀνεξελέγκτου κυρίου, τὶς θυγατέρες καὶ τὶς συζύγους τῶν δυστυχημένων συνοίκων τους, φονεύοντες ἄμεσως καὶ χωρὶς συνέπειες κάθε χριστιανὸ ποὺ θὰ ἔφερε ἀντίρρηση.

Ἡ σκληράδα κλπ. τῶν τουρκαλβανῶν παράλληλα μὲ τὴν προσπάθειά τους νὰ ἐξισλαμίσουν τοὺς χριστιανοὺς καὶ οἱ κάθε τόσο παρακινήσεις ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς κυρίως, γιὰ ἐξέγερσι ἢ γιὰ μετάβασι στὶς κτήσεις τους καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερία, ἔκαναν τοὺς Ἕλληνας νὰ παίρνουν τὸ δρόμο τοῦ ἐκπατρισμοῦ καὶ ἄλλοι τὰ βουνά. Κατὰ τὸν καθηγητὴ - ἀκαδημαϊκὸν Ἄνδρ. Ἀνδρεάδη, ἡ τουρκικὴ βαρβαρότης προμήθευε στοὺς Ἐνετοὺς ἄφθονα ἐργατικὰ χέρια, στρατό, καλλιεργητὰς κλπ. (1).

Ἐνα πατριαρχικὸ ἔγγραφο δὲ τοῦ ἔτους 1705 λέγει σχετικῶς: «Ἀνηνέχθη καὶ ἐδηλοποιήθη ἡμῖν διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς τοῦ Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ταύτης χριστιανῶν, διὰ τὴν καταδυνάστευσιν καὶ τυρρανικὴν ἐπικράτησιν κυριευθεῖσα τυραννικῶς ὑπὸ τοῦ περιέχοντος ἀλβανικοῦ ἔθνους (2) καὶ τὰς συνεχεῖς ἐπινενομένας αὐτοῖς αἱματοχυσίας καὶ στάσεις καὶ ἐμφυλίους πολέμους τῶν ἐνοικούντων αὐτῇ χριστιανῶν. Οἱ μὲν πλοίοις φυγῇ χρησάμενοι μετανάσται ἐγένοντο τῆδε κακεῖσαι διασπαρέντες. Ὁ δὲ ἀρχιερατεύων ἤδη Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Βουθωτοῦ καὶ Γλυκῆς κυρ. Παρθένιος διὰ τὸν ἐφορούμενον κίνδυνον καὶ αὐτὸς μετανάστης ἐγένετο».

Σὲ μιὰ μόνον ἡμέρα, γράφει ὁ Πουκεβίλ, ἐξισλαμίσθησαν (1760) 36 χωριά τοῦ Πωγωνίου καὶ οἱ ἐξισλαμισθέντες σὰν πρώτη ἐκδήλωσι τοῦ βαπτίσματος, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν γειτονικῶν χωριῶν τοῦ Λεσκοβικίου καὶ τῆς Πρεματῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀφοῦ τὰ ἐλεηλάτησαν ἀγρίως, πῆραν αἰχμαλῶτους γυναῖκες καὶ παιδιὰ!

Οἱ ἐξισλαμισμοὶ ὅμως, γενικώτερα καὶ τὸ ἀπερίγραπτο καθεστῶς πὺρ δημιουργήθηκε μετὰ τὴν ἀποτυχία ἰδίως τῆς ἐξεγέρσεως Σκεντέρμπεη, ἐν τελευταία ἀναλύσει, ἀρνητικῶς ἀπέβησαν σωστικοὶ γιὰ τὸ ἔθνος: Ἐτόνωσαν τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα παράλληλα πρὸς τὸ πατριωτικὸ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρία τῆς ἐθνικῆς πλέον ἀντιδράσεως πὺρ κατέληξε στὴ δημιουργία ἐλευθέρας ἑλληνικῆς πατρίδος.

1. Ἄν. Ἀνδρεάδη: «Οἰκονομικὴ Δ)νοσις ἐπὶ Ἐνετῶν», Τόμος Β. Ἀθῆναι 1910.

2. Θεοφ. Μέντζου: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ὄρους Σινᾶ», Ἠπ. Ἐστία, τ. 6ος σελ. 27. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐγγράφου εἶναι καὶ ὅτι σαφῶς διαχωρίζει τοὺς Ἀλβανοὺς ὡς μουσουλμάνους καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους ὡς χριστιανοὺς μόνον ὅπως δηλ. ἦταν πράγματι. Βλ. καὶ Π. Κουγιτέα: «Πραγματεία ἱστορικὴ κλπ. Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας». Ἀθῆναι 1905. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ τῆς Θεσπρωτίας καὶ εἰδικώτερα ἡ παρουσία Τουρκαλβανῶν σ' αὐτῆ, ἴσως νὰ εἶναι μεταγενέστεροι τῶν ἐξισλαμισμῶν τοῦ 15ου αἰῶνος.

Ἡ ἑλληνικότης τῆς Β. Ἠπείρου, ὅπως ἐκτίθεται μὲ ὑπόμνημα τῶν Βορειοηπειρωτῶν Κερκύρας πρὸς τὴν διεθνῆ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Οἱ ἐν Κερκύρα Βορειοηπειρῶται, ἐπὶ τῇ Ὑμετέρα διαβάσει διὰ τῆς πόλεως ταύτης, λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλωμεν Ὑμῖν καὶ δι' Ὑμῶν εἰς τοὺς Ὑψηλοὺς Ὑμῶν Ἐντολεῖς τὰ ἑξῆς:

Ὁ Βορειοηπειρωτικὸς λαός, ἀνέκαθεν Ἑλληνικὸς, συμπετέσχεν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συνέτειναν μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὴν ἀνασύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ ἐν γένει, εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἀφειδῶς θυσιάσας ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ιδεώδους του καὶ χρῆμα καὶ αἷμα κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος.

Αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, κατόπιν ἰδίως τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1914 δὲν ᾔδοναντο ἢ νὰ ἀναγνωρίσωσι τοὺς πολλαπλοὺς δεσμούς, τοὺς συνδέοντας αὐτὸν μετὰ τοῦ λοιποῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τοῦτο δι' ἐπανειλημμένων αὐτῶν ἀποφάσεων. Ἡ Βορεῖα Ἠπειρος, ὅθεν, ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀντιπροσωπευομένη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ διὰ 16 ἀντιπροσώπων ἐκλεγέντων ὑφ' ἀπάντων τῶν Βορειοηπειρωτῶν τοῦ Νομοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ Κορυτσᾶς, ἀνεξαρτήτως θρησκευμαῖος καὶ φυλῆς, δυνάμει τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος ἐκλογικοῦ συστήματος τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, καὶ στρατευομένη ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὸν μέγαν πόλεμον τὸν ὁποῖον αἱ Σύμμαχοι Δυνάμεις ἐκήρυξαν ὡς ἀπελευθερωτικὸν καὶ σκοποῦντα κυρίως τὴν αὐτοδιάθεσιν τῶν λαῶν, οἱ Βορειοηπειρῶται ἔλαβον μέρος κατὰ χιλιάδας, μόνον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων, εἴτε ὡς στρατιῶται τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τῶν ἄλλων Συμμαχικῶν Στρατῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου πολυπληθεῖς εὕρισκονται ὡς μετανάσται, εἴτε καὶ ὡς ἐργάται ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς ἐργοστασίοις καὶ ἰδίᾳ τοῖς Γαλλικοῖς.

Ἕλληνες καὶ Χριστιανοί, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ καὶ τὴν φορὰν ταύτην νὰ συναγωνισθῶσι μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Συμμάχους αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου,

κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, οἵτινες εἰς πάντα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν βαλκανικῶν λαῶν ἐτάχθησαν συστηματικῶς ἐναντίον τῶν καταδυναστευομένων καὶ ἐπολέμησαν ὡς τοῦρκοι στρατιῶται ὑπὲρ παγιώσεως καὶ διατηρήσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ φανατισμοῦ ἀποδεικνύοντος τὰ κοινὰ ἰδεώδη καὶ τοὺς δεσμούς, τοὺς θρησκευτικοπολιτικούς, τοὺς ἀνέκαθεν ὑφισταμένους μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀπαισίου τούρκου τυράννου.

Ἡ ἱστορία ὅλων τῶν αἰώνων καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀπὸ τοῦ 1912 καὶ ἐντεῦθεν περιόδου εἶναι ἀψευδῆς τούτου μάρτυς καὶ ἡ βορειοηπειρωτικὴ λαϊκὴ μοῦσα, διαιωνίζουσα τὰς Ἑλληνικὰς ἡμῶν παραδόσεις, τὸν Τουρκαλβανὸν εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἡμῶν συνείδησιν καταγγέλλει ὡς τὸν τύραννο καθ' οὗ δέον ὁ Βορειοηπειρώτης μέχρις ἐντελοῦς Ἐθνικῆς του ἀποκαταστάσεως ν' ἀγωνισθῆ.

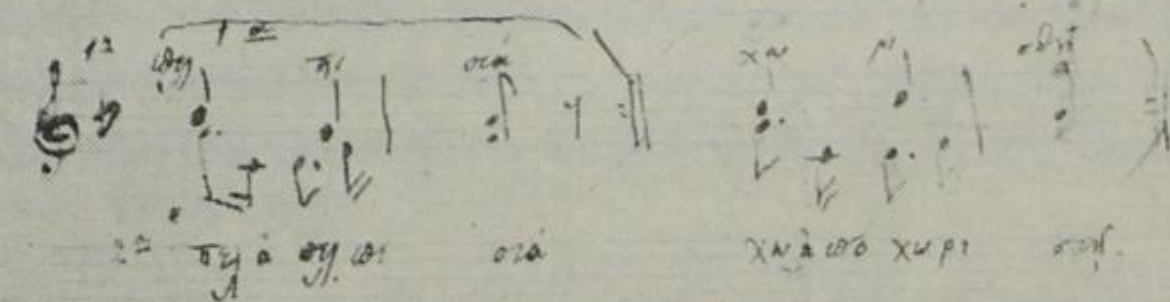
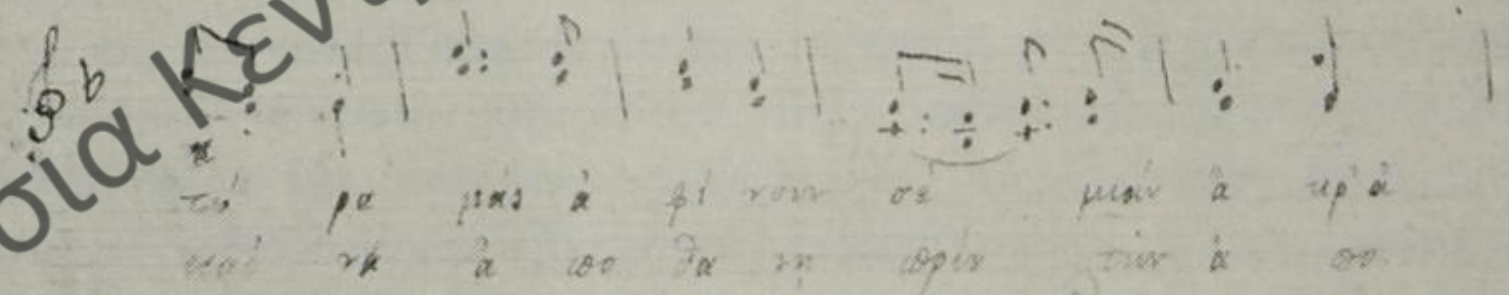
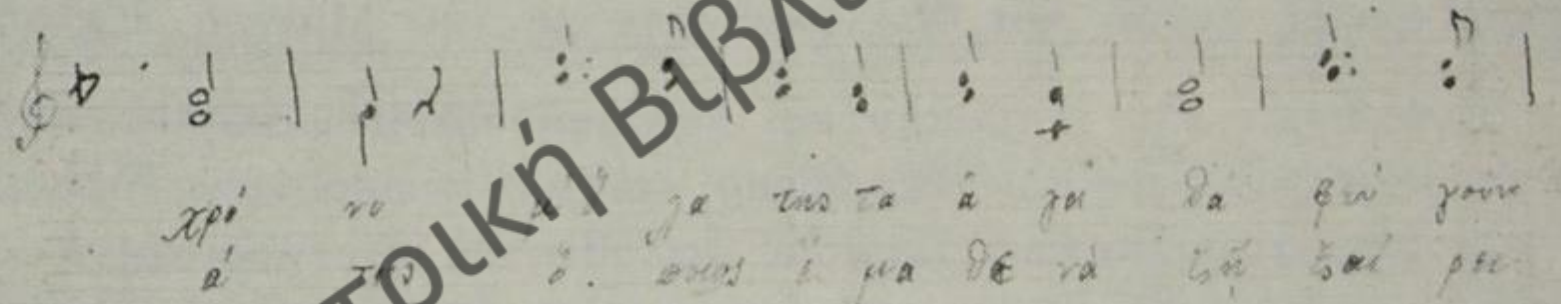
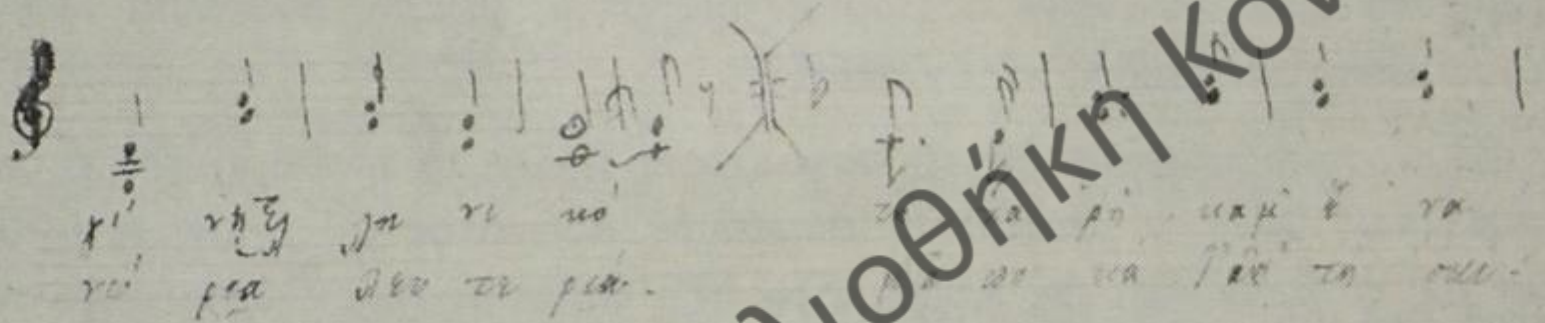
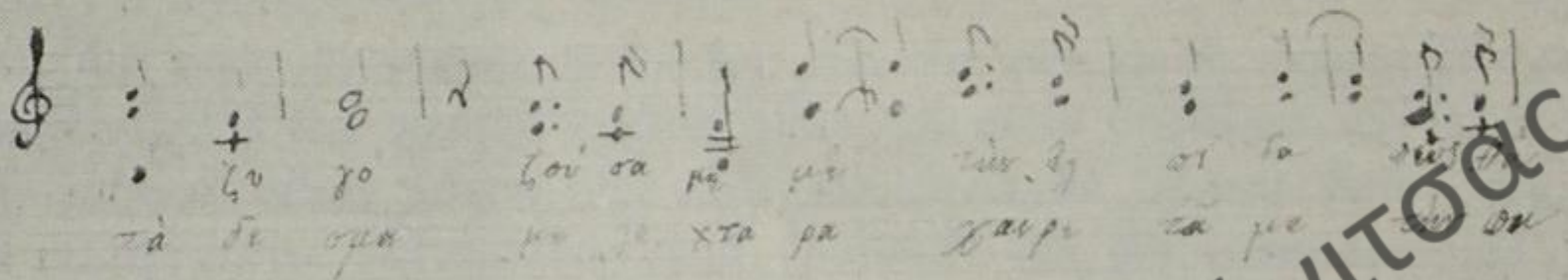
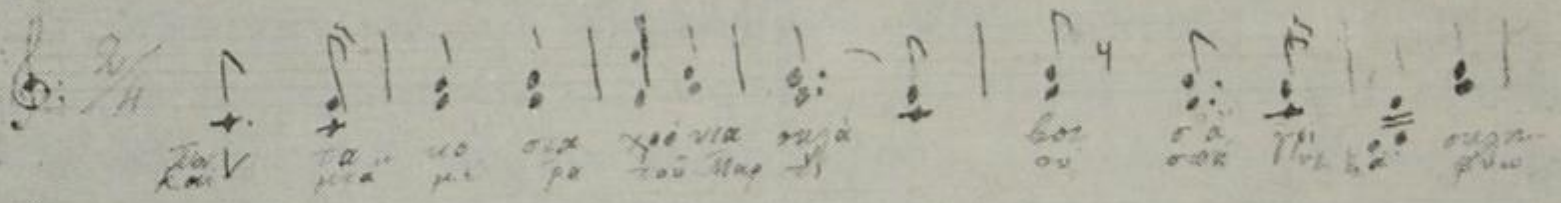
Εἶναι ἐρριζωμένον ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν τὸ αἶσθημα τοῦτο, καὶ τόσον βαθέως ὥστε ν' ἀποβαίνει ἀσφαλῶς ἀδύνατος δι' ἡμῶν ἡ ὑπαρξις καὶ ὡς ἀτόμων καὶ ὡς λαοῦ, ἐὰν δὲν ἀπαλλαγῶμεν ὀριστικῶς τοῦ Τουρκαλβανικοῦ ζυγοῦ καὶ δὲν ἐνωθῶμεν μετὰ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα.

Ἦνέχθημεν τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν διότι ἐπιστεύσαμεν εἰς τὰς ἐπασημους καὶ κατηγορηματικὰς ὑποσχέσεις τῶν Συμμάχων τούτων Κρατῶν, ὅτι αὕτη θὰ ἦτο προσωρινὴ καὶ ὅτι λήγοντος τοῦ πολέμου θὰ ἀπεδίδοτο ἡ χώρα ἡμῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀπεδόθη Αὐτῇ καὶ ἡ Κέρκυρα καὶ τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ μέρη, τὰ ὁποῖα διὰ λόγους στρατιωτικούς εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Συμμάχων. Ἑλληνες ἡμεῖς ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῶμεν ἀλλέως καὶ νὰ ἀντιτάξωμεν ἀντίστασιν καὶ νὰ προκαλέσωμεν ἀδελφικὴν αἱματοχυσίαν, διαψεύδοντες οὕτω Ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ φαινόμενοι ἀγνώμονες πρὸς λαούς, οἵτινες προγενεστέρως καὶ ἐπανειλημμένως εἶχον συναγωνισθῆ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Βορείᾳ Ἠπείρῳ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας;

Οἱ Ἀλβανοί, τὸναντίον, ἐπωφελοῦμενοι τῆς ἐσωτερικῆς ἐν Ἰταλίᾳ πολιτικῆς καταστάσεως, ἐκρύθμου πως τότε, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ Αὐλῶνος Ἰταλικῶν στρατευμάτων καὶ ἀποθρασυνθέντες ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τούτων, ἐζήτησαν νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Χειμάρραν. Πλὴν εὐρεθέντες πρὸ ἐνόπλου ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Χειμάρρας καὶ τὴν Ἀνεξάρτητον αὐτῆς Διοίκησιν διατηρηθεῖσαν ἐπὶ ἑνδεκα (11) μῆνας.

Υμνος Ἐπαναστάσεως Βορείου Ἠπείρου τοῦ 1914

Κ. Πούλιος

ΥΜΝΟΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΤΟΥ 1914

Πεντακόσια χρόνια σκλάβοι
σ' ἄγριο σκληρὸ ζυγὸ
ζούσαμε μετὰ τὴν ἐλπίδα
πὼς θὰ γίνη Ἑλληνικὸ
Καὶ μιὰ μέρα τοῦ Μαρτίου
σπάνε ξάφνου τὰ δεσμὰ
με λαχτάρια χαιρετᾶμε
τὴν πανώρια λευτεριά

Τὴ χαρήκαμε ἓνα χρόνον
μ' ὄλα τῆς τὰ ἀγαθὰ
φεύγουν τώρα μᾶς ἀφίνουν
σὲ μιὰ ἄκρα ἀπελπισιά
Μὰ ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴ σκιά τῆς
ὅποιος ἔμαθε νὰ ζῆ
ξέρη καὶ νὰ ἀποθάνη
πρὶν τὴν ἀποχωρισθῆ

Ἄργότερον καὶ ὅταν ἀκριβῶς ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπερημύνετο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐμάχετο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ τῶν διαφόρων λαῶν τῆς χώρας ἐκείνης, οἱ Ἄλβανοί, τῇ ὑποκινήσει καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Τοῦρκων ἀξιωματικῶν, πρακτόρων τοῦ Κεμάλ, καταπατοῦντες τὰς συνθήκας, ἐπῆλθον κατὰ τῆς Χειμάρρας καὶ ἠπείλησαν λεηλασίας καὶ σφαγᾶς, ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως. Οἱ Χειμαρριῶται, τοῦτο μὲν, ὅπως μὴ δώσωσιν ἀφορμὴν ἀντιπερισπασμῶν, εἰς τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, τοῦτο δὲ, διότι εἶχον τὴν ἀπόλυτον πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἐν Λίαν προσεχεῖ μέλλοντι, ἀπελευθέρωσίν των καὶ τὴν ὀριστικὴν μετὰ τῆς ὅλης Βορείας Ἠπείρου ἔνωσιν τῆς χώρας των μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔκριναν σκοπιμώτερον ν' ἀποφύγωσι τὴν αἵματοχυσίαν καὶ διαμαρτυρόμενοι ἀφῆκαν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον τῆς χώρας των εἰς τοὺς Ἄλβανούς.

Ἐλπίζομεν ὅτι αἱ Σύμμαχοι Δυνάμεις εὐλαβοῦμεναι τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς ὑπὲρ τῶν ὁποίων τόσον ἀνθρώπινον αἷμα ἐχύθη καὶ εἰς τόσας θυσίας ὑπεβλήθη ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης καὶ σεβόμεναι τὰς δοθείσας ἡμῖν κατὰ τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς χώρας ἡμῶν ἐπισήμους καὶ κατηγορηματικὰς ὑποσχέσεις θὰ συμμορφωθῶσι πρὸς αὐτὰς καὶ θὰ ἀποδώσωσι τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Βόρειον Ἠπειρον, καὶ ἐπομένως καὶ τὴν Βορείαν Ἠπειρον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τότε ὁ Βορειοηπειρωτικὸς λαὸς εὐγνώμων διὰ τὴν συμφώνως πρὸς τοὺς πόθους τοῦ ἐθνικῆν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, θὰ συνεχίσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Ἑλλάδος τέκνων καὶ ὡς τμῆμα ἀναπόσπαστον πλέον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἔργον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εὰν ὅμως, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, βάσκανος δαίμων ἤθελεν ὠθήσῃ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς νὰ λάβωσιν ἀποφάσεις ἐναντίας πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, οἱ Βορειοηπειρῶται δὲν θὰ ἀνεχθῶσιν νὰ ὑποδουλωθῶμεν εἰς τὸν βάρβαρον Τουρκαλβανικὸν ζυγὸν καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν γλώσσης, τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως, τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν θρησκείας καὶ ἐν γένει τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν ἀποκατάστασεως, διὰ τῆς ὀριστικῆς ἐνώσεως τῆς Βορείου Ἠπείρου μετὰ τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος, εἴμεθα ἀποφασισμένοι ἅπαξ ἔτι νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν θυσιῶν, σκεπτόμενοι κατὰ τὸν ἡμέτερον Αἰσχύλον ὅτι «ΠΕΠΑΙΤΕΡΑ ΜΟΙΡΑ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΔΟΣ», «ὁ θάνατος γλυκύτερος τοῦ ζῆν ὑπὸ τυραννίαν».

Ἐν Κερκύρα τῇ 15 Ἰανουαρίου 1922

(Σ.Σ. Ἔπονται 180 ὑπογραφαί)

Ἀγωνιστικὸ πνεῦμα καὶ λιτότης Ἡπειρωτῶν. Διάφορες Ἡπειρωτικὲς ἐπαναστάσεις καὶ ἐξεγέρσεις. Ἀνύπαρκτες οἱ φερόμενες ὡς ἐθνικὲς ἀλβανικὲς ἐξεγέρσεις. Ἡ ἀνταρσία Γκιολέκα.

«Οἱ κάτοικοι τῆς Β. Ἀλβανίας, Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, γράφει ὁ Δ. Δημητρίου (1), ἀγαποῦν τὴν ἐργασία καὶ εἶναι λιτοδίαιτοι πρὸ παντὸς στὴν ἐκστρατεία. Δὲν τοὺς νοιάζει οὔτε γιὰ φαῖ, οὔτε γιὰ κρασί, οὔτε γιὰ κρεβάτι, οὔτε γιὰ ροῦχα. Περνᾶνε μὲ ψωμὶ καὶ μὲ νερό, δὲν ἔχουν ἀδυναμία στὶς γυναῖκες καὶ τιμωροῦν μὲ θάνατο τοὺς παιδεραστές. Εἶναι μνησίκακοι, φιλοχρήματοι καὶ δοξομανεῖς, ὄξυδερκεῖς, ἀφωσιωμένοι στοὺς ἀνωτέρους τοὺς καὶ δὲν ἔχουσιν τὴν εὐεργεσία πού τοὺς ἔχει γίνει. Πολὺ σπάνια νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ ζητιανεύη κάποιον στὸν δρόμο γιὰ ψωμὶ ἢ γιὰ χρήματα.

» Εἶναι ὀπλοφορεμένοι μὲ ντουφέκι καὶ σπαθὶ καὶ στὴ ζώνη μὲ πιστόλες (2). Μερικοὶ ἔχουν δυὸ πιστόλες, μερικοὶ μόνον ἓνα μεγάλο μαχαίρι. Οἱ Σκοδριάνοι εἶναι πρὸ σβέλτοι στὸ σπαθί, οἱ Ἡπειρωτὲς στὸ ντουφέκι. Φροντίζουν νὰ νάσῃ τ' ἄρματά τοὺς ὁμορφα καὶ νὰ λαμποκοπᾶνε. Ἡ ἐνδυμασία τοὺς, εἶναι ἐλληνικὴ μὲ μικρὴ διαφορὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ. Τοὺς Τούρκους τοὺς ἔχουν γιὰ τὸν πρὸ δειλὸ λαό, κοροϊδεύουν τὴ φορεσιά τοὺς καὶ τοὺς θεωροῦν φυγάδες, μουρντάρηδες καὶ κουτούς. Συχνὰ οἱ γονεῖς ἐξασκοῦν τὰ παιδιά τοὺς πολὺ λίγο στὶς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ πάρα πολὺ καὶ μὲ κάθε τρόπο καὶ στὴν ἀνδρεία, στὴν περιφρόνησι τῶν κινδύνων καὶ τοῦ θανάτου. Ἰδιαίτερα δὲ ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ λευτεριά τοὺς καὶ γιὰ τὴν πατρίδα τοὺς καὶ μάλιστα κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο : Αὐτὸ πού θὰ ἐκθέσω συμβαίνει στὸ Ἀργυρόκαστρο, στὶς ἐπαρχίες Δρυνόπολη, Λιντζουριά, στὴν ἀρχαία Πωγωνιανὴ καὶ στὴν πόλι Δέλβινο, μολονότι ὄχι ἀπ' ὅλους τοὺς γονεῖς. Ἀλλὰ στὰ ἄλλα μέρη, ὅλα τὰ παιδιά ἀπὸ 10 χρονῶν καὶ πάνω τὰ ἐξασκοῦν στὴ σκοποβολὴ μὲ τὸ ντουφέκι καὶ μὲ τὸ πιστόλι. . . "Ὅλους τοὺς μῆνες

1. Γεωργ. Λαΐου, Περιγραφή τῆς Β. Ἀλβανίας καὶ τῆς Β. Ἡπείρου ὑπὸ τοῦ Γ. Δημητρίου τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου τὸ 1773, στὴν Ἠπ. Ἔστια τοῦ 1956, σελ. 642. . .

2. Τέτοιες πιστόλες στὰ παιδικὰ μας χρόνια καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀκόμα χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τυφεκοβολισμὸ σὲ γάμους (1910 - 1915) στὴ γενέτειρά μας Βήσσανη Πωγωνίου.

τοῦ καλοκαιριοῦ συνέχεια συνηθίζουν νὰ μαζεύωνται τὰ παιδιὰ 10 - 18 χρονῶν. Μοιράζονται σὲ ομάδες καὶ τσακώνονται παρουσίᾳ τῶν γονέων τους μὲ πέτρες, μὲ ξύλα ἢ μὲ σφεντόνες. Συχνὰ χτυπιῶνται δυνατὰ, ματώνονται πολὺ καὶ μισερεύονται κιόλας (1).

» Ἄν σὲ καμιὰ τέτοια συμπλοκὴ πεθάνῃ κανένα παλληκάρι, κάνουν διακοπὴ γιὰ λίγες μέρες καὶ ὕστερα ἀρχινᾶν τὸ τσάκωμα πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὅσο πὸ πολὺ περιφρονεῖται ἀπὸ τοὺς θεατὲς ἡ νικημένη ομάδα, ἄλλο τόσο ἐπαινεῖται ἡ νικήτρια ομάδα... Ἐὰν κανένας ἀπὸ τοὺς νεανίσκους ἔχει πληγωθῆ ἑλαφριά ἢ σοβαρά, τότε ἀποδείχνει πῶς ἔχει ἐξαιρετικὸ ψυχικὸ σθένος ἐὰν δείχνῃ πῶς δὲν αἰσθάνεται καθόλου τὸν πόνο. Τὸ πὸ ταπεινὸ γι' αὐτὸν θὰ ἦταν ἐὰν ἔκλαιε ἢ ἂν ἔδειχνε, ὅτι αἰσθάνεται τὸν πόνο...

» Πολλοὶ νεανίσκοι φέρουν μαζί τους κρυφὰ πιστόλια ἀκόμα καὶ ὅταν γίνονται αὐτὲς οἱ δημόσιες παιδικὲς μάχες, ὅποτε κατὰ τὴν συμπλοκὴ πέφτει πότε - πότε καὶ καμιὰ πιστολιά. Ἄλλὰ ἂν κανένας νέος πληγωθῆ ἢ σκοτωθῆ ἔστω καὶ ἀπὸ ἀπροσεξία, τότε ἐκεῖνος πού θὰ τοῦ βροῦνε τὸ πιστόλι, τιμωρεῖται μὲ θανατικὴ ποινή... Ἡ Β. Μακεδονία καὶ μερικὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, ἡ ὁποία κατὰ μέγα μέρος διετήρησε τὴν τόλμη καὶ τὴν ἀνδρεία τῶν Ῥωμαίων... Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ τῆς Ἰλλυρίας πού συχνὰ τοὺς ὀνομάζουν Σκοδριάνους εἶναι γενναῖοι καὶ πολεμιστὰὶ πρὸ παντὸς στὸν ἀνοιχτὸ κάμπο καὶ σὲ ὀμαλοὺς δρόμους, ὅπως οἱ Ἡπειρῶται εἶναι γενναῖοι καὶ πολεμιστὰὶ σὲ ὄρεινά».

— Οἱ Ἡπειρῶτες ζώντας στὸν ὄρεινὸ καὶ ἄγρονο τόπο τους πού δύσκολα κατῶρθωνε νὰ τοὺς θρέψῃ, παραλλήλως ἠγωνίζοντο καὶ ἐναν-

1. Καὶ ὁ γράφων τίς γραμμὲς αὐτὲς συμμετέσχε σὲ ἄγριο πετροπόλεμο μεταξὺ παιδιῶν τοῦ ἐνὸς μαχαλᾶ πρὸς ἄλλον. Δὲν εἶναι δὲ ἄσχετο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἂν ποῦμε, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τίς καταστροφὲς πολέμων, ἐπιδρομῶν κλπ. ἔχομε καὶ τέτοιες ἀπὸ ἐχθρικὲς ἐνέργειες μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν χριστιανικῶν χωριῶν γι' ἀσήμαντες πολλὰς φορὲς ἀφορμὲς. Στὰ χρόνια τῆς δουλείας καὶ ὅταν ἀκριβῶς ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἄρχισε νὰ συνέρχεται ἀπὸ τὴ ζοφερὴ ἀμάθεια, οἱ Ἡπειρῶτες περιῆλθαν σὲ κάποιο εἶδος ἀναρχίας. Κάθε ἕνας θεωροῦσε τὴν πατριὰ του ἢ τὸ χωριὸ του σὰν ἕνα δικό του κράτος, ἀλλοίμονο δὲ σὲ κεῖνον πού θὰ τὰ προσέβαλλε. Ἔτσι γιὰ τὸ παραμικρὸ πρᾶγμα, ἐγένοντο αἱματηρὲς συγκρούσεις καὶ δὲν εἶναι σπάνια τὰ παραδείγματα πού χωριὰ ὀλόκληρα κατεστράφησαν ἀπὸ τίς συγκρούσεις αὐτὲς. Π.χ. τὸ χωριὸ Ζέρη τῆς Πάργας κατεστράφη ὑπὸ τῶν Παργινῶν καὶ οἱ Ζέρηδες κατέφυγαν ὡς πρόσφυγες στοὺς Παξοὺς, ὅπου συνέστησαν συνοικισμό ὀνόματι Ζερνάτικα. (Κατεστράφη γιὰ ἕνα φίλημα τῆς Μαρίας Παργινῆς εὐγενοῦς, ἀπὸ ἕναν Θανάση τοῦ χ. Ζέρη). Οἱ Παργινοὶ πρόκριτοι ἀπεφάσισαν τὴν καταστροφὴ τοῦ χ. Ζέρη, ἐκτὸς τοῦ γέροντος Ἀντιόχου, πού ἀκριβῶς γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἐκπατρίσθηκε, ἀναγκασθεῖς νὰ φύγῃ μὲ τὴν πατριὰ του καὶ νὰ ἐγκατασταθῆ στοὺς Παξοὺς, ὅπου καὶ τὰ Ἀντιοχάτικα.

τίον τῶν ἀπὸ Βορρᾶ κυρίως κατερχομένων κατὰ καιροὺς πρὸς Νότον διαφόρων βαρβάρων. Ἔμοιαζαν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ κείνους ποὺ βρίσκονται πάντα στὴν γραμμὴ τῶν πρόσω, στίς προφυλακές. Ἔτσι διαμορφώθηκε διὰ μέσου τῶν αἰώνων σ' ἓναν τύπο ὀνομαστῶν σκληροτραχήλων καὶ λιποδιαίτων πολεμιστῶν.

Τὸ ἀνέκαθεν μαχητικὸ τους πνεῦμα, τὴν καρτερικότητα, τὴν ἀντοχὴ κ.ἄ. πολεμικὲς ἀρετὲς ποὺ τόνωσε κατόπιν καὶ τὸ πρῶτο γιὰ τὴν ἱστορία μας τῶν νεωτέρων χρόνων Κράτος τοῦ Ἠπειρ. Δεσποτάτου, συναντοῦμε ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερα, στὴν ὀνομαστὴ ἀνδρεία τῶν Στρατιότι, Στρατοκόπων, Μορντάτι, Ἑλληνοαλβανῶν, «Ἀρβανιτῶν», Χειμαρριωτῶν, Σουλιωτῶν, Κανάρηδων, Μιαούληδων κ.ἄ.

Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ σκοτάδι τοῦ παρελθόντος, μιὰ πρώτη ἐπανάστασι εἶναι ἐκείνη μεταξὺ τοῦ 1100-1120 μ.Χ. γνωστὴ ὡς ὁ μόνον σὲ γενικὲς γραμμὲς ποὺ ἀνεστάτωσε ὀλόκληρην τὴν Ἠπειρὸν (1). Προφανῶς δὲ τότε κατέφυγαν στὴν Ἐπὶάνησο πολλοὶ καὶ συνέστησαν συνοικισμοὺς γνωστοὺς ἀπὸ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν κέντρο «Παναγία ἡ Λαποβίτισσα».

Τότε πλῆθος τῆς περιοχῆς Λαπόβου Β. Ἠπειροῦ διεσπάρησαν ἀνά τὴν Ἠπειρὸν, τὴν Κέρκυρα, ὅπου ἀπετέλεσαν ἴδιες κοινότητες καὶ πανηγύρεις διατηρήσαντες τὸ ἥθος καὶ ἔθιμα τῆς πατρίδας τους. Ἔτσι δημιουργήθηκαν τὸ Κάτω Λάποβο Τεπελενίου, Λαμποβὰ Παραμυθιάς, Σορωνειᾶς κ.ἄ. (2).

Στὴν Κέρκυρα δὲ, «Παναγία ἡ Λαμποβίτισσα» στὰ προάστεια τῆς πόλεως Γαρίτσι καὶ Μαντούκι. Ἐπίσης στὰ χωριὰ Ἄφρα, Σκριπερό, Ἄγ. Μάρκος, Καβαλλούρι, Κρήνη, Ρώπα καὶ Ἀγραφοὺς, Ἱερὰ Μονὴ Λαποβίτισσας κ.ἄ.

Μὲ τὴν ἐπικράτησι τοῦ μουσουλμανισμοῦ, ἀμείλικτου διώκτου

1. Ἡ Ἠπειρὸς, κατ' ἐξαιρέσει τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς Ἑλλάδος, ἔχει ἀδιαπέραστο σχεδὸν ἱστορικὸ σκοτάδι 1300 περίπου ἐτῶν. Δηλαδή, ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτίσεως (167 π.Χ.) ποὺ ἀποτελεῖ Βιβλικὴ καταστροφή, μέχρι τῆς ἐποχῆς (1206 μ.Χ.) τοῦ Δεσποτάτου. Σὲ γενικὲς γραμμὲς μόνον εἶναι γνωστὸ πῶς ἀπὸ τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 11ου, ἔλαβον χώραν ἄγριες καὶ καταστρεπτικὲς ἐπιδρομὲς τῶν Γότθων, Βανδάλων, Βουλγάρων, Οὐνων, Ἀβάρων, Νορμανδῶν κ.ἄ. Σχ. καὶ τὰ τοπωνύμια Ἀβαρίτσανη Πωγωνίου, Ἀβαρικό Σουλίου. Καθὼς ἐπίσης οἱ ἐνοκήψαντες λοιμοί, κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδο, ποὺ σταδιακῶς συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφή καὶ συνέτειναν στὸν ἱστορικὸ ἀφανισμὸ τοῦ τόπου.

2. Σορωνειᾶς: Τὸ ἴδιο τοπωνύμιον ἀπαντᾶται καὶ στὴν Κέρκυρα. Γιὰ τὸν ἐν λόγω ἄλλοτε συνοικισμὸ, ἔχει γράψει ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα διηγήματά της ἡ ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς κερκυραία λογία Εἰρήνη Δενδρινουῦ. Ἐπίσης στὴν Κέρκυρα: Σκριπερό, περιφέρεια Σκράπαρι Β. Ἠπειροῦ, Καβαλλάρι x. Ζαγορίου, Κρήνα x. Β. Ἠπειροῦ, Ἀγραφοὺς— Ἀγραφα Ἠπειροῦ κ.ἄ. Σχετικῶς μὲ τοπωνύμια Ἠπειρωτο—κερκυραϊκὰ καὶ γενικῶς ὀνόματα βλ. Σπ. Στούπη: Οἱ ξένοι ἐν Κερκύρα, Αἰ ἐκδοσι, ὅπου καὶ κατάλογοι ὀνομάτων. Κέρκυρα, 1959.

τοῦ χριστιανισμοῦ, παράλληλα πρὸς τοὺς ἐξισλαμισμούς, τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ σπαραγμοὺς ποὺ ἐπηκολούθησαν, ἔχομε διάφορες ἐπαναστάσεις καὶ ἐξεγέρσεις ἐναντίον τῶν τουρκαλβανῶν, τῆς Χειμάρρας τῶν ἐτῶν: 1430, 1488, 1537, 1566, 1639, 1690 κ.ἄ.

Ἀνταρτική ομάδα Β. Ἡπειρωτῶν «Ἀλβανῶν» ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐμάχοντο ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν (1905)

Ἄλλες γνωστὲς ἐπαναστάσεις εἶναι ἡ τοῦ 1518 στὴ Νοτιώτερη Ἡπειρο καὶ Αἰτωλο - Ἀκαρνανία ὑπὸ τὸν Θεόδ. Μπούα. Τοῦ 1603 - 1606 ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Χειμαρριώτη Κορκοδείλου Κλαδᾶ, γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ ὁποίου ὁ Σάθας (Μεσ. Μν.) γράφει, ὅτι πρόκειται περὶ

«ἀρηϊφίλου οἰκογενείας ἡπειρωτικῆς» κλάδος τῆς ὁποίας μετώκησε στὴν Ἑπάνησο. Ὁ Κροκόδειλος Κλαδᾶς, ἡγούμενος 15 χιλ. στρατοῦ, ἐξεδίωξε τοὺς τούρκους ἀπὸ τὰ φρούρια τῶν βορείων συνόρων τῆς Μάνης καὶ ὕψωσε σ' αὐτὰ τὴ βυζαντινὴ σημαία μὲ τὸν δικέφαλο ἀετὸ (1). Ἰδιαιτέρας δὲ σοβαρότητος μὲ γενικωτέρας ἐπιπτώσεις στὴν Ἠπειρο εἶναι ἡ ἐπανάστασι Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου (1611), οἱ γνωστοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν καὶ πρὸ παντὸς ἐκείνη ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Γεωργίου Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη (1467) μὲ τὴν ὁποία θὰ ἀσχοληθοῦμε κατωτέρω ἐκτενέστερα λόγῳ τῆς σπουδαιότητός της ἀλλὰ καὶ γιατί εἰς βᾶρος τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας παρουσιάζεται ὡς ἀλβανικὴ!

Ματαίως ὅμως θὰ ἀναζητήσῃ κανεὶς μετὰ τοὺς νικηφόρους κατὰ τῶν τούρκων καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ χριστιανισμοῦ ἀγῶνας τοῦ Γεωργ. Καστριώτη κίνησι Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας τῶν Ἀλβανῶν πρὸς σύμπηξι Κράτους.

Ὅποτε καὶ ἂν ἐξηγέρθησαν οἱ Ἀλβανοὶ, δὲν ἀπέβλεπαν στὴν ἀποτίναξι τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ στὴν ἀρνησι τῆς καταβολῆς φόρων, στὴν ἀρνησι τῆς στρατεύσεώς τους κλπ. Ὅπως λ.χ. ἡ διατυμπανιζόμενη ἀλβανικὴ «ἐπανάστασις» τοῦ Γκιολέκα (1847) τῆς ὁποίας πραγματικὴ ἀφορμὴ ἦταν Σουλτανικὸ Δῆμα, «Τανζιμάτ», πὺ ἠνάγκαζε τοὺς τουρκαλβανοὺς νὰ χάσουν τὸ προνόμιον τῆς κατ' εὐθείαν κυριαρχίας πὺ εἶχαν ἐπὶ τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ κατατάσσωνται στὸν τακτικὸ τουρκικὸ στρατό. (2).

1. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ δρᾶσι τοῦ ἐν λόγῳ πολεμάρχου εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Σχ. βλ. καὶ βιβλιογραφία στὰ «Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα» τοῦ Παν. Τσιτσέλη. Τόμος Αοσ, Ἀθῆναι 1906.

2. Ἡ ἀλβανικὴ βιβλιογραφία παρουσιάζεται πλουσία ἀκόμη καὶ μὲ ἑλληνικὰ δημοσιεύματα πὺ ἀφελῶς ὁμιλοῦν γιὰ ἀλβανικὲς ἐξεγέρσεις ἐναντίον τῶν τούρκων πρὸς ἀπόκτησι ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐνῶ πρόκειται γιὰ ἡπειρωτικὲς τέτοιες. Καὶ τοῦτο γιατί διαφεύγει ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ Ἠπειρωτῆς καὶ ἡ χώρα τους ἐταυτίζετο μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τὴν Ἀλβανία κατὰ τὸ παρελθόν. Βλ. «ἐπιπτώσεις στὴν ἑλληνικὴ μειονότητα τῆς Β. Ἠπείρου» κλπ. στὸ Ἠπειρ. Μέλλον τῆς 1 - 8 - 1973.

Γκιολέκας = Ἰωάννης Ἀλεξίου. Ὁ πάπος του ἦταν χριστιανὸς ἀπὸ τὸ Κουτσι καὶ εἶχε τὸ ἴδιο ὄνομα πὺ διετήρησε ἡ οἰκογένειά του καὶ μετὰ τὸν ἐξισλαμισμὸ της πὺ ἔγινε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1700. Τὸ ἐπώνυμο Γκιολέκας ἀπαντᾶται καὶ ἀνάμεσα στοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἠπείρου ὡς ἐπώνυμο ἢ παρεπώνυμο. Τὴν ἐπανάστασι Γκιολέκα ἐνίσχυσε καὶ ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἰωάν. Κωλέττης. Κατὰ Ζῶτο Μολοσσὸ δὲ τὸν Γκιολέκα παρεδέχθησαν ὡς ἀρχηγὸ καὶ τὸν ἠκολούθησαν ὅλοι οἱ μπέηδες, ἀγάδες καὶ πασάδες τουρκαλβανοὶ πὺ ἐπιθυμοῦσαν εἰλικρινὰ τὴν αὐτονομία τους ἢ τὴν ἔνωσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπανάστασι κράτησε 8 μῆνες, ὑπῆρξε δὲ καταστρεπτικὴ γιὰ ὅλα σχεδὸν τὰ χριστιανικὰ χωριὰ τοῦ Πωγωνίου καὶ τοῦ Δελβίνου κυρίως. (Περισσότερα βλ. Πωγωνησιακὰ μας Α-125 - 127).

Συνήθως δὲ, οἱ «ἐπαναστάσεις τους» κατεπνίγοντο εὐκόλα μὲ παροχές καὶ χρηματικὲς προσφορές, γιὰτὶ δὲν προήρχοντο ἀπὸ ἐθνικὴ συνείδησι γιὰ νὰ ἀνθέξουν, ὅπως ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασι. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν περιπτώσεις ἀλβανικῶν ἐξεγέρσεων κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες τῆς τουρκοκρατίας, οἱ ὁποῖες ἔγιναν κατόπιν ὑποκινήσεως ἢ ἐνθαρρύνσεως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας.

Ἄλλωστε, καὶ ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι ἀγωνιζόμενοι κατώρθωναν οἱ Ἄλβανοὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία αὐτὴ θὰ εἶχε ὡς ἐπίσημη γλῶσσα τῆς διοικήσεως τὴν τουρκικὴν ἢ τὴν ἐλληνικὴν κατ' ἀνάγκην, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε γραπτὴ ἀλβανικὴ, ἡ ὁποία καὶ ἂν καθιερώνετο κάποιος τύπος τῆς, δὲν θὰ ἦταν εὐκόλο νὰ ἐπιβληθῆ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἀπὸ τῆ μιὰ μέρα ἕως τὴν ἄλλη. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι δὲ ἡμπορεῖ νὰ φαντασθῆ κανεὶς καὶ τὸν βαθμὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀλβανικότητος τοῦ ἐν λόγῳ Κράτους.

Βασικὰ τὴν ἔννοια τῆς ἐθνότητος, ἐπαναλαμβάνομε, ἀποτελεῖ ἓνα σύνολο ἀνθρώπων πού συνδέονται πνευματικὰ καὶ ψυχολογικὰ ἀναμεταξύ τους, μὲ κοινὸ ἱστορικὸ παρελθόν, κοινὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ, κοινὰ ἰδεώδη κ.ἄ. (βλ. ἄνωτ. Κεφ. 9ον). Οἱ Ἄλβανοὶ ὅμως ἀποτελοῦσαν ἄθυρμα ἀλληλοσπαρασσομένων φυλῶν ἐκτουρκισμένων κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος καὶ χριστιανῶν κατὰ τὸ ὑπόλοιπον ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν, μὲ διαφορετικὰς διαλέκτους, ἤθη, ἔθιμα, χωρὶς ἀλβανικὴ γραπτὴ γλῶσσα καὶ συνεπῶς χωρὶς ἱστορικὰς ἐθνικὰς παραδόσεις κλπ. Ἦταν ἓνα κρᾶμα βαρβάρων γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε κανένα νόημα ἡ ἐθνικὴ ἐλευθερία. Ὑπεκινήθησαν δὲ ὑπὸ ξένων προπαγανδῶν καὶ ἐπρόβαλαν ἀξιώσεις ἐθνότητος, μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος.

Προκειμένου περὶ τῶν μωαμεθανῶν Ἄλβανῶν, οἱ θεωρητικοὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ἐθνικισμοῦ διατείνονται, ὅτι ὁ Μωαμεθανισμὸς ἡμπόδισε τὴν ἐθνικὴν ἐξέλιξι τῶν Ἄλβανῶν ἐπὶ 500 χρόνια, ἡ Ἰταλία διὰ τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ ἡ Ἑλλάς διὰ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ ὁ Μωαμεθανισμὸς ἦταν ταυτόσημος μὲ τὸν ἀλβανισμὸν καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Καθολικισμὸς διέθετε τὴν τεραστίαν ἐπιρροὴν τοῦ Πάπα καὶ τῶν Ἐνετῶν, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἦταν ἀκόμα ὑπόδουλος καὶ αὐτῆ, ὅταν ἡ Ὀρθοδοξία ἤκμαζε μέσα στὸν Ἠπειρωταλβανικὸν χῶρον. Ἐὰν δὲ ἐπρόκειτο περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ μόνον, τότε γιὰτὶ δὲν ἐπηρέαζε τὰ ἀλβανικὰ πράγματα καὶ ἡ γειτονικὴ Ὀρθόδοξος Σερβία ἢ ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Τσάρων πού ἐνδιεφέρετο καὶ ἐπροστάτευε τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Βαλκανικῆς; Ἀπλούστατα, γιὰτὶ ἐδῶ ὑπῆρχε μόνον ἐλληνισμὸς, ἐλληνικὴ συνείδησι μεταξὺ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἴτε περὶ ἀλβανοφώνων, εἴτε περὶ βλαχοφώνων πρόκειται, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐλληνοφώνου γηγενοῦς στοιχείου.

Ὁ ἀρχηγέτης τῆς νεωτέρας Ἀλβανίας Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρα, ἀπόφοιτος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων, ὀλίγον πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἐπίστευε ὅτι, ἡ θέσις τῆς ἀλβανικῆς ἐθνότητος ἦταν ἐντὸς τῆς Τουρκίας. Σὲ συνέντευξί του στὸν «Ἐλεύθερο Τύπο» τῆς Βιέννης ἔλεγε (27 - 8 - 1912): «Οἱ Ἀλβανοὶ αἰσθάνονται ἑαυτοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἡ μόνη ἐπιθυμία των εἶναι νὰ συμπράξουν διὰ τὴν ἀνακαίνισι καὶ τὴν πρόοδο τῆς Τουρκίας».

Ἡ ἐφημ. τῶν Τιράνων «Ζέρι Πόπουλιτ» γράφουσα ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἐπετείου τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀλβανίας (28 - 11 - 1912) στὸ φύλλο τῆς 10 - 11 - 1962, ἀναγνωρίζει, ὅτι «μέχρι τοῦ 1912 δὲν ὑπῆρχε αἶτημα πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας». Καὶ στὸ φύλλο τῆς 28 - 11 - 1962, γράφει: «Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Βαλκανικῶν συμμάχων τὸ 1912 καὶ συγχρόνως ὁ φόβος τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Ἀλβανίας ἔκαμαν ἀναπότρεπτον τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας».

Ὅλες οἱ ἐπαναστάσεις ἦταν ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐκτουρκισμένων Ἀλβανῶν. Τουρκαλβανικαὶ ἐξεγέρσεις ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας δὲν ὑπῆρξαν, οὔτε ἦταν δυνατόν νὰ ὑπάρξουν, γιὰτὶ οἱ ἐξισλαμισθέντες Ἀλβανοὶ ἐνσυνειδήτως θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ὡς Τούρκους.

Σχετικῶς ὁ Ἀλ. Μαρμύπουλος γράφει: «Ἐὰν τὰ πολιτικὰ νήματα γιὰ τὴν κατάπνιξι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐκινουῦντο ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη, ἡ ὅλη στρατιωτικὴ ἐκτέλεσις εἶχε ἀνατεθῆ καὶ διεζήχθη κυρίως ἀπὸ Ἀλβανοὺς ἐμπειροπολέμους στρατοῦς ἡγέτας καὶ ἀξιόμαχες στρατιωτικὰς δυνάμεις.

»Κατὰ ἀπὸ τὴ γενικὴ ἀπατηλὴ ὀνομασία Τούρκοι, οὔτε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, οὔτε μετέπειτα ἔγινε ἀντιληπτό, ὅτι οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες εὐρέθησαν σὲ μιὰ κρίσιμη ὥρα τοῦ ἱστορικοῦ τους βίου, ἀντιμέτωποι μ' ἓνα γειτονικὸ λαό, πού εἶχε τεθῆ στὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐναντίον τοῦ κινήματος τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς.

»Ἡ ἀδόκητος καὶ ἀνιστορικὴ αὐτὴ σύγκρουσις ἔβλαψε καὶ τοὺς δύο λαοὺς: Καὶ τῶν Ἑλλήνων τὴν Ἐθνικὴ ἀποκατάστασι καὶ τὴν ἀνακήρυξι τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀλβανικοῦ ἔθνους, καθυστέρησε ἐπὶ ἑκατὸ περίπου ἔτη».

Ἀτύχημα ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ κατόπιν, γιὰ τοὺς δύο λαοὺς, τὸ ὅτι δὲν κατέληξαν σὲ συμφωνία οἱ φωτεινὲς πρωτοβουλίες περὶ ἐνώσεως τῶν δύο λαῶν πού ἀνελήφθησαν ἀπὸ διακεκριμένους Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς τοῦ περασμένου αἰῶνος γιὰ τὶς ὁποῖες γίνεται ἰδιαίτερα λόγος στὸ 10ον κεφ. τοῦ παρόντος.

Ἐπανάστασις τῶν χριστιανῶν τοῦ Ἠπειρωταλβανικοῦ χώρου ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἑλληνοαλβανοῦ Γεωρ. Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη. Ὁ Γεώρ. Καστριώτης ὡς ἔθνικὸς ἥρωσ τῶν τουρκαλβανῶν.

Στὸ ἱστορικὸ διάβα τῆς ζωῆς τῶν λαῶν, πολλές φορές, παρεμβάλλονται ὅλως ἐξαιρετικὰ γεγονότα, ποὺ παραμένουν ἀκατάλυτα ἀπὸ τὸν χρόνο στὴ θύμησι. Ἐνα δὲ τέτοιο στὴ ζωὴ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ἀποτελεῖ βεβαίως ἡ ἐμφάνισι καὶ ἐπικράτησι τῶν Τούρκων στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, ἀλλὰ ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὴν ταπεινὴν μας γνώμη, καὶ οἱ ἐξισλαμισμοὶ τῶν Ἀλβανῶν παράλληλα πρὸς τὶς ἐπαναστάσεις τῶν Ἠπειρωτῶν κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ ἰδιαίτερος ἐκείνη ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Γεωρ. Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη, (1), περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐξέγερσι καὶ ἡ κατάρρευσις τῆς ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἐδραίωσι τοῦ Μουσουλμανισμοῦ στὴν Ἀλβανία, ἀποτελεῖ σπουδαιότατο ἱστορικὸ ὀρόσημο ποὺ δὲν ἔχει ἐροσυνηθῆ ἀπὸ ἑλληνικῆς σκοπιᾶς καὶ μάλιστα Ἠπειρωτικῆς τέτοιας. Νομίζομε δὲ πὼς θὰ πρέπει νὰ γίνῃ κάποτε, γιὰ νὰ σταθμισθοῦν καὶ ἐκτιμηθοῦν οἱ διάφορες ἐπιπτώσεις, καταστροφικὲς καὶ εὐεργετικὲς. Εἰδικώτερα δὲ οἱ τελευταῖες, ὀφειλόμενες στὸν ἀναγκαστικὸν ἐκπατρισμὸν καὶ τὴν ἀποδημίαν τῶν Ἠπειρωτῶν ποὺ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τοὺς βασικώτερους παράγοντας τῆς κατοπινῆς ἐξελίξεως πολλῶν ἔθνικῶν μας πραγμάτων, μέχρι τῆς δημιουργίας ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος καὶ ἴσως μέχρι σήμερα.

Θεωροῦμε τὸ ἐν λόγῳ γεγονὸς τέτοιας σημασίας, ὥστε νὰ πιστεύομε, πὼς τοῦτο θὰ πρέπει νὰ γίνῃ θέμα πανελληνίου ἐνδιαφέροντος παραλλήλου πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

1. Σκεντέρμπεης = Ἀλέξανδρος μπέης, παρεπώνυμον. Τὸ ὄνομα Καστριώτης, δηλοῖ ἄνθρωπο ποὺ διαμένει σὲ κάστρο, φρούριον. Ἐπώνυμο συνηθισμένον ἑλληνικὸν κατὰ τὸ Ἠπειρώτης, Γιαννιώτης, Βολιώτης, Σπετσιώτης κλπ. Σχ. Γεώργιος Καστριώτης, ὄνομα ἕλληνοσ εὐεργέτου τῆς Καστοριᾶς (1820). Καστρινοὶ ἐλέγοντο στὴν Ἠπειρὸν οἱ Ἀργυροκαστρίτες καὶ Ἐξωκαστρινοὶ, κεῖνοι ποὺ ζοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο τῶν Ἰωαννίνων, Κερκύρας κ.ἄ. σὲ παλαιὰ χρόνια. Ὑπαρχηγὸς τοῦ Καστριώτη, ἦταν συγγενὴς του μὲ τὸ παρεπώνυμο Βρανᾶς, ἐπώνυμο Βυζαντινοῦ ἀξιωματοῦχου. Σχ. καὶ ὄνομα συνοικισμοῦ Βράνιστα Ἰωαννίνων, ἐπώνυμο Βράνης, σύνθετο Γκα - μπράνης κλπ. — Οἱ Σέρβοι ἐξ ἄλλου τὸν θέλουν ὡς Σέρβο. Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει λαϊκὸν τραγούδι ἀλβανικὸν γιὰ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ Καστριώτη, ἐνῶ σώζονται πολλὰ τέτοια γιὰ ἄλλους μικροτέρας σημασίας θεωρούμενους ὡς ἥρωες.

Ἡ Ἀλβανία, μόλις ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησία της ἀνεκήρυξε χωρὶς καμὰ ἐπιφύλαξι ὡς τὸν μεγαλύτερο ἐθνικὸ της ἥρωα τὸν Γεώργ. Καστριώτην ἢ Σκεντέρμπεη καὶ τοῦ ἀπένειμε τὰς μεγαλυτέρας τῶν τιμῶν, δηλ. οἱ μουσουλμάνοι ἄλβανοὶ θεώρησαν καὶ θεωροῦν ὡς ἐθνικὸν τους ἥρωα, τὸν ἀρχηγὸν χριστιανικῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τοῦ Μουσουλμανισμοῦ, ἐναντίον τῶν ἐκμουσουλμανισθέντων προγόνων τους!

Στὸ τέλος τῆς δεκαετίας μάλιστα τοῦ 1969, τὸ ἄγαλμα τοῦ Στάλιν ἀντικατεστάθη στὰ Τίρανα μὲ ἐκεῖνο τοῦ Καστριώτη, ποὺ τὸν παρουσιάζει καβάλλα στὸ περήφανο ἄλογό του, μὲ κεφαλὴ ἐλαφιοῦ μὲ κέρατα.(1). Ἀντιπαρέρχονται καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός, ὅτι ἡ πρώτη τουρκικὴ ἐκστρατεία (1463 ἢ 1464) ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη ἔγινε ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἐξωμότη ἄλβανοῦ Μπαλαμπάσῃ. Χαρακτηριστικὸ δὲ εἶναι, ὅτι τὴν ἴδια θεώρησι κάνουν καὶ τὸ σημερινὸ Ἀλβ. καθεστῶς καίτοι τοῦτο ὡς θεωρία καὶ πρῶτον εἶναι πολέμιον κάθε θρησκείας, τὴν ὁποία χαρακτηρίζει ὡς ὄπιο τοῦ λαοῦ, τιμώντας τὸν ἀρχηγὸν τῆς χριστιανικῆς ἐκείνης ἐξεγέρσεως. Προφανῶς ἔχομε σύγχυσι τοῦ ἄλβανικοῦ ἐθνικισμοῦ. Τὸ πρᾶγμα ὅμως παίρνει κωμικὴ ὄψιν, γιὰ τὰ γεγονότα ὁμιλοῦν μόνον τους. Ὀρθόδοξοι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν τούρκων καὶ τῶν ἐκτουρκισθέντων ἄλβανῶν. Πρὸς τί νὰ ἐξεγερθοῦν οἱ μουσουλμάνοι ἄλβανοὶ ἐναντίον τῶν ὁμοθρήσκων τους, μετὰ τῶν ὁποίων ἐνέμοντο τὰ ἀγῶνα τῆς κατακτιήσεως τοῦ τόπου, καταπιέζοντες ὅπως εἶναι γνωστὸ τοὺς χριστιανούς;

Δὲν ὑπῆρξαν ἄλλωστε ἐθνικὲς ἀντιλήψεις, οὔτε ἐθνικὴ συνείδησι τὴν ἀποκτῆσὴν ἐκείνη καὶ ἐπὶ αἰῶνες ἀργότερα σὲ κανένα λαὸ τῆς Βαλκανικῆς, ποὺ προϋποθέτει καὶ τὴν ἔννοια τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος. Πολὺ δὲ περισσότερο δὲν ὑπῆρχε στοὺς ἄλβανούς, ὄχι μόνον τότε, ἀλλὰ μετὰ καὶ τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅποτε ξενικὲς προπαγάνδες ἐνδιαφέρθησαν γιὰ τὰ ἐθνικά τους πράγματα καὶ τοὺς ἐδίδαξαν καὶ τὸ ἀνύπαρκτον ἀκόμα ἄλβανικὸν ἀλφάβητον!

«Πέραν τῆς συνειδήσεως τῆς πατριᾶς, τῆς φάρας, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ σχῆμα τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως, ἡ ἀναζήτησις ἐθνικῆς συνειδήσεως διαπεπλασμένης ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν, πρέπει νὰ διεισδύσῃ εἰς τὸ περικάλυμμα τοῦ πυρῆνος ποὺ ἀπετέλη ἡ θρησκεία καὶ ἡ συνείδησις. Οἱ χριστιανοὶ ἦσαν Ρουμ - Ρωμαῖοι, ὑπήκοοι τοῦ Ρουμ Πατρίκ, τοῦ Ρωμαίου Πατριάρχου Κων)πόλεως», γράφει ὁ Ἀλ. Μαμμόπουλος.(2).

1. «Βῆμα» Ἀθηνῶν, 25 - 8 - 1973, ὅπου σχετικὴ ἀνταπόκρισι ἀπὸ τὰ Τίρανα τοῦ JONAT HAN STEELE.

2. Ἡπειρωτ. Μέλλον Ἀθηνῶν περὶ Σκεντέρμπεη τῆς 24 - 6 - 1968. —Βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλ. Ἔθνους Παπαρηγοπούλου καὶ ὑποσημειώσεις σχετικὲς ἐπ' αὐτῆς τοῦ Π. Καρολίδη.

Ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψει οἱ γενικὲς συνθήκες τοῦ καιροῦ μὲ τὶς ὁποῖες περιληπτικὰ ἀσχοληθήκαμε, ἀκόμα καὶ ἂν ἔλειπαν τὰ συγκεκριμένα ἱστορικὰ στοιχεῖα καὶ οἱ σχετικὲς παραδόσεις πού σῶζονται, καταντᾶ παράλογος ὁ ἐντοπισμὸς τῆς ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων κινήσεως ἐκείνης μόνον στὴ Β. Ἀλβανία καὶ πολὺ περισσότερο ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐπαναστάσεως Καστριώτη ὡς καθαρῶς Ἀλβανικῆς!

Οἱ ἄλβανοί, ἄθροισμα φυλῶν ἀλληλομαχομένων τότε, οὔτε ἐθνικὴ παράδοσι, οὔτε θρησκευτικὴ, οὔτε γλωσσικὴ ἐνότητα διέθεταν ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς Ἕλληνας γιὰ μιὰ ἐθνικοῦ περιεχομένου ἐξέγερσι. Ἔτσι ὁ ἀρχηγὸς τῆς δὲν στηρίχτηκε καὶ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ βασιζώταν μόνον στοὺς ἐντοπίους ἄλβανοφώνους χριστιανούς, πρῶτα λόγῳ τῶν μεγάλης ἐκτάσεως ἐξισλαμισμῶν στὴ Β. Ἀλβανία καὶ οἱ χριστιανοὶ ἦταν ἐκεῖ ὀλίγοι, κατόπιν δὲ γιὰ τὸ ἐκινεῖτο καὶ ζοῦσε μέσα σὲ ἑλληνιστικὸ κλίμα καὶ ὁ ἴδιος εἶχε ἑλληνοχριστιανικὴ μὴ μορφωσι καὶ συνείδησι ὅπως θὰ καταδειχθῇ καὶ περαιτέρω. Εἰδικώτερα δὲ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀγνοηθῇ ὁ ὀρθόδοξος κλήρος, ἑλληνικὸς πάντοτε, πού ὡς γνωστὸν ἐξασκοῦσε τὰ χρόνια ἐκεῖνα τεράστια ἐπιρροή. Ἔχομε ἄλλωστε ἐπίσημη ἄλβανικὴ ὁμολογία, τὴν προκήρυξι τοῦ 1888. (Σχ. ἀν. κεφ. Ιον) στὴν ὁποία γράφεται: «ἐὰν κάποτε ἐξηγέρθησαν ἄλβανοὶ καὶ βλάχοι ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου, τοῦτο ἐγένετο τῇ ὑποκινήσει τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου». Ὅπως δὲ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀγνοηθῇ τὸ ἐπιστημονικὸ ἀξίωμα, ὅτι «Λαὸς ἀνώτερος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου».

Ἐπὶ πλέον ὁ Καστριώτης σὰν ἔμπειρος καὶ ὄχι τυχαῖος γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ ἐκείνου Κράτους πού ἔφθανε ὅπως λέγεται μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἐγνώριζε τὶς τεράστιες δυσχέρειες πού θὰ συναντοῦσε καὶ γι' αὐτὸ εἶχε ἀνάγκη τῆς βοηθείας ὅλων τῶν χριστιανῶν.

Ἐξ ἄλλου, μέγα μέρος τῆς Β. Ἀλβανίας κατεῖχεται ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους τότε. (Σκόδρα κ.ἄ.).

Γι' αὐτὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐξέγερσι τῆς πατρίδος τοῦ Κρόϊας, πού αὐτὸς τὴν εἶχε καταστήσει τότε πρωτεύουσα τοῦ Κράτους του, διὰ λόγους ἀντιπερισπασμοῦ ἐδημιούργησε καὶ νοτιώτερα ἐστίεις ἀνταρσίας. Τέτοιες δὲ μᾶς εἶναι γνωστές, μόνον τοῦ Λαχανοκάστρου Πωγωνίου(1)

1. Ἐρεῖπα τοῦ φρουρίου του δείχνονται καὶ σήμερα μὲ τοπικὴ παράδοσι, πὼς ἡ πτῶσι του ἐπετεύχθη ὑπὸ τουρκαλβανῶν πολιορκητῶν, κατόπιν διακοπῆς τῆς ὑδρεύσεώς του ἀπὸ τὸν παρακείμενο ποταμὸ Γορμό. Τότε ἴσως θὰ κατεστράφη καὶ τὸ πολυάνθρωπο κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ Ρεῦνίκο, κοντὰ στὴν Ἀρτσιόστα (ν. Ἀρίστη) Βλ. καὶ Ἡπειρ. Μελετήματα Ἰωάν. Λαμπρίδη (1878) καὶ Πωγωνησι-

καὶ τῆς Βελλᾶς, φρούριο καὶ πόλις 12 χιλ. κατοίκων πού κατεστράφησαν τότε ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ αὐτή.

Ἄτυχῶς ὅμως, κανεὶς δὲν ἀσχολήθηκε εἰδικὰ μὲ τὸ ἐν λόγῳ σπουδαῖο κεφάλαιο τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλάχιστες λεπτομέρειες εἶναι γνωστὲς γύρω ἀπὸ τὸ Ἑλληνοαλβανικὸ ἐκεῖνο κράτος τοῦ Καστριώτη. Τὸ μέγεθος τῆς ἐξεγέρσεως ἐκείνης τῶν Χριστιανῶν ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι τῆ δεύτερη ἐκστρατεία κατηύθυνε προσωπικῶς αὐτὸς οὗτος ὁ σουλτάνος Μουράτ Βος ἐπὶ κεφαλῆς τεραστίας γιὰ τὴν ἐποχὴ δυνάμεως 200 χιλιάδων ἀνδρῶν ἢ ὁποῖα ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐχρειάζετο προκειμένου νὰ καταβληθῆ μόνον στὴν Κροΐα ἀντίστασι, δεδομένου μάλιστα, ὅτι οἱ Ἑνετοὶ καὶ Σέρβοι, κατ' ἀρχὰς διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Καστριώτη. Ἐὰν δὲ ἐνισχύθη κατόπιν, ὅπως λέγεται, ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἢ ἐν λόγῳ ἐνίσχυσι θὰ ἦταν περιορισμένη, γιὰ αὐτοὶ δὲν διέθεταν μεγάλες δυνάμεις. (1)

Ἡ Χειμάρρα εἰδικώτερα, κατὰ τὸν Ραντ Πυώ, συμμετέσχε καὶ μάλιστα μὲ σημαῖες ἐλληνικές, δηλ. μὲ κρυνόλευκο σταυρό. Ἐπίσης συνειργάσθησαν στὴν ἄμυνα τῆς Κροΐας μετὰ τοῦ Καστριώτη ἢ φάρα τοῦ Ἀνδρούτσου, Μπότσαρη κ.ἄ. οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν κατάρρευσι τῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθον πρὸς Νότον. Σύμφωνα δὲ μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ στρατηγοῦ Δ. Ν. Μπότσαρη, «θανόντος τοῦ Σκεντέρμπεη οἱ Μποτσαραιῶι μαχόμενοι πρὸς Τούρκους καὶ τουρκαλβανούς, κατῆλθον πρὸς τὴ Δράγανη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 17ου αἰῶνος ἴδρυσαν μὲ ἄλλους ἀδούλωτους Ἕλληνες τὴ Σουλιώτικη Συμπολιτεία». (2).

Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς Κορυτσᾶς, ὀνομαστοὶ γιὰ τὴν παλληκαριά τους, πολέμησαν σκληρὰ ὡς σύμμαχοι τοῦ Καστριώτη ἐναντίον τῶν τούρκων καὶ τῶν νεοφωτίστων τουρκαλβανῶν. Μὲ τοὺς ἐν λόγῳ ἀγῶνες μάλιστα σχετίζεται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς παράδοσης πού ἀναφέρεται στὴν ἴδρυσι τῆς Κορυτσᾶς, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας πιθανώτατα ὀφείλεται στὸ ἐπώνυμο φάρας ὀνόματος Γκορίτσα, Κρίτσα κ.ἄ., συνήθη ἐπώνυμα

ακὰ καὶ Βησσανιώτικα, Σπ. Στούπη. Ἐπίσης: Καντεμίρ, Μουράτ Β'. Ἐπίσκοπος Βελλᾶς μεταξὺ 1223 - 1230 ἦταν ὁ Μανουὴλ Μακρὸς, βλ. Ἀπόκαφος. Ἔκδοσις Κεραμέως ΣΒΟΡΝΙΚ ΛΑΜΑΝΣΚΟΜΟΥ σελ. 234, ἀρ. 4. —Στὴν Κροΐα τότε ὑπῆρχε καὶ Ἕλλην ἐπίσκοπος. Τὸ 1215 δὲ διοικητὴς τῆς ἦταν ὁ Βορειοηπειρώτης Ἰωάν. Πλύτος. Βλ. Τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἠπείρου DONALD NICOL μεταφρ. Λεύκα στὴν Ἠπ. Ἔστία τοῦ 1971.

1. Στεφ. Παπαδοπούλου: Κορυτσᾶ, στὴν Ἠπ. Ἔστία τοῦ 1962. σελ. 604. Σχ. βλ. καὶ τοπολογικὲς μας σημειώσεις στὴ «Βήσσανη».

2. Σωτ. Δάκαρη: Ὁδηγὸς Νήσου Ἰωαννίνων. Ἀθῆναι 1959.

σήμερα στὴν Ἠπειρο κ.ἄ. ποὺ κατέφυγαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ μετὰ τὴν ἦττα.

Πόση ἀλβανικότητα εἶχε ἡ ἐν λόγῳ ἐπανάστασι ἀλλὰ καὶ πόσο ἀκατανόητη γιὰ τὶς σημερινές ἀντιλήψεις μας ἦταν ἡ ἐννοια τοῦ «ἀλβανός» τότε, χαρακτηριστικὸ δείγμα ἀποτελοῦν τὰ γραφόμενα τοῦ Παπαρηγοπούλου, ποὺ ἀπὸ ἐλληνικῆς σκοπιᾶς παραλληλίζει τὸν Καστριώτη μὲ τὸν Κων)νο Παλαιολόγο. «Ὁ ἥρωσ οὔτος τῆς Ἀλβανίας, γράφει, δὲν ἀπέβη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τοσοῦτον δημοτικὸς ὅσον ὁ Κων)νος Παλαιολόγος. Ὁ θρῆνος τῆς Κων)πόλεως, συνεχίζει, ἄλλους μὲν μνημονεύει, οὐδόλος δὲ τὸν Σκεντέρμπεη, καίτοι λαβὼν ἀφορμὴν γὰ ἀναφέρει τὴν Ἀλβανίαν». Ἐν συνεχείᾳ ἀφοῦ σημειώνει ἀδιαφορία ἑλλήνων χρονογράφων τῆς ἐποχῆς, διερωτᾶται: «Πόθεν ἡ πρὸς τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἀδιαφορία καὶ ἡ πρὸς τὸν Παλαιολόγον συμπάθεια τῶν ἡμετέρων;». Εὐλόγος ἡ ἀπορία τοῦ πατρὸς τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, γιατί καὶ ὁ Καστριώτης ὅπως καὶ ὁ Κ. Παλαιολόγος γιὰ τὰ ἰδανικὰ τῆς χριστιανοσύνης τοῦ καιροῦ τοῦ ἀγωνίστηκε. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο: ἀπὸ ἔλληνες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ κατόπιν ἀπὸ ἀλβανούς ἀπετελοῦντο οἱ ἐνοπλες δυνάμεις τοῦ. Γιατὶ οἱ Ἀλβανοὶ, κατὰ μέγα μέρος, εἶχαν ἤδη ἐξισλαμισθῆ καὶ ἦταν συμπολεμιστὲς τῶν Τούρκων ἐναντίον τοῦ Καστριώτη, ἐνῶ ἐνὰ σημαντικὸ τμήμα τῆς Β. Ἀλβανίας κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Ἐπίσης μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γραπτὴ γλῶσσα διοικοῦσε τὸ κράτος τοῦ. (Βλ. 20όν κεφ.).

Ἰσοῦ καὶ ἕνα σχετικὸ ἔγγραφο τῶν Χειμαρριωτῶν στὸν πάπα Γρηγόριο ΙΓ' ὑπὸ ἡμερομ. 12 Ἰουλίου 1577, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προκύπτει ὅτι οἱ Χειμαρριῶτες ἀποκαλοῦσαν τὸν Καστριώτη ἡγεμόνα τους «. . . . Οἱ ἐκ Χειμάρρης πρεσβύτεροι ἱερωμένοι τε καὶ λαϊκοὶ καὶ πᾶσα ἡ ἡμετέρα δημοκρατία γόνυ καμπόμενοι ἀσπασίως προσκυνοῦμεν τὴν παναγιότητά σου. Γνωστὸν σοι ἔστω ἀγιώτατε πάτερ, ὅτι ἔκπαλαι καὶ παλαιόθεν, μετὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀποδημίαν τοῦ εὐτονωτάτου καὶ γαληνοτάτου Σκαντεμπέκου τοῦ ποτὲ ἡμετέρου ρηγός, τὸ ἐπὶ κλην αὐτοῦ Καστριώτης, οὐδεὶς ἄλλος ἠδυνήθη ὑποτάξει ἡμᾶς, οὔτε ὁ ἐχθρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ὁ τύραννος καὶ ἀσεβῆς τοῦρκος, μετὰ πάσης τῆς μιαρᾶς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἰσχύος οὕπω ἴσχυσε καθ' ἡμῶν τοῦ ὑποτάξει ἡμᾶς ὑπ' αὐτὸν. . . . Ἐκ Χειμάρρης, ἦτοι Ἠπειρίας τῶν Ἀλβανιτῶν, τῇ ΙΒ' Ἰου-

λίου α φ ο ζ'. Δούλοι καὶ ἰκέται τῆς σῆς παναγιότητος, οἱ ἐξ Ἑπείρας Ἀλβανίται, πρεσβύτεροι, ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ καὶ πᾶσα ἡ ἡμετέρα δημοκρατία». (1).

Ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο προκύπτει, ὅτι καὶ 100 περίπου χρό-

Τρία παλιὰ ἄλβανικὰ γραμματόσημα μετὴν εἰκόνα τοῦ Σκεντέρμπεη. Στὸ ἐκείνο τῶν 25 κιν. διαβάζει κανεὶς τὸ ἑλληνικὸ τοῦ ὄνομα Γεώργ. Καστριώτι.

Στὰ ἄλλα δύο εἶναι καὶ ὁ δικέφαλος ἀετός. Κατὰ τοὺς ἄλβανούς εἶναι κι' αὐτὸς ἀκόμα ἄλβανικός!!

νια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Καστριώτη, τὸ Κράτος του ἐπιζοῦσε σιτὴ Χειμάρρα. Καὶ κατὰ ἄλλο: Ὅτι οἱ Χειμαρριῶτες ἀποκαλοῦσαν ὑποκοριστικὰ τὸν Σκεντέρμπεη ὡς Σκαντρεμπέκο. (2).

1. Π. Μάρκου Φώσκολου, βιβλιοθηκαρίου Ἑλληνικοῦ κολλεγίου Ρώμης. «Οἱ ἀρχὲς τῶν ἐπαφῶν Χειμάρρας — Ρώμης (1577 - 1578). Στὴν Ἑπ. Ἑστία τοῦ 1973. Τεύχη 249 - 251.

2. Τὸ ὄνομα τοῦτο, υἱοθετήθη κατόπιν καὶ ἐπισημῶς ἀπὸ τὸ Ἀλβανικὸ κράτος. —Οἱ ὑπερασπιστὰι τοῦ Μεσολογγίου (1825), τὸν θεωροῦσαν τόσο δικό τους, ὥστε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ κανονοστάσια—πυροβολεῖα τους—ποὺ γιὰ διάκρισι τμητικὴ ἔφεραν ὀνόματα, εἶχαν δώσει τὸ ὄνομα Σκεντέρμπεης, τρίτο κατὰ σειρά μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Δρακούλη, Κανάρη. Βλ. Δρος Χρ. Εὐαγγελάτου, δημάρχου Μεσολογγίου, στίς ἐκδόσεις τῆς ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν «Πρωΐα», «Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου».

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης καὶ οἱ πολεμιστὲς τοῦ Χειμαρριῶτες κ.ἄ. Ἡπειρῶτες καὶ Ἑλληνο — ἄλβανοὶ πρόμαχοι τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος.

Ὁ Γεώργ. Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης, κατὰ τὸν Σερ. Γυαλίστρα,(1), εἶχε καθαρῶς ἑλληνικὴ συνείδησι, καὶ κατὰ τὸν Ἄλ. Μαιμόπουλο, ἦταν κάτοχος ἑλληνικῆς παιδείας, ἀπὸ τὴν καγκελλαρία τοῦ ὁποίου ἐξεπορεύοντο τὰ ἔγγραφα στὴν ἑλληνικὴ. Ἴδου δὲ μερικὰ ἔγγραφα ποὺ ἀποδεικνύουν πόση καὶ τὶ εἶδους ἄλβανικότητα εἶχε ὁ ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης τῶν χριστιανῶν τοῦ Ἡπειρωταλβανικοῦ χώρου: Ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν σουλτάνο Μωάμεθ Β', γράφει: «Γεώργιος Καστριώτης ὁ μετονομασθεὶς Σκεντέρμπεης ἡγεμῶν τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ Ἀλβανῶν, στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς Μωάμεθ τὸν μονάρχην τῶν Ὀθωμανῶν, χαίρειν... 30 Μαΐου 1461».

Τὰ ἴδια λέγει καὶ ἀργότερα πρὸς τὸν σουλτάνο Μουράτ Β', ὁ τελευταῖος αὐτὸς δὲ τὸν ἀποκαλεῖ στὴν ἀπάντησί του «ἡγεμόνα τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἡπειρωτῶν». Ἐξ ἄλλου ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν βασιλέα Ἀλφόνσο, αὐτοαποκαλεῖται «Πρίγκηψ τῶν Ἡπειρωτῶν» ὡς ἐξῆς: «Τῷ λαμπροτάτῳ καὶ κραταίῳ Βασιλεῖ Ἀλφόνσῳ Μονάρχῃ τῆς Ἀραγόνος Νεαπόλεως καὶ Σικελίας, Σκεντέρμπεης Πρίγκηψ τῶν Ἡπειρωτῶν χαίρειν καὶ εὐπράτειν...». Ἰδιοποιούμενος δὲ Ἡπειρωτικὴ καταγωγή, γράφει πρὸς τὸν Πρίγκηπα τοῦ Τάραντος Ἰωάννην Ἀντώνιον: «Οἱ πρόγονοί μου ἦσαν Ἡπειρῶται ἐκ τῶν ὁποίων ἠγέρθη ὁ Πύρρος ἐκεῖνος... Δὲν ἔχεις ἄνδρας δυνατοὺς νὰ ἀντισταθῆς εἰς τοὺς Ἡπειρωτῶν...» (2).

Σὰν μιὰ δὲ ἀκόμα ἀπόδειξι τοῦ ὅτι οἱ τουρκαλβανοὶ δὲν εἶχαν καμιὰ σχέσι μὲ τὶς ἐπαναστάσεις τοῦ καιροῦ, καὶ ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης εἶχε ἑλληνοχριστιανικὴ συνείδησι, ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἐξέγερσι τοῦ γιου τοῦ Ἰωάννη Καστριώτη, ὁ ὁποῖος ἀκολουθώντας τὴν πατρικὴ παράδοσι κατέλαβε (1481) ἐπικεφαλῆς Ἡπειρωτῶν, τὸ φρούριον τῆς Χειμάρρας καὶ τοῦ Πάπαλου. (3).

1. Σερ. Γυαλίστρα, ἀντιστρατήγου ἐ.ἄ. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του. Ἀθῆναι 1945 σελ. 178.

2. Τὰ ἐν λόγῳ ἔγγραφα ἐδημοσίευσε λεπτομερῶς ὁ Ἄλ. Μαιμόπουλος στὸ φύλλο τῆς 24 - 6 - 1968 τῆς ἐφημ. Ἡπειρ. Μέλλον.

3. Κ. Διαμαντῆ: Ἡ προσφορὰ τῆς Ἡπέιρου πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸ, στὴν Ἡπειρ. Ἐστία τοῦ 1971.

Ὁ Σκεντέρμπεης τέλος, διὰ λόγους σκοπιμότητος συνειργάζετο μετὰ τοῦ Πάπα πού διέθετε τότε τεράστια ἠθική καὶ ὑλική δύναμι. Γι' αὐτὸ παρουσιάζετο ὡς τηρητὴς τῶν συμφωνιῶν περὶ Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Φλωρεντίας πού εἶχαν συναφθῆ (1434—1438) μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ Πάπα. Αὐτὸς ἦταν ὁ ἔθνικὸς ἥρωας τῶν μουσουλμάνων ἀλβανῶν, μὲ τὴν ἑλληνοχριστιανική του συνείδησι καὶ μόνον.

Σχετικῶς, ὁ γνωστὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἱστορικὸς καὶ νομομαθὴς Παῦλος Καρολίδης, γράφει: «Πρέπει γὰρ μὴ λησμονήσωμεν καὶ τὸ ὀρθόδοξον Ἑλληνο - ἀλβανικὸν κράτος τοῦ Σκεντέρμπεη ἢ Γ. Καστριώτη. Τὸ κράτος τοῦτο παραχθὲν ἐπὶ Μουράτ Β' ἐκ τῶν μικρῶν αὐτονόμων ἢ ἡμιαυτονόμων ἀλβανικῶν κοινοτήτων, αἵτινες διὰ τοῦ Σκεντέρμπεη ἠνώθησαν πολιτικῶς, ἔδειξαν κρατερὰν δύναμιν ἀντοχῆς καὶ ἀντιστάσεως διὰ τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τοῦ Γ. Καστριώτη, οὐχὶ ἅπασι διὰ μικρῶν δυνάμεων ἀντισταθέντος κατὰ πολλαπλασίων ὑπὸ Μουράτ αὐτοῦ ἀγομένων στρ)κῶν δυνάμεων καὶ ἀναγκάσας αὐτὰς εἰς πτωχρὰν ὑποχώρησιν. (1).

»Ἄλλ' ὅτε ὁ Μεχμέτ Β' διεδέξατο (1451) τὸν Μουράτ Β', αἱ μεταξὺ σουλτάνου καὶ τοῦ Σκεντέρμπεη ἐχθρότητες ἔπαυσαν μὲν μέχρι τοῦ χρόνου τῆς Ἀλώσεως (1453) τῆς Κων)πόλεως, ἀλλ' ἐπανελήφθησαν μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο, πολλάκις ἔφεραν τὰς στρατιάς τοῦ Μεχμέτ πρὸ τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἀλβανίας Κροΐας».

Στὴ συνέχεια τοῦ ὁ συγγραφεὺς λέγει, ὅτι ὁ Καστριώτης πρὸ τῆς ἐξενέσεως «εἶχε συνδέσει τὴν τύχη του μετὰ τῶν γενικῶν συμφεροντῶν τῶν χριστιανῶν. Ὅτι ὁ Κ. μετέβη στὴν Ἰταλία καὶ ἐζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ Πάπα Πίου Β' (1458), ὁ ὁποῖος τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι αὐτὸς ὁ Πάπας ἄγων σταυροφορίαν ἐναντίον τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἤθελε περαιωθῆ διὰ τὸν Ἀδρίαν, ἔμελλε δὲ νὰ κηρύξη αὐτὸν ἡγεμόνα Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Ἀλβανίας καὶ πασῶν τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς ὅλης σταυροφορικῆς στρατιᾶς. (2).

»Ὁ πάπας Πίος Β' ὅμως ἀπεβίωσε στὶς παραμονὲς τῆς ἐκστρατείας καὶ ἡ ὅλη σταυροφορικὴ ἐκστρατεία ἐματαιώθη. Κατόπιν αὐτοῦ δέ, ὁ Καστριώτης ἐδέχθη τὴν εἰρήνην πού τοῦ πρότεινε ὁ σουλτάνος καὶ ἤρχεν ἐπὶ τινα χρόνον ἡσύχως ὡς ἡγεμῶν Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας.

»Ἀλλὰ διαρκοῦντος τοῦ ἀπὸ τοῦ 1463 ἀρξαμένου Βενετοτουρκι-

1. Π. Καρολίδου: Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1925.

2. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ πάπας γενικεύει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «Ἑλληνικαὶ χῶραι».

κοῦ πολέμου, ὁ Καστριώτης προτροπῇ τοῦ πάπα Παύλου Β΄ ἐδράξατο καὶ πάλιν τῶν ὅπλων καθ' ὃν χρόνον ὁ ἐν λόγῳ πάπας παρεσκεύαζε (1465)—1466) εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ τὸ Αἰγαῖον γενομένην ναυτικὴν ἐκστρατείαν.

»Ὁ Καστριώτης καίτοι δεσμευμένος δι' ἐνόρκου συνθήκης πρὸς τὸν Μεχμέτ Β΄, συνεχίζει ὁ Καρολίδης, ἐλύθη ἀπὸ τοῦ δοθέντος ὄρκου ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν τότε. Πέντε Ὀθωμ. στρατιαὶ πεμφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἠττήθησαν αἰσchrῶς καὶ ὑπεχώρησαν. Ἐναγκάσθη δὲ τότε ὁ σουλτάνος, ἀφοῦ ἀπέβησαν μάταιαι καὶ αἱ προταθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ περὶ εἰρηνεύσεως διαπραγματεύσεις, νὰ ἐπέλθῃ αὐτὸς οὗτος ἄγων 200 χιλ. στρατοῦ ἐναντίον τῆς Κρόϊας. (1)

»Ἀλλὰ καὶ νῦν ὁ σουλτάνος οὐδὲν διαπράξας, ἀνεχώρησε καταλιπὼν τὸ ἔργον εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ καταληφθέντος ὑπ' αὐτοῦ μεγάλου στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐν δυοῖ μάχαις συνετρίβη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ σουλτάνου. Ὅμως ὁ Γ. Καστριώτης ἀφηρηπάγη ὑπὸ τοῦ θανάτου, τελευτήσας ἐν Ἀλεσίᾳ ἀφοῦ ἐπὶ 25 ἔτη ὑπῆρξε τρόμος τῶν Ὀθωμανῶν καὶ παραμυθία τῶν χριστιανῶν».

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἐπίρροη τοῦ Σκεντέρμπεη ἔφθανε μέχρι σχεδὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ ἡ ἐξέγερσι —εἶναι φυσικὸ— ἀνεστάτωσε ὄχι μόνον τὴν κυρίως Ἀλβανίαν, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρη τὴν Ἠπειροὺς ποὺ ἀποτελοῦσε μέρος τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ Κράτους ἐκεῖνου.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ Γ. Καστριώτης δὲν ἔχει καμιά σχέσι μὲ ἐθνικὰς ἀλβανικὰς ἰδέας καὶ πολὺ περισσότερο δὲν ἔχει εἰδικώτερα μετὰ τῶν τουρκαλβανῶν συμπολεμιστῶν τῶν Ὀθωμανῶν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Ἐν τούτοις οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀγτιπάλων τοῦ Σκεντέρμπεη τὸν ἀνεκήρυξαν ὡς τὸν πρῶτον ἐθνικὸ ἥρωα τῆς Ἀλβανίας!

Ὅμως, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν λόγῳ ἐπαναστάσεως, ἀνήκει στὴ χορεία τῶν ἀγωνιστῶν «γιά τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστι τὴν ἀγία» ποὺ τὸ

1. Παύλου Καρολίδου: Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1925, σελ. 156, κ.ἔ. Ἀσφαλῶς ἡ ἐν λόγῳ δύναμις δὲν ἀπεστάλη γιὰ νὰ καταβάλῃ τὴν Κρόϊα μόνον, ἀλλὰ γιὰτὶ ἐπρόκειτο γιὰ μεγάλης ἐκτάσεως ἐπανάστασι ποὺ δὲν ἐνετοπιζέτο ἐκεῖ μόνον ἀλλὰ ἐπεκτείνετο σ' ὅλον τὸν Ἠπειρωταλβανικὸν κῶρον. Ὑπενθυμίζεται στὸν ἀναγνώστη, ὅτι οἱ πρῶτοι ἐξισλαμισμοὶ τῶν ἀλβανῶν εἶχαν γίνεαι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 14ου αἰῶνος, δηλ. πολλὰ χρόνια πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρὸ τῆς καταλήψεως τῶν Ἰωαννίνων (1430) ὅποτε ὀλοκληρώθη καὶ ἐδραιώθη ὁ τουρκικὸς ζυγός. Ἔτσι ἀρνησιθρησκοὶ σύμμαχοι τῶν τούρκων, ἀποτελοῦσαν τότε μεγάλη ἐχθρική δύναμι γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ἀγωνιστάς.

πνεῦμα τῆς ἐποχῆς θεωροῦσε ταυτόσημο μὲ «τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία».

Ἀνήκει στὴ χορεία τῶν ἀγίων καὶ μαρτύρων τῆς Ὁρθοδοξίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεβίωσε ὁ ἑλληνορθόδοξος κόσμος διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τὸ διακηρύσσει ἄλλωστε ὁ ἴδιος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ ὀπλαρχηγούς του λέγοντας: «Ἀφοῦ συνέτριψα τὰς ἀλύσους μὲ τὰς ὁποίας ὁ Ἀμιουράτης μὲ εἶχεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας καταδεδεσμευμένον καὶ μὲ τόσον κίνδυνον ἐπανῆλθον εἰς τὴν ποθητὴν μου πατρίδα, δὲν ἔπαυσα ποτὲ νὰ θυσιάζω τὴν ἰδίαν μου ἀνάπαυσιν διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων μου καὶ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ συντήρησιν τῆς ἱερᾶς καὶ ἀγίας πίστεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ Θεία Πρόνοια μὲ ἐβοήθησε πάντοτε νὰ θριαμβεύσω κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ νὰ ἐμποδίσω ἀπὸ τοῦ νὰ μολύνουν καὶ νὰ βεβηλώσουν τοὺς ναοὺς του».(1).

Εἰδικώτερα ἐπαναλαμβάνομε ἢ ἐπανάστασις ἦταν ἔργο τῶν χριστιανῶν Ἀλβανίας καὶ Ἠπείρου μὲ προέχουσα πάντοτε τὴ συμμετοχὴ καὶ πρωτοβουλία τῶν Ἑλλήνων. Σχετικῶς, σὲ κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημ. «Ἠπειρωτ. Μέλλον» τῶν Ἀθηνῶν (φύλ. 24 - 6 - 1968) μὲ τίτλο «Ἡ Ἀλβανία καὶ ὁ Σκεντέρμπεης», γραφονται καὶ τὰ ἑξῆς: «...Ἄναξ ἀνδρῶν, εὐρὺ κρείων», ὁ μέγας μεσαιωνικὸς ἥρωας Γεώργ. Σκεντέρμπεης θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ ἔθνους των. Ἀλλὰ ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα εἰς παράπλευρον στήλην βιογραφικὰ στοιχεῖα, ὁ μεσαιωνικὸς Ἀγαμέμνων, πρωταθλητὴς τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρα ὅλα ἔτη ὠδήγησε τὰς φάλαγγας τῶν στρατιωτῶν του ἀπὸ νίκης εἰς νίκην ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τῆς Κρούγιας μέχρι τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Ἐνα ἔθνος δικαιούται νὰ σεμνύνεται ἐπὶ πατραγαθία ὅταν τηρῇ στοιχειώδεις καὶ βασικὰς ὑποθήκας τῶν δημιουργῶν του. Ἐν προκειμένῳ συνέβη τὸ ἀντίθετον. Ζῶντος ἔτι τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Ἀλβανοὶ κατεπρόδωσαν τὰ ἰδανικὰ τοῦ ἥρωος καὶ ἐξισλαμίσθησαν. Ἐπὶ 445 ἔτη (1468—1913) ἐστάθησαν πιστοὶ συνεργάται τοῦ Ὀθωμανικοῦ κατακτητοῦ πλήξαντες ἀνηλεῶς κάθε ἀπελευθερωτικὸν κίνημα τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων (1769—79, 1821), ἀπεμπόλησαν τὸν Γεώργ. Καστριώτην καὶ τὸν Σκεντέρ καὶ ἐκράτησαν τὸν Μπέην, γενόμενοι Μπέηδες τῶν τέως ὁμοφρόνων των καὶ ὁμοθρήσκων των.

1. Βλ. Ἠπειρ. Μέλλον 24 - 6 - 1968, Ἀλ. Μαρμπούλου σχετικὰ μὲ Σκεντέρμπεην. Ὅπως εἶναι γνωστὸν ὁ Καστριώτης διέμενε στὴν Πόλη ὑπὸ τὴν «προστασίαν» τοῦ σουλτάνου.

»Ο ἴδιος ὁ Σκεντέρμπεης ὁμιλῶν ἐνώπιον τῶν καρδινάλιων τῆς Ρώμης, γνωρίζων τὸ «φιλόχρυσον» καὶ τὸ «φιλόαργυρον» τῶν Ἀλβανῶν, ἐπροφήτευσε πικρῶς: «ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τῆς Ἀδριατικῆς, δὲν θὰ ὑπάρχουν ἀθληταὶ τοῦ Χριστοῦ». Καὶ ὄχι μόνον

•Ο Σκεντέρμπεης ἔφιππος δεσπόζει στὴν κεντρικὴ πλατεία τῶν Τιτάνων, δίπλα στὸ τζαμί ποὺ παραμένει κλειστὸ σύμβολο τοῦ «πρώτου ἀθεϊστικοῦ κράτους στὸν κόσμος»

δὲν ἀπέμειναν ἀθληταὶ ἀλλὰ μετεβλήθησαν εἰς διώκτας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν χριστιανῶν...».

Ἐν κατακλείδι θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι, ὅση ἀλβανικότητα διέθεταν οἱ ἐθνικοὶ μας ἥρωες Μ. Μπότσαρης, Τζαβέλλας καὶ πλῆθος

ἄλλων «ἄρβανιτῶν» τῶν ἐθνικῶν μας ἀγώνων, τὴν ἴδια εἶχαν καὶ οἱ πολεμισταὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ὅπως ἐκθέτει κατωτέρω καὶ πάλιν ὁ Π. Καρολίδης, πού ἠρεύνησε τὸ θέμα ἰδιαίτερως:

«Ἐπισκεφθεῖς ὁ ἴδιος τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἀπογόνους τοῦ Σκεντέρμπεη, οἱ ὅποιοι μετηνάστευσαν ἐκεῖ —μετὰ τὴν κατάρρευσι— οὗς πάντως ἐπεσκέφθην καὶ λεπτομερῶς τὰ κατ' αὐτοὺς ἐμελέτησα, διεπίστωσα, ὅτι εἶναι φανατικοὶ ὀρθόδοξοι, μισοῦντες δεινῶς τοὺς καθολικούς.(1). Ἡ ἱερουργία, αἱ ἀκολουθίαι, ἡ λειτουργία εἶναι αὐστηρῶς ἑλληνικαὶ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶναι τοῦ 15ου αἰῶνος... Αὐτοαποκαλοῦνται Γραικοί, ἐξ οὗ καὶ τὸ κυριώτατον ἐν Σικελίᾳ κέντρον τῶν καλεῖται PIANA DI GRAECI = τόπος Ἑλλήνων, Γραικῶν. Ἔχουν ἱερατικὰ σχολεῖα ἑλληνικά, ὅπου διδάσκονται μετὰ πάσης ἐντελείας τὴν ἑλληνικὴν. Δογματικῶς εἶναι αὐστηρῶς ὀρθόδοξοι, μὴ παραδεχθέντες τὴν προσθήκην τὸ «ἐκ τοῦ υἱοῦ» εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, λέγοντες μόνον «τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον».

»Ἡ ἱερωσύνη εἰς αὐτοὺς εἶναι ἐκείνη τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οὐδέποτε οἱ ἱερεῖς ἢ οἱ ἐπίσκοποι τῶν συλλειτουργοῦσιν μετὰ τῶν Λατίνων. Τιμοῦν κατ' ἐξοχὴν Παναγίαν τὴν Ὁδηγήτριαν τῆς ὁποίας αἱ εἰκόνας εἰς ὅλας τὰς κοινοτητας θεωροῦνται ὡς Παλλάδια ἱερά, τὰ ὅποια μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν μεταναστῶν εἰς τὴν νέαν τῶν πατρίδα.

»Ἐσχάτως εἰσεχώρησε ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς τάξεις τῶν λογίων καὶ τῶν πολιτικολόγων, προπαγάνδα ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ δὲν ἐποίησεν μεγάλας προόδους». (2)

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ «Ἀλβανοὶ» πολεμιστὲς καὶ ἀπόγονοι τοῦ Σκεντέρμπεη. Γνήσιοι δηλ. Ἡπειρῶτες μὲ τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν τους ψυχὴν, πού πολλοὶ ἠσπάζοντες τὴν πίστι τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐκτουρκισθέντων ἁλβανῶν, προγόνων τῶν σημερινῶν μουσουλμάνων ἁλβανῶν.

Καὶ σήμερα δὲ οἱ ἐν λόγῳ «ἁλβανοὶ» διασώζουσι πολλὰ Ἡπειρωτικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἰδίως κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὶς βαπτίσεις. Στὴ Μεσσήνη λ.χ. διετηρεῖτο ὁ ναὸς τῆς Φλωρεντινῆς Ἐνώσεως, τοῦ ὁποίου οἱ ἱερεῖς ἔφεραν τὸ συνηθισμένο στοὺς δικοὺς μας φελόνιο καὶ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ἔψαλλαν τὸ «Κύριε ἐκέκραξα πρὸς Σέ...» Κατὰ τὴν λειτουργίαν δὲ πολλὰς προσευχὰς ἀπηγγέλλοντο ἑλληνιστὶ κ.ἄ.

Σχετικῶς, δ)μα τῶν Βουρβώνων (1828) ὑπεχρέωσε τοὺς ὀρθόδοξους τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς θρησκευ-

1. Στὴν Ἐπτάνησο ἀναφέρονται συλλειτουργίαι Λατίνων καὶ Ὀρθόδοξων.

2. Περισσότερα βλ. στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνισμός» τοῦ 1903 —«περὶ τῶν Ἑλληνο-ἁλβανῶν τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας» τοῦ Π. Καρολίδη. ..

τική κεφαλή τὸν Πάπα δηλ. νὰ γίνουν Οὐνίται. Ὅταν δὲ τὸ 1875 ὁ Μαν-
τοίνι κατήργησε τὸ ἐν λόγῳ δ)γμα, οὗτοι αὐτοανεκυρήχθησαν πάλι Ὀρ-
θόδοξοι καὶ μέγα μέρος ἀπὸ αὐτοὺς εἶχε συναίσθησι τῆς Ἡπειρωτικῆς
του καταγωγῆς καὶ μετεχειρίζετο δική του διάλεκτο. (1).

Ἐὰν τὸ Ἑλληνοαλβανικὸ Κράτος τοῦ Καστριώτη πὺ ἐζήσε μόνον
25 χρόνια, κατῶρθωνε νὰ ἐπιβιώσῃ, τότε θὰ εἶχαμε μιὰ ἡγεμονία
ἐλληνικὴ μὲ ἐπίσημη γλῶσσα καὶ θρησκεία τὴν ἐλληνορθόδοξη, ἀντί-
γραφο ἴσως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Δεσποτάτου σὲ καλλίτερη μορφή μὲ
ἄγνωστες τὶς περαιτέρω ἐπιπτώσεις πάνω στὴ Βαλκανικὴ. Ὁ ἴδιος
ἄλλωστε ὁ Σκεντέρμπεης, οὐδέποτε διεκήρυξε ὅτι ἐπεδίωκε τὴ δημι-
ουργία Ἀλβανικοῦ Κράτους. Ἄλλωστε, τὶ εἶδους ἀλβανικὸ κράτος θὰ
ἦταν, ἀφοῦ γραπτὴ γλῶσσα τῆς διοικήσεώς του θὰ ἦταν ἡ ἐλληνικὴ;
Ἐὰν κατῶρθωνε νὰ ἐπιζήσῃ τὸ κράτος τοῦ Καστριώτη, ἴσως νὰ μὴ
ὑπῆρχε σήμερα Ἀλβανικὴ ἐθνότης. Γιατί..... ἀπλοῦστατα, θὰ εἶχε
ἀφομοιωθῆ μὲ τὴν Ἑλληνικὴ. Θὰ ἦταν ἐπιτυχία τῆς Χριστιανωσύνης

Τὶ βαθμὸ ἀλβανικότητος θὰ εἶχε τὸ ἐν λόγῳ Κράτος, μπορούμε
νὰ φαντασθοῦμε, ἐὰν λάβωμε ὑπ' ὄψιν μας μὲ ποῖο τρόπο λειτουργοῦσε
300 χρόνια ἀργότερα ἡ τουρκαλβανικὴ ἡγεμονία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μὲ ἔδρα
τὰ Γιάννενα καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου
Ὁ ἴδιος ὁ σατράπης τὰ λίγα γράμματα πὺ ἤξερε ἦταν ἐλληνικὰ πὺ
εἶχε μάθει στὸ χωριὸ Βήσσανη τοῦ Πωγωνίου ἀπὸ παπᾶ δάσκαλο!

Ἐπίσημη δὲ γλῶσσα τοῦ Κράτους του ἦταν ἡ ἐλληνικὴ!

«Περιστοιχοῦμενος ὁ Ἀλῆ πασᾶς, γράφει ἡ Ἰουλία Λαμπέρ, ὑπὸ
ἐλλήνων γραμματέων τοῖς ὑπηγόρευεν ἐπιστολὰς καὶ διακοινώσεις εἰς
τὴν ἐλληνικὴν ἢ τὴν ἡτο καὶ ἡ γλῶσσα τῆς Διοικήσεως». (2).

Ἐπίσης ὁ HOLLAND λέγει, ὅτι ὁ Ἀλῆ πασᾶς, συνδιαλεγόμενος
μετ' αὐτοῦ μέσω διερμηνέως, ἐχρησιμοποιοῦσε «Ρωμέϊκα». (3). Ἀκόμα
καὶ ἡ Ἀληπασιάς τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη πὺ ἀποτελεῖ εἶδος βιογραφίας
τοῦ σατράπου, εἶναι γραμμένη σὲ στίχους ἐλληνικοὺς. (4).

Συνεργαζόμενος δὲ μετὰ τῶν ἐλλήνων κατὰ τὴν ἀποστασία του
ἐναντίον τοῦ σουλτάνου, ἐὰν ἐπικρατοῦσε, θὰ ἐδημιουργοῦσε, ἐπανα-
λαμβάνομε, ἐλληνοαλβανικὸ κράτος. Τέτοια ἦταν ἡ δύναμι τοῦ Ἑλλη-
νισμοῦ στὸν Ἡπειρωταλβανικὸ χῶρο, πρὶν εἰσχωρήσει σ' αὐτὸν ἡ ἐχθρι-
κὴ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸ ξενικὴ προπαγάνδα.

1. Ἡμερολόγιον 1915, Κων. Φ. Σκόκου σελ. 193.

2. NOUVELLE REVUE. PARIS 1894.

3. HENRY HOLLANDE. Τὰ Γιάννενα τοῦ 1812. Ἡπειρ. Ἐστία τοῦ 1972,
σελ. 410.

4. Χατζῆ Σεχρέτη: Ἀληπασιάς. Περιέχεται στὸ «Ἱστορικαὶ Διατριβαί»
τοῦ Ν. Σάθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 21ον

Μετὰ τὴν ἀποτυχία Σκεντέρμπεη : Ἐδραίωσι καὶ ἐξάπλωσι Μουσουλμανισμοῦ. Δημιουργία εἰδους ἑλληνοχριστιανικῆς ἐθνότητος μετὰ τὸν Ἑλλήνων, Βλάχων καὶ Ἀλβανῶν. Ἀλλοιώσεις στὴν ἀνεκίθην ἑλληνικὴ χροιά τῆς Ἡπείρου. Σύστασι Κορυτσᾶς, Σουλίου, Συρράκου, Καλαρυτῶν, Ζίτσας κ. ἄ.

Οἱ Τοῦρκοι, στηριζόμενοι κατὰ μέγα μέρος στοὺς ἐξισλαμισμένους Ἀλβανοὺς, πίστευαν πὼς ἦταν κυρίαρχοι τοῦ τόπου. Πλήρη δὲ ἀποδειξι τούτου, ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ πρώτη ἐκστρατεία, ἐναντίον τοῦ Καστριώτη ἔγινε μόνον ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἀλβανοῦ ἐξωμότη Μπαλαμπὰν πασᾶ, ἐπικεφαλῆς 100 χιλ. ἀνδρῶν.

Ὅταν ὅμως μετὰ τὴν καταστροφή τοῦ Μπαλαμπὰν πασᾶ ἐπληροφορήθησαν τὴν μεγάλη ἐξέγερσι τῶν χριστιανῶν ἐξωργίσθησαν τόσο, ὥστε στὴ δεύτερη ἐκστρατεία ἐπέθεθ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ σουλτάνος ἐπικεφαλῆς διπλασίας ἐκστρατευτικῆς δυνάμεως καὶ διέταξε, κατὰ τὸν Καντεμίρ, τὸν βίαιο ἐξισλαμισμὸ ὅλων τῶν χριστιανῶν καὶ τὴν μετατροπὴ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τζαμιά. Γεγονὸς ποὺ ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῆς χριστιανικῆς ἐκείνης ἐπαναστάσεως καὶ παράλληλα τὴν ἔκτασι τῶν σφαγῶν, ἐξανδραποδισμῶν, τῆς μετακινήσεως πληθυσμῶν κλπ., ποὺ θὰ ἐπιβαρύνθησαν μετὰ τὴν κατάρρευσι, πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. (1).

Τῇ μεγαλύτερῃ ὅμως συμφορᾷ ὑπέστησαν οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀλβανίας ὅπου ἐξεδηλώθη ἡ κυρία ἀντίστασι καὶ κατὰ δεύτερο λόγο ἡ Βόρειος καὶ Μέση Ἡπειρος. Εἶναι δὲ εὐτύχημα τὸ ὅτι ἡ ἐξέγερσι δὲν εἶχε ἐπίκεντρο τὴν Ἡπειρο γιὰ τὴν τότε, πιθανώτατα, θὰ εἶχαμε ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ὀλοκληρωτικὸν τῆς ἐξισλαμισμοῦ, δεδομένου, ὅτι ἡ Ἀλβανία ἦταν ἤδη ἐκμουσουλμανισμένη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ ἓνα μέγα μέρος.

1. Καντεμίρ: Ἱστορία Σουλτάν Μουράτ Β', σελ. 30. Ἡ Κρόϊα παρεδόθη (1478) μετὰ ἀπὸ μακροχρόνια πολιορκία, ἐνῶ ὁ Καστριώτης δὲν ζοῦσε.

Οί συνέπειες τῆς ἀποτυχίας παρουσιάζονται εἰδικώτερα μὲ δυὸ βασικὰς ὄψεις: Ἡ μὲ τὸν θρίαμβο τοῦ μουσουλμανισμοῦ ποὺ ἐδραιώθηκε στὴν Ἀλβανία, ἀφ' ὅπου κατόπιν ἐπὶ αἰῶνες ἐπήγαζε ἡ γνωστὴ

Ἔτος 1895. Ἑλληνας Εὐάχοι καὶ Ἀλβανοὶ ὅλοι χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι μὲ μιὰ εἰσκέδασι

ἀπερίγραπτη βάρβαρη μισαλλοδοξία καὶ καταδυνάστευσι τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου καὶ ἔξω ἀκόμα ἀπὸ αὐτὸν. Ἡ δὲ ἄλλη μὲ ἀποτέλεσμα τῆ δημιουργία ἀδελφικῶν σχέσεων καὶ δεσμῶν

μεταξὺ Ἑλλήνων, Βλάχων καὶ Ἀλβανῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ὥστε ἐφεξῆς, διὰ μέσου τῶν αἰώνων σὰν μιὰ φυλὴ καὶ ἐθνότης νὰ σκέπεται καὶ ἀγωνίζεται γιὰ ἐλληνικὴ ἐθνικὴ ἀποκατάστασι καὶ μόνον, ποὺ τελικὰ ἐπετεύχθη καὶ χάρις στὴν ἐν λόγῳ κοινὴ προσπάθεια. (1).

Αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, σφυρηλατημένη μὲ τὸ πέρασμα 300 καὶ πάνω χρόνων, εἶχε ὑπ' ὄψι του ὁ Ρήγας Φεραῖος, ὅταν ἐγκαινίασε τὴν πολιτικὴ τῆς «Γκραικοποιημένης Παμβαλκανικῆς Δημοκρατίας». Μιὰ ἔκφρασι βαθειὰ δημοκρατικὴ ποὺ στὴν πολιτιστικὴ προήγησι τῶν Νεῶν Ἑλλήνων, ἀκόμα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνα ποὺ οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ γενικώτερα δὲν εἶχαν ἐθνικὴ αὐτοσυνείδησι καὶ ὅλοι οἱ πεπαιδευμένοι μιλοῦσαν τὴν ἐλληνικὴ καὶ ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς ἦταν τὸ ἀνώτερο προσόν τους. Ἡ κατάρρευσι τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ Κράτους ὑπὸ τὴν ἡγεμονία τοῦ Γεωργ. Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη, ἀπετέλεσε πραγματικὴ θεομηνία γιὰ τὴν Ἠπειρο.

Σχετικῶς, σύμφωνα μὲ τὸ Χρονικὸν τῶν Τοσαραπλανῶν (ν. Βασιλικὸ Πωγωνίου), «τὰ πρῶτα ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ὁ τόπος ἔζησε ἡσυχος καὶ κατόπιν οἱ τοῦρκοι ἀγρίεψαν» προφανῶς μετὰ τὴν ἤττα τοῦ Καστριώτη, γιὰ τὸ συμπίπτει - περίπου - μὲ αὐτὴ καὶ ὄχι κατόπιν τῆς ἀλώσεως, ὅπως γράφει.

Τότε, μετὰ τὴν ἀποτυχία, μετετράπη τελείως ἡ ὑπάρχουσα κατάστασι προσώπων καὶ πραγμάτων, στὴν Ἠπειρο.

Πλήθος πανικοβλήτων ἐλληνοφώνων, βλαχοφώνων καὶ ἀλβανοφώνων ποὺ δὲν προτίμησαν τὸν ἐξισλαμισμὸ, δὲν διέφυγαν γιὰ νὰ σωθοῦν οὔτε πρὸς τὴν ἐνετοκρατούμενη Β. Ἀλβανία, οὔτε πρὸς τὴ γειτονικὴ ὀρθόδοξη Σερβία, ἀλλὰ κατῆλθον πρὸς Νότον στὰ ἀδελφὰ ἐλληνικὰ μέρη. Ἀπ' αὐτὰ δὲ κατόπιν πολλοὶ διέφυγαν πρὸς τὴν Ἰταλία, Ἐπὶάνησο κ.ἄ. ὅπου τοὺς συναντοῦμε ἀργότερα μὲ τὰ ὀνόματα «Στρατιῶται», «Ἀρβανίτες», «Μορνιάτι», κλπ.

Φάρες, ἀνάμικτες συνήθως, κατῆλθον καὶ ἐγκατεσιτάθησαν νοτιώτερα τῆς Ἀλβανίας στὴ Βόρειο καὶ Νότιο Ἠπειρο, σ' ἀσφαλέστερα

1. Δημοτικὰ τραγούδια ἀλβανιστί, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πιστοποιεῖται ταυτότης ἐθνικῆς λαϊκῆς ψυχῆς μεταξὺ ἐλληνοφώνων καὶ ἀλβανοφώνων, περιέχονται καὶ στὸ βιβλίον «Ἠπειρος» τοῦ Ἄλ. Μαρμπούλου μὲ παράπλευρη ἐλληνικὴ μετάφρασι.

μέρη κατὰ τὴν κρίσι τους καὶ πάντως μακρὰ ἀπὸ τὴν ἐστία τοῦ Ἰσλάμ, ὅπως εἶχε μεταβληθῆ ἢ Ἀλβανία, πρὸς τὰ ὄρεινὰ κυρίως, ὅπως στὴ Χειμάρρα, στὴν Πίνδο κ.ἄ. (1).

Ἄλλοι συνέστησαν τὸ Σούλι (2), ὅπου κατὰ τὸν Ἄλ. Μαιμῶ-
πουλο, ἔγινε ἡ φυσικὴ ἐπιλογή ἀπὸ ὅλες τὶς φάρες ὄλων τῶν μερῶν
τῆς Ἠπείρου μέ τὴν εὐρύτερη γεωγραφικὴ τῆς ἔννοια, ἀπὸ ἀνυπότακτα
στοιχεῖα πού δημιούργησαν μιὰ δική τους κοινωνία ἡρώων.

Τότε πιθανώτατα, ἀπ' αὐτοὺς τοὺς φυγάδες, συνεστήθησαν: ἡ

1. Κάθε φάρα μποροῦσε νὰ ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ 50 οἰκογένειες ἢ συνολικὰ
ἀπὸ 200 ἄτομα. Λέγεται πὺς οἱ Τζαβελαῖοι κατῆλθαν ἀπὸ τὴν Κορυτσᾶ. Ἐνα
παρόμοιο φαινόμενο ἔχομε καὶ σὲ νεώτερα χρόνια (1878) μετ' τὴ γνωστὴ ὡς ἐπα-
νάστασι τοῦ «Λυκούρσι» ὄνομα χωριοῦ κοντὰ στοὺς Ἀγ. Σαράντα. Τότε μετὰ τὴν
κατάρρευσί της, πολλὲς φάρες γιὰ νὰ σωθοῦν κατέφυγαν πανικόβλητοι στὴν Κέρκυ-
ρα ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν σὲ προάστειο τῆς πόλεως αὐτῆς, ὀνόματι Γαρίτσα
σὲ τοποθεσία καλούμενη καὶ σήμερα «Λυκουρσιώτικα». Τὴν πρόσφυγες ἐκείνους
μερικοὶ ἱστοριογράφοι τοὺς ὀνομάζουν βλάχους, ἐπειδὴ ἦσαν καὶ μερικοὶ βλάχοι πού
ξεχειμάζαν στὸ Λυκούρσι τότε, ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνας. Ἐὰν ἐπλεόναζαν ἢ ὄχι οἱ
βλάχοι, ἀφήνομε τὸν ἀναγνώστη νὰ κρίνῃ ἀπὸ τὰ οἰκογενειακά τους ὀνόματα πού
ἀντιγράψαμε ἀπὸ τοὺς καταλόγους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ πού εἶ-
χε ἀναλάβῃ τότε τὸ ἔργο τῆς περιθάλψεώς τους καὶ σώζονται στὸ Ἀρχει-
οφυλάκιο Κερκύρας: Δαμύρη, Μάρκου, Μπόντα, Γκέκα, Παπούλη, Τσόνα,
Σοῦζος, Τσέπας, Σούτης, Μπάσιος, Νάνος, Σκούπερα, Τσόγκας, Μπεράτη,
Λιάκου, Πουρίκη, Μουρίκη, Πάνου, Μπούμπα, Πίνα, Κιατίτης, Νίτσας, Πόπος,
Γιανκούλας, Μπότση, Γατροῦ, Κυριάτης, Κολέμπας, Ἀποστόλου, Μίτσα, Τζι-
τζᾶ, Χρήστου, Δημάκου, Τόννη, Κοντόστα, Γκότση ἢ Κώτση, Δημουλᾶ, Λάμπρου,
Χαραμάνου, Ζορέ, Σιάνου, Φανίκου, Ντάϊκου, Ντάλη, Σιδέρη, Κόλα, Θάνου, Τούρ-
λα, Λίζιας, Κούσαρη, Πάλιου, Σταύρου, Λιάμπη, Γεωργίου, Δούκα, Σκούπουλη,
Ἀναγνώστη, Μπότση, Κίτσου, Δήμα, Γκίκα, Σκούρτη, Λαζάρου, Κωνσταντίνου,
Κέντρου, Κάσκαρη, Ἀθανασίου, Ρούτση, Νίτου κλπ. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἐγκατε-
στάθησαν ἀργότερα στὴ Λευκάδα κ.ἄ. ἐνῶ ἄλλοι ἀποτελοῦν ἔγκριτα μέλη τῆς
κερκυραϊκῆς κοινωνίας σήμερα.

2. Σούλι ἢ Κακοσούλι ὅπως τὸ ἔλεγαν οἱ Ἀρβανίτες ὕστερα ἀπὸ τόσα πού
τράβηξαν στοὺς πολέμους ἐναντίον του ἀπὸ αὐτό. Ἡ ἐπικράτεια αὐτὴ περιελάμβα-
νε τὸ «Τετραχώρι»: Σούλι, Σαμονίβα, Κιάφα καὶ Ἀβαρικό καὶ τὸ «Ἑπταχώρι»:
Τσεκούρι, Ἀλποχώρι Μπότσαρη, Γκιόναλα, Περεχάτι, Βίλια, Κοντάτες καὶ Τσι-
φλίκι. Ἐξ αὐτῶν καὶ τὰ ὀνόματα Τσεκούρας, Γκιόναλης, Περεχάτης, Κοντός,
Βίλια Ἀττικῆς κ.ἄ. Ἐπίσης τὸ «Πεντοχώρι» Κερκύρας περιφέρειας Λευκίμμης,
ὅπου ἐγκατεστάθησαν πολυάριθμοι πρόσφυγες Σουλιῶτες. Ὑπῆρχαν δὲ καὶ τὰ λε-
γόμενα «Παρασούλια» ἄλλα 79 χωριὰ ἐλευθερωμένα ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες καὶ ἀπο-
τελοῦσαν τὴ Σουλιώτικη ἐπικράτεια μετ' τὴ «Δωδεκάρα», τὴν κυβέρνησί τους. Κατὰ
μιὰ ἐκδοχὴ, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ἀκρίτες τοῦ Ἰλλυρικοῦ Λίμιτου ἦσαν
οἱ Σουλιῶτες καὶ ἐπιθαλάσσιοι τέτοιοι οἱ Χειμαρριῶτες. Βλ. καὶ Κ. Μπίρη, Ἱστορία
τῶν Ἑλλήνων Ἀρβανιτῶν κλπ. Ἀθῆναι 1960 καὶ Ἱστορία Βυζαντινῆς Αὐτοκρα-
τορίας τοῦ VASSILIEU μετάφρ. Δ. Σαβράμη, 1954.

Κορυτσᾶ, τὸ Συρράκο, οἱ Καλαρύτες, ἡ Ζίτσα, κ.ἄ. (1). Ἐπυκνώθηκε ὁ πληθυσμὸς τῶν λεγομένων βλαχοχωρίων τῆς Πίνδου, ἐγκατεστάθησαν βλαχόφωνοι στὸ Ζαγόρι κ.ἄ. Τότε ἐπίσης κατεστράφη ἡ Βελλᾶ, πόλις καὶ φρούριο 12 χιλ. κατοίκων, τὸ Λαχανόκαστρο Πωγωνίου, οἰκισμὸς καὶ φρούριο, τὸ Ρεϋνίκο κ.ἄ.

Παράλληλα εἶναι γνωστὸ, ὅτι καὶ οἱ τοῦρκοι τότε καὶ ἀργότερα μετεκίνησαν πληθυσμοὺς γιὰ νὰ καλύψουν τὰ κενὰ ποὺ εἶχαν δημιουργήσει ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ τὶς καταστροφές.

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πληθυσμοὺς διάλεξαν νὰ χτίσουν τὰ χωριά τους σὲ μέρη δύσβατα, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς σὴν ἀπομόνωσι θὰ γλύτωναν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ κατακτητοῦ ἢ τουλάχιστον θὰ ἀπέφευγαν τὸν στρατό. Γι' αὐτὸ ἔχομε τόσα χωριά σκαρφαλωμένα σ' ἀπότομες πλαγιές ἢ κρυμμένα σὲ σκοτεινὲς χαράδρες.

Ὅπου, ἀνάμεσα σ' ἑλληνοφώνους ἐγκατεστάθησαν περισσότεροι βλαχόφωνοι ἢ ἀλβανόφωνοι, διεδόθη καὶ ἡ βλαχικὴ ἢ ἀλβανικὴ διάλεκτος. Ὅπως λ.χ. στὴ Χειμάρρα ὅπου οἱ ἀλβανόφωνοι περιώρισαν τὴν ἀπόλυτη ἑλληνικὴ γλωσσικὴ κυριαρχία ποὺ ὑπῆρχε προηγουμένως.

Ἀντιστρόφως, ὅπου οἱ ἀλβανόφωνοι ἢ βλαχόφωνοι ἦταν λίγοι ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες, ἀφομοιώθησαν τελείως μ' αὐτούς. Καὶ ὅσοι Βλάχοι δὲν ἐγκατεστάθησαν μονίμως κάπου, ἀπετέλεσαν τοὺς λεγομένους νομάδας ποὺ ἐξέλειπαν μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Τὸ φαινόμενο τοῦτο, τῆς ὑπάρξεως δηλ. ἀλβανοφώνων ἢ βλαχοφώνων σὲ μερικὲς περιοχὲς τῆς Ἠπείρου, ἐπικαλεῖται ἡ ἀνθελληνικὴ προπαγάνδα καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἀλβανικότητα ὀλοκλήρου τῆς Ἠπείρου ἢ ὀραματίζεται Ρουμάνους καὶ «Ρωμαιοκαθολικοὺς»!

Οἱ Ἄλβανοὶ ὅσο καὶ οἱ Βλάχοι δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ σὰν λαοὶ συγκεκριημένοι μὲ δικὲς τους ἔστω καὶ στοιχειώδεις ἐκδηλώσεις πολιτισμοῦ ἢ ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἦταν ἓνα ἄθροισμα ἀπὸ πρωτόγονες φάρες, οἱ ὁποῖες γι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἀλλοίωσαν τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτήρα τοῦ τόπου.

1. Σχ. καὶ ὀνόματα συνοικισμῶν παλαιῶν τῆς Β. Ἠπείρου: Συρακάδες, Καλαρύτες, Ζίτσοι κ.ἄ. Προκειμένου περὶ Κορυτσᾶς, νομίζομε πὼς εἶναι ἀβάσιμος ὁ συσχετισμὸς τῆς μὲ τὴν Κούρεστον τῶν Βυζαντινῶν.

Ἄνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ ἀναμφισβήτητο αὐτὸ γεγονός, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῆ σοβαρῶς περὶ ὑπάρξεως ἀξιολόγων συνοικισμῶν ἀλβανοφώνων ἢ βλαχοφώνων, γιὰτὶ ἦταν ἐπαναλαμβάνομε ἢ ἀνάμικτοι μετὰ τῶν ἑλληνοφώνων, ἢ οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία. Στὴν Ἐπαρχία Πωγωνίου λ. χ. ὑπῆρχε ὁ μοναδικὸς βλαχοφωνος συνοικισμὸς Μετζητιές (ν. Κεφαλόβρυσσο) ἐπὶ συνολικοῦ ἀριθμοῦ 44 τῆς ἐπαρχίας μὲ ἀριθμὸ κατοίκων τὸ μὲν θέρος 200—300 ἀτόμων, τὸν δὲ χειμῶνα μὲ 40—50 στεγαζόμενα σὲ ἀχυροκαλύβες. (Βλ. Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικὰ μας σελ. 243-6).

Ἄκόμα καὶ στὴν Πίνδο, θεωρούμενη ὡς κατ'ἔξοχὴν ἐστὶα βλαχοφώνων, ἐπλεόναζε τὸ ἑλληνόφωνο στοιχεῖον ἀπὸ τὸ βλάχικο, συγκείμενο ἀπὸ Ἠπειρῶτες, Θεσσαλοὺς καὶ Μακεδόνες. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ γνῶσι καὶ τὴ χρῆσι τῆς κοινῆς διαλέκτου ἐπὶ τῶν ἀπομεμονωμένων στὰ ἀπρόσιτα ἐκεῖνα βουνὰ πληθυσμῶν, κοινὴ ἐνδυμασία μετὰ τῶν ἑλληνοφώνων τῆς περιοχῆς κλπ. Ἐννοιοι περιηγητὲς δὲ ποὺ ἐπεσκέφθησαν κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα, ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν ποὺ ὑπῆρχαν στὰ λεγόμενα αὐτὰ βλαχοχώρια (1). Ἐπλεόναζε παντοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς, ἐπαναλαμβάνομε, καὶ ἐπικρατοῦσε παντοῦ καὶ στὸ ἀναμφισβήτητο αὐτὸ γεγονός ὀφείλεται, τὸ ὅτι καὶ οἱ νομάδες ἀκόμα ἤξεραν τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ καὶ μὲ αὐτὴ συνηλλάσσοντο.

Ἐὰν ὅλοι οἱ Σουλιῶτες ἦταν ἀλβανόφωνοι, τότε πῶς ἐγνώριζαν στὰ ἄγρια βουνά τους τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ; Ἐὰν οἱ λεγόμενοι «ἀρβανίτες» τῆς Πελοποννήσου, Ἀττικῆς, Ὑδρας, Σπετωῶν κλπ. ποὺ ἀγκάλιασαν σὰν κισσοὺς τὸν κορμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἦταν ὅλοι ἀλβανόφωνοι,

1. Ὁ Ἄπ. Μαργαρίτης λ.χ. τὸ γνωστὸ ὄργανο τῆς Ρουμανικῆς κυρίως προπαγάνδας, ἦταν Ἑλληὴν ἐκ γενετῆς, κατὰ τὸν Κλ. Νικολαΐδη, καίτοι προήρχετο ἀπὸ χωριὸ θεωρούμενο βλάχικο καθαρῶς. Ὁ Ἄπ. Μαργαρίτης ἀπόφοιτος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ δάσκαλος, ὑπῆρξε (1910) καὶ ἐπιθ)τῆς τῶν Ρουμανικῶν Σχολείων Μακεδονίας, Ἠπείρου, ὅπου εἶχαν ἰδρυθῆ τοῦ εἴδους αὐτοῦ προπαγανδιστικὰ σχολεῖα.

τότε ποιός, ποιά σχολεία τούς ἐξέμαθαν τὴ γνῶσι καὶ χρῆσι τῆς κοινῆς διαλέκτου τῶν ἐλλήνων;

Ἐὰν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κατέφυγαν σὴν Ἰταλία, Σικελία κ.ἄ. ἦταν ἀμιγεῖς ἀλβανόφωνοι, τότε ποιός τούς ἔμαθε ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ τῶν ὁποί-

ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ

Ευεργέτης

ἐκ Β. Ἠπείρου

ων ἔκαναν χρῆσι ἀκόμα καὶ στὰ τραγούδια τους, ποὺ πολλὰ ἔχουν δημοσιευθῆ καὶ σώζονται; (1).

1. Στις 18 - 3 - 1974 στὸ ISTITUTO ITALIANO DI CULTURA IN ATENE ἔδωσε μιὰ διάλεξι ὁ καθηγητῆς Ἀναστ. Καραναστάσης, μὲ θέμα: «Αἱ Νεοελληνικαὶ Διάλεκτοι τῆς Νοτίου Ἰταλίας». Κατὰ τὴν ἐν λόγω διάλεξι φροντίδι τοῦ Ἰταλικοῦ Ἰνστιτούτου, ἐξετυπώθη καὶ διενεμήθη ἰταλιστὶ δισέλιδος περίληψις τοῦ θέματος ἢ ὁποία ἀνεδημοσιεύθη στὸ Δελτίο ἐνημερώσεως τοῦ Συνδέσμου Φίλων Ἑλληνοφώνων Ἐξωτερικοῦ ἀριθ. 10 (Μαΐου - Ἰουνίου 1974) ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀντιγράφομε τὰ ἐξῆς: «Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀνέθεσε τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ἀναστ. Καραναστάσην νὰ ἐρευνήσῃ τὰς διαλέκτους αὐτὰς καὶ καταγράψῃ τὴν πλουσίαν γλῶσσα τῶν Ἑλληνοφώνων. Ἀπὸ τοῦ 1962, ὁ κ. Καραναστάσης ἐπισκεπτεται κάθε καλοκαίρι τὰς δύο περιοχὰς Ἑλληνοφώνων τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας, ὅπου ἐρευνᾷ τὴν ζωντανὴν γλῶσσα. Νέα γλωσσολογικὰ στοχεῖα τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυψε δεικνύουν καθαρά, ὅτι μιὰ μεγάλη μετατόπισις ἑλληνικῶν πληθυσμῶν πρὸς τὸ Σαλέντο ἔλαβε χώρα ὄχι ἀκριβῶς τὸν X' αἰῶνα μ. Χ. ὅπως ἐπιστεύετο, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ XV αἰῶνος καὶ οὐχὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἠπειρον καὶ ἀπὸ τὴν Αἰτωλικὴν Ἀκαρνανίαν ὅπως φαίνεται καθαρά ἀπὸ τὴν περίπτωσι τοῦ χωρίου Μαρτινιᾶνο, ἐνδὸς ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ Σαλέντο».

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Καστριώτη μέγα ἐθνικὸ ἱστορικὸ ὄροσημο. Ἀποδημία Ἡπειρωτῶν. Συγκρότησι τοῦ σώματος τῶν Στρατιωτῶν στὴ Δύσι καὶ δημιουργία τῶν ἐλληνοαλβανικῶν κοινοτήτων Νοτίου Ἰταλίας. Ἀπώλεια ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐθνισμοῦ διὰ τῆς προπαγάνδας τοῦ Βατικανοῦ. Ἰταλικὴ ἀλβανιστικὴ πολιτικὴ. Ἀλβανόφωνοι καὶ Ἑλληνόφωνοι Κάτω Ἰταλίας.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ὑπὸ τὸν Καστριώτη χριστιανικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες σελίδες τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας, ἀπτεται δὲ καὶ τῆς γενικώτερης ἐθνικῆς μας τέτοιας. Ἡ ἐν λόγῳ ἀποτυχία εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἐδραίωσι καὶ ἐξάπλωσι τοῦ Μουσουλμανισμοῦ καὶ στὶς συνέπειές της θὰ πρέπει γὰ ἀναζητηθοῦν οἱ ἐθνολογικὲς κ.ά. μεταβολὲς ποὺ ταλαιπωροῦν μέχρι σήμερα τὴν Ἡπειρο.

Εἰδικώτερα, ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἐντονα ἡ διαρροή, διαφυγὴ, ἀποδημία, πρὸς τὰ Ἐπτάνησα καὶ τὴ Δύσι. Σχετικῶς ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος γράφει:

«Ἐξ Ἀλβανίας, πάντες οἱ προύχοντες, ὅσοι ἐξισλαμίσθησαν —ἐξισλαμίσθησαν δὲ αὐτοῖσι πολλοί— ἀπεδήμησαν εἰς Ἐνετίαν ἢ εἰς Νεάπολιν, ἰδίως ὅσοι παρέμειναν χριστιανοὶ ἐκ τῶν Μουσακῶν, Δουκαγιῶν, Ἀριανιτῶν, Καστριωτῶν.

» Ἄπαντες οἱ ἐπίσημοι οὗτοι ἄνδρες οἱ ἐκ διαφόρων ἐλληνικῶν ἢ ἡμιελληνικῶν χωρῶν τότε φυγόντες ἠλλοτριώθησαν πρὸς τὰ πάτρια καὶ τοῦτο δὲν ὑπῆρξε τὸ μόνον ὀλέθριον ἀποτέλεσμα. Οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν ἀπῆρχοντο μόνοι, ἀλλὰ μετὰ συγγενῶν, φίλων, ἀκολούθων. Τὸ δὲ παράδειγμα αὐτῶν ἐπιδημικὸν γενόμενον, παρέσυρε καὶ τότε καὶ βραδύτερον χιλιάδας καὶ μυριάδας φυγάδων εἰς τε τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν... Ἔτεροι ἀπῆρχοντο εἰς Ἐνετίαν ἵνα συγκροτήσωσι τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τῶν ἐλληνιστί κληθέντων Στρατιωτῶν, σῶμα ἵππικόν, συγκεείμενον ἐξ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν καὶ φέρον ὡς κύριον τὸ προσηγορικὸν τοῦτο ὄνομα. Οἱ δὲ ἀπαρτίζοντες τὸ σῶμα τοῦτο ἄνδρες συνεπήγοντο φυσικῶ τῷ λόγῳ μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα.

» Οἱ στρατιῶται ἀπέβησαν πολύκροτοι διὰ τὴν δεξιότητα καὶ τόλμην ἣν ἀνέδειξαν καθ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας, ὅσους συνεκρότησεν ἡ Ἐνετία ἐν τῇ 15 καὶ 16 ἑκατονταετηρίδι κατὰ τε τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ

τῶν ἄλλων αὐτῆς ἐχθρῶν ἐν τῇ ἐσπερία ἀντιπάλων. Πλεῖστοι δὲ διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ὡς ὁ Ἐμ. Μπόχαλης, Μερκούριος Μπούας, Δημ. Κλαδάς, Μέξας Μποζίκης καὶ ἄλλοι». (1).

Ὅπως βλέπη ὁ ἀναγνώστης, ὁ πατέρας τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ὁμιλῶν περὶ ἀλβανῶν χριστιανῶν τοὺς θεωρεῖ ὡς Ἑλληνες καὶ χαρακτηρίζει ὡς μεγάλη ἐθνικὴ ζημία τὴν ἐν λόγῳ ἀποδημία.

«Ἡπειρώτες καὶ Ἀλβανοὶ, συνεχίζει ὁ Παπαρρηγόπουλος, κατέφυγον κατὰ διαφόρους χρόνους εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ ἰδίως εἰς Καλαβρίαν καὶ εἰς τὴν λεγομένην χώραν τοῦ Ὑδροῦντος (Ὀτράντο). Ἰδιαίτερος εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἀντηχοῦσι μέχρι τῆς σήμερον πολλὰ ἑλληνικὰ ἄσματα, ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν προσφύγων ἐκείνων ἀδόμηνα καὶ ἐσχάτως δημοσιευθέντα καὶ σχολιασθέντα ὑπὸ διαφόρων Ἰταλῶν λογίων...

»Ἐκ τούτων προδήλως συνάγεται, ὅτι ἐάν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κάτω Ἰταλίας σώζει ἴχνη τινὰ τῶν ἀρχαίων ἀποικιῶν καὶ ἀκόμη περισσότερο τῶν μεσαιωνικῶν, κυρίως ὅμως ἀνεζωπυρώθη διὰ τῶν ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς κατακτῆσεως καταφυγόντων ἐκεῖ Ἑλλήνων».

Ἐπ' αὐτῶν ὁ Π. Καρολίδης παρατηρεῖ.

«Ἀπὸ τὰς ἑλληνοαλβανικὰς ἀποικίας τῆς Καλαβρίας τῶν ὁποίων ἡ μὲν οἰκογενειακὴ γλῶσσα εἶναι ἀλβανικὴ ἢ δὲ ἐθνικὴ καὶ τῶν σχολείων Ἑλληνικὴ πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰς εἰς τὴν χώραν ταύτην 9 τὸν ἀριθμὸν ἑλληνοφώνους κοινότητας.

»Αὗται, ὅπως καὶ αἱ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ὑδροῦντος, ἔνθα ἐσφαλμένως ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος τίθησιν ὡς ἀλβανικὰς, ὀκτὼ κοινότητες τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ Στερνατία, Καλημέρα, Μαρτάνο, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Εἶναι κοινότητες ἀκραιφνῶς ἑλληνικαὶ καὶ ἑλληνόφωνοι...

»Πρὸ 70 ἐτῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑλληνοφώνων κοινοτήτων ἀνῆρχετο εἰς 30. Κατὰ τὰ ἔτη 1903 καὶ 1904 ὅμως ὅταν ἐπεσκέφθην τὰς ἐν λόγῳ κοινότητας, ὁ ἀριθμὸς τῶν εἶχε περιορισθῆ εἰς 17...» (2).

1. Κων. Παπαρρηγοπούλου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ε.2)29. Ὁ Π. Καρολίδης σημειώνει, ὅτι πολλὰ ὀνόματα ἐπιφανῶν ἑλληνοαλβανῶν, ἀνεῦρε στὰ μητρῶα ἢ ὅπως ἐπιγράφονται ἐπισήμως στὰ «βαπτισματολόγια» τῶν ἑλληνοαλβανικῶν κοινοτήτων τῆς Σικελίας καὶ μάλιστα τῆς κοινότητος Μεζογιούσου. Τὸ ὄνομα Μπόχαλης, ἀπαντᾶται ὡς τοπικὸ καὶ στὴ Ζάκυνθο, τὰ δὲ Μπούας, Κλαδάς, Μέξας καὶ Μποζίκης ὡς οἰκογενειακὰ καὶ στὴν Κέρκυρα.

2. Βλ. περ. «Ἑλληνισμὸς» 1903 - 1904 σχετικὲς πραγματεῖες τοῦ Π. Καρολίδου.— Ἱστορία Ἑλλ. Ἔθνους Κ. Παπαρρηγοπούλου Ε' Β)30.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω τῶν κορυφαίων ἱστορικῶν μας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀλβανοφώνων ἐκείνων ποὺ κατέφυγαν στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία ἦταν μικρὸς ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς ἑλληνοφώνους.

«Αἱ εἰς Καλαβρίαν καὶ Σικελίαν γενόμεναι ἀποικίαι τοῦ 15ου αἰῶνος (αἰὼν ἐξεγέρσεως Καστριώτη), ἦσαν πᾶσαι ἑλληνοαλβανικαί, ὅπως καὶ αἱ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀπὸ Πελοποννήσου, ἰδίως Κορώνης καὶ Μεθώνης, καλούμεναι ἀλβανικαὶ ὑφ' ἡμῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν, ὑπ' αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀποίκων καλούμεναι ἑλληνικαί (GRECAE)». (1)

Δηλαδή ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοὶ τὶς ἐβαφτίσαμε ὡς ἀλβανικὲς ἐνῶ οἱ ἴδιοι τὶς ὀνομάζουν ἑλληνικές!

«Αἱ ἀποικίαι αὗται τῆς Καλαβρίας καὶ Σικελίας τὰς ὁποίας πάσας ἐπεσκέφθημεν ἡμεῖς, γράφει ὁ Π. Καρολίδης, διατηροῦσι ἀκραίον τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν εἰς τὰ δόγματα καὶ εἰς τὰς ἱερωργίας καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν τοῦ 15ου αἰῶνος.

»Ἐπιμελοῦνται ἰδιαίτερος τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς ἱεροσπουδαστήρια πρὸς τοῦτο ἰδρυμένα, τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι εἰς τὴν Πάνορμον καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἁγ. Δημητρίῳ τῆς ἐπαρχίας Κωνσταντίας καὶ τιμῶσι ἰδιαίτερος εἰκόνας τῆς Παναγίας Ὁδηγητρίας, τὰς ὁποίας δίκην ἐφροσίων θεῶν ἢ παλλαδίων ἔφερον ἐκ τῆς ἑλληνοαλβανικῆς τῶν πατρίδος.

»Ἀναγνωρίζουν ἀπλῶς τὸν πάπαν ὡς ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας οὐδεμίαν ἄλλως οὔτε τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ διοικητικὴν ἢ πειθαρχι-

1. Ἀπὸ τοὺς τόμους 6 - 9 τῶν Μεσαιωνικῶν Μνημείων τοῦ Σάθα, ἀντιγράφοι τὰ κατωτέρω ἑλληνοαλβανικὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν φάρες ὀλοκληρες: Ἀρμένη, Ἀποστόλου, Ἀβράμη, Ἀδάμη, Ἀγατοσίνη, Βάρφας ἢ Βάρθης, Βλάση, Βρανᾶ, Γιανναῖοι, Γαβριᾶ, Κράψας ἢ Γράψας, Γκίνης, Γκιώνης, Γιούργας ἢ Κιούρκας, Δούκας, Θερειανοῦ, Καρβούνη, Κατσαροῦ, Καρδαμᾶ, Κολοκυθᾶ, Καλέντη, Κούτση, Κομποθέκρα, Κακαρούγκα, Κατσούρα, Καλαφάτη, Κεφαλληνοῦ, Καρβέλη, Κατσιμάδη, Κυριάκη, Κανάκη, Κορέση, Κουνινᾶ. — Λώμη, Λυκίσας, Λούτσης ἢ Λούσης, Λυκουρέσης, Λάντας. — Μαυρίκη, Μαρινάκη, Μπερδόνη, Μάνεση, Μαζαράκη, Μάζη, Ματαράγκα, Μανιάκη, Μπαρμπάτη, Μέξα, Παγκράτη, Παρδάλη, Παναρέτη, Πουλίσση, — Ραυτοπούλου, Ρωμανοῦ, Ραφομάτη, Ρούτση. — Σούλης, Σούλου, Σαρακίνη, Σέρβου, Σκληροῦ, Σκιαδᾶ, Σκούρα, Σπαθάρη, Στίνη, Σαβανῆ, Φλόκα, Τόντα, Χανδρινοῦ, Χαντζούρη, Ψάρα. Τὸ σύνολο τῶν ἐν λόγῳ ὀνομάτων ἀπαντᾶται ὡς τοπικὸ ἢ οἰκογενειακὸ στὴν Ἠπειρο, Πελοπόννησο, Ἑπτάνησο καὶ κυρίως στὴν Κέρκυρα ὅπως λ.χ. στὴν τελευταία αὐτῆ: Ἀρμένη - Ἀρμενάδες, Γιανναῖοι - Γιαννάδες, Γαβριᾶ - Γαβριάδες, Δούκας - Δουκάδες, Κολοκυθᾶ - Κολοκύθι, Καλαφάτη - Καλαφατιῶνες. Μαγούλα - Μαγουλάδες. Ρωμανοῦ - Ρωμανάδες, Κανάκης - Κανακάδες κλπ.

κὴν οὔτε ἱερουργικὴν ἔχοντες κοινωνίαν καὶ σχέσιν πρὸς τὸν Λατινικὸν κλῆρον.

»Ὅπως δὲ εἶπομεν καὶ προηγουμένως, εἰς τὰς τάξεις μερικῶν λογίων τῶν ἑλληνοαλβανῶν τούτων παρεισέδυσαν ἐνέργειαι τινες ἀνθελληνικαὶ ἀλβανιστικὸν πολιτικῶς ἀπλῶς ἐπιδιώκουσαι σκοπὸν ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως.

»Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, πλῆθος ἀλβανικῶν ἀποικιῶν ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀκτὰς τοῦ Ἄδριου, ἀλλ' αὐταὶ ἀσπασθεῖσαι τὸν Καθολικισμόν, ἀπώλεσαν πᾶν κεφάλαιον ἠθικῆς συναφείας καὶ ἐπικοινωνίας πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Νῦν δὲ ἐξεγείρονται ὅπως οὖν νωθρῶς καὶ νωχελῶς διὰ τῆς παρ' αὐταῖς καλλιεργουμένης ἀλβανιστικῆς κινήσεως».

Σχετικὰ μ' αὐτοὺς γράφει καὶ ὁ Μαυροκορδάτος: «ἐπιτήδεια προπαγάνδα τοῦ Βατικανοῦ κατώρθωσεν πρῶτον τὴν ἀπώλειαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣτις εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἑθνικισμοῦ» (1). Προσθέτει δὲ ὁ Σ. Ζαμπέλιος: «Ἴσως ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ ἐσώζετο καὶ σήμερον, ἐὰν ὁ πάπας Σίξτος 4ος δὲν κατήργει κατὰ τὴν 15ην ἑκατοντὴν τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον καὶ ἀντικαθίστα ταύτην διὰ τῆς λατινικῆς εἰς τὰς ἱεράς τελετάς τῶν ἐκκλησιῶν κλπ.».

Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Ζαχ. Τσιρπανλῆς, γράφει: «Οἱ ἑλληνικὲς παροικίαι τῆς Ἰταλίας, τῆς Μάλτας καὶ τῆς Βενετοκρατούμενης Δαλματικῆς ἀκτῆς, παρουσιάζουν ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα κυρίως, σημαντικὴ ἀνάπτυξι καὶ διεύρυνσι ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τους. Αὐτὸ ὀφείλεται βέβαια σὺν συχνῆς ἢ ὁμαδικῆς μετακινήσει τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν τουρκοκρατούμενην ἑλληνικὴν χερσόνησον πρὸς τὴν ἐλεύθερον Ἰταλικὴν, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ Βασικὸ καὶ ἐνιαῖο ὡς ἓνα σημεῖο ἐμφανίζεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιβιώσεως τῶν ἀποδήμων αὐτῶν Ἑλλήνων σύμφωνα μὲν τὶς παραδόσεις τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μὰ πού ἐγκαθίσταντο σὲ περιβάλλον καὶ χώρα κατ' ἐξοχὴν ὑποκείμενη σὺν ἐντολῆς τῆς Καθολικῆς Ρώμης. Ἄς ἐπιτραπῆ νὰ ὑπενθυμίσωμε, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα πρόβλημα στενὰ θρησκευτικόν, ἀλλὰ θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ἀποκλειστικὰ ἐθνικόν, ἀφοῦ ἡ ὀρθοδοξία τῶν ἀποίκων ταυτίζεται μὲ τὴν καταγωγὴν. Στὰ μάτια τους ἡ ἐκκλησία τὴν ὁποία ἀμέσως σχεδὸν ἐπιδιώκουν νὰ ἰδρῦσουν μόλις συγκεντρωθῶν σὲ ἓνα τόπο, εἶναι ὁ στερεώτερος δεσμὸς καὶ τὸ μέσο

1. Σπ. Ζαμπέλιου: Βυζαντιναὶ Μελέται 1857. Σπ. Στούλη: οἱ Ἕενοι ἐν Κερκύρα Βα ἐκδόσεις.

ἐπαφῆς μὲ τὴν σκλαβωμένη πατρίδα, ἐνῶ ὁ παπᾶς ἢ ὁ ἀρχιερεὺς ἀποτελεῖ τὸν πνευματικὸ καὶ ἔθνικὸ ἀρχηγό». (1). . .

Σὲ μιὰ πράξι τοῦ Ἰουλίου 1566 ποὺ ἐξέδωσε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος Παῖσιος, βλέπομε νὰ μνημονεύεται ἡ «ἀγιωτάτη μητρόπολις Ἰταλίας», μὲ «ἴδιον μητροπολίτην», τοῦ ὁποίου τὰ καθήκοντα εἶναι «εἰς τὸ ἀρχιερατεύειν Γραικῶν τε καὶ Ἀλβανῶν τῶν κατοικούντων ἐν Ἰταλία κατ' ἐπαρχίας, ἤτοι Ἀπουλίαν, Ἀμπρούτζαν, Βασιλικάτα, Καλαβρίαν, Σικελίαν, Μελίτην, Δαλματίαν καὶ εἰς πᾶν μέρος δυτικὰ». Εἰδικώτερα δὲ οἱ Χειμαρριῶτες ἐγκαθίσταντο συνήθως στὸ Βασίλειο τῶν δύο Σικελιῶν καὶ ἀποτελοῦσαν μέχρι τῆς καταργήσεώς του (1860) τὴν τιμητικὴ φρουρὰ τοῦ βασιλέως.

Σχετικῶς μὲ τὰ ἀνωτέρω, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Ἰωάν. Κωλέττης, ὁμιλῶν (1844) ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἐδήλωσε, ὅτι εὐρίσκοντο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ Παλέρμο 16 χιλ. ἑλληνοαλβανοὶ ὀρθόδοξοί, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. (2).

Ἀπὸ ἐπίσημα δὲ ἔγγραφα ποὺ σώζονται στὴ βιβλιοθήκη τῆς ἐν λόγῳ πόλεως μαθαίνομε καὶ μερικὰ ὀνόματα, ὅπως Ἰωάν. Μπαρμπάτος, Πέτ. Μπούας, Γεώργ. Γολέμης, Ἰωάν. Σκίρος, Ἰωάν. Μακαλούσης, Θ. Θάνης, Ἀντ. Μπόρσας, Ματ. Μάζης, Θεόδ. Δραγότης, Γεώργ. Μπουρλέσης κ.ἄ.

Περὶ τὸ 1448 ἐγκατεστάθησαν στὴν Καλάβρια 3 ἀποικίες Ἡπειρωτῶν ὑπὸ τὸν ὄπληρχηγὸ Δημ. Φέρτη καὶ τὸ 1461 στὴν Ἀπουλία μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κ. Στρέσιο, ἀπ' ὅπου κατόπιν πολλοὶ ἀποικίσθησαν στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὰ νησιά Ὑδρα, Σπέτσες κ.ἄ.

Μετὰ τὴν ἀποτυχία Σκεντέρμπεη, πλῆθος ἀποίκων συνωκίσθησαν σὲ 34 κωμοπόλεις τῆς Ἀνω καὶ Κάτω Καλαβρίας.

«Μέχρι τοῦ ἡμίσεως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γράφει ὁ Ἀλ. Μαμ-

1. Ζαχ. Τσιρπανλῆ: Ἐκλογή μητροπολίτη Ἰταλίας ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τῆς Ἀγκώνας 1543 — 1548. Ἰωάννινα 1973, ὅπου καὶ πλουσία σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει σαφῶς, ὅτι οἱ φερόμενες στὴν Κάτω Ἰταλία ὡς ἀλβανικὲς κοινότητες κατ' οὐσίαν εἶναι ἑλληνικὲς, δεδομένου ὅτι ἐποιμένοντο ἀπὸ παπᾶ καὶ μητροπολίτη Ἕλληνα ποὺ ἀποτελοῦσε τὸν πνευματικὸ καὶ ἔθνικόν τους ἀρχηγό. Εἶναι δὲ γνωστὸ ποιά ἐπιρροὴ ἐξασκοῦσε τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Ἐκκλησία. Ἡ μόνη διαφορὰ ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν γνησίων ἑλλήνων καὶ τῶν λεγομένων ἀλβανῶν ὅπως τονίζομε καὶ ἄλλοῦ ἦταν, τὸ ὅτι οἱ δεύτεροὶ ἔκαναν χρῆσι ἄλλου οἰκογενειακοῦ καὶ μόνο ιδιώματος. Ὄταν δὲ Βατικανὸν καὶ Ἰταλικὴ πολιτικὴ τοὺς μετέτρεψαν ἀπὸ ἑλληνορθόδοξους σὲ καθολικοὺς τότε (1878) τοὺς ἐπρόβαλαν ὡς ἀλβανοὺς δῆθεν ἔθνικιστὰς καὶ ὡς Ἰταλοαλβανοὺς ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

2. Βλ. Πρακτικὰ Βουλῆς τοῦ 1844. Ἐὰν τόσες χιλ. ὑπῆρχαν ἀκόμα τότε στὸ Παλέρμο φαντάζεται κανεὶς πόσες ἄλλες ἀπερρόφησε ἡ ἀδελφὴ Ἑπτάνησος κατὰ τοὺς 5 αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας.

μόπουλος, ανήρχετο ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς τῆς νεωτέρας Μεγ. Ἑλλάδος εἰς 90 χιλ. ψυχάς. Εἶναι ἡ διαρροὴ ἀφθόνου ἑλληνικοῦ αἵματος, ἐθνικὴ αἱμορραγία ποῦ συνθέτει τὴν τραγωδίαν τῆς φυλῆς μας συνακόλουθος τῆς πτώσεως Σκεντέρμπεη καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος ἐξισλαμισμοῦ τῶν κατοίκων σημαντικοῦ τμήματος τῆς Ἠπείρου. Δὲν ἔχομεν ὅμως ἐδῶ, λέγει, σπουδαίους λογίους καὶ σημαίνοντας φιλοσόφους ὅπως εἰς τὴν διαρροὴν τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ μαχητὰς καὶ ποιμένας ἀκαταγωνίστους ἀθλητὰς τῆς ἐλευθερίας».

Αὐτοὶ ἦταν οἱ ἑλληνοαλβανοὶ τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας. Ἀπὸ αὐτοὺς κυρίως προήρχοντο οἱ Στρατιῶται, Μορντάτι, Στρατοκόποι, Ἀλμπανέζι, Τσερνίδι, «Ἀρβανίτες» κλπ.

Ἀπὸ ἐτῶν στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Παλέρμο, διδάσκεται ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἐπίσης λειτουργεῖ καὶ Σικελικὸ Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἀπὸ τοῦ 1953, κατόπιν προτάσεως τοῦ δού Διεθνοῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου ποῦ συνῆλθε τότε στὴν ἴδιαν πόλιν.

Μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐκδόσεις τοῦ ἐν λόγῳ Ἰνστιτοῦτου TESTI NEOGRECI DI CALAVRIA εἶναι ἕνας χονδρὸς τόμος μὲ νεοελληνικὰ κείμενα ἀπὸ τοὺς λεγομένους ἑλληνοαλβανικοὺς κατοίκους τῆς Ν. Ἰταλίας καὶ Σικελίας, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν καθηγητὴ τῆς Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Δημ. Λουκᾶτο πλουτίζουν τό ἴδιον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Λαογραφίαν (1).

Ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ γεγονός ἡμπορεῖ νὰ ἐκτιμῆται κανεὶς καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀλβανικότητος τῶν ἐν λόγῳ ἑλληνοαλβανικῶν ἀποικιωτῶν. Ἐν κατακλείδι, ἡ κατάστασις ποῦ ὑφίστατο στὸν Ἠπειρωταλβανικὸν χῶρον ὅπου ὁ Ἑλληνισμὸς κυριαρχοῦσε παντοῦ, μετεφυτεύθη καὶ στίς καινούργιας πατρίδες τῶν μετοίκων.

Σχετικῶς μὲ τοὺς ἑλληνοφώνους τῆς Κάτω Ἰταλίας στὸ φύλλον τῆς 13-4-74 τῆς ἐφημερίδος «Ἠπειρωτικὸς Ἀγών» Ἰωαννίνων, ἐδημοσιεύσαμε τὰ ἀκόλουθα ποῦ ἀναδημοσιεύθησαν καὶ στὸ ὑπ' ἀριθ. 10 (Μαῖος - Ἰούνιος 1974) ἐνημερωτικὸν Δελτίον τοῦ Συλλόγου Φίλων Ἑλληνοφώνων Ἐξωτερικοῦ:

Ἑλληνοφῶνοι - Ἀλβανόφῶνοι Κάτω Ἰταλίας & Ἠπειρώτες

Πόσο δίκιο εἶχαμε, ὅταν σὲ προηγούμενον σημείωμά μας ἐγράψα-

1. «Βῆμα» Ἀθηνῶν, Φεβρουάριος 1972. Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου Τόμος Αὐστρῶν 1953. Ἀλμπανέζι καὶ Τσερνίδι ἐλέγοντο στὴν Ἑπτάνησον οἱ στρατιῶται ποῦ προήρχοντο ἀπὸ τὸν Μωρητᾶ (ἐνετοκρατία) κατὰ τὶς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνα. Ἀλμπάνης δέ, κεῖνος ποῦ ἠσχολεῖτο μὲ τὴν περιποίησιν τῶν ζώων, ἐπειδὴ «ἀλβανοὶ» συνήθως ἐπιτηδεύοντο τὰ τῶν ἵππων.

με πῶς οἱ Ἑλληνόφωνοι τῆς Κάτω Ἰταλίας εἶναι κατὰ συντριπτικὴν πλειοψηφίαν Ἡπειρωτικῆς προελεύσεως, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ ὅσα ἔρχονται στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος χάρις στὴν ὑπαρξὴ καὶ καρποφόρο δράση τοῦ Συνδέσμου Φίλων Ἑλληνοφώνων Ἐξωτερικοῦ.

Πράγματι τὸ «Ἐνημερωτικὸ Δελτίο» τοῦ παρελθόντος Μαρτίου τῆς ἐν λόγῳ ὀργανώσεως, μᾶς δίδει ἐνδιαφέρουσες ἐπὶ τοῦ προκειμένου πληροφορίες. Παραλλήλως δὲ, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ πάρωμε καὶ μιὰ ἰδέαν τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀνθελληνικῆς καὶ ὑπὲρ τῶν Ἀλβανῶν πολιτικῆς τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Βατικανοῦ, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶναι νὰ παρουσιάζωνται σήμερον οἱ μὲν Ἑλληνόφωνοι στὸν περιορισμένον ἀριθμὸν 45-50 χιλιάδων, οἱ δὲ Ἀλβανόφωνοι νὰ φθάνουν τις 300 χιλιάδες.

Ἡ Ἀλβανία ὅμως, μόλις τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπερέβη το ἕνα ἑκατομμύριον κατοίκων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Β. Ἡπέρου. Ἀσφαλῶς δέ, κατὰ τοὺς 14ον καὶ 15ον αἰῶνες, ὅταν συνεκροτήθησαν οἱ ἀποικίαι δὲν θὰ ὑπερέβαινε συνολικῶς τις 500 χιλιάδες. Δεδομένου δέ, ὅτι οἱ ἐξισλαμισμοὶ τῶν Ἀλβανῶν ἄρχισαν ἀπὸ τοῦ 14ου ἀκόμα αἰῶνος καὶ ὀλοκληρώθησαν μετὰ τὴν κατάρρευσι (1467) τῆς χριστιανικῆς ἐπαναστάσεως Ἡπέρου—Ἀλβανίας ὑπὸ τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἢ Σκεντέρμπεη, πού ἐπίκεντρο εἶχε τὴν Βόρειον Ἀλβανίαν (Κρόϊα), τότε ἐρωτάται: πὺ εὐρέθησαν τόσοι Ἀλβανόφωνοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι κατέφυγον στὴν Ἰταλία;

Μικρὸς ἀριθμὸς ἦταν ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀλβανοφώνων ἐκείνων πού γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν ἐξισλαμισμὸν καὶ νὰ σωθοῦν κατήλθον πρὸς Νότον καὶ συγκατώκησαν μετὰ τῶν ὁμοθρήσκων τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων τῆς Ἡπέρου. Καὶ τοῦτο γιὰ τὸν ἕνα ὡς κοινὴ μοῖρα ὡς χριστιανῶν ἔναντι τῶν μουσουλμάνων, μέ ἐπικεφαλῆς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, τὴν κοινὴν γραπτὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, γιὰ τὴν Ἀλβανικὴν τέτοια δὲν ὑπῆρχε. Εἰδικώτερα δέ, τὰ πάντα τοὺς ἕνωσαν καὶ τίποτε σχεδὸν δὲν τοὺς ἐχώριζε ἀνάλογα πρὸς τις συνθήκας τῆς ἐποχῆς, ἐκτὸς τῆς οἰκογενειακῆς διαλέκτου καὶ ὅπως ἀνάμικτοι ἦσαν στὴν πατρίδα, ἔτσι, συνήθως, ἐξεπατρίζοντο καὶ ἀνάμικτοι ἐγκαθίσταντο στὸν καινούργιον τόπον.

Στὴν πραγματικότητα δηλαδή, δὲν ὑπῆρχαν κἄν καθαρῶς Ἀλβανόφωνοι καὶ μάλιστα ὑπερέχοντες ἀριθμητικῶς τῶν Ἑλληνοφώνων. Ἡ ἔννοια δὲ τοῦ ὅρου Ἑλληνοαλβανοὶ πού ἦταν ἐν χρήσει ἐπὶ αἰῶνες, ἀπέ-

διδε πληρέστερα τὴν ὑπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων.

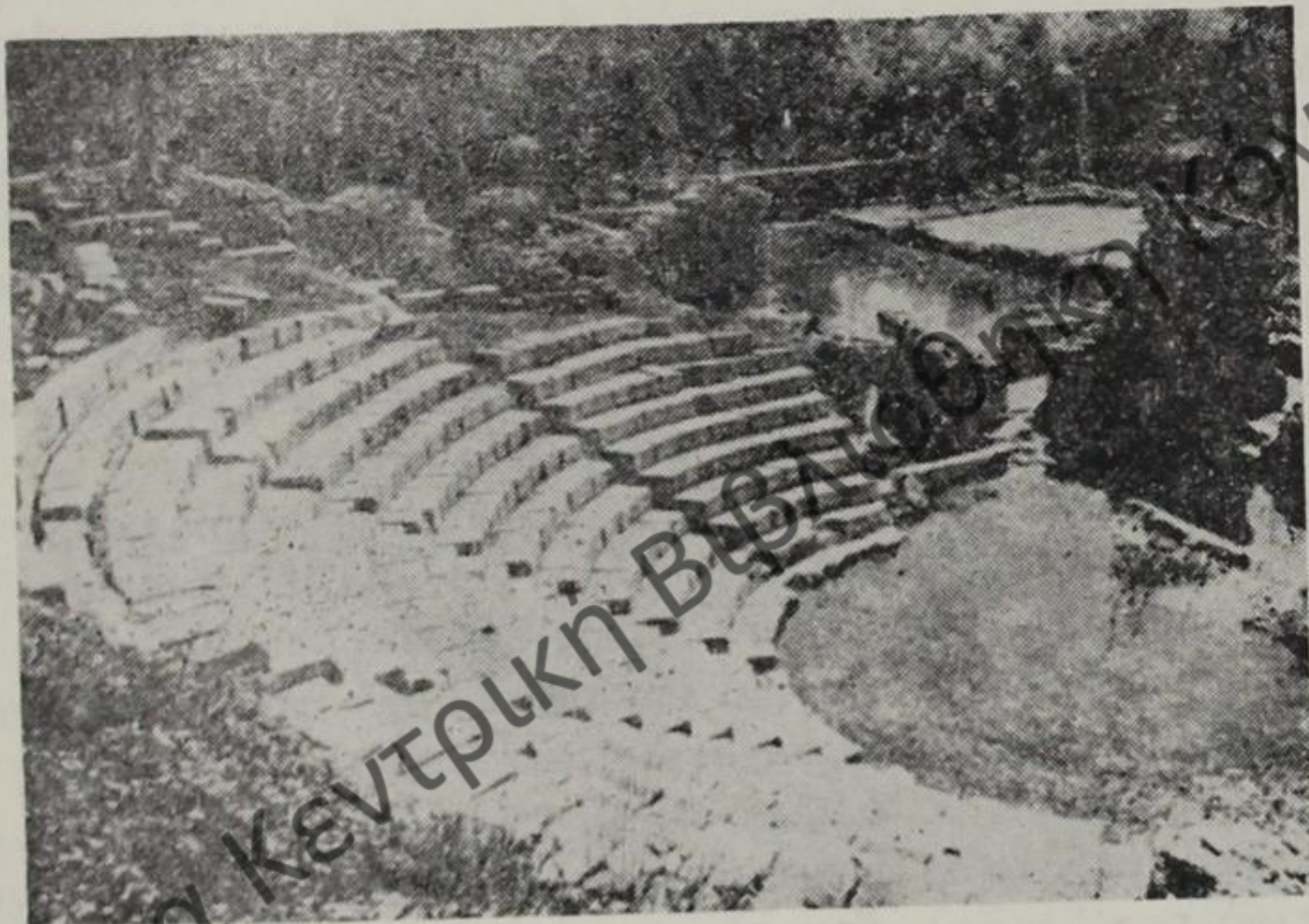
Τὴν ἐν λόγῳ πραγματικότητα ὅμως, ἠλλοίωνε «ἐπιτήδεια Ἰταλικὴ ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ» κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ καὶ νομομαθοῦς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Π. Καρολίδου ποὺ τὸ 1903 ἠρεῦνήσῃ ἐπὶ τόπου τὸ θέμα. Ἀντέδρασαν μάλιστα κατὰ τῆς ἀλβανοποιήσεώς των ἐπ' ἄρκετὸν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, τελικῶς ὅμως ὑπέκυψαν. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι, ὅτι οἱ ἴδιοι αὐτεκαλοῦντο Ἕλληνες, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰταλοὶ, κατὰ τὸν Καρολίδη πάντοτε, τοὺς ἀπεκάλουν Ἀλβανούς. Προφανῶς εἶχε τὴν ἐπίδρασή του τὸ γεγονός, ὅτι ὡς Ἀλβανία ἔξω τῆς Ἡπείρου ἐκαλεῖτο καὶ ἡ Ἡπειρὸς παλαιότερα καὶ Ἀλβανοὶ οἱ Ἡπειρῶτες, ἀκόμα καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων! Πολλὰ τοπωνύμια μάλιστα στὶς κατοικούμενες ὑπὸ ἐλληνοαλβανῶν περιοχὰς ἔφεραν τὸ ὄνομα GRECI σύνθετο ἢ ὄχι καὶ μετωνομάσθησαν, ὥστε νὰ μὴ ὑφίσταται δεῖγμα ἐλληνικότητος.

Ἐμφανῶς ἀντιληπτὴ ὅμως ἡ ἀλβανοποίησις ἔξω τῆς Ἰταλίας ἔγινε μετὰ τὴ συνθήκη τοῦ Βερολίνου (1878) ἢ ὅποια ἀνεγνώριζε δικαίωμα ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ἡπείρου. Τότε γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Ἰταλία ἀντιδρῶσα, παρουσίασε στὴ διεθνῇ κοινῇ γνώμῃ Ἰταλοαλβανούς—ἀγνώστους προηγουμένως—διαμαρτυρομένους δῆθεν κατὰ τῆς παραχωρήσεως Ἡπειρωτικῶν ἐδαφῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τῆς Ἡπείρου θεωρουμένης ὡς ἀλβανικῆς πατρίδος! Ἔτσι ἀπὸ τότε ἐδημιουργήθη τὸ λεγόμενο Ἡπειρωτικὸ ζήτημα καὶ ἄρχισε νὰ καλλιεργῆται ἡ ἀλβανικὴ κίνησις - ἄγνωστη ἀκόμη - ποὺ κατέληξε στὴν δημιουργία Ἀλβανικοῦ Κράτους εἰς βάρος τῆς Ἡπείρου.

Συνεπῶς τὸ σημερινὸ φαινόμενο, ὅπως ἐκτίθεται στὸ ἐνημερωτικὸ Δελτίο τοῦ Σ.Φ.Ε.Ε. ἀπὸ τὸν μελετητὴ τῶν τοπικῶν διαλέκτων κ. Καραναστάση περὶ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς κλπ. τῶν ἀλβανῶν ἔναντι τῶν ἐλληνοφώνων, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀλβανικῆς ἀγωνιστικότητος καὶ ἐξυπνάδας, ὅπως λέγει αὐτὸς, ἀλλὰ δημιούργημα «ἐπιτηδείας ἀνθελληνικῆς Ἰταλικῆς πολιτικῆς». Πόσο δύσκολος δὲ εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἀποίκων ἀκόμα καὶ σήμερα, σὲ Ἀλβανούς καὶ Ἕλληνες ἢ μᾶλλον σὲ Ἀλβανούς καὶ Ἡπειρῶτες, ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ λεχθέντα στὸ συμβούλιον τοῦ Σ.Φ.Ε.Ε. ὅσο καὶ ἀπὸ τῆς τηλεοράσεως τοῦ Ε.

Ι.Ρ.Τ., προσφάτως ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ ἱερέως Φαμπρικατόρε, ὁ ὁποῖος ἀπαντῶν σὲ σχετικὲς ἐρωτήσεις εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ὄνομάζομε πατὴρ Αἰμίλιος Φαμπρικατόρε καὶ γεννήθηκα στὴν SANTA SOFIA D' EPIRO ἀπὸ ἄλβανοὺς γονεῖς. Ἡ μητέρα μου δὲν ἔξερε νὰ μιλᾷ κἂν τὰ ἰταλικά ἀλλὰ μιὰ διάλεκτο ἄλβανικὴ παρόμοια μὲ τοὺς ἄρβανίτες ποὺ ἔχετε ἐσεῖς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα. Ὅπως βλέπετε—
—συνέχισε—ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ μου δὲν εἴμαστε ἀκριβῶς Ἄλβα-

Τὸ Ἀρχαῖον Θίατρον Βουθρωτοῦ

νοί, εἴμαστε ὅμοιοι μὲ τοὺς δικούς σας Ἕλληνες Βορειοηπειρῶτες καὶ γι' αὐτὸ μπορῶ νὰ πῶ ὅτι μέσα στὶς φλέβες μου τρέχει ἑλληνικὸ αἷμα. Ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ λειτουργία μας τὴν ὁποία κάνουμε στὴν ἑλληνική. Ἐδῶ ἦλθα νὰ μάθω καλύτερα τὰ ἑλληνικά...». (1).

1. Τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀντεγράφησαν ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀριθ. 9 Ἐνημερωτικὸν Δελτίον τοῦ Συλλόγου Φίλων Ἑλληνοφάνων ἑξωτερικοῦ. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνεταί λόγος περὶ ἀκραιφνῶν ἄλβανῶν καὶ ἄλβανοφάνων, ἐφόσον ἐθρησκοῦντο ἑλληνιστὶ μὲ ἑλληνικὸ ὀρθόδοξο κλῆρο ποὺ ἀποτελοῦσε τὸν πνευματικὸ καὶ θρησκευτικὸ τους ἀρχηγό;

Στρατιῶται καὶ «'Αλβανοί» στὴν Κεφαλληνία, Ζάκυνθο, Κέρκυρα, Λευκάδα, Πελοπόννησο, Κύπρο κ. ἄ.

Περὶ τὸ 1380 ἔνεκα τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν κλπ. ἐπειδὴ ὁ πληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶχε ἐλαττωθῆ πολὺ, ὁ δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ Μανουήλ Κατακουζηνὸς ἐκάλεσε τοὺς τότε ἀρχίσαντες νὰ κατεβαίνουν στὶς ἑλληνικὰς χῶρας ἄλβανούς, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπῆλθαν οἱ πρῶτοι Ἀλβανοὶ ἄποικοι (1). Ἀργότερον, λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ δεσπότης Θεόδωρος Παλαιολόγος ὁ Α΄ ἐδέχθη στὶς χῶρας τοῦ 10 χιλ. ἄλβανικὰς οἰκογένειαις, διότι οἱ Ἀλβανοὶ κατακλύσαντες τὴν Θεσσαλίαν ἤρχισαν νὰ μεταναστεύουν πρὸς Νότον. Κατὰ τὸν Κ. Τριανταφύλλου δὲ ζοῦσαν ὡς γεωργοὶ καὶ ποιμένες καὶ ἐξ αὐτῶν προέκυψαν πολλὰ ἄλβανικὰ τοπωνύμια στὴν Πελοπόννησο.

Δεδομένου ὅτι ἴσχυε σ' αὐτοὺς ὁ θεσμὸς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογενείας ἢ ὁποία μπορούσε νὰ ἀποτελῆται καὶ ἀπὸ 200 περίπου μέλη, πρέπει νὰ συμπεράνωμε πὺς ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τους θὰ ξεπερνοῦσε τὶς 200 χιλιάδες. Ἔχομε δηλ. μιὰ πλήρη γιὰ τὴν ἐποχὴ ἀποίκησης τῆς Πελοποννήσου, ἀποίκησης μάλιστα πὺς συνεχίστηκε καὶ κατὰ τοὺς ἐπομένους χρόνους πάλι μὲ ἄλβανούς. Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἄλβανικῆς ἐθνικότητος πληθυσμῶν, θὰ τοὺς ἐδέχοντο οἱ δεσπότες, θὰ παρέβλεπαν ἔτσι εὐκόλα τὸν κίνδυνον ἀπωλείας τοῦ Δεσποτάτου, στηριζόμενοι ἀποκλειστικῶς σὲ ἄλβανούς; Εἶχαν ἄλλωστε πρόσφατο σχετικῶς προηγούμενον τοῦ «Καίσαρα» τῆς Θεσσαλίας Σέρβου στρατάρχη Γρηγ. Πρελούμπου, πὺς σκοτώθηκε πολεμώντας τοὺς ἄλβανούς ἐκείνους ἀκριβῶς, στοὺς ὁποίους κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐστηρίχθησαν οἱ Σέρβοι γιὰ νὰ καταλάβουν τὴ Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἠπειρον (2).

1. Τουρκικὰς ἐπιδρομὰς ἐπισημαίνονται στὴν Ἠπειρον ἀπὸ τὶς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος περίπου, ὅποτε ἀρχίζουν καὶ οἱ ἐξισλαμισμοί. Σχετικῶς μὲ τὴν παρουσίαν ἄλβανῶν στὴν Πελοπόννησο, βλ. Κ. Τριανταφύλλου, «Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν Πατρῶν». Ἐπίσης, Β. Παπαγεωργίου, «Βραχνὶ — Βραχνέϊκα», σελ. 44 καὶ σχετικὸν σχόλιόν μας στὴν Ἠπειρωτ. Ἔοσις τοῦ 1956.

2. «Χρονικὸν Ἰωαννίνων» καὶ «Τὰ Μετέωρα» στὴν Ἠπ. Ἔοσις τοῦ 1973, κατὰ μετάφρασιν ἀπ' τὸ Ἀγγλικὸν τοῦ Βάσου Καλογιάννη, τοῦ καθηγητοῦ DONALD, ἀνωτ. —Γυιὸς τοῦ Γρ. Πρελούμπου ἦταν ὁ δεσπότης Ἰωαννίνων Θωμᾶ Πρελούμπο.

Ἐξ ἄλλου, ὅπως θὰ ἀντελήφθη ὁ ἀναγνώστης, ἡ πολυπληθὴς Ἠπειρος μὲ τὸν σφύζοντα πάντοτε Ἑλληνισμό της ἀγνοεῖται, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ξεχωριστὴ καὶ εὐημεροῦσα ἐπικράτεια, ἀπηλλαγμένη τῶν δεινῶν τῆς Ἀλβανίας, μετὰ τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ἀποτελοῦσε τότε ἐνιαῖο σύνολο ἀναρχούμενο καὶ σκληρῶς δοκιμαζόμενο. Ἐνῶ δηλ. γίνεταί λόγος περὶ κατακλυσμοῦ τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ Ἀλβανῶν μόνον, ἀγνοῦνται οἱ Ἠπειρῶτες σὰν νὰ μὴ συνέβαινε τίποτε στὸν τόπο τους! Εἶναι προφανὲς ὅτι, κάνοντας λόγο γιὰ Ἀλβανούς, ἐννοοῦν καὶ τοὺς Ἠπειρῶτες ὡς τέτοιους!

— Ἐπὶ Λεονάρδου Γ' Τόκκου (1449) ἡ Ζάκυνθος, Λευκάς καὶ Ἰθάκη ἐχρησίμευσε ὡς ἄσυλο πολλῶν «ἀρβανιτῶν» ποὺ κατέφυγαν ἐκεῖ. Μέχρι τὸ 1470 δὲ εἶχαν καταφύγει στὴ Λευκίδα ὑπὸ τὴν ἀπέναντι στερεὰ καὶ τὴν Ἠπειρο 15 χιλ. καὶ στὴ Ζάκυνθο 10 χιλ. ἀπὸ τῆ Δ. Πελοπόννησο «ἀρβανίτες». (1).

— Τὸ 1479 ὁ Ἀχμέτ πασᾶς τῆς Αὐλῆνος βρέθηκε στὴ Ζάκυνθο ἀντιμέτωπος μὲ τὸν ἐνετικὸ στόλο ποὺ ἦταν ἐκεῖ γιὰ νὰ προστατεύσῃ τοὺς ὑπηκόους του ποὺ ἦταν 500 «ἀρβανίτες» καβαλλαραῖοι μὲ τὶς οἰκογένειές τους.

— Τὸ 1483, κατὰ τὴν συνθήκη μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Τούρκων, οἱ τελευταῖοι ἐκράτησαν τὴν Κεφαλληνία καὶ οἱ Ἑνετοὶ τὴ Ζάκυνθο ποὺ πραγματικὰ εἶχε ἐρημώσῃ ὁ Ἀχμέτ πασᾶς. Πρῶτη δὲ σκέψι τῶν κυριάρχων ἦταν ὁ ἀποικισμὸς τοῦ νησιοῦ τὸ ταχύτερο μὲ στρατιῶτες. Μερὰς ὀλίγα χρόνια δὲ ἐγκατεσιτάθησαν ἐκεῖ 1500 οἰκογένειες. Ἔτσι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ζακύνθου στὰ 1525 ξεπέρασε τὶς 17 χιλιάδες. Ἔχομε δηλαδή μιὰ πλήρη καὶ ἐδῶ ἀποίκησι ἀπὸ «ἀρβανίτες».

— Ὁ Θ. Παλαιολόγος ἐσχημάτισε ὑπὸ τὴν ἀρχηγία του «Σῶμα Ἀρβανιτῶν» καὶ σὲ πολλὰς περιστάσεις ἐβοήθησε τοὺς Ἑνετούς. (2).

— Μεταξὺ 1489—1571 μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν στὴν κατεχόμενη ὑπ' αὐτῶν Κύπρο χίλιοι Ἑλληνοαλβανοὶ μισθοφόροι, οἱ ὁποῖοι, ὅπως ἦταν συνήθειά τους, συνωδεύοντο πάντοτε ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν τους.

1. Μίλλερ: Ἱστορία Φραγκοκρατίας.

2. Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Χιώτη, Κέρκυρα, 1958. — Ἑλληνομνήμων Μουστοξύδη σελ. 299. — Μεσ. Μν. Σάθα.

Τοὺς ἐν λόγῳ στρατιῶτες, οἱ Κύπριοι ἀποκαλοῦσαν Στρατοκόπους. (1).

— Τὸ 1500, ὁ ἐνετὸς ναύαρχος Πεζάρο κατέλαβε τὴν Κεφαλληνία καὶ τὴν ἀποίκησε μὲ στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ τὴν Πελοπόννησο. Ἔχομε δηλ. ἀποίκησι ἀπὸ «ἀρβανίτες» καὶ τῆς Κεφαλληνίας.

Σχετικῶς ὁ Κ. Σάθας πὺ ἀνεδίφησε τὰ ἀρχεῖα τῆς νήσου, ἀντέγραψε 30 ὀνόματα στρατιωτῶν ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους τὰ μισὰ ἀπὸ αὐτὰ τοῦ φάνηκαν ἀλβανικὰ, μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Γκίνο, Σπάτα, Σγοῦρο (2), Γκαγκάδη, Μπούα, Μενάγια κ.ἄ. Ὅπως δὲ γράφει ὁ Κ. Βρυώνης, οἱ μὲν Μπουαῖοι πῆραν φέουδο στὴ Λιβαθῶ, οἱ δὲ Σπαταῖοι καὶ Μενάγηδες στὸ Κάστρο.

Ἐν σχέσει μὲ τὴν παρουσία ἀλβανῶν στὴν Κεφαλληνία, ὁ Π. Τσιτσέλης γράφει: «Τὸν 15ον αἰῶνα ἐδόθησαν πρὸς κατοικίαν εἰς ἀλβανοὺς ἀποίκους στρατιώτας τὰ Εῴμερα. Εῴμερα δὲ ὁ λαὸς καλεῖ τὰς περιοχὰς Σκάλας, Ἐλιοῦ, Κορώνης, Ἡρακλείου καὶ Βάλτες... Ἐγκατάστασις ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, συμφωνεῖ μετὰ τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Βεβαιούται ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν ἐχόντων ἀλβανικὸ ὄνομα χωρίων τῆς Κεφαλληνίας καὶ γενικῶς ἐκ τοῦ Ἀλβανοχωρίου ἐν Ἡρακλείῳ Κραναίας καὶ εἰς θέσιν Ἀρβανίτες (Πόλη) ὅπου ἦτο παλαιὸς ἀλβανικὸς συνοικισμὸς». (3).

1. LOHER, F., U. CYPERN IN DER GRESCHICHTE. Βερολίνον 1878' — Ἀπὸ τοὺς ἐν λόγῳ «ἀλβανούς» προήρχετο καὶ ἡ ἐν Κύπρῳ οἰκογένεια Γκονέμη, ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο καὶ ἡ μητέρα τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάν. Καποδίστρια. Οἱ Γκονέμη ἦταν φεουδάρχες τῆς περιοχῆς Βουθρωτοῦ ὅπου καὶ τὸ ἀρχοντικὸ τους. Τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ παραφθορὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τίτλου Οἰκονόμου—Κονόμου—Γκονόμου—Γκονέμη καὶ ἀπαντᾶται ὡς τοπικὸ στὴν Ἠπειρο καὶ Πελοπόννησο ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὁ συγγραφεὺς ὁμῶς τῆς Ἱστορίας τῶν Πατρῶν Θωμόπουλος τὸ θεωρεῖ ὡς Σλαβικόν. Στὴν Κέρκυρα ὑπῆρχε καὶ ὁμώνυμος ὁδὸς στὴ συνοικία Καμπέλο πὺ ἀντικατεστάθη μὲ τὸ ὄνομα «Πλάτωνος Πετρίδου», καταγομένου ἀπὸ τὸ Νόκοβο Ἀργυροκάστρου, εὐεργέτου τῆς Κερκύρας. Οἱ Γκονέμη ἐμφανίζονται στοὺς καταλόγους τοῦ Κερκυραϊκοῦ ἀρχοντολογίου ἀπὸ τοῦ 1519.

2. Σχ. καὶ ὄνομα κερκυρ. συνοικισμοῦ Σγουράδες, Γκαγκάδης δὲ συγκαταλέγεται μετὰ τὸ ἀρχοντολογίου Κερκύρας.

3. Π. Τσιτσέλη: Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα, τ. Αὐτὸς Ἀθῆναι 1906.

«Τσιγαρᾶ Ρωζάνη, Ἠπειρώτισσα ἀρχοντοπούλα, ἀριστοτέχνισα στὸ κέντημα, μετηνάστευσε τὸ 1630 στὰ Ἑπτάνησα. Ἐγκατεστάθη στὴν Κεφαλλονία, ὅπου ἐγκατέλειψε τὰ ἐγκόσμια καὶ ἔγινε ἡ μοναχὴ Ρωμύλη. Τὰ χρυσοκέντητα χειροτεχνήματά τῆς θεωροῦνται ἀριστουργήματα καὶ ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἐπιτεύγματα τῆς χριστιανικῆς τέχνης στὴν Κεφαλλονία». (Β. Ντίνου Κονόμου, «Ἡ χριστιανικὴ τέχνη στὴν Κεφαλλονία», 1966).

— Στις ἀρχές τοῦ 16ου αἰῶνα, ἔγινε ἀποίκησι καὶ τῆς Ἰθάκης πὸν μέχρι τότε ἦταν ἔρημη. Δὲν εἶναι γνωστὸ ὅμως ποῖοι ἦταν οἱ πρῶτοι οἰκιστὲς τῆς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι περὶ τὸ 1530 ἔγινε φέουδο τοῦ «ἀλβανου» Θεοδ. Μπούα Γρίβα.

— Ὅταν (1540) οἱ Ἑνετοὶ ἔχασαν καὶ τὰ τελευταῖα ἐρείσματα στὴν Πελοπόννησο, Ναύπλιο, Μονεμβασιά κ.ά. ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων στὴν Κρήτη, Κύπρο κ.ά. συνέστησαν πενταμελῆ ἐπιτροπὴ πὸν τὴν ἔστειλαν σὲ «ἀρβανίτες» πὸν ἤθελαν νὰ ἐκπατριθοῦν καὶ ἡ ὁποία ἐφρόντισε νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ, ἀνάλογα πρὸς τὶς στρατιωτικὲς ἀνάγκες. Ψήφισμα δὲ τῆς 30-4-1541 παρέμπει στὴν ἐν λόγω ἐπιτροπὴ τέσσαρα σώματα «ἀρβανιτῶν» καβαλλερῶν μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Π. Μπούα, Ρεπούση, Μποζίκη, Γ. Γκέρμυεσι καὶ Ἀλέξη Γκαμπριέρα.

— Λίγο ἀργότερα ἀποικίσθησαν στὴν Κέρκυρα καὶ οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν ἐνετικῶν κτήσεων Ναυπλίου, Κορώνης, Μονεμβασιάς κλπ. γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Λαυρ. Βροκίνης γράφει (1) «Οἱ ἀποικοὶ οὗτοι Ναυπλιεῖς, Μονεμβασιῶται καὶ ἀπόγονοι αὐτῶν, διεφύλαξαν ἐν Κερκύρα ἅπαντα τὰ πατρῶα ἤθη καὶ ἔθιμα μετὰ τοιαύτης ἐπιμονῆς καὶ αὐστηρότητος, ὥστε ἐν πολλοῖς διαφερόμενοι τῶν ἰθαγενῶν Κερκυραίων ἀπετέλεσαν ἰδίαν τάξιν στενῶτα φιλικὰς σχέσεις διατηρήσαντες μόνον πρὸς ἀλλήλους ἢ καὶ πρὸς τὰς ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμόροις νήσοις καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἐνετικῶν κτήσεων ὁμοπάτριδας. Γάμους δὲ ἐποίουν ἀμοιβαίους». — Καίτοι ὅμως ἐκαλοῦντο «ἀρβανίτες» ὠμιλοῦσαν ἑλληνικὰ μόνον. Σ' αὐτοὺς δὲ ὀφείλεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κερκυραϊκοῦ συνοικισμοῦ Ἀναπλιῶδες (=Ναυπλιῶτες, Ἀναπλιῶτες).

Ὁ συγγραφεὺς δὲ ἀναφέρει καὶ πολλὰ ἐπώνυμα τὰ ὁποῖα χαρακτηροῦν ὡς ἑλληνοαλβανικά.

Ἡ Κέρκυρα εἰδικώτερα καθὼς καὶ ἡ Λευκὰς λόγω γειννιάσεως μετὰ τῆς Ἠλείρου ἐπόμενο ἦταν νὰ ἔχουν δεχθῆ πρῶϊμα ἐγκατάστασι «ἀρβανιτῶν» κατὰ διάφορες ἱστορικὲς φάσεις. Τὸ 1414 βρίσκομε στὴν Κέρκυρα ἀρβανίτες στὴν ὑπηρεσίᾳ τῶν ἐνετῶν καὶ τὸ 1460 πρωτοεμφανίζονται ἐκεῖ τὰ ὀνόματα: Μπούα, Μποζίκη, Μπαρμπάτη, Βαρούχα, Γκολέμη καὶ ἄλλων ἰσχυρῶν «ἀλβανικῶν» οἰκογενειῶν, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες παίρνουν θέσι ἀνάμεσα στοὺς εὐγενεῖς τοῦ τόπου. Δεδομένου δὲ ὅτι οἱ ἐνετοὶ «ἐπρονοίαζαν» τοὺς μοθοφόρους τοὺς γύρω ἀπὸ τὰ κάστρα, πρέπει νὰ συμπεράνωμε πὼς καὶ τὸ λεγόμενο Ἐξωπόλιον

1. Λ. Βροκίνης: Ἡ περὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος ἀποίκησι Ναυπλιέων καὶ Μονεμβασιῶν. Κέρκυρα 1905.

(=σημερινή πόλις Κέρκυρα), ἡ πόλι τότε ὑπῆρχε μέσα στοὺς Παλιὸ Φρούριο, ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ «ἀρβανίτες» ἢ ἄλλως Ἐξωκαστρινοὺς καλουμένους.(1).

— Τὸ 1521, ὁ Καπουδὰν πασᾶς Ἀλῆς, ἄφησε τὰ Ἠπειρωτικὰ παράλια καὶ πέρασε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ὅπου ἐλεηλάτησε τίς ἐκεῖ «κατοῦνες» τῶν ἀρβανιτῶν γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ἐπειδὴ εἶχαν βοηθήσει ἐπανάστασι πού εἶχε ξεσπάσει στὴν ἀπέναντι Ἠπειρωτικὴ στερῆ, ἐπανάστασι γιὰ τὴν ὁποία δὲν ξέρομε τίποτε. Ἀπὸ τὴν ἐν λόγω πληροφορία, πού τὴν παίρνομε ἀπὸ τὰ Μεσ. Μν. τοῦ Σάθα (Τόμ. 3ος σελ. 47), μαθαίνομε ὅτι κατὰ μῆκος τῶν Βορειοανατολικῶν ἀκτῶν τῆς Κερκύρας καὶ προφανῶς γύρω ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς Κασώπης, ὑπῆρχαν ὀλόκληρα χωριὰ κατοικούμενα ἀπὸ «ἀρβανίτες», γιὰτις «κατοῦνα» ἐνοοῦσαν στρατιωτικὸ χωριό, πού οἱ κάτοικοί του εἶχαν ὡς ἀποστολή, παράλληλα πρὸς τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, πού τοὺς παρεχωρεῖτο γιὰ νὰ ζήσουν, νὰ φρουροῦν καὶ προασπίζουσαν τὴν περιοχὴν.

— Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, —ἐπὶ ἐνετῶν— 120 οἰκογένειες «ἀρβανιτῶν» ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ τὴν Παραμυθιά ἐγκατεστάθησαν στὴν Πάτρα καὶ τὰ περὶ αὐτῆς, καθὼς καὶ στὰ: Γαστούνη, Μπρουνάτι, Χωρέμη, Ἀνδρούσα, Καρίτενα, Μπούδι, Φανάρι, Τριπολιτσά, κ.ἄ. Ὑπενθυμίζομα δὲ πὺς κάθε οἰκογένεια ἀποτελοῦσε φάρα ὀλόκληρη πού ἀριθμοῦσε πολλὰς καὶ πολυμελεῖς οἰκογένειες.

—Στὰ 1632, δυὸ χιλιάδες «ἀρβανίτες» ἀπὸ τὴν τυραννία, τὴν πείνα καὶ τὴν ἀνεργία, κατέφυγαν στὴν Κέρκυρα. Στὰ 1627 δὲ ὁ Κινὰν πασᾶς ἐρχόμενος στὰ Γιάννενα καὶ μαθαίνοντας πὺς στὴν Κέρκυρα ὑπάρχουν 5 χιλιάδες «ἀρβανίτες» φευγάτοι, ἐζήτησε μὲ ἔγγραφό του ἀπὸ τὸν διοικητὴ τοῦ Νησιοῦ νὰ τοὺς ἀποστείλῃ στὸν τόπο τους.

—Στὰ 1628, λόγῳ σκληρότητος τοῦ τοπάρχου τοῦ Ἀργυροκάστρου Νταβίντ μπέη, 100 οἰκογένειες «ἀρβανιτῶν» μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τὰ βασανιστήρια, μετηνάστευσαν στὴν Κέρκυρα φέρνοντας μαζί τους καὶ δυὸ χιλιάδες ζῶα.(2).

1. Βλ. καὶ Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα, Κ. Σάθα. Ἐπίσης, Κ. Μπέρη, Ἱστορία Ἑλλήνων ἀρβανιτῶν κλπ. (ἀνωτ.). Οἱ ἐνετοὶ προτιμοῦσαν ὡς μισθοφόρους τοὺς ἑλληνοαλβανοὺς γιὰτις διακρίνονταν γιὰ τὴν μαχητικότητά τους. Τοὺς προσκαλοῦσαν μάλιστα καὶ τοὺς «ἐπρόνοιαζαν». Τοὺς παραχωροῦσαν δηλ. κτήματα δημόσια μὲ τὴν ὑποχρέωσι νὰ παρέχουν πολεμικὴ βοήθεια, ὅταν θὰ τοὺς τὴν ζητοῦσαν. Τὰ ἐν λόγω κτήματα ἐγίνοντο ἰδιοκτησία τῆς «ἀρβανίτικης» οἰκογενείας καὶ ἐπανήρχοντο στοὺς Δημόσιοι ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν κληρονόμοι.

2. Ἠπ. Χρονικά, Τ. 15ος. —Σπ. Μουσελίμη: Ἱστορία Παραμυθιάς. Βλ. Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων φυλ. 7924 κ.ἑ.

— Στὰ 1687 οἱ Ἐνετοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Πελοπόννησο μὲ δυνάμεις ποὺ ἀπετελοῦντο κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ «ἀλβανούς» προερχομένους ἀπὸ τὴν Ἥπειρο, Κέρκυρα καὶ Βενετία.

Ὁ Φαλμεράϋερ, μὲ τὴ γνωστὴ θεωρία του ὑπεστήριξε, πὼς στὴν Πελοπόννησο δὲν ὑπῆρχε οὔτε ρανὶς ἑλληνικοῦ αἵματος, ἀλλὰ μόνον Σλαῦοι καὶ Ἀλβανοί! Ἀλλὰ τότε ποῦ εὐρέθη ἡ ἐξελληνιστικὴ ἐκείνη δύναμι ποὺ μετέβαλε τὴν Πελοπόννησο σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους ἑλληνικοὺς προμαχῶνες τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος;

Παραλλήλως καὶ ὁ Πάρτς ἀσχολούμενος μὲ τὴν Κέρκυρα, ἐνῶ διαπιστώνει τὴν ἀπουσία ἑλληνικότητος στὴν πόλι Κέρκυρα, κατὰ τὴν Ἐνετοκρατία καὶ τὴν παρουσία ἀφθόνου ἀλβανικοῦ αἵματος στὴν κερκυραϊκὴ ὑπαιθρο, ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἀφομοιώσεως τῶν ἀλβανῶν ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ποὺ διαθέτουν —κατ' αὐτὸν— μεγάλη ἀφομοιωτικὴ ἰκανότητα προκειμένου περὶ ἀλβανῶν! Θεωρεῖ ἐπίσης τὴ γυναικεῖα κερκυραϊκὴ ἐνδυμασία ὡς ἀλβανικὴ μέχρι καὶ τῆς τελευταίας λεπτομερείας καὶ ὅτι «ἡ Ἥπειρος συνέβαλε πάσης ἄλλης χώρας εἰς τὴν ἀνάμιξιν καὶ αὐξησὶν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κερκύρας» ὁ ὁποῖος ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶναι ἀκραιφνῆς ἑλληνικός!

Δὲν ἐξηγεῖ ὅμως, ἀπὸ ποῦ προῆλθε ἡ ἐν λόγῳ ἑλληνικὴ ἐθνότης ἢ τόσον ἀκμαία καὶ πολυπληθὴς δύναμι, σημειῶν, ὥστε νὰ ἔχη τὴ δύναμι νὰ ἀφομοιώνῃ τὰ ξένα στοιχεία, ἐνῶ παραλλήλως τονίζει, ὅτι «ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πυρὴν κληρονομία, ἢ πόλις σχεδὸν εἶχεν ἐκρωμαϊσθῆ καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς ἠτο κρᾶμα Ἀλβανῶν, Ναπολιτάνων, Σικελῶν κ.ἄ. Λατίνων ἑξελληνισθέντων». Δὲν ἐξηγεῖ πόθεν προῆλθε καὶ πὼς διατηρήθη ἐν Κερκύρα τόση ἐξελληνιστικὴ δύναμις... (Βλ. Σ. Στούπη: Οἱ Ἕνοι ἐν Κερκύρα, Βα ἔκδοσις, Κέρκυρα 1960 σελ. 60 κ.έ.)

«Ἐπιπέδου ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, λέγει, ἡ Ἀλβανία ἐπέδρασε ἐνεργῶς. Ἡ πολυτελὴς περιβολή, ἰδίᾳ ἡ ἐορτάσιμος ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν, ἐλήφθη μέχρις αὐτῶν τῶν λεπτομερειῶν ἀπὸ ἀλβανικῶν προτύπων, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει καταφανῶς τὴν ἔντασιν τῆς ἀλβανικῆς προσθήκης εἰς τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν ἀνάμιξιν τῶν λαῶν ἐν Κερκύρα...».

Ὁ Γρηγορόβιος ἐξ ἄλλου (Εἰδύλιον Ἰονίου, 1896) ἐξέλαβε ὡς ἀλβανίδες, γυναῖκες τῆς Λευκίμης ποὺ τὶς εἶδε στοὺς δρόμους τῆς Κερκύρας μὲ τὶς τοπικὰς στολὰς, ἐνῶ εἶναι γνωστό, ὅτι ἡ γυναικεῖα ἐνδυμασία τῆς ἐν λόγῳ κερκυραϊκῆς περιοχῆς εἶναι τύπος Σουλιώτικης ἐνδυμασίας.

Τέτοιου εἴδους «ἀλβανούς» εἶχε καὶ τὸ ἑλληνικώτατο προάστειο τῆς πόλεως Κερκύρας, μὲ πληθυσμὸ ἄνω τῶν 5 χιλιάδων κατοίκων καὶ φήμη παλῆὰ ὡς παλληκαράδων, λαθρεμπόρων κλπ. τοῦ ὁποῖου τὸ ἱστορικὸ τῆς συστάσεως ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ τὸν γνωστὸ Θεοπρωτὸ ἱστορικὸ συγγραφέα Σπ. Μουσελίμη:

«'Ανάμεσα στα βουνὰ Ἐρημίτη καὶ Μαύρας ἀνατολικά τῆς Πάργας, σχηματίζεται βαθύπεδη λακκία γνωστὴ ὡς Μάντουκα, χειμερινὸ λειβάδι νερόμενο ἀπὸ караκουνοβλάχους.

» Στὴ Μάντουκα, μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ χωριοῦ ποὺ ἦταν στὴ θέσι Λέδεζα, ὅπως θὰ ἰδοῦμε παρακάτω, οἱ ἀγάδες ἄρπαζαν καὶ οἰκειοποιήθηκαν τὸ ρημαγμένο μέρος, συγκέντρωσαν ραγιάδες ἀπὸ διάφορα χωριά κι ἀφοῦ τοὺς ἔφκιασαν φραχτοκαλύβες, τοὺς ἔβαλαν μέσα καὶ ἔκαμαν χωριὸ γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὰ τοιφλίκια τους. Ἀργότερα, ἐπειδὴ οἱ Μαντουκιῶτες δὲν πειθαρχοῦσαν στοὺς νόμους τῶν ἀγάδων, ἔκλεβαν καὶ δὲν ἔδιναν τὸ ἥμωρο, τοὺς ἔδιωξαν καὶ τὰ χωράφια τὰ μὴ ἔβαλαν σὲ λειβάδι. Ἔτσι ἀπὸ τὸ λειβάδι ἔπαιναν περισσότερα ἀπὸ τὰ χωράφια. Οἱ διωγμένοι Μαντουκιῶτες κατέφυγαν στὴν Κέρκυρα καὶ ἔχτισαν ἐκεῖ τὸ Μαντούκι». (1).

Δεῖγμα τοῦ ἀναμφισβητήτου αὐτοῦ γεγονότος, ἀποτελεῖ καὶ ἡ ὕπαρξι τῆς πολυπληθοῦς Ἡπειρωτικῆς παροικίας στὴν πόλι Κέρκυρα μὲ ἐθνικὸ—ἠπειρωτικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ κέντρο τὴν ὀνομαστὴ Παναγία τῶν Ξένων (2), τοὺς Ἡπειρωτικούς της Συλλόγους κ.ά. ἡ ὁποία παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸ φαινόμενο ὅτι: ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες παροικίες ὅπως τῶν Κυπρίων, Πελοποννησίων καὶ Κρητῶν ἐξέλειπαν γιὰ

1. Σπ. Μετρελίμη: Λέδεζα, ἓνα χωριὸ ποὺ καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς πειρατές. Ἐφημ. Ἡπειρ. Ἀγῶν Ἰωαννίνων, 23 - 8 - 1967. —Οἱ Μαντουκιῶτες προέβαλαν ἀντίστασι ἀκόμα καὶ στοὺς Γάλλους κατὰ τὴν κατοχὴ τῆς Κερκύρας ἀπὸ αἰτοῖς τὸ 1798 Σχ. βλ. καὶ δημοσιεύματά μας στὴν «Ἐφημ. Εἰδήσεων» Κερκύρας, ἀριθ. φύλ. 1011, «Ἡ καταστροφὴ τοῦ Μαντουκίου, Γαρίτοης» κλπ. —Γ. Πάρτε, Ἡμερολόγιος Κέρκυρα. Μετάφ. Βέγια. Κέρκυρα 1892. —Οἱ Ἄλβανοὶ στηριζόμενοι σὲ τέτοιου εἴδους δημοσιεύματα περὶ «ἀλβανῶν» δὲν ἐδίστασαν ἀμέσως μετὰ τὸν Βον Παγκόσμιον Πόλεμον νὰ προβάλλουν ἐθνικὲς διεκδικήσεις καὶ ἐπὶ τῆς Κερκύρας!! Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ σχετικὰ ἄρθρα ἀλβανικῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς, μερικὰ τῶν ὁποίων ἀνεδημοσιεύθησαν στὸν Ἀθηναϊκὸ τύπον.

2. Κατὰ τὸν Κ. Κρυστάλλη («Μελετήματα» Κ. Κρυστάλλη, «Ἄπαντα» Κ. Πορφύρη), «ἡ ἐν Κερκύρα Ἡπειρωτικὴ Κοινότης συνέστη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὑπὸ ἐμπόρων καταγομένων ἐκ τοῦ χωριοῦ Ματσούκι — Μαλακάσι Ἡπείρου, δι' ὃ καὶ ἐπιτροπεύουσιν οὗτοι μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τῶν Ξένων καὶ τὰς κλεῖδας αὐτῆς κατέχουσι». Ἄπαντᾶται στὴν Κέρκυρα καὶ τὸ ἐπώνυμο Ματσούκης. — Ἡ μεγάλη ἐν Κερκύρα Ἡπειρωτικὴ παροικία—δημοσύργημα «ἀρβανιτῶν» προσφύγων τῆς Ἡπείρου, θεωρεῖ ἐπὶ αἰῶνες τώρα, ὡς ἐθνικὴ—ἠπειρωτικὴ ἐστία καὶ ὡς ἐνοριακὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῶν Ξένων ἀπὸ τῆς κτίσεώς της (1679). Ἄξιο ἰδιαίτερας μνείας εἶναι, ὅτι ἀκόμα καὶ σήμερον τυγχάνει ἰδιοκτήτρια τῆς ὀνομαστῆς νησίδος Ποντακονήσοι—σημα κατατεθὲν τοῦ Κερκυραϊκοῦ τουρισμοῦ—καὶ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐκτὸς τῶν ἄλλων περιουσιακῶν της στοιχείων μὲ τὰ ὁποία ἀφθόνως τὴν ἐπροίκησαν οἱ πλού-

ἦταν ὀλιγάριθμες καὶ ἀφομοιώθησαν μετὰ τῶν ἐντοπίων, τὸ ἀντίθετον συμβαίνει μὲ τοὺς «ἀρβανίτες». Παραμένει πάντοτε πολυπληθὴς ἡ Ἡπειρωτικὴ παροικία καὶ εἶναι ἔκδηλος ἡ ἐκεῖ παρουσία της. Σώζεται λ.χ. ἐκτὸς τῆς Παναγίας τῶν Ξένων καὶ ἡ ἐκκλησία "Αγ. Νικόλαος τῶν Ξένων, ἄλλοτε ἐνορίας Σουλιωτῶν καὶ Παργίων καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐνοριτῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἠπειρωτῆς σύμφωνα μὲ τὰ γραφόμενα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Κερκύρας τοῦ Σπ. Παπαγεωργίου (1916), «βλάχου» καὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὸ Συράκο τῆς Ἡλείρου.

Τὸν ὄγκο τῆς Ἡπειρωτικῆς παροικίας στὴν Κέρκυρα διεπίστωσαν καὶ οἱ Γάλλοι, οἱ ὁποῖοι ὅταν τὴν κατεῖχαν (1798) διήρεσαν τὴν πόλιν σὲ τέσσαρα τμήματα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα—παραλιακό—ὠνόμασαν «τῆς Ἡλείρου». (1).

Ξένοι ἐκαλοῦντο οἱ Ἡπειρωτῆς, ὄχι μόνον στὴν Κέρκυρα ἀλλὰ καὶ στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα, ὅπως προκύπη ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐκκλησιῶν: "Αγ. Σπυρίδων τῶν Ξένων Λευκάδος, Παναγία τῶν Ἀγγέλων τῶν Ξένων Ζακύνθου κ.ἄ. Μὲ τὴν παρουσία τῶν ἐν λόγῳ «ξένων» σχετίζονται καὶ πολυάριθμα ἐπισησιακὰ ὀνόματα Ξένος, Ξενάκης, Ξενόπουλος κλπ. Εἰδικώτερα δὲ οἱ Ἡπειρωτῆς τῆς Κερκύρας ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ Πρακτικά τῆς Παν. τῶν Ξένων αὐτοαπεκαλοῦντο Ξένοι Στερηῶτες. Τὸ Στερηῶτης, ἐξ οὗ καὶ πολλὰ τέτοια ἐπώνυμα, ἔχει τὴν ἔννοια ἐκείνου ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπέναντι τῆς Κερκύρας στερῆ. Ἐξ ἄλλου οἱ κερκυραῖοι ξεχώριζαν τοὺς Ἡπειρωτῆς καὶ μὲ διάφορα ἄλλα παρεπίθετα, ἐκτὸς τοῦ «ἀρβανίτης» καὶ ὡς Κατσούτσηδες, Κατσαπλιάδες κ.ἄ.

οἱ ἐκεῖ ἠπειρωτῆς, στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Τὸ ἐν λόγῳ καθεστῶς ἐπεχείρησε ἐσχάτως (1968—1969) νὰ καταργήσῃ ἡ Μητρόπολις Κερκύρας, ὑποχρεώνουσα τοὺς ἠπειρωτῆς ποὺ εἶναι καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ παραμείνουν ἐνοριτῆς τῆς προγονικῆς τους ἐκκλησίας νὰ ὑπαχθοῦν στὴν ἐνοριακὴ ἐκκλησία τοῦ οἰκοδομικοῦ τους τετραγώνου, ἐπικαλούμενη περὶ ἐνοριῶν σχετικὸ νόμο, καὶ ἡ Παναγία τῶν Ξένων νὰ θεωρηθῇ ὡς παρεκκλήσι ἄλλης γειτονικῆς ἐκκλησίας! Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο θὰ εἶχε ὡς βέβαιο ἀποτέλεσμα τὴ βαθμαία ἐγκατάλειψι, ἐρήμωσι καὶ καταστροφῇ τοῦ ὅλου Ἡπειρωτικοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος, ὄχι μόνον ἱστορικοῦ ἀλλὰ καὶ ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος Ἡπειρωτοκερκυραϊκοῦ, καθὼς ἐπίσης τὴ διάλυσι τῆς ἠπειρωτικῆς παροικίας ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ ἀκόμα πλήρη ἀπόδειξι τῆς ἀμφισβητουμένης ἐλληνικότητος τῆς Ἡλείρου ὀλοκλήρου ἀπὸ τοὺς ἀλθανοὺς καὶ τοὺς συμπαραστάτες τους, οἱ Ἡπειρωτῆς ἀντέδρασαν ἐντόνως καὶ τὸ κακὸν ἀπεφεύχθη. Τὸ σημειώνομε ὅμως χάριν τῆς ἱστορίας, γιὰτὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἐγίνε τώρα, ἐνδέχεται νὰ συντελεσθῇ στὸ μέλλον. Βλ. καὶ πραγματεία μας «Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα», Κέρκυρα 1960.

1. Ἱστορία Ἰονίου Κράτους, Π. Χιώτη.

Πόση ἄλβανικότητα ὅμως εἶχαν οἱ Ἠπειρωτῆς τῆς Κερκύρας τὸ ἐπισημαίνει καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία μὲ τὸ σκεπτικὸ τῆς βραβεύσεως τοῦ ἔργου μας «Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα», ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς: «...Τὸ ἔργον τοῦτο προῖον ἐμβριθοῦς καὶ μεθοδικῆς μελέτης τῶν πηγῶν, πλούσιον δὲ εἰς ἀπηκριβωμένας εἰδήσεις καὶ πληροφορίας, ἀποδεικνύει τὴν δραστηριότητα, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τῶν Ἠπειρωτῶν, οἵτινες ἐλθόντες ξένοι καὶ πρόσφυγες εἰς τὴν ξενοκρατουμένην Κέρκυραν, ὄχι μόνον διατήρησαν τὸν ἐθνισμόν των, ἀλλὰ καὶ μετέδωσαν αὐτὸν εἰς τὸν τόπον, συντελέσαντες ἵνα λάβῃ ἐθνικώτερο χαρακτῆρα τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστῶς, τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸ ἀρχοντολίγιον τῆς νήσου.

»Ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως νὰ ἀποδείξῃ τὴν τεραστίαν συμβολὴν τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ πυκνὴ Ἠπειρωτικὴ παροικία τῆς Κερκύρας εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῆς νήσου ἀναγέννησιν, ὄχι μόνον ἐπιτυγχάνεται, ἀλλὰ καὶ λαμβάνει ἰδιαιτέραν ἀξίαν, διότι τὸ παράδειγμα τῆς Κερκύρας τοῦτο, ὑπενθυμίζον καὶ τὰ τόσα ἄλλα δείγματα τῆς ἐθνικῆς μεγαουργίας τῶν Ἠπειρωτῶν, ἐνισχύει τὸν πρὸς τὸν ὑπέροχον τοῦτον κλάδον τοῦ ἐθνικοῦ κορμοῦ θαυμασμόν μας καὶ ἀναζωπυρώνει τὰς περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποκαταστάσεως ἐλπίδας μας...».

Σχετικῶς καὶ ὁ Κερκυραῖος ἱστορικὸς Φρειδ. Ἀλβάνας, «ἀρβανίτης» καὶ αὐτὸς, γράφει: «Κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ἡ Ἠπειρωτικὴ προσχωσις διὰ μέσου τῶν αἰώνων διέσωσε τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς Κερκύρας» (1).

Ὁ ἐπίσης δὲ Κερκυραῖος ἱστορικὸς Σπ. Θεοτόκης, γράφει: «ὁ ἐκ

1. Φρειδ. Ἀλβάνας: Κερκυραϊκὰ Ἀπομνημονεύματα, Κέρκυρα 1893. — Ἀλβάνας = Ἀλβανός. Μὲ τὸ ἐν λόγῳ ἐπώνυμο εἶναι γνωστὴ στὴν Κέρκυρα διακεκριμένη Ἠπειρωτικὴ οἰκογένεια. Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, πολλὰ μέλη τῆς ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ πῆγαν ἄλλα στὴν Ἰταλία καὶ ἄλλα στὴν Κέρκυρα. Γιὰ τὰ τῆς Ἰταλίας ὁ Κ. Σάθας, γράφει στὴ Νεοελ. Φιλολογία (Λεξικὸ σελ. 454): «μέλη τοῦ περιφανοῦς τούτου οἴκου τῶν Ἀλβάνων ἔφερον τὴν καρδιναλικὴν τιᾶραν καὶ ἐπὶ παιδείᾳ, φιλομουσίᾳ καὶ ἀρεταῖς διέπρεψαν, περὶ ὧν οὐδένα ποιούμεν λόγον, ἀφοῦ πολὺν ποιεῖ ἡ προσκτησομένη τὰ ὀνόματα ταῦτα ἰταλικὴ φιλολογία». Γιὰ τὰ τῆς Κερκύρας ὁ Ἀλ. Μποτετζάγια γράφει: (ἐφημ. Κερκυραϊκὰ Νέα, 26-2-1968): «Ἦταν εὐγενικὰ οἰκογένεια Ἠπειρωτικὴ, ποὺ ἤκμασε κατὰ τὴν τελευταία περίοδο τῶν βυζαντινῶν». Ἀδελφὴ του εἶναι ἡ διάσημη Ἑλληνὶς συγγραφεὺς τοῦ 19ου αἰῶνος Μαργαρίτα Μαθίλδη Ἀλβάνου - Μηνιάτη. Ἐγγραψε τὰ ἔργα τῆς σ' ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ θεωρήθηκε στὴν ἐποχὴ τῆς, σὰν ἡ μεγαλύτερη ἀνάμεσα στὶς διανοούμενες γυναῖκες. Μιὰ κερκυραϊκὴ ὁδὸς φέρει τ' ὄνομά της. Ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὁ Λεων. Ἀλβάνας «ὁ ρωμαντικώτερος τῶν κερκυραίων μουσουργῶν» κατὰ τὸν Ἀλ. Μποτετζάγια (ἀνωτ.).

τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἐποικισμὸς ἔσωσε τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς Κερκύρας. Ἐὰν ὁ ἐν λόγῳ ἐποικισμὸς, ἤθελεν διενεργηθῆ διὰ τῆς μεταναστεύσεως ἐξ Ἰταλίας ἢ ἄλλων ξένων, ἀσφαλῶς ὁ ἐθνικὸς χαρακτῆρ τῆς Κερκύρας θὰ εἶχε μεταβληθῆ». (1).

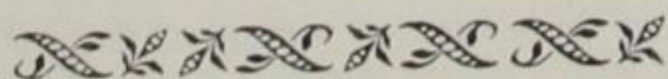
Ἐξ ἄλλου ὁ σοφὸς μεσαιωνοδίφης Ἰωάν. Ρωμανὸς, λέγει: «Τὶ τὸ παράδοξον ἐὰν ἡ Κέρκυρα διατελοῦσα ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν ἐπὶ 600 ἔτη καὶ ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς Ἰταλίας μετὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀδιάκοπον ἐπικοινωνίαν καὶ ἐκ τῆς ὁποίας πολλοὶ μετώκιζον εἰς Κέρκυραν, ὑπέστη ἰδιαίτερος αὐτῆ, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ξενισμοῦ; Πολὺ παραδοξώτερον νομίζομεν, ὅτι κατῴρθωσε νὰ παλαίση ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὸ ξένον στοιχεῖον, ὥστε καὶ τὴν θρησκείαν νὰ διατηρήσῃ καὶ αὐτὴ τὴν γλῶσσαν νὰ μὴ ἀπωλέσῃ, διαφυλαχθεῖσαν εἰς τοὺς ἀγροὺς καθαρωτάτη». (2).

Ἄλλὰ νομίζομε, πὼς τίποτε τὸ παράδοξον δὲν ὑπάρχει, γιὰ τὸ ἀντίρροπο τοῦ ξενισμοῦ, τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο, τὸ ἠπειρωτικόν, οἱ λεγόμενοι «ἀρβανίτες» εἰσέρρειε διαρκῶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων στὴν Κέρκυρα, φεύγοντας τὴν τουρκαλβαγικὴν τυραννίαν. Μᾶς τὸ βεβαιοῖ ἄλλωστε καὶ ὁ Κερκυραῖος ἱστορικὸς Ἰωάν. Μπουνιάς, στὰ «Κερκυραϊκὰ» του, τόμος Αος, «ὅτι στὴν κερκυραϊκὴ ὑπαιθρο πλεονάζουν τὰ ἠπειρωτικὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν τὰ ἔφεραν Ἀλβανοὶ». Καθὼς ἐπίσης, «ὅτι οἱ κερκυραῖοι τοὺς μὲν χριστιανοὺς ἠπειρωτῆς τοὺς ὠνόμαζαν «ἀρβανίτες», τοὺς δὲ μωαμεθανοὺς «τούρκους». (3).

1. Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ, Τ. 5ος Βενετοκρατία 1453 - 1464.

2. HOPF. Γρατιανὸς Ζώρζης, Πρόλογος Ἰωάννου Ρωμανοῦ.

3. Ἰωάν. Μπουνιάς: Κερκυραϊκὰ, 1954 - 1960. Ἀκόμα καὶ σήμερα πολλοὶ κερκυραῖοι, ἰδίως χωρικοί, ἀποκαλοῦν «ἀρβανίτες» τοὺς ἠπειρωτῆς.

Ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἑπειρωτῶν οἱ τουρκαλβανοί. Τὰ εὐεργετικά καὶ ἀρνητικά ἀποτελέσματά του. Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ πρὸ τῶν ἐξισλαμισμῶν.

Ἀναμφιβόλως, στὴν παρουσία καὶ στὴ γειτονία τῶν ἐκτουρκισμένων Ἀλβανῶν θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ βασικὴ ἀφορμὴ τοῦ ἐκτεταμένου Ἑπειρωτικοῦ ἐκπατριμοῦ—δίκην Ἑβραίων—ἀνὰ τὰ 4 σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα μέχρι καὶ τῶν Ἰνδιῶν. «Ἐλέχθη, ἴσως ἀνευ μεγάλης ὑπερβολῆς, γράφει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Σπ. Βλάχος, ὅτι παντοῦ δύναται τις νὰ συναντήσῃ Ἑπειρώτας, πλὴν τῆς Ἠπείρου». (1).

Ἐγκατέλειπαν τὸν τόπο τους οἱ Ἑπειρώτες, ὄχι μόνον γιὰ τὸ ἄγονο τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ τὰ κακὰ τῆς δουλείας ἀλλὰ, πρὸ παντός, ἕνεκα τῆς ἀφόρητης ζωῆς κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ κυρίως τῶν ἐκτουρκισμένων Ἀλβανῶν.

Ἄγωνα ἦταν τὰ ἐδάφη καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπως λ.χ. τῆς Μάνης, καὶ τὰ κακὰ τῆς δουλείας κοινὸ φαινόμενο, ὅμως οἱ κάτοικοι δὲν ἐξεπατρίσθησαν στὴν ἔκτασι τῶν Ἑπειρωτῶν, γιὰτὶ ἐκεῖ ἔλειπε ἡ μόνιμη, ἀνίατη καὶ φοβερὴ πληγὴ τῶν τουρκαλβανῶν. Τρανῆ ἀπόδειξις ἄλλωστε ἀποτελεῖ τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός, ὅτι ἐγκατέλειπαν τὸν τόπο μόνον χριστιανοὶ οἱ ὅποιοι συνέστησαν καὶ συμπαγεῖς συνοικισμοὺς, γνωστοὶ μερικοὶ μὲ τὰ ὀνόματα: Ἀρβανιτοχώρι, Ἀρναουτλῆ, Ἀρναούτκιοι, Ἀρμπανάσι (Βουλγ.) κλπ. ἢ Βλαχώρι, Βλαχάτες, κλπ. προκειμένου περὶ βλαχοφύωνων, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει μὲ τοὺς τουρκαλβανοὺς καὶ τοὺς τουρκοβλάχους. Τὸ φυγιδὸ ἀπὸ τὸν τόπο τους ὄλων τῶν τελευταίων αὐτῶν ἀποτελεῖ ἐξαιρέσεις μεμονωμένες. Δὲν ὑπῆρχε ἄλλωστε λόγος ἐκπατριμοῦ γι' αὐτοὺς, γιὰτὶ αὐτοὶ ἦταν ἀφεντικὰ ποὺ ζοῦσαν εἰς βάρος τῶν χριστιανῶν!

Ὁ ἐκπατρισμός ὅμως αὐτός ἐν τελευταία ἀναλύσει, ἀπέβη σωστικός γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τοῦ ἔθνους, γιὰτὶ διέχεε καὶ πατριωτισμὸ, παλληκαριά, αἰσθήματα θάρρους καὶ ἀγωνιστικότητος ἐναντίον τῶν τυράννων. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐμφάνισι τῶν Στρατιώτι, Μορντάτι, Ἑλληνοαλβανῶν, «Ἀρβανιτῶν» ἐθνικῶν εὐεργειτῶν κ.ἄ. ὅπως ἀναφέραμε

1. Ἠλ. Χρονικά, 1926. Πρόλογος.

εἰδικώτερα εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος, πὺ χωρὶς αὐτοὺς δὲν θὰ καθίστατο ἴσως δυνατὴ ἡ δημιουργία μιᾶς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Εἰδικώτερα δὲ ἢ Ἑπτάνησος ἐὰν δὲν ἐγειννίαζε μετὰ τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος καὶ ἰδίως μετὰ τῆς Ἡπείρου, θὰ παρουσίαζε ἤδη τὸ φαινόμενο τοῦ τύπου τῶν Ἑλληνοφώνων τῆς Κάτω Ἰταλίας. Περὶ τούτου ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες παρέχει ὁ ἑλληνογάλλος συγγραφεὺς Ροδοκανάκης στὸ ἔργο του «Βοναπάρτης καὶ Ἰόνιοι Νῆσοι», μετὰφρ. Νοεμῆς Ζωηροῦ πασᾶ, 1937, καθὼς καὶ ὁ Ζακύνθιος Κων. Λομβάρδος στὸ «ὑπόμνημα πρὸς συγγραφὴν Ἑπτανησιακῆς Ἱστορίας», Ζάκυνθος 1870. Στὸ τελευταῖο τοῦτο μάλιστα, θὰ ἐκτιμῆσῃ ὁ ἀντικειμενικὸς ἀναγνώστης ἰδιαίτερα καὶ τὸ βαθμὸ τῆς Ἑλληνικότητος τοῦ καθεστώτος τοῦ ἀποτελουμένου, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀπὸ τὸ ἀρχοντολόγιον. (1)

Εἰδικώτερα, κατὰ τὸν μεσαῖωνα ὁ πληθυσμὸς τῶν ἡπειῶν Παξοῖ καὶ Ἀντίπαξοι αὐξήθηκε ἀπὸ ἡπειρῶτες πρόσφυγες πὺ ἔφθασε τὶς 6—7 χιλιάδες. Ἀπὸ τέτοιους ἀποίκους δὲ ἐδημιουργήθησαν καὶ ἐτυμολογοῦνται ὅλα σχεδὸν τὰ τοπικὰ καὶ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῶν Παξῶν ὅπως: Φαναριώτικα, ἀπὸ τὸ τοπικὸ Φανάρι Θεσπρωτίας, Βελιανιτάτικα, ἐξ οὗ καὶ τὸ Βελιανίτης ἀπὸ τῆ Βέλεση Θεσπρωτίας. Οἱ Βελιανίτες τοὺς ὁποίους ὁ Σαλβατῶρ στὸ ὁμώνυμο ἔργο του τοὺς θεωρεῖ ὡς ἀλβανικῆς καταγωγῆς, διατηροῦν παράδοσι περὶ τῆς ἡπειρωτικῆς τῶν προελεύσεως. Ἐπίσης Κουρτεῖκα, Γραμματικέικα, Γιαντισάτικα, Δενδιάτικα, Στανελάτικα, Ἀρβανιτακέικα, Ζενεμπισάτικα κ.ἄ. ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα ἡπειρω-

1 Σπ. Στούπη : Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα, Βα ἔκδοσις, σελ. 42 κ.έ. μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. — Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Αὐλῶνος, στὴν Ἡπ. Ἐστία τοῦ 1957. Μάξιμος ὁ Γραϊκὸς (Τριβῶλης), στὸ Ἡπ. Μέλλον τῆς 19 - 10 - 1964. «Ἡπειρωτικὴ παρουσία στὴν Ἑπτάνησο καὶ στὸ Νησι τῆς Ἡπειρωτικῆς Προσφυγιᾶς» στὴν ἴδια ἔφημ. τῆς 25 - 2 - 1963 καὶ 29 - 5 - 1967. Ποῖοι παρέδωσαν τὴν Κέρκυρα στοὺς Ἐνετοὺς : Ἐφημ. Εἰδήσεων 24 - 3 - 1956. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο τοῦτο προκύπτει κατ' ἀναμφισβήτητο τρόπο, ὅτι τὸ καθεστῶς πὺ διεπραγματεύθη (1384) τὴν παράδοσι τῆς Κερκύρας στοὺς Ἐνετοὺς ἀπετελεῖτο ἀπὸ Φράγκους καὶ Λατίνους μόνον. Σχ. βλ. καὶ Ἱστορία Κερκύρας Ν. Μάρμορα, 1672. — Πάργιοι καὶ Παναγία τῶν Ξένων. — Οἱ Καθολικοὶ εἰς τὰς ἐνετοκρατουμένας νήσους. — Γιαννιώτικες οἰκογένειες στὴν Κέρκυρα, στὴν Ἐφημ. Εἰδήσεων Κερκύρας φυλ. 19 - 8 - 1958, 2 - 6 - 1960, 9 - 10 - 1952. — Ἐπίσης βλ. Ἰωάν. Χιώτη, Ἱστορία Ἰονίου Κράτους, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς ὑπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπιβάλει καθεστῶς πὺ δὲν ἐπέτρεπε «οὔτε ἑλληνιστὶ δοξάζειν τὸν Θεὸν» καθεστῶς πὺ διήρκεσεν ὅσον καὶ ἡ κατοχὴ τους καὶ τὸ διατήρησαν οἱ Ἐνετοὶ κατόπιν ἐπὶ αἰῶνες, παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου γραφόμενα, στηριζόμενοι μερικοὶ καὶ σὲ βιβλία πὺ ἐξεδόθησαν (1942 - 1943) κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἰταλικῆς Κατοχῆς, διὰ προπαγανδιστικοὺς Ἰταλικοὺς σκοποὺς.

τικά: Κούρτης, Γραμματικός, Ἀρβανίτης, Στανέλος, Ζενεμπίσης κ.ἄ. (1).

Προκειμένου γιὰ τοὺς Ζενεμπισαίους, κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ (Χρονογραφία Ἡλείου σελ. 85)β) προέρχονται ἀπὸ κατεστραμμένη πόλι Ζηνοβία τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια βρίσκονται κοντὰ στὸ Τεπελένι πού ὠνομάσθησαν Ζηνοβαῖοι καὶ κατὰ παραφθορὰ Ζενεμπισαῖοι. Πόσο ὁμοιογενεῖς δὲ ἦταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ πρόσφυγες μαρτυράει καὶ τὸ λογοπαίγνιο τοῦ τόπου :

«Οἱ Τομαῖοι κι' οἱ Μιχαῖοι

κι' οἱ μισοὶ Ζενεμπισαῖοι

ὅλοι μοιάζουν σὰν Ἑβραῖοι...»

Μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Χορμόβου καὶ τοῦ Γαρδικιοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (1796) χίλιοι περίπου κάτοικοι τῆς περιοχῆς των γιὰ νὰ σωθοῦν κατέφυγαν στὸ Ἐξαμῆλι πού βρίσκεται κοντὰ στὸ Βουθρωτό, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν προστατευόμενοι τῶν Ἑνετῶν.

Τὸ 1799 ὅμως, ὅταν τὸ Βουθρωτό κατεῖχετο ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ὀρδὲς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατορθώνουν αἰφνιδιαστικὰ καὶ καταλαμβάνουν τὸ Βουθρωτό, παρ' ὀλίγον δὲ νὰ συλλάβουν αἰχμάλωτο καὶ τὸν Γάλλο στρατῶν Δ)τῆ Κερκύρας στρατηγὸ Σιαμπὼ πού εἶχε πάει ἐκεῖ γιὰ ἐπιθεώρησι!

Πανικόβλητοι τότε οἱ ἐκεῖ ἐγκατεστημένοι στὸ Ἐξαμῆλι ἔλεινοὶ καὶ τρισάθλιοι κατέφυγαν οἱ περισσότεροι στὴν Κέρκυρα καὶ οἱ ὑπόλοιποι στὴν Ἰταλία. Ἐξ ἄλλου ὁ Νικ. Ἀρλιώτης ἀφηγεῖται στὸ Ἡμερολόγιό του: Τὴν 19 - 7 - 1797, πηγαίνοντας στὸ χωριὸ τοῦ Χωρεπίσκοποι Κερκύρας, εἶδε ἀπὸ τὴ θέσι Ἀλμυροῦ μέχρι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου —παραλία Κερκύρας— ὅτι ἔβριθαν ἀπὸ πρόσφυγες ἀρβανίτες. Συνητηθὴ δὲ μὲ μερικὸς μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνωμίλησε καὶ ἀναφέρει ὀνόματα, τόπο προελεύσεως καθὼς καὶ τοὺς λόγους τῆς φυγῆς τους. Συγκεκριμένως δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἱερέα Σπ. Νικολάου τοῦ ὁποίου ὁ πατέρας ὑπηρετοῦσε στὸ τάγμα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ μετὰ τοῦ Δήμου Κόλλα, οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶπαν, ὅτι ἦταν ἐπίτροποι τῆς Υ.Θ. Κουκαμιᾶς. Στὸ χωριὸ Χωροεπίσκοποι Κερκύρας δέ, ὑπάρχει ἐκκλησία τιμωμένη

1. Σαλβατὼρ Λουδ., Παξὸς καὶ Ἀντίπαξος. 1906. Μετάφρ. Α. Μητσιάλη. — Τὸ 1821 κατέφυγαν ἀπὸ τὴν Ἄρτα στὴν Κέρκυρα καὶ ἡ οἰκογένεια Ζαβιτσιάνου. Βλ. Σπ. Στούλη : Ἡ οἰκογένεια τῶν Ζαβιτσιάνων στὸν Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων φύλ. 30 - 3 - 1966. Ἐπίσης βλ. καὶ ROUQUEVILLE.

ώς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Κουκαμιᾶς (1). Σχετικῶς ὁ Ἄλ. Μαμμιόπουλος στὸ βιβλίον του «Ἡπειρος» (Ἀθῆναι 1964, σελ. 99 τόμος Βος) γράφει : «Οἱ Ἡπειρῶται συνεδέθησαν πολὺ μὲ τὰ Ἐπτάνησα καὶ μάλιστα μὲ τὴν Κέρκυρα, πού εἶναι τόσο κοντὰ μὲ τὶς ἠπειρωτικὲς ἀκτὲς.

» Τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, οἱ κατατρεγμοί, τὸ ξεκλήρισμα τῶν πόλεων (Πάργα) καὶ τῶν χωριῶν, οἱ ἔνδοξοι ἀγῶνες μὲ τὸ ἄδοξο τέλος τους (Σουλιῶτες) ὠδήγησαν πολλοὺς Ἡπειρῶτες στὰ Ἐπτάνησα, ὅπως ἡ ταραγμένη θάλασσα ξερνάει τοὺς ναυαγοὺς σὲ νηοὶ ἀσφαλισμένο.

» Τοπωνυμίες καὶ ὀνόματα οἰκογενειακὰ πλημμυρίζουν τὰ Ἐπτάνησα ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ἕως τὴν Κέρκυρα, μνημεῖο αὐτῆς τῆς προσχώσεως, πού ἔγινε μὲ λεβέντικο στεριανὸ ἠπειρωτικὸ αἷμα στὸ διάστημα τῶν αἰώνων. Καὶ ἦταν τὰ καλύτερα τέκνα της, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ἐπιλογή, πού τ' ἀδύνατα καταστρέφονται καὶ τὰ ζωντανὰ καὶ ἄξια κερδίζουν τὴν ἐπιβίωσίν τους.

» Μὰ αὐτὴ ἡ ἠπειρωτικὴ αἰμορραγία πού ἔγινε στὸ διάστημα τῶν αἰώνων, ἂν ἀδυνάτισε τὴν Ἡπειρὸν σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομία τῆς ἱστορίας, ὠφέλησε τὰ Ἐπτάνησα καὶ μάλιστα τὴν Κέρκυρα, πού τὴν ἐγλύτωσε ἀπὸ τὸν βέβαιον ἐκλατινισμό της. Καὶ εἶναι παραστατικὴ ἡ ἔκθεσις τοῦ πρώτου Νομάρχου Κερκύρας Ν. Μαυροκορδάτου πρὸς τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἐταιρεία γιὰ τοὺς κινδύνους ἀπὸ τὴ λατινικὴ προπαγάνδα καὶ τὴν ἀνάγκη ἰδρύσεως ἐκεῖ Ἀρσακείου πρὸς ἀντιπερισπασμό.

» Πλήθος Χειμαρριωτῶν καὶ Παργίων καὶ Ἀρτινῶν ἐγκατεστάθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, μὰ καὶ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ περασμένου αἰῶνος ἡ ἐξέλιξις τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων καὶ τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Αὐστροουγγαρία ὠδήγησε ἐκεῖ Ἡπειρώτας ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἡλείου, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ἐκεῖ ἀξιόλογη ἠπειρωτικὴ παροικία πού ἐπεβλήθη μὲ τὴν ἀξία της στὴν κερκυραϊκὴ κοινωνία μὲ τοὺς μεγαλεμπόρους της, τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς δικηγόρους καὶ ἀκόμα καὶ τοὺς δημάρχους της (Κόλλας).

» Χειμαρριώτικη εἶναι ἡ οἰκογένεια τοῦ Θεοτόκη καὶ Παργινῆ τοῦ

1. Ἐφημ. Κερκυραϊκὰ Νέα τῆς 22 - 9 - 1952, τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Νικ. Ἀρλιώτη. — Σχ. καὶ τὰ κερκυραϊκὰ οἰκογενειακὰ Γαρδικιώτης Πρίφτης, Χορμοβίτης, Κόλλας, κ.ἄ. Βλ. καὶ δημοσίευσμά μας στὴν Ἐφημ. «Εἰδήσεων» Κερκύρας : «Κερκυραῖοι... Χορμοβίται» φυλ. 6-12-1952. — Τρυφ. Εὐαγγελίδου : Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ. Ἀθῆναι 1892, σελ. 93—142. Περὶ τῆς Ι. Μονῆς Κουκαμιᾶς, βλ. περισσότερα στὸν Βο τόμο «Ἡπειρος» τοῦ Α. Μαμμοπούλου.

Δεσύλλα καὶ ὡς τὰ σήμερα βλέπει κανεὶς τὶς ἐπιγραφὰς τῶν καταστημάτων τῶν κερκυραίων ἐμπόρων μὲ τὰ ὀνόματα Δελβινιώτης, Ζαγορίτης, κλπ.

» Ἐμείνα κατάπληκτος τὸν Ἰούλιο τοῦ 1963, χαζεύοντας στὰ κερκυραϊκὰ καντούνια ἀπὸ τὴν αὐτοψία τῆς ἠπειρωτικῆς αὐτῆς προοχώσεως.

» Ἡ Κέρκυρα δὲν ἦταν μόνον τόπος καταφυγῆς τῶν Ἠπειρωτῶν μὰ καὶ σπουδαῖο ἀγοραστικὸ ἐμπορικὸ κέντρο γιὰ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τῆς ἠπειρωτικῆς ἐνδοχώρας, ἀκόμα καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς μουσουλμάνους.

» Τὰ ἐπιστημονικὰ της φῶτα (ἰατροὶ κλπ.) ἐξ ἄλλου ἀπαγγέλιζαν κι' αὐτοὺς τοὺς μουσουλμάνους ὡς τὴ Σκόδρα. Τέλος καὶ σὰ θρησκευτικὸ κέντρο (Ἅγιος Σπυρίδων) ἀκτινοβολοῦσε αἴγλη σὲ χριστιανούς καὶ μουσουλμάνους...».

Ἄλλὰ τὰ αἷτια τοῦ ἐκπατρισμοῦ, ἡ ἔκτασις τους μὲ τὶς σχετικὲς ἐπιπτώσεις, καταστροφικὲς καὶ εὐεργετικὲς, εἶναι ἓνα τεράστιο θέμα πὺν κρῆζει εὐρύτερης ἀναπτύξεως. Εἶναι ἓνα θέμα ἀπέραντο καὶ σπουδαιότατο, ὄχι μόνον Ἠπειρωτικοῦ ἀλλὰ γενικώτερα ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος, πὺν ἀναμένει τὴν ἔρευνα. Εἰδικώτερα, μόνον ἀπὸ τὶς παντὸς εἴδους πιέσεις καὶ καταδιώξεις πὺν ἄρχισαν μετὰ τὴ δημιουργία τοῦ λεγομένου Ἠπειρωτικοῦ ζητήματος, ἐξ ἀφορμῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου (1878) πὺν ἀνεκγνώριζε ἐδαφικὰ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ἠπείρου, μέχρι τοῦ ἔτους 1900, ὑπολογίζεται, ὅτι περισσότεροι ἀπὸ 60 χιλιάδες Ἠπειρωτῆς ἐξεπατρίσθησαν (βλ. καὶ Πωγωνησιακά μας 117-129).

Ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς ἐπὶ αἰῶνας ὑπέφερε ἡ Ἠπειρος καὶ πολλὰς φορὰς καὶ ἡ Ἑλλάς πὺν τοὺς γινώριζε ὡς μισθοφόρους τῶν τουρκῶν, ἐπιδρομεῖς καὶ πειρατὰς. Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια δὲ φθάνουν μέχρι σήμερα οἱ μακρυνοὶ ἀντίλαλοι τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης ἐποχῆς μὲ τοὺς βίαιους ἐξισλαμισμούς, τὶς φοβερὰς σφαγὰς κλπ. (1).

1. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Πικέρνι Χειμάρρας, ἀφοῦ ἀντέστησαν ἐπὶ μία ἐβδομάδα στὶς ληστρικὲς ἐπιθέσεις τουρκαλβανῶν καὶ σκότωσαν τριάντα ἀπ' αὐτούς, στὸ τέλος ἀναγκάστηκαν νὰ ἐκπατριστοῦν καὶ κατέφυγαν στὴ νησίδα Ὀθωνοὶ τῆς Κερκύρας πὺν βρίσκεται ἀπέναντι σχεδὸν ἀπὸ τὴ Χειμάρρα. Ἀπ' ἐκεῖ, λίγοι ἐγκατεστάθησαν στὸ βορεινὸ τμήμα τῆς Κερκύρας καὶ οἱ ἄλλοι μετηνάστευσαν στὴν Ἰταλία, στὴν ἐπαρχία Ἀμπρουζία ὅπου συνέστησαν συνοικισμό μὲ τὸ ὄνομα Μπαντέστα. Πιεζόμενοι ὅμως νὰ γίνουν καθολικοὶ καὶ νοσταλγοῦντες τὴν Ἑλλάδα, ἀργότερα (1881) μετηνάστευσαν στὴν Πελοπόννησο μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐγκατεστάθησαν στὸν Δῆμο Βουπρασίων, ὅπου τοὺς ἐχορηγήθησαν ἐθνικὲς γαῖες.

Ἡ ἐν λόγῳ τυραννία τέλος ἐσφυρηλάτησε τὴ συναδέλφωσι καὶ τὸ κοινὸ μῖσος τῶν χριστιανῶν ἐλλήνων, ἀλβανῶν καὶ βλάχων, τοὺς

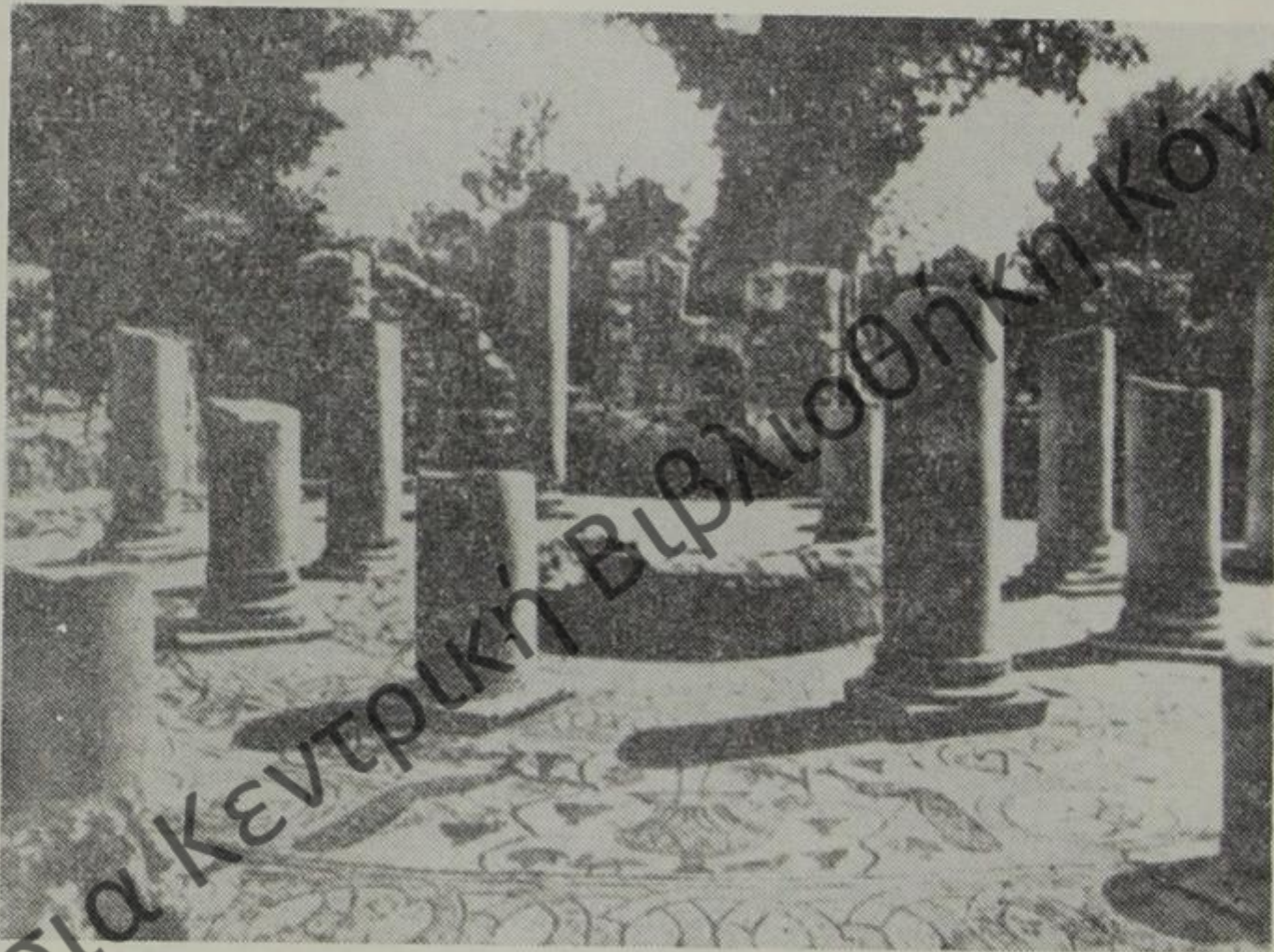
Partie de chasse

Ἕλληνες, Βλάχοι, Ἀλβανοὶ ὅλοι μαζί ἀδελφωμένοι. Ἀκόμη μιὰ ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ Χριστιανῶν πρὶν εἰσχωρήσει ἡ ξένη προπαγάνδα

ἔκαμε νὰ γίνουν ἕνας κόσμος ἐναντίον τῶν ἀλλοθρήσκων καὶ τοὺς χωρῖσε πέρα γιὰ πέρα, σὲ τουρκαλβανοὺς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ σὲ ἑλληνοχριστιανοὺς ἀπὸ τὴν ἄλλη, μέχρις οὔτου ξενικὲς προπαγάνδες παρέ-

συραν μερικούς πρὸς ἄλλες κατευθύνσεις μετὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἢ ὁποία δυσαρέστησε πολλούς.

«Ὅμως, ἐφ' ὅσον θὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνηθοῦν αἱ σχέσεις τῶν δύο λαῶν, γράφει ὁ Σερ. Γυαλίστρας, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνατρέξη κανεὶς οὔτε εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας, ἀλλ' οὔτε εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἰταλικῶν καὶ Αὐστροουγγρικῶν ἀντιζηλιῶν.

Μερικὴ ἄποψις ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο Θέατρο Βουθρωτοῦ

» Ἀνατρέχοντες εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τούτων, ἀγόμεθα εἰς τὸ ἀναμφισβήτητον συμπέρασμα, ὅτι οἱ δύο οὔτοι λαοὶ γείτονες, εἶναι πράγματι ἀδελφοὶ ἐξ αἵματος. Ἀμφότεροι ἀποτελοῦν τοὺς ἀρχαιοτέρους καὶ γνησιωτέρους κατοίκους τῶν Βαλκανίων» (1).

1. Σεργ. Γυαλίστρα: Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βόρειοι γείτονές του, Ἀθῆναι 1945.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 25ον

Στρατιῶται, οἱ δημιουργοὶ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Εὐρώπης. Ὁ ἀποφασιστικὸς τῶν ρόλων στὴν ἐθνική μας ἐπιβίωσι καὶ ἀποκατάστασι. Στρατιῶται, Σπαῆδες εἰδικώτερα.

Γιὰ τὴν ἐν γένει ζωὴ καὶ δράσι τῶν Στρατιωτῶν ὑπάρχει βιβλιογραφία κυρίως ξένη, ἀλλὰ μὲ τόσα κενά, ὥστε θὰ μπορούσαν νὰ γραφοῦν ἀκόμα πολλὰ καὶ μάλιστα ἀπὸ Ἡπειρωτικῆς σκοπιᾶς καὶ γενικώτερα Ἑλληνικῆς. Πρόκειται γιὰ ἓνα τεράστιο ἐθνικὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ἐδόθη ἡ προσοχὴ πού τοῦ ἀξίζει καὶ τὸ ὁποῖο ἐμεῖς ἀπλῶς σκιαγραφοῦμε γιὰ νὰ καταδείξωμε τὴ σοβαρότητά του.

Κατὰ τὸν Ἰταλὸ καθηγητὴ Ἄγγελο Κοτάρντο πού διδάσκει προαιρετικὰ, νεοελληνικὰ στὸ Γυμνάσιον τῆς Ἰταλικῆς πόλεως Μαρτάνο, ὑπάρχουν κείμενα πού ἀναφέρουν, πῶς στὸν 14ον αἰῶνα σχεδὸν ὅλοκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς Καλαβρίας ἀπὸ τὸ Σκυλάτσε ἕως τὸ Ρήγιο καὶ τὸ Σαλέντο, ἀπὸ τὴ γραμμὴ Μπρίντζι - Τάραντα μέχρι τὸ ἀκρωτήρι τῆς Λεύκας μιλοῦσε ἑλληνικά (1). Ἀπὸ μελέτη δὲ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πίζας BENITO SPANO καὶ τοὺς χάρτες πού δημοσιεύονται στὸ βιβλίο A TRIP TO ITALY τοῦ Ἰταλικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ καὶ ἀνεδοημοσιεύθησαν στὸ ὑπ' ἀριθ. 7 ἐνημερωτικὸ Δελτίο τοῦ Συνδέσμου Φίλων Ἑλληνοφώνων Ἐξωτερικοῦ Ἀθηνῶν προκύπτει, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1412 μ.Χ. ὑπῆρχαν περὶ τὶς 11 χιλιάδες ἑλλήνων σὲ διάφορα μέρη τῆς Νοτίου Ἰταλίας.

Τόσον αὐτοὶ ὅσον καὶ οἱ μεταγενέστεροι πού κατέφυγαν στὴν Ἰταλία εἶναι στὸ σύνολό τους Ἡπειρωτικῆς προελεύσεως. Τοῦτο δὲ εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας καὶ ἐν πολλοῖς αὐτονόητο. Ἡ Ἡπειρος κυρίως γειτνιάζει μετὰ τῆς Κάτω Ἰτα-

1. Σχ. βλ. καὶ Σπ. Στούπη: Ἑλληνόφωνοι καὶ Ἀλβανόφωνοι Κάτω Ἰταλίας καὶ Νεοελληνικὴ γλῶσσα στὴν ἐφημ. Ἡπειρ. Μέλλον Ἀθηνῶν (30-11-73) καθὼς καὶ τὰ Ἐνημερωτικὰ Δελτία τοῦ Συλλόγου Φίλων Ἑλληνοφώνων Ἐξωτερικοῦ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1973 μέχρι καὶ τοῦ Μαρτίου 1974. Ἡ ἐν λόγω ὀργάνωσις συνεστήθη πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς ἐνισχύσεως καὶ διατηρήσεως τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς στὴν Κάτω Ἰταλία διὰ λόγους ἱστορικοῦς καὶ γλωσσικοῦς. —Τὸ ὄνομα Κοτάρντο, Ἡπειρωτικῆς προελεύσεως ἀπαντᾶται στὴν Κέρκυρα, ὅπου καὶ ὁμώνυμος ὁδὸς εὐεργέτου τῆς ἐν λόγω πόλεως.

λίας καὶ τῶν Ἴονίων Νήσων ποὺ ἐπὶ αἰῶνες ἀποτελοῦσαν ἐνετικὲς κτήσεις. Μιὰ ἀλυσίδα δὲ ἐνετικῶν βάσεων κατὰ μῆκος τῶν Ἠπειρωτικῶν ἀκτῶν, ὅπως τῆς Αὐλῶνος, Σοποτοῦ, Πανόρμου, Βουθρωτοῦ, Πάργης, Πρεβέζης, Βόνιτσας κλπ. διηυκόλυνε τὴ διαφυγὴ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἠλείρου πρὸς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατόπιν μὲ ἐνετικὴ προστασία τὴ μετάβασιν εἰς τὴν Ἰταλία ἢ ἄλλου. Ἦταν μάλιστα ἀπηγορευμένη, βάσει ἐνετοτουρκικῆς συνθήκης, ἡ ἀνέγερσις ὀχυρωμάτων εἰς τὴν τουρκικὴν παραλία τοῦ πορθμοῦ Ἠλείρου - Κερκύρας καθὼς καὶ ἡ διέλευσις τουρκικῶν πολεμικῶν σκαφῶν. Καθεστῶς ποὺ κατήργησαν (1798) οἱ Γάλλοι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κερκύρας ἀπὸ αὐτοὺς καὶ εἶχε κατόπιν ὡς συνέπεια τὴν καταστροφὴν ἐκ μέρους στολίσκου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τῶν χωρίων Ἀγ. Βασιλείου, Κηπαροῦ, Λουκόβου κ.ἄ. κοντὰ εἰς τὴν Ἀγ. Σαράντα, τὴν ὥρα ἀκριβῶς —μεσάνυχτα— ποὺ ἐώρταζον τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ (1).

Τὸν ὄρο τῆς μὴ διελεύσεως πολεμικῶν σκαφῶν διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Κερκύρας, ἐφήρμοσε κατόπιν κατὰ τὴ διάρκειαν (1822) τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὸ Ἴόνιον Βράτος ἐπὶ ἀρμοστείας τοῦ μισέλληνος Μαίτλαντ, ἀλλὰ μόνον προκειμένου περὶ ἑλληνικῶν πλοίων! Ἄρχιζε δὲ ἡ ἀπαγόρευσις ἀπὸ τῆς Ἠπειρωτικῆς νησίδος Μοῦρτος, θεωρουμένης ὡς Ἴονικῆς κτήσεως ἀπὸ Νότου, μέχρι καὶ τῆς Κασσώπης πρὸς Βορρᾶν (βλ. Σπ. Τρικούπη, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Λονδίνον ΑΨΕΠ Δ' σελ. 220 Βος).

Οἱ Ἐνετοὶ οὐκ μόνον ἐδέχοντο εὐχαρίστως τοὺς προερχομένους

1. «Τὸ χωριὸν Λούκοβο, βρίσκεται κοντὰ εἰς τὰς ἀκτῆς τοῦ Ἴονίου Πελάγους. Οἱ κάτοικοί του εἶναι ἄγαιοι ἀπὸ τὴν Δημόκορη τοῦ Πωγωνίου ποὺ ἐκατοίκησαν ἐδῶ τὸ 1565. Στὰ Ν.Α. τοῦ Λουκόβου, ὑπάρχουν τὰ εἰρησπαστικὰ Ὀκνα καὶ Δόκνα καλούμενα, τῆς ὁποίας ἡ ἀγορὰ ἦταν ἐκτεταμένη. Ἐδῶ ἦλθε ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἀπ' ἐδῶ κατήγετο καὶ ὁ Ἀγ. Νήφων. —Στὸ Γυναικωνίτη μιᾶς ἐκκλησίας εἰς τὸ ἀνατολικὸν τοῦ χωριοῦ βρέθηκε ἡ ἐπιγραφή: ΠΑΤΕΡΙΝΟΣ ΧΑΙΡΕ. Ἡ ἐν λόγῳ ἐκκλησία ἦταν ναὸς ἑλληνικὸς ποὺ μετεβλήθη εἰς χριστιανικὴν καὶ ἡ ἐπιγραφή ἦταν ἐπιτάφιος. Αὐτὴ τὴν πλάκα ἀργότερα οἱ ἀμαθεῖς κάτοικοι μετεχειρίσθησαν γιὰ τὸ στρώσιμο τῆς ἐκκλησίας. Σχετικῶς, ἔγραψε ὁ Πᾶνος Πετρίδης εἰς διάφορα περιοδικὰ. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ περιηγεῖτο τις ἅπασαν τὴν Χαονίαν καὶ ἰδίᾳ τὰ μέρη τὰ ἔχοντα ἀρχαιολογικὰ ὅπως τὰ χωρία τοῦ Κουρβελεσίου καὶ Βερατίου καὶ τὰς ἱερὰς μονὰς τῆς Ἀρδενούσης, Κόδρας καὶ Κουκαμιᾶς εἰς τὴν ὁποία ὑπάρχει ἐπὶ τινος βράχου ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: ΑΤΕΡΜΩΝ. Ἐγγὺς τῆς Μονῆς ταύτης ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα εἰρησπαστικὰ πρὸς τὴν θάλασσαν τὰ ὁποία καὶ τινες, ὡς λέγεται, περιηγηταὶ ἐθαύμασαν».

Σ.Σ. Τίς ἀνωτέρω σημειώσεις ἀντιγράψαμε ἀπὸ μεμονωμένον φύλλον, σελ. 83, 84, ἀγνώστου εἰς μᾶς βιβλίου ποὺ ἀνεύραμε εἰς τὴν καταστραφεῖσα Κοινοτικὴ Βιβλιοθήκη Βησοῦνης Πωγωνίου.

ἀπὸ τὰ τουρκοκρατούμενα μέρη χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσκαλοῦσαν πολλές φορές ἐπισημως μὲ προκηρύξεις, ὅχι βέβαια ἀπὸ ἀνθρωπιστικοὺς λόγους ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τους. Ἐχρειάζονταν στρα-

* Ἄλλο ἓνα δείγμα τῆς ἑλληνικότητος τῆς Βορείου Ἠπείρου. Μαρμάρινη στήλη τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος μὲ ἀναπαράστασι ἀρχαίου Ἑλλήνου πολεμιστοῦ, φέρουσα ἀνάγλυφο ἐπιγραφὴν εἰς τὴν ἑλληνικῇ γράμματα εἰς τὴν Σελενίτσα.

τό, δούλους κλπ. (Σχ. βλ. ἄνωτ. κεφ. 16ον). Ἐξ ἄλλου, ὅταν ἀναλογισθῇ κανεῖς, κάτω ἀπὸ ποιῆς συνθήκες καὶ μὲ τὶ εἶδους μεταφορικὰ μέσα ἦταν δυνατὴ μεγάλη μετακίνησις προσώπων καὶ μάλιστα γυναι-

κοπαίδων ἀπὸ τόπο σὲ τόπο κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἑλληνοαλβανικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἰταλίας, θὰ καταλήξῃ στὸ συμπέρασμα, πὼς μόνον ἀπὸ τὴν Αἰτωλοακαρνανία, Ἠπειρο καὶ Ἀλβανία ἦταν εὐκόλη μεγάλη μετανάστευσι.

Γενικώτερα, μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησι, πολλοὶ Ἕλληνες κατέφυγαν στὴ Δύσι ἀπὸ τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, Κων)πολι κλπ. κατὰ κύματα καὶ ὄχι μὲ κανονικὴ ροή, ἀνεπαίσθητα στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 14ου αἰῶνος, ὕστερα ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀπειλητικὰς κινήσεις ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως καὶ ἐπιταχύνθηκε σημαντικὰ πρὶν ἀπὸ τὴν Ἄλωσι (1453). Νέα δὲ κύματα φυγάδων πῆραν τὸ δρόμο πρὸς τὴ Δύσι μετὰ τὴν κατάρρευσι τῆς ἐπαναστάσεως Καστριώτη (1467), τὴν κατάληψι τῆς Κύπρου (1571), τῆς Κρήτης (1689) κ.ά. ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Σχετικῶς ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Α. Βακαλόπουλος, παρατηρεῖ : «Ἐχομε κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν τὸ φαινόμενον τῆς φυγῆς καὶ τῆς διασπορᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ πέρασε ἀπὸ δύο φάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι τὴ ἀποχώρησις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν πρὸς ἀσφαλεστέρους τόπους τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ οἱ μετακινήσεις τῶν πληθυσμῶν τῶν νησιῶν ἐξ αἰτίας τῆς πειρατίας. Ἡ δευτέρα φάσις συνίσταται σὲ μιὰ παλινδρομικὴ κίνησι τῶν πληθυσμῶν πρὸς τὰς πεδιάδες καὶ τὰ ἐμπορικὰ κέντρα, στὴ μετανάστευσι πρὸς τὴν κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ στὴν ἐμπορικὴ κίνησι πρὸς τὸ Ἰόνιο καὶ στὸ Αἰγαῖο, σ' ἓνα σύνολο δηλαδὴ μετακινήσεων ποὺ ἐτόνωσαν τὰ ἐμπορικὰ κέντρα καὶ συνέτειναν στὴ δημιουργία τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξεως» (1).

Εἰδικώτερα, οἱ παροικίαι ποὺ σχηματίστηκαν στὴ Δύσι, περιελάμβαναν λογίους καὶ διπλωμάτες, τυπογράφους, ἐμπόρους, βιοτέχνες καὶ καλλιτέχνες, ἱερεῖς καὶ ἐργάτες, στρατιῶτες καὶ ναῦτες ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὶς ἔνοπλες δυνάμεις τῶν Δυτικῶν. Καίτοι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ἀγρότες στὸν τόπο τους, ἐν τούτοις, κανένας σχεδὸν ἀπὸ τοὺς φυγάδες δὲν ἐστράφη στὴ γεωργία, ἀλλὰ κυρίως στὶς τέχνες καὶ στὸ ἐμπόριο, γιατί δὲν εἶχαν κεφάλαια νὰ ἀγοράσουν γῆ. Κατὰ τὸν Κ. Φαλτάιτς δέ, «ὁ Ἠπειρωτικὸς τεκτονισμὸς, κυριολεκτικῶς εἰπεῖν ὁ Ἠπειρωτικὸς μαστορισμὸς, καλύπτει, ὄχι μόνον τὴ Βαλκανικὴν, ἀλλὰ ἀπλώνεται σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Εὐρώπη, ὅπου πλούσιαι δρῶσαι ἑλληνικαὶ πα-

1. Α. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμος Βος.

ροικίαι ὑπάρχουν, ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τοὺς πρώτους τεχνίτες Ἡπειρώτες τῆς ξενητειᾶς» (1).

Οἱ Στρατιῶται ὅμως τότε, ὡς μισθοφόροι τῶν Δυτικῶν, ἦταν λίγοι καὶ ἀνοργάνωτοι καὶ γι' αὐτὸ ἀνυπολόγιστοι. Ἐὰν δὲ δὲν ἐμεσολαβοῦσαν (1467) ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Γεωργίου Καστριώτη ἢ Σκεντέρμπεη, ὅποτε κατέφυγαν πλήθη σκληροτραχήλων ὀργανωμένων κατὰ φάρες πολεμιστῶν στὴ Δύσι, γνωστῶν ὡς Στραθιωτῶν, Ἀρβανιτῶν κ.ἄ. οἱ ὁποῖοι ἐνετάχθησαν ἐκεῖ ὡς μισθοφόροι, ἴσως δὲν θὰ ἐπετύγχαναν ὅσα κατώρθωσαν.

Χωρὶς τὴν παρουσία τῶν ἐν λόγῳ «στραθιωτῶν» ποὺ ἀποτελοῦσαν κατὰ κάποιον βαθμὸ τὴν ἐκτελεστικὴ δύναμι τῶν φυγάδων, δὲν θὰ ἦταν ἴσως δυνατὴ ἡ συγκρότησι τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἀπὸ τῆν ἄποψι τῆς συμβολῆς τους στὴ διατήρησι τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως καὶ στὴν τελικὴ δημιουργία ἐνὸς πολιτικὰ ἀνεξαρτήτου ἔθνους, ὅπως : ἡ Βενετία καὶ ἡ δορυφόρος τῆς Πάδουα, ἡ Νεάπολις, ἡ Ἀγκώνα στὴν Ἰταλία. Τὸ Τολέδο στὴν Ἰσπανία, ἡ Λυὼν καὶ ἴσως τὸ Παρίσι στὴ Γαλλία. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς δὲ τοῦ 15ου μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα περίπου, ὅποτε ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τῶν νεωτέρων καροίκιων : Τεργέστης, Λονδίνου, Λιβόρνου καὶ τῆς Βουδαπέστης, ἔπαιξε ὁ ἀείμνηστος Σπ. Λάμπρου ἀντέγραψε στὸ νεκροταφεῖον τῆς Πέστης πολλὰ ὀνόματα Ἡπειρωτῶν ἐμπόρων, Βιέννης, Ὁδησσῶ κλπ. Ἀκόμα καὶ ἡ περίφημος Κοινότης Καλκούτας Ἰνδιῶν εἶχε ἰδρυθῆ ἀπὸ τὸν ἔμπορο Ἡπειρώτη Πανταζῆ (2).

Πενῆντα χρόνια μετὰ τὸ κοσμοϊστορικὸ γεγονός τῆς καταρρέσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐπέτρεπαν στὴν πραγματικότητά τους τὸ χτίσιμο ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ χιλιάδες προσφύγων ἑλλήνων.

Ἐλφοῦ ἀκόμα καὶ σήμερα, γράφει ὁ Σάθας, τὰ καθολικὰ κράτη τόσο δὲν ἐπιτρέπουν (1855) τὴν θεμελίωσιν ἑτεροδόξου ἐκκλησίας, πολὺ δυσκολώτερον θὰ ἐχορήγουν ἄνευ σπουδαίας πιέσεως τὸ προνόμιον τοῦτο εἰς ἑλληνας φυγάδας εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν.

1. Κ. Γιαννακοπούλου, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Βυζαντινῆς ἱστορίας: Οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, στὸ «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 22-8-1971. — Κ. Φαλατῆς: «Οἱ πλανόδιοι τεχνίται Ἡπειρώται καὶ ἡ ἐθνικὴ μας ὑπόθεσις», Ἀθῆναι, 1928.

2. Ἑλληνικὴ Νομαρχία (ἀνωνόμου) 1806, σελ. 198. — Ἡλία Τανταλίδη: Ἰνδικὴ Ἀλληλογραφία, 1852, σελ. ΙΑ'. — Νικολ. Πατοέλη: Λαογραφικὰ Δελτινακίου, Ἀνάτυπον Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας, 1971.

» Αί ἀνά πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως τὴν Ἰταλίαν ἰδρυθεῖσαι Ἑλληνικαὶ Κοινότητες μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῶν κέντρων εἶναι ἀδιαφιλονίκητον ἔργον τῶν Στρατιωτῶν. Αἱ ἐπὶ πενήκοντα ἔτη προσπάθειαι τῶν ἡμετέρων, τονίζει, πρὸς ἀπόκτησιν ἰδίας ἐκκλησίας ἐν Βενετία, ἐναυάγησαν πρὸ τῆς φανατικῆς πεισμονῆς τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα. Τὰ πράγματα ὅμως ἥλλαξαν, ὅταν πρὸ τοῦ φοβεροῦ Συμβουλίου ἐπαρουσιάσθη νέος συνήγορος τῶν ἐλληνικῶν δικαιωμάτων, οἱ Ἑλληνες Στρατιῶται. Τότε, τὴν 4 - 10 - 1511 κατηργήθησαν τὰ κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας παλαιὰ δόγματα καὶ ἐπετράπη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Γένος νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πατρωνος καὶ Ὁδηγοῦ τῶν Στρατιωτῶν Ἀγ. Γεωργίου ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν».

Ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα δὲ εἶναι ἡ ἀναφορά ποὺ ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν Στρατιωτῶν πρὸς τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα: «Ἡμεῖς, λέγει μεταξὺ ἄλλων ἡ ἀναφορά, ἐλθόντες εἰς τὴν χώραν ταύτην ὡς πολεμισταὶ καὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ ἐνδόξου Κράτους σας καὶ φέροντες οἱ περισσότεροι γυναῖκες καὶ τέκνα μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ζήσωμεν μεθ' ὑμῶν καὶ ἀποθάνωμεν ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐξοχοτήτων σας, στερούμεθα ἐκκλησίας ἐνθα συνερχόμενοι νὰ προσφέρωμεν τὴν ὀφειλομένην λατρείαν εἰς τὸν Δεσπότην Θεόν μας καὶ ἀκούωμεν τὴν Θεῖαν λειτουργίαν Ἑλληνικῶ τρόπῳ. Καθότι ἡ χορηγηθεῖσα εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἅγια τράπεζα ἐντὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Βλασίου, εἶναι στενὴ καὶ ἀνεπαρκής. Ἀναμιγνύονται δὲ ἐκεῖ διάφορα γένη, γλῶσσαι, φωναὶ καὶ ἱερουργίαι Ἑλληνικαὶ καὶ Λατινικαὶ ἐπιφέρουσαι σύγχυσιν ὑπερβαίνουσαν τῶν Βαβυλωνίων. Ὅθεν οὔτε οἱ Λατίνοι ἐννοοῦσιν ἡμᾶς, οὔτε ἡμεῖς αὐτοὺς, οὔτε αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐννοεῖ τὰς δεήσεις λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης συγχύσεως καὶ ἀναστατώσεως. Σᾶς ἰκετεύομεν γονυκλινῶς ὅπως μᾶς χορηγηθῇ ἡ ἄδεια πρὸς ἀγορὰν γηπέδου δι' ἐξόδων μας ἐνταῦθα, ὅπως ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομήσωμεν ἐκκλησίαν εἰς δόξαν Θεοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. (1)

1. Ὁ Ἅγ. Γεώργιος ὡς κατ' ἐξοχὴν προστάτης τοῦ Βυζαντ. στρατοῦ, παρουσιάζεται ἀπὸ τῆς 12ης καὶ 13ης ἑκατονταετ. φερόμενος ὡς ἔμβλημα στίς σημαῖες τοῦ στρατοῦ, ἀντικαταστήσας τοὺς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προστάτας τοῦ στρατηλάτας Ἀγ. Θεοδώρους, Ἅγ. Δημήτριον καὶ Παναγία τῶν Βλαχερνῶν. Ἀργότερα ἔγινε ὁ προστάτης τῶν Ἀρματωλῶν καὶ τῶν Κλεφτῶν ποὺ τὸν ἔφεραν στὰ φυλακτάτους καὶ τὰ φλάμπουρά τους. Ἐπίσης οἱ χριστιανοὶ σπαῆδες τῆς Ἡπείρου εἶχαν δική τους σημαία μὲ σταυρὸ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Στὸν Ἅγ. Γεώργιο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφιερώνοντο οἱ ναοὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἐν λόγῳ ἀφιέρωσις δὲ ἐγένετο ὄχι μόνο γιατί ἦταν ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὸς Ἅγιος ποὺ περικλείει τὸ ἡρωικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ καὶ γιατί ἦταν «ὁ τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερω-

»Οὕτω δὲ ζωογονούμενοι ἐκθέσωμεν τὴν ζωὴν μας ὑπὲρ τῆς ὑπηρεσίας, τιμῆς καὶ ὠφελείας τῶν αὐθεντιῶν σας, ὅχι διότι τώρα αἰσθανόμεθα ἀνανδρίαν ἢ καὶ ὀλίγην πίστην καὶ ἀγάπην πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ διότι θὰ μᾶς χορηγήσετε βεβαίαν ταφήν. (1). Τοῦτο ζητοῦμεν ὡς εἰδικὴν χάριν ἔντιμον καὶ ἱερὰν καὶ μάλιστα διὰ νὰ ἀποδειχθῇ: ὅτι δὲν μᾶς θεωρεῖτε χειρότερους ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς Ἀρμενίους, τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους καὶ Μουσουλμάνους, οἱ ὅποιοι παντοῦ ὅπου κυβερνᾶτε ἔχουν συναγωγὰς καὶ τζαμιά. Ἄλλως θὰ μάθωμεν ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἐννοεῖται νὰ μᾶς μεταχειρίζεσθε χειρότερον τῶν Τούρκων οἱ ὅποιοι καλῶς μεταχειριζόμενοι τοὺς ὑπηκόους των χριστιανούς ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐκκλησίας καὶ δημοσίας τελετάς». (2).

Στρατιῶται, Σπαῆδες εἰδικώτερα.

Κατὰ Σάθαν, ὁ σπουδαιότερος τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος τιμαριούχος ἦταν ὁ λεγόμενος Στραθιώτης ἢ Στραδιώτης πὺ δὲν ἔχει καμιὰ σχέσιν πρὸς τὸν στρατιῶτη καίτοι τὰ δύο ὀνόματα πολλὰς φορὰς συγχέονται. Παράγεται δὲ ἀπὸ τὸ σπράθα ἢ σπράδα (= ὁδός) καὶ δηλοῖ τὸν λεγόμενον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ταξειδάριον.

Ὁ στραδιώτης — σπαῆς τῶν Τούρκων — εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα γεωργήσιμον χῶρον ἀνάλογον ἐκτάσεως γῆς πρὸς τὴ συνδρομὴν πὺ χορηγοῦσε στὸ κράτος. Τὰ Βασιλικά δὲ ἀποκαλοῦν τὸ στρατιωτικὸν τιμᾶριον Στρατεία, ἐξ οὗ προφανῶς καὶ τὰ τοπωνύμια Ζακύνθου, Κερκύρας κ.ἄ. Στρατεία.

Τὰ Ἑνετικὰ ἐγγράφα, ρητῶς λένε τοὺς ἐν λόγῳ στραθιώτες πότε βλάχους ἢ ἀλβανούς καὶ ἄλλοτε ἔλληνες, πρᾶγμα πὺ ἀποδεικνύει,

τῆς καὶ συμβολικῶς στὸ πρόσωπό του ἀπεικονίζετο ἡ δύναμις τοῦ Γένους πὺ ἠγωνίζετο καὶ κατενίκα τὸ τέρας τοῦ Τούρκου καὶ ἠλευθέρωνε τὴν δέσμιαν καὶ φοβισμένην βασιλόπαιδα, τὴν Ἑλλάδα. — Ὁ Σκεντέρμπεης στὸ φρούριον τῆς Κροΐας, ὅπου εἶχε στήσει τὸ στρατόπεδό του ἔχτισε καὶ ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου πὺ σώζεται καὶ σήμερον. Τὸν Ἁγ. Γεώργιον δὲ πάντοτε ἐπεκαλεῖτο σὺς ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου μάχης ἀπὸ τῆς ὁποῖας ἐξήρχετο πάντοτε νικητής. Βλ. Σπ. Λουκάτου: Ὁ πολιτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων τῆς Βιέννης. (Ἀρχεῖον Ἰστ. Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, τόμ. 15ος, (1961) σελ. 310). — Νικ. Πατσέλη, οἱ Μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἠπειρο, Ἠπ. Ἔστια 1967. — Ἁγ. Παλακώστα: Κουβαρᾶς, Α. σελ. 18. — Σπ. Στούπη: Οἱ Ἐένοι ἐν Κερκύρα, Β' ἔκδοσις, σελ. 125 - 126. — Ὅπως εἶναι γνωστὸν καὶ ὁ ἐλ. Στρατὸς προστάτη ἔχει τὸν Ἁγιο Γεώργιον.

1. Τότε ὡς νεκροταφεῖον ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς χῶρος τῶν ἐκκλησιῶν.

2. Κ. Σάθα: Μεσαιωνικὰ Μνημεῖα, τόμος 4ος. — Ἔστια Ἀθηνῶν 1855. Ἑλληνες Στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει, Κ. Σάθα.

πὼς οἱ τιμαριοῦχοι αὐτοὶ ἦταν μίγμα ἐλλήνων καὶ ἀρβανιτοβλάχων, κατὰ Σάθα πάντοτε.

Ὅταν διώχτηκαν ὑπὸ τῶν τούρκων ἢ ἐκπατρίσθησαν γιὰ νὰ μὴ ἐξισλαμισθοῦν οἱ τιμαριοῦχοι διεσπάρησαν στὴ Δυτ. Εὐρώπη μὲ τὸ ὄνομα STRADIOTI καὶ MORDATI. Κατέχουν δὲ περιφανῆ θέσι στὰ πολεμικὰ χρονικὰ τῆς 15ης καὶ 16ης ἑκατονταετηρίδος. Ἐξ ἐπαγγέλματος - κατ' ἀνάγκην - μισθοφόροι, περιήρχοντο τὶς πόλεις ἀναζητῶντας πόλεμον στὸν ὁποῖο συγκεντρώθηκε ὅλη τους ἡ ζωὴ. Τὰ ἀντραγαθήματά τους ἔψαλλαν ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Στραθιωταὶ σὲ ποιήματα, ποὺ πολλὰ ἔχουν ἐκδοθῆ στὴν Βενετία σ' ἐλληνικὴ φυσικὰ γλῶσσα. Ἡ στρατιωτικὴ ὅμως αὐτὴ ποίησι, εἶναι πολὺ κατώτερη τῆς γνησίας ἐλληνικῆς καὶ διακρίνεται γιὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἰταλικῶν λέξεων καὶ μοιάζει πολὺ πρὸς τὰ τραγούδια ἐκεῖνα ποὺ ψάλλονται καὶ σήμερα στὴ μεσημβρινὴ Ἰταλία ἀπὸ τοὺς ἐλληνοαλβανοὺς ἀποίκους.

Δὲν ἐγκατέλειψαν ὅμως τὸν τόπο τους ἄλλοι οἱ στραθιωταί. Τὸν ἐγκατέλειψαν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐδέχθησαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν. Ἄρκετοὶ ἄλλοι ὑπέκυψαν στοὺς τούρκους καὶ ἔτσι διετήρησαν τὰ τιμάρια τους σὰν ἀμοιβὴ μᾶλλον τῆς ἐξωμοσίας τοῦ πατρίου θρησκευάματος. Οἱ στραθιωταὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ γνωστοὶ μουσουλμάνοι Σπαῆδες. Μὲ διάφορα μέσα ὅμως παρέμειναν καὶ ἄρκετοι χριστιανοὶ σπαῆδες.

Τὰ τιμάρια τῶν ἐκτουρκισθέντων, σώζουν μέχρι σήμερα τὰ ὀνόματα τῶν παλιῶν τουρκικῶν κατόχων ἐλληνοαλβανῶν, ὅπως τὰ Πελοποννησιακὰ χωριά: Κιόθου, Σκληροῦ, Δούκα, Ραφομάτη, Λαδικοῦ, Βελιμάχη, Μαυρομάτη, Γεροπέτρου, Σούλη, Πέτα, Σγουροῦ, Γολέμη, Ματαράγκα, Κομποθέκρη κ.ἄ. μερικὰ τῶν ὁποίων ἀπαντῶνται καὶ στὴν Ἠπειρο καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ μετονομασία πολλῶν καθαρῶς ἐλληνικῶν τοπωνυμίων καὶ ἐκμηδενίζεται ἡ παράδοξη θεωρία περὶ ἐκβαρβαρώσεως τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

Ἡ λέξις Σπαῆς εἶναι τουρκικῆς καταγωγῆς καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸ σιπάχ=ἵππος. Σχετικῶς καὶ Σπαηλίκια. Οἱ χριστιανοὶ σπαῆδες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ συνοδεύουν τὸν σουλτάνο στὶς ἐκστρατεῖες του μὲ ἓνα ἀριθμὸ ἀνδρῶν καὶ ἵππων.

Ὡς πρὸς τὸ ὄνομα στραθιωτῆς, ὁ λόγιος κερκυραῖος Ν. Βούλγαρης διαφωνεῖ μὲ τὸν Σάθα σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του ποὺ ἐδημοσιεύθη στὸν 20ὸ τόμο τοῦ «Παρνασσοῦ» ὑπὸ ἡμερομ. 14 - 4 - 1883. «Ἀναγνοῦς, λέγει, τὰ ὅσα ὁ κ. Σάθας φρονεῖ περὶ τοῦ ἐλλην. ὀνόματος τῶν ἐν τῇ Δυτ. Εὐρώπῃ καὶ μάλιστα ὑπὸ τὰς βενετικὰς σημαίας ὑπηρετούντων ἐλλήνων μαχητῶν, οὐδ' οὗτος Στραθιωτῆς καὶ οὐχὶ Στρατιώτης προσαγορεύει, ἔκρινα σκόπιμον νὰ παρατηρήσω ὀλίγα τινα ὡς συμβάλλοντα εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Ὅτι οἱ εἰς διάφορα κράτη καὶ δὴ

τὴν Βενετικὴν Πολιτείαν ὑπηρετήσαντες στρατιωτικῶς Ἕλληνες ιδιαίτερα σώματα ἀποτελοῦντες καὶ γνωστοὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα STRADIIOTI, STRATIOTI ἢ καὶ STRATHIOTI ἐξ ὁμοίων στρατιωτικῶν σωμάτων ὑπαρχόντων ἤδη καὶ ἐν τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Καὶ ὅτι ἐπὶ τούτοις οἱ συγκροτοῦντες αὐτὰ ἀνήκον εἰς τιμαριωτικὸν σύστημα καὶ ἀπῆλανον τιμαριωτικῶν προνομίων οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπίθανον καὶ ἴσως ὑπάρχει παρὰ τοῦ κ. Σάθα ἀρκούντως ἀποδεδειγμένον.

»Δὲν ἔχει οὕτως ὅμως ἡ ἔτυμολογία τοῦ ὀνόματος αὐτῶν καθ' ἣν παράγεται ἐκ τοῦ στράθα ἢ στράδα (= ὁδός) καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σχέσηιν πρὸς τὸ στρατιώτης. Πιστεύω μόνον, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ καὶ ἰδίως οἱ ἐνετοὶ γράφοντες ἰταλιστὶ τὸ στρατιώτη STRADIIOTTO οἱ ἀμαθεῖς τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἐξέλαβον ἴσως τοῦτο ὡς σχετιζόμενον πρὸς τὴν λ. Στράδα = ὁδός.

»Οὐδὲ προσέχω εἰς τὴν παλαιὰν ἰταλικὴν γραφὴν STRATHIOTI ἔνθα τὸ TH δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἴσον τῶν ἡμετέρων Θ, καθ' ὅσον ὡς προκύπτει ἐκ παλαιῶν ἐγγράφων, ἢ τότε ἰταλικὴ ὀρθογραφία δὲν ἦτο κανονικὴ καὶ ἀκριβής. Ὡστε τὸ TH ἐτίθητο συχνάκις ἄνευ λόγου ἀντὶ ἀπλοῦ T ἢ δύο T. Ὅτι ὅμως ἑλληνιστὶ οἱ Ἕλληνες οὗτοι στρατιῶται δὲν ἐκαλοῦντο στραθιῶται ἀλλὰ Στρατιῶται, θετικὴν καὶ ζῶσαν παρέχει τὴν ἀπόδειξιν τὸ ἐν Κερκύρα πρόσκειον, ἔνθα ἐπὶ Βενετίας συνωκίσθησαν οἱ κατὰ τὴν Ἰβνν ἑκατοντὶ ἐκ Ναυπλίου ἐνταῦθα πρόσφυγες καὶ ὅπου νῦν ζῶσιν οἱ ἀπογονοὶ αὐτῶν ἀνέκαθεν μέχρι σήμερον ὀνομαζόμενον «Στρατιῶται».

»Μαρτυρεῖ δὲ περὶ τοῦ ὀνόματος Στρατιῶται καὶ τὸ ἐν Κερκύρα δημῶδες τραγούδι:

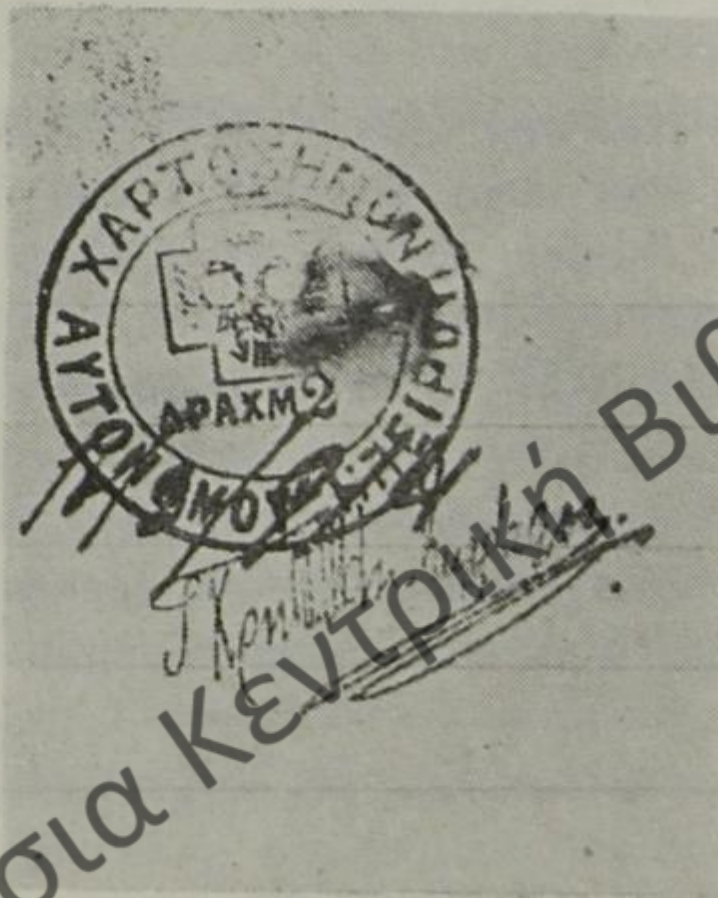
Στρατιῶτες ποὺ διαβαίνετε, στρατιῶτες ποὺ περνᾶτε

Μὴν ἴδετε τὸν γυιόκα μου, μὴν ἴδετε τὸν γυιό μου...

Περαίνων δὲ λέγων, ὅτι ἐξ ὧν εἶδα καὶ ἤκουσα, οἱ ἐν Κερκύρα συνωκισμένοι στρατιῶται καὶ τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν προνόμια μέχρι πτώσεως τῆς Βενετοκρατίας διατηρήσαντες καὶ εἰς στρατιωτικὸν σῶμα μείναντες συντεταγμένοι ὑπὸ τὸν ἴδιον ἀρχηγὸν εἴτε κυβερνήτην, κοινῶς Κυβερναδόρο ἢ Γουβερναδόρου λεγόμενον, οὐδέποτε στραθιῶται ἀλλὰ πάντοτε στρατιῶται εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἐκλήθησαν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ἐγγράφων ἐπιβεβαιουῦται, διότι καὶ διάφοροι συμβολαιογραφικαὶ πράξεις τῆς παρελθούσης ἑκατονταετίας ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Κερκύρας ὑπάρχουσι, ἐν αἷς ἀναφέρεται ὁ ἀνδρικώτατος κυβερναδόρος τῶν στρατιωτῶν.

Ὁ Κ. Μπίρης ἐπίσης, φρονεῖ ὅτι εἶναι τὸ ἑλληνικὸν στρατιώτης, καθὼς καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος. Ὁ γνωστὸς ὅμως γλωσσολόγος Γ. Ν. Χατζηδάκης, συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη τοῦ Σάθα καὶ γράφει τὰ ἐξῆς στὸν ἴδιον «Παρνασσός», «... Ὁ κ. Ν. Βούλγαρης ἀποβάλλει μὲ τὴν ἀπὸ

τοῦ ἰταλικοῦ STRADA παραγωγὴν κηρύττει δὲ ἀνύπαρκτον τὸν τύπον στραθιώτης. Ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν τοῦ στρατιώτης ἦν μόνην δυνατὴν νομίζει ὁ κ. Βούλγαρης, παρατηροῦμεν, ὅτι ἀναλογιζόμενός τις, ὅτι ἐν Κρήτῃ λέγεται στραθειὰ ἢ ὁδοιπορεία, ταξίδι καὶ ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ λέξεις ταξειδίων, ταγή, ταγίζω, ταγάρι, τά(γ)ιστρο κ.τ.λ. σώζονται καίτοι προσέλαβον γενικωτέραν σημασίαν, δὲν θά εὖρη ἀπίθανον, ὅτι καὶ τὸ στρατιώτης διεσώθη. Ἄλλὰ πάσης ἀμφιβολίας ἀνεπίδεκτον δὲν εἶναι βεβαίως εἰσέτι. Ἄλλ' ὁ ἀνύπαρκτος λεγόμενος τύπος στραθιώτης, οὔτε φανταστικὸς εἶναι, οὔτε προῆλθεν ἐκ τῆς ἀμαθείας τῶν Ἰταλῶν. (Οἱ παρετυμολογοῦντες ἐκ τοῦ STRATA ἔπλασαν STRADIIOTTO ἄλλ' οὐδαμῶς ἠδύναντο νὰ σχηματίσωσι STRATHIOTI). Ἄλλ' εἶναι ἑλληνικὸς ἐν τε τῇ Κρητικῇ γραμματείᾳ συχνὸς καὶ τώρα ἀκόμη ἐπὶ

Σφραγιστὸ χαρτόσημο τῆς
Αἰτονόμου Β. Ἠλείου με
τὴν ὑπογραφή τοῦ προέδρου τῆς
προσωρινῆς τῆς Κυβερνήσεως
Χρηστάκη Ζωγράφου

πολλῶν νήσων (Κρήτη, Θήρα κ.ά.) ἐν χρήσει. Ἐν ταῖς χώραις δηλ. ταύταις ἴσχυσεν ἀπὸ πολλοῦ ὁ φθογγολογικὸς νόμος, καθ' ὃν ἡ συλλαβὴ -τι, πρὸ φωνήεντος, ἐν τῇ κατὰ συνίζησιν ἀπαγγελίᾳ συστελλομένη γίνεται ὅχι ὅπως ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τιά, τίε, τίου, ἀλλὰ κατ' ἀφομοίωσιν πλήρη τοῦ τ πρὸς τὸ ἐκ τοῦ ι προερχόμενον υ, καθίσταται Θ. Οὕτω λέγεται σπία, σπιθῶ, φωθειά, στραθειά, στραθειώτης, φωθιές, κ.τ.λ. Ἡ διὰ τοῦ ΤΗ ἄρα παλαιὰ ἰταλικὴ γραφή τοῦ STRATHIOTI παρέχει τύπον νησιωτικὸν καὶ πρὸ παντὸς Κρητικόν, ὅπερ οὐδαμῶς θαυμαστὸν τοῖς ὅπωςδήποτε γινώσκουσι τοὺς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ποικίλας σχέσεις τῆς Κρήτης πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ὁρθῶς λοιπὸν ἔπραξεν ὁ κ. Σάθας δοῦς τὸν τύπον αὐτὸν ὅπως τὸν εὔρε». (1).

1. Παρνασσός, 20ος τόμος, Ἀθήναι 1883. — Κ. Μπίρη: Ἱστορία Ἑλλήνων Ἀρβανιτῶν κλπ. Ἀθήναι 1962. — Κ. Μέρτζου: Μικρὸς Ἑλληνομνήμων. Ἠπ. Ἔστια 1970.

Μία Ἑλληνοαλβανικὴ ἐλεγεία. Διάφορα ἐξ αὐτῆς οἰκογενειακὰ ὀνόματα. Οἱ «Ἀρβανίτες» τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἡ κατάληξις — ἄτες — ἄδες. Καταγωγὴ τῶν Καποδίστρια, Θεοτόκη, Δούσμανη, Κουντουριώτη, Κανάρη, Ἀνδρούτσου, Λ. Κατσώνη κ. ἄ.

Ὁ Κ. Μπίρης στὴν πραγματεία του «Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων Ἀρβανιτῶν», Ἀθῆναι 1960, δημοσιεύει ἀπόσπασμα μιᾶς ἐλεγείας γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς Λευκωσίας Κύπρου, τοῦ ἑλληνοαλβανοῦ Μανώλη Μπλέση γιὰ τοὺς συμπατριῶτες του, μεταφρασμένη ἀπὸ τὰ Ἰταλικά, ποὺ ἔχει ὡς ἐξῆς:

DOVE E STIGNI, E CHEL CANACKI	Ποῦ εἶναι ὁ Στίνης κι ὁ Κανάκης
MEXSA, LOPOSSI, E BARBAITI	ὁ Μέσσα, ὁ Λόπησης καὶ ὁ Μπαρμπάτης
CON ANDRUZZO DAL MUSTACCHI	μὲ τὸν Ἀνδρούτσο τὸν μουστακάτο
PETRO BUA EUM STAMATI	τὸν Πέτρο Μπούα καὶ τὸν Σταμάτη
CHIE ANDAMA COMO I GATTI	ποὺ ἀντάμα ὅπως οἱ γάτοι
AL BUSCADE, ANDAVAN STREFTI?	πηγαῖναν σφιχτοδεμένοι στὸ καρτέρι;
O STRATHIOTTI RUVEBETTI	ὦ στρατιῶτα παλληκάρι

Σχετικῶς, παρατηροῦμε, πὼς ὅλα τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα εἶναι ἑλληνοαλβανῶν στρατιωτῶν, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν φάρες ὀλόκληρες, ἀπαντῶνται δὲ καὶ σήμερον ὡς ἐπώνυμα ἢ τοπωνύμια σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος κ.ἄ.

Ἔτσι λ.χ. τὸ Μπλέσης ὑπάρχει ὡς τοπικὸ «Στοῦ Μπλέση» στὸ χ. Ἀηδονοχώρι (τ. Ὁστανίτσα) Κονίτισης Ἠπείρου, ὡς ἐπώνυμο δὲ στὸν τύπο τοῦ Μπολέτση στὴν Κέρκυρα, μὲ παράδοσι οἰκογενειακὴ περὶ Ἠπειρωτικῆς προελεύσεως.

Ἐπίσης καὶ τὸ Στίνης, ἀπὸ βλάχικο πιθανῶς παρεπώνυμο ποὺ δηλοῖ τὸ πρόβατο ποὺ ἐπιμένει νὰ ξεχωρίζη ἀπὸ τὸ κοπάδι, νὰ ξεφεύγη.

Τὸ Κανάκης — σχ. καὶ Κανακάρης — ἀπαντᾶται στὸ ἴδιο νησὶ ὡς ὄνομα συνοικισμοῦ Κανακάδες. Ἀναγκαῖα ὅμως μιά παρένθεσι σχετικὴ μὲ τὴν κατάληξι -ἄτες, -ἄδες ποὺ στὴν Κεφαλληνία μετετρέπη εἰς -ἄτα:

Κατὰ τοὺς Ν. Σάθαν, Κ. Μπίρην κ.ἄ. ἡ κατάληξις -ἄτες, -ἄδες, εἶναι ἄλβανικὴ ἀθροιστικὴ καὶ σημαίνει, ὅταν τὴ βρίσκομε σὲ ὀνόματα συνοικισμῶν, τοὺς οἰκιστὰς τῶν χωριῶν ἢ μιὰ ὀλόκληρη φάρα ἄλβανῶν.

Ἡ ρίζα δὲ τοῦ ὀνόματος εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ φυλάρχου. (1). Ἔτσι τὸ κερκυρ. Κανακάδες, σύμφωνα μὲ τὴν ἐν λόγω ἄποψιν, ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλη τῆς φάρας τοῦ ἀλβανοῦ... Κανάκη!!

Ἀλλὰ στὴν Κέρκυρα ὑπάρχουν δεκάδες ὀνόματα συνοικισμῶν μὲ κατάληξι -άτες, -άδες, ὅπως καὶ στὴν Ἡπειρο μὲ κατοίκους καθαρῶς ἑλληνορθόδοξους, ὄχι ἀλβανοφώνους, ὅπως: Ἀρμενάδες (2), Βαρυπατάδες, Γαρνάδες, Γιαννάδες, Δουκάδες, Καρουσάδες, Λιαπάδες, Μιχαλακάδες, Περατικάδες Ριγγλάδες κ.ἄ.

Παράλληλα στὴν Ἡπειρο: Βασιλάτες, Βαγγαλάτες, Βραϊλάτες (3), Γιωργουτσάτες, Δουκάτες, Δρυμάδες, Βατατάδες, Νεγράδες, Ποντικάτες, Σχωριάδες κ.ἄ. ὅλα ἀνεξαιρέτως ἑλληνικά.

Προφανῶς πρόκειται περὶ τῆς συγχίσεως τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου «ἀλβανὸς ἢ ἑλληνοαλβανὸς» ποὺ ἐπικρατοῦσε κατὰ τοὺς περασμένους αἰῶνας.

Ἐντοπίζοντες δὲ τὸ θέμα ἐπὶ τῆς Κερκύρας, παρατηροῦμε, ὅτι ἐάν οἱ σαράντα συνοικισμοὶ μὲ τὴν κατάληθι -άτες, -άδες, θεωρούμενοι ὡς ἀλβανικοί, προστεθοῦν μὲ πολυαρίθμους ἄλλους ποὺ τὰ ὀνόματά τους μετεφυτεύθησαν αὐτούσια — ἀποδεδειγμένως — ἐκ τοῦ Ἡπειρωτοαλβανικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου στὴν Κέρκυρα ὅπως: Σκριπερό (= Σκράπαρι ἀλβ.) Κρήνη, Χλωμό, Χλωμοτινά, Ἀχαράβη κ.ἄ. καθὼς καὶ ἄλλοι συνοικισμοὶ ποὺ εἶναι γνωστό, ὅτι, ἢ κατοικοῦνται ἀπὸ «ἀρβανίτες» ἀποκλειστικῶς ἢ κατὰ ἕνα ποσοστὸ μικρὸ ἢ μεγάλο ἀπὸ τέτοιους, τότε καὶ ἡ διάρθρωσις ἐν γένει τοῦ κερκυραϊκοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ φέρη ἔντονο ἀλβανόφωνο χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ὑπῆρξε.

Ἀντιθέτως μάλιστα, σοφοὶ μεσαιωνοδίφες ὅπως λ.χ. ὁ Ἰ. Ρω-

1. Βλ. καὶ Σπ. Στούπη: Πωγωνησιακὰ καὶ Βηροστανιώτικα, Β)33. — Ἀσχετῶς πρὸς ὅσα θὰ ἐκτεθοῦν περαιτέρω, ἢ τῶν κατάληθις —άτες, —άδες, ἀπαντᾶται στὴν Ἡπειρο ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἀκόμη καὶ πάντως πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ἀλβανῶν σ' αὐτὴ ὅπως προκύπτει ἀπὸ σωζόμενα χρυσόβουλα. Προφανῶς, λοιπόν, πρόκειται περὶ ἀρχαίων ἠπειρωτικῶν ὅπως λ.χ.: Ἀρκτᾶνες, Ἀθαμᾶνες, Ἀτιντᾶνες, Ἀφειδάντες, Ταλαιᾶνες κλπ. ἐλαφρῶς παρηλλαγμένων.

2. Σχ. ὄνομα ἐπισκόπου Κορώνης Ἰωακείμ Ἀρμένη, ἐξ Ἰωαννίνων κτήτωρ τοῦ Ι. Ν. τοῦ Ἀγ. Χαραλάμπους Κερκύρας, τὸν ὁποῖον παρεχώρησε στὴν Παναγία τῶν Ξένων Κερκύρας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μετόχι καὶ σήμερα.

3. Ἀπὸ τοὺς Βραϊλάτες προέρχεται καὶ ὁ φερόμενος ὡς Κερκυραῖος Πέτρος Βραΐλας Ἀρμένης. Δεινὸς χειριστὴς τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος, δημοσιογράφος, φιλόσοφος, ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐπὶ «Προστασίας», πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως καὶ μετὰ τὴν Ἑνωσι, πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος στὸ Λονδίνο κλπ. Ὁ τάφος του κατέχει τὴ μοναδικὴ καὶ πλέον τιμητικὴ θέσι στὸ Λον Νεκροταφεῖον Κερκύρας, μὰ δὲ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως φέρει τὸ ὄνομά του. Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς πολιτικῆς του σταδιοδρομίας ἀπεκαλεῖτο περιφρονητικῶς ἀπὸ

μανός, τονίζουν, ότι στην κερκυραϊκή ὑπαιθρο διετηρεῖτο καθαρωτάτη ἢ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐνῶ στήν πόλι τῆς Κερκύρας εἶχε ἐπιβληθῆ ἢ γλῶσσα τῶν κατακτητῶν.

Τὸ ἴδιον, σὲ μικρότερον ὅμως τῆς Κερκύρας βαθμῶ, παρατηρεῖται καὶ στήν Κεφαλληνία, ὅπου ἐγκατεστάθησαν «ἀρβανίτες» καὶ ὅπου ἢ τοπωνυμικὴ κατάληξις -άτες -άδες μετετράπη εἰς -άτα, ὅπως: Γριζάτα, Κομποθεκλάτα, Χαλινωτάτα, Κοσμετάτα, Φαρακλάτα, Μαζαρακάτα (1) καὶ πλῆθος παρομοίων ἄλλων. Ἐπίσης καὶ στή Ζάκυνθο, ὅπου αὐτούσια πλεῖστα ὅσα «ἀλβανικά» οἰκογενειακὰ ἢ τοπικὰ ὀνόματα, ὅπως: Κούκεσι, Μπελοῦσι, Λαγανᾶ, Ρωμήρι, Γκέρμπεσι, Μπουγιάτο, Μπόχαλι, Στράνη, κ.ἄ. χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἀλβανόφωνοι, ὅπως καὶ στήν Κέρκυρα καὶ Κεφαλληνία, ἐνῶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μάλιστα ὑπάρχουν ἀκόμα τέτοιοι!

Ἐπανερχόμενοι στὶς παρατηρήσεις μας πάνω στήν προηγουμένη ἑλληνοαλβανικὴ ἐλεγεία, προσθέτομε ὅτι: τὸ ἐπωνύμιον Μέξας εἶναι κοινὸ οἰκογενειακὸ στὸ χωριὸ Πέλεκας Κερκύρας κ.ἄ., στὸ Λάμποβο δὲ τῆς Β. Ἠπείρου ἀπαντᾶται στὸν τύπον τοῦ Μέξη, μὲ γνωστοὺς τοὺς ὁμωνύμους πρακτικοὺς χειρουργοὺς γιανοῦς του.

Ἐπίσης καὶ τὸ Μπούας κοινὸ στήν Κέρκυρα ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ. Οἱ Μπουαῖοι ἐκαυχῶντο, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸν βασιλιᾶ Πύρρο, τοῦ ὁποίου ὅπως ἔλεγαν, διατηροῦσαν καὶ τὸ οἰκόσημό του, πού παρίστανε ἓνα χέρι πού κρατοῦσε τέσσερα φίδια. Εἶχαν ἔδρα τὸ Δυρράχιο καὶ ἐξουσίαζαν τὴ Β. Ἀλβανία κ.ἄ. Φέρονται δὲ στὸν κατάλογο τῶν Κερκυραίων εὐγενῶν ἀπὸ τοῦ 1490 καὶ ἔλαβαν μέρος μὲ δικές τους δυνάμεις κατὰ τὸ 1571 στή γνωστὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. Κατέφυγαν δὲ στήν Ἐπὶ ἀνήσο μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Καστριώτη τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν σύμμαχοι στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

«Τῆς ἰδίας φάρας οἰκογενειακοὶ κλάδοι εἶναι καὶ οἱ Μπούας Σπάτας, Μερκούρη, Μουρίκη, Γρίβα, κ.ἄ. γνωστοὶ στήν Αἰτωλοακαρνανία, Ἐπὶ ἀνήσο κλπ. Στήν Παρνασσίδα δὲ οἱ Μπούα Κυριάκη, Καλποῦζοι, Ἀποστόλη κ.ἄ. ἐξ αὐτῶν δὲ προέρχεται καὶ ὁ θρυλικὸς Λάμπρο Κατσώνης.

τοὺς ἀντιπάλους του «Τοῦρκος» ἐπειδὴ ὁ πατέρας του δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὴν τουρκικὴ ὑπηκοότητα. — Συγγενὴς αὐτοῦ ἦταν ὁ δόκτωρ Ἰωάν. Βράϊλας, πρέεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐλ. Ἐρ. Σταυροῦ πού εἶχε ἀναλάβει τὸ ἔργον τῆς περιθάλψεως τῶν προσφύγων Ἠπειρωτῶν τῆς ἀποτυχούσης ἐπαναστάσεως τοῦ Λυκούρι (1878).

1. Σχ. καὶ Μαζαράκι, Μαζαρακιά Ἠπείρου. — Κ. Σάθα: Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα, Τ. Αος, 1867.

» Ὁ Μερκούρης Μπούας ἔλαβε (1510) οἰκόσημο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ ὡς ἀνδραγαθήσαντος πολεμιστοῦ καὶ στρατηγοῦ ἐν Εὐρώπῃ.

» Ἐνας κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν ἐξ Ἠπείρου Μπουαίων ἐγκατεστάθη ἐξ Ἀκαρνανίας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα εἰς τὴν Ἀγ. Εὐφημίαν Παρνασσίδος. Ὑπερθεν αὐτῆς ὑπάρχει καὶ σήμερον ἡ τοπωνυμία τῶν Μπουαίων τὰ Γούπατα (= μικρὰ κοιλάς). Αἱ γνωσταὶ αὗται οἰκογένειαι ἀπόγονοι τῶν Μπουαίων ἀριθμοῦν 500 ἄτομα διεσπαρμένα ἐν Παρνασσίδι κ. ἄ.». (1).

Ὡς πρὸς τὸν Μπαρμπάτη, ὅπως μαθαίνομαι ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Κερκύρας τοῦ Ἀν. Μάρμορα (σ. 268), ἦταν ἀρχηγὸς τῶν ἑλληνοαλβανῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ ἦλθαν στὴν Κέρκυρα, ὅπου καὶ γνωστὸ σήμερον τοπωνύμιον «Στοῦ Μπαρμπάτη», ὄνομα ποῦ φέρεται στὸν κατάλογο τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τοῦ 1772 (2).

Ἡ ἐλεγεία κάνει λόγο καὶ γιὰ «Ἀνδροῦτσο τὸν Μουστακάτο».

Οἱ Ἀνδροῦτσο ἢ Ἀνδρούτση (ὑποκ. τοῦ Ἀνδρέα), ἦταν μεγάλη Χειμαρριώτικη οἰκογένεια, ἀπόγονοι πολεμιστῶν τοῦ Καστριώτη ποῦ κατηφόρησαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο καὶ ἐγκατεστάθησαν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα (Ἀταλάντη) κ.ἄ. Ἐνῶ ἄλλοι κατέφυγαν στὴ Σικελία, Ἰταλία κ.ἄ. ὅπου ἔδρασαν καὶ διεκρίθησαν ποικιλοτρόπως. Ἔτσι τὸ 1770 συναντοῦμε στὴ Βενετία Ἀνδροῦτσο ὡς ἀρχηγὸ σώματος Χειμαρριωτῶν. Ἐπίσης ὅμοιο ὡς συν)χη στὸ Βασίλειον τῶν Δύο Σικελιῶν, μὲ τίτλον εὐγενείας καὶ ἄλλον ὡς διαπρεπῆ δικαστὴ καὶ νομοθέτη τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνεγερθῆ καὶ ἀνδριὰς στὴν πόλιν τῶν Συρακουσῶν. Γνωστὸς δὲ εἶναι καὶ ὁ Μάρκος Ἀνδροῦτσος, ταγ)χης στὴν Ἰταλία ποῦ παρητήθη ἀπὸ τὴ θάλασσαν του, μόλις ἐκηρύχθη (1864) ἡ Ἑνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ

1. Ἐφημ. Ἀθηνῶν «Καθημερινή» τῆς 3-10-1948: Τὸ οἰκόσημον τῶν Μπουαίων, τοῦ Εὐθ. Κυριάκη. Σχ. καὶ κλάδος Μπούας Γιούργας ἢ Κιούρκας. (Βλ. Τ. 6ον, σελ. 138, 162 καὶ 7ον σελ. 60 κ.ἄ. Μεσαιων. Μνημεῖα Σάθα). — Κατσώνης Λάμπρος (1752 - 1804). Διάσημος θαλασσομάχος. Διετέλεσε ἀξ)κὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἔδρασε στὸ Ἴόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον ἐπικεφαλῆς στολίσκου καταδρομικῶν ἐναντίον τῶν τουρκικῶν πλοίων κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1787 - 1792. Λόγω τῆς ἀποτυχίας του κοντὰ στὴν Ἄνδρο καὶ τό: «Σὰν σ' ἀρέσει μπαρμπα — Λάμπρο ξαναπέρασ' ἀπ' τὴν Ἄνδρο!»

2. Φάρες Μπαρμπάτη: Μπαρμπάτης Γκίνης (Μεσ. Μν. Σάθα, τ. 7ος σελ. 97 κ.ἄ.) Μπαρμπάτης Λέκκας, Μπαρμπάτης Στίνης, Μπαρμπάτης Τόντας (= Θεόδωρος), Μπαρμπάτης Γκιώνης (Βλ. Μεσ. Μν. Σάθα, τ. 8ος, σελ. 387 καὶ 7ος σελ. 97, 104 κ.ἄ.).

τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀφίχθεις σὴν Κέρκυρα ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία τῆς Κερκυραϊκῆς Ἐθνοφυλακῆς κ.ἄ. Καὶ γνωστὸς τέλος ὁ ἔθνικός μας ἥρωας Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος (1).

Σχετικῶς, ἀπὸ μιὰ ἐντοιχισμένη πλάκα σὴν ἐκκλησία Παναγία ἢ Κασωπίτρα τοῦ χωρίου Κασώπη Κερκύρας ἀντιγράψαμε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

«Τὸ μνημεῖον τόδε, Μητρὶ τῇ Ἐλισσάβει γυναικὶ ἐναρέτῳ καὶ

Τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο Πολύτσανης.

Ἐκατοντάδες σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καθὼς καὶ τεχνικὲς σχολὲς μὲ χιλιάδες μαθητὲς ἐλειτούργησαν σὴν Β. Ἠπειρο στὰ Χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ποὺ συντηροῦντο ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς κοινότητες κληροδοτήματα, Μοναστήρια καὶ Ἐκκλησίαις

ἀδελφῶ Κων)τίνῳ Ἀνδρούτῳ συζύγου αὐτῆς. Ὅς στρατηγὸς μὲν τῷ ΑΨΥΘ' ὑπὸ τὴν παρθενόπειον δημοκρατίαν, ταγ)χης δὲ ὑπὸ τοὺς ἐν Κερκύρα Γάλλους, διαπρέψας τὰ πολεμικὰ καὶ τὸ φρόνημα ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Τεπελέν, ἐν τοῖς πρώτοις τῶν τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας μαρτύ-

1. Σχ. καὶ Κολιανδροῦτσος (= Νικόλαος Ἀνδρέου, Ὑδραῖος ἀγωνιστής). — Τὶς πληροφορίες περὶ Ἀνδρούτσων σὴν Ἰταλία τῶν ὁποίων ἀπόγονοι σώζονται καὶ σήμερα, ὀφείλω σὴν διακεκριμένη δικηγόρο τῶν Ἀθηνῶν Ἀλίκη Γιωτοπούλου — Μαραγκοπούλου.

ρων, ἐν τῇ εἰρκτῇ τῶν Ἰωαννίνων ἐδολοφονήθη τῷ ΑΩΙΒ'. Ἐκ Χειμάρρας τῆς ἑαυτῶν πατρίδος εἰς Κασσιόπην διασωθεῖσιν, ἐνθα ὁ μὲν ἐτελεύτησεν τῇ ΛΑ' Ἰανουαρίου ΑΩΝΒ', βιώσας ἔτη ΞΒΝ'. Νέστωρ ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν τῷ ΑΩΟΑ' εἰς εὐλαβείας καὶ στοργῆς τεκμήριον ἀνήγειρε».

Στὴν ἐν λόγῳ κερκυραϊκῇ περιοχῇ ὑπάρχουν καὶ ἀγροκτήματα γνωστὰ ὡς τοπωνύμια τοῦ Ἀνδρούτσου. Τὸ δὲ ἐπώνυμο ἀπαντᾷται καὶ στὸ Δέλβινο κ.ἄ.

Στοὺς λεγόμενους Ἑλληνοαλβανοὺς συγκαταλέγονται καὶ οἱ γάλες ἑλληνικῆς οἰκογένειας τῶν Δούσμανη (1), Θεοτόκη (2), Τρι-

1. Βλ. Ἱστορία Ἰονίου κράτους, Π. Χαΐτη, Τόμος Α' ἀπαντᾷται ὡς τέτοιο συνοικισμὸς κατεστραμμένου σήμερα στὴ Β. Ἠλιόπολι. Στὰ παιδικὰ μας δὲ χρόνια ἐνθυμούμεθα νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ Πελοποννήσιοι μᾶλλον ὡς ὑβριστικὸν τύπον τοῦ «ντουσηράνου» (, , κακοῦ, ἔμπροσθεν κ.ἄ.) Δὲν εἶναι δὲ ἀγνωστο καὶ στοὺς βλαχοφῶνους.

2. Βλ. Ἄλ. Μαρμπούλου «Ἡμεῖρος» Βος τόμος καὶ «Ξένοι ἐν Κερκύρα» Σπ. Στοῦπη, Ἐπίσης Σχεδῶν Λαυρ. Βροκίνη, Κέρκυρα 1897, ὅπου καὶ βιογραφικὸ σημεῖωμα οἰκογενεῖας ἀναφερόμενο ὡς τῶν Θεοτόκη τὸ ὁποῖο γράφει, ὅτι οἱ Θεοτόκοι προέρχονται ἀπὸ τὴν Κων)πολι, ἀπ' ὅπου ἔφυγαν μετὰ τὴν ἄλωση. Ὁ συγγραφεὺς διῶκε ἀπιτηρεῖ ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβεια τῶν γραφομένων τοῦ σημειώματος καὶ προσθέτει, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλο τέτοιο διαφορετικοῦ περιεχομένου ἀγνωστο ὁ ἕρως, γιὰ τὸ παραλείπει. Τίς ἐπιφυλάξεις τοῦ συγγραφέως ἀπορρίπτεται καὶ ὁ γράφων, ἐξετάζων τὸ ὄφος τοῦ σημειώματος τὸ ὁποῖο ἀναφέρει γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς κερκυραϊκῆς ὑπαίθρου καὶ ἀγνοία τῆς κερκυραϊκῆς ἀπαιτητικότητος γιὰ τὸ τοποθετεῖ τὴν ἀρχικὴ ἐγκατάστασι τῶν Θεοτόκη κοντὰ πρὸς τὴν σημερινὴ καθολικὴ μητρόπολι, ποὺ τότε βρισκόνταν μέσα στὸ Π. Φρούριο, ὅπου ἄλλωστε ὑπῆρχε καὶ ἡ πόλις τότε. Ἐξω δὲ ἀπ' αὐτὸ ἦταν τὸ λεγόμενον «Ἐξωπόλιον Κορυφῶν» ὅπου βρισκόνταν «Προνοσιασμένοι» μὲ τίς οἰκογένειές τους οἱ «Στρατιῶτες» στὸ σύνολό τους «ἀρθανίτες» γιὰ νὰ ὑπεροσιζῶνται σὲ ὦρα κινδύνου τὸ Παλιὸ Φρούριο, δηλ. τὴν πόλι Κέρκυρα. Ἔτσι καὶ οἱ Θεοτόκοι, πιθανώτατα, ἀνήκαν στοὺς Στρατιῶτες καὶ ἀρσανεῖς ἀπ' αὐτοὺς, κατόπιν μῆκαν στὸ ἀρχοντολόγι. Σημειωτέον, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἀγροτικῆς καὶ ἀστικῆς οἰκογένειες μὲ τὸ ἐπώνυμο Θεοτόκη, ἴσως μέλη ἄλλοτε μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φάρας ἀστικῆς μὲ τοὺς εὐγενεῖς σήμερα. Ἐπίσης ὑπάρχουν οἰκογένειες Θεοτόκη ἀποδεδειγμένως ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς. Ὁ πολλὸς Νικηφόρος Θεοτόκης τὸν τίτλον εὐγενείας ἔλαβε ἀπὸ τοὺς Ρώσους ὡς ἐπίσκοπος Χερσονήσου καὶ Ἀστραχάν. Ὅπως δὲ προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Παναγίας τῶν Ξένων Κερκύρας, Θεοτόκη ὑπῆρξαν καὶ μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τῆς οὐρανοῦ καὶ εὐεργετῆς της. Σχ. βλ. «Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα», Βα ἔκδοσις, σελ. 76.

βόλη (1), Δελβινιώτη (2), Καποδίστρια (3) καὶ ἄλλες πολλές πού ἀπετέλεσαν μέλη τοῦ Ἑπτανησιακοῦ ἀρχοντολογίου καὶ ἔδωκαν κάποια ἑλληνικώτερη χροιά στοῦ κατεστημένο τῆς ἐποχῆς.

Ὡς πρὸς τοὺς Καποδίστρια, ὁ ἀντιστράτηγος ἐ.ἀ. Σεργ. Γυαλίστρας στοῦ ἔργου του «Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, Ἀθῆναι 1945, σελ. 179» γράφει: «Ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ τούτου τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος κατήγετο ἐκ Β. Ἡπείρου ἐξ Ἀργυροκάστρου, προτοῦ μετοικῆση εἰς Ἰστρίαν καὶ Κέρκυραν. Οἱ πρόγονοι τούτου εἶχον συμμεθέξει εἰς τοὺς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας τῆς Χειμάρρας. Μέχρι τοῦ 1919 ἐσώζετο ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἡ οἰκία τῆς οἰκογενείας Καποδίστρια».

Ἀπὸ «ἐλληνοαλβανούς ἢ ἀρβανίτες» ἐπίσης ἀποτελεῖται στοῦ σύνολό του καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν τριῶν μας νησιῶν Ἰθάκας, Σπετσῶν

1. Οἱ εὐγενεῖς Τριβόλη ἀναγράφονται ὡς τέτοιοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1490. Βλ. καὶ δημοσίευσμά μας σχετικὸ στοῦ Ἠπ. Μέλλο (Ἀθηνῶν τῆς 2 Σ)βρίου 1964, «Μάξιμος Τριβόλης ὁ Γραικός». Προέρχονται δὲ ἀπὸ τὴν Ἄρτα τῆς Αὐλῶνος Β. Ἡπείρου.

2. Στὴν Κέρκυρα εἶναι γνωστὲς πολλές οἰκογένειες μὲ τὸ ἐπώνυμο Δελβινιώτης. Γνωστότερος εἶναι ὁ Νικόλαος Δ. ἐξ οὗ καὶ ὁμώνυμος ὁδὸς — καθηγητῆς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐπὶ τὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, συγγραφεὺς καὶ λογοτέχνης (1777 - 1850) τοῦ Ἡπείρου ἡ δράσις συνδέεται μὲ τὰ γεγονότα τῆς Κερκυραϊκῆς ἱστορίας τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ 19ου αἰῶνος. Κατὰ τὸν Λαυρ. Βροκίνην (Σχεδάρια) οἱ πρώτοι πρόγονοι τῶν ἐνταῦθα οἰκογενειῶν Δελβινιώτη, εἰς τινὰ κλάδον τῶν ὁποίων ἀνήκε καὶ ὁ Νικ. Δελβινιώτης, ἐκ Δελβίνου τῆς Ἡπείρου ἔλκοντες ἦσαν τὸ πάλαι γνωστοί, κυρίως ἀπὸ τὸ παρεπώνυμον τῶν «Μπροζινά-Μπροζινῶν». Ἐγκατεστάθησαν δὲ ἐν Κερκύρα πρὸ τριῶν καὶ πλέον ἐκατοστηρίδων, πολλὴν ἀκολουθίαν μισθωτῶν, ἀργυρωνήτων μεθ' ἑαυτῶν φέροντες». Προφανῶς πρόκειται περὶ ἡπειρωτικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τοῦ καιροῦ, πού κατέφυγε εἰς τὴν Κέρκυρα μετὰ τὴν κατάρρευσι (1467) τῆς ἐπαναστάσεως Σκεντέρμπεη.

3. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1971, ἀνεκοινώθη ἐποσημῶς διὰ τοῦ τύπου καὶ τοῦ Ε.Ι.Ρ.Τ. ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, «ὅτι τὸ ἀρξάμενον ἔτος θὰ τιμηθῆ ὡς ἔτος Καποδιστρίου, ἡ οἰκογένεια τοῦ ὁποίου ἐγκατεστάθη πρὸ 300 ἐτῶν εἰς τὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸ ἑλληνικώτατον Ἀργυρόκαστρον τῆς Β. Ἡπείρου». Οἱ Καποδίστρια ὡς εὐγενεῖς, φέρονται στοὺς σχετικοὺς καταλόγους ἀπὸ τοῦ 1477, δηλ. δέκα χρόνια μετὰ τὴν κατάρρευσι Καστριώτη. (Βλ. καὶ 14ον κεφ. τοῦ παρόντος). Σημειωτέον, ὅτι ἐκτὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας, ὑπάρχουν καὶ οἰκογένειες Καποδίστρια ἀστικῆς καὶ ἀγροτικῆς πού θὰ ἀνήκαν ἴσως εἰς τὴν ἴδια φάρα ἄλλοτε. Σχετικῶς Ζῶτος ὁ Μολοσσὸς στοῦ ἔργου του «Ἡπειρωτικαὶ Μελέφαι», τόμος 4ος, σελ. 81, ἡ τεύχος Λον τοῦ 1878, γράφει τὸ ἑξῆς: «Τὸ Ἀργυρόκαστρον καυχᾶται διὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ κόμητος Καποδίστρια, ὅστις μετηνά-

καὶ Ψαρῶν μὲ τοὺς ναυμάχους, πυρπολητὰς κλπ. γιὰ τὰ ὅποια ἀπὸ τὸ «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 18-4-1971 ἀντιγράφομε τὰ ἐξῆς τοῦ Ἄνδρ. Λαιμοῦ:

«Δὲν ἀποτελεῖ ὑπερβολὴν ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι, ἐὰν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, κατὰ τὴν κρισιμωτέραν διὰ τὸ Γένος μας ἐκείνην ἐποχὴν, δὲν ὑπῆρχον αἱ ἐν λόγῳ νῆσοι, ὡς ἐστίαί τῆς πλέον μεγάλης δραστηριότητος τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ μετὰ τὴν πλήρη ἐκτροπὴν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως, ἴσως ἢ Ἑλληνικῆ Ἐπανάστασις νὰ μὴ ἐγίνετο. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐγίνετο, δὲν θὰ ἐλάμβανε τὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν καὶ δὲν θὰ καθίστατο ἀφειτηρία τῆς ἀνεξαρτησίας μας.

»Καθόλου δὲ ἀπίθανον νὰ ἐγνώριζε τὴν τύχην τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1770». Εἰδικώτερα, ὁ θαλασσομάχος καὶ πρωθυπουργὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Κων. Κανάρης, φερόμενος ὡς Ψαριανός, ἐσχάτως ἀπεκαλύφθη πὺς ἐγεννήθη (1790) στὴν Πάργῳ καὶ ὅτι προεπαναστατικῶς ἐγκατεστάθη στὸ νησί τῶν Ψαρῶν. Εἶναι δὲ γνωστό, ὅτι Παργίνοι καὶ Χειμαρριῶτες μαζὶ μὲ Θεσσαλοὺς ἀποίκισαν τὰ Ψαρά. Οἱ Παργίνοι μάλιστα δὲν ἔπαυσαν ποτὲ τὴν ἐπαφὴ μὲ τοὺς Ψαριανοὺς ἀποίκους τους.

Προκειμένου δὲ γιὰ τοὺς Κουντουριώτη, ὁ Ἄλ. Μαρμόπουλος («Ἡπειρος» τέρμα Βορ.) γράφει:

στειλέν ἀκολουθῶς εἰς Κέρκυραν ἔνθα ἐγεννήθη ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάν. Καποδίστριας. Σώζεται ἀκόμη ὁ οἶκος του ἐκεῖ, τὸν ὁποῖον δεικνύουσι οἱ ἐγχώριοι εἰς τοὺς ξένους, κατέχεται δὲ ἀπὸ πλαγίους συγγενεῖς του». Ἐπίσης ὁ Ἄθαν. Πετρίδης στὴ «Γεωγραφία τῆς Ἡπείρου» σελ. 41 γράφει: «Ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Ἀργυροκάστρῳ οἰκίᾳ Καποδίστρια, ἐσώζετο βιβλιοθήκη πολλῶν χειρογράφων, ἐξ ὧν ἔλαβε τὸ «Χρονικὸν τῆς Δρυοπίδος» ὁ Πουκεβίλ καὶ ἄλλοι περιηγηταί». Σχ. βλ. καὶ Τρύφ. Εὐαγγελίδου: Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, Ἀθῆναι 1896 καὶ Κ. Ἀμαντου: Οἱ Βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1922. — Φυλλάδιον δὲ ποὺ ἀνεγνώσαμε στὴ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ Κερκύρας μὲ τίτλο «Λησται ἐν Κερκύρα», ἐκδοθὲν ὑπὸ βουλευτῶν τῆς κερκυραϊκῆς ὑπαίθρου, λίγα χρόνια μετὰ τὴν Ἑνωσι, καυτηριάζει τὴ συμπεριφορὰ «τῶν ἐν τῇ πόλει Κερκύρας παραγόντων» ἔναντι τῶν χωρικῶν, γράφει δὲ ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα Καποδίστριας προέρχεται ἐκ τῆς κερκυραϊκῆς ὑπαίθρου, ὅπου εἶναι συνηθέστατο ὡς «Καβοδίστρια». Βλ. καὶ πραγματεία μας «Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα», ἔκδοσι Βα, σελ. 99 κ.ἄ. Λέγεται στὴν Κέρκυρα, ὅτι σχετικὰ μὲ τὴν ἠπειρωτικὴ καταγωγὴ τοῦ Καποδίστρια στοιχεῖα ἔχει ὑποβάλλει στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὁ Κερκυραῖος ἱστορικὸς Μᾶρκος Θεοτόκης τὸ ἔτος 1932.

«Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἦλθε στὰ μέρη μας —περιοχὴ Δελβίνου— ἡ φάρα τοῦ Χατζηγιώργη Ζέρβα καὶ Ἀντώνη Ζέρβα, φάρα ἀπὸ πενήντα οἰκογένειες. Ὁ κλάδος τοῦ Ἀντώνη ἔφυγε πρὸς τὴ θάλασσα καὶ ἐκεῖ πλήρωσαν ἓνα κερκυραϊκὸ καράβι νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴ Σικελία ὅπου ἦταν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν πατρίδα.

»Ἀσυνήθιστοι ἀπὸ θάλασσα, βρέθηκαν αἰχμάλωτοι τοῦ ξένου πληρώματος πὺ δὲν θέλησε νὰ συνεχίσῃ τὸν πλοῦν του στὴ Σικελία. Ὑστερ' ἀπὸ μεγάλες φουρτούνες καὶ περιπέτειες, ἀναγκάστηκαν νὰ δεχτοῦν νὰ τοὺς ἀποβιβάσουν σὲ μιὰ ἔρημη ἀκτὴ στὰ Μέγαρα. Ἀπὸ κεῖ πεζοπορώντας ἔφθασαν σ' ἓνα χωριὸ πὺ τὸ ὠνόμασαν Κουντούρα (Κούντουρα) ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μάρμπ' Ἀντώνη Ζέρβα, πὺ κατεργάζονταν τὰ δέρματα κι ἔφκινε κοντοῦρες γιὰ τὴ φάρα του. Τὸ ἴδιο ἐπάγγελμα εἶχε κι ὁ Χατζηγιώργη Ζέρβας, ὁ ὅποιος ὅμως ἔμεινε στὴ γειτονικὴ μας Σέλτσι (Β. Ἡλείου).

»Ὑστερ' ἀπὸ χρόνια τὸ παράνομα Ζέρβας χάθηκε στὰ Κούντουρα καὶ πῆγαν οἱ ἀπόγονοί τους στὴ νῆσο Ὑδρα ὡς Κουντουριῶται, κάτοικοι τῶν Κουντούρων καὶ ἀπόγονοι κουντουράδων».

Στὴ συνέχειά του ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει καὶ σχετικοὺς στίχους πὺ σώζονται ἀκόμα στὴν περιοχὴ Λιούντζης ἐνθυμοῦνται καὶ τοὺς λένε χωρὶς καμμιά παραλλαγὴ. Ἀναφέρουν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ γενάρχη Μάρμπ' Ἀντώνη Ζέρβα ἢ Κουντουριώτη πὺ κατέβηκε στὴ Νότια Ἑλλάδα καὶ ὅχι κεῖνον πὺ ἔμεινε στὴ Β. Ἡπειρο. Ἐξ ἄλλου, καὶ ὁ ἀντιστρατηγὸς Σερ. Γυαλίστρας (ἀνωτ.) γράφει σχετικῶς: «Ἐπίσης ὁ νικητὴς τῶν ναυμαχιῶν τῆς Ἑλλης καὶ τῆς Λήμνου κατὰ τὸ 1913, ὁ πρῶτος πρόεδρος τῆς Ἑλ. Δημοκρατίας κατὰ τὸ 1923, Ναύαρχος Κουντουριώτης, ἀπόγονος μιᾶς τῶν ἐνδοξωτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Ἀγῶνος, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Ὑδρας, ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἐκ προγόνων ἐλλήνων ἀλβανοφώνων».

ἙΑλβανικά καὶ Σλαβικά ὀνόματα. Ἡ Ἀρχιεπισκοπή Ἀχρίδος καὶ ὁ ἐκσλαβισμὸς Ἡπειρωτ. τοπωνυμίων.

Ὡς πρὸς τὰ ξενικά ὀνόματα γενικώτερα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς ἄλβανικά καὶ σλαβικά, νομίζομε πὼς θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν μὲ βάσι τὶς θεωρίαι πού ἐπικρατοῦν ὡς πρὸς τὴ δημιουργία γενικά τῶν ὀνομάτων, ἐν συνδυασμῶ πρὸς ὅσα ἔχομε ἐκθέσει σχετικῶς σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος. Ἐπὶ πλέον δέ, ὅτι ἐδημιουργήθησαν καὶ διεπλάσθησαν ὑπὸ ὀρεσιβίων ἀμορφῶτων, χωρὶς νὰ τις θαρύνουν ἐθνικὲς ἀντιλήψεις, ἀνύπαρκτες τότε.

Τὸ φαινόμενο ἄλλωστε δὲν εἶναι μοναδικό, ἀλλὰ κοινὸ γιὰ ὅλους σχεδὸν τοὺς λαούς. «Οἱ ξένες λέξεις ποὺ μπαίνουν σὲ μιὰ γλῶσσα, δὲν ἐπιδροῦνε στὸν ἐθνολογικὸ χαρακτήρα τοῦ λαοῦ, περισσότερο παρὰ ὁ καφές, τὸ τσαΐ ἢ ὁ καπνός. Καμιά ἀπὸ τὶς εὐρωπαϊκὲς πολιτισμέναι γλῶσσαι δὲν μπόρεσε ἢ μπόρεῖ νὰ μείνη ἀπείραχτη ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι ξένων γλωσσῶν», γράφει ὁ γνωστὸς ἄγγλος ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος Α. Τουῆμπ. (1)

Εἰδικώτερα ἢ τὰς καὶ ὄχι κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεύνης, νὰ ἀποδίδονται τὰ ὀνόματα κυρίως σὲ ἙΑλβανούς καὶ Σλάβους, πιστεύομε πὼς δὲν εἶναι ὀρθή. Καὶ προκειμένου περὶ τῶν ἄλβανικῶν, πολλὰ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν στὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν ἙΑλβανῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς λ.χ. τὸ τοπικὸ Φιλιάτεις ἀποδίδει στὸ ὄνομα ἀρχηγοῦ ἄλβανικῆς φάρας Φίλη, ἐνῶ πρόκειται περὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς τέτοιας τοῦ Θεοφίλου—Θεοφίλη τῆς ὁποίας τὸ Φίλη, ὑποκοριστικὸ, ἐπεκράτησε ὡς οἰκογενειακὸ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὡς τοπικό.

Οἱ πρόσφυγες Ἡπειρωτῆς τῶν περασμένων αἰώνων, ὅπου ἐγκαθίσταντο πολλὰς φάρας μαζὶ στὸ ἴδιο μέρος, ἔδιναν συχνὰ γιὰ νὰ παραμερίζωνται οἱ διστόνοι ἀπὸ οἰκογενειακὰς φιλοδοξίας ἀρχηγίας, τὸ ὄνομα Ἀρβανιτοχώρι ἢ κάποιου Ἀγίου. Ὅπου δὲ ἐπρόκειτο γιὰ μεμονωμένη φάρα ἔδιναν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως, τὸ ὁποῖο ὅμως σχετίζονταν μὲ τοὺς κατὰ καιροὺς

1. Α. THUMB: «Οἱ ΝεοἙλληνες καὶ ἡ καταγωγή τους». Μετάφρ. Φίλιπ. Δραγούμη, 1945.

φρουδάρχες, τοιφλικούχους, σπαῆδες κ.ἄ. τῶν ὁποίων εἶχε ἐπιβληθῆ ὡς τοπικό. Μπορεῖ δὲ νὰ ἦταν αὐτούσιο, χωρὶς καμιά κατάληξι, ὅπως λ.χ. τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου Κούτσι Β. Ἠπέιρου ποὺ οἱ «ἄρβανίτες» πρόσφυγες ὅταν κατηφόρησαν καὶ διεσπάρησαν τὸ μετεφύτευσαν στὴ Νεμέα, στὸ Ναύπλιο, στὴν Κορινθία κ.ἄ. Τοῦτο φέρεται ὡς τελευταῖο στὸν κατάλογο τῶν ὀλοκληρωτικῶν ἐξισλαμισθέντων χωριῶν, μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ διάφοροι «ἄλβανολόγοι» καὶ «σλαβολόγοι» δίνουν τὴν ἀντίστοιχη ἐρμηνεῖα ἄλβανικὴ ἢ σλαβικὴ. Ἐν τούτοις τὸ Κούτσι ἀποτελεῖ παραφθορὰ τοῦ Κώτσου (= Κωνσταντίνου) τόσο κοινοῦ καὶ γνωστοῦ ὑποκοριστικοῦ στοὺς Ἕλληνες ὀνόματος, ἀρχηγοῦ μεγάλης φάρας. Ἔτσι τὸ Κώτσης καὶ πληθυντ. οἱ Κώτσιοι καὶ κατὰ παραφθορὰ Κούτσιοι εἶναι καθαρὸ ἑλληνικὸ ὄνομα καὶ ἀνήκει στὴν φάρα τοῦ ὀλιγώτερο γνωστοῦ Ἕλληνα ἐξωμότη Κωσιῆ, ἀπὸ τοὺς πρώτους μὲ τὸν Ἰσαῆμ ἐξισλαμισθέντας. Μὲ τὴ δυναμικὴ τους δὲ ὀντότητα ποὺ τοὺς χαρακτήριζε καὶ ὅπως ἦταν συγκροτημένες κατὰ πατριαρχικὲς καὶ συγχρόνως στρατιωτικὲς φάρες, ἔγιναν αἰτία νὰ ἐξαλειφθοῦν — ὅπου ἐγκατεστάθησαν — τὰ παλῆα ὀνόματα καὶ νὰ ἐπικρατήσουν ἐκεῖνα τῶν νέων ἀποίκων, ποὺ σχετίζονται, ἐπαναλαμβάνομε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ τόπου προελεύσεώς των, τὰ ὁποῖα, μὲ τὴ σειρά τους, ἦταν ὀνόματα τῶν ξένων κατὰ καιροὺς φρουδαρχῶν.

Ἐὰν ὅμως ἡ πληθώρα τῶν ξενικῶν τοπωνυμίων ἀποδεικνύει ἐκτεταμένη παρουσία ξένων λαῶν στὸν τόπο, τότε, παραλλήλως, ἀποδεικνύει ἢ ἐν λόγῳ ὑπαρξίς καὶ τὸν βαθμὸ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ποὺ μὲ τὴν πολιτιστικὴ καὶ ἀριθμητικὴ του ἀκόμα ὑπεροχὴ ἀφωμοίωσε ὅλους αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιβίωση κανεὶς ἀνάμεσά του ὡς καθαρῶς ξανόγλωσσος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀλλὰ μόνον ὡς Ἕλλήνων.

Μέχρι τοῦ 1800 περίπου, οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν εἶδαν σημασία στὰ ὀνόματά τους, τὰ ὁποῖα δὲν ἐβάρυναν καθόλου στὴν ἔθνικὴ τους συνείδησι καὶ φιλοτιμία ὅπως σήμερα (1). Ἐνδιαφέροντο στὸ νὰ εἶναι τὸ κύριο ὄνομα κάποιου χριστιανοῦ Ἀγίου καὶ μόνον.

Προκειμένου δὲ γιὰ ὀνόματα ποὺ παρουσιάζονται ὡς ἄλβανικὰ ἢ Ἰλλυρικὰ ὑπὸ τῶν ἄλβανιστῶν, δὲν νομίζομε ὅτι εἶναι σοβαρὸ νὰ ἀσχοληθῆ κανεὶς μ' αὐτά. Γιατὶ δὲν ὑπῆρξε Ἀλβανικὸ ἢ Ἰλλυρικὸ ἀλφάβητο γραπτὸ στὸ ὁποῖο νὰ ἀναζητηθοῦν γλωσσικὲς ρίζες. Ἔτσι καὶ ἂν

1. Σχ. βλ. Σπ. Στούπη: Ὀνόματα καὶ Ἱστορία, στὸν Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων τῆς 3 - 3 - 1962. Ἐπίσης ἐπιφυλλίδα μας στὴν «Ἐφημ. Εἰδήσεων» Κερκύρας τοῦ Φεβρουαρίου 1954 μὲ τίτλο: Κερκυραϊκὰ ὀνόματα προερχόμενα ἀπὸ ὀνόματα χωριῶν καὶ πόλεων.

υποτεθῆ πῶς ὑπῆρξαν κάποτε, παραδιδόμενα ὅμως ἀπὸ στόματος σὲ στόμα ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες, παρεφθάρησαν καὶ κατέστησαν ἀγνώριστα, ἐκτὸς σπανίων ἴσως ἐξαιρέσεων.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀναγνωρίζεται καὶ ἡ σκοπιμότης τῆς ὑπάρξεως καθαρῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων καὶ μάλιστα ἀρχαιοελληνικῶν τέτοιων.

Σχετικῶς, σ' ἓνα βιβλίον ποὺ ἐξεδόθη στὴ Βενετία τὸ 1810 μὲ τίτλον «Χειραγωγία τῶν παίδων», ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ ἐρωτᾷ: «Πῶς πρέπει νὰ ὀνομαζώμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἢ Ρωμαῖοι;». Δίδει δὲ ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντησι: «Ποτὲ νὰ μὴ θελήσετε νὰ ὀνομαζοσθε Ρωμαῖοι ἀλλὰ Ἕλληνες, διότι οἱ Ρωμαῖοι ἤγουν οἱ Ρουμᾶνοι ἐβαρβάρωσαν καὶ ἠφάνισαν τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἂν τις νέος ἔχει ὄνομα Ρωμαϊκόν, Ἑβραϊκόν ἢ Ρωσικόν κ. ἄ. πρέπει εὐθὺς νὰ τὸ ἀλλάξῃ καὶ νὰ ὀνομάζῃται μὲ ὄνομα ἑλληνικόν, τουτέστιν Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς κλπ. Καὶ τότε ἓνας νέος ἀλλάζων τὸ ὄνομά του θέλει ἐντρέπηται νὰ μὴ ἔχῃ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του».

Εἶναι δὲ γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ὅτι ἔκτοτε καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθέρωσος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, στὴν Ἠπειρο, ἀριθμητικῶς ἐπικρατέστερα τῶν χριστιανικῶν ὀνομάτων παρουσιάζονται ὡς κύρια τὰ ἀρχαιοελληνικὰ γιὰ τὰ ὁποῖα καθωρίζετο καὶ μιὰ μέρα τοῦ χρόνου ἐορτάσιμη γιὰ κεῖνα ποῦ δὲν ὑπῆρχαν στὸ χριστιανικὸ ἐορτολόγιον.

«Τὸ ζήτημα τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ἐπωνύμων καὶ κατοίκων εἰς γηγενεῖς καὶ ἀποίκους, τῆς ἐξευρέσεως τοῦ τόπου προελεύσεως κλπ. εἶναι μέγα καὶ δυσχερὲς», γράφει ὁ Ἰωάν. Μπουνιάς στὰ «Κερκυραϊκά» του (Βος, σελ. 151). «Υπάρχουν μερικοὶ γηγενεῖς παλαιοὶ κερκυραῖοι, ὑπάρχουν οἱ προελθόντες ἐκ Πελοποννήσου, Κρήτης, Βυζαντίου. Ἀλλὰ οἱ συνολικῶς καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς προελθόντες ἐξ Ἠπείρου ἢ Β. Ἠπείρου ἔστω καὶ ὡς διαμετακομιστικῶν σταθμῶν, κατέχουν τὴν πρωτεύουσαν θέσιν».

Πολυάριθμα δὲ οἰκογενειακὰ καὶ τοπικὰ ὀνόματα Ἑπανησιακὰ συσχετίζονται μὲ ἐκεῖνα, ὄχι μόνον τοῦ Ἠπειρωτοαλβανικοῦ χώρου, ἀλλὰ καὶ τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ Σικελίας.

Δύο ἀπὸ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἐποικιστικῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου, λέγει ὁ STADMULLER, ποὺ παραμένουν ἐντελῶς σκοτεινὰ εἶναι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σλάβων καὶ τῶν Ἀλβανῶν. (1).

Προκειμένου γιὰ τὰ Σλαβικὰ ὀνόματα, κατὰ τὸν Πάλλη, αὐτὰ

1. STADTMULLER: Τὰ προβλήματα τῆς διερευνήσεως τῆς Ἠπείρου, Ἠπειρ. Χρονικά, 9ος Τόμος.

ἐπιπολάζουν μᾶλλον στή Μολοσσία, ὅπου κατὰ πρῶτον εἰσέβαλον ἀπὸ τῆ Μακεδονία ολαβικά φῦλα, σπανίζουν δὲ στὶς παραλιακὲς ἐπαρχίες τῆς Ἡπείρου. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ δέ, ἐμφυτεύθησαν καὶ ἐπεβλήθησαν κατὰ τῆ Βουλγαρικῆ κατάκτησι, δηλ. πρὸ τοῦ 9ου μ. Χ. αἰῶνος καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐπλάσθησαν, ἀλλὰ διερμηνεύθησαν Σλαβιστί. Ὅπως

Διδάσκαλοι καὶ μαθητὲς Δημοτικῆ Σχολείου χωριοῦ τῆς Β. Ἡπείρου σὲ ἐκδρομῇ

λ.χ. τὸ τοπικὸ Ζαραβίνα (ν. Λίμνη) μεταφράζεται σὲ Καρβουνότοπο ἢ Ἀνθρακιά, δηλ. μέρος ποὺ παράγει κάρβουνο. Ἐπίσης τὸ τοπικὸ Δολὸ τὸ μεταφράζουν ὡς Χαμηλότοπο κλπ.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ οἱ Σλάβοι παρέμειναν στήν Ἡπειρο τέσ-

σαρες περίπου αἰῶνες. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἀπερροφήθησαν ἀπὸ τὸ ντόπιο ἑλληνικὸ στοιχεῖο καὶ δὲν ἄφηκαν κατὰ τὴ φράσι τοῦ Ἀραβαντινοῦ παρὰ μόνον «τὰ περιπτώματά των». Δηλ. μερικὰ μόνον τοπωνύμια καὶ ἄλλα ἀσήμαντα δείγματα, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐξεδιώχθησαν κατόπιν ἀγώνων ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

Ἡ σλαβοποίησις τῶν ἡπειρωτικῶν τοπωνυμίων ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας τῶν Σλάβων, ἀλλ' ὅτι συνδέεται καὶ μὲ τὴν προσπάθεια τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἰδιοτέλεια ὠρισμένων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν.

Κατὰ τὸν καθηγητὴ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης Κλ. Νικολαΐδη, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας πού κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀχρίδα ἵδρυσε τὸ 535 μ.Χ. ὁμώνυμη Ἀρχιεπισκοπὴ μὲ ἕδρα τὴ γενέτειρά του. Ἀπένευμε δὲ σ' αὐτὴ ἐξαιρετικὰ μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία καὶ διοικητικὴ αὐτονομία. Ἔτσι ἡ Βόρειος Μακεδονία, ἡ Ἀλβανία μετὰ τῆς Ἠπείρου, ὅπου ὑπῆρχαν Σλάβοι ἐκχριστιανισθέντες, καὶ ὠρισμένοι ἐπίσκοποι καὶ μητροπόλεις ἔπρεπε νὰ ὑπαχθοῦν στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος πού ἡ διοικήσις τῆς θὰ ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐκκλησιαστικὴ αὐτονομία τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀχρίδος, τονίζει, ἦταν ἐπόμενον, ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ ὀδηγοῦσε γρήγορα σὲ προστριβὲς καὶ ἀντιθέσεις μετὰ τῶν καὶ τοῦ Πατριαρχείου. Καὶ πράγματι, γράφει, ἰσχυρίσθησαν ἀμέσως: «Ἀφοῦ, ἔλεγαν, ὁ Ἰουστινιανὸς παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν Σλάβων χριστιανῶν, ἔπρεπε ἐπομένως, κατὰ τὴν ἀντίληψίν των καὶ πᾶσαι αἱ πόλεις καὶ τὰ μέρη εἰς τὰ ὅποια κατοικοῦσαν Σλάβοι νὰ ὑπάγονται εἰς τὴν Ἀχρίδα. Ὅπως δὲ ἀποδείξουν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὅτι μέρος τὸ εἶναι Σλαβικόν, δὲν ἐχρειάζετο παρὰ νὰ ἀποδείξουν, ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ ἔφερε Σλαβικὸν ὄνομα.

»Αὐτὴ εἶναι πραγματικῶς ἡ ἀφετηρία τοῦ ἐκσλαβισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν τοπωνυμίων, τονίζει ὁ διακεκριμένος συγγραφεύς. Καὶ δύναται νὰ ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ ἐκσλαβισμὸς οὗτος τῆς Ἀχρίδος συστηματικῶς διεξήγετο ὑπὸ τῶν ἐλλήνων ἀρχιεπισκόπων τῆς Ἀχρίδος. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ δὲ τις, τὴν ὀλεθρίαν βαρύτητα τοῦ ἐξ Ἀχρίδος διεξαγομένου τούτου ἔργου, ἀρκεῖ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν μεγάλην ἔκτασιν εἰς ἣν ἐξετείνετο ἡ δικαιοδοσία τῆς ἐν λόγῳ Ἀρχιεπισκοπῆς.

»Εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, τονίζει, εὔρομεν εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 4407 - 287 χειρόγραφα (Φ. 176 β) τοῦ 1' αἰῶνος, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οἵτινες ὑπήγοντο εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος ἦσαν οἱ ἑξῆς: Καστοριᾶς, Κορυτσᾶς, Δυρραχίου, Ἐδέσσης, Γρεβενῶν, Μοναστηρίου, Ἐλβασάν, Αὐλῶνος, Βελεγράδων (Βερατίου) καὶ 15 ἄλλοι ἐπίσκοποι. Τὰ

παλίμψηστα ταῦτα ἐνιαχοῦ ὅμως, εἶναι δυστυχῶς δυσανάγνωστα καὶ ἀνορθόγραφα. Κατανοεῖ τις εὐκόλως λέγει, ἐκ τούτων, μέχρι ποίων εὐρυτάτων ἐκτάσεων ἐξετείνετο ἡ δικαιοδοσία τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀχρίδος, ἐπομένως καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ των δρασίς. Ὅπως θὰ ἐννοήση, πῶς ὑπῆρξεν δυνατὸν τόσον ταχέως νὰ ἐπέλθῃ ὁ ἐκσλαβισμὸς ἢ μᾶλλον ἡ διαστροφή τῶν ἐλληνικῶν τοπωνυμίων, μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος μετὰ τῆς ὁποίας μιὰ πνοὴ λιθὸς ἀπομαραίνει τὴν θαλερὰν φυτεῖαν εὐρυτάτων ἐκτάσεων.

»Οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀχρίδος ἤξιουν ὑπὲρ τῆς δικαιοδοσίας των πάσας τὰς πέριξ κειμένας πόλεις διὸ καὶ ἠνύουν τὸν ἐκσλαβισμὸν αὐτῶν. Οὕτω τὸ ὄνομα Μέγαρα μετετρέπη εἰς Μεγάροβον, αἱ Λιγαὶ εἰς Βοδενὰ κ.ά. αἱ ὁποῖαι βάσει τῶν ἐκσλαβισθέντων ὀνομάτων των ἠδυνήθησαν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ἀποτελοῦν ἓν παράδειγμα ἐκ πολλῶν ἄλλων περιπτώσεων. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ὅμως δὲν συνετελέσθη βεβαίως ἀμέσως, ἀλλ' ἀπῆλθαν αἰῶνας τινάς ...» (1).

1. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος διατηρήθη μέχρι τοῦ 1767. Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος τὴν μετέβαλε κατὰ μιὰ ἐκδοχὴ σὲ ἐλληνικὴ ἀρχιεπισκοπὴ πού περιελάμβανε καὶ τὰ Βόρεια τμήματα τῆς Ἠπείρου καὶ γιὰ ἀρκετὰ χρόνια κι αὕτη ἀκόμα τὴν ἐπισκοπὴν Ἰωννίνων. Βλ. καὶ Ἠπειρωτ. Ἐστίαν, τεῦχος 2ον, καθὼς καὶ Πανδώραν τόμος 10ος, σελ. 88. Κατὰ τὸν Λέαν. Βρανούση, ἀπὸ τὴν αὐτοκέφαλο Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, ἐξηρτῶντο κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, ὅλαι αἱ μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπαὶ τῆς Ἠπείρου. (Ἐφημ. Ἠπειρωτικὸν Μέλλον, φυλ. 97)478) —Εἶναι βέβαιο, ὅτι τὸ 1685 ἡ Μητρόπολις Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς ἀποτελοῦσε μιὰ με κείνη τῶν Βελεγράδων «Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς καὶ Βελεγράδων». Βλ. Πωγωνιστικά μας Α)ΙΙΙ κ.έ. — Ἐσχάτως, ἡ Ἀλβανικὴ κυβέρνησις ἐπέβαλε ὑποχρεωτικῶς τὴν Τοσκικὴν διάλεκτο τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης ὡς ὑποχρεωτικῆς γλώσσης τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους καὶ τὴν ἀπαγόρευσι τῆς χρήσεως κάθε ἄλλης γλώσσης πού ὀμιλεῖται. Ἐπίσης ἐπέβαλε τὴν ἀλλαγὴ ὅλων τῶν ὀνομάτων κυρίων καὶ οἰκογενειακῶν δι' ἄλλων πού νὰ δηλοῦν κομμουνιστικὴ ἰδεολογία ἢ νὰ ἔχουν κομμουνιστικὰ πρότυπα. Ἡ ἐν λόγῳ ἐνέργεια —συνέχεια ἄλλων— πού ἀποσκοπεῖ στὸν ἀφελληνισμὸ τῆς Β. Ἠπείρου, προῦκάλεσε πανελλήνια ἀγανάκτησι. Σχετικὴ ἐπερώτησι κατετέθη στὴ Βουλῆ, ὁ τύπος ἠσυχολήθη διὰ μακρῶν, σωρεῖα διαμαρτυριῶν καὶ ψηφισμάτων ἐξεδόθησαν ἀπὸ ὀργανώσεις καὶ ἰδρύματα κ.ά. πού ἐπικαλοῦνται καὶ τὴν ἐπέμβασι τοῦ Ο.Η.Ε. Χαρακτηριστικὴ δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ κατωτέρω διαμαρτυρία τοῦ Συλλόγου Φίλων Ἑλληνοφῶνων Ἐξωτερικοῦ Ἀθηνῶν τὴν ὁποία ἀντιγράφομε ἀπὸ τὸ Δελτίο του «Δεσμοὶ Ἑλληνοφῶνων Ἐξωτερικοῦ» μηνὸς Ἀπριλίου 1976, πού ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Τὸ Δ.Σ. τοῦ Σ.Φ.Ε.Ε., κατόπιν προτάσεως τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Χρ. Βένη, κατὰ τὴν συνεδρίαν του τῆς 29-3-1976 ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν ὡς κατωτέρω Διαμαρτυρίαν πρὸς τὸν Ο.Η.Ε. ἀπευθυντέαν πρὸς τὸν Γεν. Γραμματέα κ. Κούρτ

Γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅμως καλλίτερα τὰ ἀνωτέρω, δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγη ἡ νοοτροπία τοῦ καιροῦ ποὺ ἦταν τελείως ἀπηλλαγμένη ἐθνικῶν ἢ φυλετικῶν σκέψεων καὶ ὅτι κυριαρχοῦσαν θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις.

Βαλντχάϊμ, προσωπικῶς καὶ τὸν Γ. Δ)ντὴν τῆς ὑπηρεσίας Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν τοῦ Ο.Η.Ε., Οὐνέσκο διὰ τὰ ἐν Ἀλβανία διαπραττόμενα εἰς βάρος τῶν ἐκεῖ Ἑλληνοφώνων πληθυσμῶν. Ἡ διαμαρτυρία αὕτη ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν Ἀλβανικὴν Πρεσβείαν, τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, τὸν Πρωθυπουργὸν καὶ τὸν Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, τὸν Πατριάρχην Κων)πόλεως, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς, τὸν τύπον καὶ τὴν Ραδιοτηλεόρασιν, τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, τὰ ὁμογενῆ Βορειοηπειρωτικὰ Σωματεῖα ὡς καὶ εἰς πλείστους ὄσους παράγοντας τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς κινήσεως τῆς Χώρας.

»ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ. Διαμαρτυρόμεθα ἐντόνως διὰ τὴν ἐκ μέρους τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως διὰ νόμου ἐπιβολὴν τῆς Τοσκικῆς διαλέκτου τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης ὡς ὑποχρεωτικῆς γλώσσης τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως πάσης ἄλλης ἐν τῷ κράτει τούτῳ ὁμιλουμένης γλώσσης.

»Οἱ Ἑλληνόφωνοι πληθυσμοὶ τῆς Ἀλβανίας, ὁμιλοῦν τὴν Ἑλληνικὴν ἀπὸ 3.000 ἐτῶν, δὲν δύναται δὲ ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ΟΛΟΣΧΕΡΗ μετατροπὴν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν, τῶν παλαιωτάτων τοπωνυμῶν καὶ ὀνομάτων τῶν Ἑλληνοφώνων περιοχῶν καὶ ὑπηκόων τῆς ἀντιστοίχως, ὡς διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου πράττει.

»Ἡ ἱστορία καὶ πνευματικὴ Κληρονομία ἐνὸς λαοῦ, πρέπει νὰ διαφυλάττωνται ἀκέραιαι καὶ νὰ μὴ ὑπήκουν εἰς πολιτικὰς σκοπιμότητας.

»Τὸ δικαίωμα τῆς γλώσσης εἶναι ἐκ τῶν στοιχειωδεστέρων τὰ ὁποῖα πρέπει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ τοῦ Ο.Η.Ε., νὰ ἀποδίδωνται ὑφ' ἐκάστης Κυβερνήσεως, ἀνεξαρτήτως κοινωνικοπολιτικοῦ συστήματος, εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς καὶ δὴ εἰς τὰς γλωσσικὰς μειονότητες.

»Αἰτούμεθα, κατόπιν τούτου, ὅπως ζητηθῇ ἀπὸ τὴν Ἀλβανικὴν Κυβέρνησιν ἡ ἐπανάκρισις τοῦ τοιοῦτου διατάγματός της ὡς καὶ ἡ ἐκ μέρους της προστασία τῶν ἐν αὐτῇ ὁμιλουμένων γλωσσῶν καὶ διαλέκτων ὡς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν γένει Κληρονομίας τῶν Ἑλληνοφώνων ὑπηκόων της. Τὸ αἴτημα αὐτὸ συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὸ τοιοῦτον τῆς παροχῆς ἀδείας ἐλευθέρας διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης διὰ τῆς πρὸς τὸ τοιοῦτον τῆς παροχῆς ἀδείας ἐλευθέρας διδασκαλίας τῆς Ἑλ. Γλώσσης διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων, βιβλιοθηκῶν κ.λ.π.

»Πιστεύομεν, ὅτι μόνον διὰ μιᾶς τοιαύτης «εὐπροσηγόρου» πολιτικῆς τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον Κυβερνήσεων προάγεται ἡ Πολιτιστικὴ Πρόοδος τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ ἐνισχύεται ἡ Διεθνὴς Εἰρήνη».

Ὁ Ἑλληνισμὸς στὸν Ἠπειρωταλβανικὸ χῶρο καὶ εἰδικώτερα
 στὴ Β Ἠπειρο, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων Οἱ ἀγῶνες τοῦ γιὰ
 ἐθνικὴ ἀποκατάστασι. Ἑλληνορθόδοξος Ἐκκλησία καὶ μητροπόλεις.
 Ὁ Ἰωάν. Καποδίστριας καὶ τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἠπείρου.

Ὁ ἄγγλος πολιτικὸς Ντίλκε, ἔγραφε: «Ἡ Ἑλλὰς ἐλευθερωθεῖσα
 χάρις εἰς τὴν σαφῆ πρόνοιαν τοῦ Κάνιγκ, ἀλλ' ἀφεθεῖσα ἕνεκα τοῦ
 ἀκαίρου θανάτου τοῦ χωρὶς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἠπειρο καὶ τὴν Κρή-
 την, ἐψαλιδίσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς λιμοκτονίαν ἀπὸ τὰς Μεγάλας
 δυνάμεις» (1).

Ἡ ὀνομασία Βόρειος καὶ Νότιος Ἠπειρος δὲν ἔχει ἱστορικὴ
 βάσι, ἀλλὰ εἶναι ἀπλὸ πολιτικὸ κατασκευάσμα πού εὐρέθη καὶ ἐχρησι-
 μοποιήθη μὲ τέχνη, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὀρισμένη πολιτικὴ καὶ τὰ σύ-
 νορα πού ἐχαράχθησαν εἶναι σύνορα βίας καὶ αὐθαιρεσίας. Τὰ φυσικὰ
 σύνορα τῆς Ἠπείρου ἱστορικῶς, φυλετικῶς, ἐθνολογικῶς, οἰκονομικῶς
 καὶ στρατιωτικῶς εὐρίσκονται πολὺ βορειότερα καὶ φθάνουν ἕως τὸν
 ποταμὸ Σκούμπι. Μέχρι αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀποτε-
 τοῦσε ἓνα γεωγραφικὸ σύνολο μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ ἦταν ἀναπόσπαστο
 τμῆμα τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου συνεμερίζετο τὶς εὐτυ-
 χίες καὶ δυστυχίες, τοὺς κινδύνους καὶ τὴ δόξα.

Ὁ ἰταλὸς πρωθυπουργὸς Τζιολίττι ἔλεγε (1912 - 1913) στὸν τότε
 ἐπιτετραμμένο τῆς Ἑλλάδος στὴ Ρώμη Δ. Κακλαμᾶνο: «Ἀναγνωρίζω,
 ὅτι τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ ἡ Κορυτσᾶ εἶναι ἑλληνικά. Τὰ δικαιώματα
 ὅμως ἐνὸς μικροῦ λαοῦ ὅπως ἡ Ἑλλὰς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερισχύ-
 σουν τῶν συμφερόντων μιᾶς μεγάλης δυνάμεως ὅπως ἡ Ἰταλία». (2).

Εἰδικώτερα τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἠπείρου εἶναι ὁ ποταμὸς Γε-
 νοῦσος (Σκούμπη) πού ἐκβάλλει κοντὰ στὸ Δυρράχιο (ἀρχ. Ἐπίδαμ-
 νος). Μέχρι τῆς Νότιας ὄχθης τοῦ ἐν λόγῳ ποταμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιό-
 τητα ὑπῆρχαν συνοικισμοὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν φύλων. Τοῦτο βεβαιοῦν

1. Ἄν. Ἀνδρεάδη: Ὁ Ντίλκε καὶ ἡ Ἑλλὰς, Ἀθῆναι 1918, σελ. 23.

2. Νικ. Πατσέλη: Ἡ Β. Ἠπειρος καὶ τὰ φυσικὰ τῆς σύνορα. Ἀθῆναι 1945.
 Τοῦ ἰδίου: Οἱ Μωαμεθανοὶ εἰς τὴν Ἠπειρον, Ἠπειρ. Ἐστία 1968. — Δ. Εὐαγγελί-
 δου: Ἡ Β. Ἠπειρος, Ἀθῆναι 1919, σελ. 33. — Ἀθ. Δαγκρίτου: Ὠγγυγία ἢ Ἀρ-
 χαιολογία. Βιέννη 1816, τόμος 4ος.

ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ μαρτυρεῖ ὁ Στράβων ὁ ὁποῖος γράφει: «Ἠπειρῶται εἶναι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυριοῖς ὄρεσι» προσπαθώντας νὰ καθορίσῃ συγκεκριμένα τὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία μὲ τὴν Ἐγνατία ὁδὸ πὺ διέρχεται ἀπὸ τὴν Νότια ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Γενούσου (Στράβων, Γεωργ. Β. 4.328).

Τὰ ἴδια ὑποστηρίζει εἰδικώτερα καὶ ὁ βυζαντινὸς ἱστορικὸς Προκόπιος καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι δεχόμενοι, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ γραμμὴ εἶναι ἐκείνη τῶν ἐθνογραφικῶν Ἑλληνικῶν Ἠπειρωτικῶν συνόρων. Ὁ Μελέτιος μάλιστα στὴ θέσι τοῦ σημερινοῦ Ἐλβασάν τοποθετεῖ τὴν ἀρχαία Δαυλία (1).

Ὅπως δὲ ἀναφέρει ὁ ἀρχαιολόγος Δ. Εὐαγγελίδης, τὸσον ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴς ἀνασκαφῆς πὺ ἐγίναν ἀπὸ τὸν ἴδιο, πιστοποιεῖται, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ, ὡς ἔσχατο Β.Δ. ἠπειρωτικὸ ὄριο τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθεωροῦντο τὰ Ἀκροκεραῦνια. «Ὡρικὴν ὑπὲρ αἶαν, ἐρείδεται Ἑλλάδος ἀρχὴ» (2). Τὰ ἐρείπια δὲ τῆς ἐν λόγῳ πόλεως ἔχουν ἔλθῃ εἰς φῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀρχαιολόγου.

Ἄξιο ἐνδιαφέροντος ὅμως τυγχάνει, ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν ἐθνολογικὸ χάρτη τοῦ συγγράμματος τοῦ ἰταλοῦ AMADORE VIRGILI, συμπαγεῖς ἑλληνικαὶ μᾶζαι ὑφίσταντο μὲχρι τοῦ ἔτους 1905 στὸ τρίγωνο Αὐλών - Βεράτι - Σκούμπι. «Ἐν τῇ πραγματικότητι, τονίζει, ὑφίσταντο ἀραῖοι ἑλληνικαὶ τινες πληθυσμοὶ καὶ βορείως τοῦ ποταμοῦ Σκούμπη».

Ἐπίσης οἱ ἐθνογραφικοὶ χάρτες τοῦ BIANCONI καὶ τοῦ SYNDET ἀναφέρουν τὴν ὕπαρξι συμπαγῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν μὲχρι τοῦ ἐν λόγῳ ποταμοῦ. Ὁ πρῶτος μάλιστα σημειώνει εἰδικώτερα, ὅτι «ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ Τόσκηδες κυριαροῦν μὲχρι τῆς περιοχῆς Αὐλώνος καὶ ὅτι οἱ συμπάθειες καὶ τὰ αἰσθήματά τους εἶναι ἀναμφισβητήτως ἑλληνικά» (3). Ἐξ ἄλλου ἡ ὕπαρξις ἑλληνικῶν σχολείων στὴν περιοχὴ τοῦ Δυρραχίου καὶ Ἐλβασάν πὺ ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Γάλλου VICTOR BERARD, πιστοποιεῖ τὴν ὕπαρξι τῶν ἐν λόγῳ πληθυσμῶν, ἀκόμα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων (14ος -15ος αἰὼν μ.Χ.) ὁ ἑλληνισμὸς κυριαροῦσε μὲ τὴν παρουσία του παντοῦ ἀπὸ τὸ νοτιώτερο ἄκρο τῆς Ἠπείρου μὲχρι καὶ τοῦ ποταμοῦ Γενούσου ἐπαναλαμβάνομε,

1. Μελετίου Γεωγράφου: Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα, Βενετία 1807. Ἀκόμα καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ Ἐλβασάν εἶχε πάνω ἀπὸ 1300 Ἑλληνες κατοίκους. Παλαιότερα δὲ ὅταν ἡ πόλις βρίσκονταν στὴν ἀκμὴ τῆς, ὅλο τὸ ἐμπόριο καὶ τὰ βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἦταν στὰ ἑλληνικὰ χέρια.

2. Δ. Εὐαγγελίδου, ἐφόρου ἀρχαιοτήτων: Ἡ Β. Ἠπειρος, Ἀθῆναι 1919.

3. SYNDET. LES GRECS DE L'EMPIRE OTTOMAN. ETUDE STATISTIQUE ET ETHNOLOGIQUE. CONSTANTINOPLE 1878.

Σειρά γραμματοσήμων που κυκλοφόρησε εις Β. Ήπειρον κατά την αυτονομίαν της τὸ 1914

ἀλλὰ καὶ βορειότερα αὐτοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς νησίδες ἀλβανοφώνων καὶ βλαχοφώνων.

Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀποδεδειγμένη χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης στὴν καθημερινὴ ζωὴ, ὄχι μόνον ἐκ μέρους ἀλβανῶν καὶ βλάχων, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν Σέρβων κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Σερβοκρατίας (13ος αἰών), καίτοι οἱ Σέρβοι διέθεταν δική τους καλλιεργημένη γλῶσσα. Καθὼς ἐπίσης ὅτι καὶ ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἀπὸ τῆς κατακτήσεως μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ 19ου αἰῶνος τὴν ἑλληνικὴν χρησιμοποιοῦσε.

Στῆ Β. Ἡπειρο, βρίσκονται τόσο πυκνὰ τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κτίσματα, οἱ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς ἐπιγραφές, ἀκροπόλεις, ἀρχαῖα ἑλληνικὰ εὐρήματα καὶ τάφοι, πού ἀποτελοῦν αὐτὰ καὶ μόνον ἀπόδειξι γιὰ τὸ ποιὸς λαὸς κατοικοῦσε σ' αὐτὰ τὰ μέρη ἀνέκαθεν.

Ἐνετικοὶ δὲ γεωγραφικοὶ χάρτες ἐξ ἄλλου, ὅπως τοῦ CORONELI κ.ἄ. προσδιορίζουν (16ον αἰῶνα) τὰ ὅρια τῆς Ἡπείρου πολὺ μακρύτερα τῆς λεγομένης σήμερα Β. Ἡπείρου.

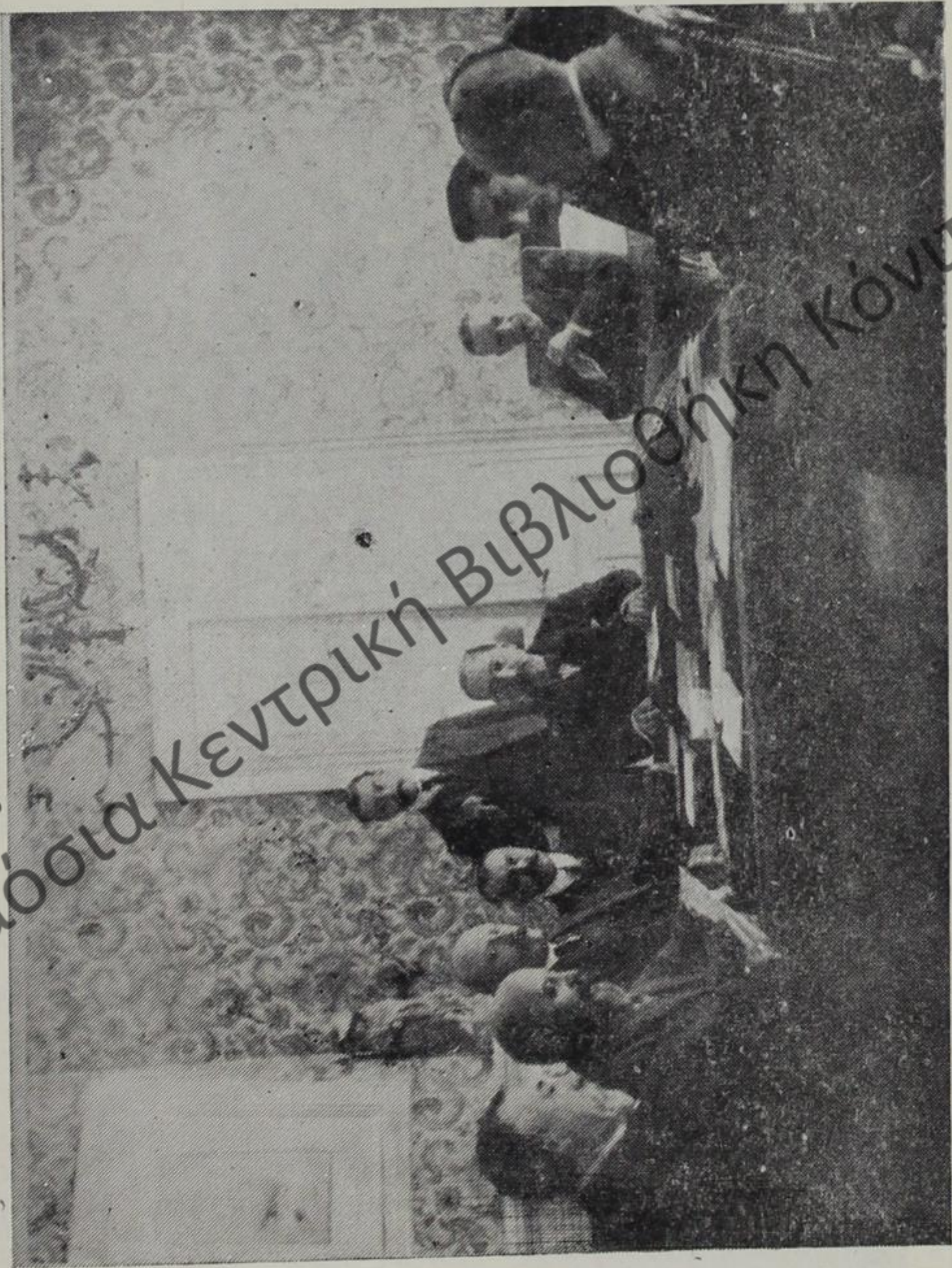
Ἡ κάτω τοῦ Ἄωου Ἡπειρος ὅπως ὑπῆρξε τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὰ περισσότερα δικαιώματα ἀπὸ ἐθνολογικῆς, γλωσσικῆς, στατιστικῆς καὶ πνευματικῆς ἀπόψεως στὴν ἐθνικὴ μας ἱστορία.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἀλβανία, ἀπετέλεσε θέμα συζητήσεων καὶ διεκδικήσεων ἀπὸ τὴς ἀρχῆς τοῦ 1821 καὶ μέχρις ὅτου τὸ 1832 συνεκροτήθη τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος.

Ἄν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξε ἡ κοιτὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐντεῦθεν κατέστη τὸ κέντρο τῆς ἐθνικότητος, μέχρι σημείου, ὥστε νὰ ἀποκαλῆ ὁ Βύρων τὰ Γιάννενα πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες προσέφερε τοὺς περισσότερους καὶ καλλίτερους ἐνόπλους. Τὸ Σούλι, ἡ Πάργα, ἡ Χειμάρρα, τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἡ Πρεμετὴ, ἡ Κορυτσᾶ, ἡ Μοσχόπολις, ἡ Βήσσανη, τὸ Δελβινάκι, τὰ Τζουμέρκα, τὸ Μαλακάσι, ἡ Πίνδος κ.ἄ. ἔδωκαν χιλιάδες ἀγωνιστῶν καὶ ἐξ αὐτῶν προήρχοντο τὰ κυριώτερα στρατιωτικὰ στελέχη πού ἐπολέμησαν μὲ ἀνώτερη τακτικὴ κατὰ τὴν ἐπανάστασι καὶ ἐνίκησαν. Στὰ καταπληκτικώτερα κατορθώματα, τὴς ἐνδοξώτερες πολιορκίαις καὶ ἡρωϊκώτερες μάχαις ἐπρωτοστάτησαν ἢ ἔλαβον μέρος ὅπως οἱ Μποτσαραῖοι, Τζαβελαῖοι, Χορμοβίτες, Δράκοι, Βεῖκοι, Παλάσκηδες, Χατζημιχάληδες, Νταλιάνηδες, Λαγουμιτζῆδες καὶ πολυάριθμοι ἄλλοι. Γενικώτερα δέ, δὲν ὑπάρχει σημεῖο ἀπὸ τοῦ Ἄωου μέχρι τῆς Κρήτης στὸ ὁποῖο νὰ μὴ ἐπολέμησαν ἢ νὰ μὴ ἔπρσαν γιὰ τὴν κοινὴ πατρίδα.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Ὁρλώφ (1760) οἱ Χειμαρριῶτες καὶ Μοσχοπολίτες ἐκινήθησαν πρόθυμα γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὸν ἀγῶνα καὶ ἡ ἀποτυχία του ὑπῆρξε ἀφορμὴ τῆς πρώτης καταστροφῆς τῆς Μοσχοπόλεως ἀπὸ τοὺς ἐκμανέντας τουρκαλβανούς. Σπουδαία δὲ ἐπίσης

Ἡ Κυβερνησις τῆς Αὐτονομίας Β. Ἠπείρου μετὰ τὸν πρόεδρόν της (στὸ μέσον)
Χρηστάκη Ζωγράφου

ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τους καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821. Μοσχοπολίτες καὶ Κορυτσαῖοι καὶ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰς ὁμώνυμες αὐτὰς ἐπαρχίας, εἶναι ἄξιοι παντὸς ἐπαίνου καὶ ἐθνικῆς μνήμης, γιὰτὶ εὕρισκόμενοι στὸ μέσον ποικίλων δυσχεριῶν καὶ μυρίων κινδύνων διασχίζοντες

ὄρη δύσβατα κλπ. κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ νὰ προσφέρουν τῇ συμβολῇ τους στὸν ἀγῶνα. Σὲ 618 μάλιστα ὑπολογίζονται οἱ ἐν λόγῳ ἀγωνισταὶ καὶ μεγάλη ὑπῆρξε ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι πὺρ προσεφέρθη τότε στοὺς ἀγωνιζομένους γιὰ τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλήνων.

Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνων ἦταν νὰ ὑποφέρουν τότε οἱ κάτοικοι τὰ πάνδεινα ἐκ μέρους τῶν τουρκαλβανῶν. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ τοὺς φόνους, τοὺς ἐκβιασμοὺς κλπ. οἱ λεηλασίαι καὶ ἀρπαγῆς καταστραμάτων καὶ περιουσιῶν διήρκεσαν καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1828. Κατὰ τὸ ἐν λόγῳ διάστημα ὁ ἐκεῖ ἐλληνικὸς καὶ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἔπαθε τέτοιες συμφορῆς πὺρ ὅμοιες δὲν ἀναφέρει ἡ Ἱστορία.

Τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτὰ γεγονότα δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀγνοήσουν οἱ Ἑλλήνες πολιτικοὶ καὶ διπλωμάτες τοῦ ἀναστήματος Λ. Μαυροκορδάτου καὶ Ἰωάν. Καποδίστρια πὺρ διεχειρίζοντο τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ 1821 - 1831. Γι' αὐτὸ, εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν καὶ ἐδραίωσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ὄριο τῶν ἐλληνικῶν διεκδικήσεων ἐθεωρήθη ὁ Ἄωος καὶ εἰδικώτερα τὰ ὄρη τῆς Χειμάρρας, Λυλῶνα, τὰ Στενὰ τῆς Κλεισσοῦρας καὶ ἡ Πίνδος. Τὶς περιοχῆς ἀκριβῶς ἐκεῖνες πὺρ ἀποτελοῦσαν τὰ φυσικὰ ὄρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν Ἀλβανίαν ἀπὸ γεωγραφικῆς, στρατιωτικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως. Ὄταν δὲ ἐκηρύχθησαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1822 οἱ ἐλληνικοὶ ἀποκλεισμοί, ὡς Βόρειο σημεῖο τοὺς ἐθεωρήθη ὁ Ἄωος καὶ μάλιστα τὸ Δυρράχιο πὺρ τότε εἶχε πολλοὺς Ἑλλήνες καὶ ἦταν ἔδρα Ἑλλήνων μητροπολίτου.

Ὄταν ἐξ ἄλλου ἐχαράσσοντο τὰ ἐλληνικὰ σύνορα καὶ ὁ Κάνιγκ ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ Καποδίστρια, ὁ τελευταῖος αὐτὸς δὲν ἐδίστασε νὰ διατυπώσῃ κατηγορηματικῶς, ὅτι τὰ φυσικὰ καὶ ἱστορικὰ ὄρια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος εὗρίσκοντο εἰς τὸν Ἄωον. «Ἡ φυσικωτάτη ὄροθεσία, γράφει, (ὑπόμνημα 23 - 7 - 1828) ἐξ ἧς μόνης ἤθελεν ἀπολάβῃ ἡ νέα ἐπικράτεια τὸν προσήκοντα σχηματισμὸν πρὸς τὸ φυλάττεσθαι κατὰ τῶν Τούρκων κλπ. ἤθελεν εἶσθαι, κατὰ γῆν μὲν γραμμὴ προϊούσα ἀπὸ τῶν βάσεων τοῦ ὄρους Ὀλύμπου - Χασιά - Μέτσοβον - Σαμαρίνα - Χόρμωβον - Γαρδίκι - Παλέρμον - Χειμάρρας κατὰ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν». (Ἐπιστολαὶ Δ. σελ. 339 - 340). Ἐδικαιολογοῦσε δὲ τις ἐν λόγῳ διεκδικήσεις ἀναφέρων, ὅτι «οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν οἱ μαχητικώτεροι τῶν Ἑλλήνων πὺρ πολλαπλῶς ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς τούρκους εἰς τὰ στενὰ τῆς Πίνδου, τὸν Ὀλυμπον καὶ Παρνασσὸν, ἠρωϊκώτατα ὑπερεμάχησαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ἀραχῶβης, ἀντίστοιχον κατὰ τῶν Τούρκων τὴν ἐσχάτην ἀντίστασιν ἐν τῇ Ἀκρο-

Ἡ ἱερά στιγμή τῆς κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸ Ἄργυρόκαστρον. Διακρίνονται εἰς τὸ κέντρον, ἐξ ἄριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ: Ὁ Μητροπολίτης Δρυινοπόλεως Βασίλειος, παρ' αὐτόν ὁ Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐτονόμου Β. Ἠλείου Ἀλέξανδρος Καραπάνος, κατόπιν ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Γεώργιος Ὁ Ζωγράφος καὶ τότε Μητροπολίτης Βελλάς καὶ Κονιτῶν. Ἐπίσης διακρίνεται, πρῶτος κρατῶν τὴν σημαίαν, ὁ διευθυντὴς τῆς ἐφημ. «Ἠπειρος» Ἰωαννῖνων Γεώργιος Χατζῆς (Πελερεν)

πόλει τῶν Ἀθηνῶν» κλπ. Ἐτόνιζε δέ, ὅτι «οὐδέποτε οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ ἡσυχάσουν ἐφ' ὅσον ἡ πατρίς των θὰ παρέμενε δούλη». Καὶ στὸ περίφημο ὑπόμνημά του τῆς 30 - 10 - 1827 ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἔγγραφα τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, καθορίζει καὶ πάλι γραμμὴ συνόρων τὴν τοῦ ποταμοῦ Ἀώου ποὺ σ' αὐτὸ περιελάμβανε καὶ τὴν Αὐλῶνα (1).

Ἐκκλησία. Παράλληλα πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἰδιαίτερος θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ παρουσία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου, δεδομένου ὅτι οὔτε βλαχικὴ, οὔτε ἀλβανικὴ Ἐκκλησία ὑπῆρχε.

Ἀπὸ παλίμψηστα τοῦ Ἀγ. Ὄρους προκύπτει, ὅτι κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ὑπῆρχαν ἐπίσκοποι: «Δυρραχίου, Κορυτσᾶς, Μπιτωλίων, Βελεγράδων (Μπεράτι), Αὐλῶνος, καὶ κάνικεγ τὸ παλαιὸν ἐλέγετο ἡλυρικὸς καὶ ὁ καραμόκρας» (2).

Εἰδικώτερα, κατὰ τοὺς τραγικοὺς χρόνους τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τὸν Ἀλ. Διομήδη, ἡ ἐκκλησία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολλὰς πράξεις αἱ ὁποῖαι θὰ μείνουν πάντοτε εἰς τὸ ἐνεργητικὸ της. «Κυριώτατα, ἐν μέσῳ τοῦ καταρρέοντος ἐκείνου κόσμου, ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἐξουσία, ἣτις παρίστα κάτι τὸ σταθερὸν καὶ ἡ μόνη παρήγορος δύναμις εἰς ἣν κατέφευγον οἱ ἐγκαταλελειμμένοι εἰς τὴν κακὴν των μοῖραν πληθυσμοί. Κοινωνικῶς καὶ ἐθνικῶς, τοῦτο δὲν ὑπῆρξε μικρὰ ὑπηρεσία. (3).

»Θεωρῶ ἐπίσης σπουδαιότατην ὑπηρεσίαν τῆς ἐκκλησίας, ὅτι κατῴρθωσεν, ὅταν πλέον τὸ Βυζάντιον ἔβαινεν ὀριστικῶς πρὸς τὸ τέλος, νὰ ὑποκατασταθῇ εἰς πολλὰς λειτουργίας τοῦ Κράτους, ἰδίᾳ δικαστικὰς καὶ προσωπικῆς καταστάσεως. Ἠδυνήθη οὕτως ἡ Ἐκκλησία, ὅπωςδήποτε

1. Σπ. Στούπη: «Αἱ διεκδικήσεις μας ἐν Β. Ἠπείρῳ καὶ ἡ στάσις τῆς Χειμάρρας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν». Ἠπειρ. Ἔστια 1958. σελ. 269. — Ἐπίσης τοῦ ἰδίου: «Ἐνιαία Ἠπειρος» Ν. Ἰωάννης. Μηνιαῖον ὄργανον Ἀγῶνος τῆς Πανεπιστημιακῆς Ὁμοσπονδίας Ἀμερικῆς φυλ. Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου 1962, ὅπου ἀναδημοσιεύεται τὸ προηγούμενο. — Βλ. ἐπίσης Ἀλ. Μαρμπούλου: «Τὰ πρῶτα σαλπίσματα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21 ἀπὸ τὴς βόρειες ἐπαρχίες τῆς Ἠπείρου. Ἡ συμβολὴ τῶν Β. Ἠπειρωτῶν στὴ διαφώτισιν καὶ τὸν ἔνοπλο ἀγῶνα», στὸ Ἠπ. Μέλλον τῆς 7 - 2 - 72. — Ἐπίσης, ἐπιφυλλίδα μας στὴν «Ἐφημ. Εἰδήσεων» Κερκύρας ἀπὸ 20 - 2 - 1957 κ.ἕ. «Ὅλα μαρτυροῦν γιὰ τὴν ἐλληνικότητα τῆς Β. Ἠπείρου» — Φάνη Μιχαλόπουλου: «Μοσχόπολις, αἱ Ἀθῆναι τῆς Τουρκοκρατίας», Ἀθῆναι 1941. — Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ: «Ἡ Μοσχόπολις». Θεσ)κη 1957.

2. Κλ. Νικολαΐδου: «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ βάσιν τὴν Μακεδονίαν». Ἀθῆναι 1923.

3. Ἠλ. Βενέζη στὸ «Βῆμα» Ἀθηνῶν τῆς 19 - 10 - 1971: «Οἱ χρόνοι τῆς δουλείας καὶ τῆς παρακμῆς».

διοικητικῶς ὀργανωμένη, νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἔξαφανισθὲν Βυζάντιον καὶ ἐπὶ δουλείας νὰ ἀσκήσῃ τὸ πολιτικόν της ἔργον ὑπὲρ τῶν ἄνευ δικαιωμάτων ὑποδούλων... Παράλληλα πρὸς τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, πιστεύω, ὅτι γλῶσσα, παράδοσις, ἱστορία, ὑποσυνείδητος ἔθνισμός ὑπῆρξαν συγκρατητικοὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ παράγοντες...

»Ἡ Ὁρθοδοξία ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ὑπῆρξε συνυφασμένη μὲ τὸν ἔθνισμόν, ὅστις ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ αὐτοτελῆ καὶ ἴδια ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ στοιχεῖα, μεταβιβαζόμενα ἀσυναισθήτως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐπὶ ἀτελεύτητον σειρὰν αἰώνων, τὰ ὅποια ἔτρεφαν καὶ διετήρη-

Μικρὴ Ἑπειρωτοπούλα
ντυμένη μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἔθνικὴ
ἐνδυμασία τὸ ἔτος 1895

(Ἀνέκδοτος φωτογραφία
ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ I.B.E.)

σαν τὰ ζώπυρα τοῦ γένους».

Κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι γνωσταὶ ἀρχιεπισκοπαί: Πουλχεριουπόλεως ἢ Βελεγράδων (Μπεράτι), Δυρραχίου, Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου Χειμάρρας, Πωγωνιανῆς (1), Σελεσφόρου (Κορυτσᾶς) κ. ἄ. Βορειότερα δὲ τῆς Ἀλβανίας ἡ ἐπισκοπὴ Ἀντιβάρεως καὶ ἐπὶ Σκεντέρμπεη ἡ ἐπισκοπὴ Ἑλβασάν καὶ Κρόϊας. Ἐπιγραφὴ τέλος ἀποκείμενη στὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων ἔχει τὴ φράση: «Ἐπίσκοπος Ἀλβαντίας».

1. Κατὰ τὸν DONALD M. NICOL (Ἡπ. Ἔστια 1973, σελ. 203) ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς στὸ νότιο ἄκρο τοῦ ὄρους Νεμέρτσα, ἀνατολικά τοῦ Ἀργυροκάστρου, δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ κανένα συγγραφέα ἢ ἱστορικὸ τοῦ Δεσποτάτου, ἂν καὶ ἦταν σπουδαία Ἀρχιεπισκοπὴ τὸν Ἰδὸν αἰῶνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 29ον

Προσπάθειες ἐκτουρκισμού τῆς Ἡπείρου διὰ τῶν τουρκαλβανῶν. Διορισμὸς Γεν. Δ/ντοῦ Ἡπείρου Ἀλβανοῦ καὶ ἐγκατάστασις Λ'άπηδων ἐν Πωγωνίῳ.

Ἡ Ἑλληνικὴ στὸ σύνολό της σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας, πολλές φορές ἐκινδύνευσε νὰ ἀλλοιωθῇ καὶ νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς κυριάρχους τυράννους τοῦ τόπου. Τέτοιοι δὲ πρωτίστως, ὑπῆρξαν οἱ τουρκαλβανοὶ καὶ μετὰ οἱ Τοῦρκοι. Τὸ ὅτι δὲν ἐπῆλθε καταθρεπτικὸ ἀποτέλεσμα στὴν ἐθνικὴ ὑπόστασι, τοῦτο ὀφείλεται βέβαια στὴ ζωτικότητα καὶ ἀντίδρασι τῶν προγόνων μας, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ στὴν ἔλλειψι μελετημένου συστήματος. Γιατὶ οἱ ἐξισλαμισμοὶ —ἀπ' αὐτοῦ δὲ ὁ μέγας κίνδυνος— ἀκόμα καὶ οἱ βίαιοι— ἔχομε καὶ προαιρετικοὺς ὄχι ὀλίγους— ἦταν ἀποτέλεσμα πρωτογενοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, παροδικοὶ καὶ χωρὶς σύστημα. Τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο ποὺ εἶχε βαθειὰς ρίζες στὴν πατρίδα του, ἀσύγκριτα πολυπληθέστερο τῶν νεηλύδων μουσουλμάνων καὶ τῶν ἀρνησιθρησκῶν, ἀνώτερου πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ἔναντι αὐτῶν, δυναμικὸ καὶ μὲ βαθειὰ πίστι στὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἀνθεξε. Ἄλλωστε εἶναι ἀξίωμα τῆς ἐπιστήμης, ὅτι μόνον λαὸς ἀνώτερος ἐπιδραῖ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου. Ὅταν δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἡ μητέρα Ἑλλάδα, βρῆκε τὴν Ἡπειρο γνησίᾳ Ἑλληνικῇ. Ἑλληνικωτάτη μάλιστα ἀπὸ μερικὰ τμήματά της θεωρούμενα ὡς ἀκραιφνῶς ἑλληνικά. Εἶναι μιὰ ἀτράνταχτη διαπίστωσι γιὰ τὴν ὁποία οἱ Ἡπειρῶτες εἶναι ἰδιαίτερα ὑπερήφανοι.(1)

Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως χρόνια μὲ τοὺς Νεοτούρκους ἐπικεφαλεῖς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐγκλείστου στὴ βίλλα Ἀλατίνι τῆς Θεσ)νίκης τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ Χάν τοῦ Βου, εἶχε δημιουργηθῇ μιὰ τέτοια δυσμενῆς κατάστασις γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο, ποὺ εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσο θὰ μπορούσε νὰ ἀνθέξῃ ὅπως καὶ στὰ περασμένα χρόνια.

Ἄλλοτε οἱ κατακτητῆς ἐνδιεφέροντο νὰ ἔχουν ραγιάδες νὰ δου-

1. Σπ. Στούπη: Ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς μας κινδύνους. Ἐφημ. Ἡπειρωτ. Ἀγῶν Ἰωαννίνων, φυλ. 21 - 2 - 1962.

λεύουν γι' αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν, παρὰ γιὰ μουσουλμάνους ποὺ ὅλοι τους ἤθελαν νὰ εἶναι ἀφεντάδες σὲ βάρος τῶν Χριστιανῶν. Γι' αὐτὸ δὲν εὐνοοῦσαν οὔτε καὶ τὴν ἀποδημία τῶν τελευταίων αὐτῶν. Ὑπάρχουν μάλιστα ἐπίσημα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτει, ὅτι ἐπεχείρησαν κατὰ καιροῦς, ὄχι μόνον νὰ ἀνακόψουν τὸ ρεῦμα τῆς ἀποδημίας ἐπὶ ποινῇ καὶ μὲ φορολογικὲς διευκολύνσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαναφέρουν ἐκείνους ποὺ εἶχαν φύγει (1). Καὶ κάτι ἄλλο: Ἀπαγόρευαν γενικὰ τὴν ἀποδημία στὶς γυναῖκες κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ μάλιστα ἐπὶ Ἑλλάδι. Ὁ ἐν λόγῳ περιορισμὸς δὲ ποὺ κράτησε ἕως τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα εἶχε καὶ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα εὐεργετικὴ πλευρά: διετήρησε στενοὺς τοὺς δεσμοὺς μεταξὺ γενετείρας καὶ ταξιδεμένων καὶ ἐτόνωσε περισσότερο τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας τῶν Ἑπειρωτῶν, γιατί τὰ προσφιλῆ τους πρόσωπα ζοῦσαν ἀναγκαστικὰ ἐκεῖ, στὰ χῶματα ποὺ πρωτοεῖδαν τὸ φῶς. Εἶναι ἓνα στοιχεῖο ποὺ ἀναμφισβήτητα πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἐπίδρασί του ἐπὶ τὴν Ἑπειρωτικὴ ψυχὴ καὶ στὴν ἀνάπτυξι καὶ ἐξέλιξι τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χαρακτῆρος μὲ τὶς διαφορὰς ἐκδηλώσεις του, ποὺ μερικὲς παρουσιάζουν μιὰ ἀξιοπρόσεκτη ἰδιοτυπία, ὅπως στὴ φιλοπατρία, φιλανθρωπία κ.ἄ. κατ' ἐξαίρεσι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἄλλων περιοχῶν. Ἡ ἀπαγόρευσις ἢ τὸ δύσκολο τῆς ἀποδημίας τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν τουρκοκρατία εἶναι συντελεστὴς πολλῶν παραγόντων ποὺ δὲν μελετήθηκε ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἀγνοήθηκε ἀπὸ τοὺς λογιότιμας μας.

Σχετικῶς, χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ Ἑπειρ. δημοτικὸ τραγούδι «Τὸ κακὸ γίνоро» (ὄνειρο) ποὺ ἀφηγεῖται μιὰ σύζυγος στὸν σύντροφό της:

«...Εἶδα νὰ γίνоро ἀχαμνὸ καὶ δέλοι (=ἀφορᾶ) γιὰ τ' ἐσένα
 —Γιὰ πέστο, πέστο Λένη μου κι ἐγὼ θὰ στὸ ξηγήσω
 —Εἶδα τὸν μαῦρο σου γυμνὸ, τὴ σέλλα ραγισμένη
 τὸ δόλιο τὸ μαντήλι σου στὴ σιράτα πεταγμένο.
 —Ὁ μαῦρος μου εἶν' ἡ ξενητεία καὶ τὸ μαντήλι σιράτα
 κι ἡ σέλλα ποὺ ραῖστηκε εἶν' ὁ ξεχωρισμὸς μας,
 —Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς ἀσῆκη μου κι ἐμένα ποῦ μ' ἀφήνεις;
 —Σ' ἀφίνω ἐδῶ στὴ μάνα μου, ἐδῶ στὴν ἀδερφή μου
 κι ἐδῶ στὴν ἀξαδέρφη μου τὴν ἀρραβωνιασμένη
 κι ἐγὼ πάω στὴν ξενητεία μὲ τὴν καρδιὰ καμμένη.

1. Βλ. Πωγωνησιακὰ καὶ Βηροσσανιώτικα Β)27. Σπ. Στοῦπη.

- Μαχαίρια εἶν' ἡ μάνα σου, σπαθιά 'ναι ἡ γι' ἀδερφή σου
κι ὅλα τὰ λιανομάχαιρα ἡ πρώτη σου ξαδέρφη.
- Ναρθῶ κι ἐγὼ ἀσήκη μου σιμὰ στὴν ἀφεντιά σου
- Λενίτσα ἐκεῖ πού πάω ἐγὼ κορίτσια δὲν διαβαίνουν
κάλλιο νὰ ἰδῶ τὸ γαῖμα μου στὴ γῆ νὰ κοκκινίση
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια σου ἄλλος νὰ τὰ φιλήση.

Τὸ καθεστῶς τῶν Νεοτούρκων ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὴν ὑπαρξιακήν ἀσφάλεια καὶ ἔδινε ἰδιαίτερη σημασία στὴν ἐθνικὴ τουρκικὴ ἀσφάλεια πού κινδύνευε ἀπὸ τὸ μὴ μουσουλμανικὸ στοιχεῖο. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ἡ Ἡπειρος εἶχε συμπαγὲς ἐλληνικὸ τέτοιο με ἀνεπτυγμένη ἐθνικὴ συνείδησι, πράγμα πού ἔκανε τοὺς Νεοτούρκους νὰ τὴν θεωροῦν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ εὐπαθέστερα μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ στὴν ἀνησυχία τους αὐτὴ προφανῶς πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἐκείνη ἡ θορυβώδης ἐπίσκεψι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1911 στὴν Ἡπειρο τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἀντὴλ μπεη πού τὴν διέσχισε κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν ἀπὸ Κορυτσᾶς — Ἀργυροκαστρο — Γιάννενα μὲ τὴν πολυπληθῆ ἀκολουθία του.

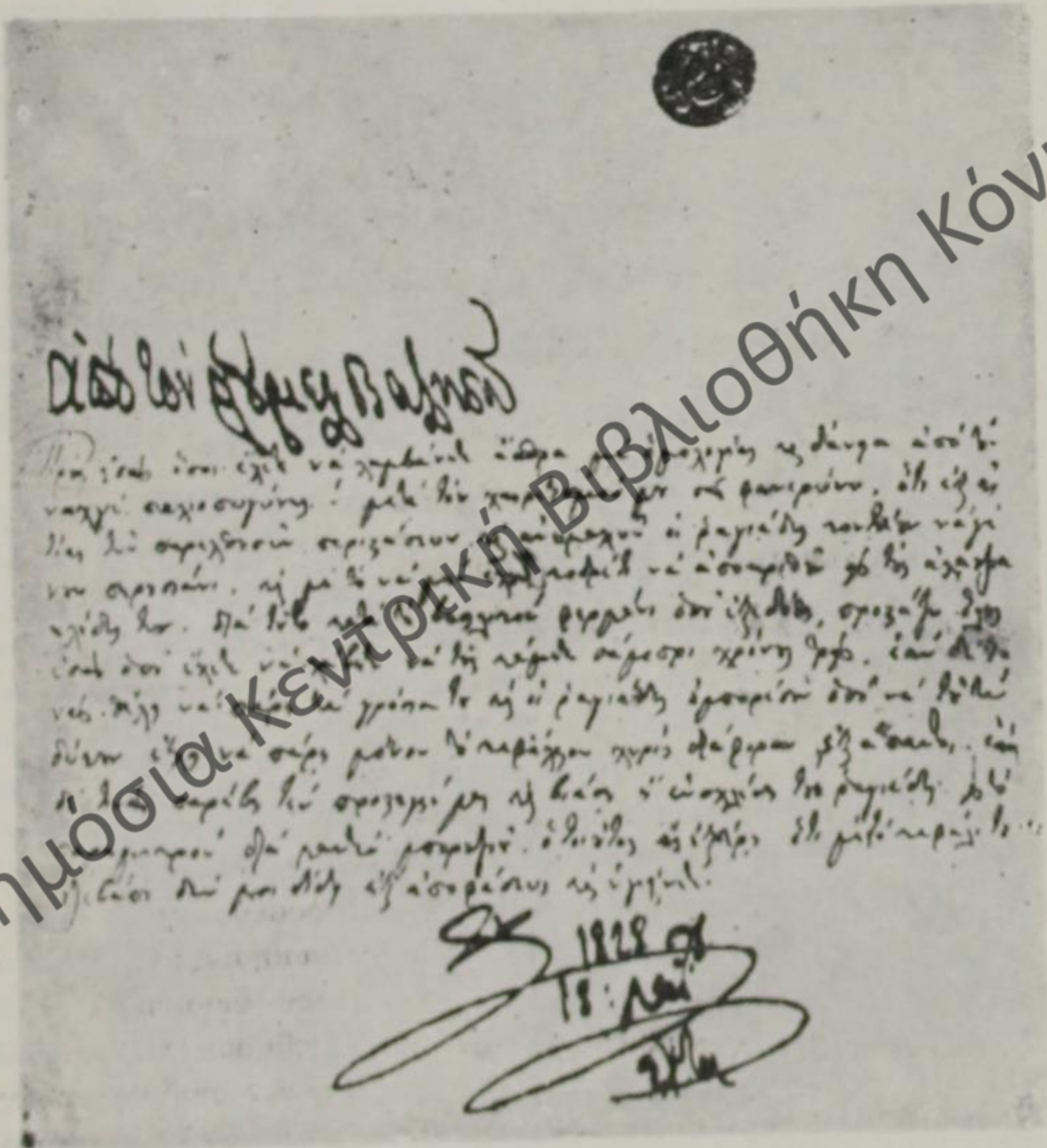
Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπισκέψεως ἐκείνης ἦταν νὰ δημοσιευθῆ λίγο ἀργότερα Σουλτανικὸ Διάγραμμα περὶ ἐγκαταστάσεως μουσουλμάνων προσφύγων εἰς ἐθνικῆς γαίας τῶν Βιλαετίων Ἰωαννίνων, Μοναστηρίου καὶ Σκόδρας πού πραγματικὸ σκοπὸ εἶχε νὰ ἀλλοιώσῃ τὴ σύνθεσι τοῦ ντόπιου ἐλληνικοῦ στοιχείου — προκειμένου περὶ Ἡλείρου — ἐγκαθιστήσῃ ἀνάμεσά του μουσουλμάνους ἄλβανούς.⁽¹⁾

Ἐπεδίωκε δηλ. τὸν ἐκτουρκισμὸ τῆς Ἡλείρου μὲ ἄλβανούς τοὺς ὁποίους οἱ Νεότουρκοι καθὼς καὶ ὁ Χαμητ προηγουμένως θεωροῦσαν ὡς Τούρκους, ὅπως ἄλλωστε ἦταν στὴν πραγματικότητα καὶ τοὺς θεωροῦσαν τέτοιους οἱ Ἡπειρῶτες. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς δὲ εἶχε ἰδιαίτερη σημασία, ὅταν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ τότε Βαλκανικὲς ζυμώσεις πού ὠδήγησαν τελικὰ στὸν Βαλκανο - Τουρκικὸ Πόλεμο τοῦ 1912—1913.

Ἔτσι τὸν Μάρτη τοῦ 1912 ἔγινε ἀρχὴ ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου στὸ ἐλληνικώτατο Πωγώνι: ἓνα πλῆθος ἀπὸ ἄθλιες οἰκογένειες Λιάπηδων σέρνοντας τὰ ὑπάρχοντά τους, κοπάδια ἀπὸ γιδοπρόβατα, ἄλογα

1. Σουλτανικὸ διάταγμα 18 - 3 - 1912)1328 τουρκ. «Περὶ ἐγκαταστάσεως μουσουλμάνων προσφύγων εἰς γαίας ἐθνικῶν τοιφλικίων τῶν νομῶν Ἰωαννίνων, Μοναστηρίου καὶ Σκόδρας». Γιὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐπίσκεψι βλ. Πωγωνησιακά μας Α)202, ὑποσ. 1η.

καὶ τὰ «Λιάπικα» ἀγριόσκυλα, πλημμύρισαν τὶς δασικὲς κοινοτικὲς περιοχὲς ἀνάμεσα Φρασανῶν — Βησσάνης — Λαχανοκάστρου καὶ ἄρ-
χισαν νὰ προβαίνουν σ' ἐργασίαι μόνιμης ἐγκαταστάσεώς τους ἐκεῖ. Τὸ
Πωγώνι δὲ ἀπὸ τουρκικὴ ἄποψι ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ νευραλγικὰ μέρη
τῆς Ἡπείρου, γιατί εἶχε συμπαγῆ ἑλληνικὸ πληθυσμὸ σ' ὄλα τὰ χω-
ριά του, ἐκτὸς τῆς Βοστίνας (ν. Πωγωνιανή) ποὺ οὖν ἐπαρχιακὸ κέν-

Τουρκικὴ διαταγὴ ἑλληνιστί (1828) τοῦ Ροῦμελη Βαλεσῆ πρὸς
περιορισμὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἡπειρωτῶν

τρο εἶχε καὶ λιγοστοὺς Τούρκους. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἦταν ἀπομονωμένο
γεωγραφικὰ καὶ μακριὰ ἀπὸ μουσουλμανικὲς ἐστίαι. Δὲν ἔμοιαζε δηλ.
μὲ τὴν Θεσπρωτία ποὺ εἶχε τοὺς τουρκοτοσάμηδες, ἢ τὴ Δερόπολι μὲ
τοὺς τούρκους τοῦ Ἀργυροκάστρου, τοῦ Δελβίνου κλπ. Ἀντιλαμβάνε-
ται κανεὶς, τί ἀναστάτῳσι καὶ τί σύγχυσι ἐπέφερε ἀμέσως ἡ παρουσία

τῶν ἀγρίων αὐτῶν νομάδων ἐν συνδυασμῷ μὲ τοὺς ὑπάρχοντας ἐκεῖ ἑλληνοβλάχους νομάδας. Κανένας δὲν ἠσθάνετο τὸν ἑαυτόν του ἀσφαλῆ ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό του καὶ συχνὰ οὔτε μέσα στὸ σπίτι του.

Ἔοικε τὰ ἀγροτικὰ ἀγαθὰ, καλλιέργειες κλπ. ἦταν στὴ διάθεσι τῶν Λιάπηδων αὐτῶν, χωρὶς νὰ ὑπάρχη καμιὰ ἀπολύτως κρατικὴ δύναμις ἱκανὴ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξι καὶ τὸ δίκιο ἢ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ ζωὴ τῶν φιλησύχων αὐτῶν κατοίκων. Γεγονὸς ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία νέου ρεύματος φυγῆς (ταξίδι). Παράλληλα διαφύσθηκε τότε Ἄλβανος Γενικὸς Δ)ντῆς Ἡπειροῦ (βαλῆς), πρᾶγμα ποὺ κάνει πρὸ ἐκδηλῆ τὴν ἐσκεμμένη προσπάθεια ἀλλοιώσεως τῆς Ἑλληνικῆς συνθέσεως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ διὰ τουρκαλβανῶν, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς ἄλλες σχετικὲς ἐνέργειες τῆς τουρκικῆς δ)σεως.

Μπροστὰ στὴν καινούργια αὐτὴ κατάστασι πραγμάτων ποὺ δημιουργήθηκε, γεμάτη ἀπὸ νέους κινδύνους καὶ καταπιέσεις, οἱ ντόπιοι ἦταν φυσικὸ νὰ βρίσκουν τὴν ἀποδημίαν ὡς διέξοδο ἢ ὁποία ἀποτελοῦσε παράδοσι πὰ καὶ εἶχε καταστήσει γοητευτικὴ μπροστὰ στὰ δεινὰ τοῦ καιροῦ.

Τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ ποὺ διεγράφετο στὸν ἐθνικὸ ὀρίζοντα, ἐπεσήμανε τότε ἡ ἑλληνικὴ γιὰ τὴν Ἡπειροσκοπιὰ ποὺ λέγεται Κερκύρα, τὴν ὁποία ἡ Ἡπειρωτικὴ ἱστορικὴ ἔρευνα ἠμέλησε. Καὶ στὶς 19 Αὐγούστου 1912, δηλ. δύο μῆνες περίπου πρὶν κηρυχθῆ ὁ ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος, πρωτοβουλία τοῦ Ἡπειρ. Συλλόγου Κερκύρας, συγκροτήθηκε ἐκεῖ μέγα συλλαλητήριον διαμαρτυρίας ἐναντίαν στὸν ἐπιχειρούμενον ἐξαλβανισμὸ τῆς Ἡπειροῦ κατὰ τὸ ὁποῖο ἐνεκρίθη τὸ ἑξῆς ψήφισμα: «Οἱ ἐν Κερκύρα Ἡπειρῶται καὶ οἱ πολῖται Κερκύρας, συνελθόντες ἐν πανδήμῳ συλλαλητηρίῳ τῆς 19-8-1912, ἡγουμένων τῶν διαφόρων Συλλόγων καὶ Σωματείων Κερκύρας, ἐκφράζουν τὰς ἐντονωτέρας αὐτῶν διαμαρτυρίας κατὰ τῶν πρὸς ἀλβανοποίησιν τῆς Ἡπειροῦ καταβαλλομένων προσπαθειῶν, ἰδίαν δὲ κατὰ τοῦ διορισμοῦ ἀλβανοῦ ὡς βαλῆ Ἰωαννίνων. Κηρύσσονται δὲ πρόθυμοι νὰ προβοῦν εἰς πᾶσαν θυσίαν ἐὰν πρόκειται νὰ πραγματοποιηθοῦν οἰαδήποτε κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐκείνης χώρας ἀνθελληνικὰ σχέδια. Ἐκλέγει ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ τοὺς κ.κ. Μ. Σακελλαρόπουλον, Παν. Γιωτόπουλον (1), καὶ Γεωργ. Ζαβιτσιάνον (2), ὅπως ἐπιδώσῃ τὸ παρὸν ψήφισμα εἰς τοὺς ἐνταῦθα προξένους τῶν Μ. Δυνάμεων...».

1. Ἀμφότεροι κατόπιν καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁ πρῶτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὰ Κατσανοχώρια.

2. Σπ. Στούπη: Ἡ καταγωγή τῆς οἰκογενείας Ζαβιτσιάνων. Ἡπειρωτικὸς Ἀγὼν Ἰωαννίνων φυλ. 30 - 3 - 1966.

Ἄλλὰ πρέπει νὰ θεωρῆται μᾶλλον βέβαιον, ὅτι ἂν δὲν ἐμεσο-
λαβοῦσε ὁ ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος, ποὺ ἦλθε σὰν εὐλογία Θεοῦ, οἱ
Τοῦρκοι θὰ εἶχον ἐπιτύχη κατὰ μέγα μέρος τοῦ σκοποῦ τους. Γιατὶ αὐτὴ
τὴ φορά τὸ ταξίδεμα εἶχε πάρει μεγάλες διαστάσεις, ἐν συγκρίσει μὲ

Ἡπειρωτόπουλα μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἔθνικὴ ἐνδυμασίᾳ στὰ
μαθρα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας
(Ἀνέκδοτος φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἀρχειο τοῦ I.B.E.)

τὰ παλιὰ χρόνια. Τώρα τὸ ὑποκινουῦσε καὶ τὸ ἐξεβίαζε ἡ τυραννία καὶ
τὰ κενὰ ποὺ δημιουργοῦσε ἡ ἀποδημία συμπληρώνονταν ἀπὸ πρωτόγο-
νες ἄλβανικὲς φυλές. Γενικώτερα δὲ γιατί οἱ συνθήκες ποὺ εἶχαν δη-
μιουργηθῆ ἦταν διαφορετικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ παρελθόντος.

Ἡ ἑλληνικότης τῆς Ἠπείρου, ὅπως περιγράφεται ἀπὸ Ἑλλη-
νες καὶ ξένους, κατὰ τον 19ον αἰῶνα. Ἐθνολογικὴ διάρθρωσις. Παι-
δεῖα. Στατιστικὰ στοιχεῖα. Ἀπογραφὴ Χιλμῆ πασα̇. Ἡ κατάστασις
στὴ Β. Ἠπειρο ὀλίγο μετὰ τὴ σύστασι τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους.

Ὁ Ἴταλὸς MAGRINI λέγει: «Σὲ μερικὰ χωρῖα κατὰ μῆκος τῆς
κοιλιάδας τοῦ Δρίνου, διατηροῦνται ἀκόμα ἐνδύματα καὶ παραδόσεις
ποῦ ὑπενθυμίζουν τὸν ἐξαίρετο πολιτισμὸ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν
φύλων» (1).

«Ἐδειξα τὴν ἑκπληξί μου καὶ τὸ θαυμασμό μου στὴν κοπέλλα
μὲ τὰ ἄσχημα ἑλληνικά μου ποῦ ὡστόσο ἡ ὀμορφὴ ἀρβανίτισσα φάνη-
κε πὼς δὲν δυσκολεύτηκε νὰ καταλάβῃ. Διόρθωσε μὲ καλωσύνη μερι-
κὲς ἀπὸ τίς φράσεις μου...» γράφει ἕνας ἄλλος ξένος (2). Καὶ συνε-
χίζει: «Στὰ Γιάννενα ἦταν καθαρὰ καὶ ὀμορφα ἐπιπλωμένα καὶ γενικὰ τὰ
ἐξαιρετικὰ δωμάτια τῆς διαμονῆς μου, ὅλα πολὺ καλύτερα στὴν κατε-
ρειπωμένη πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας, ἀπ' αὐτὰ ποῦ εἶχα στὸ ξενοδο-
χεῖο στὴν Κέρκυρα. Με ἐξέπληξαν καὶ μὲ εὐχαρίστησαν. Τὰ σπίτια
μοιάζουν μὲ ἐκεῖνα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ν. Ἰταλίας» (3).

Σχετικῶς ὁ Οὐίλιαμ Ἦτον ποῦ παρέμεινε στὰ Γιάννενα ὡς
πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, σὲ διήγησί του ποῦ ἐδημοσιεύθη (1798) γρά-
φει, ὅτι στὴν Ἠπειρο δὲν μιλοῦν παρὰ μόνον Ἑλληνικά, ποτὲ Ἀλ-
βανικά καὶ ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς
εἶναι πέντε πρὸς ἕνα.

Κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ, ὁ Γάλλος πρόξενος στὴν Πρέβεζα Ντὲ
Λὰ Σολὰ (Ἱστορικὸς πίναξ τῆς Τουρκίας) λέγει: «Στὴν Ἠπειρο ὑ-
πάρχουν 10 Ἑλληνες σὲ ἀναλογία πρὸς ἕνα τοῦρκο».

Ὁ γνωστὸς μας Λήκ (TRAUEL IN GREECE, Λονδῖνον 1835)
γράφει: «Στὴν ἐπισκοπικὴ ἐπαρχία τῶν Ἰωαννίνων, ὁ ἀριθμὸς τῶν
μουσουλμάνων εἶναι ἐλάχιστος μὲ ἐκεῖνον τῶν χριστιανῶν. Οἱ τέσσε-

1. Ν. Παπαδοπούλου: Ἡ Δούβιανη τῆς Δροπόλεως Β. Ἠπείρου καὶ σχ.
κριτικὸ σημείωμα τοῦ Εὐρ. Σούρλα στὸ Ἠπ. Μέλλον Ἀθηνῶν τῆς 9 - 1 - 1972.

2. ROBERT CUZZON: Ταξίδι στὴν Ἠπειρο τὸ 1834. Ἠπ. Ἔστια 1959.

3. Λόγῳ τῆς Ἀληπασαδικῆς ἀνταρσίας, τὰ Γιάννενα ἦταν κατεστραμμένα
ἀκόμα τότε, αὐτὰ δὲ παρουσιάζει ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας!

ρες περιφέρειες τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων ἐκτὸς ἀπὸ 1-2 ἑλληνοβλαχικὰ χωριὰ στὸ Ζαγόρι, κατοικοῦνται ἀπὸ Ἑλληνες».

Ὁ ἀλβανόφιλος πρόξενος τῆς Αὐστρίας στὰ Γιάννενα ΗΑΜ στὸ ἀξιόλογο ἔργο του «Ἀλβανικαὶ Μελέται» (1854) λέγει, ὅτι οἱ μουσουλμάνοι, κυρίως στὰ Γιάννενα, Ἄρτα καὶ Πρέβεζα, ἔχουν γιὰ μητρικὴ τους γλῶσσα τὴν Ἑλληνικὴ. Στὸ Πωγώνι δέ, συνήντησε πραγματικὸς Ἑλληνικοὺς τύπους γυναικῶν.

Ὁ Εὐγ. Πουζάντ, πρόξενος τῆς Γαλλίας στὰ Γιάννενα (1853) στὸ ἔργο του «Ἑλληνες καὶ Τοῦρκοι» γράφει: «Τὰ Γιάννενα καὶ τὰ γύρω τους χωριὰ κατοικοῦνται ἀπὸ Ἑλληνες. Τὸ ἴδιο συμβαίνει στὸ Πωγώνι, στὴν Κόνιτσα καὶ στὴν περιφέρεια τῆς Δερόπολης. Τὰ Γιάννενα ἔχουν τέσσαρες περιφέρειες: Ζαγόρι, Μαλακάσι, Τσαρκουβίστα καὶ Κούρεντα. Ὅλα αὐτὰ τὰ χωριὰ καὶ τῶν τεσσάρων περιφερειῶν κατέχονται ἀπὸ χριστιανοὺς καὶ ὅλοι σχεδὸν εἶναι ράτσοι ἑλληνικῆς. Σ' ἀπόστασι ὀλίγων λευγῶν ἀπὸ τὰ Γιάννενα βρίσκεται τὸ Ζαγόρι ποὺ ἔχει 44 χωριὰ, καθένα τῶν ὁποῖον ἀριθμεῖ ἀπὸ 100-300 οἰκογένειες μὲ ἓνα συνολικὸ ἀριθμὸ 31 χιλιάδων κατοίκων, ὅλων Ἑλλήνων... Στὰ χωριὰ αὐτὰ μιλοῦν πολὺ καθαρὰ τὸ ἑλληνικὰ... τὰ σχολεῖα τους εἶναι ἀνθηρὰ καὶ καθένα ἔχει καὶ καθηγητὴ Γαλλικῶν... Τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἄλλη δυνατὴ πόλις τῆς Δερσπόλεως, αὐτὴ ἢ περιφέρεια, ὁλόκληρη σχεδὸν κατοικεῖται ἀπὸ Ἑλληνες.

» Ἡ περιοχή τοῦ Δελβίνου περιλαμβάνει πόλεις καὶ χωριὰ σημαντικὰ, τῶν ὁποῖων οἱ κάτοικοι εἶναι Ἑλληνες στὴ γλῶσσα, στὴ θρησκεία καὶ στὸ ἔθνος...». Μιλώντας τέλος γιὰ τὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῶν Ἠπειρωτῶν, ὁ αὐτὸς ὡς ἀνωτέρω Γάλλος πρόξενος γράφει: «Ἡ πνευματικὴ ράτσα τῆς Ἠπείρου, εἶναι χωρὶς ἀντίρρηση ἢ ἑλληνικὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ποὺ συναντᾷ κανένας ἀνάμεσα στοὺς εὐπόρους ἀνθρώπους, στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν μορφωθῆ, ὅπως μορφώνονται στὶς ἄλλες πολιτισμένες χώρες τῆς Εὐρώπης. Σ' αὐτὰ προσθέτουμε, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐξαίρετο μέσον διδασκαλίας, ἂν καὶ μιλιέται μὲ λάθη ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους. Δὲν ἔχει διαλέκτους καὶ δὲν χτυπᾷ ἐσχημα, παρὰ μόνον μὲ μερικὲς τουρκικὲς ἢ ἰταλικὲς λέξεις ποὺ ἐξαφανίζονται ἐφ' ὅσον ἡ γλῶσσα καλλιεργεῖται καλύτερα. Αὐτὴ ἡ γλῶσσα εἶχε φθάσει σὲ βαθμὸ τελειότητος ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὰ Γιάννενα τότε ἦταν «ἡ Ἀθήνα τῆς σύγχρονης Ἑλλάδος».

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φρεϊμπουργ Β. Σινιμίντ, σ' ὀνομαστὸ ἔργο του (1871) τονίζει, ὅτι «οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου εἶναι ὅτι ὑπάρχει πῶς ἑλληνικὸ». Ὁ δὲ Ἄντριπ Ντουμόν στὸ ἐνδιαφέρον βιβλίον του «Βαλκανικὴ καὶ Ἀδριατικὴ» (Παρίσι 1873) λέγει, ὅτι «ἡ Ἠπειρος εἶναι ὅλη ἑλληνικὴ». Καὶ ὁ ἐξοχος γεωγράφος καὶ σοφὸς καθη-

γητής του Βερολίνου Κίπερτ στο «Νασιονάλ Τσαϊτούγκ» (1873) τονίζει, ότι «δέν γνωρίζει έπαρχία πιό έλληνική, από την "Ηπειρο».

Δέν είναι όμως μόνον οί άνωτέρω πού μās παρέχουν αυτές τις μαρτυρίες πάνω στον έθνικό χαρακτήρα τών 'Ηπειρωτών και πάνω στη συντριπτική πλειονότητα του έλληνικού πληθυσμού της 'Ηπείρου. Και ή 'Υψηλή Πύλη έχει βεβαιώσει με τὰ αυτοκρατορικά διατάγματα, ότι στην "Ηπειρο οί άπιστοι υπάρχουν σέ μεγάλη πλειονότητα.

'Από του 1868 κυκλοφορούσε στα Γιάννενα ή έφημερίς «Γιάννενα» σέ γλώσσα έλληνική και τουρκική, γεγονός για τὸ όποιο ό Χρ. Σούλης, έχει γράψει τὰ εξής: «Ένα άπλό αντίκρουσμα της πρώτης αυτής 'Ηπειρωτικής έφημερίδος πού εξέδιδεν ή Τουρκική Γεν. Διοίκηση εις την έλληνικήν γλώσσα από του 1868, θα έδιδε χειροπιαστά δείγματα της Τουρκικής Διοικήσεως και της άκμης του 'Ελληνισμού στην "Ηπειρο, ό όποιος κατώρθωσε νά επιβάλη τή γλώσσα του και τόν πολιτισμό του στον τουρκο κατακτητή, όπως ή 'Αρχαία Ελλάς, ή όποία κατά τόν ποιητή υποδουλωθεΐσα δια τών όπλων, υπεδούλωσε τόν άγροϊκο κατακτητή δια του πνεύματός της και του πολιτισμού της» (Βλ. άνωτ. και κεφ. 4ον).

'Από του 1845, έξ άλλου, λειτουργεί τὸ πρώτο στη σύγχρονη εποχή τυπογραφείο «Δωδώνη» πού ίδρυσε ό τότε γυμνασιάρχης της Ζωσιμαίας Σχολής 'Αναστ. Σακελλαρίου, στο όποιο έτυπώθηκαν ή "Αλγεβρα του Μανάρη, ή πραγματεία περι Δωδώνης του Π. 'Αραβαντινού (1862) και πολλά άλλα βιβλία.

'Ο σπουδαϊος "Αγγλος περιηγητής Σιμεόνι (1322) περιγράφει τους 'Ηπειρώτες ως «έλληνικωτέρους κατά την γλώσσαν τών άλλων 'Ελλήνων».

Εϊδικώτερα δέ, ότι όταν οί Σλάβοι άπειλούσαν νά εισβάλουν στην Εύρωπαϊκή Τουρκία, ή έφημερίς «Ζιουρνάλ 'Οφ μικέλ ντὰ Βιλαζέτ» τών 'Ιωαννίνων, γράφει με ήμερ. της 2 Φεβ)ρίου 1806: «Στην "Ηπειρο όλοι οί κάτοικοι ανήκουν στην ίδια ράτσα, στην ίδια έθνικότητα, σέ μιὰ και άδιαίρετη. 'Η "Ηπειρος ποτέ δέν λησμονεί και τὰ 'Ελληνικά γράμματα και ότι από αυτή διεδόθησαν σ' όλη την 'Ελλάδα».

'Αξίζει όμως νά ρίξωμε και μιὰ ματιὰ στην εκπαιδευτική κατάσταση πού επικρατούσε στην "Ηπειρο κατά τὸ έτος 1878, για την όποία έχομε θετικά στοιχεία, όπως περιέχονται στο υπόμνημα «MEMOIRS SUR L' EPIRE EN CENERAL ET PARTICULIEREMENT SUR L' EPARCHIE DE JANINA, PAR UN EPIROTE». PARIS IMPRIMERIE E. CARIOMONT ET U. RENAYLT 6. RYE DE POIDIUINEW —6) 1879:

1) Διαμέρισμα Δρυϊνουπόλεως. Πόλις 'Αργυρόκαστρο και 45 χω-

ριά: 13 χιλιάδες κάτοικοι. Σχολεία 23, μαθηταὶ 1045. 2) Ἀρχαία Πωγωνιανή: 28 χωριά, 7.600 κάτοικοι, σχολεῖα 19, μαθηταὶ 995. 3) Ζαγορᾶς: 10 χωριά, 630 κάτοικοι, 4 σχολεῖα, μαθηταὶ 120. 4) Λιντζουριά: 7 χωριά, 1700 κάτοικοι, σχολεῖα 8, μαθηταὶ 145. Σ' ἓνα ὠραιότατο χωριὸ τοῦ διαμερίσματος αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζεται Κεστοράτι, ὑπάρχουν 2

Ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἰωάννινα Δόκος κατὰ τὴν προαπελευθερωτικὴν περίοδον τῆς Ἠπείρου. (Ἀνέκδοτος φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἀρχειὸν τοῦ I.B.E.)

διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ποὺ ἰδρύθησαν ἀπὸ τὸν Χρηστάκη Ζωγράφο καὶ λέγονται Ζωγράφεια. Ὑπάρχουν 7 καθηγηταὶ καὶ 132 μαθηταὶ. Κάθε 3 χρόνια ἐκλέγονται ἀπ' ὅλην τὴν Ἠπειρο 30 ἔφηβοι καὶ 30 ἔφηβες οἱ ὁποῖοι ὑποχρεώνονται μετὰ τὴν σπουδὴν τους, νὰ διδάσκουν καθένας στὴν ἰδιαίτην πατρίδα του, γιὰ περίοδον 3 ἐτῶν.

5) Διαμέρισμα Ριζῶν: 10 χωριά, 2.150 κάτοικοι, 4 σχολεῖα, 186

μαθηταί. Στὸ Λάμποβο, ἓνα χωριὸ τοῦ Διαμερίσματος αὐτοῦ, βρίσκεται τὸ Λύκειο Ζάππα καὶ ὑπάρχει σ' αὐτὸ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα βιβλιοθήκη.

6) Δέλβινο, πόλις καὶ 45 χωριά: 3800 κάτοικοι, σχολεῖα 11, μαθηταί 336.

7) Μπρεγδέτι: χωριά 14, κάτοικοι 6 χιλιάδες, σχολεῖα 7, μαθηταί 453. Ἐδῶ στὸ Μπρεγδέτι βρίσκεται τὸ ἐνδοξο χωριὸ Χειμάρρα. Σύνολο Ἀργυροκάστρου - Δελβίνου μὲ 156 χωριά, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πόλεις αὐτές, 37.350 κάτοικοι, 78 σχολεῖα.

Ἐπαρχία Βελλᾶς καὶ Κονίτισης: 1) Κόνιτσα μὲ 39 χωριά, 18.575 κατοίκους, σχολεῖα 35, μαθηταί 781. 2) Τὸ ὑπαγόμενον σὲ αὐτὴ τμῆμα τοῦ Ζαγορίου (τὸ ἄλλο εἶναι προσηρτημένο στὰ Γιάννενα). Χωριά 10, κάτοικοι 4 χιλιάδες, σχολεῖα 10, μαθηταί 280. 3) Τμῆμα Πωγωνιανῆς (τὸ ἄλλο εἶναι προσηρτημένο στὴ Δερόπολι). 27 χωριά, 5 χιλιάδες κάτοικοι, σχολεῖα 27, μαθηταί 458.

Ἐπαρχία Γρεβενῶν: 1) διαμέρισμα Βλάχων: 26 χωριά καὶ ἡ πόλις Γρεβενά, 18 χιλιάδες ψυχές, 7 σχολεῖα, 855 μαθηταί. 2) διαμέρισμα Χασίων: 24 χωριά, 6094 κάτοικοι, σχολεῖα 8, μαθηταί 250. 3) διαμέρισμα Ζουρχλί: 24 χωριά, 5076 κάτοικοι, 13 σχολεῖα, 275 μαθηταί. 4) Βέντσια: 22 χωριά, 4134 κάτοικοι, 11 σχολεῖα καὶ 230 μαθηταί.

Ἐξαρχία Μετσόβου: 6 χωριά, 9050 κάτοικοι, σχολεῖα 9 καὶ μαθηταί 600.

Ἐπαρχία Κορυτσᾶς: 1) πόλις καὶ 16 χωριά: κάτοικοι 16 χιλιάδες, σχολεῖα 14, μαθηταί 1138. 2) διαμέρισμα Βίγλισσας: χωριά 14, κάτοικοι 3900, σχολεῖα 8, μαθηταί 150. 3) διαμέρισμα Ὀπαρῆς: 31 χωριά, κάτοικοι 991, σχολεῖα 1, μαθηταί 25. 4) Πρεμετῆς: 80 χωριά, κάτοικοι 34.800, σχολεῖα 30, μαθηταί 750. Τὸ τμῆμα Τεπελενίου ὑπάγεται καὶ αὐτὸ στὸ διαμέρισμα τοῦτο καὶ περιλαμβάνει 30 χωριά ἑλληνικά μὲ 6300 κατοίκους. Συνολικὰ βρίσκονται στὴν Ἐπαρχία Κορυτσᾶς δυὸ μικρὲς πόλεις καὶ 141 χωριά ποὺ κατοικοῦνται ἀπὸ 55.467 ψυχές. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλην. Σχολείων ἀνέρχεται σὲ 70 στὰ ὁποῖα φοιτοῦν 21)2 χιλιάδες μαθηταί.

Ἐπαρχία Βελεγράδων: 1) Διαμέρισμα Βερατίου ἀποτελούμενο ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη πόλι καὶ 47 χωριά, κατοικούμενα ἀπὸ 6.200 κατοίκους. Ἐδῶ ὑπάρχουν 12 σχολεῖα στὰ ὁποῖα φοιτοῦν 742 μαθηταί. 2) Διαμέρισμα Αὐλῶνος: 32 χωριά, 2700 κάτοικοι, 5 σχολεῖα, 237 μαθηταί 3) τμῆμα Ρέτο - Μουζακιᾶς: 106 χωριά, 6.100 κάτοικοι, 50 σχολεῖα, 392 μαθηταί. 4) τμῆμα Ἄνω καὶ Κάτω Σπαθιάς: 27 χωριά, κάτοικοι 1000. Ὑπάρχουν μερικὰ κοινὰ πολὺ στοιχειώδη σχολεῖα στὰ ὁποῖα ὁ παπᾶς κάθε χωριοῦ δίδει μαθήματα στὰ παιδιά.

Προσθέτοντας τούς παραπάνω ἀριθμούς, βρίσκομε σὰν γενικὸ σύνολο: 1) Γιά τὴν ἀρχαία Ἡπειρο, 12 κύριες καὶ δευτερεύουσες πόλεις, 838 χωριά, ἀπὸ τὰ ὅποια μόνον τὰ 59 στεροῦνται σχολείων, γιὰτὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων σχολεῖα ἀνέρχεται σὲ 779 ὅπου διδάσκουν σχεδὸν 854 δάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ ποὺ φοιτοῦν σ' αὐτὰ ἀνέρχονται σὲ 21.379. 2) Γιά τὴ Νέα Ἡπειρο, χωρὶς νὰ ὑπολογίζωμε τὶς ἐπαρχίες τῆς Ὀχρίδος καὶ Δίβρης, ἀλλὰ μόνον προσθέτομε τὴν πόλιν Δυρράχιο ποὺ ἔχει 61)2 χιλιάδες Ἑλληνας ὀρθοδόξους. Ἡ ἐν λόγω ἐπαρχία περιλαμβάνει 7 κύριες καὶ δευτερεύουσες πόλεις, 482 χωριά μὲ 80.467 ψυχές, 118 σχολεῖα καὶ 3.520 μαθητὰς, χωρὶς νὰ περιλαμβάνονται τὰ πολὺ στοιχειώδη σχολεῖα.

Ἐθιμοτυπικὴ ἐπίσκεψις εἰς τὸν Βαλὴν τῶν Ἰωαννίνων πολιτικῶν καὶ Θρησκευτικῶν ἀρχῶν τοῦ Βιλαετίου τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς χορηγήσεως τοῦ πρώτου Τουρκικοῦ Συντάγματος, τὸ ἔτος 1908.

(Ἀνέκδοτος φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ I.B.E.)

Κατὰ συνέπεια, προσθέτοντας τὰ γενικὰ σύνολα τῶν 2 περιοχῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀρχαίαν Ἡπειρο καθὼς λέγεται καὶ προσθέτοντας: 1) τούς νομάδες βλάχους ποὺ μιλοῦν ἑλληνικὰ καὶ ποὺ εἶναι 30 χιλιάδες. 2) Τούς Ἑλληνας τῶν παραλίων ἀνερχομένους σὲ 25 χιλιάδες καὶ αὐτοὺς τοῦ Δυρραχίου 61)2 χιλιάδες, βρίσκομε 20 πόλεις, 1320 χωριά, 410.940 κατοίκους, 780 σχολεῖα, 24.899 μαθητὰς καὶ 780 δασκάλους. Οἱ μαθητὲς ποὺ τελειώνουν τὶς σπουδές τους στὴ Ζωσιμαία Σχολή, διδάσκουν γενικὰ σ' ὅλη τὴν Ἡπειρο. Ἡ στατιστικὴ στηρίζε-

ται σὲ αὐθεντικὲς πηγές: Ἰδιαίτερες στατιστικὲς ἡμεπίσημες, ἐπίσημες καὶ ἄλλες. Εἶχαμε ὑπ' ὄψι μας τοὺς στατιστικοὺς καὶ ἐθνολογικοὺς πίνακας Κίπερτ, Σουζσέτ, Σταουμπόρντ καὶ Μπανκόνι. Εἶχαμε συγκρίνει τὴ στατιστικὴ μας μὲ τὴν ἐπίσημη ἐτήσια στατιστικὴ τοῦ Βιλαετίου Ἰωαννίνων ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ 1875.

Ἐλπίζομε ὅτι θὰ ἐκτιμηθῇ ἡ ἀμεροληψία μας καὶ ἡ θέσι ποὺ κάμνομε στὸ Ἀλβανικὸ στοιχεῖο.

Γιὰ περισσότερο λεπτομέρεια ὅμως καὶ σαφήνεια, χαράσσομε παρακάτω ἓνα συγκριτικὸ πίνακα ποὺ περιλαμβάνει ὅλο τὸν μικτὸ πληθυσμὸ τῆς ἀρχαίας καὶ Ν. Ἠπείρου τοῦ ὁποίου ἡ πλειονότης εἶναι ἐλληνικὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴ καὶ ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα.

Ἄν ὅμως ἡ ὅλη Ἠπειρος εἶναι τέτοια, τὸ τμήμα ποὺ παραχωρεῖται στὴν Ἑλλάδα σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Βερολίνου, κατοικεῖται ἀπὸ καταπληκτικὴ πλειονότητα Ἑλληνικὴ. Ὁ ἰδιαίτερος πίναξ ποὺ ἀκολουθεῖ, θὰ δείξῃ καθαρώτατα, ὅτι οἱ Ἀλβανικὲς ἀξιώσεις δὲν ἔχουν κανένα λόγο ὑπάρξεως... (1).

Σημειωτέον, ὅτι ἐλληνικὰ σχολεῖα ὑπήρχαν στὴν Ἠπειρο (Γιάννενα) ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δεσποτάτου καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ τοῦ 1206 ὅταν ἰδρύθη στὸ Νησι τῆς Λίμνης καὶ ἔγινε γνωστὸ τὸ ὄνομα τῆς Μονῆς τοῦ Σπανοῦ, χάρη στὴ φήμη τοῦ σχολάρχου Ἀλ. Σπανοῦ. Ἀργότερα δὲ χτίστηκαν ἄλλα δύο στὸ ἴδιο Νησι ἐκτὸς ἐκείνων ποὺ εἶναι γνωστὰ στὴν πόλι τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπίσης στὸ Ἀργυρόκαστρο ἰδρύθη τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ σχολεῖο τὸ 1633 καὶ στὴν Ὀστανίτσα (ν. Ἀηδονοχώρι) Πωγωνίου, λειτουργοῦσε κανονικὸ σχολεῖο τὸ 1720 ποὺ οἰκονομικὰ ἐνίσχυσε ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας ὁ ἐκεῖ ἐγκατεστημένος ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως Βουκουρεστίου Ἰωαννίκιος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ὀστανίτσα (βλ. καὶ Σπ. Στούπη «Βήσσανη» σελ. 90) (2).

1. Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα παρελήφθησαν ἀπὸ σειρὰν ἐπιφυλλίδων ποὺ ἐδημοσίευσε ὁ Κώστας Λαζαρίδης στὸν Ἠπειρωτ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων τοῦ 1950 μὲ τίτλο: «Πῶς ἀπελευθερώθηκε ἡ Ἠπειρος. Δ. Χασιώτης». Ὁ Δημ. Χασιώτης (1846 - 1895) ἐγεννήθηκε στὴ Βίτσα Ζαγορίου. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς γιατρὸς στὰ Γιάννενα καὶ κατόπιν καθηγητὴς τῆς ιστολογίας καὶ παθολογικῆς ἀνατομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Στάθηκε δὲ ἓνας ἀπ' τοὺς κυριωτέρους διαφωτιστὰς τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης ὡς πρὸς τὴν ἐλληνικότητα τῆς Ἠπείρου μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς Βερολιναίας συνθήκης ἀποδείξας ψευδῆ τὰ Ἀλβανικὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἐπιχειρήματα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ ἄρθρα ποὺ ἐξέδωκε (1887) σὲ βιβλία στὴν Ἀθήνα ὑπὸ τὸν τίτλο «Ὑπομνήματα καὶ Διατριβαὶ περὶ Ἠπείρου», συνέγραψε καὶ πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας.

2. βλ. καὶ L' EGLISE STAVROPOLEOS. — EDITIONS MERIDIANE BUCAREST. 1967.

Τό Διπλωματικόν Σώμα Βιλαετίου Ἰωαννίνων τὸ ἔτος 1899
 Εἰκονίζονται οἱ Γεν. Πρόξενοι: Ἑλλάδος, Ρωσίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Αὐστροουγγαρίας μετὰ τῶν
 ἐπιτελῶν των. (Ἀνέκδοτος φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἰδρύματος Βορρ)κῶν Ἐρευνῶν)

Χαρακτηριστικό, ἔξ ἄλλου, εἶναι στήν ἱστορία Ἑλληνικῆς Παιδείας, ὅτι τὸ πρῶτο σχολεῖο θηλέων - Ἀρσάκειον ἰδρύθη στήν Ἀθήνα τὸ 1836 καὶ τὸ δεύτερο στή Δούβιανη Β. Ἡλείρου τὸ 1858. (Βλ. Νικ. Παπαδοπούλου «Δούβιανη»).

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἔτος 1898 - 1899. Ἀπὸ στατιστικὴ πού ἐδημοσιεύθη στήν ἔφημ. «Ἀγών» τῶν Ἀθηνῶν στὰ φύλλα 90 - 97 τῆς 8 - 12 - 1900 τῆς 5, 21 καὶ 26 - 1901, 1 καὶ 22 - 6 - 1901 ἀποσποῦμε τὰ κατωτέρω ἐθνογραφικὰ στοιχεῖα:

Ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου, Δροπόλεως, Λιντζουριάς, Ρίζας, Ζαγοριάς, Δελβίνου, Χειμάρρας, Πωγωνιανῆς, Πρεμετῆς καὶ Λεσκοβικίου: Ἕλληνες 49.379. Ἀλβανοὶ 15.560. Σχολεῖα 137 ἐκ τῶν ὁποίων 15 Παρθεναγωγεῖα. Μαθηταὶ 4521, μαθήτριά 715. Διδάσκαλοι 148, διδασκάλισσαι 18 (1).

Ἔτος 1906 - 1907. Στατιστικὴ σχολείων δικαιοδοσίας Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως πού ἐδημοσιεύθη στήν ἔφημ. Ἀθηνῶν «Πύρρος» στὰ φύλλα 189 - 193 τῆς 7, 14 καὶ 21 - 12 - 1906 καὶ 4 - 1 - 1907 ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποσποῦμε τὰ κατωτέρω στοιχεῖα:

Πόλεις καὶ χωριά συνολικῶς 86. Ἕλληνες 51.014. Ἀλβανοὶ 13.580. Σχολεῖα δημοτικά 81. Παρθεναγωγεῖα 17. Ἀστικά σχολαὶ 3. Μαθηταὶ 3984 (1).

Ἔτος 1913. Κατὰ τὸν Ἀλ. Μαρμόπουλο (Ἡπειρος τ. Αὐτ. Ἀθῆναι 1961) οἱ τουρκικὲς στατιστικὲς μέχρι τὸ 1908 ἀνέβαζαν τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Β. Ἡλείρου σὲ 128.000 ψυχὰς. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἀνοίγει ὁ δρόμος τῆς μεταναστεύσεως πρὸς τὴν Ἀμερική. Ἡ μόνιμη ἀνασφάλεια στήν Ἡπειρο καὶ ἡ ἔλλειψι πόρων ζωῆς ὤθησε ἕνα μεγάλο μέρος τῶν τέκνων τῆς ἀπὸ τὴν πατρικὴ γῆ πρὸς εὐρεσι τύχης. Ἡ τελευταία καὶ ἐγκυροτάτη στατιστικὴ εἶναι ἡ δημοσιευόμενη κατωτέρω, παρμένη ἀπὸ τὸν «Χάρτη τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Σχολείων τῆς Β. Ἡλείρου τοῦ 1913», ἑλληνογαλλικὴ ἔκδοσις ὑπὸ χρονολ. 4 - 2 - 1920 καὶ κλίμακα 1 : 200.000 τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου Ἑλ. Στρατοῦ (Ἐπιτελικ. Γραφ. 2ον, τμημ. πολιτικῶν μελετῶν).

1. Βλ. λεπτομερείας κατὰ περιφέρεια, πόλι καὶ χωριό, ἀριθμὸ κατοίκων, σχολείων, κλπ. στὸ βιβλίον τοῦ Βασ. Μπαρᾶ «Δέλβινο» κλπ. Ἀθῆναι 1966. Καθὼς ἐπίσης στὸ ἀναφερόμενο βιβλίον τοῦ Ἀλ. Μαρμόπουλου.

Συγκριτικὸς Πίναξ

τῶν Ἑλλήνων Β. Ἡπειρωτῶν, ἱερέων, διδασκάλων διδασκαλισσῶν μαθητριῶν καὶ μαθητῶν κατὰ καζάδες :

	ΚΟΡΥΤΣ.	ΚΟΛΩΝ.	ΑΡΓΥΡΟΚ.	ΧΕΙΜΑΡ.	ΔΕΛΒΙΝ.	ΛΕΣΚΟΒΙΚ.	ΤΕΠΕΛΕΝ.	ΠΡΕΜΕΤ.	ΠΩΓΩΝ.
Κάτοικοι	33199	11269	20016	6186	11295	6455	6093	10895	5550
Ἐκκλησίαι	83	16	93	22	73	24	27	36	11
Σχολ. Θηλέων » ἄρρένων	65	20	87	13	70	22	26	37	12
Ἱερεῖς	72	21	72	16	62	25	15	36	10
Διδασκάλισσ. Διδάσκαλοι	170	30	101	21	62	23	33	41	17
Μαθηταί	2880	1340	3190	643	2319	568	840	910	560
Μαθήτριάι	5025	465	1275	322	701	72	370	295	300

Τὸ 1913 ὑπῆρχαν στὴ Β. Ἡπειρο: ἱερεῖς 332. Ἐκκλησίαι 377. Σχολεῖα θηλέων 111. Σχολεῖα ἄρρένων 241. Διδασκάλισσαι 151. Διδάσκαλοι 332. Μαθήτριάι 6678. Μαθηταί 15397.

Ἐπὶ ὀλικοῦ δὲ πληθυσμοῦ 228.422 κατοίκων τῆς Β. Ἡπέιρου κατὰ τὸ ἐν λόγῳ ἔτος 1913, ὁ ὀλικὸς ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀνῆρχετο εἰς 116.888, δηλ. τὸ 51,1 ο)ο.

Οἱ μαθητὲς καὶ μαθήτριάι ἐξ ἄλλου συνολικῶς ἀνῆρχοντο εἰς 22.075, συνεπῶς ἀπέτελλον τὰ 9,6 ο)ο τοῦ ὀλικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὰ 18,8 ο)ο τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Β. Ἡπέιρου.

Παραλλήλως, ἡ ὑπὸ τὸν Ἄλ. Καραπᾶνον ἀντιπροσωπεῖα, ἔδωσε τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς τὸ 1919 στὴ Διάσκεψι τῆς Εἰρήνης τῶν Παρισίων: Ἄρρεναγωγεία 177 μὲ 8892 μαθητὰς καὶ 88 παρθεναγωγεία μὲ 3308 μαθήτριάι. Κ ο ρ υ τ σ ᾱ : Ἄρρεναγωγεία 71 μὲ 6900 περίπου μαθητὰς. Παρθεναγωγεία 24 μὲ 3495 μαθητριάι. Ὅλα δὲ συνετηροῦντο χάρις στὴ γενναιοδωρία τῶν ὀρθοδόξων Β. Ἡπειρωτῶν, οἱ ὀποῖοι στὴν Ἑλληνικὴ παιδεία ἀποβλέποντες σὰν φάρο πολιτισμοῦ ἀνέκαθεν, συνέδραμον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ συνέτειναν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ κανονικὴ λειτουργία τους.

Ἡ κατάστασις ὀλίγον μετὰ τὴ δημιουργία ἀνεξαρτήτου Ἀλβανίας :

Σχετικῶς, ἐνδιαφέρον ὅσο καὶ χαρακτηριστικὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐγγράφου τῆς Νομαρχίας Κερκύρας πρὸς τὸ ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος πού ὑπεβλήθη ἐν συνεχείᾳ στὴν τότε Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1922, ὀκτῶ δηλ. χρόνια μετὰ τὴν σύστασι τοῦ ἄλβανικοῦ κράτους: «Ποία ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ὑπὸ τὴν ἄλβανικὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν; Ἐπὶ

τῷ λόγῳ, ὅτι αἱ διάφοροι κοινότητες ἀποτελοῦνται ὑπὸ ἀλβανοφώνων, διετάχθη τὸ κλείσιμον τῶν ἑλληνικῶν σχολείων. Εἷς τινὰς αὐτῶν ἀπεστάλη ὡς διδάσκαλος ὁ πρῶτος τυχὼν γνώστης τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης, δηλ. ἀπλοῦς γνώστης τοῦ ὁμιλοῦντος τὸ ἰδίωμα τοῦτο. Π.χ. εἷς τὸ χ. Λούκοβο εἷς μαουνιέρης τῶν Ἀγ. Σαράντα Ἐπαμεινώνδας Νίκας. Εἷς ἄλλας διωρίσθησαν νέοι χριστιανοὶ οἵτινες ὑπέχοντες στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν, ἔκριναν φρονιμώτερον νὰ δεχθῶσι διδασκαλικὴν θέσιν ὅπως ἀποφύγῃσι νὰ στρατευθῶσι καὶ ὅπως συγχρόνως μισθοδοτοῦνται μὲ 6-10 ναπολεόνια χρυσᾶ κατὰ μῆνα! Εἷς ἄλλους διδασκάλους ἀπηγορεύθη νὰ ἐξασκῶσι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἦσαν ἀλβανόφωνοι εἰς τὴν καταγωγὴν.

»Εἷς τὸ Δελβίνον ἐπὶ τῇ προφάσει συμφιλιώσεως τῶν δύο στοιχείων, ἐπεβλήθη φορολογία εἰς τοὺς κατοίκους, ὅπως ἐπισκευασθῇ κατερειπωμένον οἰκοδόμημα ἀνήκον εἰς εὐνοούμενον τουρκαλβανόν, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε ἄλλοτε ὡς στρατῶν καὶ χρησιμοποιηθῆ ὡς κοινὸν ἀρρεναγωγεῖον Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν. Σημειωτέον, ὅτι τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν εὐήλιον εὐάερον καὶ ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον σχολεῖον τῆς χριστιανικῆς κοινότητος χρησιμεῖον κτίριον ἐγκατελείφθη ὡς ἀκατάλληλον... Διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον τοῦ Δελβίνου μετεκλήθησαν ὅπως διδάξωσι Ἑλληνίδας ὀρθόδοξους, μουσουλμανίδες διδασκάλισσαι ἐκ Σκόδρας, καθολικαί. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι διεμαρτυρήθησαν, διὰ τοῦτο διετάχθη ἡ σύλληψις καὶ ὁ μετατοπισμὸς τῶν προυχόντων εἰς Ἀργυρόκαστρον, ἀπολυθέντων μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἀφοῦ διὰ τρομοκρατήσεως ἐπέτυχον εἰς τὸν σκοπὸν τῶν (1).

» Μία ἔτι ἀπόδειξις τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Β. Ἠπείρῳ εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν παραμεθορίων ἑλληνικῶν πόλεων φοιτῶντων βορειοηπειρωτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πλεῖστοι ἀλβανόφωνοι τὴν καταγωγὴν, τινὲς δὲ ἀνήκοντες καὶ εἰς ἐξεχούσας μουσουλμανικὰς οἰκογενεῖας. Εἷς τὰ διάφορα σχολεῖα τῆς Κερκύρας π.χ. κατὰ τὸ ἔτος 1921 - 1922, μαθηταὶ καὶ μαθήτριά 155. Κατὰ τὸ 1922 - 1923 φοιτῶσιν 182 καὶ ἄλλοι εἰς Ἰωάννινα, Παραμυθιά, Φλώρινα, Θεσσαλονίκη κλπ...

1. Χαρ. Κατσουλίδης: Ἡ Δωδώνη, σελ. 274. — Κώστα Λαζαρίδης: Σχολεῖα καὶ διδάσκαλοι τῶν Γιαννίνων στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Ἠπειρωτ. Ἔστια 1973, σελ. 256. — Τότε συνεστήθη στὴν πόλιν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας Ἀθηναγόρα —κατόπιν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου— ἡ «Κερκυραϊκὴ Σχολή» (Οἰκοτροφεῖον) χάριν τῶν ἐν λόγῳ προσφυγοπαίδων τῆς Β. Ἠπείρου, τὴν ὁποία κατήργησαν οἱ Ἴταλοι μόλις κατέλαβον τὴν Κέρκυρα (Ἀπριλ. 1941).

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

Ἐπίσημη ἀπογραφή τῆς Ἠπείρου ἐλευθέρας καὶ δούλης τοῦ ἔτους 1904-1905 ποὺ ἔγινε ἐπὶ Χιλμῆ Πασᾶ.

Σαντζάκια Βιλαετίου Ἰωαννίνων

	Γιάννενα	Πρέβεζα	Ἀργυροκάστρον	Μπεράτι
Ἕλληνες ὀρθόδοξοι	139 000	37.000	79.000	38 000
Βλάχοι Ρουμανίζοντες	100	—	150	—
Βούλγαροι	—	—	—	—
Σλάβοι ὀπαδοὶ τῆς Σερβικῆς προπαγάνδας.	—	—	—	—
Μουσουλμάνοι	24.000	17.000	68.000	102.000
Τσιγγάνοι	—	—	—	—
Ἀρμένιοι	—	—	—	—
Ἑβραῖοι	2 250	300	35	50

Παρατηρήσεις: Ἡ ἀπογραφή ὀμιλεῖ περὶ Μουσουλμάνων συμπεριλαμβάνουσα καὶ τοὺς ἄλβανοὺς χωρὶς νὰ τοὺς διαχωρίζει ἀπὸ τοὺς τούρκους. Ἐπίσης, ὀμιλεῖ περὶ Ἑλλήνων συμπεριλαμβάνουσα ἀδιακρίτως ὅλους τοὺς χριστιανούς. Ἡ ἄλβανικὴ ἐθνότης ἀγνοεῖται. Οἱ ἄλβανόφωνοι ὀρθόδοξοι θεωροῦνται ὡς Ἕλληνες, καθὼς καὶ οἱ ἀτίγγανοι.

Ἀναγνωρίζει δηληρόν: ΕΛΛΗΝΑΣ, ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΥΣ καὶ ΕΒΡΑΙΟΥΣ. Βλάχους δὲ ρουμανίζοντας 250 !.

Τὰ ἀνωτέρω συνοδεύει ἡ ἐπεξήγησις Γαλλιστί: «Σημ. Τὰ Σαντζάκια τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Ἑλβασάν τοῦ Βιλαετίου Μοναστηρίου, ἀποτελοῦν τμημα τῆς λεγομένης κυρίως Ἀλβανίας δὲν σημειοῦνται εἰς τὸν χάρτην τοῦτον!».

Ὅπως εἶναι γνωστὸν δέ, τουρκαλβανοὶ ἔκαμαν τὴν ἐν λόγῳ ἀπογραφήν καὶ φυσικὸν εἶναι, οἱ ἀριθμοὶ προκειμένου περὶ Μουσουλμάνων νὰ εἶναι ἐξογκωμένοι καὶ ἀντιθέτως προκειμένου περὶ χριστιανῶν ἠλαττωμένοι. Ἐξ ἄλλου, δὲν πρέπει νὰ διαφύγη τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι ὡς κυρίως Ἀλβανία θεωροῦνται τὰ διαμερίσματα Δίβρης καὶ Ἑλβασάν. Εἰδικώτερα δέ, ὅτι καὶ οἱ βλάχοι συμπεριλαμβάνονται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐκτὸς ἐλαχίστων ρουμανιζόντων (1).

1. Κατὰ πιστὴν ἀντιγραφήν ἀπὸ τοὺς χάρτας ποὺ συνοδεύουν τὸ σύγγραμμα τοῦ ἐ.ἀ. στρατηγοῦ Σεργ. Γυαλίστρα: «Ὁ ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους». Ἀθήναι 1945. Οἱ ἐν λόγῳ χάρται δὲ ἔχουν παραληφθῆ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰταλοῦ AMADORE VIRGILI. LA QUESTION ROUMELIOTA E LA POLITICA ITALIANA 1908 καὶ τοῦ Γεωγραφικοῦ Ἰνστιτούτου AGOSTINI τῆς Ρώμης.

Μοσχόπολις καὶ Κορυτσᾶ εἰδικώτερα. Μοσχόπολις αἱ «Ἀθῆναι» τῆς τουρκοκρατίας. Σχολεῖα καὶ μαθητὲς Κορυτσᾶς.

Στοὺς πρώτους πυρῆνες τῆς Μοσχοπόλεως, ὅπως λέγεται, συγκαταλέγονται καὶ βυζαντινὲς οἰκογένειαι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς δὲ κατὰ τοὺς μετριοτάτους ὑπολογισμοὺς, ἔφθανε τὶς 60 χιλιάδες καὶ τὸ Καταστατικὸ τῆς Κοινότητος ὑπογράφεται (1713) ἀπὸ 63 παπάδες καὶ σχολεῖο λειτουργεῖ ἐκεῖ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1600. Στὴ Μοσχόπολι ἰδρύθη (1631) τὸ 3ο τυπογραφεῖο τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ πρῶτο στὴν Πόλη τὸ 1627 καὶ τὸ δεύτερο στὴ Σμύρνη τὸ 1731.

Τὰ βιβλία τοῦ τυπογραφείου τῆς, ὅλα εἶναι στὴν ἀπλοελληνικὴ γιὰτὶ ἀποσκοποῦν στὴ διάδοσι τῆς ἑλληνικῆς διαίτας, τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου ζωῆς σὲ ἀλλογλώσσους πληθυσμοὺς Ἀλβανοὺς, Βλάχους καὶ διότι ἡ ἀπλοελληνικὴ ἦταν ἡ γλῶσσα τῆς ἀγορᾶς, ἡ γραφομένη γλῶσσα τῶν καταστίχων, τῆς ἀλληλογραφίας, ἡ γλῶσσα τῶν Ρούμ καὶ Ροὺμ ἦταν καὶ αὐτοὶ ἐφ' ὅσον ἦταν χριστιανοὶ.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἐλάμπρυνε τὴν Ἠπειρο μὲ τὸ φῶς καὶ ἐπηρεάσε βαθύτερα καὶ τῆς «Περιοικίδος» τὶς φυλές, Ἀλβανοὺς, Βλάχους, ἦταν τὰ ὀνομαστὰ σχολεῖα τῆς Μοσχοπόλεως καὶ μάλιστα ἡ Νέα Ἀκαδημία τῆς. Εἶναι ἀπροσμέτρητη ἡ ἐπίδρασίς τους, στὴ δημιουργία ἐθνικοῦ φρονιματισμοῦ καὶ στὴν προπαρασκευὴ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀπολυτρώσεως. Κοντὰ στοὺς πυρσοὺς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μετσόβου ἀκόμη ἡ βορεινὴ Μοσχόπολις στάθηκε σεβαστὸ κέντρο ἐμπορίου καὶ παιδείας. (Μαμμόπουλος ἄνωτ.).

Παράλληλα, καὶ στὸ Φροντιστήριον καὶ στὶς Μοσχοπολίτικες ἐκδόσεις, ἐχρησιμοποιήθηκε καὶ ἡ Ἀττικὴ γλῶσσα. «Εἶναι τόση ἡ γνῶσι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, γράφει ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος (1), ἀπὸ τοὺς δασκάλους τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν ἄλλοι Ἕλληνες ἔγραψαν μὲ τόση γλαφυρότητα στὴν ἀττικὴ, ὅπως ἐκεῖνοι... Γιάννενα καὶ ἔπειτα ἡ Μοσχόπολις εἶναι τὸ ἐπαναστατικὸ κέντρο τῆς τουρκοκρατίας, ἀπὸ ἄποψι προγράμματος καὶ σκοπῶν. Ὅταν μάλιστα ἀναλο-

1. Φάνη Μιχαλοπούλου, Μοσχόπολις, αἱ Ἀθῆναι τῆς τουρκοκρατίας. Ἀθῆναι 1941.

γιοθούμε πώς γεωγραφικῶς βρίσκονταν στις πρώτες προφυλακές τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κυκλωμένη καὶ περιζωμένη ἀπὸ τόσες βάρβαρες καὶ ἀπολίτιστες φυλές, τότε ἡ σημασία της παίρνει μιὰ ἀνώτατη θέσι» (1).

Στὴ Μοσχόπολι, κατὰ τὸν Ἄλ. Μαρμόπουλο, «καλλιεργεῖται ἡ ἰδέα τῆς αὐτοτελείας καὶ τῶν Βαλκανικῶν λαῶν. Τυπώνονται λεξικά ἑλληνοαλβανικά καὶ ἑλληνοβλαχικά καὶ λεξικά τετράγλωσσα μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες. Καὶ εἶναι ἡ Μοσχόπολις ποὺ γεννιέται καὶ θάλλεται ἡ ἰδέα τῆς ἀλβανικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀλβανικῆς ἐθνότητος καὶ συνεπῶς ἡ ἰδέα τῆς κοινῆς ὄλων αὐτῶν ἐξεγέρσεως κατὰ τοῦ Τούρκου δυνάστου, ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἔπειτα τοῦ Ρήγα Φεραίου».

«...Κέντρον πάσης ἐξόχου πνευματικῆς κινήσεως κατὰ τὴν δυσχεῖμερον ἐκείνην ἐποχὴν ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ Χερσονήσῳ καὶ πέραν αὐτῆς ἔτι ἦν ἡ Μοσχόπολις, ἔνθα ἀμφιλαφῶς ἡ ζωογόνα αὐρα τῶν Ἑλληνίδων ἔπνεε σπουδῶν καὶ ζεῖδωροι πνευματικαὶ ἀκτῖνες ἐξεπέμποντο πανταχοῦ διασκορπίζουσαι τὰ ζοφερὰ τῆς δουλείας νέφη» τονίζει ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας μητροπολίτης Κορυθῶς.

Κατὰ τὸν Ἰωακείμ Μαρτινόβιτς (ἀνωτ) ἡ Κοινότης τῆς Βιέννης ὑπῆρξε τὸ κέντρον καὶ τὸ ἀμνηστήριον τῶν ἀνὰ ὄλην τὴν Αὐστρίαν διεσπαρμένων Μοσχοπολιτῶν, τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ φυτώριον τῆς μορφώσεως, τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Μέγιστα δὲ εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι ἃς παρέσχε ἕν τῇ ἐξελίξει τῆς Μοσχοπόλεως αἱ τοιαῦται τῶν ἀνὰ τὰ περὶ καὶ τὰς κοιλάδας τῆς Αὐστροουγγαρίας ἀποδημούντων Μοσχοπολιτῶν παροικίαι καὶ ἄξια λαμπροτέρας θέσεως ἐν τῇ ἰστορίᾳ αὐτῆς. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ κύκλου τοιούτων εὐπαιδευτῶν ἐπιστημόνων, ρηξικελεύθων προδρόμων τοῦ μέλλοντος γένους πατριωτῶν, ἀνεφάνη αἴφνης μίαν ἡμέραν τοῦ 1797 ὁ Ρ. Φεραῖος...».

Ἡ Κορυθῶ ἦταν ἑλληνικὴ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της, καὶ ὄχι ἐξελληνισμένη καὶ μὲ περιφέρεια ὅπου ἀπὸ αἰῶνων ἐκυριαρχοῦσε ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ ὅπως στὴν Ἐμπορία, Ὑπασχεῖα, Βυθικοῦκι, κ.ἄ. Στὴν Ἐμπορία καὶ Ὑπασχεῖα δὲ τὰ σωζόμενα μνημεῖα διαλαλοῦν εὐγλώττως τὸν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἑλληνικὸν πολιτισμό. (2).

Ἡ ἰδρυσίς της, κατὰ παράδοσι, σχετίζεται μὲ τὴν ἐπανάστασι τοῦ

1. Εὐλ. Κουρίλα Λαυριώτου, ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ Νέα Ἀκαδημία αὐτῆς. Ἀθῆναι 1935, σελ. 5.

2. Δρ. Δ. Καλλιμάχη, Πρωθιερέως ἐθελοντοῦ, Ἱεροκώρηκος τῶν πολέμων 1912—1914, κατόπιν Γεν. Γραμματεὺς τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας: «Ἐντυπώσεις ἐξ ἀρέσου ἐπικοινωνίας μὲ τὸν πληθυσμόν». Ἡπ. Ἐστία 1958, σελ. 274 κ.ἔ.

Καστριώτη καὶ τὸ ὄνομά της πιθανώτατα ὀφείλεται στὴν ἀρχικῶς ἐκεῖ ἐγκατάστασι μεγάλης φάρας μὲ τὸ ἐπώνυμο Γκορίτσα ἢ Κριτσᾶ κ.ἄ. πὺ ἀπαντᾶται καὶ σήμερα μεταξὺ ἑλληνοφώνων καὶ βλαχοφώνων.

Στὴν Κορυτσᾶ συνέβη ὅ,τι γράφομε στὴ σελ. 162. Ἔχομε δηλ. ἓνα τυπικὸ παράδειγμα διαδόσεως τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν ἀνάμεσα στοὺς ἑλληνοφώνους περισσότεροι ἀλβανόφωνοι πὺ κατέφυγαν ἐκεῖ. Ἔλαβε ἐξ ἄλλου τὴ μορφή ἀξιόλογης πόλεως μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Μοσχοπόλεως, ὅποτε πολλοὶ Μοσχοπολίτες κατέφυγαν ἐκεῖ.

Σχετικῶς ὁ Στεφ. Παπαδόπουλος γράφει: «Εἶναι γεγονός, ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι κάτοικοι τῆς Κορυτσᾶς καὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς ἦταν ὅλοι σχεδὸν ἀλβανόφωνοι γιατί προέρχονταν ἀπὸ ἐξισλαμισμένους οἱ ὅποιοι ἐπειδὴ δὲν ἔγιναν ἐκεῖ συστηματικοὶ ἐποικισμοὶ τούρκων, διετήρησαν τὴ γλῶσσα τους. Ὅσον ἀφορᾶ τοὺς χριστιανοὺς, αὐτοὶ ἦταν δίγλωσσοι, μιλοῦσαν δηλ. καὶ ἑλληνικὰ καὶ ἀλβανίτικα, τὰ δεύτερα πιθανὸν ἀπὸ τὴ μακρόχρονη συμβίωσί τους μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς.

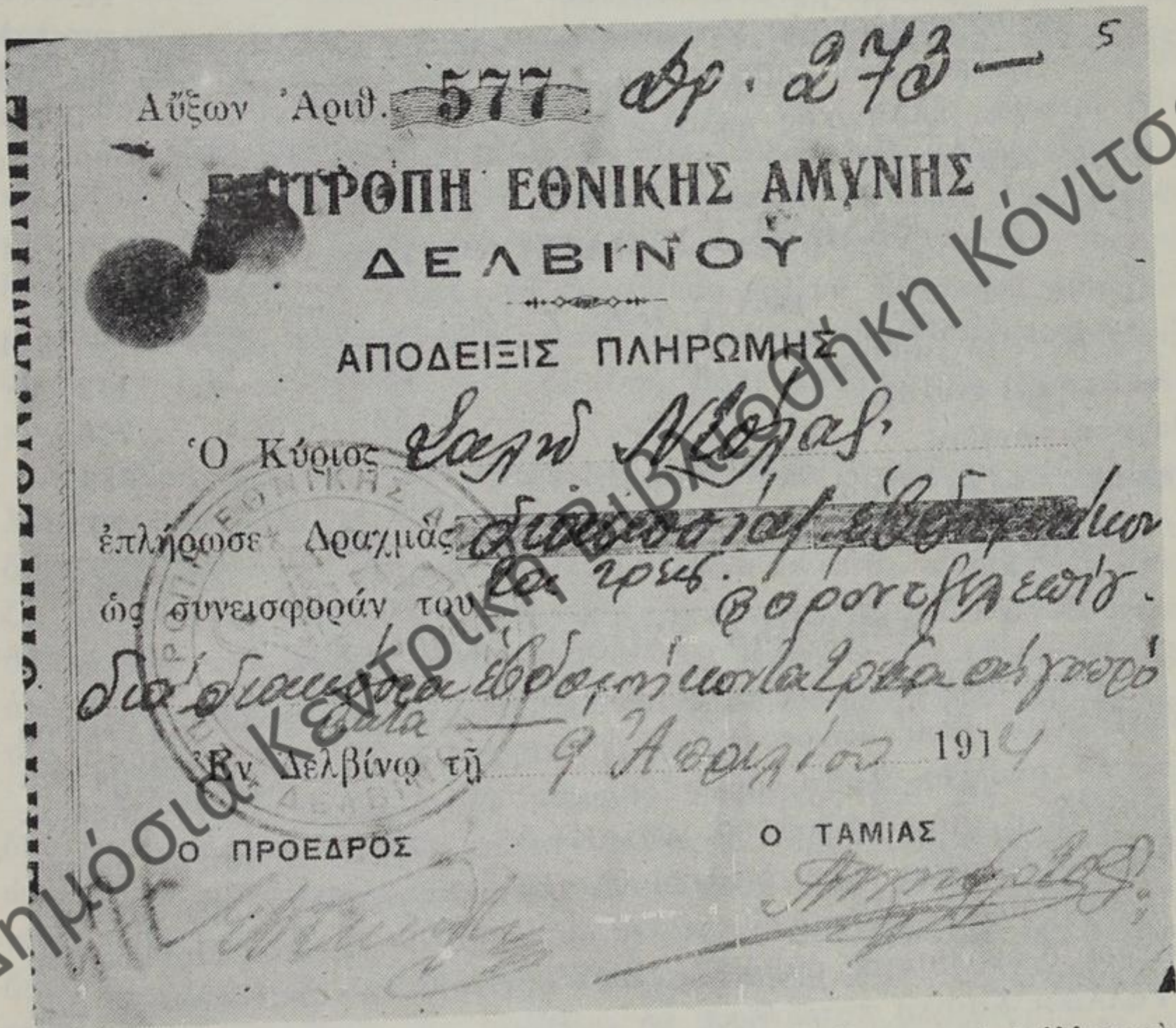
» Ἀλλὰ καὶ στοὺς δίγλωσσους κυρίαρχη γλῶσσα ἦταν ἡ Ἑλληνικὴ. Αὐτὴν διδάσκονταν στὰ σχολεῖα, αὐτὴν μιλοῦσαν στὴν ἀγορὰ, αὐτὴν χρησιμοποιοῦσαν στὴν ἀλληλογραφία τους, αὐτὴν μιλοῦσαν οἱ πὺ νέοι καὶ στὰ σπίτια τους, αὐτὴ τέλος ἦταν ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς δημογεροντίας. Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἓνα κώδικα τοῦ 1677 πὺ εἶχε σωθῆ, οἱ δημογέροντες μετεχειρίζοντο οἱ πρακτικὰ τους καὶ στὰ ἔγγραφα τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, οἱ κάτοικοι τῆς Κορυτσᾶς δὲν διέφεραν σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἠπείρου. Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου καὶ τῆς κηδείας, τραγούδια, μοιρολόγια, χοροὺς, τὰ φαγητὰ, τὰ συμπόσια, οἱ ἀδελφοποιήσεις, τὰ σκεύη, τὰ ἐνδύματα, τὰ παιγνίδια, οἱ θρησκευτικὲς παραδόσεις, οἱ μύθοι κλπ. ἦταν ἐντελῶς ὅμοια». (1).

Κατὰ τὸν Πουκεβίλ τὸ 1805 ἡ Κορυτσᾶ εἶχε πέντε ἐκκλησίες καὶ ἓνα τζαμί. Κατοκεῖτο δὲ ἀπὸ 1300 οἰκογένειες ἀπὸ τῆς ὁποῖες τὰ δύο τρίτα ἦταν χριστιανικὲς. Στατιστικὴ τοῦ 1913 τοὺς ὑπολογίζει σὲ 15 χιλ. περίπου κατοίκους ἀπὸ τοὺς ὁποῖους οἱ 11,5 χιλ. ἦταν Ἑλληνας καὶ 4 χιλ. ἀλβανοί. Τὸ 1828 ἐπὶ μητροπολίτου Βησσαρίωνος, ἐπειδὴ ἡ Μοσχόπολις εἶχε καταστραφῆ καὶ ξεχαστῆ, ἡ Μητρόπολις Κορυτσᾶς ἔλαβε τὸν τίτλο «Κορυτσᾶς καὶ Πωγωνιανῆς» πὺ τὸν διετήρησε μέχρι τοῦ 1835, ὅποτε ἔλαβε τὸν τίτλο «Κορυτσᾶς καὶ Πρεμετῆς».

1. Στεφ. Παπαδοπούλου: «Κορυτσᾶ». Ἠπ. Ἑστία 1962, σελ. 604.

Τὸ πρῶτο ἑλλην. σχολεῖο ιδρύθη πιθανώτατα τὸ 1723. Φαίνεται δὲ πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ Κορυτσαῖοι σπούδαζαν κυρίως στὴν ἀκμάζουσα γειτονικὴ Μοσχόπολι.

Κατὰ τὸν Ν. Παπαδόπουλον, Κορυτσᾶ καὶ Μοσχόπολις ὑπῆρξαν ἐπὶ αἰῶνας μεγάλα πνευματικὰ κέντρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ, διαχέοντα τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων πρὸς

Ἄταν ἡ Β. Ἡπειρος ἦταν ἐλεύθερη καὶ ἠγωνίζετο νὰ παραμείνη ἑλληνικὴ ὄλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, Σέρβους, Ἄλβανούς, Βουλγάρους καὶ Ρουμάνους. (1).

Σ' ἐποχὴ σκοτεινῆς δουλείας κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶχαν περιορισθῆ στοὺς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ κελλιά τῶν μοναστηριῶν, στὴ Μοσχόπολι καὶ στὴν Κο-

1. Ν. Παπαδοπούλου: «Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κορυτσᾶς καὶ ἡ συμβολὴ τῆς εἰς τὴν ἀναγέννησι τοῦ Ἔθνους». Ἐφ. «Βορειοηπ. Ἀγών» Ἀθηνῶν, φυλλ. 32. — Κ. Σκεντέρη: «Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας καὶ συγχρόνου Μοσχόπολεως», Ἀθῆναι 1928. — Ἰωακείμ Μαρτιανοῦ: «Ἡ Μοσχόπολις», Θεσ)νίκη 1957.

ρυτοῖα λειτουργοῦσαν ἀνώτερα σχολεῖα. Ἀκαδημίαι σὺν ὁποῖαι δίδασκαν οἱ διαπρεπέστεροι ἀπὸ τῶν λογίων τῆς Τουρκοκρατίας, πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, διέσωσαν σὺν ἀπόκεντραις κείναις γωνίαις τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου τὴν ἑλληνικὴν πνευματικὴν παράδοσιν, διεφύλαξαν ἀμόλυντη τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ παρεσκεύασαν τὸ Ἔθνος γιὰ τὰς μεγάλας τοῦ ἔξορμήσεις πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ διδάσκαλοι τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς Κορυτσῆς τοῦ 16 - 17ου αἰῶνος, γράφει, ἐὰν ζοῦσαν σήμερον θὰ ἦσαν περιζήτητοι καθηγηταὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας σὺν πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΟΡΥΤΣΑΣ

	1894 — 1895	1903 — 1904	1910 — 1911
Γυμνάσιον (1). μαθητ.	50	92	112
Δύο ἀστικά σχολαὶ	608	752	750
Παρθενγωγεῖον	337	466	683
Νηπιαγωγεῖα μὲ νήπια	—	500	570
Σύνολον	<u>995</u>	<u>1810</u>	<u>2115</u>

ΑΛΒΑΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΟΡΥΤΣΑΣ

Ὄταν καθωρίσθησαν τὰ σύμβολα γραφῆς γιὰ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν σὺν τῆσι τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδρύθη μὲ χρήματα ξένης προπαγάνδας ἕνα δημοτικὸν σχολεῖον. Τοῦτο ὅμως διαρκῶς φυτοζωοῦσε καὶ οἱ μαθηταὶ περιορίζοντο σὺν ἀριθμὸν 30—40 μέχρι τοῦ 1911. Ἀργότερον πῆραν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τῶν ἀλβανικῶν σχολείων ἀμερικανοὶ προτεστάντες διὰ λόγους προπαγάνδας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου ὁ διευθυντὴς τοῦ KENNEDY εὐνοούμενος σκανδαλωδῶς ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν Κατοχὴν κατάρθωσε νὰ ἀνεβάσῃ τὸν ἀριθμὸν σὺν 200.

Σημειωτέον τέλος, ὅτι τὸ φιλαλβανικὸν Γεωγραφικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Ρώμης AGOSTINI σὺν Ἰταλικὸν χάρτη τῶν Σχολείων τοῦ Βιλαετίου Μοναστηρίου περιορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν σὺν ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Κορυτσῆς εἰς 1612 πρὸς τοῦ 1913!

1. Τὸ πρῶτον Γυμνάσιον Κορυτσῆς ἰδρύθη τὸ 1887 δαπάνη τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ σχετικὸν ἔγγραφο ὑπὸ χρονολ. 11 Ἰουλίου 1887, τὸ ὅποιο ὑπογράφουν ὡς πρόεδρος ὁ Κορυτσῆς Φιλόθεος καὶ ὡς ἐφορία οἱ Π. Μπίλης, Χαρ. Μόσχος καὶ Λεων. Βίμπλης. Βλ. Ἠπ. Ἔστια τοῦ 1969, σελ. 134. Ἀναστ. Εὐθυμίου, ἕνα ἔγγραφο γιὰ τὴν ἰδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Γυμνασίου Κορυτσῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 32ον

Συνθήκη Βερολίνου, άφρητηρία και κυρία άφορμή τής άλβανιστικῆς κινήσεως. Δημιουργία Ἡπειρωτικοῦ ζητήματος. Ἀλβανικὲς ἐνέργειες και ἐπιχειρήματα πρὸς ματαίωσι ἐπεκτάσεως τής Ἑλλάδος ἐπὶ τής Ἡπείρου.

Ἡ Τουρκία, ὑποκινούμενη και ὑπὸ ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γιὰ νὰ φέρη κάποια ἀλλαγὴ στήν κοινὴ Εὐρωπαϊκὴ γνώμη, ἐμπεριέβη μιὰ ἀντίθετη κίνησι πρὸς τὸν σκοπὸ νὰ ἀνακόψη τὶς ἑλληνικὲς ἐπιδιώξεις πὸ εὐνοοῦσε ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου και ἐν τελευταία ἀναλύσει νὰ ματαιώσῃ τὴν προσάρτησι τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς Ἡπείρου πὸ ἐπεδικάζετο στήν Ἑλλάδα: νὰ ἐνισχύσῃ δηλ. ἀλβανιστικὴ - ἐθνικιστικὴ κίνησι.

Ἔτσι, ὅπως γιὰ τὴν κατάκτησι τοῦ τόπου ἐστηρίχθη στοὺς ἐξισλαμισμένους Ἀλβανοὺς, τὸ ἴδιο και τώρα, στοὺς ἴδιους προκειμένου νὰ διαγωνίσῃ τὴν κατάκτησί του. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ δὲ αὐτὴ, οὐσιαστικά, ἀρχίζει νὰ γίνεται λόγος γιὰ ἀλβανικὴ ἐθνικιστικὴ κίνησι και νὰ καταβάλλωνται προσπάθειες ἐκτουρκισμοῦ τῆς Ἡπείρου διὰ τουρκαλβανῶν ἀπὸ μέρος τῶν Τούρκων πὸ συνεχίσθησαν ἔκτοτε μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου (1912).

Εἰδικώτερα, ἐπειδὴ οἱ ὅροι τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγ. Στεφάνου δὲν ἦσαν ἀρεστοὶ σὶς Δυτικὲς Μεγάλες Δυνάμεις, ἐζητήθη ἡ ἀναθεώρησις τῆς και τελικὰ ἀπεφασίσθη νὰ συνέλθῃ τότε γιὰ τὴ ρύθμισι ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ὅπου και ὑπεγράφη ἡ ὁμώνυμη Συνθήκη (1878), κατὰ τὴν ὁποία ἐπροτάθη και ἡ ἐπέκτασις τῆς Ἑλλάδος με ὅρια τὸν ποταμὸ Πηνειὸ σὶς Θεσσαλία και τὸν Καλαμᾶ σὶς Ἡπειρο. Οἱ λεπτομέρειες ὅμως ἀφέθησαν νὰ κανονισθοῦν μεταξὺ τῶν δύο ἐνδιαφερομένων μερῶν, δηλ. τῆς Ἑλλάδος και τῆς Τουρκίας με διαπραγματεύσεις.

Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ συνῆλθαν τότε σὶς Πρέβεζα ἀντιπροσωπεῖες τῆς Ἑλληνικῆς και Τουρκικῆς Κυβερνήσεως με κύρια σημεῖα διαπραγματεύσεων τὸν Πηνειὸ και τὸν Καλαμᾶ.

Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι ἤρνοῦντο νὰ παραχωρήσουν τὰ Γιάννενα σὶς Ἑλλάδα και οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν και οἱ διαπραγματεύσεις ἐναυάγησαν. Ἔτσι ἐδημιουργήθη τὸ λεγόμενο Ἡπειρωτικὸ ζήτημα και ἀπὸ τότε γίνεται λόγος γιὰ ἐθνικὲς ἀλβανικὲς ἀντιλήψεις ἄγνωστες προηγουμένως.

Δυὸ Τουρκαλβανοὶ, οἱ Ἀβδούλ βέης Φράσσαρης καὶ Μεχμέτ βέης Βρυώνης, αὐτοχειροτονήθησαν ἐπίτροποι τῆς Ἀλβανίας καὶ ξεκίνησαν καὶ πῆγαν σιὰ Ἀνακτοβούλια τῶν Μ. Δυνάμεων, ἐνεργώντας νὰ μὴν προσαρτηθῇ μὲ κανένα τρόπο ἢ Ἡπειρος στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ νὰ δημιουργηθῇ ἀνεξάρτητο ἀλβανικὸ Κράτος.

Παρέστησαν ὡς ἀδικία στὴν πατρίδα τους, ἂν οἱ πρεσβευταὶ τῶν Μ. Δυνάμεων ποὺ εἶχαν πὰ ἀποφασίσει νὰ συνέλθουν στὴν Κων)πολι γιὰ τὴν ἐπίλυσι τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ περὶ Ἡπείρου ζητήματος, προέβαιναν στὴν πλήρη ἐφαρμογὴ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Λέγεται μάλιστα, πὼς γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐκάμφθη ἀπὸ τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ὀδύρην τῶν ὁ Βάσιγκτον.

Οἱ δὴθεν αὐτοὶ ἐπίτροποι τοῦ Ἀλβανικοῦ στοιχείου, προσεπάθησαν μὲ τὴ δημοσίευσί πικνῶν ἄρθρων στὸν τύπο νὰ συσκοτίσουν τὴν κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ παραστήσουν, ὅτι ἡ Ἡπειρος εἶναι ἀπὸ ἄκρο σὲ ἄκρο Ἀλβανικὴ καὶ δὲν δικαιούται νὰ προσαρτηθῇ στὴν Ἑλλάδα. Ἐνα δὲ ἀπὸ τὰ πύρινα αὐτὰ ἄρθρα εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν Παρισίαν ἑφημερίδα MONITER UNIVERSEL καὶ ἀναδημοσιεύτηκε στὸ ὑπ' ἀρ. 934 τῆς 12)24 Μαΐου 1879 τεύχος τοῦ φιλολογικοῦ περιοδικοῦ «Κλειώ» τῆς Τεργέστης καὶ διελάμβανε τὰ ἑξῆς: (1). «Κύριε συντάκτα. Μετ'ἐκπλήξεως εἶδομεν, ὅτι ἡ σπουδαία ἑφημερίς «Γαλλικὴ Δημοκρατία» ἥτις ἐν τῇ συνήθει πολεμικῇ της οὐδέποτε παρεκκλίνει τῶν κανόνων τῆς κοσμιότητος, κατέχωρησε περικοπὰς τινὰς ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου, προσεπηλάκισε δὲ καὶ ἐποίησε καταγελάστους τοὺς πατριώτας ἡμῶν. Πρὸς τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο οὐδεμίαν ἐδόθη ἀπάντησις, ἀλλ' ἡ «Γαλλικὴ Δημοκρατία» ἐπανελθοῦσα καὶ αὐθις ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐπειράθη νὰ σκώψη τοὺς δύο ἀπεσταλμένους τοῦ Ἀλβανικοῦ συνδέσμου. Τοιαύτην διαγωγὴν ἥκιστα προσεδοκῶμεν παρ' ἑφημερίδος συμπαθοῦσης τὸν ἀγῶνα τῶν ἐθνικοτήτων. Ἡ Γαλλία κλαίει πάντοτε τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐπαρχιῶν της. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωραίνης στενάζουν ἀναμνησκόμενοι τὴν στέρησιν τῆς ἐθνότητός των. Διατὶ ἡ Γαλλικὴ ἑφημερίς εὐρίσκει καταγελάστους τοὺς Ἀλβανοὺς πειρωμένους νὰ ἀποσοβήσωσι τοῦ κινδύνου τοιοῦτου δυστυχήματος; Δὲν ἔχομεν ἀξίωσιν, ὅτι εἴμεθα λόγιοι.

»Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ παρακολουθήσωμεν τῇ σοφῇ ὑμῶν σκέψει ἐν ταῖς μυθολογικαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἀποδείξεσιν αὐτῆς.

1. Κώστα Λαζαρίδη, Δημ. Χασιώτης κλπ., στὸν Ἡπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων τοῦ 1959.

»Τὴν ἱστορίαν ὅμως τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐσπουδάσαμεν (1), καὶ ὑποτασσόμεθα εἴπερ τις ἄλλος, τοὺς κατοίκους τῆς Ἠπείρου καλοῦσι Πελασγοὺς Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης καὶ Στράβων ἐπιλέγοντες, ὅτι ἡ χώρα αὕτη οὐδέποτε ἀπετέλεσε μερίδα τῆς Ἑλλάδος, ἦν ἐν παναρχαίοις χρόνοις κατέκτησαν οἱ Αἰγύπτιοι.

»Κατὰ τὸν Στράβωνα μάλιστα ὠρίζετο ἡ Ἑλλάς πρὸς Βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

»Ἀφοῦ ἡ ἀρχαία γεωγραφία δὲν ἔρχεται ἐπίκουρος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐρωτῶμεν τοὺς ἀντιφρονούντας, τὶ μέρος τῆς Ἠπείρου εἶναι ἐλληνικόν; Ὁ ἀποδεχόμενος τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Ἑλληνικῶν ἀπόψεων θὰ ἐπίστευεν, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήκει, ὄχι μόνον ἡ Ἀλβανία, ἀλλὰ Μακεδονία, Θράκη, Ρουμανία, Μικρὰ Ἀσία, Μεγάλη Ἑλλάς καὶ δὴ καὶ Μασσαλία.

»Ἡ Ἠπειρος ἔχει 650 χιλιάδας ψυχῶν. Πόσοι ἄραγε εἶναι οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες καὶ ποῦ οἰκοῦσιν; Ἐν Κορυτσᾷ, ἐν Βερατίῳ, ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἢ ἐν Τσαμουρτζιᾷ; Βεβαίως οὐχί, διότι ὁ ἐρχόμενος ἀπὸ κώμης εἰς κώμην ἀπαντᾷ Ἀλβανοὺς Ἠπειρώτας οὐχὶ Ἕλληνας. Μόνον ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Ἄρτῃ καὶ ἐν τινι κώμῃ τῆς Πωγωνιανῆς ἐκ 200 χιλιάδων κατοίκων λαλοῦσιν ἑλληνιστὶ 35 χιλιάδες, ποιοῦσιν δὲ χρῆσιν τῆς ἐλληνικῆς περὶ τὰς 60 χιλιάδας. Θὰ ἐθουσιάζοντο λοιπὸν 650 χιλιάδες Ἀλβανῶν γνησιωτάτων διὰ τοῦ λόγου, ὅτι 60 χιλιάδες αὐτῶν λαλοῦσιν ἑλληνιστὶ; Τοῦτο δὲ ὅπως κορεσθῆ ἡ πλεονεξία τῶν Ἑλλήνων καὶ τεχνητὴ κίνησις, ἦν ραδίως ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ σταματήσῃ ἀπ' ἀρχῆς κατὰ κακὴν δὲ μοῖραν ἡμῶν ἀφῆκε νὰ αὐξηθῆ τηλικαύτη, οἷα τὰ νῦν φαίνεται. Ἡ διαγωγὴ λοιπὸν αὕτη τῆς Ἑλλάδος μαρτυρεῖ, ὅτι βουλεύεται νὰ μιμηθῆ τὴν τῆς Ρωσίας, ἀλλ' αὕτη ὑποστηρίζει τὰς ἀξιώσεις της διὰ δυνάμεων, ὧν εὐτυχῶς ἀμοιρεῖ ἡ Ἑλλάς. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἦσαν τόσοι ἰσχυροὶ, ὅσον φαίνονται φιλοτάραχοι, ἡ Εὐρώπη οὐδέποτε θὰ ἀπῆλαυεν ἡσυχίας. Ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοιότητος τῆς γλώσσης θὰ ἦγε πολὺ μακράν. Ἐν πρώτοις θὰ ἐχορήγει ἡμῖν τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωμεν

1. Σὲ ποιά γλῶσσα ἐμελέτησαν οἱ Ἀλβανοὶ μπεήδες τὴν ἱστορίαν τους δὲν λέγουν, ἀφοῦ δική τους γραπτὴ Ἀλβανικὴ δὲν εἶχαν. Ἔτσι ἡ ἱστορία τους ἦταν ἐκεῖνη τῶν ἀγραμμάτων ὀρεσιθίων.

παρὰ τῶν Ἑλλήνων 200 χιλιάδες Ἀλβανῶν οἰκούντων ἐν ἰδιαιτέρα συνοικία τῶν Ἀθηνῶν Πλάκα καὶ ὄλοκλήρους τὰς νήσους Ὑδραν καὶ Σπέτσες (1). Ἡ Ἠπειρος ἦτο καὶ θὰ μείνη Ἀλβανικὴ οἶαν τὴν ἐδημιούργησεν φύσις καὶ ἱστορία (2).

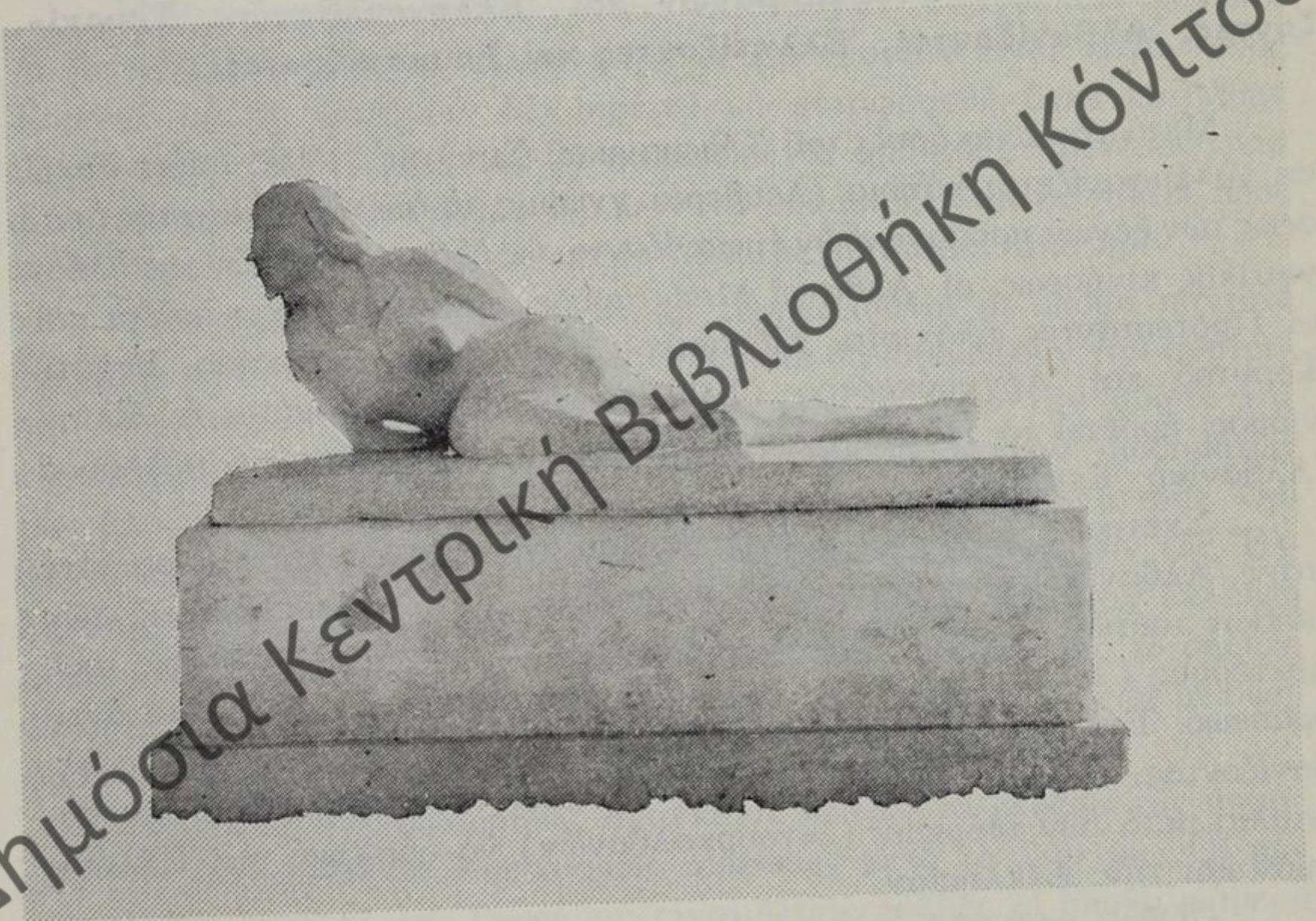
»Μάτην ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δαπανᾷ ὑπὲρ τῶν συλλόγων ἄδρα ποσά, ὧν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ χρῆσιν φρονιμωτέραν, προσπαθεῖ δὲ νὰ παρατείνῃ ταραχὴν, ἣτις οὐδένα δύναται Εὐρωπαῖον νὰ παραβλήσῃ. Ἐὰν ἐμμένει ἡ Ἑλλάς εἰς τοὺς ἀντιβαίνοντας τῇ τε δικαιοσύνῃ καὶ τῷ δικαίῳ τῶν ἐθνῶν πόθους τῆς ἀκορέστου πλεονεξίας τῆς, οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουν ἀμετάθετον βουλήν νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πατρίδα των μέχρις ἐσχάτων. Ὡμοσαν ὄρκον μηδὲ σπυθαμὴν γῆς νὰ παραχωρήσωσι καὶ νὰ ἀποθάνουν ὑπὲρ αὐτῆς ἐὰν δεήσῃ. Ἐνταῦθα ἐξαγγέλομεν τὰ ἀληθῆ φρονήματα ἀπάντων τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν. Ἡ Εὐρώπη δὲν θὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ὀλεθρίων ἀγώνων, οὓς θὰ ἐνεκαίνιαζεν ἡμῖν ἢ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀπαίσιος προσάρτησις. Ἐλπίζομεν κύριε συντάκτα, ὅτι θὰ καταχωρήσητε τὴν ἡμετέραν ἀπάντησιν ἐφ' ᾧ καὶ εὐχαριστοῦμεν ἐκ τῶν προτέρων. ΑΒΔΟΥΛ Βέης Φράσσαρης, ΜΕΧΜΕΤ Ἀλῆ βέης Βρυώνης».

Μπροστὰ σὴν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δημιουργημένη τότε κατάστασι, κατὰ τὴν ὁποία κατεβάλλετο κακοήθης προσπάθεια νὰ πεισθῇ ἡ γνώμη τῆς Εὐρώπης ὅτι ὄλοκληρος ἡ Ἠπειρος πέρα γιὰ πέρα ἦταν ἀλβανικὴ, οἱ Ἠπειρώτες δὲν ἔμειναν μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια.

1. Ἀλλὰ τί τό κοινὸν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν «ἀλβανῶν» τῆς Πλάκας ἢ τῶν ἠρωϊκῶν μας νησιωτῶν καὶ τῶν τουρκαλβανῶν μπέηδων; Θρησκεία, ἐθνικὴ συνείδησις, ἦθη, ἔθιμα κλπ. γλῶσσα γραπτὴ καὶ προφορικὴ, ὅλα ἑλληνικά, ἐκτὸς τοῦ νόθου ἀλβανικοῦ οἰκογενειακοῦ ιδιώματος τοῦ ὁποίου περιωρισμένως ἔκανε χρῆσι ἓνα μέρος μόνον τῶν λεγομένων ἀλβανῶν.

2. Ποτὲ ὅμως δὲν ὑπῆρξε Ἀλβανία. Ὁ τόπος ἦταν κατοχὴ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Σχετικῶς ὁ EDUARD LEAR πού περιηγήθη (1847) τὴν Ἠπειρο γράφει: «ἂν καὶ ἡ χώρα ἀπέναντι τῆς Κερκύρας εἶναι σαφῶς γνωστὴ ὡς Ἀλβανία, ὁ ἀνυποψίαστος ταξιδιώτης πού συμβαίνει νὰ ὁμιλῇ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀλβανῶν, τότε εὐρίσκεται εἰς τόσον λανθασμένην θέσιν, ὡς ἐὰν ἀπηυθύνετο πρὸς κατοίκους τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος τοὺς Ὀτεντόρους». EDUARD LEAR IN GREECE. JOURAPLS OF LANDSCAPE IN GREECE AND ALBANIA LONDON 1985. (ἀνατύπ. 1965, σ. 161).

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος, ἀπεφασίσθη νὰ ἀποσταλοῦν ἀντιπρόσωποι Ἠπειρῶτες καὶ νὰ ἀντιδράσουν ἐνάντια στὶς κακοήθεις ἐνέργειες τῶν αὐτοχειροτονουμένων Ἀλβανῶν ἀντιπροσώπων, ἐνεργοῦντες μὲ ὅλα τὰ νόμιμα μέσα καταλλήλως στὶς μεγάλες δυνάμεις. Τέτοιοι ἀντιπρόσωποι ἐξελέγησαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο ὁ Σπ. Μανάρης, γυμνασιάρχης Ζωσιμαίας Σχολῆς, καὶ ὁ Δημ. Χασιώτης, γιατρὸς στὰ Γιάννενα. Καὶ τὸν μὲν Μανάρη οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς δὲν τὸν ἄφησαν νὰ μετακινηθῆ ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Ὁ Δημ. Χασιώτης ὅμως

Τὸ Ἄγαλμα τῆς Βορ. Ἠπέιρου στὴν Ἀθήνα

κατῶρθωσε μὲ πολλοὺς κινδύνους νὰ διαφύγῃ. Μετέβη παντοῦ ὅπου ἦταν ἀνάγκη, μακρὰ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Τούρκων ποὺ κατέβαλον κάθε προσπάθεια συλλήψεώς του, γιὰ νὰ ἀντιδράσῃ στὶς κακόβουλες προσπάθειες τῶν δῆθεν Ἀλβανῶν ἀντιπροσώπων. Ὁ δημοσιογραφικὸς ἀγώνας του ἐνάντια στὶς Ἀλβανικὲς αὐτὲς ἐνέργειες ὑπῆρξε δριμύτατος ἀλλὰ καὶ πατριωτικώτατος. Ἀνάμεσα σι' ἄλλα ὑπέβαλε σὲ διάφορες ἀρχὲς καὶ ἐξουσίαις καὶ σὲ Προξενεῖα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπομνήματα, σχετικὲς στατιστικὲς κλπ. (Βλ. ἄνωτ. καὶ 30ον κεφ.)

Ἀκαθόριστες καὶ συγκεχυμένες οἱ ἐθνικὲς ἀλβανικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἐπιδιώξεις μέχρι καὶ τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου. Τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελέσματα τῆς δράσεως τῶν ξένων προπαγανδῶν. Γύρω ἀπὸ τὸν ἀφελληνισμό τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας Προσπάθειες ἐξαλβανισμοῦ τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ Ἑλληνοαλβανῶν. Τουρκίζοντες, Ἀλβανίζοντες, Ἑλληνίζοντες καὶ Ρουμανίζοντες.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Συν)τος (1909) ὁπότε ἄρχισε νὰ ἐμφανίζεται κάποια ἐλευθερία γνώμης, τὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεως τῶν ξένων προπαγανδῶν ἐμφανίζονται ὡς ἑξῆς: ἀπὸ ἀπόψεως ἀλβανιστικῆς κινήσεως, οἱ Ἀλβανοὶ Μπεκτασήδες εἶχαν ἐπιτύχει πολλὰ καὶ οἱ Προτεστάντες ἐλάχιστα. Εἰδικώτερα στὶς πόλεις Δυρράχιο, Βεράτι, Κορυτσᾶ καὶ Ἀργυρόκαστρο (1909) ἐφώναζαν: «Ἐρρέτω ὁ Ἑλληνισμὸς, ἐρρέτω τὸ Πατριαρχεῖον, Ζήτω ἡ Ἀλβανία. Ζήτω ἡ μέλλουσα Ἀλβανικὴ Ἐκκλησία».

Σχετικῶς, ἀπὸ ἑκθεσι ἐνὸς λογίου τῆς ἐποχῆς πού ζοῦσε τότε στὴν Ἀλβανία, ἀντιγράφομε τὰ κατωτέρω: (1), «Ἡ ἐκδήλωσις τῶν μυχιῶν τούτων πόθων τῶν ἀλβανῶν ἤρχισε νὰ ἐμβάλῃ εἰς σκέψεις τοὺς ἡμετέρους (= ἑλληνόφρονας) καὶ νὰ ἐγείρῃ εἰς αὐτοὺς αἰσθήματα ἀντιδράσεως. Ἐπὶ πλέον νὰ δυσареστήσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς μετριοπαθεῖς ἀλβανίζοντας, οὐδαμῶς δυναμένους νὰ βλέπωσι τοὺς χριστιανοὺς ἐν συναυλίᾳ μετὰ τῶν τούρκων (= τουρκαλβανῶν) νὰ ὑβρίζωσι τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν.

» Ὅθεν περὶ τὰς ἀρχὰς Σεβρίου, ὅταν κατενοήθη ὅτι ἡ ἐκδήλωσις ἐλευθέρας γνώμης δὲν ἐδόθη μόνον εἰς τοὺς ἀλβανοὺς ὑπὸ τοῦ Συν)τος ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ὅταν κατενοήθη, ὅτι ἡ ἀλβανικὴ

1. Βλ. ἐφημ. Βορειοηπειρωτικὸς Ἀγὼν φύλλ. 25)1959 κ.έ. — Κ. Διαμάντη, γραμματέως τῶν ἀρχείων τοῦ κράτους «Ἀλβανία, Β. Ἡπειρος» κατ' ἀνώνυμον χειρόγραφον τῆς Συλλογῆς Τσόντου Βάρδα. Κατὰ τὸν Μίλτο Σπυρομήλιο (Ἐφημ. Ἡπειρωτ. Ἀγὼν, φύλλ. 25 - 12 - 1959) συγγραφεὺς τοῦ ἐν λόγω χειρογράφου ἦταν ὁ Ἐφραίμ Γκίνης, λόγιος ἀλβανός, πού ἐπίστευε ἀπολύτως στὴν ἑλληνοαλβανικὴ συνεργασία. Ἐπιστρέψας δὲ στὴν Κορυτσᾶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913 καὶ μὲ τὰ ἐπισυμβάντα γεγονότα — αὐτονομία Β. Ἡπέιρου — ἐδολοφονήθη γιὰ τὶς ιδέες του.

ἰδέα δὲν παρουσίαζε πολλὰ τὰ δελεαστικὰ διὰ τοὺς χριστιανοὺς καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχρησιμοποιοῦτο μόνον ὡς ὄργανον ἀπομακρύνσεως τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας παντοιοτρόπως ἐξυθριζομένης πρὸς ἐξυπηρέτησιν ξένων σκοπῶν.

»Ὅταν παρετηρήθη, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοὶ ἐζήτουν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκ τῶν σχολείων, ὅχι ὅμως καὶ τῆς τουρκικῆς, προφασιζόμενοι, ὅτι ἔχουν ἀνάγκην τῆς τουρκικῆς γλώσσης διὰ τὰ δημόσια ἀξιώματα.

»Ὅταν ἠκούσθησαν λέγοντες, ὅτι τὸ μὲν Εὐαγγέλιον δύναται νὰ μεταφρασθῆ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν, δεδομένου ὅτι εἶναι ἔργον ἐνὸς Ἑβραίου, τὸ δὲ Καρανιον δὲν πρέπει νὰ μεταφρασθῆ διότι κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ. Τότε πλέον καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους καὶ οἱ μετριοπαθεῖς ἀλβανίζοντες ἤρχισαν νὰ συνασπίζονται ἐν πίστει πρὸς τὸ Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ πρὶν.

»Ἐσχηματίσθη ἡ γνώμη, ὅτι οἱ τουρκαλβανοὶ οἱ ὅποιοι πάντοτε ἐνέμοντο τὰ ἐν Τουρκία ἀξιώματα, οὐδέποτε θὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀνατροπὴν τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἐν Ἀλβανία, ἀλλ' ὅτι ὑπὸ τὴν αὐραν τῆς ἐλευθερίας θὰ ἐπιδιώξουν μόνον τὸν ἐξαλβανισμὸν τῶν αἰσθημάτων τῶν ἀλβανῶν. Ὅτι πρὸς τοῦτο θὰ μετεχειρίζοντο ὡς ὄργανα τοὺς Ὁρθοδόξους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐζήτουν τὴν ἄμεσον ἀντικατάστασιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκ τῆς Σχολῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ἐὰν καὶ ὅταν ἐκλείψῃ ἡ Τουρκία, σχηματίσουν αὐτοὶ μικρὸν Τουρκικὸν Κράτος εἰς τὸ ὅποιον, αὐτοὶ μὲν ὡς πλειοψηφοῦντες νὰ νέμονται τὰ ἀξιώματα, τοὺς δὲ μειοψηφοῦντες χριστιανοὺς νὰ μεταχειρίζονται ὡς εἴλωτας.

»Ἀλλὰ πρὶν προχωρήσω, ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ ἐκθέσω τὰς ἀρχὰς τῶν δύο ἀλβανικῶν Μωαμεθανικῶν αἱρέσεων μετὰ τὸ Σύν)μα: Οἱ μὲν τῆς Ἠλείρου μέχρι τοῦ Γενούσου εἶναι Μπεκτασήδες οἱ ὅποιοι φανερὰ ἐκηρύχθησαν ὡς ἀλβανοὶ καὶ ἐκηρύχθησαν ὡς ἀλβανοὶ ἐπιδιώκοντες τὴν καλλιέργειαν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τὸν ἐξαλβανισμὸν τῶν φρονημάτων τῶν ἀλβανοφώνων. Σύμβολον τῆς πίστεώς των εἶναι τὸ μῖσος πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν θέλουν νὰ συνδέωνται μὲ κανένα δεσμόν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἀλφαβήτου, ἀποκλείουν τὸ Ἑλληνικὸν προτιμῶντες τὸ Λατινικόν...

»Πανταχοῦ τῆς Ἠλείρου ἰδρύθησαν λέσχαι διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ὁ ἐξαλβανισμὸς τῶν ἀλβανῶν... Οἱ βόρειοι ἀλβανοὶ καὶ μετὰ τὸ Σύν)μα δὲν ἐκηρύχθησαν φανερῶς ὡς Ἀλβανοὶ ἀλλὰ ὡς Ὁσμανλῆδες. Ἀγαποῦν μὲν τὴν Ἀλβανικὴν δὲν ἐπιδιώκουν ὅμως τὴν ἀντικατάστασιν τῆς Τουρκικῆς. Ἀποτροπιάζονται μάλιστα, ὅταν ἀκούουν, ὅτι

δυνατὸν εἰς τὰ θρησκευτικὰ νὰ γίνεται χρῆσις τῆς Ἀλβανικῆς. Οὗτοι εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἀλφαβήτου ἀποδέχονται τὸ τουρκικόν.....

»Εἰς τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας Σκόδραν μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν Καθολικῶν, ἡ ἐκεῖ ἀλβανικὴ λέσχη μετὰ βίον ἑνὸς μηνὸς ἐκλείσθη, τῶν τουρκαλβανῶν μὴ ἀνεχομένων ταύτην. (Δηλ. δὲν ἐδέχοντο τὸν ἐξαλβανισμὸν ποὺ ἐπεδίωκεν ἡ Λέσχη).

»Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἐν Β. Ἀλβανίᾳ τὸ Ἐλβασάν, διότι κυριαρχεῖ ὁ Μπεκτασισμός..... Οἱ βόρειοι Ἀλβανοὶ δὲν γνωρίζουσι τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὰς εἰσηγήσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν φαντάζονται ὡς χώραν πτωχῶν καὶ τοὺς κατοίκους της ὡς ρακενδύτους καὶ ληστοδιαίτους. Τὸ μῖσος των πρὸς τὴν Ἑλλάδα φέρει χαρακτῆρα πολλὸν θρησκευτικόν, αἰσθάνονται δηλ. ὅτι καὶ πρὸς τὰ ἄλλα χριστιανικὰ κράτη. Ἐθνικὸν ὅμως εἶναι τὸ μῖσος των πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ Μαυροβουνίους».

Στὴ συνέχειά του ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς λέγει μεταξὺ ἄλλων, ὅτι κατὰ τὴ γνώμη τῶν τουρκαλβανῶν, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἐξαλβανισμὸς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τοῦ παρόντος μέχρι τῆς 4ης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ, γιατί μέχρι τῆς τελευταίας αὐτῆς ὑπάρχουν κατάλληλα ἀλβανικὰ βιβλία διδασκαλίας. Ἀργότερα δέ, ὅταν ἐκδοθοῦν βιβλία καὶ γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις, τότε νὰ ἐπεκταθῇ ἡ διδασκαλία τῆς ἀλβανικῆς καὶ σ' αὐτὲς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ νὰ τεθῇ σὲ μοῖρα ξένης γλώσσας.

Ἔτοι ἐλπίζουσι πὺς μέσα σὲ μιὰ δεκαετία θὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐξαλβανισμὸν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τέλος τὴν ἀνατροπὴν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντικατάστασίν τους δι' ἀλβανικῶν.

Μέχριφορες δικαιολογίαις ὅμως ἀποφεύγουν νὰ συζητοῦν περιορισμὸν τῆς ἀντικατάστασι τῆς τουρκικῆς γλώσσας ἢ μεταφράσεως τοῦ Κοράνου εἰς τὴν ἀλβανικὴν, ἀλλὰ ὅλη ἡ κίνησις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ μόνον. Ὅπως θὰ ἀντελήφθῃ ὁ ἀναγνώστης, ἡ ξενικὴ προπαγάνδα εἶχε δημιουργήσει ἀλβανιστὰς καὶ μεταξὺ τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν ἀλβανοφώνων φυσικά, τοὺς ὁποίους ὁ συγγραφεὺς κατατάσσει σὲ δύο κατηγορίας: μετριοπαθεῖς καὶ σωβινιστὰς. Οἱ τελευταῖοι δὲ αὐτοὶ, προερχόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, Ρουμανίαν καὶ Ἀμερικὴν, μὲ τὸ μῖσος τους ἐναντίον τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου, δὲν διέφερον κατὰ τίποτε ἀπὸ τοὺς μωαμεθανοὺς, ὑπεστήριζαν τὸν ἐξαλβανισμὸν τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ μετριοπαθεῖς, καίτοι συμπαθοῦσαν τὴν ἀλβανικὴν ἰδέαν, ἐν τούτοις ἔβλεπαν τὸ ἀσυμβίβαστον καὶ ἀνωφελὲς τῆς συνεργασίας Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν, θὰ ἤθελαν ὅμως στίς ἐκκλησιαστικὰς τὸ κήρυγμα κ.ἄ. νὰ γίνεται καὶ ἀλβανιστί.....

Ὡς πρὸς τὸ Ἑλβασάν, λέγει, ὅλοι οἱ χριστιανοὶ προσεχώρησαν στὸν ἀλβανισμό, μὴ ἐξαιρουμένων οὔτε τῶν ἑλληνοδιδασκάλων! Στὴν ἐκεῖ σχολή, προσθέτει, ἡ ἑλληνικὴ διδάσκεται ἐπὶ 6 ὥρες τὴν ἑβδομάδα ὅπως καὶ ἡ ἀλβανικὴ. Ἐντὸς δὲ 3 - 4 ἐτῶν ἡ Ἑλληνικὴ θὰ λάβῃ τὴ θέσιν τῆς Γαλλικῆς.

Τὸ φαινόμενο ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀποδίδει στὸ ὀλιγάριθμο τῶν ὀρθοδόξων (150 οἰκογ. πρὸς 2 χιλ.) στὴν πίεσιν τῶν τούρκων καὶ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Ἑλληνομνητροπολίτου Δυρραχίου, προσπαθοῦντος νὰ διατηρήσῃ τὴ θέσιν του. Ἔτσι «τὸ Ἑλβασάν παρέχει τὸ οἰκτρὸν σήμερον θέαμα τέως ἑλληνοφρόνου κοινότητος, ἤδη καθ' ὀλοκληρίαν ἀλβανίζουσης. Τόσον δὲ εἶναι σήμερον τὸ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν μῖσος, ὥστε, ὅπως ἐπὶ ἀπολυταρχίας ἐφοβεῖτο τις νὰ λέγῃ, ὅτι εἶναι ἀλβανός, οὔτω σήμερον φοβεῖται νὰ λέγῃ, ὅτι ἑλληνίζει». Κατονομάζει δὲ τρεῖς ὀρθοδόξους ὡς πρωτεργάτες ἐκεῖ τῆς ἀλβανικῆς ιδέας μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓνας ἦταν ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Στὸ Δυρράχιο, Καβάϊα καὶ τὰ Τίρανα ὅμως ἡ κατάστασις παρουσιάζεται καλυτέρα λέγει. Στὸ τμήμα Ἐκόρας Δυρραχίου μὲ 4 χιλιάδες ὀρθοδόξους, μόνον 20 - 25 φτωχὰς οἰκογένειαι ἀλβανίζουσιν. Στὴν περιοχὴ Βερατίου δὲ καὶ Αὐλῶνος ὁ ἀλβανισμὸς καλλιεργεῖται, ἀλλὰ εὐτυχῶς ἡ ἀλβανικὴ σχολὴ ποὺ ἀρχισε νὰ λειτουργῇ τὸν περασμένο Αὐγουστο, ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ, ἐλλείψει μαθητῶν καὶ ἔκλεισε. Ἀλλὰ φαίνεται ἰσχυρότερος ὁ ἀλβανισμὸς στὴν Αὐλώνα. Στὴν Κορυτσᾶ λειτουργεῖ σχολὴ ἀπὸ τοῦ 1725. Σήμερα ἡ πόλις ἔχει 2.200 οἰκογένειαι χριστιανικῆς, πολλὰς ἀπὸ τὰς ὁποῖαι κατῆλθαν ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ἐπειδὴ ἐμαστιζόντο ἀπὸ τὴ ληστεία καὶ 500 οἰκογ. μωαμεθανικῆς. Ἀπὸ τὰς χριστιανικῆς 60 εἶναι βλαχόφωνοι, 40 δὲ ρουμανίζουσιν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων αὐτῶν καὶ τοῦ ἄλλου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ οὐδεμία ἐπιγαμία ὑπάρχει. Διακόσιαι οἰκογένειαι βλαχόφωναι ἀπὸ τὴ Μοσχόπολι καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀλβανόφωνοι.

Ἀπὸ τὰς 2 χιλ. οἰκογένειαι 10 - 15 εἶναι φανερά ὑπὲρ τῆς ἀλβανικῆς ιδέας καθὼς ἐπίσης καὶ 60 - 80 ἄτομα, ὅχι οἰκογένειαι, προερχόμενα ἀπὸ Ρουμανία καὶ Ἀμερικὴ.

Τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια Κορυτσᾶς ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓνα ἑξατάξιον Γυμνάσιον, δύο ἑξατάξιαι ἀστικῆς σχολῆς, δύο ἑπτατάξια παρθεναγωγεῖα καὶ δύο νηπιαγωγεῖα. Φοιτοῦν δὲ (1910) 2066 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Συντηρεῖται ὅμως καὶ ὑπὸ τῶν Προτεσταντῶν μία ἀλβανικὴ σχολὴ ποὺ ἀριθμεῖ 40 μαθητὰς καὶ μαθητριάς καὶ μία Ρουμανικὴ μὲ 60 περίπου μαθητὰς καὶ μαθητριάς.

Οἱ ἀλβανίζοντες ἀπειλοῦν πὼς συντόμως οἱ ξενητεμένοι θὰ

ἀναγκάσουν τὶς οἰκογένειές τους πὺ μένουν στὴν πατρίδα νὰ στέλνουν τὰ παιδιά τους στὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα.

Ἡ κατάσταση στὰ περίξ τῆς Κορυτσᾶς: Μοσχόπολις: Οἰκογένειες 300 ἀπὸ τὶς ὁποῖες 250 ἀλβανόφωνες καὶ 50 βλαχόφωνες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες 5-6 ρουμανίζουν, ἐνῶ ὅλος ὁ ἄλλος πληθυσμὸς ἐμμένει στὸν Ἑλληνισμό.

Βυθικόυκι: οἰκογένειες 120 ἀπὸ τὶς ὁποῖες 100 ἀλβανόφωνες καὶ 20 βλαχόφωνες. Ρουμανίζουν 10 ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες ἐμμένουν στὸν Ἑλληνισμό.

Δάρβα: 300 οἰκογ. ἀπὸ τὶς ὁποῖες μόνον 23 ἀλβανίζουν καὶ οἱ ὑπόλοιπες ἐμμένουν στὸν Ἑλληνισμό.

Βρατσίστα: 120 οἰκογ. Γράψη: μὲ 70 οἰκογ. Χότσιστα: μὲ 400 οἰκογ. χριστιανικὲς καὶ 31 μωαμεθανικὲς. Ὅλα τὰ ἐν λόγω χωρία ἐμμένουν στὸν Ἑλληνισμό καθὼς καὶ ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς πεδιάδος Κορυτσᾶς ὁ χριστιανικός.

Βιγλίσια: 100 οἰκογ. μωαμεθανικὲς καὶ 70 χριστιανικὲς ἐλληνίζουσες ἐκτὸς 5-6 πὺ Βουλγαρίζουν, προερχόμενες ἀπὸ Κορέσια.

Πρόγρη: 120 οἰκογ. Ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τοῦ ἐν λόγω χωρίου ἐργάζονται εἰς Κωστάντζα τῆς Ρουμανίας, ὅλοι Ρουμανίζουν, ἐξακολουθοῦν ὅμως νὰ δέχωνται ἐλληνοδιδάσκαλο καθὼς καὶ τὸ χωριὸ Τραίνη μὲ 30 οἰκογ. οἱ ὁποῖες ἀλβανίζουν.

Ὡς πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Κορυτσᾶς τέλος πὺ ἀριθμεῖ 70 χωρία μὲ σύνολο κατοίκων 25 χιλιάδων ἐκ τῶν ὁποίων 10 χιλιάδες εἶναι χριστιανοὶ «εἶναι καθ' ὅλα ἡμέτεροι» τονίζει ὁ συγγραφεὺς, ὅπως διεπίστωσε ἀπὸ προσωπικὴ του ἐπίσκεψι.

Στὴ συνέχειά του ἐκθέτει, ὅτι στὶς ἐλληνικὲς ἀπόπειρες ἔμμεσες ἢ ἄμεσες γιὰ μιὰ ἐλληνοαλβανικὴ συνεννόησι, οἱ ἀλβανισταὶ ἀπαντοῦν, ὅτι «οἷα συγγένεια συνδέει ἡμᾶς μετὰ τῶν Ἑλλήνων, τοιαύτη καὶ ἀκόμη μεγαλυτέρα συνδέει καὶ μετὰ τῶν Λατίνων». Ὅτι οἱ ἀλβανοὶ συγγενεύουν μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὄχι ὅμως μετὰ τῶν σγχρόνων τονίζει. Ἀρχαὶ δηλ. τοῦ Φαλμεράϋερ (1), διδασκόμεναι αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὅτι οἱ ἀλβανοὶ ἐφόσον ὑφίσταται Τουρκία δὲν σκέπτονται περὶ πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως γιὰτὶ ἡ Τουρκία εἶναι ἀκατάβλητη καὶ

1. Γερμανὸς ἱστορικός, περιηγητὴς καὶ δημοσιογράφος (1790—1861) πὺ ὑπεστήριξε ὅτι τὸ γένος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐξέλιπε τελείως καὶ ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι ἀπόγονοι Σλάβων, Ἀλβανῶν κ.ἄ. βαρβάρων. Ἡ θεωρία του στηριζομένη κατὰ μέγα μέρος σὲ παρανοήσεις δὲν ἔχει πλέον ὁπαδούς.

ὡς λαὸς μωαμεθανικός, φανατικός, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ πολεμήσῃ κατὰ Μωαμεθανῶν τούρκων (1).

»Ἐξ ἄλλου οἱ ἄλβανοὶ εἰσέρχονται σ' ὅλες τὶς θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα τῆς Τουρκίας μέχρι καὶ τῆς Μεγάλης Βεζυρίας. Γι' αὐτὸ σκοπὸς τοὺς εἶναι ὁ ἐξαλβανισμὸς τοῦ φρονήματος τῶν ἄλβανῶν δηλ. ἡ κατανόησις, ὅτι ἄλλο θρησκεία καὶ ἄλλο ἔθνος, ὅτι εἶναι ἄλβανοὶ καὶ ὄχι Τούρκοι ὅπως μέχρι τώρα αἰσθάνονται. Ὅτι εἶναι ἄλβανοὶ καὶ ὄχι Ἕλληνες...

»Οἱ ἄλβανοὶ ἀπέβαλον μὲν τὴν προτέραν θρασύτητα πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὸ Σύν)μα, δὲν ἐπιδεικνύουν ὅμως καὶ σημεῖα συνδιαλλακτικότητος, οἱ μετριοπαθεῖς ὅμως, ἔτι σφιγκτότερον συνεδέθησαν μετ' ἡμᾶς.

»Ἀλβανικαὶ Σχολαὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Κορυτσᾶς: Κατὰ τὸ 1880 ἰδρύθησαν πρώτην φορὰν ἐν Κορυτσᾶ καὶ Βογραδετσιῶ Ἀλβανικαὶ σχολαί. Καὶ ἡ μὲν τοῦ Βογραδετσιῶ ὑπῆρξε λίαν βραχύβιος ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος λειτουργήσασα, ἡ δὲ τῆς Κορυτσᾶς ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1900 ὅποτε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ τότε Δ)ντοῦ Κορυτσᾶς Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ ἐκ Δελβίνου ἐκλείσθη. Τῆς σχολῆς ταύτης ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν οὐδέποτε ὑπερέβη τοὺς 30 συλλεγομένους ἐκ πτωχῶν οἰκογενειῶν.

»Παραλλήλως τῇ σχολῇ ταύτῃ, ἐθνικὴ καὶ συντηρουμένη ὑπὸ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Κορυτσαίων, ἐλειτούργει καὶ ἡ Προτεσταντικὴ Ἀλβανικὴ σχολὴ ἀρρένων καὶ θηλέων. Καὶ ἐνῶ ἡ πρώτη ἐκλείσθη, ὡς εἶπον τὸ 1900, ἡ δευτέρα διατηροῦσα ὑπὸ Αὐστριακὴν καὶ Ἀμερικανικὴν προστασίαν ἐλειτούργει μέχρι τοῦ 1907 ὅποτε φυλακισθέντος τοῦ δ)ντοῦ τῆς Τσίκλας οἱ μαθηταὶ ἀπεσύρθησαν.

»Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συν)τος, ἡ μὲν ἐθνικὴ ἄλβανικὴ σχολὴ δὲν ἐπανέλαβε τὴν λειτουργίαν τῆς ἐλλείψει φαίνεται χρημάτων, ἡ Προτεσταντικὴ ὅμως Ἀλβανικὴ σχολὴ ἤρξατο πάλιν λειτουργοῦσα. Καὶ ἐν μὲν τῇ τῶν ἀρρένων εἰς ἣν φοιτῶσιν 36 μαθηταὶ διδάσκουσιν ὁ Νασούμ Μάτοης καὶ Π. Λαουράσης τὰ δὲ Ἀγγλικά ὁ δ)ντὴς Τσίκλας. Ἐν δὲ τῇ τῶν θηλέων ἐχούσῃ 20 μαθητρίας οὐχὶ πάσας ἐκ Κορυτσᾶς, διδάσκουσι δύο ἐξωμότιδες ἄλβανίδες καὶ ὁ Τσίκλας. Ἐκ τῶν 36 μαθητῶν, καθ' ἃ θετικῶς πληροφοροῦμαι, ἀπεσύρθησαν οἱ 17, ὅθεν οἱ διδάσκαλοι εὐρίσκονται ἐν ἀμηχανίᾳ, ἅτε μὴ ἔχοντες νὰ παρου-

1. Μερικοί, ἀγνοοῦντες τὴν ὠμὴ αὐτὴ πραγματικότητα ἢ σκοπίμως, ὁμιλοῦν ἐν τούτοις περὶ ἐθνικῶν ἄλβανικῶν ἐξεγέρσεων ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐνῶ πρόκειται περὶ «ἀλβανικῶν» = Χριστιανικῶν Ἡπειρωτικῶν, ὅπως ἀναφέραμε εἰδικώτερα σ' ἄλλο κεφάλαιον τοῦ παρόντος.

σιάσωσι ἐπαρκεῖς μαθητὰς διὰ τὰς ἐξετάσεις... Παραδόξως, ἐνῶ οἱ βέηδες κόπονται ὑπὲρ τοῦ Ἀλβανισμοῦ αὐτοὶ δὲν ἀποστέλλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὰς ἀλβανικὰς σχολὰς. Διὰ νὰ δελεάσωσι ἡμᾶς, εἰσήγαγον εἰς τὴν τουρκικὴν σχολὴν ἐπὶ τρίωρον καθ' ἑβδομάδα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀλβανικῆς. Ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος διδάσκαλος μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν μαθητῶν, μὴ ἐχόντων διάθεσιν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἀλβανικῆς παρητήθη. Τὴν αὐτὴν δὲ τύχην θὰ ὑποστῆ καὶ ὁ νῦν διδάσκων Γραμμένος, γενόμενος περίγελως ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν.

»Ὡστε ἐνῶ οἱ Μωαμεθανοὶ μᾶς κατηγοροῦν ὡς Ἑλληνομαθεῖς, αὐτοὶ δὲν ἀποστέλλουσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα εἰς τὰς ἀλβανικὰς σχολὰς. Δευτέρα ἀλβανικὴ σχολὴ ἀπὸ 2 μηνῶν εἰς Πογραδέτσι ἀριθμοῦσα 17 μαθητὰς. Ταύτης τὸ τέλος προμηνύεται οἰκτρὸν...».

Εἰδικώτερα τέλος, προκειμένου περὶ Κορυτσᾶς, εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἰδέα πού ἐκαλλιεργήθη μετὰ τὸ 1880, ἐπεδίωξε νὰ παρασύρῃ μὲ τὸ μέρος της ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερους Κορυτσαῖους. Καὶ τοῦτο γιατί ἤξεραν οἱ ἀλβανιστῆς, ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῶν Κορυτσαίων στὴν ἐθνικὴ τους κίνησι θὰ τοὺς ὠφελούσε ἐπειδὴ ἦταν πνευματικῶς καὶ πολιτιστικῶς κατὰ πολὺ ἀνώτεροι τῶν Ἀλβανῶν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Κορυτσᾶς δελεασθέντες ἀπὸ τὴς ἀλβανικῆς ὑποσχέσεις, συμμετέσχον στὴν σχετικὴ κίνησι, χωρὶς κανένα ὅμως ἀποτέλεσμα, γιατί τόσο ἡ πόλις ὅσο καὶ ἡ περιοχὴ Κορυτσᾶς ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς πατρίδος.

Οἱ Ἀλβανοὶ, βλέποντες ὅτι ἡ Κορυτσᾶ καὶ ἡ περιοχὴ της ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸν Βορρᾶ, ἔκαμαν ὅ,τι μπορούσαν γιὰ νὰ τοὺς παρασύρουν μὲ τὸ μέρος τους, βασανίζοντες τοὺς κατοίκους, καταδιώκοντες τοὺς δασκάλους, πυρπολοῦντες ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ δολοφονοῦντες τοὺς προκρίτους. Δὲν ἐδίστασαν νὰ δολοφονήσουν (1906) καὶ αὐτὸν τὸν μητροπολίτη Κορυτσᾶς Φώτιο.

Ὅταν ἀντελήφθησαν, ὅτι ματαιοπονοῦν, ἴδρυσαν στὶς Η.Π. Ἀμερικῆς ἀλβανικὰ σωματεῖα πού εἶχαν σκοπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀλβανικῆς ἰδέας καὶ τὴ συμμετοχὴ σ' αὐτὴ ὅσο ἦταν δυνατόν περισσότερων Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ Νομὸ Κορυτσᾶς. Τὴν κίνησι αὐτὴ δὲ ἐνίσχυσε πολὺ καὶ ὑπέθαλψε ὁ Θεοφ. Μαυρομάτης κατόπιν ἐπίσκοπος Φᾶν Νόλι. Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι ὅμως (1912 - 1913) ἐματαίωσαν τότε τὰ ἀλβανικὰ σχέδια. (1).

1. Ἐφημ. «Βορειοηπειρωτικὸς Ἀγὼν» Ἀθηνῶν, φύλλ. 29-2-1960: Νικ. Παπαδοπούλου, Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κορυτσᾶς κλπ. — Τρυφ. Εὐαγγελίδου, Ἱστορία Ἑποικισμοῦ τῆς Ὑδρας, Ἀθῆναι 1934.

Ἡ προϊστορικὴ Ἡπειρος πρώτη καὶ παλαιοτάτη Ἑλλάς, κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μεταγενέστερη, ἐστία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Οἱ πλανόδιοι τεχνίτες Ἡπειρώτες καὶ ἡ ἐθνικὴ μας ὑπόθεσις.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ προϊστορικὴ Ἡπειρος ἡ πρώτη καὶ παλαιοτάτη Ἑλλάς, ἡ κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων· εἶναι καὶ ἡ μεταγενέστερη Ἡπειρος τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, γράφει ὁ Κ. Φαλτάιτς (1).

Ἡ Ὀμηρικὴ φυλὴ τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν ἢ Ἑλλήνων, λέγει, ἐκπεμπομένη ἐκ τῆς Ἡπείρου διὰ τῶν διόδων τῆς Πίνδου, ἔδωσεν εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς Βαλκανικῆς τὸ ὄνομα Ἑλλάς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τὸ ὄνομα Ἑλληνες.

Οἱ νεώτεροι τεχνῖται Ἡπειρώται, ἐκπεμπόμενοι ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐστία, ἀπὸ τοὺς ἴδιους αὐτοὺς ὁδούς τῆς Πίνδου σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ καὶ πέρα ἀκόμα ἀπ' αὐτῆ, συνετέλεσαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τι στὴ διατήρησι καὶ ἀνασύνταξι καὶ ἀφύπνισι τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δημιουργοὶ λαμπρῶν τῆς μεταμεσαιωνικῆς καὶ τῆς σύγχρονης ἱστορίας οἱ πλανόδιοι κτίστες, χαλκουργοὶ, καποτάδες, γουναράδες καὶ φουρνάρηδες. Νομίζω, ὅτι κατὰ ἓνα μέγιστο ποσοστὸ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὑπῆρξαν ὄχι μόνον θεσμοφύλακες τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' αὐτῆ, ἀλλὰ καὶ σκαπανεῖς καὶ πρωτεργάτες τῆς ὑπάρξεως τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ.

Ὅταν ἡ ἱστορία προσέξει περισσότερο τὸν πλανόδιο τεχνίτη, ὅταν στηριχθῆ μάλιστα σ' αὐτόν, πιστεύω πὼς πολὺ λίγα μυστικὰ θὰ μένουν πὰ σχετικῶς μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Καὶ ὅταν ἡ δική μας σύγχρονη ἱστορία προσέξει τὸν πλανόδιο τεχνίτη καὶ μάλιστα τὸν Ἡπειρώτη τεχνίτη, πολὺ ὀλίγα μυστικὰ τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως θὰ ὑπάρχουν χωρὶς ν' ἀποκαλυφθοῦν.

Χάρις στὸν φυσικὸ γεωλογικὸ θύλακα ποὺ ἡ ὄροσειρὰ τῆς Πίνδου σχηματίζει, ἀνεπτύχθη παλαιοτάτος ντόπιος πολιτισμὸς μέσα στὸν ἐν λόγω θύλακα, δηλ. μέσα στὴν Ἡπειρο. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλήνων ἐξαπλώθηκε σιγά - σιγὰ πρὸς νότον καὶ ἀνατολάς,

1. Κ. Φαλτάιτς: «Οἱ πλανόδιοι Ἡπειρώται τεχνῖται καὶ ἡ Ἐθνικὴ μας ὑπόθεσις». Ἀθῆναι 1928.

αναμίχθηκε μέ τὰ ἀπὸ βορρᾶ ἐξ ἀνατολῶν καὶ νότου ὑπάρχοντα καὶ ἐρχόμενα στοιχεῖα καὶ ἐπειδὴ ἦταν πολιτικώτερα συγκροτημένος, ἐπέβαλε τὸ ὄνομα του καὶ τὴ γλωσσικὴ του μορφή. Ἀλλὰ τὸ πολιτικὸ κέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ μετατοπίζεται ἔτσι ἀπὸ τὴ Δωδώνη ἀνατολικώτερα καὶ νοτιώτερα λόγω τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Ἑλλήνων ἢ Ἡπειρωτῶν. Ὁ δὲ ἐθνικὸς θύλαξ ἡσυχάζει κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, σχεδὸν ἀκίνητεῖ, ἀρκούμενος νὰ ἀφομοιώνῃ τὰ Ἰλλυρικὰ στοιχεῖα ποὺ κατέρχονται ἀπὸ Βορρᾶ.

Ὅταν ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἐχειμάζετο καὶ κατεκλύζετο ἀπὸ τοὺς ξένους, ὁ ἀσφαλὴς θύλαξ τῆς Πίνδου ἐφύλασσε σταθερῶς τὴν ἑλληνικὴ παρακαταθήκη, τὴν ἐθέρμαινε, τὴν κινητοποιοῦσε. Τότε ὁ Ἑλληνισμὸς ποὺ εὐρίσκετο σὲ ἀδράνεια στὴν Ἡπειρο ἀνακτοῦσε ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα, ἐπάλλετο ἀπὸ νέα ἐθνικὴ πνοή, ἐσοχημάτιζε ἓνα ἰσχυρότατο πυρῆνα πληθυσμοῦ καὶ πολιτισμοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐξαπέστελλε τὸ δραστήριο περίσσευμά του πρὸς κάθε κατεύθυνσι τοῦ χειμαζομένου ἑλληνισμοῦ.

Κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια θάπρεπε ἴσως νὰ ἐξετασθῇ ἡ κάθοδος ἀπὸ τὴν Πίνδο «τῶν καὶ ἐξοχὴν Ἑλλήνων, τῶν Δωριέων» στὴ χαώδη πολιτικῶς Ἑλλάδα μετὰ τὰ Τρωϊκά. Κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια θάπρεπε νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἀφάνεια σχεδὸν τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς Ἑλλάδος - ὁ ἑλληνικὸς θύλαξ ἡσυχάζει. Κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια ἔννοια θὰ εἶχαμε νὰ ἐξετάσωμε τὴν ἰδρυσι (1204) μετὰ τὴν κατάλυσι τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὑπὸ τῶν Φράγκων τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου ποὺ ὠνομάσθηκε Δεσποτάτο τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλο «διέσωσε τότε ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἑλληνικὴ ἐθνότητα». (1).

Κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἔννοια θάπρεπε ἀκόμα νὰ ἐξετασθῇ ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς Ἡπείρου μὲ τὴ σύστασι τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ Κράτους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς ἀπόρροια ὑπῆρξε τὸ νεώτερον ἐλεύθερον Κράτος μας. Κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια τέλος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῇ ἡ σημερινὴ ἀφάνεια τῆς Ἡπείρου, ἔνεκα τῆς μετατοπίσεως καὶ πάλι τοῦ κέντρου τῆς ἑλληνικῆς βαρύτητος μὲ τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ ἑλληνισμοῦ. Αὐτὸς μοῦ φαίνεται, συνεχίζει ὁ Κ. Φαλτάιτς, κυριώτερα ὁ φύλαξ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας «ἐντὸς τοῦ θύλακος τῆς Ἡπείρου, κατειργάζετο συνεχῶς ἀπὸ τῶν τελευταίων κακῶν αἰώνων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ καθ' ὅλην τὴν τουρκοκρατικὴν περίοδον, λόγω τοῦ ἐθνικοῦ χειμῶνος εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο ὁ ἑλληνισμὸς

ίσχυροτέρα καὶ ἐντονωτέρα ἢ ἐθνικὴ ἰδέα. Τὸ φυσικὸν τεῖχος τῶν Πινδικῶν ὄρέων ἐπέβαλε καὶ τὴν διατήρησιν ἐντὸς τῆς Ἡπείρου τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἑλληνιστικὴν ἀφομοίωσιν τῶν εἰσδύοντων ξένων λαῶν. Ἦσθάνοντο οἱ κατακτηταὶ, Σλάβοι, Ἀλβανοί, καὶ Τοῦρκοι, ὅτι ἦτο δύσκολος ἡ ἔξοδος τῶν ἀπὸ τὸν θύλακα καὶ ἀντὶ νὰ συντρίβουν τὰ τοπικὰ στοιχεῖα, ὅπως γίνεται εἰς τὰς πεδινὰς ἢ ἐχούσας πολλὰς ἀνοικτὰς διόδους ἐκτάσεις, τὰ περιποιοῦντο, συνηλάσσοντο μετ' αὐτῶν καὶ ἀσθενέστερα εἰς πολιτισμὸν, εἰς τέχνας ἀφωμοιώνοντο.

»Λόγῳ τῆς σταθερωτέρας αὐτῆς ζωῆς τοῦ τόπου αἱ τέχναι προώδευσαν ἀκωλύτως εἰς τὴν Ἡπειρον. Τὸ πολιτικὸν κέντρον τῆς Ἡπείρου, τὰ Ἰωάννινα ἔγινε καὶ κέντρον τεχνῶν... Ἀπὸ τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν οἰκονομικὴν ἰσχὺν φθάνομεν εἰς τὰ γράμματα. Ὁ ἑλληνισμὸς ἐπιβάλλεται. Οἱ ξενόγλωσσοι μὴ ἔχοντες ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ χρησιμοποιοῦν ἰδικὴν τῶν γλῶσσαν γραφομένην, χρησιμοποιοῦν εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν τὴν ἑλληνικὴν, ὑφίστανται βαθμηδὸν ἑλληνικὴν ἀφομοίωσιν».

Σχετικῶς ὁ ἀρχαιολόγος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Σωτ. Δάκαρης, ἀσχολούμενος μετὰ τὸ νησί τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, γράφει τὰ ἑξῆς: (σελ. 13 - 14) «Ἡ μεγαλύτερη ἀκμὴ τοῦ νησιοῦ συμπίπτει μετὰ τὴν περίοδον τῶν χρόνων τοῦ Δεσποτάτου καὶ μετὰ τὴν περίοδον τοῦ 16ου - 17ου αἰῶνος. Οἱ δυὸ αὐτὲς περίοδοι ποὺ ἀποτελοῦν σταθμὸν γιὰ ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον καὶ τὰ Γιάννενα ὑποθέτουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνθῆσιν καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ τόπου... Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι τὰ νέα καλλιτεχνικὰ ρεύματα, ὅπως ἡ Κρητικὴ τέχνη, φθάνει τόσο νωρὶς ὡς ἐδῶ, γιὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν τῆς νεωτέρας Ἡπειρωτικῆς ἀγιογραφίας. Ἡ ἀνθῆσις αὐτὴ ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον στοὺς ἀποδήμους Ἡπειρωτῆς ποὺ δημιουργήσαν τὸ ἐξωτερικὸν τὸ εὐρωστότερον παροικίαν». Γι' αὐτὸ, λέγει ὁ Κ.Φ., δὲν φαίνεται διόλου παράδοξος ἢ ὑπαρξίς στὰ Γιάννενα ἑλληνικῶν σχολείων καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Δεσποτάτου καὶ ἡ φωτεινὴ συνέχισις τῆς λειτουργίας τους, λόγῳ τῆς ἑλληνικῆς ἰσχύος τῆς πόλεως καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τοῦ Δεσποτάτου μετὰ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἀλβανούς, κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, κατόπιν μέχρι σήμερον. Ὁ πράκτωρ τῆς Γαλλίας στὴ Σαγιάδα τὸ 1702 GARNIER, παραβάλλει τὰ Γιάννενα ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν πλοῦτον μετὰ τὴν Μασσαλία... Ἀπὸ τοὺς τεχνίτες καὶ τὴν τέχνας τῶν Ἰωαννίνων ὡς ἀδελφωμένες μετὰ τὸ ἐμπόριον ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν βιοτεχνικὸ ἐδημιουργήθηκε ὁ πλοῦτος, διετηρήθη καὶ ἠύξησε τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα, ἀνεπτύχθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐγεννήθη καὶ ἠνδρώθη ἡ ἰδέα μιᾶς καλλίτερης ἐθνικῆς τύχης, μιᾶς ἀπελευθερώσεως. Γιατί, τονίζει, ἡ τέχνη ἀνησυχεῖ,

ἐρευνᾷ, δημιουργεῖ, ἀλλάσσει καταστάσεις, ἐξελίσσεται σὲ γράμματα, πατριωτισμὸν, θρησκευτικότητα, πλοῦτον.

Ἐνα εἶδος ἀνεπισήμου σιωπηροῦ Ἡπειρωτικοῦ τεκτονισμοῦ ἐδημιουργήθη σ' ὅλη τὴν κατεχόμενη ἀπὸ τοὺς Τούρκους χριστιανωσύνῃ πρὸς ἀπελευθέρωσίν της. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ὕμνος τοῦ Ρήγα καὶ οἱ ἀρχικὲς ἰδέες τῶν Φιλικῶν εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις ὁλόκληρης τῆς Βαλκανικῆς. Ὁ Ἡπειρωτικὸς τεκτονισμὸς, ὁ Ἡπειρωτικὸς «κυριολεκτικῶς εἰπεῖν» μαστορισμὸς, καλύπτει ὄχι μόνον τὴ Βαλκανικὴν, ἀλλὰ ἀπλώνεται σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ὅπου «πλούσιαι δρῶσαι ἑλληνικαὶ καὶ παροικίαι ὑπάρχουν δημιουργηθεῖσαι ἀπὸ τοὺς πρῶτους τεχνίτες ξενητευτάς». Τὰ συμβολὰ του εἶναι τὸ σφυρί, τὸ σκαρπέλλο, ἡ βελόνα, ὁ πήχυς, ὁ ταβλᾶς, τὸ ψαλίδι ... Ἀπὸ τὴν Ἡπειρο ξεκινάει ἐπὶ τόσους αἰῶνες τώρα, εἴτε ἀπὸ ἀνάγκη, εἴτε ἀπὸ πίεσι, εἴτε ἀπὸ ὑπερεπάρκεια, ἀπὸ πληθωρισμὸν καὶ πλάθει τὸν ἑλληνισμὸν. Ἄν λάβωμε ὑπ' ὄψιν τὴν κατάστασι, ἀπὸ ἀριθμητικῆς τουλάχιστον ἀπόψεως τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὶν ἀκόμα πέσει ἡ Πόλις, θὰ ἀντιληφθοῦμε ἐντονώτερα τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἡπείρου πάνω σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα (1).

Οἱ Σλαβικὲς, Φραγκικὲς, Καταλανικὲς, Ἀλβανικὲς, Τουρκικὲς ἐπιδρομαὶ καὶ οἱ λαοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν ἔχουν ἀραιώσει τοὺς Ἕλληνας, ἔχουν συντρίψει τὸν ἑλληνισμὸν. Ὁ φυσικὸς ὅμως θύλαξ τῆς Πίνδου ποὺ ἔθεσε αὐτοῦ ὁ Θεὸς γιὰ τὴ διατήρησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀντέχει περισσότερο ἂν καὶ ρήγνυται ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομαίς. Χωρὶς καμιά ἀμφιβολία, ἡ γεωϊστορικὴ μελέτη τῆς Πίνδου θὰ μᾶς ἀπεκαλύπτει πολλὰ μυστικὰ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ ἀκόμα ἡ ἔρευνα τοῦ θύλακος ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὴν Πίνδο, ἡ ἔρευνα τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐξεκίνησαν ἀπὸ αὐτὴ, θὰ μᾶς ἀνοίγει ἴσως τὴν αὐλαίαν ἢ ὁποῖα σκεπάζει πλεῖστα ὀργανικὰ μέρη τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐλλήνων ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς τους ἐμφανίσεως μέχρι σήμερα.

Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο λοιπὸν, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ χαρακτηριστικὸν, ὑπογραμμίζει ὁ Κ. Φαλτάιτς, τὸ ὅτι ὁ Ρωσικὸς λαὸς καὶ σήμερα ἀποκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας Πινδοῦς, Πινδίους, δηλ. προέρχονται ἀπὸ τὴν

1. Κατὰ τὸν Κερκυραῖο ἱστορικὸν Φρ. Ἀλθάνα (Κερκ. Ὑπομνήματα, Κέρκυρα 1892): «Ἡ Ἡπειρωτικὴ πρὸσχωσις διὰ μέσου τῶν αἰῶνων διέσωσε τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα τῆς Κερκύρας, ἀρχίζει δὲ ἴσως ἀπὸ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους». Βλ. καὶ Νικ. Βάρθη: «Τὸ λυκαυγὲς τῆς Κερκυραϊκῆς ἱστορίας», Κέρκυρα 1911.

Πίνδο. Ἡ ἔξοδος τῶν Ἠπειρωτῶν διὰ τῆς Πίνδου, συνεχίζει, καὶ ἡ ἐξάπλωσις, διατήρησις καὶ ἀναζωπύρωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ μέσῳ αὐτῶν δὲν ἐσταμάτησε ποτέ.

Σύγχρονο παράδειγμα τῆς συμβολῆς τῶν Ἠπειρωτῶν μεταναστῶν μέχρι τοῦ 1912 παρέχει ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ μέχρι τοῦ 1919 ἡ Δυτ. Θράκη: Οἱ Σέρρες καὶ ἡ Καβάλα ἔχουν σημαντικώτερη παροικία Ἠπειρωτῶν τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων ἢ ὅποια εἰς πολλὰ ἔδωσε τὸν ἑλληνικὸν τόνο στὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Στὶς κωμοπόλεις τῆς περιφερείας Σερρῶν Ροδολεῖβο, Ἀλιστράτη, Δοξᾶτο, Φίλιπποι, Σαρμουσακλή, Πόρνα, Ζηλιάχοβα, ὁ ἡπειρώτης μετανάστης κυριαρχεῖ καὶ ἔδωσε ἰσχυρότατον τόνο στὴν ἑλληνικὴ ἐμφάνισι τῶν μερῶν. Παντοπῶλες, ἀρτοποιοὶ, κτῖστες, δάσκαλοι, ράπτες, ξυλουργοὶ, ξενοδόχοι ἡπειρῶτες. Στὴ κωμόπολι Ζηλιάχοβα, τῆς ὁποίας ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶναι τουρκόφωνος, οἱ Ἠπειρῶτες εἶναι κυρίως ὁ πυρὴν, ἡ ἐστία καὶ τὸ φυτώριον τοῦ ἑλληνοφωνισμοῦ. Στὴν περιφέρεια Νιγρίτης δέ, δὲν ὑπάρχει χωρὶς πὺν νὰ μὴ ἔχει ἡπειρῶτες. Οἱ Ἠπειρῶτες τῆς Δράμας πὺν τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἦταν Τούρκοι παρουσιάζετο ἐν τοῦτοις μὲ ἑλληνικὴ ἐμφάνισι χάρις στοὺς ἡπειρῶτες.

Ἡ Ξάνθη, ἡ παλλόμενη ἀπὸ ἑλληνισμὸν καὶ ἑλληνικότητα Ξάνθη, ἀποκλειστικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἑλληνικὸν τῆς στοιχεῖο ἀπὸ ἡπειρῶτες. Ἡ μεγάλη μάζα εἶναι τουρκικὴ, ἀλλὰ ὑπάρχουν χιλιάδες ἡπειρῶτες, τεχνίτες, καταστηματάρχες, παπάδες, δάσκαλοι, ἐπιχειρηματίες πὺν ὄχι μόνον ἔκαμαν τὴν Ξάνθη προπύργιον τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Δυτ. Θράκης, ἀλλὰ καὶ ἀφύπνισαν τὸν ἑλληνισμὸν σ' ὅλη τὴν ἔκτασι.

Τὸ ἴδιον καὶ στὴν Κομοτηνὴ. Τουρκικὴ πόλις σὲ πλειοψηφία πληθυσμοῦ καὶ Ἕλληνες «ἀποτελοῦντες ὅμως ἰσχυροτάτην παροικίαν, ἀποκλειστικῶς σχεδὸν Ἠπειρῶτας», συνεχίζει ὁ Κ. Φαλτάιτς.

Ἀκόμα καὶ σήμερα, τονίζει, μὲ τὴν τῆσιν εἴσορὴ τῶν προσφύγων τὸν τόνο τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς στὴν Ἀν. Μακεδονία καὶ Δυτ. Θράκη δίδουν οἱ Ἠπειρῶτες. Ἡ πατριωτικὴ, κοινωνικὴ καὶ διανοητικὴ ζωὴ αὐτοῦ στηρίζεται κυρίως στοὺς Ἠπειρῶτες. Πρὶν ὅμως ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, οἱ Ἠπειρῶτες μετανάστες ἦταν ἐκεῖνοι «οἱ ὅποιοι, σχεδὸν ἀπολύτως, ἐκίνησαν ἑλληνικῶς τὴν Ἀν. Μακεδονίαν- καὶ Δυτ. Θράκην καὶ ἀνεσκάλευσαν καὶ ἀνύψωσαν καὶ ἐδημιούργησαν τὸ ἑθνικὸν αἴσθημα».

Τὸ φαινόμενον τοῦ πυκνωτάτου ἑξελληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας εἶχαν παρατηρήσει καὶ οἱ Βούλγαροι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ φυλλάδιον Βουλγαρικὸν πὺν ἔχει ἐκδοθῆ τὸ 1885 στὴ Φιλιππούπολη μὲ τίτλον «Μακεδονία». Μέσα σ' αὐτὸ περιγράφεται μὲ λύπη ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης σ' ὅλη τὴ Μακεδονία χάρις στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐν

τούτοις παρατηρεῖ ὁ Κ.Φ. αἰτία τοῦ ἀνοίγματος ἑλληνικῶν σχολείων καὶ στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη, πρέπει νὰ δεχθοῦμε πὼς ὑπῆρξαν οἱ ἐπιχειρηματίες καὶ τεχνίτες ἠπειρωτῆς ποὺ ἐχρησίμευσαν τὸ ἀρχικὸ φυτώριον τοῦ ἑλληνοφωνισμοῦ ἐνῶ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι στὰ μέρη αὐτὰ ἦταν κυρίως οἱ ἠπειρωτῆς. Τὸ σχολεῖο καὶ ἡ ἐξελληνίσις τῶν Μακεδονικῶν καὶ Δυτικοθρακικῶν πόλεων ἐστηρίχθη κυρίως στὸν ἑλληνόγλωσσο πυρῆνα τῶν ἠπειρωτῶν μετοίκων.

«Ἐπὶ ἑκατοντάδες ἐτῶν ἐξεπέμποντο παντοῦ μὲ τὰ γνωστὰ καραβάνια οἱ τεχνῖται καὶ τὰ τεχνουργήματα τῆς ἠπειρώτου καὶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ μαζί τους ἐξεπέμποντο τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἡ ἑλληνικὴ ἀφομοιωτικὴ δύναμις, ἡ ἐννοία τῆς οὐδέποτε ἀποθησκοῦσης Ἑλλάδος».

Τὰ Γιάννενα, τουλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1200 μ.Χ. διατήρησαν συνεχῶς τὴν τέχνην καὶ τὴν τροφοδοτούμενη ἀπὸ αὐτὴ παιδεία μὲ τὰ ὁποῖα «κατειργάσθη καὶ κατηυγάσθη ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις κρατεῖται ἐκεῖ ἀπὸ αἰώνων». Ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ κατακτητῆς, ἐκίηκε πολλές φορές, ὅμως ὁ χαρακτήρας τῆς, τὸ ἦθος τῆς, τὸ σύνολόν τῆς, ἡ ζωντανὴ τῆς παράδοσις, ἔμειναν συνεχῶς ἑλληνικά, συνεχίζει ὁ Κ.Φ. Πολὺ δίκαια ἐπομένως ὁ Κούμας στὴν «Ἱστορία Ἀνθρωπίνων Πράξεων» λέγει: «Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ὀφείλει ἡ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Παιδείας». Καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος στὴ «Γεωγραφία» του, ὅτι «Χάρις εἰς τὰς σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς τὴν κατεβαρβαρωμένην πρότερον εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν».

Κατὰ τὸν Νεόφυτον Δούκα «ὅσοι ἐχρημάτισαν Ἕλληνες συγγραφεῖς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὑπῆρξαν ἢ Ἰωαννῖται ἢ μαθηταὶ τῶν Σχολῶν Ἰωαννίνων».

Κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα κυρίως, τὰ Γιάννενα ἦταν τὸ ὑπ' ἀριθ. ἓνα ἑλληνικὸ κέντρο Διαφωτισμοῦ. Τὰ πρῶτα ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερον, ἐδημιουργήθησαν ἐκεῖ, στὴν πόλιν «πρῶτη στὰ γρόσια καὶ στὰ γράμματα»: Ἡ Σχολὴ τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἡ Μεγάλῃ Σχολὴ ἢ Μπαλαναία, ἡ Σχολὴ τοῦ Ἐπιφανίου ἢ Μαρουτσαία ὅπου ἐδίδαξε καὶ ὁ Εὐγ. Βούλγαρης, ἡ Καπλάνειος Σχολὴ ὅπου ἐδίδαξε καὶ ὁ μέγας δάσκαλος καὶ μαχητῆς τοῦ Διαφωτισμοῦ Ἄθαν. Ψαλίδας καὶ ἀργότερα (1828) ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ κ.ἄ.

Δὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα πόλις καὶ κωμόπολις ποὺ νὰ μὴ ἔχη τὸν ἠπειρωτικὸν τῆς πυρῆνα, τονίζει. Γιὰ πολλές μάλιστα πόλεις καὶ κωμοπόλεις, ἓνα μεγάλο καὶ σεβαστὸ τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ τους τὸ ὁποῖο καὶ ἔδωσε τὸν τόνο τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τοῦ μέρους ἦταν ἠπειρωτῆς, λέγει ὁ Κ.Φ.

Σχετικῶς καὶ ὁ Γιάννης Μουγογιάννης, γράφει: «...Ἡ Ἡπειρωτικὴ παροικία τοῦ Βόλου πού μέχρι σήμερα ἀριθμεῖ πολλὰ καὶ ἐπίλεκτα μέλη, ἔχει τίς ρίζες της βαθειὰ στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, τότε πού οἱ κομπανίες τῶν μαστόρων, ξυλογλυπτῶν, λιθογλυπτῶν καὶ ζωγράφων ἔφτασαν στὸν τόπο καὶ ἄφησαν ἀνεξίτηλα χαραγμένα, τὰ χνάρια τοῦ περάσματός τους. Στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας πολλοὶ Ἡπειρώτες βρέθηκαν στὴν πολιτεία τοῦ Παγασητικοῦ κι οἱ περισσότεροὶ ἀναδείχθησαν φορεῖς νέου πνεύματος καὶ πολιτιστικῶν ἐπιδιώξεων...» (1). Στὸν Ἄλμυρὸ δὲ ὑπάρχει τὸ «Γιαννοπούλειον Μουσεῖον» ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ζαγορίσιου Νικ. Γιαννόπουλου —αὐτοδίδακτου ἀρχαιολόγου— γυιοῦ φούρναρη ἐγκατεστημένου ἐκεῖ. (2).

Ἡ μαγιά, τὸ προζύμι, πολλῶν πόλεων ὑπῆρξε ὁ Ἡπειρωτὴς πλανόδιος τεχνίτης. Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει οὔτε πόλις, οὔτε κωμόπολις χωρὶς τεχνίτη. Τὸ τεχνικὸ ἐπάγγελμα, ὁ μαστορισμὸς δημιουργεῖ τὴν πόλι, ὅπως ἡ γεωργία δημιουργεῖ τὸ χωριό, ὅπως ἡ κτηνοτροφία τὴ μανδροκαλύβα, τονίζει ὁ Κ. Φαλτάιτς.

Σὲ πολλὰ χωριὰ τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Στερ. Ἑλλάδος, Θράκης, ἡ βάση τοῦ ἐπαγγελματίου καὶ τοῦ τεχνίτου εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμα ὁ Ἡπειρώτης. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι, οἱ ντόπιοι, εἶναι γεωργοὶ ἢ κτηνοτρόφοι. Ὁ Ἡπειρώτης φούρναρης, κτίστης, ξενοδόχος, καφετζῆς, ἀποτελοῦν τὸν ἐπαγγελματικὸ πυρῆνα τοῦ ἀγροτικοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ ὅμως ἔχομε ἐπίσης τὸν Ἡπειρωτικὴς καταγωγῆς δάσκαλο καὶ παπᾶ, ἀποτέλεσμα καὶ αὐτοὶ τῆς «ἀνησυχίας τοῦ ταξιδεύοντος βιοτεχνισμοῦ». Πῶς νὰ ἔβγαιναν ἄλλωστε δασκάλοι ἰδίως ἀπὸ τὰ ἀγράμματα παιδιὰ τῶν ἀμορφῶτων κτηνοτρόφων καὶ γεωργῶν τῶν ἄλλων μερῶν;

Τὸ ἴδιο φαινόμενο, ἐντονώτερο μάλιστα πολλές φορές παρατηρεῖτο ἄλλοτε καὶ στὰ χωριὰ καὶ τίς πόλεις τῆς Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Μ. Ἀσίας μέχρι τῆς καταστροφῆς στὰ μέρη αὐτά. (3). Τὰ ἀστοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἀνῆκαν κατὰ μεγάλη ἢ μεγίστη ἀναλογία στοὺς Ἡπειρώτες ἢ τοὺς καταγομένους ἀπὸ παλιότερους Ἡπειρώτες ταξιδευτάς. Τὸ ἴδιο ὅμως φαινόμενο παρατηρεῖται ἀκόμα καὶ σήμερα (1928) στὴ Ρουμανία, γιὰ τὴν ὁποία μπορούμε νὰ ποῦμε χωρὶς ὑπερβολὴ πῶς

1. Γ. Μουγογιάννη: «Μορφές τῆς Ἡπέρου στὸ Βόλο. — Νικ. Χαρισιάδης», στὴν Ἠπ. Ἑστία τοῦ 1974, σελ. 359. — Βλ. καὶ Ἡπειρωτ. Χρονικὰ (ἔτος δευτέρο 1927): Παράρτημα Αον, Βιογραφικὸ.

2. Κωστῆ Λάμπρου: Νικ. Γιαννόπουλος (Ὁ ἄνθρωπος — ὁ ἀρχαιολόγος — ὁ ἱστορικός) Ἀθῆναι, 1965.

3. Σπ. Στούπη: Ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιο ἐνὸς λοχία Ἡπειρώτη κατὰ τὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία. Στὴ Μέση Μ. Ἀσία πού βρίσκεται ἡ πόλις Δεμερτζῆ 18 χιλ. κατοίκων, ζοῦσαν τὸ 1919 δέκα ὀκτὼ οἰκογένειες τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων, ὄλων Ἡπειρωτῶν. Στὸν Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων φυλ. 3 - 7 - 1970 κ.έ.

ὀφείλει τῇ δημιουργίᾳ τοῦ σημερινοῦ βιοτεχνιοῦ της καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐπαγγελμάτων της κυρίως στοὺς Ἠπειρωτῆς.

Εἰδικώτερα στὴ Ρουμανία, τὸ Ἠπειρωτικὸ στοιχεῖο κατὰ κανόνα ἦταν συγκεντρωμένο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ρουμανίας, ὅπως στὸ Βουκουρέστι καὶ ἄλλες μεγάλες πόλεις μὲ συνήθη ἐπαγγέλματα τὸ ἐμπόριο σιτηρῶν, τὴν ἀρτοποιίαν, ξενοδοχειακὲς ἐπιχειρήσεις, ἐστιατόρια, παντοπωλεῖα καὶ ἕνα εἶδος καταστημάτων παραγωγῆς κουλουριῶν, μπουγάτσας καὶ εἰδῶν λαϊκῆς ζαχαροπλαστικῆς. Οἱ Ἠπειρωτῆς δὲ τῆς Μικρᾶς Βλαχίας (Ὀλτένια) στὴν πλειοψηφία τους προήρχοντο ἀπὸ τὴν περιοχὴ Παπίγκου — Κονίτσης. (1).

Ἡ τέχνη, λέγει ὁ Κ.Φ., ἠμπόδιζε καὶ τὸν ἐκμουσουλμανισμό τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πρόκριτοι, κτηματῆς, γεωργοί, οἱ χωρὶς τέχνη τέλος, εὐκόλα ἐξεμουσουλμανίζοντο. Οἱ μὲν γιὰ νὰ μὴ χάσουν τίς μεγάλες περιουσίες τους, οἱ δὲ γιὰ νὰ μὴ ἐκπέσουν ἀπὸ τὴν ἐξέχουσα τάξιν τους, ἄλλοι γιὰ νὰ διατηρήσουν τὰ χωράφια τους καὶ τὴν ἡσυχία τους καὶ οἱ χωρὶς τέχνη γιὰ νὰ βρίσκουν εὐκόλα δουλειὰ στὸν κατακτητῆ. Οἱ τεχνίτες ὅμως καὶ γιὰ τὴν ἦσαν πάντοτε σκορπισμένοι, κινούμενοι διάχυτοι σ' ὅλη τὴν τουρκικὴ ἐπικράτεια καὶ γιὰ τὴν δὲν ἐφοβοῦντο νὰ χάσουν κτήματα καὶ περιουσίες — περιουσία ἦταν ἡ κυρίως τέχνη τους — καὶ γιὰ τὴν ὁ κατακτητῆς εἶχε ἀνάγκη ἀπ' αὐτοὺς καὶ ὄχι αὐτοὶ ἀπὸ τὸν κατακτητῆ, δὲν ἐξεμουσουλμανίζοντο. Ἔτσι ἐξηγεῖται, πῶς μέχρι σήμερα ἀκόμα ὁ Μουσουλμανισμὸς ἐλαχίστους ἔχει τεχνίτες, ἂν καὶ οἱ Μουσουλμάνοι «λόγω τῆς πολυτελοῦς καὶ μεγαλοπρεποῦς ζωῆς των, τόσο ἐπροστάτευσαν τὰ τεχνουργήματα, εἴτε οἰκοδομικὰ ἦσαν αὐτά, εἴτε ἱματισμὸς, εἴτε κόσμος καὶ ἐπίπλωσις σπιτιοῦ».

Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς ὁ τουρκικὸς μουσουλμανισμὸς ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἀπὸ πολεμιστὰς γεωροῦς καὶ κτηματῆς, ἐνῶ οἱ τεχνίτες εἶναι Χριστιανοί. Ἔτσι ἐξηγοῦνται διάφορα σχετικὰ φαινόμενα, ὅπως λ.χ. τῆς Αἰγύπτου ὅπου τὰ γηγενῆ ἀγροτικὰ στοιχεῖα, οἱ Φελλάχοι, εἶναι μουσουλμάνοι, ἐνῶ τὸ τεχνικὸ γηγενὲς στοιχεῖο, οἱ Κόπται, εἶναι Χριστιανοί. Ἐπίσης οἱ ἑλληνόφωνοι μουσουλμάνοι Βαλαάδες τῆς Μακεδονίας, Τουρκοκρήτες τῆς Κρήτης, Ὀφῖται τοῦ Πόντου, οἱ σλαβόφωνοι Πομάκοι τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί. Ἔτσι ἐξηγεῖται στὴν Ἠπειρο καὶ Ἀλβανία πῶς οἱ μουσουλμάνοι ἑλληνόγλωσσοι καὶ ἄλβανόγλωσσοι εἶναι κυρίως κτηματῆς καὶ γεωργοί, ἐνῶ οἱ Χριστιανοὶ ἄλβανόγλωσσοι καὶ ἑλληνόγλωσσοι εἶναι κυρίως τεχνίτες.

1. Βλ. καὶ Ἄλκη Μάνθου: Ἠπειρωτῆς δημοσιογράφοι στὴ Ρουμανία, Ἀθῆναι 1973, σελ. 10.

Ἔτσι ἐξηγεῖται ἀκόμα, πῶς οἱ βλαχόφωνες κοινότητες τῆς Ἠπειροῦ, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ἀντέσχον ἀπολύτως κατὰ τοῦ μουσουλμανισμοῦ καὶ τοῦ ἐκμουσουλμανισμοῦ, γιατί ἀποτελοῦντο κυρίως ἀπὸ πληθυσμοὺς πλανοδίων τεχνιτῶν καὶ πῶς συνετέλεσαν σέ βαθμὸ ἐκπληκτικὸ στὴ διατήρησι, στὴν ἀπελευθέρωσι καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπως: Μέτσοβο, Συρᾶκο, Καλαρρῦται, Σαμαρίνα, Μοσχόπολις κ.ἄ. Οἱ μουσουλμανικὲς ἐπίσης κοινότητες τῆς περιφερείας Φιλιατῶν Ἠπειροῦ εἶναι μόνον γεωργικὲς, ἐνῶ οἱ χριστιανικὲς τῆς ἴδιας περιφερείας εἶναι τεχνικὲς ὅπως: Τσαμαντᾶ, Μπαμπούρι, Λιά, Γλοῦστα, Κόκκινο Λιθάρι, Λίμποβο, Κεραμίτσα, Φιλιάτι κ.ἄ. Οἱ τέχνες τους: βαρελάδες, κτῖστες, ἑλληνοράπτες, σαμαράδες, τσαρουχάδες, μπαλιματιῆδες, ψωμάδες, χαλκουργοί, κασιπερωτὲς, μάλιστα. Οἱ περισσότεροὶ κασιπερωτὲς οἱ σκορπισμένοι σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀπὸ τὰ χωριά τῶν Φιλιατῶν.

Πῶς νὰ ἐξεμουσουλμανίζοντο οἱ διάχυτοι αὗτοι τεχνίτες μέσα στὸν κορμὸ τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ πῶς νὰ μὴ ἐπότιζαν σταθερὰ καὶ οἴγουρα, ἔτσι ὅπως κανεὶς δὲν τοὺς ἐπρόσεχε, τὸ δέντρο τοῦ ἑλληνισμοῦ;

Ὁ Μουσουλμανισμὸς δὲν ἔχει τεχνίτες, ὄχι γιατί οἱ μουσουλμάνοι δὲν γινόταν τεχνίτες, ἀλλὰ γιατί οἱ τεχνίτες δὲν ἔγιναν μουσουλμάνοι, κατὰ τὸν Κ. Φαλτάιτς.

Τί δὲν ἐδημιούργησαν ὅμως οἱ πλανόδιοι Ἠπειρωτὲς τεχνίτες! Πρῶτοι συντελεστὲς τῆς δημιουργίας τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωριῶν μας ἀκόμα, πάλιν οἱ Ἠπειρωτὲς κυρίως...

Στὸ βιβλίο του «Αἰτωλικαὶ οἰκήσεις σκεύη καὶ τροφαί» ὁ λαογράφος συγγραφεὺς Δ. Λουκόπουλος γράφει σχετικῶς (σελ. 47): «Ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ σπιτιοῦ τῆς Ἀρτονίνας εἶναι τὸ στεφογάλαρο ποὺ ἐφηρμωσαν κτίσται, Ἠπειρωταὶ, διότι κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν τῶν γεροντοτέρων, Ἀρβανίτες μαστόροι, ὅπως λέγουν τοὺς Ἠπειρωτὰς εἰς τὴν Ρούμελη, ἐκτιζαν τὰ παλῆα σπίτια»...

Ὁ Φαλτάιτς στὴ συνέχειά του ἀναφέρει πολλὰ παραδείγματα τῆς παρουσίας τεχνιτῶν Ἠπειρωτῶν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι κατόπιν ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τοὺς ντόπιους μαθητὰς τους καὶ προσθέτει: «Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους τεχνίτες τῆς Κόνιτσας ποὺ ταξίδευαν σὲ μπουλούκια ἢ νταϊφάδες μὲ τὰ μουλάρια τους καὶ τὰ γαϊδούρια τους, ὄχι μόνον ἐκτίσθησαν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις καὶ τὰ ἑλληνικὰ χωριά, ἀλλὰ ἐξῆλθαν κατὰ ἑκατοντάδες οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ εὐεργέται ποὺ ἐκράτησαν τὸν Ἑλληνισμό.

»Ἠπειρωτικαὶ οἰκογένειαι κτιστῶν καὶ ξυλουργῶν εὐρίσκονται παλαιότατα ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς Ἑλλά-

δος. Πόσοι ὅμως ἐπιστήμονες, μηχανικοί, ἀρχιτέκτονες, καθηγηταί, ἰατροί, διδάσκαλοι ἀπὸ τοὺς πλανοδίους κτίστας τῆς Κονίτισης καὶ ποία ἢ ἐπίδρασίς των εἰς τὴν διατήρησιν, τὴν ἐξάπλωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ἀφοῦ καὶ εἰς τὰ Κουρδικὰ χωρία ἀκόμη τῆς Ἀλμυρᾶς Ἐρήμου ἐβλέπομεν νὰ κυριαρχῆ εἰς τὰς οἰκοδομὰς ὁ ἑλληνικὸς ρυθμός!... .

Σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ γύριζαν οἱ Ἡπειρώτες ταλιαδόροι —σκαλισταί— καὶ ἔκαναν τέμπλα ἐκκλησιῶν, ἄμβωνες, δεσποτικούς θρόνους, προσκυνητάρια! Θαυμάσια τὰ ἔργα τους ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερο καὶ πολυτιμώτερο κόσμον ὄχι μόνον τῆς Ἡλείρου καὶ Ἀλβανίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεσσαλίας, Στ. Ἑλλάδος, Μακεδονίας, Θράκης, τῶν Νήσων, τοῦ Ἀγ. Ὁρους κ.ἄ. Καὶ ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἑλληνικῆς θρησκευτικῆς τέχνης δὲν διετηρήθησαν ὀλίγον χάρις εἰς τοὺς πλανοδίους αὐτοὺς σκαλιστάς... Ἡ ἱστορία ἔχει βιολογικοὺς νόμους ποὺ ὅταν ἐρευνηθοῦν καὶ εὐρεθοῦν θὰ ἴδωμεν, ὅπως πιστεύω, ὅτι στηρίζονται κυρίως εἰς τὸν πλανόδιον τεχνίτην. Στηρίζονται δηλ. εἰς τὸν ἄνθρωπον - παράγοντα ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εἰσερχόμενος καὶ διεισδύων παντοῦ εἰρηνικῶς, ἐκπολιτίζει ἕνα τόπον καὶ δημιουργεῖ τὴν ἱστορίαν του.

«Ὁ Ἡπειρώτης δὲν εἶναι μόνον ἀρτοποιὸς ὅπως πιστεύεται, πολλάκις μάλιστα τὸ ὀλιγώτερον εἶναι ἀρτοποιός. Μετέρχεται πᾶσαν τέχνην καὶ πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ πᾶν ἐπάγγελμα παντοῦ σχεδὸν τῆς γῆς, καὶ εἶναι ἀρτοποιός, ὅπως καὶ παντοπώλης, κτίστης, ξυλουργός, ἀσημουργός, βυροδεύτης, κρεοπώλης, ζαχαροπλάστης, βαρελᾶς, ξενοδόχος, χαλκοουργός, ὀρειχαλκοουργός, διδάσκαλος, γούναρης, κονταξῆς, συρμακέζης, σκαλιστής, ἀγιογράφος, χαντζῆς, πρακτικὸς χειροῦργος, ἰατρὸς μάγος καὶ φαρμακολύτης, μυλωνᾶς, γραμματικὸς καὶ ἐξήσκει διαρκῶς ταξειδεύων τόσας ἀκόμη τέχνας καὶ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα».

Στὴ συνέχειά του ὁ συγγραφεύς, προκειμένου περὶ τῶν πληθυσμῶν τῆς Δυτ. Μακεδονίας — Ζουπανίου — Καστοριάς, Γρεβενῶν καὶ τῆς Δυτ. Θεσσαλίας, Ἀσπροποτάμου, Ἀγράφων, Καλαμπάκας, φρονεῖ, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἐκθέτει, πὼς καὶ ἡ συμβολὴ τῶν τεχνιτῶν τῶν περιφερειῶν αὐτῶν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς Ἡπειρωτικὴ συμβολὴ καὶ νὰ μὴ χωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἔρευνα.

Κατὰ τὸν Ἰωάν. Λαμπρίδη, οἱ Ζαγορίσιοι ταξείδευαν στὴν Κωνσταντινούπολι, Ρωσία, Βλαχία, ἔφθαναν δὲ μέχρι καὶ τὴν Αὐστρία, Οὐγγαρία, Γερμανία, Ὁλλανδία κατεργαζόμενοι, ἐπεξεργαζόμενοι καὶ ἔμπορευόμενοι γοῦνες. Ἀπὸ τὸν ἐπαγγελματικὸ ὅμως αὐτὸ ταξειδιωτισμὸ ἀνεπτύχθη σ' αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τῶν γραμμάτων σὲ βαθμὸ ἐκπληκτικόν. Φυσικὸ δὲ εἶναι νὰ ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο στὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδο τῶν

ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῶν ὡς ἄνωτέρω χωρῶν πού μὲ τὴ σειρά τους συνέτειναν καὶ στὴν τόνωσι τοῦ ἐκεῖ φιλελληνισμοῦ πού τόσο εὐεργετικὴ ἐπίδρασι εἶχαν στὴν ἐθνική μας ἀποκατάστασι.

«Δὲν ὑπῆρξε κοινότης τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τονίζει καὶ πάλιν ὁ Κ.Φ., παλαιότερον, τῆς Μακεδονίας, Θράκης, Μ. Ἀσίας, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἐδίδαξε Ζαγορίσιος διδάσκαλος καὶ καθηγητής. Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, τὴν Μ. Ἀσίαν, πιστεύω ἀπολύτως, ὅτι ἔχει ἀρχικὴν μὲν αἰτίαν τὴν Ἡπειρον καὶ τοὺς Ἡπειρώτας, ἀποκλειστικώτερον δὲ τοὺς Ζαγορισίους. Ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγορίου ἐξῆλθον τόσο διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀλληλοδιδακτικοῦ σχολείου μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου, ὥστε νὰ μὴ νομισθῇ ὑπερβολή, ὅτι τὸ Ζαγόρι ἐμόρφωσε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος».

Ἡ ἐμπορικὴ πανήγυρις τῆς Διπαλίτσας (ἢ Μολυβδοσκεπάστη) πού καθιερώθη (1335) ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1792 ὅποτε μετεφέρθη ἡ ἔδρα της στὰ Γιάννενα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πού συνεκέντρωσε κομὸ καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ἀκόμα, ἀποδεικνύει, πὼς κατὰ τὸν Μεσαίωνα, τὸ Πωγόνι, λόγῳ τῶν τεχνῶν του εὕρισκετο σὲ μεγάλη ἐμπορικὴ ἀκμή.

Ἐξ ἄλλου ἡ τέχνη τῶν μαλλίνων ὑφαντῶν πού ἦταν κατάλληλα γιὰ τὴν κατασκευὴν καπῶν κ.ἄ. τὸ ράψιμο καὶ τὸ ἐμπόριό τους ἤκμασε πρὶν 200 καὶ περισσότερα χρόνια στὶς βλαχοφῶνες κοινότητες τῆς Πίνδου, Συράκου, Μετσόβου, τῶν Καλαρρυτῶν, Ἄρτας κλπ. Ἡ δύναμις τῶν ἐν λόγω τεχνιτῶν, οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ, ὑπῆρξεν τεραστία. Ἐξειλίχθησαν ἀπὸ ὑφαντοράπται σὲ μεγαλεμπόρους γενικοῦ ἐμπορίου, σὲ ἐπιπλαστιάς. Ἐγίναν ἐμποροὶ παντὸς ἐμπορίου καὶ ἔφθαναν μέχρι τοῦ Γιβλαρτάρ. Ἀπὸ τοὺς βλαχοφῶνους αὐτοὺς τεχνίτες τῆς κάπας, ἀπὸ τοὺς πλανοδίους αὐτοὺς καποτάδες καὶ ἀπὸ τοὺς πλανοδίους Καλαρρυτιῶτες ἀσημουργοὺς ἐμφανίζονται τεράστιοι θεμελιωμένοι ἐμπορικοὶ οἴκοι ἀπὸ τοῦ 1700 στὸ Λιβόρννο, στὴ Βιέννη, Κων)πολι, Μόσχα, Ὁδησσό, Αἴγυπτο, Νεάπολι, Τεργέστη κ.ἄ. Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους τεχνίτες τοῦ Μετσόβου ὁ Γ. Ἀβέρωφ «θεμελιωτὴς πλείστων μεγίστων ἐθνικῶν μας ὑποθέσεων», οἱ ἀδελφοὶ Τσοῖτσα, ὁ Στουρνάρας κλπ. (1)

1. Γεώργ. Ἀβέρωφ (1818 - 1899). Ἐπλούτισε ἐμπορευόμενος στὴν Ἀλεξάνδρεια Αἰγύπτου καὶ ἐιέθεσε μεγάλα ποσὰ χάριν φιλανθρωπικῶν καὶ ἐθνικῶν σκοπῶν. Ἀπὸ δωρεὰς του ἰδρύθησαν στὴν Ἀλεξάνδρεια Νοσοκομεῖο, Γυμνάσιο, Παρθενῶν κ.ἄ. Στὸ Μέτσοβο Νοσοκομεῖο καὶ σχολεῖα. Στὴν Ἀθήνα ἡ Σχολὴ Εὐελευναγωγείο κ.ἄ.

Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους καποτάδες τοῦ Συράκου ὁ πρωθυπουργὸς Ἰωάν. Κωλέττης ὁ σημαιοφόρος τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ιδέας, οἱ Ζαλοκώστα, ὁ Κρυστάλλης. Ἀπὸ τοὺς πλανοδίους ἀργυρουργοὺς τῶν Καλαρρυτῶν οἱ Λάμπρου, οἱ ἱστορικοί, οἱ λόγιοι, οἱ ἀρχαιολόγοι, οἱ ἰδρυταὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Παρνασσοῦ. Ἀπὸ τὸ Ματσούκι, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μπαλντένης πὺ ἀρχισε μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πλανοδίου καποτᾶ, κατόπιν παιδαγωγὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου...

Ἐπὶ ἕνα ἀτέλειωτη σειρά ἐπισημόνων, ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ἐθνικῶν ἀγωνιστῶν πὺ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ, παιδιά πλανοδίων οἰκοδόμων, καποτάδων, ἀργυρουργῶν ἢ καποτάδες, ἀργυρουργοὶ καὶ οἰκοδόμοι οἱ ἴδιοι, στοὺς ὁποίους ὁ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει πολλάκις τὸ πᾶν διὰ τὴν διατήρησίν του καὶ τὸ μεγαλεῖον του. Ἡ ὀνομαστικὴ καὶ μόνον ἀπαρίθμησις τῶν προσώπων θὰ μᾶς ἀπεμάκρυνε πολὺ κατὰ τὸν Κ. Φαλτάιτς.

«Λόγω τῆς μεγίστης ἀναπτύξεως τῆς τέχνης, λέγει, εἰς τὰ χωρῖα τῆς Πίνδου, ὅχι μόνον ἀνεπτύχθη ἐκεῖ εἰς βαθμὸν ἐκπλήσσοντα ὁ πλοῦτος καὶ τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἀπὸ τὰς ὡραιότερας σελίδας τῆς ἱστορίας μας οἱ ἀγῶνες τῶν Μετσοβιτῶν, Συρακιωτῶν, Καλαρρυτιωτῶν καὶ ἄλλων μαστοροκυρίων τῆς Πίνδου.

»Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ τέχνη εἶναι ἐκείνη ἢ ὁποία κατ' ἐξοχὴν ἀνυψώνει καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ὁδηγεῖ πάντοτε εἰς ἀναζήτησιν μᾶς ἐλευθεριωτέρας καταστάσεως, εἴτε ἐξελικτικῆς εἴτε δι' ἐπαναστάσεως.

»Οἱ Καλαρρυτιῶτες χρυσοκοῖ πὺ ταξείδευαν παντοῦ καὶ σπέρων τὴν ἐλληνικὴ πίστιν καὶ τὸ ἐλληνικὸ αἶσθημα καὶ σήμερὰ ἀκόμα εὐρίσκονται ἰδιοκτῆτες μεγάλων χρυσοχοϊκῶν οἰκῶν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως Ἰταλίαν καὶ Ἑλβετίαν. Τὸ μεγαλύτερον χρυσοχοϊκὸν κατὰστημα τῆς Ρώμης, ὁ οἶκος Βούλγαρη, εἶναι Καλαρρυτινὸς. Μεγάλα ὅμως ἐπίσης Καλαρρυτινὰ καὶ γενικῶς ἠπειρωτικὰ χρυσοχοεῖα ὑπάρ-

πίδων, οἱ φυλακὲς Ἀβέρωφ (Ἐφηβεῖον), ἡ ἀναμαρμάρωσις τοῦ Σταδίου. Ἐπίσης ἐναυπηγήθη τὸ θωρηκτὸ «Ἀβέρωφ» πὺ ἔδωσε τὴν ὑπεροχὴν στὸν Ἑλληνικὸ στόλο ἔναντι τοῦ Τουρκικοῦ κατὰ τοὺς πολέμους 1912 - 1913 κ.ᾶ. —Τοσίτσας Θεοδ., μεγαλέμπορος Ἀλεξανδρείας. Συνδεθεὶς φιλικὰ μετὰ τοῦ Μωχάμετ Ἀλη τὸν ἔπεισε νὰ παραμείνη οὐδέτερος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἑλ. Ἐπαναστάσεως. Διέθεσε τὴ μεγάλη του περιουσία γιὰ ἐθνικοὺς σκοποὺς. Σχ. Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, Τοσίτσειος Φοιτητικὴ Ἐστία Ἰωαννίνων κ.ᾶ. ἀπὸ ἄλλα μέλη τῆς ἰδίας οἰκογενείας

χουν στή Ρώμη τῶν Νέση, Κρέμου, Τουτουντζῆ, Μπάντζου κ.ά. καθώς καὶ στή Νεάπολι, Σάν Ρέμο καὶ ἄλλας Ἱταλικὰς πόλεις».

Κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Κερκύρας δὲ τοῦ Σπ. Παπαγεωργίου (1919) ἀπὸ τοὺς Καλαρρυτινοὺς ἀργυροχρυσόχους διεδόθηκε στὴν Κέρκυρα ἡ ἀκμάσασα κατόπιν ἐκεῖ ἀργυροχρυσοχοΐα.

Γουναράδες Ἡπειρῶτες, τεχνίτες καὶ ἔμποροι εἶχαν κατακλύσει τὴ Βαλκανικὴ, Εὐρώπη, τὴ Ρωσία. Ἦταν οἱ μακρυνότεροι ταξιδευταὶ ἀλλὰ οἱ περισσότερο ἴσως ἐπιβληθέντες καὶ ἀναπτυχθέντες ἠπειρῶτες. Γι' αὐτὸ βλέπομε, ὅτι πολλοὶ εὐεργέτες καὶ μεγάλοι εὐεργέτες τοῦ γένους ἦταν γουναράδες ἢ ξεκίνησαν ἀπὸ γουναράδες καὶ πολλοὶ μορφωμένοι καὶ ἐξαιρετικοὶ συντελεστὲς τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως ἦταν γουναράδες. Στὴν Κέρκυρα εἰδικώτερα ὑπῆρχε ἡ Συντεχνία τῶν Καποτάδων, «ἡ ὁποία συνεισέφερε σημαντικὰ ποσὰ ἐτησίως πρὸς συντήρησιν τῆς Παναγίας τῶν Ξένων ἢ ὁποία καὶ διετήρει ἰδίαν «σκόλα», εἶδος παρεκκλησίου ἐντὸς τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ σωζομένην καὶ σήμερον εἰς τὸ ἀριστοτερον τῆς προεκτάσεως τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, τὴν μνήμην τοῦ ὁποίου ἐώρταζον μεγαλοπρεπῶς. Ἡ συμμετοχὴ δὲ εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν λόγῳ Συντεχνίας τῆς ὁποίας τὸ ἐπάγγελμα ἦρξασε τότε ἀποτελουμένη πάντοτε ἐξ ἠπειρωτῶν ἦτο τοιαύτη, ὥστε οἱ ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον ἐλέγετο τῆς Ὑπ. Θεοτόκου Φανερωμένης τῶν Στερεωτῶν καὶ Προφήτου Ἡλιοῦ, προστάτου τῆς συντεχνίας. Καὶ εἰδικῶς διὰ τὸν καθ' ἕκαστον ἔτος λαμπρότερον ἐορτασμὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, βάσει συμφωνητικοῦ τοῦ 1763 κατέβαλε ἐξήκοντα λίτρας μονέδα εἰς τοὺς κυβερνήτας τῶν Ξένων».⁽¹⁾

Ἀπὸ τὶς οἰκογένειες καὶ τὶς τάξεις τῶν ραπτῶν καὶ γουναράδων ἐξῆλθον ὄχι δεκάδες ἀλλὰ ἑκατοντάδες ἀνδρῶν ποὺ συνετέλεσαν εἴτε ὡς διδάσκαλοι εἴτε ὡς ἐπιστήμονες ἢ πολεμισταὶ εἴτε ὡς πλούσιοι στὴ δημιουργία καὶ προαγωγὴ τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως. Τεχνίτες ἦταν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πρωτουργοὶ καὶ δημιουργοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Σκουφᾶς καὶ Τσακάλωφ. Πλανόδιος τεχνίτης καὶ ἔμπορος γουνῶν ὁ Ζώης Καπλάνης «εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἐθνικὸν παλμὸν καὶ τὴν

1. «Σκόλα Καποτάδων», = Ἀδελφότης Καποτάδων. «Σκόλα» εἰδικώτερα «τὸ ἐντὸς ἄλλης ἐκκλησίας εἰδικὸν μέρος, ἐνθα ὁ πατρῶν ἅγιος τῆς ἀδελφότητος καὶ τὸ λάβαρον αὐτοῦ». Βλ. POMBE MOLMENTI VENEZIA VITA BRIVATA. Τ, 1ος, σελ.64 καὶ Σπυρ. Στούπη, Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα, σελ. 156, ὑποσ. ἔκδοσις Βα, Κέρκυρα 1960.

γενναιοδωρίαν τόσα, κατὰ τὸν Κ. Φ., ὀφείλουν τὰ γράμματα τῆς Ἠπείρου καὶ γενικῶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ». Πόσοι ὅμως καὶ πόσοι μεγάλοι ἠπειρώτες δὲν ἄρχισαν τὸ στάδιό τους, «λαβόντες, ὅπως λέγει ὁ Σ. Λάμπρου, τὸ δισσάκιον τοῦ πλάνητος ἐπ' ὤμου καὶ ἀνὰ χεῖρας τὴν βακτηρίαν τοῦ ὀδοιπόρου»! Ὅχι ἀσήμαντο ρόλο στὴν ἐπιβολὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔπαιξαν καὶ οἱ ἀγιογράφοι τῆς Ἠπείρου, ἄλλως «ζωγράφοι» ὅπως συνήθως τοὺς λέγουν, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ τὰ πολλὰ ἐπίθετα Ζωγράφων. Ἐδούλευαν σ' ἐκκλησίες ἢ στὰ σπίτια τους, καὶ ἐγύριζαν πωλοῦντες τὸ ἐμπόρευσμά τους, δηλ. τὶς φορητὲς τους εἰκόνες ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό. Ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ τάξι προέρχεται καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Χριστάκηδων Ζωγράφων ἀπὸ τὸ Κεστοράτι τῆς Β. Ἠπείρου, τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, ἰδρυτῶν τῶν Ζωγραφείων Σχολείων τῶν πλουσίων χορηγητῶν τοῦ πλούτου τους γιὰ τὴ συντήρησι τῶν σχολείων τῆς Θράκης, Ἠπείρου, Κων)πόλεως καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν κυριωτέρων οἰκονομικῶν στηρικτῶν τοῦ ἔργου τοῦ γνωστοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων)πόλεως, ποὺ δικαίως ἀπεκλήθη «Ἵπουργεῖον Παιδείας τοῦ Ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ» (1). «Χάρις στὸν Σύλλογον αὐτὸν, γράφει ὁ Κ.Φ., ἀπὸ τοῦ 2ου ἡμίσεως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον τόσον ἀφυπνίσθη ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς Ἠπείρου μέχρι τοῦ Πόντου. Χάρις εἰς αὐτὸν ἡ λαμπὰς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἤναψε καὶ ἐφώτισε ὅλον τὸν δούλον Ἑλληνισμόν, ὀδηγήσασα αὐτὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν νὰ μάθη, τὴν ὁποίαν εἶχε λησμονήσει ἢ εἶχε χάσει, ἰδέαν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἐναντίον τῶν σλαβικῶν, ρουμανικῶν καὶ ἀλβανικῶν τάσεων καὶ προπαγανδῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν νὰ ἀντιδράσῃ καὶ τελευτήρως νὰ ἀγωνισθῇ». Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ συνέλαβαν τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρυσεῶς του καὶ τὴν ὑλοποίησαν ἦταν λόγιοι, διδάσκαλοι, ἐπιστήμονες, ἔμποροι καὶ τεχνίτες, παιδιὰ ἢ ἐγγόνια ταξιδευτῶν Ἠπειρωτῶν. Παιδὶ ψωμᾶ ἦταν ὁ ἰδρυτὴς καὶ ἰσόβιος σχεδὸν πρόεδρος τοῦ ἐν λόγῳ Συλλόγου ὁ «ὑπουργὸς παιδείας τοῦ Ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ» Ἡροκλῆς Βασιάδης, καταγόμενος ἀπὸ τὴ Βήσσανη Πωγωνίου καὶ οὐχὶ ἐκ Δελβινακίου, ὅπως φέρεται. Τὸ Φανάρι, στὸ ὁποῖο κατὰ τὸν Π. Καρολίδη «ὀφείλει τὸ Ἔθνος τὴν ἰδέαν τῆς καθολικῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως» πυρῆνα εἶχε τεχνίτες καὶ ἀσήμαντους ἐμποροτεχνίτες ποὺ

1. Τατιάνας Σταύρου: Ὁ φιλολογικὸς Σύλλογος Κων)πόλεως (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1967) Σπ. Στούπη: Βήσσανη (Ἱστορικά - Ὀνοματολογικά - Λαογραφικά), Κέρκυρα 1972. Ἐπίσης στὸν Ἠπειρ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων, φυλ. 26 - 4 - 1974: Ἡροκλῆς Βασιάδης ὁ ἀγνωσόμενος ἠπειρώτης «ὑπουργὸς παιδείας τοῦ Ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ».

είχαν συρρεύσει στην Κων)πολι από όλον τὸν τουρκοκρατούμενο κόσμο. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ἐχρησιμοποίησε ἀρχικῶς ὁ κατακτητὴς ὡς τεχνίτες, γραμματικούς καὶ δραγουμάνους, κατόπιν ὡς ἀνωτέρους πολιτικούς, μεγάλους διερμηνεῖς καὶ μεγάλους ἡγεμόνες στὶς Μολδοβλαχικὲς χῶρες.

Τὴν ἀλήθεια τοῦ ἐν λόγῳ φαινομένου, μᾶς τὴν ζωγραφίζει ὁ Ἄθ. Ὑψηλάντης (Τὰ μετὰ τὴν ἙΑλωση, σελ. 405): «Χηρευούσης (1765) τῆς θέσεως τοῦ Μ. Διερμηνέως, λέγει, ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ Μ. Βεζύρη ὁ Ν. Σούτσος περὶ τοῦ γένους ἢ τῆς καταγωγῆς ἐκείνων τῶν διακεκριμένων τότε ἐν Κων)πόλει ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν καὶ παρέστησε τὸν μὲν πρωθυπουργὸν Ἄλ. Ὑψηλάντην ὡς καταγόμενον ἀπὸ γουναράδες, τὸν δὲ Ποστέλνικον (1), Κ. Μουρούζην ἀπὸ Λαζοῦς Ζαχιριτζῆδες καὶ τὸν σπαθάριον Ἰάκωβον Ρίζον ὡς δούλον τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος. Τὸν ἑαυτὸν του δὲ ὡς Μαυροκορδατὸν ἀπὸ τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης Ἑλένης, ἀποσιωπῶν τὸ ὅτι ὁ ἐκ πατρὸς πάππος του Δημάκης ἦτο μὲ τὸ ἐργαστήριον μέσα εἰς τὸ Διπλοφανάριον, υἱὸς χωρικοῦ τινος πωλοῦντος γάλα εἰς τὰ τουρκικὰ σπῖτια τῶν προυχόντων καὶ διὰ τοῦτο Σούτζου καλουμένου».

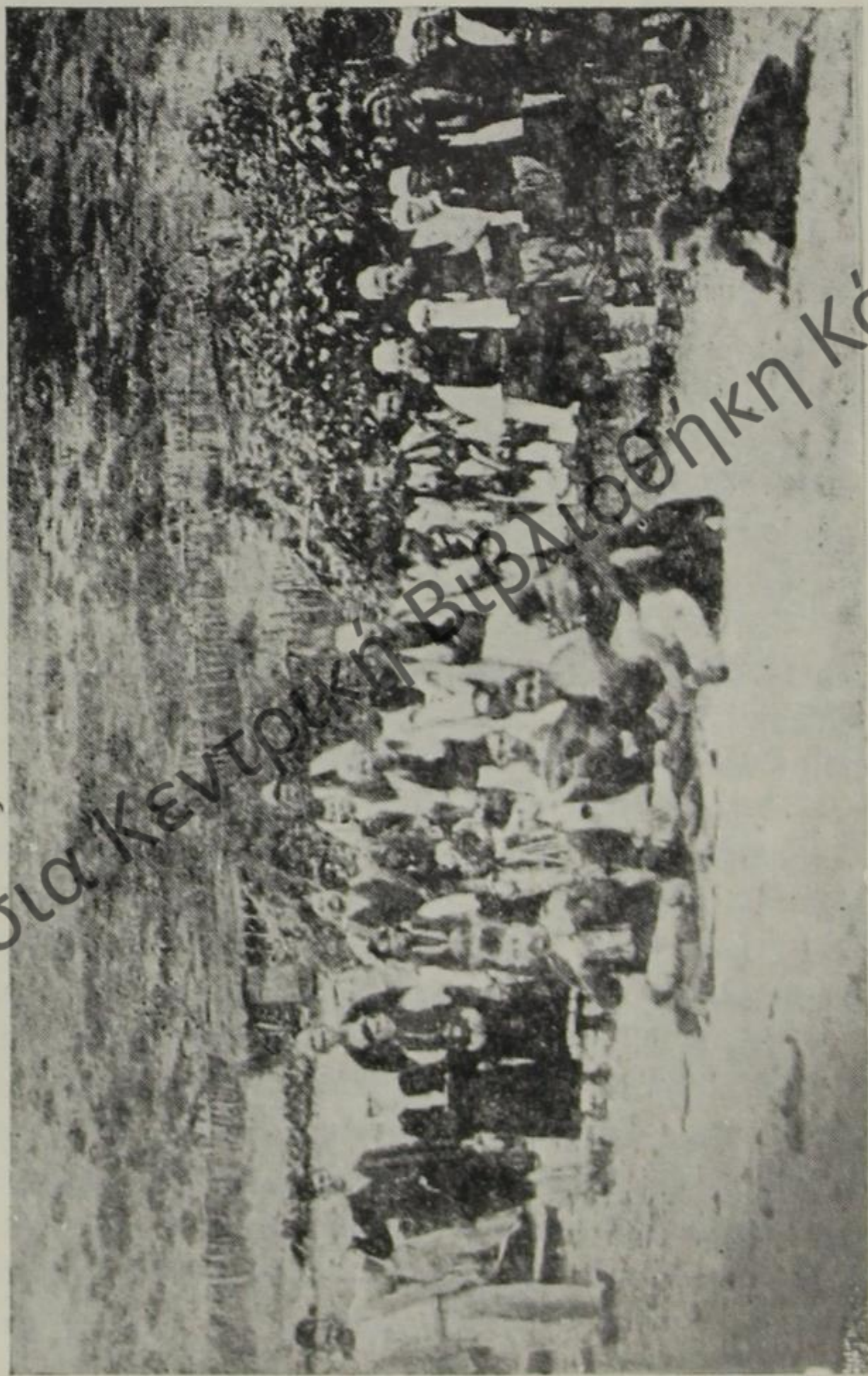
Ἀπὸ τὸν πλανόδιο ὅμως αὐτὸ ἡπειρώτη γαλακτοπώλη ἢ πλανόδιο ὑδραυλικό, ὅπως ὑποστηρίζουν ἄλλοι βιογράφοι, παρατηρεῖ ὁ Κ. Φ., ἐξῆλθεν ἡ φωτεινὴ πλειὰς τῶν Σούτσων ἡγεμόνων, μεγάλων ἡγεμόνων, εὐεργετῶν, πρωταγωνιστῶν, ἐθνικῶν ποιητῶν, ἐπιστημόνων, θυμάτων τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Βλέπομεν ὅμως καὶ ἄλλην οἰκογένεια ἡγεμόνων καταγομένων ἀπὸ ταξιδευτὰς ἡπειρώτας, τὴν οἰκογένειαν Γκίκα, τῆς ὁποίας ὁ γενάρχης ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς πλανόδιος πωλητὴς ἐντοσθίων εἰς τὴν Κων)πολι καὶ ἐξειλίχθη εἰς ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας καὶ εἰς θεμελιωτὴν μιᾶς τῶν ἑλληνικωτέρων καὶ ἐθνικῶς ὠφελιμωτέρων ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν τῆς παραδουναβείου ἡγεμονίας.

Ἐξ ἄλλου, ἡπειρῶται παντοπῶλαι καὶ ἀρτοποιοὶ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Μ. Ἀσίας, Μακεδονίας, Δ. Θράκης ἐσχημάτισαν τὸν πυρῆνα τῶν πρώτων ἑλληνογλώσσων κοινοτήτων. «Ἔθεσαν, κατὰ τὸν Κ. Φ., τὸν πρῶτον λίθον τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ποὺ εἶχαν χαθῆ εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν τῆς δούλης Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτοὶ οἱ κυριώτεροι συντελεσταὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ἰδέας τῶν ὑποδούλων μερῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ

1. Ποστέλνικος στὶς παραδουναβίαιες χῶρες ὑπῆρξε (1803) καὶ ὁ ἐκ Βησοῦνης Πωγωνίου Νικ. Σταύρου ἢ Σκορδούλας. Βλ. Σπ. Στούπη: «Βήσσανη», Κέρκυρα 1972.

τοῦ πλείστου μέρους τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ ὀρθοδοξοχριστιανικῆς μόνον εἰς παλλομένην ἑλληνικὴν.

»Ὁ ἠπειρώτης τεχνίτης ταξειδευτῆς, συνεχίζει, ὑπῆρξεν ὁ μέγας σιωπηρὸς δημιουργὸς τοῦ ἔθνικοῦ

Χορὸς Βλαχοφώνων καὶ Ἑλλήνων στὸ μοναδικὸ βλαχοφώνο χ. τοῦ Πωγωνίου
Μεντζητιῆς (ν. Κεφαλόβρυσο).

Ἡ εἰκὼν ἐλήφθη ἀπὸ τὸ Ἡπειρωτ. Ἡμερολόγιο «Ἀστήρ» (1904) τοῦ Λ. Βασιλειάδη

μας οἰκοδομήματος. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ὕψωσε κυρίως αὐτός, στεγάζει ἤδη παρ' ὄλας τὰς ἔθνικὰς συμφορὰς ὀλόκληρον τὸν ἑλληνισμόν». Ἄλλὰ τὸ θέμα εἶναι ἀπέραντον ὅπως θὰ καταδειχθῇ καὶ στὸ κεφάλαιο πὺ ἀκολουθεῖ.

Ἡ προσφορὰ τῆς Ἠπείρου πρὸς τὸ Ἔθνος εἰδικώτερα. Δείγματα τῆς ἐθνωφελοῦς παρουσίας τῶν Ἠπειρωτῶν. Ἡ συμβολή τους στὴ διάδοσι καὶ ἀνάπτυξι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Βαλκάνια. Τὰ Ἠπειρωτικὰ τυπογραφεῖα Μοσχόπολεως καὶ Βενετίας. Φλαγγίνειο Ἐκπαιδευτήριον. Ἴόνιος Ἀκαδημία. Ἑπτανησιακὰ Γράμματα.

Ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ ἱστορικὰς ἔρευνες, διαπιστώνουν τόσο πλούσια, ἐκτεταμένη καὶ πολὺπλευρὴ προσφορὰ τῆς Ἠπείρου πρὸς τὸ Ἔθνος, ὥστε ἐντυπωσιάζονται. Ἄθελα δὲ θυμούνται τὰ ἐπιγραμματικὰ λόγια τοῦ Κορυτσᾶς μητροπολίτου Εὐλογίου Κουρίλα, ὅτι: «ὁ κορμὸς τοῦ ἀρχαίου ἐν τῇ Ἠπείρῳ ἑλληνισμοῦ, ἔχων βαθυγείους τὰς ρίζας, ἀνέδιδε ἀείποτε νεαροὺς βλαστοὺς πλήρεις εὐχύμων καὶ γλυκυτάτων καρπῶν».

Ὅταν στὶς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος — γιὰ νὰ μὴ ἀνατρέξωμε παλαιότερα — ἀκόμα καὶ στὴν καρδίᾳ τῆς ὀρθοδοξίας, στὴν Πόλη, δύσκολα ἔβλεπαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἑλληνικὰ βιβλία καὶ στὴ χριστιανοκρατούμενη Ἑλλάδα ναυαγοῦσε ἕξ ἀντιδράσεως τοῦ ἀρχοντολογίου, (1627) ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐκδοτικὴ προσπάθεια στὴν Κεφαλληνία τοῦ μητροπολίτου Νικοδήμου Μεταξᾶ, στὴ Μοσχόπολι λειτουργοῦσε ἡ γνωστὴ Ἀκαδημία καὶ τὰ τυπογραφεῖα της.

Παραλλήλως στὴ Βενετία ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος λειτουργοῦσαν τὰ τυπογραφεῖα τῶν Ἠπειρωτῶν Γλυκύ, Σάρρου, Θεοδοσίου κ.ά. Ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῇ, ὅτι στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Δημ. Θεοδοσίου τυπώθηκε (1765) καὶ ὁ πρῶτος Ἑλληνικὸς Στρατιωτικὸς Κανονισμὸς, ἔργο τοῦ Γεωρ. Παπαζώλη. (1).

Εἰδικώτερα στὴν ἐν λόγῳ πόλιν, ἀπὸ τὴς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος

1. Γεώργ. Παπαζώλης, ἀπὸ τῆ Σιάτιστα τῆς Μακεδονίας, διοργανωτὴς τῆς γνωστῆς — Ὁρλώφ — ἄτυχης Πελοποννησιακῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1769—1770. Ὁ Παπαζώλης γιὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν ὀργάνωσιν ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα, διένειμε ἀντίτυπα τοῦ ἐν λόγῳ στρ. κανονισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸν ἐξῆς μακροσκελέστατο τίτλο: «Διδασκαλία, ἡγουν ἐρμηνεῖα τῆς πολεμικῆς τάξεως καὶ τέχνης, ἡ ὁποία δείχνει τοὺς κανόνας καὶ τὴν μέθοδον τῆς πολεμικῆς ἐπιστήμης, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν σήμερον τὰ στρατεύματα τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρω-

καὶ ἐντεῦθεν ἀσταμάτητα δούλευαν γιὰ νὰ τυπώνουν ἑλληνικὰ βιβλία, Ἐκκλησιαστικὰ καὶ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων προγόνων καὶ νὰ τὰ στέλλουν δωρεὰν «οἱ φιλογενεῖς εὐεργέται μὲ σκοπὸ νὰ καταρδεύσουν μὲ τὰ νάματα τῆς προγονικῆς σοφίας» τὸ τότε δοῦλο Γένος μας. Εἶναι δὲ πασίγνωστες οἱ τέτοιες δωρεὲς τῶν ἀοιδίμων Ζωσιμαδῶν μας κ.ἄ.

Ἄγνωστα δὲ θὰ ἦταν τὰ λεγόμενα «Ἑπτανησιακὰ Γράμματα καὶ ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολή» χωρὶς τοὺς Ἠπειρώτες, γιὰτὶ στὴν Ἑπτάνησο τὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς καὶ τὸ ἀρχοντολόγιο δὲν ἄφηνε νὰ δημιουργηθοῦν κέντρα ἀνάλογα μὲ κεῖνα τῶν Ἰωαννίνων κ.ἄ. γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἑλληνικὸς πνευματικὸς σκοταδισμὸς ἦταν σ' αὐτὴν μεγάλος. Στὸ ἀναμφισβήτητο δὲ αὐτὸ γεγονὸς ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι ὁ ἐν Κερκύρα βορειο-ηπειρώτης Θωμᾶς Αὐλωνίτης μὲ τὸ ψευδώνυμο Φλαγγίνης στὴ Βενετία συνέστησε τὸ πρῶτο καὶ ὀνομαστὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ Φλαγγίνειο Ἐκπαιδευτήριον καὶ δὲν τὸ ἔκαμε στὴν Ἑπτάνησο (1).

Σχετικῶς, χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὅσα ἀναφέρονται στὸ περιο-

σίας γυμνάζονται εἰς ἄσκησιν καὶ μικρὰ ἐρρηνεία τοῦ πῶς νὰ πορεύωνται μερικοὶ ἀξιοκοί, διαλαμβάνουσά τε δι' ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ὅπου μεταχειρίζονται εἰς ἓνα στρατευμα κατὰ τὸν τρόπον τῶν μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Γεωργίου Παπαζώλη, Μακεδόνας, ὀφφικιαλίου τῆς ἀρτελαρίας τῆς Αὐγούστης Αὐτοκρατορίσεως τῆς Μεγάλης Ρωσίας εἰς πεζὴν ρωμαϊκὴν φραῖσιν, χάριν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ Ρωμαίων στρατευομένων ὑπὸ τὴν αὐτὴν μοναρχίαν. Ἐνετίησι ἀψξε' 1765. Παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων» Βλ. Ἐκδόσεις ἐφημ. «Πρωῖα» Ἀθηνῶν.

1. Θωμᾶς Αὐλωνίτης, γυιὸς Ἀποστόλου Θωμᾶ Αὐλωνίτη καὶ ἀπὸ τῆς μητρὸς του τὸ γένος Φλαγγίνης. Ἡ σύζυγός του ὀνόματι Παγώνα τὸ γένος Τσιγαρᾶ κατήγετο ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Γνήσιος ἠπειρώτης —ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἐπώνυμό του— ἔθνικὸς εὐεργέτης, ἀγκάλιασε ὅλον τὸν Ἑλληνισμό. Ἔτσι, τῆς μεγάλης του παρουσίας ποὺ ἀπέκτησε «μὲ κόπους, ἰδρωτὰ καὶ τιμότητα», ὅπως γράφει στὴ διαθήκη του, διέθεσε γιὰ τὴν ἵδρυσι τοῦ ὁμωνύμου ἐκπαιδευτηρίου καὶ παράλληλα νοσοκομείου γιὰ ἀσθενεῖς Ἕλληνες, ἄσουλων ἀνιάτων, ἐξαγορὰ αἰχμαλώτων κ.ἄ. Σχ. βλ. καὶ «Οἱ ξένοι ἐν Κερκύρα», Σπ. Στούπη. Ἐκδόσεις Βα, 1960 σελ. 83. Τὸ σπίτι του σώζεται στὸ προάστειο Ἀνεμόμυλος Κερκύρας. Τοῦτο ἐδώρησε στὴν ἐν λόγῳ πόλιν καθὼς καὶ τὶς μικρὲς ιδιόκτητες ἐκκλησίαις του Ἁγία Μαρίνα στὸ Καρδάκι καὶ Ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου κοντὰ στὸ σπίτι του. Ὁραματίστηκε νὰ ὠφελήσῃ τὸ Γένος μὲ τὴν μόρφωσι ἑλληνοπαίδων ἀπὸ Ἕλληνες δασκάλους καὶ νὰ ὀργανώσῃ ἔτσι τὴν πνευματικὴν ἀντίστασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἐκεῖνα χρόνια, ἔκφρασι δὲ τῆς ἀντιστάσεως αὐτῆς ἦταν ἡ Φλαγγίνειος Σχολὴ τῆς Βενετίας (1665—1792). Τὸ ἴδιο κτίριον, ἔπειτα ἀπὸ ἀνακαίνισι ἐκ βάρων, χρησιμοποιεῖται σήμερον ἀπὸ τὸ γνωστὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν Βενετίας. Βλ. καὶ «Ἰόνιο Ἠχώ» τεῦχος Ἰανουαρίου 1973. Ἐπίσης «Ἐφημ. Εἰδήσεων» Κερκύρας, φυλ. 18 - 1 - 1974 κ.έ. Ἡ Λέσχη τῶν Λαίων διὰ τὴν οἰκίαν Φλαγγίνης. Ἐπίσης Σπ. Στούπη: Προσέξατε τὴν Ἠπειρο, στὴν Ἠπειρωτικὴ Ἑστία τοῦ 1965.

δικὸ «Εἰκόνες τῆς Ἡπείρου» (Τεῦχος Ἀπριλίου 1962) ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Μαρμπούλου: «Στὴν Κέρκυρα, γράφει, ἰδρύθη τὸ Ἀρσακεῖον τὸ 1868, κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ πρώτου μετὰ τὴν Ἑνωσιν (1864) Νομάρχου Κερκύρας Νικ. Μαυροκορδάτου, κατόπιν ὑπουργοῦ κλπ. Οὗτος, σ' ἔκθεσί του πρὸς τὴν Φιλεκπ. Ἑταιρεία, περιγράφει μὲ ἐνάργεια τοὺς κινδύνους ἀπὸ τὴ Λατινικὴ προπαγάνδα καὶ τὴ δρᾶσι τῶν καθολικῶν σχολείων. Κατόπιν τούτου δὲ ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις τοῦ Ἀρσακείου ὡς ἀνάχωμα καὶ ἀνάσχεσις τῆς δράσεως αὐτῆς». Καὶ αὐτὸ τέσσαρα χρόνια μετὰ τὴν Ἑνωσι!

»Σ' αὐτὴ τὴ σωτήρια προσπάθεια, λέγει, τὸ ἡπειρωτικὸ στοιχεῖο τῆς Κερκύρας μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ γενικὰ πολιτιστικὴ δραστηριότητά του, ἔπαιξε πρωταρχικὸ ρόλο, ριζωμένο αἰῶνες στὴ δευτερὴ του πατρίδα, σπάζοντας τοὺς κοινωνικοὺς περιορισμοὺς ποὺ ἔθετε τὸ κερκυραϊκὸ ἀρχοντολόγιο, ἀνάμεσα στοὺς ντόπιους καὶ στοὺς ξένους». Στὴ συνέχειά του δὲ σχολιάζοντας τὴν ἔντονη πολιτικὴ ἐναντίον τοῦ βιβλίου μας «Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα», Κερκυραϊκῶν καὶ Ἱταλικῶν ἐφημερίδων τονίζει: «Πόσο ἀξιοσημάντη δὲ εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ κ. Στούπη, φαίνεται ἀπὸ τὴν Ἱταλικὴ ἀντίδρασι. Καὶ ἡ Ἱταλικὴ ἱστορικὴ ἔρευνα ξέρει καλὰ τὴ δουλειά της, πρώτη αὐτὴ οἰδάξασα τὰ ἐθνογραφικὰ ποὺ ἐθεώρησε δικαίως σὰν στόχο ἰδιοβουλῆς τὸ ἔργο τοῦ Ἡπειρώτη ἱστορικοῦ». (Βλ. καὶ ἐφημ. «Φωνὴ Πωγωνίου» τῆς 27 - 7 - 1962).

Ἐξ ἄλλου, ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς στὰ «Προλεγόμενά» του εἰς «Τὰ εὐρισκόμενα» τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ (Κέρκυρα 1859) γράφει: «Οἱ εὐκατάστατοι τῶν Ἑπτανησίων ἔστειλαν μικρὰ τὰ παιδιά τους εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἱταλίας, κέντρον φωτισμοῦ εἰς αὐτοὺς προτιμώτερο, κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς Ἱταλικῆς γλώσσας, ἡ ὁποία εἶχε καταστηθῆ καὶ ἦταν ἕως προχθὲς, ἡ ἐπίσημη καὶ φιλολογικὴ τῆς Ἑπτανησιακῆς κοινωνίας. Καὶ εἰς τὴν Κέρκυρα τὸ ξένο αὐτὸ στοιχεῖο, σχεδὸν ἄγνωστο εἰς τὸ πλῆθος, ἐπλημμύρισε ταῖς ἀνώτερες τάξεις τῆς πολιτείας. Ἐνῶ εἰς τὰ ἄλλα νησιά, δὲν ἔφθανε νὰ καταντήσῃ καθημερινὸ οὔτε εἰς τὸ στόμα τῆς ἀριστοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ζάκυνθο, ἀπὸ τὰ Ἱταλικὰ γράμματα ἄρχιζε ἡ παιδομάθεια. Ἱταλὸς ἦταν καὶ ὁ πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ἀββᾶς Σάντο Ρότσι, πρόσφυγας εἰς τὴν Ζάκυνθο ἀπὸ τὴν Κρεμώνα, ὅπου ἐδίδασκε ρητορικὴ».

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σ. Κ. Μπαλᾶνος, γράφει τὸ περιοδικὸ «Παρνασσός» (Τόμ. 13ος, σελ. 27 κ.έ. τοῦ ἔτους 1890): «Ὅταν ὁ Γκύλφορντ ἐπεσκέφθη κατὰ πρῶτον τὴν Κέρκυραν, ἤλπιζεν ὅτι θὰ εὕρισκεν αὐτόθι ἀγνὰ καὶ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὅτι θὰ ἤκουε λαλουμένην κοινῶς τὴν ἑλληνικὴν. Ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας καὶ τῶν ξένων δεσποτῶν, ὅχι μόνον τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα

εἶχον ἐξαλλαχθῆ ἐν Κερκύρα ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε ἀντικατασταθῆ δι' ἐφθαρμένης ἰταλικῆς, ἐνῶ τὸ πάτριον ἰδίωμα διετηρεῖτο ἀγνόν μόνον ἐν τοῖς ἀποκέντροις χωρίοις τῆς νήσου. Ἀποβιβασθεὶς εἰς Κέρκυραν ἀπεγοητεύθη ὡς εἰκὸς ἐκ τῆς ἀθλίας αὐτῆς καταστάσεως. Διαμείνας δὲ ἐν αὐτῇ ἐπὶ ἑβδομάδα περίπου, ἀνεχώρησε τεθλιμμένος καὶ μετέβη εἰς Λευκάδα ἢ ὁποία διετῆρει ἀγνότερα τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν.

»Ἡ ἐνετικὴ κυριαρχία, τονίζει ἐν συμπεράσματι, ἢ συνεχῆς ἐπιμιξία μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ ἐν τοῖς ἰταλικοῖς πανεπιστημίοις ἐκπαίδευσις τῆς Ἑλληνοσημακῆς νεολαίας ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐν γένει παιδευσιν εἶχον τόσον ἐπιδράσει, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὄχι μόνον ἐθεωρεῖτο ξένη, ἀλλὰ γλῶσσα ἀνάρμοστος εἰς ἀνθρώπους εὐῆγμένους». Τὰ αὐτὰ δὲ περίπου γράφει καὶ ὁ βιογράφος τοῦ Γκύλφορδ Α. Παπαδόπουλος Βρεττός, Λευκάδιος τὴν καταγωγὴν καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ μεγάλου φιλέλληνο: «Δὲν εὔρεν, λέγει, ὁ Γκύλφορδ τίποτε τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὴν διεφθαρμένην κοινωνίαν τῆς Κερκύρας ἐνεκα τῶν τότε δεσποτῶν, οἵτινες τὴν εἶχον καταστήσει ἀληθινὴν ἀποικίαν τῆς Ἑνετίας». Προφανῶς γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἐπροτάθη ἡ ἴδρυσις τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας κατ' ἀρχὰς στὴν Ἰθάκη, «ὡς ὀλιγώτερον εἰθισμένης εἰς τὰς ξένας συνηθείας καὶ ἐλαττώματα» κατὰ τὸν Χιώτην (Ἱστορία Ἰονίου Κράτους). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Καποδίστριας, γνώστης τῆς καταστάσεως, τὴν Ἰθάκην ἐπρότεινε πρὸς ἴδρυσι τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου. Καίτοι δὲ καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὸ ἐδέχθη, τελικῶς συνεστήθη στὴν Κέρκυρα κατόπιν ἐπιμονῆς τοῦ ἠσέλληνο ἀρμοστοῦ Μαίτλαντ. Ἐξεδόθη μάλιστα καὶ ψήφισμα τῆς Ἰονίου Βουλῆς ὑπὸ ἡμερομ. 17 Μαΐου 1821 περὶ συστάσεως τῆς Ἀκαδημίας στὴν Ἰθάκην, πὺν ἔμεινε ὅμως γράμμα κενὸ κατόπιν δ)γῆς τοῦ Μαίτλαντ. (1)

Οἱ κορυφαῖοι τοῦ 18ου αἰῶνος Εὐγ. Βούλγαρης καὶ Νικηφόρος

1. Λαυρ. Βροκίνη: Σχεδάρια, τ. Αος, 1877. —Α. Παπαδοπούλου Βρεττοῦ: Βιογραφικὰ Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα, 1846. —Χιώτη, τ. 6ος. —Πανδώρα, τ. 9ος, σελ. 393 καὶ 6ος, σελ. 406. —Ἐστία Ἀθηνῶν 1876. —Ἱστορία Ἰθάκης Μπῶεν. —Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα, Π. Τσιτσέλη, τ. Αος σελ. 670 κ.ἄ. —Ἐξαιρετικῶς δὲ ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ ὅσα δημοσιεύονται στὴν «Ἑλληνικ. Δημιουργία» τοῦ Σπ. Μελά (3ον τόμο) ἐν σχέσει μὲ τὴν ἴδρυσι, τὶς ἀντιδράσεις καὶ λειτουργία τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας κατὰ τὰ πρῶτα ἰδίως ἔτη, καθὼς καὶ τὰ τοῦ Παπαδοπούλου Βρεττοῦ. Ἐπίσης Σ. Στούπη: Οἱ Ξένοι ἐν Κερκύρα, σελ. 22. —Ἐρμάνου Λούντζη: Πολιτικὴ καὶ Κοινωνικὴ κατάστασις τῶν Ἰονίων Νήσων ἐπὶ Ἑνετῶν, 1856. Ὁ ἐν λόγῳ Ζακύνθιος συγγραφεὺς, ἐξέχουσα πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ καιροῦ του, κατήγετο ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Λούντζης Β. Ἡλείου. Βλ. Ἱστορία Ἰονίου Κρά-

Θεοτόκης τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ γράμματα ἐδιδάχθησαν ἀπὸ Ἡπειρῶτες διδασκάλους. Δαπάναις δὲ τῶν Ἰωαννιτῶν ἐμπόρων Μαρούτση ἐσπούδασεν ὁ πρῶτος καὶ ἔγιναν γνωστοί, τόσοι αὐτοὶ ὅσον καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμ. Κοραῆς, χάρις στὴν οἰκονομικὴ ὑποστήριξι τῶν Ζωσιμάδων ποὺ ἐξέδωκαν καὶ διένειμαν δωρεὰν τὰ ἔργα των ἀνὰ τὸ πανελλήνιον. «Ἄνευ τῆς τῶν Ζωσιμαδῶν Ἀδελφότητος, γράφει ὁ Ἰ. Λαμπρίδης (Ἀγαθοεργήματα), τῶν παγκάλων τούτων καὶ βασιλικῶν σιτοδοτῶν ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, ὁ προστάτης τῆς διανοητικῆς παλιγγενεσίας Ἀδ. Κοραῆς ὡς καὶ οἱ ἀρριπρεπεῖς τῶν Μουσῶν θεράποντες Εὐγ. Βούλγαρης, Νικηφόρος Θεοτόκης κλπ. ὀλίγιστα ἤθελον δυναθῆναι νὰ πράξωσι. Ὁ κλεινὸς Εὐγ. Βούλγαρης ἐν τῇ τοῦ Γκούμα Σχολῆ (Ἰωάννινα) ὑπὸ τὸν Μεθόδιον Ἀνθρακίτην τὰ πρῶτα γράμματα τῆς Παιδείας αὐτοῦ ἀντλήσας καὶ συνδρομῇ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Σχολῆς ταύτης Μαρουτσαίων ἐν Εὐρώπῃ τελειοποιηθεὶς καὶ μετὰ φήμης ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα διδάξας ἑπτὰ ἔτη». (1)

Πολύμορφη ἐξ ἄλλου παρουσιάζεται ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἀδελφότητος Ζωσιμᾶ καὶ πρὸς τὴν Ἰόνιον Πολιτεία τὴν ὁποίαν εἶδαν σὰν τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ Κράτος, τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν καὶ ἀντιπρόσωποι στὴν Ἰταλία, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ Ἰόνιος Γερουσία ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην της καὶ μὲ ἐιδικὸν θέσπισμα ἐνέγραψε τοὺς Ζωσιμᾶ «εἰς τὰς δέλτους τῆς εὐγενοῦς Συγκλήτου». (2).

Αὐτὴ ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία, κατὰ τὰ πρῶτα τῆς χρόνια ἐλειπούργησε ἑλληνιστί χάρις στοὺς Γραμμενοχωρίτες Κ. Ἀσώπιον κατόπιν πρῶτον τοῦ πρώτου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸν Χριστόφ. Φιλη-

τους, Χιώτη. —Νικ. Γερακάρη: Κερκυραϊκαὶ Σελίδες, Κέρκυρα, 1906. —Σπ. Παπαγεωργίου: Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Κερκύρας, Κέρκυρα, 1920. —Π. Γρατσάτου: Ἡ Ἑπτάνησος ὑπὸ ξενοκρατίαν, 1867 κ.ἄ. Σημειωτέον ὅτι Ἰόνιος Ἀκαδημία ἰδρύθη (1807) καὶ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν Γάλλων. Ὅπως δὲ προκύπτει ἀπὸ ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ προέδρου Κερκυραίου Προσαλέντη καὶ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ, δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἑλληνικοῦ ἰδρύματος, εἰμὴ μόνον κατ' ὄνομα καὶ ἡ χρησιμοποιοῦμενη γλῶσσα της ἦταν ἰταλική. —Τὸ ἱερὸ Λεῖψανο τοῦ Ἀγ. Σπυριδωνοῦς «ὅπου ἔσπαζαν τὰ κύματα τοῦ Καθολικισμοῦ», ὅπως ἱστορεῖται, μετεκομίσθη ὑπὸ Ἡπειρωτῶν στὴν Κέρκυρα. Σχ. βλ. ἐπιφυλλίδα μας στὸν Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων ἀπὸ τῆς 27 - 5 - 1962 κ.ἔ. «Ἡπειρωτικὴ Ἱστορικὴ παρακαταθήκη τὸ λείψανο τοῦ Ἀγ. Σπυριδωνοῦς στὴν Κέρκυρα».

1. Ἰωάν. Λαμπρίδης: Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων. 1878.

2. Σπ. Στοῦλη: Οἱ ξένοι ἐν Κερκύρα, σελ. 97, βα ἔκδοσις, 1960.

τῶν πού ὑπῆρξε καὶ διοργανωτῆς τῶν πρώτων δημοτικῶν σχολείων τῆς Ἑπτανήσου. (1)

Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἰδρυτῆς τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας λόρδος Γκίλφορντ εἶχε ὡς διδάσκαλο τῆς ἑλληνικῆς τὸν Ἀθανάσιο Ψαλίδα, πρόσφυγα τότε στὴν Κέρκυρα. Ὑπουργὸς Παιδείας δὲ ἐπὶ «Προστασίας» ἦταν ὁ ἐκ Δελβίνου τῆς Β. Ἡπείρου προερχόμενος σοφὸς «Κερκυραῖος» Μουστοξύδης Ἀνδρέας.

Σπουδαία ἐπίσης ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῆς Πάργας στὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἀναγέννησι, ἡ ὁποία μὲ καθεστῶς διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Ἑπτανήσου, διατηροῦσε ἑλληνικὸ ἐκπαιδευτήριον καὶ ἀπέστειλε διδασκάλους πού ἐκπαίδευαν ὁμογενεῖς στὴν Κων)πολι, Πάτρας, Ρουμανία, Κέρκυρα κ.ἄ.

Εἰδικώτερα σημειώνομε τὴ δράσι τῶν Ἰδρωμένων πού προσεκληθήσαν ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Πάργα στὴν Κέρκυρα — εἶχαν καταρρεύσει οἱ ἐνετικοὶ θεσμοὶ — γιὰ νὰ ἀναλάβουν τὴ διοίκησι καὶ διδασχὴ τοῦ πρώτου ἐκεῖ δημοσίου σχολείου πού συνεστήθη τὸ 1804, γνωστοῦ ὡς Ἀρχιγυμνασίου. Κατὰ τὰ ἐγκαίνια μάλιστα αὐτοῦ, γιὰ πρώτη φορά, ἔπειτα ἀπὸ αἰῶνες ἀκούστηκε ἐπίσημα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τὸν ἐναρκτήριο λόγο τοῦ Ἀνδ. Ἰδρωμένου, στὸν ὁποῖο κατόπιν ὁ Καποδίστριας γράφει: «Ἡ Κέρκυρα εἰς σὲ ὀφείλει κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὴν ἐνίσχυσιν καὶ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Στὸ ἐν λόγω ἐκπαιδευτήριον δὲ ἐμαθήτευσαν καὶ οἱ κατόπιν ἐκπρόσωποι τῶν Ἑπτανησιακῶν Γραμμάτων Ἀντῶν. Πολυλᾶς, Πέτρος Βράϊλας, Ἀρμένης κ.ἄ. (2)

Σχετικῶς ὁ Σπ. Πανόπουλος στὸ βιβλίον του «Κέρκυρα» (1950) ἀσχολούμενος μὲ τὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἀσκηταριὸ Κερκύρας, γράφει: «Ἐκεῖ κατέφευγαν διωγμένοι ἀπὸ τοὺς τούρκους, παπάδες καὶ ἐπίσκοποι πού ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴ ἀκτὴ. Τὸ μοναστήρι τοῦτο χρησίμευε καὶ σὰν σεμινάριον πού χειροτονοῦνταν κι ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοί. Ἔτσι δὲν κατάφεραν νὰ σβύσῃ ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς στὰ χρόνια τῆς Ἑνετοκρατίας. Ἀλλὰ μὲ τὴ θρησκεία διατηρήθηκε καὶ ἡ γλῶσσα.

1. Χαρᾶς Στούπη: Ἡ ἐκπαίδευσις στὴν Κέρκυρα 1764 — 1864. Κέρκυρα 1953. Ὁ Κ. Ἀσώπιος ὑπῆρξε καὶ σχολάρχης στὴν ἑλλ. Κοινότητα Τεργέστης. Βλ. σχ. κρίσεις τοῦ Βαυαροῦ STEUB εἰς Ἑστίαν Ἀθηνῶν τοῦ 1885 καὶ Παπαδοπούλου Βρεττοῦ, Βιογραφικὰ Ὑπομνήματα περὶ Γκύλφορντ.

2. Ἐγγονὸς τοῦ Βράϊλα ἦταν ὁ Μ. Λάνδος, ἡπειρωτολάτρης γνωστός στὴν Κέρκυρα. Ὑπῆρξε ἀνώτερο στέλεχος τῆς διοικήσεως τοῦ Ἡπειρ. Κομιτάτου (1910) στενὸς συνεργάτης καὶ φίλος τοῦ μητροπολίτου Σπ. Βλάχου κατόπιν ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Σχ. 6λ. Σπ. Στούπη στὸν Ἡπειρ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων τῆς 10 - 5 - 1966 «Πάγκαλος—Σπυρίδων—Λάνδος» καὶ Πωγωνησιακά μας Α)209.

Στὰ χωριά τῆς Κερκύρας διατηρήθηκε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα λόγω τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀπομόνωσης». (1)

Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Μονὴ Ἀσκηταριό, εἶναι κτίσμα τοῦ ἡπειρώτη μοναχοῦ ἀσκητῆ ὀνόματι Ἀρτεμίου, ὅπως πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ περιοδικὸ τῆς Κερκύρας «Ἀπολύτρωσις», τεύχη Ἰουλίου — Αὐγούστου 1974 ὑπ' ἀριθ. 85.

Ὁ Κ. Δημαρᾶς ἐξ ἄλλου («Βῆμα» Ἀθηνῶν 8-7-60) γράφει: «...Τὸ πῆδημα ἀνάμεσα στὰ Ἑπτάνησα καὶ τὴν Ἠπειρο ἦταν ἀδιάκοπο... Οἱ δεσμοὶ καὶ οἱ ἀδιάκοπες ἐναλλαγές μεταξὺ Ἠλείου—Κερκύρας δημιουργοῦν οὐσιαστικὰ μιὰ παιδευτικὴ κοινότητα στὴ Βορειοδυτικὴ Ἑλλάδα, ἱκανὴ νὰ ἐπιλύσῃ μερικὰ ζητήματα ποὺ σήμερον ἀντιμετωπίζονται διεσπασμένα... Ὅταν ὅμως πᾶσει κανεὶς ὀνόματα, ὁ πίνακας μπορεῖ νὰ γίνῃ μεγάλος, καὶ ἰδίως νὰ περιλάβῃ πρόσωπα σημαντικά. Ὁ Ἰωάν. Ρωμανὸς γράφει γιὰ τὴν Ἠπειρο καὶ τὰ Ἑπτάνησα. Καλὰ. Ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα πολλὰ ἔχομε νὰ θυμηθοῦμε καὶ πρὸς τὶς δύο κατευθύνσεις: Ὁ Ἰδρωμένος, ὁ Φιλητᾶς, ὁ Ἀσώπιος εἶναι Ἠπειρώτες καὶ στολίζουν τὴν Ἑπτανησιακὴ Παιδεία. Τὸ ἴδιο ὁ Λάμπρος ὁ Κονεμένος... Αὐτὰ τὰ θέματα εἶσι κοιταγμένα, εἶναι μόνο ἀφορμὲς γιὰ μελέτη. Ἡ πρὸ οὐσιαστικὴ θεώρηση, ἔργο ἱστορικοῦ, ὅχι μόνον θὰ πολλαπλασιάσῃ τὶς ἐξωτερικὰς ἐνδείξεις, ἀλλὰ θὰ ἀποδείξῃ καὶ τὴν ὀργανικὴν σχέσιν ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἐπιλέκτους αὐτοὺς ἑλληνικοὺς χώρους καὶ τὴν Παιδεία τους».

Πράγματι, δὲν εὐσταθεῖ ἀπολύτως ὁ ὅρος «Ἑπτανησιακὰ Γράμματα» καὶ «Ἑπτανησιακὴ Σχολή». Καὶ τοῦτο, γιὰτὶ δὲν ἦταν αὐτοφυῆ προϊόντα τῆς Ἑπτανήσου, ἀλλὰ φυτώρια ποὺ μετεφέρθησαν καὶ μετεφυτεύθησαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν Ἠπειρο. Εὐδοκίμησαν δὲ στὴν Ἑπτάνησο ἡ ὁποία στὴν ἐν λόγω περίπτωσιν στάθηκε εἶδος θερμοκηπίου. Ἔτσι μέσα σὲ γενικὰς γραμμὰς ἐδημιουργήθησαν στὴν Ἑπτάνησο τὰ φυτώρια ἐκεῖνα ποὺ εὐνοούμενα ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες πολιτικὰς τῆς συνθήκης, ἔδωκαν σ' αὐτὴ μιὰ ἰδιαίτερη θέσιν ἀνάμεσα σὲς πολιτισμένους κοινωνίας τοῦ παρελθόντος. Εἶναι δὲ αὐτὰ τὰ ἴδια φυτώρια ποὺ συνέβαλαν θετικὰ καὶ οὐσιαστικὰ στὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς ἀναγεννημένης Ἑλλάδος.

1. Βλ. καὶ Σπ. Λάμπρου: Κερκυραϊκὰ Ἀνέκδοτα. Τὰ σφάλματα καὶ αἰτίαι τῶν Κερκυραίων δι' ἃ αὐτοὺς ἀποστρεφόμεθα. Ἀθῆναι 1882. — Ἐπίσης Ἐμ. Ροδοκανάκη: LES ILES IONIENNES SOUS LA DOMINATION ROUSSE, SOUS LA DOMINATION FRANCAISE 1799 — 1814.

Α. Μ. Ἰδρωμένου: Ἡ πρώτη ἐν Κερκύρα δημοσία σχολὴ 1890 κ.ά.

— Ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος, πλῆθος ἀπὸ Ἠπειρῶτες μετώκησαν ὅπως ἀναφέραμε καὶ ἄλλοῦ, στὴν Ἰταλία, Βαλκανικὴ, Ἐπτάνησο, Πελοπόννησο κλπ. ὅπου ἐπισημαίνονται κατόπιν ὡς Ἑλληνοαλβανοὶ ἢ ἀπλῶς Ἀλβανοί. Ἀπὸ αὐτοὺς δὲ κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος προέρχονται οἱ προύχοντες (= Στρατιῶται κατὰ Σάθαν) ποὺ ὡς μισθοφόροι τῶν Ἐνετῶν ἀπετέλεσαν ἀργότερα τὸ Ἑλλην. Ἐπτανησιακὸ Ἀρχουτολόγιο ποὺ κατὰ κάποιον βαθμὸν ἔδωσε ἑλληνικώτερο χαρακτῆρα στὸ τότε καθεστῶς. «Διάφοροι τῶν ἡμετέρων Στρατιωτῶν, γράφει ὁ Σάθας, διαπρέψαντες εἰς διαφόρους μάχας ἐν Ἰταλία ὡς μισθοφόροι, ἔλαβον ἀδράς συντάξεις (= τιμάρια) ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ κ.ἄ. γενόμενοι γενάρχαι τοῦ ἀρχοντολογίου τῆς Ἐπτανήσου. Ἐκ Κερκύρας μάλιστα δομώμενοι κατὰ διαφόρους ἐποχάς οἱ Στρατιῶται ἐδημιούργησαν διὰ τὴν Ἐνετιανὴν βάσεις εἰς τὴν ἀπέναντι Ἠπειρον καταλαβόντες καὶ τὰ φρούρια Στροβίλι, Σαγιάδα, Φανάρι, Σοποτὸ κ.ἄ. Ἐπεξέτειναν τὴν ἐνετικὴ κυριαρχίαν μέχρι τοῦ βορείως τῶν Φιλιατῶν Κόκκινο Λιθάρι...».

Ἐξ ἄλλου, μετὰ τὴ διασπορὰ τῶν Σουλιωτῶν, πάνω ἀπὸ εἴκοσι χωριὰ φέρουν τὸ ὄνομα Σούλι στὴ Βαλκανικὴ καὶ Ἐπτάνησο, ὄνομα ποὺ ἔδωσαν ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ Σουλιῶτες. Ἐνας ἄλλος δὲ ἀριθμὸς χωριῶν ποὺ συνέστησαν πρόσφυγες Ἠπειρῶτες φέρει τὸ ὄνομα Ἀρβανιτοχώρι, ὅπως ἀναφέραμε καὶ σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν κέντρα ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως: Τὸ Ἀρβανιτοχώρι τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, τῶν νήσων Κάσου, Ἄνδρου κ.ἄ. νησιῶν ποὺ ἐρημώθησαν (1418) καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ δεχθοῦν ἑλληνοαλβανούς. Ἐπίσης τὸ Ἀρβανιτοχώρι τῆς Λιτίσης κοντὰ στὴν Ἀνδριανούπολι ποὺ ἦταν καὶ ἔδρα ἀρχιεπισκοπῆς, τοῦ Βουλγαρικοῦ Τυρνόβου κ.ἄ. Τὸ τελευταῖο ἤκμασε ἐπὶ αἰῶνες ὡς κωμόπολις μὲ ἐπίσημη γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ καὶ ὑπῆρξε «ἐστία μουσῶν καὶ γραμμάτων» (1). Ἐξ αὐτοῦ δὲ προήρχετο καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Νικ. Πίκολος, γνωστὸς κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπὸ τὴ μοναδικὴ ἀριστουργηματικὴ μετάφρασι «Παῦλος καὶ Βιργινία» τοῦ Σαινπιέρ, ποὺ ἄφησε ἐποχὴ. Ἀπὸ τὸ Ἀρβανιτοχώρι Τζερβενοῦ ἐπίσης κατήγετο καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας Βασ. Λοῦπος. Ἀπὸ τοὺς Νεγάδες δὲ τοῦ Ζαγορίου καὶ ἡ ἐπιφανὴς οἰκογένεια Βογιάρων τῆς Μολδαβίας Στούρτζα ἐκ τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδαβίας Ἰωάννης Ἀλέξανδρος καὶ Μιχαὴλ (1822 - 1849). Ὁ Ἀλεξ. Στούρτζα ἔγραψε (1853) καὶ «Ἀναμνήσεις καὶ Εἰκόνες» ὅπου ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὸν Νικηφόρο Θεοτόκη κ.ἄ.

1. Εὐλ. Κουρίλα: Ἠπειρωτικὰ Ἀνάλεκτα, στὴν Ἠπ. Ἐστία τοῦ 1963.

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐκαλλιεργήθησαν τόσο πολὺ στὶς παρίστριες χῶρες κυρίως χάρις στοὺς Ἡπειρῶτες, ὥστε στὶς πόλεις ἐπίσημη γλῶσσα κατήντησε ἡ ἑλληνικὴ. Ὁ Ἄπ. Ἀρσάκης (1792 - 1824) γιατρός κατ' ἀρχὰς στὸ Βουκουρέστι, ἀσχολήθηκε κατόπιν καὶ μὲ τὴν πολιτικὴν, κατέλαβε σπουδαία θέσι στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας ἡ ὁποία ἔγινε καὶ πατρίδα του. Ἐνα διάστημα μάλιστα ὑπῆρξε καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας. Αὐτὸς, γεννημένος στὴ Χοταχόβα τῆς Πρεμετῆς, στερέωσε τὸ ἔργο τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας μὲ μεγάλη περιουσία καὶ ἀκίνητα ἀμύθητης ἀξίας. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὅπως εἶναι γνωστὸ στοὺς παλαιότερους καὶ τὸ ὄνομα Ἀρσάκειον καὶ Ἀρσακειάς.

Ἀκόμα καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν Καντεμίρ, ἔγραψε τὴν ἱστορία τῆς Ρουμανίας, τῶν σουλτάνων κ.ἄ. ἑλληνιστί. Καὶ τὸ φαινόμενο αὐτὸ, ἐπαναλαμβάνομε, ὀφείλεται ἰδίως στοὺς Ἡπειρῶτες ποὺ μὲ τὴν σημαία τοῦ Ἑλληνισμοῦ διέδωσαν ἕναν παλῆο πολιτισμὸ καὶ ἀναγέννησαν τοὺς Βαλκανίους, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμαν καὶ οἱ φυγάδες τοῦ Βυζαντίου.

Μακρὺς δὲ εἶναι ὁ κατάλογος τῶν φοιτητῶν ἐκείνων Ἡπειρωτῶν διδασκάλων ποὺ δίδαξαν στὶς παρίστριες χῶρες, ὅπως οἱ: Λάμπρος Φωτιάδης, Μητροφ. Γρηγοράς, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, Νεοφ. Δούκας, Γεώργ. Γεννάδιος, ὁ Βησσανιώτης Μυρτίλος ἢ Γκούσης, ὁ σοφὸς «κερκυραῖος» Ἄνδ. Μουστοξύδης, ὁ Ἄνασ. Σακελλάριος κ.ἄ. (1).

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, γράφει ἡ Ἡπειρωτικὴ ἔφημερίς τοῦ Βουκουρεστίου «Ἴρις» (2), στὸ φύλλο τῆς 17 - 8 - 1868, διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς ὑπεχρέωνε τοὺς ρουμανόπαιδας νὰ φοιτῶσιν εἰς ἑλληνικὰς σχολὰς, ἵνα διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δύνανται νὰ ἀποκαταστῶνται εἰς ἑλληνικὰ καταστήματα ἅτινα τοσαύτην ὑπόληψιν ἔχαιρον, ὥστε καθ' ἅπασαν τὴν Οὐγγαρίαν, Τρανσυλβανίαν καὶ Μπανῶτον τὸν ἔμπορον καλοῦσιν Ἑλληνα (Γκρέκ).

Ἐξ ἄλλου, περισσότερες ἀπὸ 40 ἑλληνικὲς ἔφημερίδες ἐξεδόθησαν κατὰ καιροὺς στὴ Ρουμανία, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες καὶ οἱ Ἡπειρωτικὲς: Ἴρις, Μέλισσα, Ἀκρόπολις, Ἐθνικὸς Φάρος, Οἰκονομικὴ καὶ

1. Κ. Λαζαρίδη: Ὁ δάσκαλος τοῦ Γένους Ἄναστ. Σακελλάριος, Γιάννενα 1974.

2. «Ἴρις», πρώτη βιώσιμη ἔφημερίς ἑλληνικὴ (1865 - 1938) στὸ Βουκουρέστι τοῦ Γιαννιώτη Θωμᾶ Πασχίδη καὶ τοῦ Ζαχ. Σαρδέλλη ἀπὸ τὸ Πάπιγκο. Καὶ οἱ δύο κατεδιώχθησαν γιὰ τὴν ἐθνικὴν τους δράσιν. Ὁ πρῶτος πραγματικὸς ἔθνομάρτυς ἐδολοφονήθη στὸ Φεζὰν τῆς Ἀφρικῆς, ἐξόριστος τῶν Τούρκων. Σὲ πρωτοβουλίας τοῦ Ζαχ. Σαρδέλλη ὀφείλονται: ἡ ἀνέγερσις τοῦ Μνημείου τῶν Ἱερολοχιτῶν στὸ Δραγατσάνι, τοῦ μεγάρου τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας στὸ Βουκουρέστι, ἡ ἴδρυσις ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Ρουμανίας καὶ τὸ Ζάπειο μέγαρον τῶν Ἀθη-

Πολιτική 'Επιθεώρησις κ.ά. 'Ιδιαίτερη δὲ θέσι κατεῖχε ἡ ἔφημερίς «Πατρίς» τοῦ Σπ. Σίμου καταγομένου ἀπὸ τῆ Λαύδανη Πωγωνίου, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ "Αλκης Μάνθος γράφει: «Ἡ παρουσία τοῦ Σίμου στὸν ἑλληνικὸ δημοσιογραφικὸ χῶρο τῆς Ρουμανίας σημειώνει μιὰ πραγματικὴ ἐπανάστασι... Κατέστησε τὴν «Πατρίδα» ἔφημερίδα κύρους πὺξ ξεπερνουῖσε τὰ ἀσφυκτικὰ ὄρια τῶν ἑλληνικῶν κύκλων ἢ κοινοτήτων γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ καὶ πέρα ἀπὸ τὰ Ρουμανικὰ σύνορα. Θῦμα ὅμως τῆς ἀνθελ-ληνικῆς προπαγάνδας καὶ τοῦ ρόλου τῶν δῆθεν Κουτσοβλάχων (βλ. ἀνωτ. κεφ. 9ον) ὁ Σπ. Σῆμος μαζὶ μὲ τὸν ἀρχισυντάκτη καὶ τὸν διαχειριστὴ τῆς «Πατρίδος» ἀπηλάθησαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1905. Καὶ ἀπὸ τοῦ 'Ιανουαρίου τοῦ 1906 ἐκδίδει τὴν γνωστὴ ἔκτοτε μεγάλη καθημε-ρινὴ ἔφημερίδα τῶν 'Αθηνῶν «Πατρίς» πὺξ ἐπηρέασε σὲ σημαντικὸ βαθμὸ τὴν ἐξέλιξι τῶν πολιτικῶν μας πραγμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὡς γνωστὸν ὁ μέγανος αὐτὸς 'Ηπειρώτης ὑπῆρξε καὶ ὑπουργός, στενός καὶ τίμιος συνεργάτης τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου».

Ὡς πρὸς τὴν Βουλγαρία, ἀντιγράφουμε τὰ ἐξῆς ἀπὸ τὴν 'Ιστορία τῆς Θράκης τοῦ Κοσμᾶ Μυρτίλου 'Αποστολίδου: «Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Βουλγαρίας κατῶρθωσε νὰ συγκρατηθῆ ἐπὶ πέντε ὀλοκλήρους αἰῶνας ἐνισχυόμενος ἐκάστοτε ἀπὸ μετανάστιας, "Ελληνας καὶ ἑλληνίζοντας

νῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ Σαρδέλλης συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Ζάππα. Περισσότερα βλ. : "Αλκη Μάνθου Μυρσίνη: 'Ηπειρῶται δημοσιογράφοι στὴ Ρουμανία, Θωμᾶς Πασχιδης, 'Αθῆναι 1970. 'Ηπειρῶται εἰς τὴν Ρουμανίαν, 'Αθῆναι 1967 καὶ 'Ηπειρῶται δημοσιογράφοι στὴ Ρουμανία, 'Αθῆναι 1973. Ὁ "Αλκης Μάνθος, γνωστὸς καὶ μὲ τὸ φιλολογικὸ του ψευδώνυμο Μυρσίνης, εἶναι Γιαννιώτης τοῦ 'Ελληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας. Παλαίμαχος λογοτέχνης, δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς. Οἱ ἐργασίαι του: στίχοι, διηγήματα, λογοτεχνικὲς ἐπιφυλλίδες, χρονογραφήματα, μεταφράσεις, βιβλιοκριτικὰ σημειώματα γιὰ ρουμανικὰ βιβλία, σχετιζόμενα μὲ τὴν 'Ελλάδα ἢ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλὰ καὶ γιὰ ἑλληνικὰ βιβλία πὺξ βρίσκονται διάσπαρτα σ' ὅλες τῆς ἑλληνικὲς ἔφημερίδες πὺξ ἐκδόθησαν (1919 — 1948) στὴ Ρουμανία. "Άλλο τμῆμα τῆς ἐργασίας του εὐρίσκεται ἐπίσης διάσπαρτο στὸν καθημερινὸ καὶ περιοδικὸ τύπο 'Ιωαννίνων καὶ 'Αθηνῶν ἀπὸ τὸ 1924 μέχρι σήμερα. Σποραδικὰ δὲ σὲ περιοδικὰ τῶν 'Αθηνῶν «Φάρος, Ν. 'Εστία, Νεοελληνικὰ Γράμματα, τὸ Φιλολογικὸ Παράρτημα τῆς Μ. 'Εγκυκλοπαιδείας κ.ά.». Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του εἰς τὴν 'Ελλάδα ὡς πρόσφυξ ὑπῆρέτησε (1948 — 1969) ὡς τακτικὸς συνεργάτης προγράμματος τοῦ Ε.Ι.Ρ.Τ. Γιὰ τὸ ἔργο τοῦ "Αλκη Μάνθου, βλ. καὶ «Μακεδονικὴ Ζωή» Θεο)νίκης, τ. 51—8—1970. Ὡς πρὸς τὸν ἑλληνισμὸ τῆς Ρουμανίας, βλ. καὶ Σπ. Στούπη: «Βήσσανη» σελ. 89 ὅπου καὶ εἰκῶν τοῦ Ι. Ναοῦ τῆς ἄλλοτε Μονῆς Σταυρουπόλεως στὸ κέντρο τοῦ Βουκουρεστίου, κτίσμα Πωγωνησίων. Ἐπίσης τοῦ ἰδίου: Πωγωνήσιοι στὴ Ρουμανία, στὸν 'Ηπειρ. Ἀγῶνα τῶν 'Ιωαννίνων φυλ. 17 - 2 - 1971 καὶ Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα σελ. Β)52.

ὀρθοδόξους Ἀλβανούς καὶ Κουτσοβλάχους. Κατώρθωσε δὲ νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐμπορικῶς καὶ κοινωνικῶς, ὥστε φθίνοντος τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅλοι οἱ Βούλγαροι καὶ ὅσοι ἤθελαν νὰ ἐπιδειχθοῦν κοινωνικῶς, ἐφιλοτιμοῦντο αὐθόρμητα νὰ ἐλληνίζουιν » .

Δραστηριότατοι ἔμποροι Γιαννιωῖτες διέπλευσαν τὴν Ἀδριατικὴν καὶ οἱ Παργινοὶ μὲ τὸ ἐμπορικὸν τους ναυτικὸν κυριαρχοῦσαν ἐπὶ τὸ στενὸν τοῦ Ὀτράντο. Ἔτσι συνῆψαν σχέσεις μὲ τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τοὺς Γενουσίους κ.ἄ. καὶ βλέπομε στὶς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶνα ἐγκατεστημένους ἐπὶ τὴν Βενετία πολλοὺς ἐμπόρους Ἡπειρωῖτες νὰ ἐπεκτείνουν δὲ τὸ ἐμπόριόν τους ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπὶ τὴν Αὐστρία, Γερμανία καὶ Γαλλία ἀκόμα.

Ἡ Τεργέστη ἦταν σχεδὸν Ἡπειρωτικὴ παροικία μὲ τοπικὰς ἐφημερίδας ἑλληνικὰς, σχολεῖα περιωπῆς κ.ἄ. Ἀπ' ἐδῶ οἱ Μοσχοπολίτες προχώρησαν ἐπὶ τὴν Βουδαπέστη, Βιέννη πλουτίζοντας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲ τῆς πατρίδος τους ἀπὸ τοὺς τουρκαλβανούς, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τὸ Μοναστήρι, Περλεπέ, ἐπὶ τὴν Ἀχρίδα, Πολωνία κ.ἄ. ὅπου μετέφεραν τὸν ἑλληνικὸν τους πολιτισμὸν καὶ τὸν ἀριστοκρατικὸν τους χαρακτῆρα. Ἡ Βιέννη ὅμως φιλοξένησε τοὺς περισσοτέρους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Σίνα Σίμωνος (1). Ὁ Σπ. Λάμπρος μάλιστα ἀντέγραψε πολλὰ ἐπιτύμβια Μοσχοπολιτῶν καὶ Καστοριανῶν πού ἐμπορευόντο ἐπὶ τὴν Πέστη ὅπου εἶχαν στολίσει τὴν Κοινότητά τους μὲ ἑλληνικὸν σχολεῖον, λαμπρὰ ναὸ καὶ εὐαγῆ ἰδρύματα.

Οἱ Μετσοβίτες παράλληλα ἀπὸ τοῦ 1754 ἵδρυσαν σπουδαίους ἐμπορικὰς οἴκους ἐπὶ τὸ Λιβόρνο, Σέρρας, Κων)πολι, Ὀδησσό, Ἀλεξανδρεια, Μόσχα, Θεσ)νίκη, Ρώμη κ.ἄ., καὶ ἀναπτύσσουν σχέσεις μὲ τὰ σπουδαιότερα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ γίνονται ὀνομαστοὶ μεγαλέμποροι πού ἀργότερα προσέφεραν μεγάλη βοήθεια τοῖς ἔθνικοις μας ἀγῶνες. Σ' αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀνὰ τὸν κόσμον ἐμπορευομένους Ἡπειρωῖτες, παράλληλα μὲ τὴν παρουσίαν τῶν μισθοφόρων Στρατιώτι, Ἑλληνοαλβανῶν, «Ἀλβανῶν» κ.ἄ. ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ φιλελληνισμοῦ πού τόσο εὐεργετικὸς ὑπῆρξε ἐπὶ τὴν ἔθνικὴν μας ἀποκατάστασιν. Τὸ ἔργο τῶν διασπαρέντων

1. Σίνας Γεώργιος ἀπὸ τὴν Μοσχόπολι, τραπεζίτης, ἐπὶ τὴν Βιέννη (1783 — 1856). Ἰδρύσει τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν. Σίνας Σίμων (1810 — 1876) γιὸς τοῦ προηγουμένου, τραπεζίτης, πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τὴν Βιέννη. Δαπάναις τοῦ ἀνηγέρθη τὸ μέγαρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα Σιναῖα.

Βυζαντινῶν λογίων θὰ εἶχε λησμονηθῆ στή Δ. Εὐρώπη ἐὰν δὲν ἐνεφανίζοντο ὡς συνεχισταί τους οἱ ὡς ἀνωτέρω Ἕλληνες ἐμπορευόμενοι καὶ οἱ στρατιῶτες μὲ τὰ ἥρωϊκά τους κατορθώματα ὡς μισθοφόροι τῶν Δυτικῶν.

Ἄτυχῶς ὅμως τόσο γιὰ τὴ δρᾶσι καὶ τὸ ἔργο τῶν ἐν λόγῳ Στρατιωτῶν ὅσο καὶ γιὰ τὴ δρᾶσι καὶ τὴν ἱκανότητα τῶν Ἠπειρωτῶν στὸν ἐμπορικὸ τομέα πὺ ἔδωκε καὶ τὴν πρώτη ὄθησι πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, δὲν ἐγράφησαν ἀρκετά. Ἀλλὰ εἶναι γνωστό, πὺς οἱ ἐμπορευόμενοι ἠπειρωτῆς θεωροῦσαν τὸν πλοῦτο καὶ σὰν μέσο πραγματοποιήσεως εὐγενεστέρων σκοπῶν, ὅπως τῆς παιδείας, τῆς φιλανθρωπίας. Καὶ ὅ,τι εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἑλλάς μέχρι τοῦ τελευταίου Βου Παγκοσμίου Πολέμου ἀπὸ πολιτιστικῆς κυρίως ἀπόψεως ὅπως: Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (1), Ἑθν. Βιβλιοθήκη, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Στάδιο, Φιλόσοφον Σχολή, Ἀροάκειο, Ζάπειο, Ἀστεροσκοπεῖο κ.ἄ. εἶναι δωρεὰ ἐμπορευομένων Ἠπειρωτῶν.

Ὅπως ὅμως λίγα ἔχουν γραφῆ γιὰ τὴν προσφορὰ τῶν Ἠπειρωτῶν εἰς αἶμα καὶ χρῆμα κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς μας ἀγῶνας. Ἐσχάτως λ.χ. ἀπεκαλύφθη πὺς ὁ θρυλικὸς περπολητῆς Κανάρης ἦταν Παργινὸς καὶ ἐτοποθετήθη στὴν Πάργα ἢ προτομή του, ἐνῶ προηγουμένως ἦταν πολιτογραμμένος ὡς Φαρμανός. Τὸ ἴδιο δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς Ζαίμη, Πετμεζᾶ, Φωκῆ κ.ἄ. πὺ ἔχουν ἠπειρωτικὴ καταγωγὴ εἶναι γνωστοὶ ὅμως ὡς Πελοποννήσιοι (2). Καὶ ἄγνωστος παραμένει στὶς λεπτομέρειές της ἡ ἐθνωφελῆς δρᾶσις τῶν ἀρτοποιῶν καὶ ἄλλων ἠπειρωτῶν πὺ εἶχαν ἀγγαρευτῆ στὸν τουρκικὸ στρατὸ κατὰ τὶς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ ἡ ἱστορία τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν λογίων, γράφει σχετικῶς ὁ Δ. Σιωμόπουλος, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ξεχνοῦμε καὶ τὸν Ἠπειρωτῆ βιοτέχνη, ψωμᾶ, ράφτη, τοαγγάρη, καλαντζῆ, κρεοπώλη, καντζῆ, ἐσπιάτορα, χτίστη κ.ἄ. Θὰ τοὺς βροῦμε σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ Μ. Ἀσία μέχρι τοῦ 1922. Συχνὰ συναντοῦμε σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες ἀπογόνους Ἠπειρωτῆς, πὺ ἀρχικὰ πῆγαν γιὰ ἐπαγ-

1. Ἰδρυτῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶναι ὁ Κ. Δομπόλης ἀπὸ τὴν Κρετσούνιστα τῶν Κουρέντων (Ν. Δεσποτικὸ). Τὸ ὄνομα ὡς ἐθνικοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ὀφείλεται σὲ ἐπιθυμία τοῦ δωρητοῦ λόγω στενῆς φιλίας καὶ ἐκτιμῆσεώς του πρὸς τὸν Ἴον Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος Ἰωάν. Καποδίστρια. — Ὁ Κ. Ἀσώπιος ἦταν σχολάρχης στὴν Τεργέστη ἀπ' ὅπου κατόπιν προσελήφθη στὴν Ἰόνιον Ἀκαδημία ὑπὸ τοῦ Γκίλφορδ, ἀφοῦ προηγουμένως μετεκπαιδεύθηκε στὴν Εὐρώπη, δαπάναις τοῦ ἀγγλοῦ αὐτοῦ φιλέλληνο.

2. Βασ. Παπαγεωργίου: Βραχνί — Βραχνείκα, Πάτρα 1959.

γελματικούς σκοπούς, κι ύστερα ἐγκατεστάθησαν μονίμως. Χώρια οἱ μετοικεσίες ἐξ αἰτίας τῶν διώξεων.

»Ὁ Ζαγορίσιος ἢ ὁ Πρεμετινὸς γιατρός, ὁ Καλαρρυτιώτης χρυσοχόος, ὁ Συρακιώτης ράφτης ἢ τυρέμπορος, ὁ Κονιτσιώτης χτίστης ἢ ζωγράφος, ὁ Πωγωνήσιος ψωμᾶς ἢ χασάπης. Ὁ Κουρεντιώτης ξενοδόχος ἢ ψωμᾶς, ὁ Φιλιατιώτης καλαντζῆς. Οἱ Ἡπειρῶτες δάσκαλοι καὶ παπάδες, οἱ βαγενάδες τῆς Σωπικῆς, οἱ ὑδραυλικοὶ τῆς Πολύτσιανης πὺ ἐχρησιμοποιοῦντο ἀκόμα καὶ στὰ παλάτια τῆς Πόλης.

»Οἱ Μετσοβίτες, Δεροπολίτες κ.ἄ. τεχνίτες, ἐπιχειρηματίες καὶ ἔμποροι, ἓνα πλῆθος μὲ πνεῦμα ἐπιχειρηματικὸ πὺ ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἔκαμε συχνὰ νὰ παίζη ἓνα ρόλο ἡγετικὸ (1). Ἔτσι ἔχομε λ.χ. καὶ ἓνα Ζαγορίσιο νὰ ιδρύη τὴν ἑλλην. Κοινότητα Καλκούτας τῶν Ἰνδιῶν καὶ στὴν Ὀδησσὸ καὶ στὶς παραδουνάβιες χῶρες Ἡπειρῶτες νὰ ἡγοῦνται τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. «Εἶναι γνωστὸ, ὅτι οἱ Καλαρρυῖτες τῆς Ἡπέιρου ἦταν πάντοτε τὸ κέντρο τῶν καλύτερων ἀργυροχρυσόχων. Κατὰ τὴν ἐπανάστασι δὲ τοῦ 1821, τεχνίται ἐκ Καλαρρυτῶν καταφυγόντες εἰς Κέρκυραν, ἐδίδαξαν καὶ μετέδωσαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὴν τέχνην των εἰς τοὺς Κερκυραίους». (Βλ. Σπ. Παπαγεωργίου, Ἑκκλ. Ἱστορία Κερκύρας 1916) «Οἱ Καλαρρυτιῶτες χρυσοχόοι θὰ φθάσουν ἕως τὴ Ζάκυνθο ὅπου θὰ παρουσιάσουν ἀριστουργήματα τέχνης καὶ ἕως τὴ Ρώμη ὅπου θὰ ἐπιβληθοῦν γιὰ τὴ λεπτότητα τῆς δουλειᾶς τους. Οἱ Καλαρρυτιῶτες ξενοδοχοὶ, οἱ περίφημοι χαντζῆδες τῆς ξηρᾶς, θὰ γεμίσουν τὴ Βαλκανικὴ ἕως τὴν Κων)πολι καὶ οἱ Πυρσογιαννίτες καὶ οἱ Βουρμπανίτες «θὰ χτίσουν τὸν κόσμον» κατὰ παροιματικὴ ἔκφρασι.

»Στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, στὴ Μακεδονία, στὴ Θράκη ἕως τὸν Αἴμο ἡ παράδοσι τοῦ τόπου ἀναφέρει ἀκόμα τὰ ὀνόματα τῶν Ἡπειρωτῶν πρωτομαστόρων, ὅπου δὲν ξεχάστηκαν. Ἄν ταξιδεύση κανεὶς ἀπὸ τὰ Γιάννενα ἕως τὴν Πόλη καὶ πάλι ἀπὸ τὰ Γιάννενα ἕως τὴν Κρήτη καὶ ἕως τὴ Ρόδο, θὰ συναντήση ἓνα πλῆθος ἐπαγγελματιῶν καὶ διανοουμένων πὺ κατάγονται ἀπὸ τὴν Ἡπειρο.

»Ἡ Αἰτωλοακαρνανία εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἡπειρωτικὲς ἀναμνήσεις. Μετὰ τὸ 1821 χωριὰ ἀκέρηα ἔχουν ἀποικισθῆ ἀπὸ ἡπειρῶτες, ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ ἀγωνιστὲς πὺ δὲν ξαναγύρισαν στὴν Ἡπειρο». Ἡπειρῶτες ἡθοποιοὶ γύρω στὰ 1870 ἔδιναν θεατρικὲς παραστάσεις στὸ Μεσολόγγι κι ἀπ' αὐτοὺς πρωτογνώρισε θέατρο ὁ Κ. Παλαμᾶς (2).

1. Δ. Σιωμοπούλου: Ἡ προετοιμασία τοῦ 1821 καὶ τὸ Ἡπειρωτικὸν δέον. Ἡπειρωτ. Ἑστία τοῦ 1972. Τοῦ ἰδίου «Ἡπειρωτικά» σελ. 92, Ἰωάννινα 1975.

2. Κ. Παλαμᾶ: Ἄπαντα, τόμος 4ος, σελ. 369. —Σπ. Στούπη: Ὀφειλόμενη ἐθνικὴ τιμὴ στοὺς ἡπειρῶτες δασκάλους, παπάδες, μαστόρους κλπ. στὸν Ἡπειρ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων, φυλ. 10909.

«Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πού ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ γύρευε ἀδιάσπαστη νὰ βρῆ τὸ δρόμο της, πού οἱ προφητεῖες Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ οἱ Ἁγαθάγγελοὶ τὴν παρηγοροῦσαν ὅσο μποροῦσαν καὶ οἱ Φράγγοι, Ρῶσοι, κ.ἄ. τὴν ἐκμεταλλεύονταν μὲ τὸν τρόπο τους, τονίζει ὁ Δ. Σιωμόπουλος, ἀξίζει νὰ μάθωμε, πῶς συνεργάσθησαν, τὶ προσέφεραν μαζὶ καὶ χωριστὰ τὸ σπαθί, τὸ χρῆμα, τὸ βιβλίο, τὸ σφυρὶ τοῦ μάστορα καὶ τὸ κουπί τοῦ ναύτη. Καὶ σὲ ποιὲς χῶρες ὅλα μαζὶ προσεφέρθησαν στὸ βωμὸ τῆς λευτεριᾶς καὶ θυσιάστηκαν. Μιὰ ἱστορία ἔτσι γραμμένη, ἐπιλέγει, θὰ εἶχε πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ μάθωμε τὴν ἱστορία καὶ ὄχι τὴν μυθιστορία τοῦ 1821.

»...πολὺ πρὶν τὸ 1821, κατὰ τὸ 1821 καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἡ Ἥπειρος βρέθηκε στὴν πρωτοπορία γιὰ μιὰ νέα ἀναγέννησι καὶ πρόσφερε τὸ πᾶν, γιὰ νὰ στηθῆ τὸ μικρὸ φτωχοκάλυθο τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ ἐπὶ πλέον στὴ βακχεία καὶ τὴν ἔλλειψι αἰσθήματος εὐθύνης μὲ τὴν ὁποία συχνὰ φανέρωσαν τὸ ἐθνικὸ πιστεύω τους ἄλλοι τόποι, ἡ Ἥπειρος πρόβαλε πάντα τὸ Ἀπολλώνειο μέτρο καὶ τὴν Ἀπολλώνεια νηφαλιότητα. Κι ἂν ἡ βακχεία συχνὰ προκάλεσε διχασμοὺς καὶ φόνους ἢ ἐξορίες τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους, ἡ νηφάλια συνείδησις τῶν Ἥπειρωτῶν τοὺς ἐφώτιζε νὰ πράξουν ἀκέραιο τὸ καθῆκον τους. Γιατὶ ἡ ψυχὴ τῆς Ἥπειρου δὲν βρέθηκε ποτὲ διχασμένη ἀνάμεσα στὴν Ἀγάπη καὶ τὸ Πάθος». (1)

Ἐσκιαγραφήσαμε ἀπλῶς καὶ μὲ τὴ μεγαλύτερη συντομία τὴν ἰδιάζουσα θέσι πού κατέχουν οἱ Ἥπειρῶτες στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἀπροσμέτρητος ὁ ὄγκος τῆς προσφορᾶς στὴν ἰδέα τοῦ Ἕθνους, στὸ βωμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Ἑλληνομάνα ἡ Ἥπειρος σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, παράγει Ἑλληνας καὶ σὰν ἀνθρώπινη πρόσχωσι τοὺς ἐξαποσιέλλει ὡς τὶς παρυφᾶς

τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὸ Ταίναρο, ὡς τὴν Κρήτη κι ὡς τὴν Κύπρο ποὺ συναντοῦμε τοπωνύμια καὶ κυριώνυμα ἠπειρωτικά, πελασγικά κι ὡς τὰ πέρατα τῆς γῆς.

Στὸ γνωστὸ τρίπτυχο Ἀγῶνες — Πλοῦτος — Παιδεία, ἄρματα,

Τὸ ὁμορφο χωριὸ Πολύτσανη τῆς περιοχῆς Πωγωνίου Βορείου Ἡπείρου. Σπουδαῖο, γιὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ πρὸς διατήρησι τοῦ ἑλληνισμοῦ του, τὰ μοναστήρια του, τὶς ἐκκλησίαις του καὶ τὰ σχολεῖα του

γράφια, γράμματα, ἐντάσσονται οἱ πνευματικοὶ Ἡπειρώτες τῶν ἑβδομήντα τόσων τελευταίων χρόνων σὰν ἁρμονικὴ συνέχεια τῆς μακροχρόνης παραδόσεως, μὲ ἔργα ποὺ συχνὰ παίρνουν πανελληνίαι διαστάσεις, τονίζει τέλος ὁ Α. Μαρμόπουλος. (1)

1. Ἡπειρωτικὸ Μέλλον Ἀθηνῶν τῆς 6 - 1 - 1975. — Ἀπὸ ἀποίκους ἠπειρώτες τῆς Αἰτωλοακαρνανίας προέρχεται καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ ἔθνομάρτυρος Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.

Ἰταλικὴ προπαγάνδα στὴν Ἠπειρο. Ἀλληλοσυγκρουόμενα Ἰταλο—Αὐστριακὰ συμφέροντα, ὀδηγοῦν στὴ δημιουργία ὡς τρίτης καταστάσεως, τῆ σύστασι Ἀλβανικοῦ Κράτους εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἐσωτερικὸς ἑλληνικὸς διχασμὸς εὐνοεῖ τοὺς Ἰταλικοὺς σκοποὺς. Κατάληψις τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸν Αὐτὸν Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἰταλικὴ τρομοκρατία. Ἐκπατρισμὸς Βορειοηπειρωτῶν.

«Ἡ Ἰταλία δὲν θὰ κερδίσι, τίποτε μὲ τὴν ἐπιμονὴν της εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Β. Ἠπείρου ἀδικίας εἰμὴ τὴν διὰ παντὸς ἀποξένωσιν της ἀπὸ τῆς φιλίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

RENE PUAUX.

Ἡ Ἰταλικὴ ἐχθρότης ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν Σεργ. Γυαλίστραν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1879, ὅταν ἄρχισε νὰ διαγράφεται ἡ Ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐναντι τῆς Ἀλβανίας.

Κατὰ τὴ διάσκεψιν τοῦ Βερολίνου (1880) ἐπιμόνως ἀντετάχθη ἡ Ἰταλικὴ ἀντίδρασις ἐναντίον τῆς Ρωσικῆς προτάσεως ποὺ ὤριζε τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον βορειότερα τοῦ Καλαμᾶ, τονίζει (1).

Εἰδικώτερα, κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἐξεμαίψασε σφοδρὴ διαμαρτυρία τῶν ἑλληνοαλβανῶν τῆς Νοτίου Ἰταλίας οἱ ὅποιοι ἐνεφανίσθησαν ὡς ἄλβανοὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γκιουζέπε Μπεράντο, κατὰ τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων στὴν Ἠπειρο, χαρακτηριζομένης τῆς χώρας αὐτῆς ὡς ἄλβανικῆς.

Τὸ 1895, μετὰ τὴν ἐπαίσχυντη ἥττα τοῦ Μπερατιέρι στὴν Ἄδουα τῆς Ἀθησούνιας, ἀπέναντι τοῦ ἐξατμισθέντος γοήτρου τοῦ Ἰταλικοῦ Ἀποικιακοῦ Κράτους στὴν Ἀφρική, ἐξεδηλώθη ἀνεπιφύλακτα πιά, σὰν ἀντιστάθμισμα, ἡ Ἰταλικὴ πολιτικὴ στὴν ἀποικιοποίησιν τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ Ἀλβανία, κατὰ τοὺς Μακιαβελιστὰς τῆς CONSULTA, ἐξετείνεται μέχρι Πρεβέζης καὶ ἡ κοιπὶς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, ἡ Ἠπειρος, ἐπλαστογραφεῖτο στοὺς χάρτες, τὰ λεξικά, τὴ δημοσιογραφία καὶ τὴν κάθε ἐμφάνισιν ὡς BASSE ALBANIA (=Κάτω Ἀλβανία), τό-

1. Σεργ. Γυαλίστρα: Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ οἱ Βαλκανικοὶ γείτονές του κλπ. Ἀθῆναι 1945.

σο ἀπὸ τὰ Ἰταλικά ἐντυπα, ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ποὺ ἀγνοοῦσαν τὰ πράγματα ἢ ἐξηπατῶντο.

Τὸ Λεξικὸ π.χ. LAROUSSE, ἐμφανίζει τὰ Γιάννενα ὡς ἄλβανικὴ πόλι καὶ ὁ Τουριστικὸς Ὁδηγὸς Ἑλλάδος τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου HAECHETE Παρισίων ὁμιλεῖ (1934) περὶ τῶν Σουλιωτῶν ὡς Ἀλβανῶν κ.ἄ.

Τὸ 1896 τὸ Ἰταλικὸ Ὑποπροξενεῖο στὰ Γιάννενα προήχθη σὲ Γενικὸ Προξενεῖο καὶ ἡ Δ)νοσις του ἀνετέθη στὸν πανιταλιστὴ ἀπόστρατο πλοίαρχο τοῦ Β. Ναυτικοῦ MALLELIRE ποὺ ἀνέπτυξε τεράστια προπαγανδιστικὴ δραστηριότητα. Δὲν εἶναι ὑπερβολή, κατὰ τὸν Ἀ. Λιβαδέα, νὰ ποῦμε, πὼς ὑπῆρξε ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἰταλικῆς προπαγάνδας στὴν Ἠπειρο καὶ ἐμπυκρωτὴς τῆς γνωστῆς συγγραφῆς τοῦ ἱμπεριαλιστοῦ DE GOUBERNATI.

Ἔργο τοῦ MALLELIRE εἶναι ἡ ἴδρυσις στὰ Γιάννενα σχολῆς τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων στὴν ὁποία ἐδιδάσκοντο, ἀπὸ προσωπικὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν Ἰταλία, τὴν κατεργασία τοῦ αὐτοῦ ξύλου κλπ. παράλληλα πρὸς τὴν Ἰταλικὴ γλῶσσα. Οἱ μαθηταὶ δὲ ὄχι μόνον δὲν ἐπλήρωναν δίδακτρα ἀλλὰ ἔπαιρναν δωρεὰν καὶ μεσημβρινὸ γεῦμα. Ἔργον τοῦ ἰδίου ἦταν ἐπίσης ἡ κοινωνικὴ πρόνοια σ' εὐρεῖα κλίμακα, ἰατρικὴ περίθαλψη, φάρμακα καὶ ἐνισχυμένα τρόφιμα δωρεὰν σὲ ἀπόρους ἀσθενεῖς κ.ἄ.

Τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐγκλησίων ὅμως ἐπωφελήθησαν οἱ Ἑβραῖοι καὶ ὀλίγοι Τοῦρκοι τῆς πόλεως, ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀπέκρουσε μὲ περιφρόνησι τὴν ἐν λόγω προπαγανδιστικὴν προσφορὰν.

Παράλληλως ἰδρύθη Ἰταλικὸ Ἐμπορικὸ Ἐπιμελητήριον ποὺ συνηγωνίζετο τὸ Αὐστριακὸ στὴν Ἠπειρο. Ἰταλικοὶ δὲ ἔμπορικοὶ καὶ βιομηχανικοὶ οἴκοι παρεῖχαν πιστωτικὰς εὐκολίας σὲ κείνους ποὺ συνηλάτουντο. Ἡ Ἰταλικὴ ἀτμοπλοῖα ROUGLIA ἐξ ἄλλου ἐπέκνωσε (1910) τὴν ἐπιχειρηματικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῖς Ἠπειρωτικῶν λιμένων καὶ ἐμείωσε τοὺς ναύλους τῆς ἀνταγωνιζόμενης ἐπιτυχῶς τὸ Αὐστριακὸ Λούδ. Ἐπίσης ἰδρύθη Ἰταλικὸ ταχυδρομεῖον ποὺ συνηγωνίζετο τὸ Αὐστριακὸ τὸ ὁποῖον προὔπῆρχε.

Εἰδικώτερα ἡ Ἰταλία ἠγωνίσθη καὶ ἐδαπάνησε ἀφειδῶς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ στὴν Ἠπειρο σφαῖρα οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς πάνω στὴν ὁποία θὰ στήριζε σὲ κατάλληλο χρόνον τὴν διεκδικήσιν τῆς ἐν λόγω χώρα (1)

1. Βλ. καὶ Α. Δ. Λιβαδέας: Ἡ αἰωνία Ἰταλικὴ πολιτικὴ εἰς τὸν Βαλκανικὸν κῶρον, στὸ «Ἠπ. Μέλλον» Ἀθηνῶν τῆς 14 - 6 - 1960, Ἐπίσης Δημ. Σιωμοπούλου: «Ἠπειρωτικά» σελ. 137. Ἰωάννινα, 1975.

Ὁ Κλ. Νικολαΐδης ἐξ ἄλλου σημειώνει: «Ὁ πρῶην ὑπουργὸς Πέτρο Κιμέντι, μᾶς ἔλεγε ἐν Ρώμῃ τὸ 1911, ὅτι ἡ Ἰταλία δὲν θὰ διστάσῃ μετὰ τετραετίαν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ δὴ, πρὸ πάντων χάριν τῆς Ἀλβανίας. Ἀκριβέστερος πολιτικὸς εἰς τὰς προβλέψεις του, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦτο» λέγει. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ἡ Ἰταλία διέρρηξε τὴ συμμαχία της μετὰ τῆς Γερμανίας, Αὐστρο — Οὐγγαρίας, προσεχώρησε στὴν Ἀντάντ, ἐπολέμησε ἐναντίον τῆς τέως συμμάχου της, κατέλαβε τὴν Ἀλβανία, Ἡπειρο κλπ.

«Βεβαίως, συνεχίζει ὁ Νικολαΐδης, ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἐνεργήθη καὶ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ἰταλικοῦ Στόλου (30 - 8 - 1923), κατα-

Ἡ ἐπιτροπὴ χαράξεως τῶν συνόρων

λαβόντος αἰφνιδιαστικῶς τὴν Κέρκυραν, ἐξ αἰτίας τοῦ παρὰ τὴν Κακαβιά ἐγκλήματος Τελλίνι». (1).

Ὁ Γάλλος Ρενὲ Πυὼ, προλογίζων τὸ βιβλίον του «Ἡ δυστυχημένη Β. Ἡπειρος» γράφει σχετικῶς: «Ἡ Ἰταλία ἔχει γράψει εὐγενικὰς σελίδας εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Τώρα χαράσσει μίαν σελίδα μυσαρὰν, τόσον μυσαρὰν ὅσον, παρασυρομένη ἀπὸ τὸ ἱμπεριαλιστικὸν τῆς ὄνειρον, ἀπαρνεῖται ὅλας τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς ὅσαι ἔκαμαν τὴν ἔνωσίν της... Ὁ πρωθυπουργὸς της κ. Σὰν Τζουλιάνο καταδιώκων μίαν χίμαιραν καὶ παρασύρων τὴν διπλωματίαν τῆς χώρας του εἰς ὁδὸν ἐμπαθοῦς

1. Κλ. Νικολαΐδης: Ἱστορία Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν Μακεδονίαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἀθῆναι 1922.

φιλαδικίας, θὰ παράσχη εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν χειροτέραν τῶν ὑπηρεσιῶν... Ὁ κ. Σὰν Τζουλιάνο δὶς ἠπέιλησε τὴν Ἑλλάδα διὰ πολέμου ἂν ἐπέμενε νὰ διεκδικῆ τὰ Ἡπειρωτικὰ παράλια καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσῃ . . Ἡ μυσαρὰ πεισμονὴ τοῦ Ἰταλικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ ἡ ἐγωϊστικὴ λιποψυχία, εὐνόητος ἄλλως, τῶν Δυνάμεων, παρεσκέασαν τὸ ζοφερώτερον μέλλον εἰς τοὺς Ἡπειρωτικοὺς πληθυσμοὺς (σελ. 99).(1).

»Τὸ συνέδριον τῶν πρεσβευτῶν, συνεχίζει, ἐν Λονδίῳ, πάντοτε ὑπὸ τὴν Ἰταλικὴν πίεσιν, εἰς ἣν προσετέθη ἡ τῆς Αὐστρίας, ἀπεφάσισε κατ' Αὐγουστον 1913 νὰ χωρισθῆ εἰς δύο ἡ Ἡπειρος διὰ γραμμῆς, τὴν ὁποίαν οἱ πρέσβεις ἐχάραξαν μετ' ἀκηδεΐας ἐπὶ τοῦ χάρτου, τοῦ ὁποῦ πθανῶς δὲν ἐξήτασαν κἂν τὰς καμπύλας, γραμμῆς, ἣς ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Στύλος χωροῦσα μέχρι Κορυτσᾶς ἔδιναν εἰς τὴν Ἀλβανίαν τοὺς Ἀγ. Σαράντα, τὸ Δέλβινον, Ἀργυρόκαστρον, Λεσκοβίκι, Πρεμετὴ, Κολόνια καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν Κορυτσᾶν. Ἀλλὰ δὲ, ὅλας τὰς πόλεις ἐκεῖνας καὶ τὰ χωρία καὶ τὰς κώμας τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθην καὶ ὅπου ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία τῶν τῶσάν τε παθῶς μὲ συνεκίνησεν... Αἱ δύο ἐνδιαφερόμεναι Δυνάμεις ἐπέτυχον τελικῶς, ὅπως ὀρισθῆ ἡ 30 Νοεμβρίου καὶ ἵνα τὴν 31-12-1913 ὁ ἑλ. Στρατὸς ἐκκενώσῃ τὰ παραχωρούμενα εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἐδαφῆ. Δὲν εἶχεν ἀνησυχίαν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία νὰ μάθωσιν τίς θὰ ἐπροστάτευσεν τὴν ἐπομένην τῆς ἐκκενώσεως αὐτῆς, τοὺς αὐθαίρετως ὑπαγομένους εἰς τὸ ὑποθετικὸν βασίλειον τῆς Ἀλβανίας, ὅπου δὲν ὑφίσταται οὔτε κυβέρνησις, οὔτε τάξις, οὔτε ἀστυνομία.

»Ὁς ἑλληνες νὰ μὴ εὐρίσκονται πλέον ἐκεῖ, ταῦτα ἐνδιέφερε τοὺς ἡγήτορας τῶν μεγάλων πομπισμένων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν Ρώμην καὶ Βιέννην ὡς πρωτεύουσας...».

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου (1913), οἱ ἄλβανισταὶ, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴς πληροφορίας περὶ συμφωνίας τῶν Μ. Δυνάμεων περὶ ἰδρύσεως αὐτονόμου Ἀλβανίας καὶ ὑποκινούμενοι ἀπὸ Ἰταλο - Αὐστριακὰς ὑποδείξεις, ἀξιοῦσαν μὲ ὑπομνήματα πρὸς ἀπηυθύνοντο πρὸς τὴς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις καὶ μὲ διάφορα δημοσιεύματα

1. Ρενὲ Πυώ: Ἡ δυστυχισμένη Β. Ἡπειρος. Μετάφρ. Ἰωάν. Ζερβοῦ. Ἀθήναι 1914. Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσας, τὰ ἐπίμονα Ἰταλο—Αὐστριακὰ σχέδια γιὰ δημιουργίαν Ἀλβανικοῦ Κράτους, τὰ Γιάννενα προώριζαν ὡς πρωτεύουσά του καὶ ὄχι τὰ Τίρανα.

στον Εὐρωπαϊκὸν τύπο, τῆ σύστασι Κράτους τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας ποὺ ἐξετείνεται καὶ σὲ πολλὰς ἑλληνικὰς καὶ σερβικὰς περιφέρειας.(1)

Αἰτιολογία τῶν ἐν λόγῳ ἀξιώσεων ἦταν, ὅτι στὶς χῶρες αὐτὰς ποὺ διεκδικοῦσαν, ὠμιλοῦσαν τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσα, ἢ ἦταν, δῆθεν, Ἀλβανικῆς καταγωγῆς. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἐστηρίζοντο στὸν ἐπισημῶς ἀνακοινούμενον ἀυστριακὸν ἰσχυρισμὸν «περὶ πολιτικῆς δῆθεν καὶ ἐν ταυτῷ ἠθικῆς ἀνάγκης πρὸς ἴδρυσιν ἐνὸς μεγάλου Ἀλβανικοῦ κράτους δυναμένου νὰ ζήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ».

Ὁ τότε ἀνταποκριτὴς τῶν Τάϊμς τοῦ Λονδίνου στὴ Βιέννη, ἀσχολούμενος μὲ τὶς φαντασιοπληξίαι τῶν Ἀλβανιστῶν καὶ τὶς γνώμες ποὺ ἐπικρατοῦσαν τότε στὴν ἀυστριακὴν πρωτεύουσα, γράφει καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ὁ ὅρος Μεγάλη Ἀλβανία, ὑπερβαίνει βεβαίως τὰ ὅρια τοῦ κωμικοῦ.... Ἄλλη ἐπίσης δυσχέρεια εἶναι ἡ ἐξεύρεσις τρόπου διοικήσεως ἀνεκτιῆς ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τοὺς ὀμιλοῦντας τὴν Ἑκκλησιαστικὴν Καθολικὴν καὶ Μουσουλμάνους τῶν Βορείων μερῶν, τοὺς ὀμιλοῦντας τὴν Τοσκιτικὴν Μουσουλμάνους, τοὺς Μπεκτασῆδες καὶ τοὺς Ὀρθοδόξους Ἀλβανοὺς τῶν Νοτίων μερῶν... Τόσον ἐπίσης πλήρης εἶναι ὁ χωρισμὸς τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν Ἀλβανῶν, ὥστε ὑπάρχουν ἐν Βιέννῃ ὑπεύθυνοι κύκλοι, ἀποκλίνοντες ὑπὲρ τῆς δημιουργίας 3 ἢ καὶ 4 ὀμοσπονδιακῶν αὐτονομιῶν. Ἄλλοι πάλιν ὑποστηρίζουν, τὸ νὰ δημιουργηθῇ καθολικὴ αὐτόνομος Ἀλβανία πρὸς Βορρᾶν, εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ συνιστᾶτο Ἀλβανικὸν Μαυροβούνιον ὑπὸ τὴν Αὐστριακὴν ἐπιρροήν. Ἀφ' ἑτέρου πάλιν, ἡ σύστασις αὐτονόμου ὀρθοδοξίας εἰς τὴν Νότιον Ἀλβανίαν, θὰ ἰσοδυναμῆι πρὸς τὴν προπαρασκευὴν ἰδιαίτερας σφαίρας ἐπιρροῆς. Ἐνῶ τὰ ἰταλικά συμφέροντα ἐξ ἄλλου θὰ ἀπῆτουν τὴν ἐξάσκησιν ἰταλικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ Αὐλῶνος καὶ τῆς κεντρικῆς Ἀλβανικῆς ἀκτῆς...».

Νικηφόρος ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ἀπηλευθέρωσε ὅλους τοὺς ὑπὸ Τουρκικὸν ζυγὸν ἑλληνικοὺς πληθυσμούς: Στὶς 5—18 Νοεμβρίου 1912 ἀπηλευθέρωσε τὴ Χειμάρρα καὶ στὶς 7—20 Δεκεμβρίου ἡ Κορυτσᾶ ἔγινε ἑλληνικὴ.

Γιὰ νὰ δικαιωθοῦν ὅμως οἱ ἑλληνικὰς διεκδικήσεις στὴ Β. Ἠπειρο, ἔπρεπε νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἀντίδρασις τῆς Ἰταλικῆς καὶ Αὐστριακῆς πολιτικῆς ποὺ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἐγκαταστήσουν σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη

1. Ἰωάννου Ζερβοῦ: Ἱστορία Σερβοτουρκικοῦ πολέμου 1912 — 1913. Ἀθῆναι 1915.

ζῶνες ἐπιρροῆς, ἢ κάθε μιὰ γιὰ λογαριασμό της. Στὴν Ἰταλικὴ καὶ Αὐστριακὴ δὲ ὑποστήριξι ὀφείλεται καὶ ἡ τοπικὴ ἀντίδρασις τῶν ἀλβανῶν τῆς περιοχῆς.

Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Λονδίνου, μὲ τὴν ὁποία ἔληξε ὁ Αὐτοκρατορικός Πόλεμος, κατακυρώθησαν στοὺς κοινούς συμμάχους ὅλα τὰ τουρκικὰ ἐδάφη τῆς γραμμῆς Αἴνου—Μηδείας, ἐκτὸς ἐκείνων τῆς Ἀλβανίας, ἐνῶ Ἀλβανία δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη! Καὶ τὸ περίεργο εἶναι, ὅτι ἡ ἰδία Συνθήκη τοῦ Λονδίνου (17—30 Μαΐου 1913) ποὺ ἀνεγνώρισε τὴν ὑπαρξὶ τῆς Ἀλβανίας, ἐζητοῦσε ἀπὸ τὶς Μ. Δυνάμεις νὰ ὀρίσουν τὰ ὅρια τοῦ νέου —ἀνύπαρκτου μέχρι τότε— κράτους τῆς Ἀλβανίας. Συνεστήθη τότε διεθνὴς ἐπιτροπὴ τῶν Δυνάμεων, μὲ βασικὸ σκοπὸ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν ἰταλοαυστριακῶν ἀξιώσεων καὶ φυσικὰ εἰς βάρος τῶν Ἡπειρωτῶν, ἡ ὁποία καθώρισε τὰ ὅρια τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους, καὶ τῆς Αὐστροουγγρικῆς ἐπεκτάσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἰταλικοῦ προγεφυρώματος στὴν ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας Ἡπειρωτικῆς ἀκτῆς. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἀλληλοσυγκρούοντο τὰ Ἰταλο-Αὐστριακὰ συμφέροντα ἐδημιουργήθη μιὰ τρίτη κατάστασις, ἐδημιουργήθη ἕνα νέο Κράτος ἐκ τοῦ μηδενὸς σχεδόν, ἡ Ἀλβανία!

Ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἀνακηρυχθῆ (2-3-1914) ὑπὸ τῶν Β. Ἡπειρωτῶν τὸ Κράτος τῆς Ἀυτονομίου Β. Ἡπείρου. Σχετικῶς ὁ Ρενέ Πυώ, ἔγραφε τότε: «Ἡ Εὐρώπη πρόκειται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴ διάπραξι ἑνὸς ἐγκλήματος, τὴ στιγμή ποὺ τὸ μικρὸ τοῦτο βιβλίον θὰ ἐκδίδεται, καὶ ἡ τύχη τῶν μερῶν τῆς Β. Ἡπείρου θὰ ἔχῃ ἴσως κανονισθῆ. Αἱ Μ. Δυνάμεις, ὑποκλινόμεναι πρὸ τῶν ἰταλικῶν ὀρέξεων θὰ ἔχουν παραχωρήσει εἰς τὸ ὑποθετικὸν Βασίλειον τῆς Ἀλβανίας ἐδάφη κατωκημένα ἀπὸ Ἑλλήνας πατριώτας, παραδίδουσα αὐτοὺς εἰς τὴν τυραννίαν τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ Ἰταλία ζητοῦσα νὰ κάμῃ Ἀλβανίαν ὅσο τὸ δυνατόν μεγάλῃν πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ τὴν μοιρασθῆ ἀργότερα μὲ τὴν Αὐστροουγγαρίαν, ἡ συνένοχος της θὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τὸν Αὐλῶνα καὶ νὰ τὸν κάμῃ πρωτεύουσα τῆς «Ἰταλικῆς ἐν Ἀλβανίᾳ ἀποικίας».

Ὁ Αὐτοκρατορικός Πόλεμος ποὺ ἐξερράγη τὸ 1914, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας καὶ ἡ προσχώρησις της στὴν Ἀντάντ κατὰ τὴ διάρκειά του, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὶς ἐσωτερικὰς τότε ἀνωμαλίαις τῆς Ἑλλάδος ποὺ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν γνωστὸ ἐθνικὸ διχασμὸ, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς νὰ θέσουν ἐν ἐνεργείᾳ τὸ ἰμπεριαλιστικὸν τους πρόγραμμα.

Σχετικῶς, ὁ Ἀλ. Κύρου στὸ βιβλίον του «Ἑλληνικὴ Ἐξωτερικὴ Πολιτικὴ», ἀφοῦ ἱστορεῖ τὰ τῆς διαλύσεως τοῦ θνησιγενοῦς ἀλβανικοῦ

κρατιδίου πού εἶχαν ιδρύσει οἱ κεντρικὲς αὐτοκρατορίες ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν συγγενῆ τοῦ Κάιζερ πρίγκηπα Βήδ, γράφει:

«Ἡ Βρεττανικὴ διπλωματία ὑπέδειξε τότε εἰς τὰς κυβερνήσεις Ρώμης καὶ Ἀθηνῶν, ὅτι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ συνεννοηθοῦν ἐπὶ τῆς ἐξῆς βάσεως: ἡ μὲν Ἰταλία νὰ καταλάβῃ τὸν Αὐλῶνα, ἡ δὲ Ἑλλάς νὰ ἀνακαταλάβῃ τὴν Β. Ἠπειρο. Τοῦτο ἐγένετο κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1914 καὶ ἠδύνατο προφανῶς νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ πρόλογος τῆς ὀριστικῆς προσαρτήσεως. Εἶναι δὲ ἐξ ἄλλου εἰς ἄκρον ἐνδεικτικὸν τὸ ὅτι εἰς τὴν μυστικὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 26-4-1915, κατεκυροῦντο μὲν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Αὐλῶν καὶ ἡ νῆσος Σάσων μὲ τὸ ἀναγκαῖον μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ κύκλου τῆς Χειμάρρας χίντερλαντ (ἄρ 6) καὶ ἀνετίθετο εἰς αὐτὴν ἡ Δ)νοσις τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων ἐνὸς μικροῦ αὐτονόμου καὶ οὐδετεροποιημένου Ἀλβανικοῦ Κράτους, ἀλλὰ ὑπέσχετο ταυτοχρόνως ἡ κυβέρνησις τῆς Ρώμης, ὅτι δὲν θὰ ἔφερεν ἀντιρρήσεις διὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκχώρησιν τῆς Β. Ἠπείρου καὶ ὠρίζετο μόνον, ὅτι θὰ οὐδετεροποιεῖτο ἡ ἀπὸ τοῦ Αὐλῶνος μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Στύλου Ἠπειρωτικὴ ἀκτὴ.

»Τὴν τοιαύτην εὐοίωνον τροπὴν τοῦ Β. Ἠπειρωτικοῦ, συνεχίζει ὁ Ἀλ. Κύρου, ἦλθε —φεῦ— νὰ ἀνακόψῃ ὁ ἐσωτερικὸς διχασμὸς τῆς Ἑλλάδος.

»Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1916, οἱ Ἰταλοὶ ἐπωφελοῦμενοι τῶν διενέξεών μας, προωθοῦν τὰ στρατεύματά των ἐξ Αὐλῶνος πρὸς Νότον. Καταλαμβάνουν ὀλόκληρον τὴν Δυτικὴν Β. Ἠπειρον καταλύοντες τὰς ἑλληνικὰς ἀρχάς, κατέρχονται μάλιστα καὶ ἐντὸς τοῦ κυρίως ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ ἐπακτείνουσι τὴν κατοχὴν των μέχρι Κονίτισης. Ὡς δικαιολογία τῆς αὐθαρέτου ἐκείνης προελάσεως προεβλήθη ὑπὸ τῆς Ρώμης, ἡ ἐξασφάλισις τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου «CONTINUITE» τοῦ στρατιωτικοῦ μετώπου ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τόσον ὅμως ἡ τοιαύτη ἐξήγησις, ὅσον καὶ ἑτέρα, ὅτι δῆθεν τὰ ἐν τῇ Μεσογείῳ δρῶντα γερμανικὰ ὑποβρύχια ἀνεφωδιάζοντο εἰς τὰς βορειοηπειρωτικὰς ἀκτάς, ἀπετέλουν βεβαίως προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις. Ἡ ἀλήθεια ἦτο, ὅτι ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐπωφελουμένη τῆς ἀδυναμίας τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην περιορισμένης ἐλευθερίας κινήσεως τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπέβλεπεν ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν δημιουργίαν τετελεσμένων γεγονότων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων θὰ ἠναγκάζετο νὰ ὑποκλιθῆ ἡ μέλλουσα Συνδιάσκεψις τῆς Εἰρήνης, ἀκυρουμένης οὕτω τῆς ἐκ τοῦ ἄρθρ. 7 τῆς μυστικῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου ἰταλικῆς δεσμεύσεως καὶ ἐξουδετερουμένων τῶν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς θέσεως ἀποτελεσμάτων τοῦ Β. Ἠπειρωτικοῦ Ἀγῶνος».

Ἔτσι, λέγει ὁ Γ. Ροῦσσοσ (1), ἄρχισε ἡ νέα μαρτυρικὴ περιπέτεια —ἡ πολλοστὴ— τῆς Β. Ἡπεύρου.

Ἡ συνέχεια εἶναι μιὰ ἀλυσίδα ἀπὸ ἐπάλληλες δραματικὲς φάσεις, ποὺ στὸ σύνολό τους συνθέτουν μιὰ ἀπὸ τίς τραγικώτερες σελίδες τοῦ νεοελληνικοῦ βίου.

«Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀνωτέρω γεγονότων, γράφει ἡ ἐπίσημη Στρατιωτικὴ μας Ἱστορία, ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅπως, ἄνευ προτέρας συνεννοήσεως μετὰ τῶν συμμάχων της, προβῆ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἡπεύρου».

Ἄρχισαν τὸν Αὐγουστο, ἐπωφεληθέντες τῆς μοναδικῆς εὐκαιρίας ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. «Ἐφ' ὅσον τὸ Κράτος τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἀντεστάθη εἰς τὴν Βουλγαρικὴν κάθοδο, ἐσκέφθησαν οἱ Ἰταλοί, δὲν θὰ πολήνησιν νὰ ἀντισταθῆ καὶ στὴ δική μας κάθοδο στὴν Ἡπειρο. Καὶ τὰ πράγματα ἐδικαίωσαν τοὺς καιροσκοπικοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν Ἰταλῶν», λέγει ὁ Γ. Ροῦσσοσ.

Ἡ κυβέρνησις Λάμπρου δὲν ἀντέδρασε, παρὰ μόνον μὲ διακοινώσεις διαμαρτυρίας, ποὺ τυπικὲς σχεδόν, χωρὶς δυναμισμό, χωρὶς ἀποφασιστικότητα, ἄφιναν, φυσικά, ἀδιάφορους τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπαν πλέον καλὰ, ὅτι μπορούσαν νὰ ὀργιάζουν ἀτιμωρητὶ εἰς βάρος τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔτσι ἐντὸς δύο μηνῶν, μέχρι δηλαδὴ τοῦ Σεπτεμβρίου 1916, «εἶχον ὀλοκληρώσει τὴν κατάληψιν τῆς Β. Ἡπεύρου, μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας, καταλύσαντες ἐν αὐτῇ ἀπάσας τὰς ἐλληνικὰς ἀρχὰς καὶ ἐκδιώξαντες τὸν μητροπολίτην Ἀργυροκάστρου».

Ἐπίσης ἔδιωξαν καὶ ὄλους τοὺς διδασκάλους μας, ἐνῶ παραλλήλως διὰ τῆς τρομοκρατίας καὶ σειρᾶς ἄλλων πιεστικῶν μέτρων, ἐξαναγκάσαν εἰς ἐκπατρισμόν μεγάλες μάζες τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Β. Ἡπεύρου —κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τακτικῆς ποὺ ἐφηρμόζετο καὶ εἰς τὴν Δωδεκάνησον. Ἀλλὰ δὲν περιορίσθησαν εἰς αὐτά. Συνεκρότησαν συμμορίες τουρκαλβανικὲς, οἱ ὁποῖες ἐπεδόθησαν συστηματικὰ σὲ λαφυραγωγίες, ληστεῖες, ἀκόμη καὶ φόνους σημαινόντων ἐλλήνων τῆς περιοχῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἀγωνισθῆ κατὰ τὸ 1914 διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των ἀπὸ τὸν πρόσφατον ἀλβανικὸν ζυγόν. Πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν συμμοριῶν αὐτῶν, συνεκροτήθησαν τότε καὶ ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς ὠρισμένες ἀνταρτικὲς ὀμάδες

1. Γ. Ροῦσσοσ: Ὁ Βενιζέλοσ καὶ ἡ ἐποχὴ του, Ἐφημ. «Βῆμα» Ἀθηνῶν, φυλ. 23 - 4 - 63.

πὸ ἄρχισαν πράγματι νὰ δροῦν κατὰ τῶν τουρκαλβανῶν. Ἄλλὰ γιὰ μικρὸ διάστημα, γιὰ γρήγορα οἱ ἐν λόγῳ ὀμάδες ἐκλήθησαν ἀπὸ τοὺς παράγοντας τοῦ καθεστώτος τῶν Ἀθηνῶν, νὰ μεταφέρουν τὴ δρᾶσι τους στὰ νῶτα τῆς Συμμαχικῆς Στρατιᾶς Μακεδονίας, «διακόπτουσαι φυσικά, τὸν ἐθνικὸν των ἀγῶνα κατὰ τῶν τουρκαλβανικῶν συμμοριῶν».

Ἔτσι οἱ Ἴταλοι ἔμειναν ἐντελῶς ἀνενόχλητοι στὴν ἐκπλήρωσι τῶν σχεδίων τους, τὰ ὅποια ἀπέβλεπαν στὴν κατάληψι τῆς Νοτίου Ἡπείρου.

«Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1917, καθορίζει ἡ Ἱστορία τοῦ Γενικοῦ

Τὸ Δέλβινο Β. Ἡπείρου

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ὁμοιότητά του μετὰ τὶς ἄλλες περιοχὰς τῆς Ἡπείρου

μας Ἐπιτελείου, οἱ Ἴταλοι ἔδειξαν τάσεις ἐπεκτάσεως τῆς κατοχῆς τῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιδεδικασμένου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡπειρωτικοῦ ἐδάφους, καταλαμβάνοντες τὰ παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν χωρία Δελβινάκι καὶ Καλπάκι (Σ. Ἐκεῖ ἀκριβῶς πὸ τοὺς τσακίσαμε τὸ 1940) ἐπὶ τῷ προσχήματι στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Τὸν Φεβρουάριον κατέλαβον τὴν Κόνιτσα καὶ τὸν Μάρτιον τὴν Σαγιάδα καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ὅλην Ἡπειρον μέχρι Φιλιπιάδος. Ἐξ ὅλων τῶν καταλαμβανομένων μερῶν αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ ἐξεδιώκοντο τῆς διοικήσεως, περιερχομένης εἰς τὰς Ἰταλικὰς ἀρχάς».

Οἱ ἐπεκτατικὲς βλέψεις ἐπὶ τοῦ Ἑπειρωταλβανικοῦ χώρου πάγιος σκοπὸς τῆς Ἰταλικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ὑποστήριξις καὶ προστασία τῆς Ἀλβανίας εἰς βάρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ Πρόγραμμα ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων. Κατάληψις τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸν Βον Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἀπόπειρα δημιουργίας Κουτσοβλαχικῆς ἐπικρατείας στὴν Πίνδο. «Ἡ λεγεὼν τῶν Βλάχων». Ἰταλικὴ πλαστογράφησις τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἱστορίας, στὸ ΝΑΤΟ. Σχετικὴ συζήτησις στὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴ καὶ πανελλήνια ἀγανάκτησις.

Ἡ Ἰταλία, βασιλευομένη ἢ δημοκρατουμένη, φασιστικὴ ἢ κοινοβουλευτικὴ, δὲν ἐγκατέλειπε τὴν ἀπὸ τοῦ 1868 καὶ μεχρι σήμερα ἰμπεριαλιστικὴ τῆς πολιτικῆς, ὡς πρὸς τὴν Ἠπείρον καὶ Ἀλβανία.

Παλιὸ τὸ σχέδιον τῶν Ἰταλῶν, προσεκτικὰ χτισμένο, ἤθελαν νὰ φτιάξουν χώρα ἐλεύθερη μὲ ἀπὸ καινούργιο, ὅπως ἔλεγαν, στ' ἄλβανικὰ βουνὰ. Κρυφῆ τους σκέψις ἦταν νὰ στηρίξουν στὴ χώρα τὴν καινούργια γέφυρα ποὺ θὰ τοὺς ἐβγαζε στὰ Βαλκάνια καὶ θὰ ἔκανε ἰταλικὴ λίμνη τὴν Ἀδριατικὴν.

Μὲ διαφορετικὰ προσχήματα, κατέλαβε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1914 τὴν Ἀλβανίαν καὶ λίγο ἀργότερα τὰ Γιάννενα (25 - 5 - 1917), ἐπωφελοῦμένη τὸν Ἑλληνικὸν διχασμὸν. Θὰ κατελάμβανε δὲ καὶ τὴν Πρέβεζα, ἂν κεραυνοβόλος ἐνέργεια τῶν Γάλλων ἀπὸ τὴν Λευκάδα δὲν τοὺς ἀναχαίτιζε στὴ Φιλιππιάδα.

Τότε δόθηκε ἡ πρώτη εὐκαιρία στοὺς Ἠπειρωτῆς νὰ λάβουν ἐμπράκτως πικρὴ πεῖρα τῶν ἰταλικῶν μεθόδων καὶ τῶν ἰταλικῶν σχεδίων, ἐμπνεομένων ἀπὸ τὸ ἄσπονδο μῖσος κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ. Εἰδικώτερα δόθηκε στοὺς Ἕλληνας τῆς Θεσπρωτίας νὰ γνωρίσουν ἐμπράκτως μαζὶ μὲ τὶς μεθόδους τῶν Ἰταλῶν καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἄλβανοτοσάκτων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οἱ ὅποιοι ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων μετεβλήθησαν σὲ συνειδητὰ ὄργανα τῶν ἰταλῶν. Ἐὰν δὲ οἱ ἄλβανοτοσάκται δὲν ἐβασάνισαν καὶ δὲν κατεπίεσαν τότε τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, τοῦτο ὀφείλεται στὸ βραχύβιο τῆς ἰταλικῆς ἐκείνης κατοχῆς. Τὰ μισοἑλληνικὰ αἰσθήματα ὅμως καὶ τὰ θηριώδη ἔνστικτά τοὺς ἐξεδήλωσαν ἀπροκα-

λύπτως καὶ ἐγκληματικῶς κατὰ τὴν μαύρη Κατοχή 1941 - 1944, κατὰ τὴν ὁποία πράγματι «ἔθυσαν καὶ ἀπώλεσαν». (1).

Τὴν ἰδέα τῆς Μεγάλης Ἀλβανίας καλλιέργησε ἐπισημως ἡ Ἰταλία καὶ τὸ σύνθημα αὐτὸ ἠλεκτρίζει ἔκτοτε τοὺς ἀλβανοὺς καὶ πρὸς αὐτὴν ἔχουν ἐστραμμένα τὰ μάτια τους. Χαρακτηριστικὴ δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ κατωτέρω προκήρυξις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων κατοχῆς, ὅταν κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ἢ Β. Ἡπειρος ἐκκενωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑλ. Στρατοῦ κατόπιν πίεσεως ὑπὸ τῶν Μ. Δυνάμεων κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν.

«Ἀργυρόκαστρον, 3 Ἰουνίου 1941. Πρὸς τοὺς ἀλβανικοὺς κληθυσμούς. Ἡμεῖς ὁ στρατηγὸς Γιατσίντο Φερέρο, ἀρχηγὸς τοῦ ΧΥΓ σώματος στρατοῦ, ἐντολῇ τῆς κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως Βίκτωρ Ἐμμανουήλ 3ου, κηρύσσομεν ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ προστασία τοῦ Βασιλείου τῆς Ἰταλίας.

»Ἀλβανοὶ, θὰ ἔχετε διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐλευθέραν ἐκπαίδευσιν, στρατόν, δικαστήρια, σχολεῖα διευθυνόμενα ὑπὸ Ἀλβανῶν ὑπηκόων. Θὰ δύνασθε νὰ διευθύνετε τὰς περιουσίας σας, τὸν καρπὸν τῆς ἐργασίας σας πρὸς τὸ προσωπικόν σας συμφέρον καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου σας. — Ἀλβανοὶ, ὅπου καὶ ἂν εἴσθε, ἐλεύθεροι ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σας ἢ ὑπόδουλοι ἀκόμη εἰς ξένην κυριαρχίαν (Σ. ὑπονοῶν Κόσοβο καὶ Τσαμουργιά), ἀπογονοὶ εὐγενεοῦς καὶ παλαιᾶς φυλῆς, ἔχετε ἐνθύμια καὶ παραδόσεις αἰώνων αἱ ὁποῖαι σᾶς συνδέουν μὲ τὸν Ρωμαϊκὸν καὶ Ἑνωτικὸν πολιτισμὸν.

»Γνωρίζετε τὴν κοινότητα τῶν συμφερόντων τῶν ἰταλοαλβανῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ποὺ μᾶς χωρίζει ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐνώνει. Ἐνωθεῖτε ὅλοι, ὅσοι καὶ ὅπου ἂν εἴσθε μὲ καλὴν θέλησιν καὶ μὲ πίστιν εἰς τὰ πεπραγμένα τῆς εὐγενεοῦς μας πατρίδος. Σπεύσατε ὅλοι ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν

1. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1941, παρέστημεν ἐν Κερκύρα αὐτόπτες μάρτυρες βαρβάρου συμπεριφορᾶς τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν ἔναντι τῶν χιλιάδων Βορειοηπειρωτῶν προσφύγων ποὺ εἶχαν συρρεύσει ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς Ἰταλικὲς καὶ τουρκαλβανικὲς καταδιώξεις, μὲ τὴν τότε ὑποχώρησι τοῦ στρατοῦ μας. Οἱ караμπινιέροι ἔκαναν ἀληθινὸ ἀνθρωποκυνηγητὸ τῶν προσφύγων, τοὺς ὁποίους διὰ τῆς βίας καὶ τῶν ὑποκοπάνων ὀδηγοῦσαν στὴν παραλία, ὅπου, δίκην κτηνῶν, τοὺς ἐπεβίβαζαν σὲ πλοιάρια τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ τοὺς μετέφεραν στοὺς Ἀγ. Σαράντα. Ἔτσι ἐξέκένωσαν τὴν Κέρκυρα ἀπὸ τοὺς πρόσφυγας ἐκείνους.

Βλ. καὶ ἐπιφυλλίδα μας στὴν «Ἐφημ. Εἰδήσεων» Κερκύρας (20 - 2 - 1957): «Ὅλα μαρτυροῦν γιὰ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Β. Ἡπείρου». — Ἐνα δεῖγμα τῆς τότε ἰταλικῆς κατοχῆς εἶναι καὶ ἰταλικά γραμματόσημα τῆς ἐποχῆς μὲ τὴν ἐπισημανοὶ «JIANNINA».

ἰταλικῶν καὶ ἀλβανικῶν σημαῖων διὰ νὰ δώσωμεν ὄρκον αἰώνιον εἰς τὴν προκηρυχθεῖσαν διὰ τῆς παρούσης γενομένην σήμερον ἐν ὀνόματι τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως Ἐνεξάρτητον Ἀλβανίαν μὲ τὴν φιλίαν καὶ προστασίαν τῆς Ἰταλίας» (1).

Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἐτήρησαν τὸν ὄρκο τους νὰ μείνουν ἀδιάρρηκτοι, συνδεδεμένοι «διὰ βίου», ὅπως μαρτυροῦν τὰ γεγονότα ποὺ ἐπηκολούθησαν. Ἡ ἐν λόγῳ προκήρυξις ἀπετέλεσε γιὰ τοὺς ἀλβανοὺς «τὸ ἐγερτήριο σάλπισμα», γιὰ νὰ προβοῦν τότε σὲ πράξεις ἐγκληματικῆς καὶ ἐξαφανίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖο γιὰ νὰ σωθῆ, πῆρε τὸ δρόμο τῆς προσφυγιᾶς στὴ Μητέρα Πατρίδα καὶ ἔκτοτε τὰ δευρὰ του ἀκολουθοῦν τὸν ἴδιο δρόμο καὶ σέρνει στοὺς ὤμους του τὸν Σταυρὸ τοῦ Μαρτυρίου.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1917, οἱ ἰταλοὶ ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ τὴ Νότιο Ἠπειρο, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Εὐσκέψεως τῶν Παρισίων, ἐκράτησαν ὅμως τὸ λεγόμενο τότε «Τρίγωνο», δηλ. τὴν περιοχὴ ποὺ περικλείεται μεταξὺ τῆς μοναδικῆς τότε ὀδικῆς ἀρτηρίας Καλιπάκι - Κακαβιά - Ἀργυρόκαστρον καὶ Καλιπάκι - Μπουραζάνι - Μέρτζιανη Κορυτσᾶς, διὰ λόγους ἀσφαλείας τοῦ στρατοῦ τους!

Ἀργότερα — Ἰούλιος 1919 — συνήφθη ἡ γνωστὴ συμφωνία Τιτόνι — Βενιζέλου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἰταλία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσι νὰ ὑποστηρίξῃ τὴς ἑλληνικῆς διεκδικήσεις στὴν Β. Ἠπειρο, ἡ δὲ Ἑλλάς τὴν ἀνάθεσεν ἐντολῆς ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἡ Β. Ἠπειρος ἐπέπρωτο νὰ παραδοθῆ ἀλυσοδέτος στὴν Ἀλβανία τῶν τουρκαλβανῶν, πάλιν χάρις σὲς ραδιουργείες, τὴς βανουργείας καὶ δολιότητες τῶν ἰταλῶν οἱ ὁποῖοι ἐξεμεταλλεύθησαν τὴ δυσμενῆ στάσι τῶν Ἀγγλογάλλων ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν πτώσι τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου ποὺ ἐπέφερε ἡ ἥττα τοῦ κόμματός του σὲς ἐκλογῆς τῆς 1 - 11 - 1920.

Τὸ 1939 μὲ διάφορα καὶ πάλι προσχήματα ἰταλικὸς στρατὸς καταλαμβάνει τὴν Ἀλβανία καὶ ὁ δ)ντῆς τοῦ πρώτου τάγματος ποὺ μπηκε στὰ Τίρανα (6 - 4 - 1939) ἐδήλωσε, ὅτι ἡ Ἰταλία ἔρχεται νὰ μεγαλώσῃ τὴν Ἀλβανία. Ἀντίθετα δὲ πρὸς τὴς ἐπίσημες διαβεβαιώσεις τοῦ Μουσσολίνι, ὅτι θὰ σεβαστῆ τὴν ἐνεξαρτησία καὶ ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὑπουργὸς παιδείας Μποτάϊ τῆς Ἰταλίας, ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ Δημαρχείου Κορυτσᾶς ἐνώπιον τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους

1. Βλ. ἐφημ. «Β. Ἠπειρωτικὸς Ἀγών» Ἀθηνῶν, φυλ. 29 Φεβ)ρίου 1960. Βλ. καὶ «Ἰταλικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Διπλωματικὰ ἔγγραφα» Ἐκδόσις τοῦ Ἐλ. Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Ἀθῆναι 1940.

(12 - 3 - 39) ἔλεγε, ὅτι ὑπὸ τὸ ἰταλικὸ καθεστῶς ἡ Ἀλβανία θὰ γίνῃ μεγάλη, μέσα σὲ δυὸ χρόνια!

Τὴν 25 - 6 - 1939 ὁ στρατάρχης Μπαντόλιο διεβεβαίωσε ἐπιτροπὴ ἁλβανῶν καὶ δημοσίᾳ, ὅτι ἡ Ἰταλία θὰ ἐργασθῆ γιὰ τὴν εὐημερία καὶ ἐπέκτασι τῆς Ἀλβανίας.

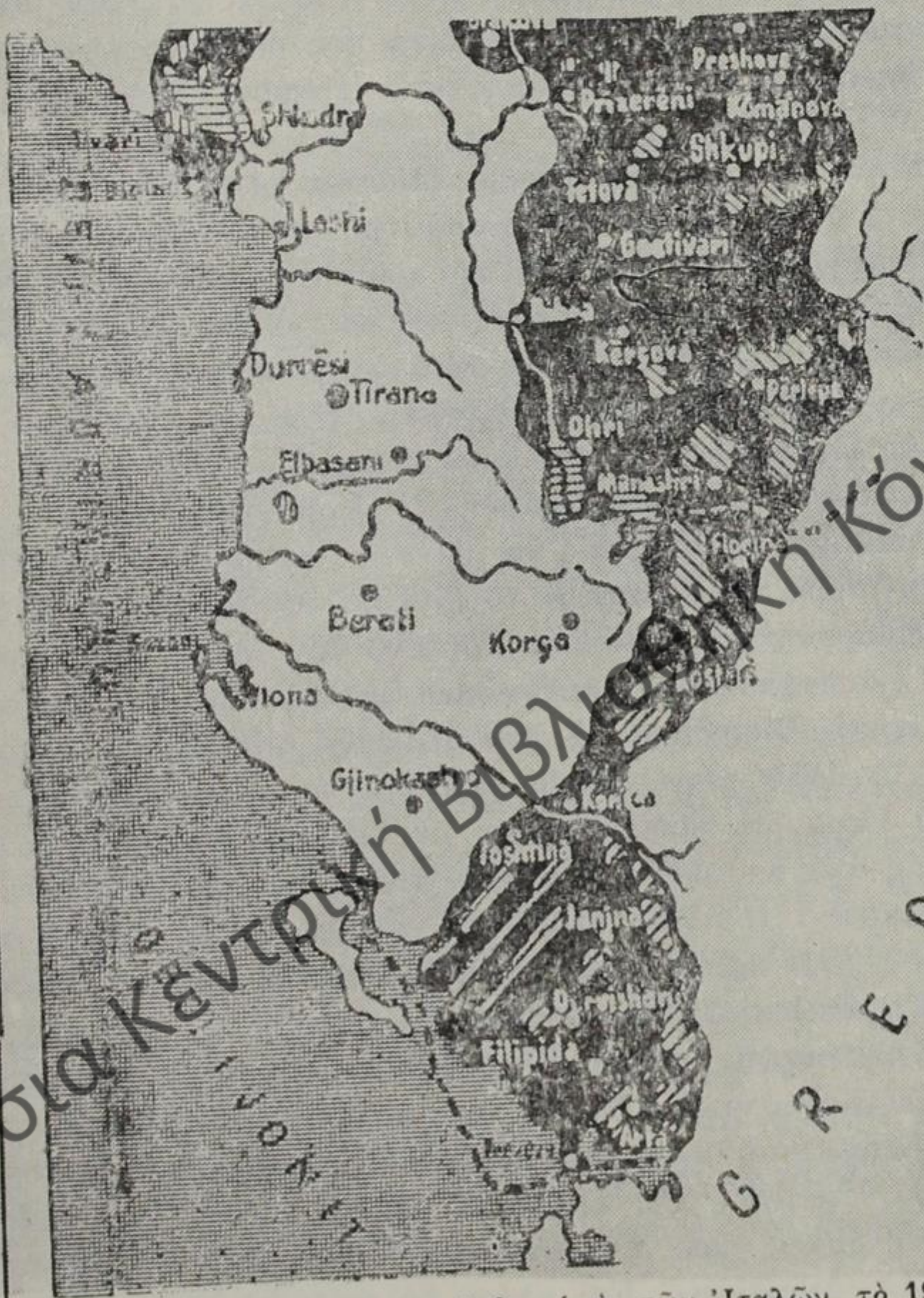
Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Ἰταλικοῦ Πρακτορείου Στέφανι, πού ἐγίνε τὴν 11 - 8 - 1940: «Ἡ Τσαμουργιά, ἡ ἀρχαία αὐτὴ ἁλβανικὴ γῆ, περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν σημερινῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων καὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἰονίου μέχρι τῆς Πρεβέζης καὶ τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων. Κατοικεῖται ἀπὸ 50 χιλιάδας περίπου αὐθεντικῶν ἁλβανῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν μεγίστην πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἦσαν ὅμως πολλοὶ περισσότεροι. Πράγματι τὸ 1913 ὅποτε ἡ Τσαμουργιά προσηρτήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἁλβανικὸς τῆς πληθυσμὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 χιλιάδας ἔναντι 10 χιλιάδων ἑλλήνων. Εἰς διάστημα ὀλίγων ἐτῶν ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ τῆς ἐθνικοποιήσεως, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὸ νὰ ἐμφανίζῃ τεχνητὰ ἑλληνικὰ δικαιώματα, ἀπεδεκάτισε τοὺς τοπικοὺς πληθυσμοὺς δι' ἀπογυμνώσεων, σφαγῶν καὶ ἐκτοπισμῶν»!

Κατὰ τὴν Κατοχὴ (1941 - 1944) ἐκτὸς τῆς βαρβάρου καὶ ἀπανθρώπου συμπεριφορᾶς τῶν στρατευμάτων ἔναντι τοῦ εἰρηνικοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, οἱ Ἰταλοὶ ἐπεδίωξαν νὰ κατακερματίσουν ἐθνικῶς τὴν Ἠπειρο, γιὰ νὰ μπορέσουν ἀργότερα νὰ τὴν προσαρτήσουν εὐκόλα στὸ ἁλβανικὸ τους προτεκτοράτο: ἀπεπειράθησαν νὰ δημιουργήσουν ἀνεξάρτητες ἡγεμονίες τῆς Μεγάλης Βλαχίας στὴν Πίνδο καὶ Ἀλβανικὴ στὴν Τσαμουργιά ἐφαρμόσαντες πρόγραμμα ἐξοντώσεως τῶν ἑλλήνων κλπ.

Σχετικῶς, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1941 εἶχε συγκροτηθῆ ἓνα ἔνοπλο σῶμα ἀπὸ κουτσόβλαχους πού ἐξοπλίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ὑπήγετο στὴν Ἰταλικὴ Μεραρχία «Φόρλι» τῶν Τρικάλων.

Δυὸ κουτσόβλαχοι, ὁ δικηγόρος τῆς Λαρίσης Ν. Ματούσης καὶ ὁ Ἀλκ. Διαμάντης, συνέλαβαν τὸ σχέδιον νὰ ἰδρῦσουν μιὰ αὐτόνομη Κουτσοβλάχικη ἐπικράτεια, τὸ «Κράτος τῆς Πίνδου». Κατώρθωσαν δὲ νὰ παρασύρουν μερικὰ στοιχεῖα στὸ ἔνοπλο σῶμα πού ἐπωνομάσθη «Λεγεῶν τῶν Βλάχων» γιὰτὶ κατὰ τὴν κοσμοθεωρία τους, οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Πίνδου — οἱ ὄρεινοὶ πού μιλοῦν αὐτὴ τὴ διάλεκτο πού σήμερα ἔχει σχεδὸν ἐξαφανισθῆ — κατήγοντο ἀπὸ τοὺς ἄνδρες μιᾶς Ρωμαϊκῆς Λεγεῶνος! Δὲν εἶχε ὅμως ἀξιόλογη ἀπήχησι ἢ κίνησις. Οἱ ἴδιοι οἱ κουτσόβλαχοι πρωτοστάτησαν στὴν ἀντίδρασι ἐναντίον τῆς. Ἀλλὰ ἡ «Λεγεῶν τῶν Βλάχων» ἔδρασε τρομοκρατικὰ ἐπὶ ἀρκετὸ διάστημα, ληστεύοντας καὶ καταπιέζοντας τὴν ὑπαιθρον χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε κἂν ἀξιωματικοὺς κουτσοβλάχους, οἱ ὅποιοι ἀρνήθησαν πεισιμόνως

Η ΑΜΕΤΑΒΛΗΤΟΣ ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ὁ παραπάνω χάρτης συνετάχθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν τὸ 1938 καὶ ἐκυκλοφόρησεν εὐρύτατα εἰς ὅλοκληρον τὴν Ἀλβανίαν τὴν παραμονὴν τοῦ πολέμου. Εἰς τὸ κάτω δεξιὸν μέρος τοῦ χάρτου περιλαμβάνονται ὡς «ἀλύτρωτοι» Ἀλβανικαὶ περιοχαὶ ὅλοκληρος ἡ Θεσπρωτία, τὰ Ἰωάννινα, τὰ Δερβίζιανα, ἡ Καφιλιπιάς, ἡ Πρέβεζα, ἡ Ἄρτα, ἡ Πάργα, ἡ Κόνιτσα, ἡ Καστοριά καὶ ἡ Φλώρινα, καθὼς καὶ Γιουγκοσλαβικὰ ἐδάφη. Ὁ χάρτης, ἀνατυποῦται εἰς τὰ ἐντυπα, πού ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν εἰς Ρώμην ποιούντων τὰς διατριβὰς τῶν Ἀλβανῶν φυγάδων, ὡς χάρτης τῆς μεγάλης Ἀλβανίας. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ ἐντυπα αὐτὰ ἐνισχύονται ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως.

νά συμμετάσχουν στην κίνησι εκείνη. Ἀρχηγὸς της δὲ ἦταν ἕνας ληστοτρόφος ὀνόματι Βασ. Ραπατίκας. Αὐτὸ εἶναι τὸ γενικὸ περίγραμμα τῆς ὑποθέσεως τοῦ «Κράτους τῆς Πίνδου» ποὺ ἐπὶ δύο χρόνια εἶχε συνταράξει Θεσσαλία, Δυτ. Μακεδονία καὶ Ἡπειρο. Ὅμως δὲν γεννήθηκε κατὰ τὴν Κατοχή.

Κατὰ τὸν Αὐτὸν Παγκόσμιον Πόλεμον, οἱ Ἴταλοὶ ποὺ κατέλαβαν (1917) τὰ Γιάννενα καὶ ἀπλώθηκαν μὲχρι Σαμαρίνας γιὰ νὰ ἐδραιωθοῦν ἐπεδίωξαν τὴν ἀναζωπύρωσι τοῦ «Κουτσοβλαχικοῦ». Χρησιμοποίησαν δὲ γιὰ τὸν ἐν λόγω σκοπὸν, τὸν νεαρὸ τότε Σαμαρινιώτη κτηματία Ἀλκιβιάδην Διαμάντη, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν προστασίαν τους ἀνεκηρύξε ἐπίσημως τὸ «Πριγκηπᾶτο τῆς Πίνδου», ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀνεκηρύχθη «Πριγκηψ τῆς Πίνδου»! Μετὰ τὴν ἀποχώρησι ὅμως τῶν Ἰταλῶν ἐπὶ τὴν Ἀλβανία κατέρρευσε τὸ οἰκοδόμημα. Ὁ Διαμάντης κατέφυγε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ἀλβανία, κατεδικάσθη σὲ θάνατον, ἠμνηστεύθη τὸ 1927, ἐξηφανίσθη ἀργότερα καὶ ἐπέστρεψε τὸ 1941 μὲ τὸν Ἰταλικὸν Στρατὸν Κατοχῆς.

Ἐνεφανίσθη πρῶτα στὰ Γρεβενὰ τὸν Μάϊον, ὅπου ἵδρυσε «Γραφεῖον Προπαγάνδας τοῦ Ἀὐτονομίου Κράτους τῆς Πίνδου» καὶ ἄρχισε νὰ συγκροτῇ «Κοινότητες Κουτσοβλάχων» στὰ Γιάννενα, τὸ Μέτσοβο καὶ πολλὰ ἄλλα κεφαλοχώρια. Κατόπιν ἐπεξέτεινε τὴν δραστηριότητά του ἐπὶ τὴν Θεσσαλία προσπαθώντας μὲ διάφορα προνόμια ἢ πιέσεις νὰ παρασύρῃ τοὺς κουτσοβλάχους ἐπὶ τὴν κίνησίν του. Οἱ Ἴταλοὶ τὸν ἐνίσχυσαν μὲ κάθε μέσον. Ἡ πείνα προσέφερε εὐνοϊκὸν ἔδαφος γιὰ τὰ σχέδιά του, τὴν 25-9-1941 κάνει τὴν πρώτη ἐπίσημη ἐκδήλωσιν τῆς «Ἀυτονομιστικῆς Κινήσεως» τῶν Κουτσοβλάχων, μὲ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν κατοχικὸν πρωθυπουργὸν Τσολάκογλου. Τὸ ὑπογράφει ὡς «ἐκπρόσωπος τῶν Βλαχικῶν Κοινοτήτων Πίνδου καὶ τοῦ Βλαχικοῦ στοιχείου Βαλκανικῆς» καὶ ζητᾷ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ κίνησίς του καὶ στὶς περιοχὰς τοῦ ὑποκειμένου «Κράτους τῆς Πίνδου», νὰ διορίζωνται οἱ διοικητικὲς καὶ κοινοτικὲς ἀρχὲς «ἀπὸ συμφώνου μεταξὺ ἐλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ κ. Ἀλ. Διαμάντη». Ἐπὶ πλέον δὲ ἐπὶ τὴν ἐν λόγω περιοχὴ νὰ λειτουργοῦν μόνον βλαχικὰ σχολεῖα καὶ ἡ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας νὰ εἶναι κουτσοβλαχική.

Στὸ ὑπόμνημα δὲν ἐδόθη συνέχεια ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς. Ἡ κίνησις Διαμάντη ἐπὶ τὴν ὁποία προσεχώρησε καὶ ὁ δικηγόρος τῶν Τρικάλων Ν. Ματούσης ἀποκτοῦσε διαστάσεις χάρις ἐπὶ τὴν τρομοκρατία καὶ τὶς ἰταλικὰς πιέσεις. Γρήγορα ὅμως ἄρχισε ἡ ἀντίδρασις ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς κουτσοβλάχους τῶν ὁποίων ἡ ἐλληνικὴ ἐθνικὴ συνείδησις εἶχεν ἐξεγερθῆ. Ἰδρύθη ἡ «Ἐνωσις Ἑλλήνων Κουτσοβλάχων-Ἐθνικοαπελευθερωτικὴ καὶ πολιτιστικὴ Ὀργάνωσις» ἡ ὁποία ἐξέδιδε καὶ μυστικὴν ἔφημερίδα τὸν «Κουτσοβλάχον». Ἐπίσης ἰδρύθη καὶ ἡ Κουτσοβλαχικὴ

ὀργάνωσις «Φιλικὴ Ἑταιρεία». Ἔτσι τὰ σχέδια γιὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀυτόνομης Περιοχῆς ἐθρυματίσθησαν γιὰτὶ δὲν βρῆκαν καμιά ὑποστήριξι, ἀπὸ τὸν κουτσοβλαχικὸ πληθυσμό. Ἡ «Λεγεὼν τῶν Βλάχων» εἶχε καταστήσει συμμορία κακοποιῶν κοινῶ ποινικοῦ δικαίου καὶ ὑπῆρξε τρομερὴ μάστιξ τῆς Θεσσαλικῆς κυρίως ὑπαίθρου. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν δὲ τῶν Ἰταλῶν (1943) διελύθη καὶ ἡ «Λεγεὼν». (1)

Μετὰ τὶς νίκες τοῦ Ἑλ. Στρατοῦ στὸν Γράμμο καὶ στὸ Βίτσι —τέλη Αὐγούστου 1949— κατὰ τῶν συμμοριτῶν καὶ τὴν ὑποχώρησίν τους στὴν Ἀλβανία γιὰ νὰ σωθοῦν, ἐγένετο λόγος στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν, περὶ εἰσβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴν Ἀλβανία γιὰ νὰ χτυπήσῃ ἐκεῖ τοὺς συμμορίτες, ὥστε νὰ ἀποτραπῇ ὁ κίνδυνος νέας κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιδρομῆς. Τότε ἰταλικὲς ἐφημερίδες βρῆκαν καὶ πάλιν εὐκαιρία νὰ ἐκδηλώσουν γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τῆς νέας Ἰταλίας γιὰ τὴν Ἀλβανία! Ἡ ἐφημερὶς «Πόπολο» λ.χ. ἐπίσημο ὄργανο τοῦ Χριστιανοδημοκρατικοῦ Κόμματος, θυμήθηκε τὴν ἱστορία τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ γιὰ νὰ τὴν κακοποιήσῃ. Παρ' ὅλη τὴν πικρὴ πεῖρα ποὺ εἶχαν ἀποκομίσει οἱ Ἰταλοὶ στὸ Καλπάκι καὶ στὴν Πίνδο (1940 — 1941), ἐξεθεσίαζε τοὺς ἰταλοὺς φαντάρους ποὺ ἐξηνάγκασαν τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ τὸ 1916 νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ Β. Ἠπειρο χωρὶς ἀντίστασιν! «Θὰ ἦταν ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν εἰρήνην, ἔγραφε, ἀφοῦ ἔσβυσε ἡ κομμουνιστικὴ θρυαλλὶς, νὰ ἀφήσουν οἱ σύμμαχοι νὰ ἀναφθῇ ἄλλη ἐθνικιστικὴ, ὅπως θὰ ἦταν ἡ ἑλληνικὴ εἰσβολὴ στὴν Ἀλβανία μὲ τὸ πρόσχημα τῆς καταδιώξεως τῶν συμμοριτῶν». Καὶ προσέθετε: «ἡ Ἰταλία ἔθεσε κατὰ μέρος κάθε μνησικακία καὶ ἀπετοξινώθη τοῦ παλαιοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ἐνδιαφέρεται τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἀλβανικὴν ἀνεξαρτησίαν».

Πόσο ὅμως ἀπετοξινώθη ἡ Ἰταλία τοῦ ἱμπεριαλιστικοῦ τῆς πνεύματος, ἀποδεικνύει τὸ κατωτέρω πρόσφατο γεγονός:

Ἐγγραφὸ τοῦ Ἰταλικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ποὺ ὑπεβλήθη (1960) στὸ Ἀτλαντικὸ Ἀρχηγεῖο καὶ τὰ ἄλλα συμμαχικὰ στρατηγεῖα τοῦ ΝΑΤΟ, πλαστογραφεῖ ὅπως πάντοτε τὴν ἱστορία καὶ ἐκφράζει γιὰ

1. Βλ. καὶ ἐφημ. «Ἀκρόπολις» Ἀθηνῶν τῆς 22 - 11 - 1973: Τὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς.

μιὰ ἀκόμα φορά τὸ «στοργικό» τῆς ἐνδιαφέρον, γιὰ τοὺς ἄλβανοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς βλάχους. (1)

Τοῦτο προεκάλεσε ζωηρὴ πανελλήνια ἀγανάκτησι καὶ μάλιστα στὴν Ἠπειρο, τῆς ὁποίας ἀμφισβητεῖ καὶ πάλι τὴν ἐθνολογικὴ σύνθεσι μὲ τὰ ἐξῆς ἐν περιλήψει καταπληκτικὰ καὶ χονδροειδῆ ψεύδη:

«Ἡ ἐθνολογικὴ ὄντοτης τῆς Ἀλβανίας δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς δύο ὁμάδας: Τοὺς Γκέγκηδες καὶ τοὺς Τόσκηδες. Ὑπάρχουν Νομοὶ καὶ πόλεις κατοικούμεναι ὑπὸ Τόσκηδων ἀκόμα καὶ εἰς τὰ νότια τμήματα τῆς Ἀλβανίας, Βεράτιον, Αὐλών, Πρεμετή, Κόνιτσα, Δέλβινο, Ἀργυρόκαστρον, Φιλιάτες, Παραμυθιά, Χειμάρρα, Μαργαρίτι, Φιλιπιάδα, Πάργα, Πρέβεζα καὶ Ἰωάννινα, Πωγωνιανή, Κόρκα, Σούλι, Καστοριά, Ὀπενα, Διβόλι καὶ Μόκρα... Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἠλείρου ἀποτελοῦνται ἀπὸ πραγματικοὺς ἄλβανους οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ τὰ καλύτερα στοιχεῖα τῆς περιοχῆς!!!...

»Κατ' ἀρχὴν εἶναι οἱ Ρουμάνοι, Βλαχορουμάνοι ποὺ εἶναι στερρῶς ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πίνδου καὶ πέριξ τοῦ Μετσόβου...

»Οἱ Βλαχορουμάνοι ἐνθυμοῦνται τὴν Μεγάλην Βλαχίαν, μίαν περιοχὴν ἐκτεινομένην πέραν τῆς Πίνδου. Αἱ σχέσεις αὐτῶν ὑφίστανται μὲ τὴν Ρώμην πάντοτε. Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἠπειρον θεωροῦνται ὡς ἐχθροί, ἀντιθέτως δὲ εἰς τὴν Ἀλβανίαν λογίζονται ὡς συμπατριῶται... Οἱ Ἀλβανοὶ οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν

1. Τότε δὲ πολλὰς πόλεις —Γιάννενα κ.ἄ.— ἔγιναν συλλαλητήρια διαμαρτυρίας καὶ σχετικὰ ψηφίσματα ἀπηύθυναν στὴν κυβέρνησι κ.ἄ. Εἰδικώτερα, ψήφισμα διαμαρτυρίας ἐξέδωκαν καὶ οἱ Σύλλογοι τῶν Ἠπειρωτῶν Κερκύρας: 1) Βορειοηπειρωτικὸς προσφύγων, 2) Ἠπειρωτικὸς Σύλλογος, 3) Θεσπρωτικὸς Σύλλογος καὶ 4) Ἐπιτροπὴ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, στὸ ὁποῖο διακηρύσσουν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς: «Διερμηνεύοντες βαθεῖαν ἀγανάκτησιν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ κόσμου Κερκύρας, ἰδιαίτερος δὲ τῶν πολυπληθῶν ἐν αὐτῇ προσφύγων Βορειοηπειρωτῶν θυμάτων τῆς Ἀλβανικῆς βαρβαρότητος, διαμαρτύρονται ἐντόνως κατὰ τῶν ἐθνικῶς ἀπαραδέκτων λύσεων τὰς ὁποίας δημοσιογραφικῶς ὑπέδειξαν ἀνεύθυνοι διπλωμάται... Διακηρύσσοντες τὴν γνησίαν ἑλληνικότητα Β. Ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους, ἀναγνωρισθεῖσαν καὶ διεθνῶς, καταγγέλλουν τὴν ἀσυνέπειαν Μεγάλων Συμμάχων πρὸς τὰς τεθείσας ἀρχὰς περὶ ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης, χάριν τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς προσέφερεν ποταμοὺς αἱμάτων εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα... Ἐπικαλοῦνται τὴν προσοχὴν τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἀνεδαφικῆς ἀρθρογραφίας... Ἐγγύτερον εὐρισκόμενοι πρὸς τὸ ὑπόδουλον τοῦτο τμήμα τῆς ἑλλ. πατρίδος, τοῦ ὁποίου ὁ ἀντίλαλος τοῦ βόγγου τοῦ φρικτοῦ του μαρτυρίου γίνεται αἰσθητότερος, ἀπευθύνουν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Β. Ἠπειρώτας ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν καὶ ὑπενθυμίζουσι εἰς αὐτοὺς τὸ «θαρσεῖν χρή» τῶν προγόνων μας καὶ διαβεβαιοῦν τούτους ὅτι συμπάσχουν καὶ συμπαρίστανται νοερῶς καὶ συμμετέχουν ψυχικῶς εἰς τὰ μαρτύριά των...». Βλ. Ἠπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων, φυλ. 10 - 5 - 1960.

Τουρκίαν ἀνέρχονται εἰς διακοσίας χιλιάδας... Ἡ Ἑλλάς τερπιλίζει τὴν Βαλκανικὴν Διάσκεψιν διότι προβάλλει ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Ἡπείρου κ.ά.».

Τὸ «ἄτιμο» αὐτὸ ἔγγραφο, ὅπως ἐπισήμως ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, θέλει τὶς Σουλιώτισσες ὡς Ἀρβανίτισσες καὶ ἐν συνεχείᾳ γράφει γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν:

«Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία προσηλύτισε μέγα μέρος τοῦ Τόσκικου πληθυσμοῦ καὶ ἐπεξέτεινεν τὴν ἐπιρροήν της κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Δυρραχίου. Συνήθως οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ εἶναι μᾶλλον καθυστερημένοι ἀπὸ διανοητικῆς ἀπόψεως... Εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐξαιρέσει τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, αἱ ἄλλαι χρησιμεύουν ὡς ὄργανα στερήσεως τῆς ἐθνικότητος καὶ ὑποδουλώσεως.» (1)

Μὲ τὸ ὡς ἀνωτέρω ἔγγραφο ἠσυχολήθη καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴ συνεδρίασιν τῆς 31-5-1960, ἡ ὁποία ἐξεδήλωσε ὁμοθυμῶς τὴ ζωηρὴν τῆς ἀγανάκτησιν γιὰ τὸ ἀπληροφόρητο, ἀνιστόρητο καὶ «ἄτιμον», ὅπως τὸ ἐχαρακίρισε εἰδικώτερα ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Εὐάγ. Ἀβέρωφ, «βλαχορουμάνος» καὶ ὁ ἴδιος κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἰταλικοῦ ἔγγραφου.

Σχετικῶς ὁ Γεώργ. Παπανδρέου, πρωθυπουργὸς κλπ. εἶπε καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἔδωσε τὸν δίκαιον χαρακτηρισμὸν τοῦ ἔγγραφου, ὁ ὁποῖος χαρακτηρισμὸς, εἶμαι βέβαιος, ἰκανοποιεῖ πλήρως τὸ Ἕθνος. Τὸ ἰταλικὸν ἔγγραφο εἶναι πρᾶγματι ἄτιμον. Ἐν τῷ ἔγγραφῳ ὑπάρχουν δύο θέματα, δὲν ὑπάρχει μόνον ἓνα. Ὑπάρχει τὸ θέμα τῆς Ἡπείρου ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τὸ θέμα τῆς Ἡπείρου ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἐγγράφη, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρέπει νὰ προσκομίσει εἰς τὸ ΝΑΤΟ ἀποδείξεις διὰ τὴν ἐλληνικότητα τῆς Ἡπείρου. Θεωρῶ τὴν πρότασιν θλιβερωτάτην. Θεωρῶ ὕβριν, ὅτι θὰ ἐχρεώαζετο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τὴν Ἡπειρον τὴν ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους νὰ προσκομίσει ἀποδείξεις. Δὲν θὰ ὑπῆρχεν περισσότερο μωρὰ, περισσότερο ἠθικῶς ἀπαράδεκτος πρᾶξις. Ἡ Ἡπειρος ἡ ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, δὲν τίθεται ἀπὸ κανένα ὑπὸ ἀμφισβήτησιν,

1. Θέλομε νὰ πιστεύωμε, ὅτι τὸ Βατικανὸν ποὺ βασικὰ ἐδημιούργησε ἀλβανικὸ ζήτημα, δὲν συμμερίζεται ἤδη τὶς ἰταλικὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις, ἀφοῦ συζητοῦμε περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν...

οὐτε διὰ τὸν ἔσχατον τῶν πολιτῶν της. Εἶναι ὀλόκληρος ΕΛΛΑΣ.

»Τὸ ἐπίμαχον θέμα, συνέχισεν ὁ Γ. Παπανδρέου, εἶναι τὸ θέμα τῆς Β. Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον ἔχει δύο κεφάλαια: Ὑπάρχει πρῶτον τὸ κεφάλαιον τῆς ἐδαφικῆς διεκδικήσεως καὶ δεύτερον τὸ κεφάλαιον τῆς προστασίας τῶν πληθυσμῶν. Τὸ πρῶτον εἶναι διεθνῶς ἐκκρεμές, εὐρίσκεται ἐνώπιον τῆς συσκέψεως τῶν τεσσάρων ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν. Ἡ δικαίωσις, πότε, εἰς ποιὸν χρόνον, μὲ ποῖον τρόπον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ, ἡ ἱστορία θὰ κρίνῃ. Ἐκεῖνο πάντως τὸ ὁποῖον ὀφείλουν αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις νὰ γνωρίζουν εἶναι, ὅτι τὸ θέμα ὑφίσταται. Καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύεται εἰς τὸν αἰῶνα, εἶναι ἡ ἀπάρνησις τοῦ ἱεροῦ αἰτήματος. Ἡ διεκδικήσις μας διὰ τὴν Β. Ἡπειρον εἶναι ἱερὰ καὶ ἀπαράγραπτος.

Ἡ διαχείρισις ὅμως, ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος εἶναι θέμα τῶν κυβερνήσεων. Εἶναι θέμα τῶν διεθνῶν περιστάσεων, εἶναι θέμα τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῆς ἐθνικῆς διεκδικήσεως, ὑπάρχει ἐπίσης τὸ ἄλλο τὸ καθημερινὸ ἐπεῖγον θέμα, ἡ προστασία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Β. Ἡπείρου, ἡ προστασία τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῆς ἐλευθερίας του. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἔχομεν χρέος νὰ διεξαγάγωμεν καθημερινῶς ἀγῶνας... Οἱ μάρτυρες ἀδελφοί μας ζητοῦν ἀπὸ τὴν Μητέρα Πατρίδα μίαν στοργικὴν συνεχῆ συμπαράστασιν. Διότι ζοῦν ὑπὸ τὸ Κράτος ἀφορήτου τυραννίας. Καὶ αὐτὴν τὴν στοργὴν μὲ ὅλα τὰ μέσα, ὀφείλομεν νὰ τοὺς παράσχωμεν».

Κατὰ τὴν ἐν λόγω συνεδρίασιν διетρανώθη ἡ ἀγανάκτησις ὀλοκλήρου τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς ὑπεγραμμίσθη, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἔχῃ τὴ συμπαράστασι ὀλοκλήρου τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, στὴν προσπάθειά της, ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ τὴ διαστροφή τῆς ἱστορίας καὶ ἀμφισβήτησι τῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων καὶ διεκδικήσεων ἐπὶ τῆς Β. Ἡπείρου.

Ὁ πρωθυπουργὸς, ἀκαδημαϊκὸς κλπ. Παν. Κανελλόπουλος εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Γενικὴ καὶ δικαία ὑπῆρξεν ἡ ἀγανάκτησις τῆς κοινῆς γνώμης ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀπιστεύτου ἰταλικῆς ἐκθέσεως πρὸς τὸ ΝΑΤΟ. Τὸ κακόβουλον τοῦτο ἔγγραφον πλαστογραφεῖ τὴν ἱστορικὴν, ἐθνολογικὴν καὶ γεωγραφικὴν ἀλήθειαν, μὲ τόσῃν ἀφάνταστην εὐκολίαν ὥστε νὰ διασπᾷ τὰ πλαίσια τῆς σοβαρότητος καὶ νὰ καταντᾷ αὐτόχρομα γελοῖον.

»Διότι πράγματι γελοῖον εἶναι νὰ ἀμφισβητεῖται ἡ ἑλληνικότης τῆς Ἡπείρου καὶ Δυτ. Μακεδονίας, διαμερισμάτων τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν κοιτίδες ἐνδόξων ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας,

πατρίδες ἐθνικῶν ἡρώων καὶ ἐθνικῶν εὐεργετῶν ποὺ ἔχουν τοποθετηθῆ εἰς τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου. Ὑπερακοντίζει ἄλλωστε τὸ ἀνομολόγητον τοῦτο ἔγγραφο καὶ αὐτὴν τὴν θρασεῖαν φασιστικὴν προπαγάνδαν ποὺ μόλις περὶ Τσαμουργιάς ἐτόλμα νὰ κάμη φιλαλβανικὸν θόρυβον. Οἱ ὑπεύθυνοι πολιτικοὶ κύκλοι τῆς Ἰταλίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονοῦν οὔτε νὰ ἀγνοοῦν τὰς συμφωνίας Βενιζέλου — Τιπτόνι καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως τῶν Παρισίων τῆς 13 - 1 - 1920, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν ἔκτοτε τὰς κοινὰς διὰ τοὺς χώρους ἐκείνους ἀπόψεις».

Ἐκ μέρους τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ὁ ἀρχηγὸς του Στ. Κωστόπουλος εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔλαβε γνῶσιν κατὰ πληκτοῦ τοῦ περιεχομένου ἐνὸς ἐγγράφου τὸ ὁποῖον ἀπηύθυνε τὸ Ἰταλικὸν Ἐπιτελεῖον πρὸς τὸ ΝΑΤΟ καὶ τὸ ὁποῖον ἔγγραφο κατὰ τὸν ἐπεικέστερον περὶ αὐτοῦ χαρακτηρισμὸν, εἶναι ἐξοργιστικῶς ἀπαράδεκτον διὰ κάθε Ἕλληνα. Ἡ ἔκπληξις ἢ μᾶλλον ἡ ἀγανάκτησις τοῦ ὄχι διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου, ὄχι μόνον ἀποκηρύσσονται ἀπαράγραπτα δικαιώματα καὶ ἐθνικαὶ διεκδικήσεις διὰ τὰς ὁποίας εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὅλοι αἱ πέρυγες ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης εἶναι ἰδιαίτερος εὐαίσθητοι, ἀλλὰ καὶ διότι παραλλήλως ἐμφανίζεται ἡ Ἑλλάς ὡς ἕνας ταραξίας, ὁ ὁποῖος ἐπιβουλεύεται τὴν εἰρήνην τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Εὐρώπης.

» Πέραν τούτων εἰς τὸ ἔγγραφο αὐτὸ περιέχονται ἀνευλαβεῖς χαρακτηρισμοὶ ἐναντίον τῆς ἐπισημοῦ Ἐκκλησίας τῆς χώρας ταύτης. Ὡς δὲ νὰ μὴ ἔφθαναν ὅλα ταῦτα προβάλλεται καὶ ἀνασύρεται ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν μιὰ ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἐθνότης εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδεται ἡ καινοφανὴς ὀνομασία τῶν Βλαχορωμαίων».

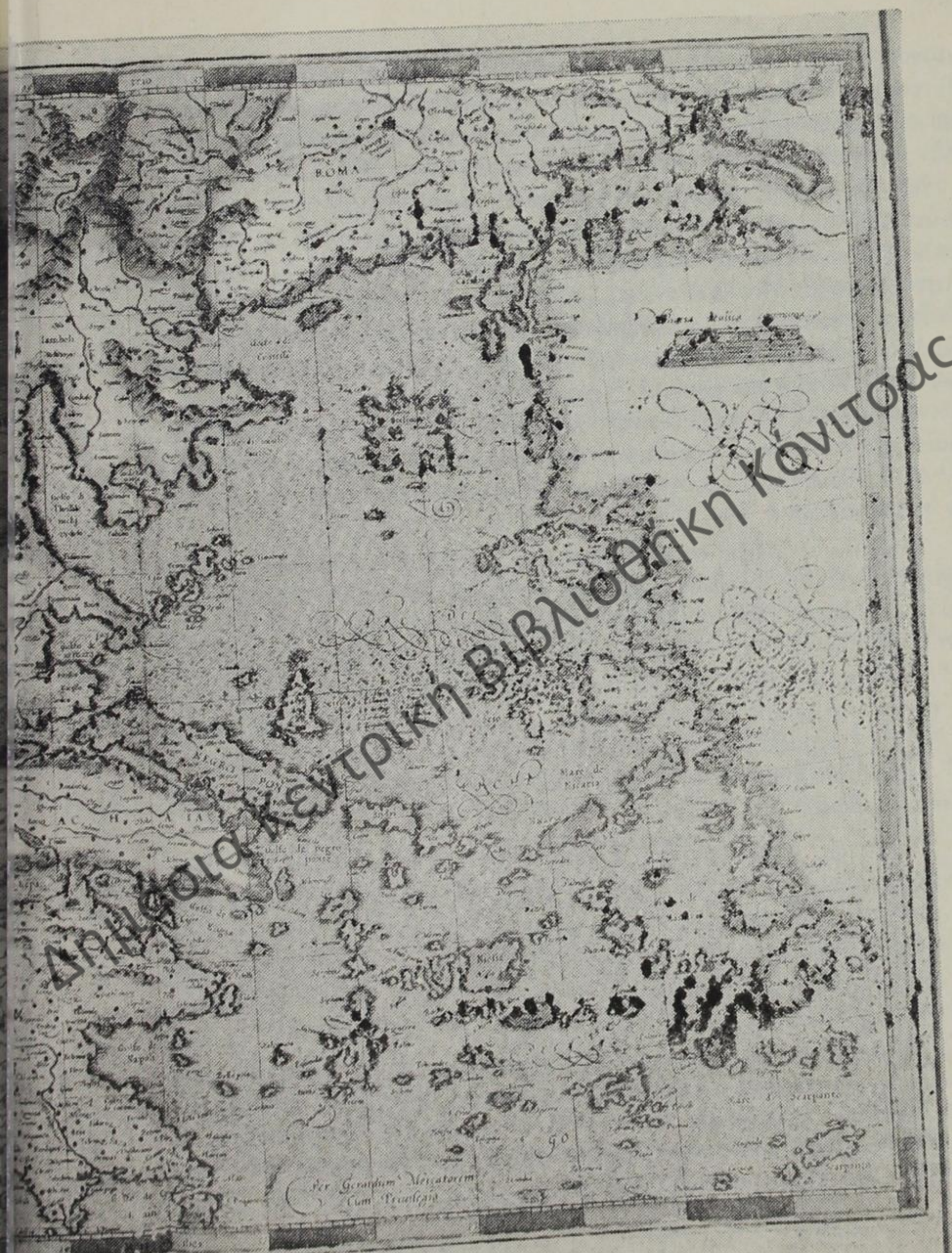
Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Εὐάγ. Ἀβέρωφ, ἐπληροφόρησε τὴν Βουλὴν ὅτι ἡ κυβέρνησις μόλις ἔλαβε γνῶσιν ἐνήργησεν ἐντονώτατα πρὸς πολλὰς κατευθύνσεις. Μετὰ 2 - 3 ἡμέρας δὲ οὐδεὶς, εἴτε εἰς τὸ ΝΑΤΟ, εἴτε ἀπὸ πλευρᾶς συμμαχικῶν κυβερνήσεων, ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀνεύρη τὴν ἔκθεσιν αὐτήν... Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβον τὸν λόγον οἱ βουλευταὶ τῆς ΕΔΑ Ἡλ. Ἡλιοῦ καὶ τῆς Δημοκ. Ἐνώσεως Λ. Κύρκος, οἱ ὁποῖοι κατέκριναν τὸ ἰταλικὸν ἔγγραφο καὶ τὴν μὴ δημοσία καταγεγελίαν του ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἀνεγνώσθη κατόπιν ἔγγραφο τῶν βουλευτῶν τῆς Ἡλείρου ὑπὸ ἡμερ. 30 - 5 - 1960 στὸ ὁποῖο λέγονται καὶ τὰ ἑξῆς: «Κατάπληκτοι πρὸ τῆς ἰταμῆς καὶ ἀπιθάνου ἐκθέσεως τῆς ἡγετογράφου τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζώσης πραγματικότητος, ἐπεδιώχθη νὰ ἐμφανισθῆ ἡλλοιωμένη ἢ ἐθνολογικὴ σύνθεσις τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀλυτρώτου Ἡλείρου, γνωστῆς ὡς πρὸς τὰ ὅρια καὶ τὴν ἑλληνικότητα τῆς ἐθνολογικῆς τῆς συνθέσεως, διερμηνεύοντες ἐν ταυτῶ καὶ τὴν

Ἡ Ἑπειρος ἦταν πάντα ἐνιαία,
ἀδιαίρετη καὶ ἐλληνική.
Ἔτσι ἀπεικονίζεται ἀπὸ ξένους
καὶ Ἕλληνες γεωγράφους καὶ
ἱστορικούς

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Χάρτης τῆς Ἑλλάδος τοῦ G. Mercator, 1590, Παρίσι.

Map of Greece by G. Merkator, 1590. Paris: Bibliothèque Nationale.

έντονον ἀγανάκτησιν τῆς Ἡπειρωτικῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ Ἔθνους, καταγγέλλομεν ἐνώπιον τῆς παγκοσμίου συνειδήσεως τὴν πατροπαράδοτον, προκλητικὴν καὶ ἰμπεριαλιστικὴν πολιτικὴν ὠρισμένων ἀμετανοήτων ἰταλικῶν κύκλων» (1).

Ἐν τῷ μεταξύ, κατόπιν τοῦ προκληθέντος θορύβου ἡ Ἱταλικὴ Πρεσβεΐα Ἀθηνῶν, ἔκαμε τὴν ἐξῆς σχετικὴ ἀνακοίνωσι: «Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἱταλικὴ Πρεσβεΐα σχετικῶς μὲ τὴν εὐρύτητα, ἣτις ἐδόθη εἰς μίαν μελέτην ἀφορῶσαν τὴν Ἀλβανίαν, ἣτις ἐγένετο ἀντικείμενον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τύπου ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπογραμμίσῃ, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ καθαρῶς τεχνικοῦ ἐγγράφου μὴ ἀντιπροσωπεύοντος οὐδεμίαν ἐπίσημον ἄποψιν καὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἱταλικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν κατάργησιν ἀπὸ τὰ ἀρμόδια ὄργανα τοῦ ΝΑΤΟ, εὐθὺς ὡς αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ προέβησαν εἰς παραστάσεις, ἐπισύρουσι τὴν προσοχὴν ἐπὶ πράγματι δυσαρέστων ἐθνογραφικῶν ἀνακριβειῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τῶν προμνησθεισῶν παραστάσεων».

Μὲ τὴν ἀόριστη αὐτὴ ἀνακοίνωσι κατεβλήθη προσπάθεια ὅπως θεωρηθῇ καθαρῶς τεχνικὸ τὸ ἰταλικὸ ἐγγράφον καὶ χωρὶς σπουδαία σημασία! Ἀλλὰ τί εἶδους τεχνικὸ ἐγγράφον εἶναι, ὅταν ἀναφέρεται σὲ θέματα ἐθνολογικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ πληθυσμοῦ της, ὅταν ἐξαίρη τὴν Ἀλβανία, μὴ χώρα ποὺ διακείται ἐχθρικῶς πρὸς τὸ ΝΑΤΟ σὲ χώρα ποὺ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάς, μέλος τοῦ ΝΑΤΟ ζωγραφίζεται μὲ πλαστογραφημένους ἀριθμοὺς πληθυσμῶν; Ποῦ ὑπάρχουν ἄλβανοί στὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀναφέρει τὸ κατάπτυστο ἰταλικὸ ἐγγράφον;

Σχετικῶς, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κόμματος τῶν Προοδευτικῶν Σπ. Μαρκεζίνης ὁμιλῶν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς εἶπε: «Ἡ χλιαρωτάτη ἀπάντησις τῆς Ἱταλικῆς κυβερνήσεως περιορίζεται νὰ ἐκφράσῃ τὴ λύπη της δι' ἀνακριβείας ἐθνογραφικὰς τὰς ὁποίας περιέχει τὸ ἐγγράφον, ἐνῶ στὴν πραγματικότητά πρόκειται περὶ πλήρους διαστροφῆς τῆς ἐθνογραφικῆς συνθέσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Δυτ. Μακεδονίας.

»Ἐπὶ πλέον τὸ ἐγγράφον αὐτὸ διαχωρίζει τοὺς Ἡπειρώτας εἰς Ἀλβανικῆς καταγωγῆς, τοὺς ὁποίους θεωρεῖ πρώτης ποιότητος καὶ εἰς Ἡπειρώτας Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, οἱ ὁποῖοι εἶναι δευτέρας ποιότητος. Τρίτον τὸ ὁποῖον εἶναι σοβαρώτατον, εἶναι ἐγγράφον ἀπολύτως ὑβριστικὸν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν.

1. Βλ. ἐφημ. «Ἡπειρ. Μέλλον» Ἀθηνῶν τῆς 14 - 6 - 1960 καὶ «Θεσπρωτικὰ Νέα» τῆς 15 - 6 - 1960.

» Πιστεύομεν εἰς τὴν Β. Ἡπειρωτικὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι κάποτε τὸ ζήτημα αὐτὸ θὰ εὔρη τὴν λύσιν του...».

Παραλλήλως ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Κόμματος Στ. Στεφανόπουλος εἶπε: «Συμφωνῶ πρὸς τοὺς προλαλήσαντας εἰς ὅσα εἶπαν σχετικῶς μὲ τὸ κατάπτυστον, τὸ ἄτιμον ὅπως τὸ ἐχαρακτήρισεν ὁ κ. Ἀβέρωφ, ἔγγραφον τοῦ Ἰταλικοῦ Ἐπιτελείου πρὸς τὸ ΝΑΤΟ καὶ τὸ ὁποῖον ἀφ' ἐνὸς μὲν διαστρέφει καὶ πλαστογραφεῖ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐθνολογικὴν σύνθεσιν τῆς Ἡπείρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπονομεύει τὸ ΝΑΤΟ. Συμφωνῶ ἐπίσης μὲ τοὺς προλαλήσαντας, ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῆ ἡ δημοσία ἀποκήρυξις του καὶ ἡ ἐπιβολὴ κυρώσεων. Τέλος συμφωνῶ μὲ ὅσα ἐλέχθησαν σχετικῶς μὲ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Β. Ἡπειρον. Ἡ Ἡπειρος εἶναι ἐλληνικωτάτη καὶ οὐδεμίαν ἐπ' αὐτοῦ ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις. Ἡ Ἡπειρος παραμένει πάντοτε μιὰ ἐθνικὴ διεκδικήσις ἰσχυρὰ καὶ ἀπαραβίαστος» (1).

Ἡ τεραστία μεταπολεμικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ πραγματικὴ κοσμογονία σὲ παγκόσμια κλίμακα, ἡ ἐποχὴ τοῦ ατόμου εἰδικώτερα πού ἔφερε τὰ ἀνθρώπινα βήματα καὶ στὴ σελήνη, θὰ ἦταν φυσικὸ νὰ ἐπερίμενε κανεὶς, ὅτι τέτοιου εἴδους προπολεμικὲς ἀντιλήψεις θὰ εἶχαν τεθῆ στὸ περιθώριον.

Ἐν τούτοις, ἐκτὸς τῶν ἀμετανοήτων ἰταλῶν καὶ οἱ ἄλβανοὶ ἐπίσης παραμένοντες προσκεκολλημένοι στὶς ἴδιες σωβινιστικὰς ἀντιλήψεις. Ἔτσι ἀντὶ νὰ συναδελφωθοῦν μὲ τοὺς γείτονές του Ἕλληνες, προκειμένου ἀπὸ κοινοῦ νὰ περιφρουρήσουν τὴν ἐθνικὴν τους ἀνεξαρτησία πού ἀπειλεῖται ἀπὸ παντοῦ ἐκτὸς Νότου, ἐτέθησαν κατ' ἀρχὰς κάτω ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἄρκτου τοῦ Βορρᾶ γιὰ νὰ προστατευθοῦν. Καὶ ὅταν ἀντελήφθησαν ὅτι κινδυνεύουν νὰ καταποθοῦν, ἐζήτησαν προστασία ἀπὸ τὴν Λαϊκὴ Κίνα! Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ προσπαθοῦν νὰ ἀφελληνίσουν τὴ Β. Ἡπειρο μέχρις ἀφανισμοῦ τοῦ ἐκεῖ ἐλληνικοῦ στοιχείου καὶ τῆς ἐλληνικῆς χροιάς τοῦ τόπου! Καὶ ὄχι μόνον αὐτό. Ἐκδηλώνουν σωβινιστικὰς διαθέσεις καὶ πρὸς τὴν λοιπὴν Ἡπειρο καίτοι γνωρίζουν, ὅτι πρόκειται περὶ καθαρῶς ἐλληνικῆς χώρας, τόσο αὐτῆς ὅσο καὶ τῆς Β. Ἡπείρου.

Τὸ φαινόμενο —ἀτυχῶς— δικαιολογεῖ τὴν παρατήρησιν τοῦ Γυαλίστρα (2), ὅτι: «Ἡ φασιστικὴ προπαγάνδα ἀνεμποδίστως ἐργασθεῖσα

1. Ἀπὸ τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.

2. Σεργ. Γυαλίστρα: Οἱ Βόρειοι γείτονες καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἀθῆναι 1945.

ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐπέτυχε διὰ μέσων ἱεροεξεταστικῶν τὴν ἀλλοίωσι τῆς δημογραφικῆς συνθέσεως ἐν Β. Ἠπείρῳ. Εἰς βάρους δὲ τῆς Ἀλβανίας, ἐπέτυχε τὴν δημιουργίαν μιᾶς ὑπεράγαν σωβινιστικῆς νεολαίας κατὰ τὸ πρότυπον τῶν φασιστικῶν Νεολαιῶν, ἡ ὁποία πιθανώτατα θὰ ἐπιφέρῃ δυσχερείας εἰς τὰς ἀγαθὰς σχέσεις τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ μετὰ τῶν γειτόνων του».

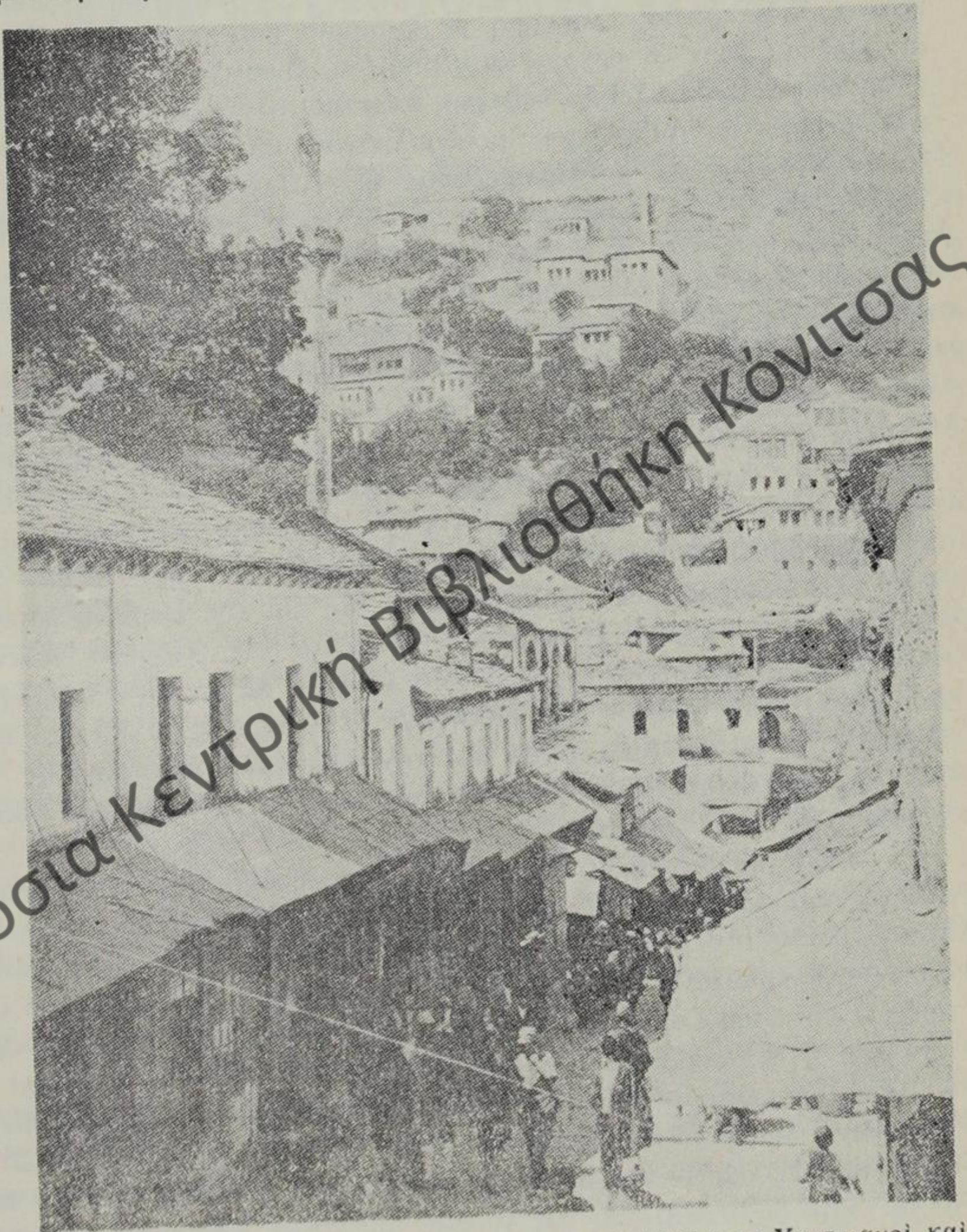
Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀκόμα καὶ σήμερα, δηλ. καὶ μετὰ παρέλευσι 35 ὀλοκλήρων ἐτῶν ἀπὸ τότε πού ἔγραψε ὁ Γυαλίστρας:

Δημοσιογραφικὰ ἔντυπα πού ἐκδίδονται ἀπὸ τὶς ἀλβανικὰς ὀργανώσεις τῆς διασπορᾶς διαφόρων ἀποχρώσεων ἀκόμα καὶ τοῦ Σταλινικοῦ καθεστῶτος τῶν Τιράνων, διαρκῶς ἀναμοχλεύουν τὰ πάθη καὶ μίση τοῦ παρελθόντος. Δὲν βρίσκουν καμιά καλὴ φροῆσι νὰ ἐκδηλώσουν τοὺς συνδετικούς κρίκους πού ἐνώνουν τὰ ἑτεροδόξα στοιχεῖα, οὔτε κάνουν μνεῖα τῆς συμβολῆς τους γύρω ἀπὸ τὴν παιδεία, τὴ μόρφωσι καὶ τὸν πολιτισμὸ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνεξαρτήτου ἀλβανικοῦ κράτους. Ἀντίθετα σφυρηλατοῦν μὲ διαφόρους τρόπους τὸ πνεῦμα τῆς ἐχθρότητος.

«Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀποξενωθοῦν ἀπὸ τὴ μισαλλοδοξία πού κατέχονται, γράφει ἀνάμεσα σ' ἄλλα στὸ 47ο φύλλο τῆς ἡ ἐφημερίδος «Πανηπειρωτικὸς Ἀγὼν» τῆς Ν. Ὑόρκης καὶ συνεχίζει: Ἀγνοοῦν τὸ διαλλακτικὸ συμβιβασμὸ καὶ φροντίζουν μὲ κάθε μέσο νὰ μὴ ἐξομαλυνθοῦν τὰ κάθε εἶδους ἐμπόδια πού ὑφίστανται. Καμιά προσπάθεια δὲν καταβάλλεται γιὰ τὴν ἐπούλωσι τῶν πληγῶν τοῦ παρελθόντος. Ἀντιτίθενται σφοδρῶς σὲ κάθε προσπάθεια τῶν ἑτεροδόξων ἐκείνων στοιχείων πού ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ ἰδέα τῆς συναδελφώσεως, τῆς ἀρμονικῆς συνεργασίας (1), τῆς ἀλληλοκατανοήσεως καὶ τῆς ἀνεκτικότητος, ὅπως καὶ στὴν κοινὴ ἀποδοχὴ καὶ σεβασμὸ τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων ἐνὸς ἐκάστου στοιχείου. Ἡ ἰδέα καὶ τὸ πνεῦμα πού ἐπικρατεῖ σήμερα στὶς κοινωνίες καὶ σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα περὶ συνυπάρξεως καὶ συμβιώσεως ἐν ὁμονοίᾳ τῶν λαῶν ἀδιακρίτως καταγωγῆς καὶ θρησκευματος, εἶναι τελείως ἀνύπαρκτα σὲ μερικοὺς κονδυλοφόρους. Ἐνῶ θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν μεγίστη συμβολὴ στὴν κατασίγασι τῶν παθῶν.

1. Κλασσικὸ παράδειγμα πρόσφατο τῆς ἐν λόγῳ νοοτροπίας τῶν Ἀλβανῶν, ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἄρνησις τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως νὰ συμμετάσχη στὴ Βαλκανικὴ Συνδιάσκεψι τῶν Ἀθηνῶν τῆς 26 - 1 - 1976 κατὰ τὴν ὁποία συμμετέσχον ὅλα τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ Κράτη, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Τουρκίας.

» Ἄξιο προσοχῆς, τονίζει, εἶναι, ὅτι τὰ διάφορα δημοσιογραφικὰ ὄργανα τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς ἀλλὰ καὶ τῶν Τυράνων ἐπιδεικνύουν συστηματικὴ ἐπιμέλεια νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τοῦ ἁλβανικοῦ λαοῦ ἡ

Τὸ Ἀργυρόκαστρο τῆς Β. Ἠπείρου τότε ποὺ Ἕλληνες Χριστιανοὶ καὶ Ἑλλανοὶ Μουσουλμάνοι ζοῦσαν ἀδελφωμένοι

μεγάλῃ συμβολῇ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, τῆς παιδείας, μορφώσεως καὶ πολιτισμοῦ ποὺ συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν σφυρηλάτησι τῆς ἐθνικῆς ιδέας καὶ ἀφύπνισι ποὺ διακατείχετο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τουρ-

κοκρατίας. Είναι δὲ παγκοίνως γνωστό, ὅτι διαρκούντος τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, στήν Ἄλβανία δὲν λειτουργοῦσαν ἄλβανικὰ σχολεῖα, δὲν ὑπῆρχε γραπτὴ ἄλβανικὴ γλῶσσα. Ἀντίθετα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα Δημοτικά, Σχολαρχεῖα, Γυμνάσια, ἢ Ζωσιμαία κ.ἄ. μορφωτικὰ ἰδρύματα ἀπετέλεσαν φωτεινὸ «φάρο», φυτῶρια, ὄχι μόνον γιὰ τὴν μόρφωσι τῶν ἑλληνορθόδοξων ἀλλὰ προσέφεραν ἀνεκτίμητη ὑπηρεσία καὶ σ' αὐτοὺς τούτους τοὺς συντοπίτες τους μουσουλμάνους ἄλβανούς, οἱ ὅποιοι ἐμάνθαναν, ἔγραφαν καὶ χρησιμοποιοῦσαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα σὺς οἰκογένειές τους, σὺς πάσης φύσεως συναλλαγές καὶ ἀλληλογραφία καὶ κάθε δραστηριότητα τῆς κοινωνικῆς τους ζωῆς, σὲ σημεῖο ὥστε καὶ μετὰ τὴ συγκρότησι τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους νὰ ὑπογράφουν αἰτήσεις καὶ συμβόλαια πρὸς τὶς ἐπίσημες Κρατικὲς ἀρχές ἐ λ λ η ν ι σ τ ῖ . » .

Σχετικῶς μὲ τὶς διαθέσεις τέλος τῆς μὴ ἐπισήμου Ἰταλίας ἔναντι τῶν Β. Ἡπειρωτῶν, σὺν φύλλο τῆς ἐφημ. «Ἐνιαία Ἡπειρος» τῆς Ν. Ὑόρκης τῆς 1 - 7 - 1962, δημοσιεύεται ἡ ἐξῆς ἀνταπόκρισις ἀπὸ τὴ Ρώμη, μὲ τίτλο: «Ἔστω καὶ ἀργά. Ἰταλοὶ ἀναγνωρίζουν τὸ Δίκαιο : Οἱ Βορειοηπειρωτῶται εἶναι Ἑλληνες... Μία ἀδικία τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς διπλωματίας». Ἡ ἀνταπόκρισις ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ρώμη. Ἰούλιος 1962. Βασίμους καὶ δικαίας θεωροῦν τὰς ἐπὶ τῆς Βορείας Ἡπείρου ἑλληνικὰς διεκδικήσεις αἱ ἐφημερίδες Γκαζέτα Νιέλ Πόπολο, Ἀβεντίρε ντ' Ἰτάλια, Ματίνο καὶ Τζορνάλε ντὶ Πρέσια. Αἱ ἐν λόγω ἐφημερίδες ὄχι μόνον ὑποστηρίζουν τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, ἀλλὰ καὶ κατηγοροῦν τὴν διεθνῆ διπλωματία καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἰταλίας ὅτι ἠμπόδισαν εἰς τὸ παρελθὸν τὴν πραγματοποίησιν τῶν δικαίων πόθων τῶν Β. Ἡπειρωτῶν.

» Εἰς τὴν Ἡπειρον, γράφουν, σήμερον ζοῦν, παρὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ τυραννικὰ μέσα τῶν ἄλβανικῶν ἀρχῶν, 150 χιλιάδες ἄνθρωποι ποὺ ὀμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν, εἶναι Ἑλληνες τὴν καταγωγὴν καὶ τὰ αἰσθήματα, χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, ἀδελφοὶ ἐξ αἵματος ἐκείνων ποὺ ζοῦν ἀμέσως νοτιώτερα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Βασιζομένη εἰς τὴν συμβολὴν τῆς ἢ Ἑλλάς κατὰ τὸν πόλεμον ἔναντιον τοῦ Ἄξονος καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου τῶν τέκνων τῆς ποὺ ἔπρασεν μαχόμενα διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν συμμάχων, προέβαλε τὰς διεκδικήσεις τῆς εἰς τὸ Συνέδριον τῶν Τεσσάρων Μεγάλων ἐν Λονδίνω τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1946, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπελήφθη τῆς λύσεώς του καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν ὑπέγραψε συνθήκην εἰρήνης μὲ τὴν Ἀλβανίαν. Οἱ ἐρυθροὶ ἄλβανοὶ ἐξεμάνησαν τότε ἔναντιον τῶν Ἡπειρωτῶν: διωγμοὶ, συλλήψεις καὶ δολοφονίαι λαμβάνουν χώραν καθημερινῶς. Καὶ ἐν τῷ μεταξύ, ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ὁ πόλεμος συνεχίζεται, ὅπως ἐξακολουθεῖ καὶ τὸ δράμα τῶν 150.000 Β. Ἡπειρωτῶν».

Παληὰ Βορειοηπειρωτικὰ Ἐγγραφα

Ἐνα γράμμα τοῦ 1699

Σ.Σ.Τὸ παρακάτω γράμμα, ἀπευθύνεται στὸν ἡγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Εὐαγγελιστρίας τοῦ Βέρνιζι ἢ Ζβέρνετζι Αὐλῶνος. Πρόκειται περὶ νησίδος ἐπὶ τῆς ὁποίας βρίσκονταν ἡ ὡς ἀνωτέρω Ἱερὰ Μονή, στὴν ὄχθη τῆς λιμνοθάλασσας Ἰαρτας Αὐλῶνος, ὅπου καὶ συνοικισμοὶ ἀπὸ 50 ἑλληνικὲς οἰκογένειες προερχόμενες ἀπὸ τὴν νῆσον Σάσωνα. Ἀντιγράφηκε δὲ ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐκκλησίας Παναγίας τῶν Ἑένων Κερκύρας καὶ ἀναφέρεται στὸ ἐξῆς, μέσα σὲ γενικὲς γραμμὲς περιστατικό, πού λεπτομερέστερα ἐκθέτομε στὴν Ἡπειρ. Βοτῖα τοῦ 1957, σελ. 319 καὶ μὲ τίτλο «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Αὐλῶνος».

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1691 ἡ Αὐλῶνα ἦταν πολιορκημένη ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς ὑπὸ τὸν Δανιὴλ Δελφίνο. Τότε, κάτοικοι τῆς Αὐλῶνας, Ἰαρτας καὶ Ζβέρνετζι μὲ ἐπικεφαλῇ τὸν ἡγούμενο τῆς ὡς ἀνωτέρω Ι. Μονῆς, συναποκομίζοντες καὶ θησαυρὸν ὀλοκλήρο ἀπὸ πολύτιμα ἱερὰ τῆς Μονῆς, εἰκόνες παληές, ἱερὰ σκεύη, βιβλία κ.ἄ., κατέφυγαν στὴν Κέρκυρα. Ἐκεῖ τὰ παρέδωσαν μὲ κανονικὸ πρωτόκολλο στὴ νεόχτιστη τότε Παναγία τῶν Ἑένων. Ὅταν πέρασε ὁ κίνδυνος, οἱ πρόσφυγες ἐκεῖνοι ἐπέστρεψαν στὸν τόπον τους, χωρὶς νὰ παραλάβουν κεῖνα πού εἶχαν παραδώσει, ἴσως γιατί εἶχε ἀποβιώσει ὁ ἡγούμενος πού τὰ εἶχε παραδώσει καὶ νέος θὰ ὠρίζετο, ὅταν θὰ ἐπέστρεψαν στὴν οἰκεία Μονή.

Τὸ γράμμα ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν κτήτορα τῆς Π. τῶν Ἑένων Νικόδημον Κολητζᾶ, πού ἀπαντᾷ σὲ ἐπανελημμένα αἰτήματα τοῦ νέου ἡγουμένου, ὅπως ἐπιστραφοῦν τὰ παραδοθέντα βάσει πρωτοκόλλου καὶ μὲ συμβολαιογραφικὴ πράξι:

«Εὐλαβέστατε καὶ τιμιότατε ἅγιε πάτερ καὶ ἅγιε πνευματικὲ παπαφιλόθεε χάρις ἐν Χριστῷ χαίρην. εὐλαβόμεθα τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ τὴν ἀγιοσύνην σου. ἀμὲ ἐμεῖς ἐδῶ τὰ ἅγια καὶ ἱερὰ σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν ὅπου μᾶς ἐπαραδόκανε οἱ ἐπίτροποι ὡς ἐνέχυρο τῆς ἐκκλησίας μας, τὰ ἐπαραδόκανε μὲ νοδάρο (1) καὶ μάρτυρες, μὲ ἰνβεנטάριο (2), ὡς καθὼς εἶναι συνήθεια τοῦ τόπου τῶν Κορυφῶν καὶ ἐμεῖς δὲν ἤμποροῦμε νὰ τοὺς δώκομε παρὰ ὡς καθὼς τὰ ἐπεριλάβαμε μὲ

1. Συμβολαιγράφος.

2. Πρωτόκολλο.

τοὺς τρόπους ὅπου μᾶς τὰ ἐδώκανε. ὅτι πολλές βολές ἴδαμε καὶ ἐσυνέ-
 βίκανε πολλὰ σκάνδαλα σὲ διαφόρους τόπους. διὰ τοῦτο σᾶς ἐπαρακα-
 λοῦμε διὰ τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας νὰ μὴ ἔχομε
 καὶ μεῖς τίποτες μὲ τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι τὰ πράγματα ὅπου μᾶς
 τὰ παραδούκανε φέρονται πάντοτε εἰς τὸν νοδάρου ὅπου τὰ ἐδώκανε καὶ
 διὰ τοῦτο ἡ πανοσιότης σου μὲ ἐκείνους ὅλους ὅπου εὐρίσκονται ἀπὸ
 ἐκείνους ὅπου μᾶς τὰ ἐπαραδώκανε νὰ ἔχετε καὶ μὲ γραφές καὶ νὰ εἶ-
 ναι ὅλοι ἀπογραμμένοι ὅπου ἦτανε εἰς τὸ ἰνβεντάριο καὶ ὅσοι δὲν ἰξέρου-
 νε νὰ γράφουνε νὰ ἠθελέτε τὸ κάμουν ἀνταμὸς μὲ τὸν πανοσιότατο καὶ
 τὸν ἀρχιερέα τοῦ τόπου καὶ τοὺς γερόντους τοῦ τόπου νὰ κάμουνε ὁμο-
 λογίαν διαγράφου καὶ ἀμέσως καὶ μέλετε νὰ κάμετε ἐπίτροπο νὰ περὶ-
 λάβη τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας ἐκείνουνε ὅπου θέλετε, μὰ νὰ εἶναι
 σίγουρος ἄνθρωπος καὶ τοπικὸς ἀπὸ τὴ χώρα ἐτούτηνα, ἠγουν κορ-
 φιάτης καὶ ἂν ὀρίζετε κάμετε ἐπίτροπο τὸν μισὲρ σπῦρο τὸν ἀβράμη
 ποὺ κοπιάζει αὐτοῦ μὲ ταστιμέντο (1) καὶ καμέτε τοῦ γράμα ἐπιτρόπου
 νὰ ἠμπορεῖ νὰ τὰ λαβαίνει καὶ νὰ ἔχη ἐξουσία νὰ σᾶς κάνη καουτζιό-
 νες (2) καὶ καμετέ του τὸ ἐπιτροπικὸν γράμα ὡς καθὼς σοῦ ἐγράψαμε
 παρὰ νὰ εἶναι μὲ τὸν ἀρχιερέα τοῦ τόπου καὶ μὲ τοὺς γερόντους καὶ
 ἔτσι θέλομε καὶ νὰ εἶναι βουλομένη μὲ τὴ βουλα του τοῦ ἀρχιερέως,
 διὰ ἐπίσημο τὸ ἐπιτροπικὸ θέλει νὰ γραφτεῖ εἰς τὸν νοδάρου ὡς καθὼς
 μᾶς τὰ ἐπαραδώκανε. διότι ἂν δὲν εἶναι ἔτσι δὲν τὰ δίνομε. ὅτι μὲ τὲς
 γραφές ποὺ στέλνετε δὲν κάνετε τίποτε, διότι δὲν ἔχομε καμίαν ἐνέρ-
 γειαν εἰς τοὺς λόγους τοῦς. ἀκόμη, εἶχε ἔρθει καὶ ἕνας ὡς καθὼς μᾶς εἶπε
 διὰ νὰ τὰ πάρη καὶ τοῦ δώκαμε καὶ δουκάτο ἀσημένιο νὰ δόκη τοῦ ἀβοκά-
 του (3) καὶ αὐτὸς καὶ πῖλιο (4) δὲν τὸν εἶδαμε καὶ ἄλλη μιά φορά
 ἄνθρωποι ὅπου ἔρθανε πολλές φορές καὶ σᾶς εἶχαμε γράψει ὅπου
 ἐμεῖς θέλομε διὰ τὸ μνημα καὶ μνημόσυνα καὶ σαραντάρια ὅπου τοῦ
 ἐκάναμε (Σ.Σ. ἐννοεῖ πληρωμὴ ἐξόδων γιὰ τὸν θανόντα σιτὴ Κέρκυρα
 ἠγούμενο τῆς Μονῆς.) θέλομε νὰ μᾶς δώκετε καὶ τὰ "ξοδα ὅπου θέ-
 λομε νὰ πάρη ὁ πρίντζηπας καὶ ἐμεῖς. τὸ ἐρεπουκάραμε (5) καὶ πέψτε
 μας νὰ εἶναι ριάλια σαραντὰ καὶ ἀπέ (6) στείλει τα. ἀλλέως τρόπου
 θέλομε κρατήσῃ τόσο πρᾶμα ὅσο νὰ πλερωθοῦμε ὁ Θεὸς βοηθός
 σας. 1699 Ὀκτωβρίου 6 Νικόδημος ἱερομόναχος Κολιτζᾶς.»

1. Ταυτότητα.

2. Διατυπώσεις.

3. Δικηγόρος.

Σ.Σ. Ὁ τονισμὸς εἶναι δικὸς μας.

4. Ἐκτοτε.

5. Τὸ ἐτακτοποιήσαμε.

6. Κατόπιν.

Ἄντι ἐπιλόγου

Ἀρχέγονος Ἑλλάς Ἡπειρος.
ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ

Ἡπειρο μὲ λέν ἐμένα
τῶν διπλωματῶν ἢ πέννα,
τὸ χαρτὶ καὶ τὸ μελάνι,
δυὸ κομμάτια δὲ μὲ κάνει
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΚΑΣ
(ἀπὸ τὴν Βήσσανη
τῆς Ἡπείρου)

ΕΓΕΡΤΗΡΙΟ ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟ ΗΠΕΙΡΟ

Πανάρχαια χώρα Ἑλληνικὴ λεβεντογέννη,
ποὺ ζῆς μέσα στὴ μαύρη τὴ σκλαβιά,
ξύπνησε τώρα μὲ πνοὴ τοῦ Εἰκοσιένα,
νὰ Σὲ φωτίσει πάλι ἡ Λευτεριά.

Στὰ χώματά Σου καὶ παντοῦ σὲ κάθε βῆμα,
θωρεῖς κι ἓνα σημάδι Ἑλληνικό,
πατεῖς ἐκεῖ καὶ κύριου ἥρωα τὸ μνήμα,
κι ἀκοῦς ἓνα τραγούδι μυστικό.

Ἕλληνες, ἐνωμένοι ἀγωνιστῆτε,
τὴ Βόρειο Ἡπειρο μὴ λησμονεῖτε.

Οἱ αἰῶνες τῆς σκλαβιάς τὴ βασανίζουν
μὰ τὴν ψυχὴ τῆς ὅμως δὲ λυγίζουν.

Τὴ Βόρειο Ἡπειρο, ἀλυσόδετη στὴ φρίκη,
μακριὰ μας τυραννοῦν οἱ Ἄλβανοί,
μὰ θὰ συντρίψει τὰ δεσμά τῆς πάλι ἡ Νίκη
δαφνοστεφανωμένη, φωτεινὴ.

Κι ἡ δοξασμένη Γαλανόλευκη Σημαία,
τῆς Λευτεργιάς χαμόγελο γλυκό,
θὰ κυματίσει στὴ Χειμάρρα τὴ γενναία
καὶ στὸ Ἀργυρόκαστρο τὸ θρυλικό.

Ἕλληνες, ἐνωμένοι ἀγωνιστῆτε,
τὴ Βόρειο Ἡπειρο μὴ λησμονεῖτε.
Τὸ αἷμα τῶν Νεκρῶν μας ἀνακράζει
τὸ «ΟΧΙ» τοῦ Σαράντα μᾶς προστάζει (1).

1. Σπόρου Σταμ. Μεσημέρη: Ἀλήθεια καὶ Λύτρωση, σελ. 87. Κέρκυρα 1975.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

Ἐθαντες 28
 Ἐβαρικό 127, 140
 Ἐβαρίτσανη 127, 140
 Ἐβδουλάχ 48
 Ἐβέρωφ 40, 64, 271, 311
 Ἐβράμη 167
 Ἐγαρίστη 34
 Ἐγατοίνη 167
 Ἐγιοι Ἐπόστολοι 79
 » Σαράντα 47, 65, 69
 Ἐγιος Ἐθανάσιος 104
 » Ἐνάργυρος 130
 » Ἐντώνιος 181
 » Βασίλειος 47, 128, 192
 » Γεώργιος 96, 186
 » Δημήτριος 167
 » Ἰωάννης 47
 » Κοσμᾶς 76, 40
 » Μάρκος 140
 » Νήφων 192
 » Νικόλαος 181
 » Σπυρίδων 181
 » Σπυρίδων Κερκυρας 281
 » Χαράλαμπος 180
 Agostini 243, 248
 Ἐγραῖσι 31
 Ἐγραφοί 140
 Ἐγριάνιος 26
 Ἐδάμη 167
 Ἐθαμᾶνες 27, 31
 Ἐθανασίου 161
 Ἐθηναγόρας 27, 31
 Αἰακίδαι 36
 Αἰγιαλίες 23
 Αἴγιον 52
 Αἴθικες 31
 Αἰμίλιος Παῦλος 27
 Αἰνιᾶνες 31
 Αἰολεῖς 26, 29
 Ἐκραλεσταί 31
 Ἐκροκεράυνεια 25
 Ἐλαμᾶνα 78
 Ἐλβᾶνας 24, 182

Ἐλβας 84
 Ἐλγερία 52
 Ἐλέξανδρος Μέγας 17, 83
 Ἐλεξούδης μητρ. 128
 Ἐλῆ πασᾶς 56, 69, 76, 105, 157, κ.ᾶ.
 Ἐλικαρνασσεὺς Διον. 23
 Ἐλιοτρόπος 26
 Ἐλιοστράτη 265
 Ἐλμυρὸς 267
 Ἐλφειὸς 71
 Ἐμαντος 70
 Ἐμβαρία 27
 Ἐμβρακία 37
 Ἐμπάζης Ταχῆρ 102
 Ἐμυμνοί 31
 Ἐμῦνται 31
 Ἐμφίλοχοι 31
 Ἐναστασιου 43
 Ἐναγνώστη 161
 Ἐναπλάδες 177
 Ἐναστάσιος Αος 73
 Ἐνδρεάδης Ἐν. 133
 Ἐνδριανούπολις 120
 Ἐνδρούτσου 148
 Ἐνδρος 284
 Ἐνθρακίτης Μεθ. 28, 285
 Ἐνθιμος Ἐργυροκάστρου 108
 Ἐντιγόνεια 20
 Ἐντιόχου 139
 Ἐντωνίου 74, 48
 Ἐπειρῶται 31
 Ἐπολλωνία 25, 35, 71
 Ἐποστολίδης Κ. 286
 Ἐποστόλου 161
 Ἐποτρόπος 26
 Ἐραβαντινὸς 118, 127 κ.ᾶ.
 Ἐργολίς 53
 Ἐργος 27, 35
 Ἐργυρίνοι 31
 Ἐργυροκαστρίτης Γρ. 98
 Ἐργυρόκαστρο 20, 44, 46, 48, 80,
 84, 129, 243, κ.ᾶ.
 Ἐρδενοῦσα 192
 Ἐρδιαῖος 23
 Ἐριανίτης Σλάτας 123

Ἄριανός 83
 Ἄριανεύς 26
 Ἄριστοτέλης 17, 25
 Ἄρκαδες, Ἄρκαδία 12, 23, 27
 Ἄρκτᾶνες 31
 Ἄρλιώτης Ν. 186
 Ἄρμένη 167
 Ἄρμπανάσι 73, 57
 Ἄρνῶχ 71
 Ἄροάκης 48, 285
 Ἄρτα 39, 44
 Ἄρτέμιος 283
 Ἄρτοίστα 147
 Ἄρχίλοχος 18
 Ἄσκηταριό 283
 Ἄσώπιος Κ. 281, 283, 286, 288
 Ἄτέραργοι 31
 Ἄτσαγιώλη 123
 Ἄτιντᾶνες 31, 32
 Ἄυλῶν 25, 85, 95, 128 κ.ἄ.
 Ἄυλωνίτης Θ. 277
 Ἄυταρειᾶται 31
 Ἄφείδαντες 31
 Ἄφρα 140
 Ἄχαϊα 23
 Ἄχελῶος 25
 Ἄχερουσία, Ἄχέρων 26, 27
 Ἄχιλλεύς 25
 Ἄχρίς 89
 Ἄχρητ πασᾶς 175
 Ἄχιος 49

Β

Βαγενετία 26, 119
 Βαγιαζήτ 122
 Βαλαάδες 94
 Βαλαωρίτης Ἄρ. 78
 Βαρβαρῆγο 69
 Βαρεσλάβσκα 67
 Βαρούχα 177
 Βάρφας, Βάρθης 167, 264
 Βασιάδης Ἅρ. 274
 Βασιλᾶ 56
 Βασιλειάδης Λ. 276
 Βασίλειος ὁ Δρυϊνουπόλεως 74, 97
 Βασιλικὸ 71
 Vassilieu 38, 161, κ.ἄ.

Βελέντζας 94
 Βελῆ πασᾶς 100
 Βελλᾶ 148
 Vellay ch. 46, 47
 Belosh 33
 Berthier 46
 Βεράτι 84, 192 κ.ἄ.
 Βερολίνο 51, 100 κ.ἄ.
 Bertier c. 56
 Βῆδ Γ. 95
 Βήσσανη 32, 53, 80, 138, 192
 Βησσαρίων 246
 Bianconi Ger. 50
 Βιγλίσια 258
 Βιδούρης Τ. 25
 Βιέννη 47
 Βιλάροβιτς 29
 Βίλλις, Βιλλίονες 36, 37
 Βίμπλη 248
 Birgili Amadore 243
 Βλάση 167
 Βλάχος Σπ. ἀρχ. 184
 Βλιώρα Ἐκρέμ 52
 Βόγραδετς 259
 Βογιατζίδης Ι. 124
 Βοϊδομάτη 25, 71
 Βοιωτία 25, 71
 Βόνιτσα 192
 Βοστίτζα 52
 Βοστίνα 45 81
 Βουθρωτό 27, 69, 133, 173, 186, κ.ἄ.
 Βουκουρέστι 115
 Βούλγαρη 272, 266' 280
 Βούλγαρης Ε. 281
 Βοῦνος 47
 Βράϊλας Ἄρ. 262, 283
 Βράϊσλφορδ 94
 Βροκίνης Λ. 177 κ.ἄ.
 Βρανᾶς - Βράνιτσα 145
 Βρανούσης Λέαν. 39
 Βράτσοιστα 258
 Βραχνὶ - Βραχνέϊκα 76
 Βρυώνης 119, 176, 250
 Βυθικούκι 258, 245
 Βύρχνερ Λ. 42
 Βύρων Λόρδος 74

Γ

Γαβρᾶς 167
 Gabrielli Fr 19
 Γαζῆ Ἐβρενὸζ 120
 Γαζῆς Γεώργιος 103
 Γάνγγριος 23
 Γαρδίκι 186, 41
 Γαρίτσα 140
 Γαστούνη 178
 Γεναῖοι, Γενοεοὶ 31
 Γεννάδιος Γ. 285
 Γενοῦσος 25
 Γερακάρης Ν. 281
 Γερμανὸς μητροπ. 74
 Γεροπλάτανος 110
 Γεωργιανοὶ 84
 Γεωργίου 161
 Γιάνκουλας 161
 Γιανναῖοι 167
 Γιαννόπουλος Ν. 267
 Γιαννούσης Ἄρ. 56
 Γιούργας 167
 Γκαγκάδης 176
 Γκάγκας Ἠλ. 61
 Γκαέστι 94
 Γκαμπράνης 145
 Γκαμπριέρα 177
 Γκατσόπουλος Στ. 45, 109
 Garnie 263
 Γκέγκηδες 89, 94
 Γκέκα 161
 Γκίζα ἀλβ. 94
 Γκίκας 73
 Gilleron Alf. 45 46
 Γκίνης, Γκίνος 167, 176
 Γκιολέκα 138, 142
 Γκιόναλα 161
 Γκιουρέσκου 55
 Γκιώνης 167
 Γκίτανα 32, 35
 Γκολέμης 169
 Γκορίτσα 148
 Γκονέμη 176
 Γκούμανι 32, 35
 Γκούμας 281
 Guqernati 293

Γκούσης 285
 Γκραδίτσι 36
 Γκρέρος 17
 Γλαύκιος 37
 Γλούστα 219
 Γλυκὺς 277
 Γουσίδης Δ. 43
 Γρᾶες 31
 Γραικοὶ 18, 19, 26 κ.ᾶ.
 Γραμματικὸς 186
 Γραμμένοι 260
 Γρατιανὸς Ζώρξης 183
 Γράψας 167 - Γράψι 268
 Γρηγοῦρας Ματ. 285
 Γρηγόριος Ε' 69
 Γρηγόριος Εὐβοίας μητρο. 98
 Γρηγορόβιος 197
 Γρίβας 177
 Γυαλίστρας Σερ. 49, 93, 100 κ.ᾶ.

Δ

Δάκαρης Σωτ. 24, 26 κ.ᾶ.
 Δαμύρη 161
 Δάρβα 258
 Daguios 26
 Δεβόλης 50
 Δελβινάκι 35, 47, 53, 97 κ.ᾶ.
 Δελβινιώτης 188
 Δέλβινο 47, 120, 131 241 κ.ᾶ.
 Δεμερτζῆ 267
 Δενδρινουῦ 140
 Δεξαροὶ 31
 Δεούλλα 188
 Δεσποτικὸ 288
 Δήμα 161, 47
 Δημάκου 161
 Δημαρᾶς Κ. 283
 Δημητρίου Γ. 84, 128
 Δημόκορη 192
 Δημουλᾶ 161
 Διαμάντης Ἄλ. 304
 Διαμαντῆς Κ.151
 Δίβρη 243
 Διπαλίτσα 45, 109, 127
 Διωναίτη 24
 Δόδα Μάρθα 96
 Δόκνα 192

Δομπόλης Κ. 288
 Donald Nicol 32, 38, 89 κ.ά.
 Δοξᾶτο 265
 Δοξίας 58
 Δούβιανη 131 κ.ά.
 Δούκας 73, 167, 151, 266
 Δούκας Ν. 285
 Δούλης 74
 Δουσάν Στ. 86 κ.ά.
 Δραγατσάνι 53
 Δραγότης 169
 Δρακούλης 150
 Δρῖνος 24, 69
 Δρόπολις 25, 97, κ.ά.
 Δρύορες 31
 Δυρράχιο 25, 38, 46, 84 κ.ά.
 Δωδεκάρα 161
 Δωδώνη, Δωδῶ 14, 25, 28, 31 κ.ά.
 Δωριεῖς 26, 29, 60

Ε

Ἐλβασάν 46, 243 κ.ά.
 Ἐβρενόζ 122
 Ἐλεαῖοι, Ἐλινοὶ 31
 Ἐλευθερουδάκης 73
 Ἐλιοῦ 176
 Ἐλλὰ 19, 28
 Ἐλλοὶ 19, 28
 Ἐλλοπία 19, 27, 31
 Ἐλλώτις 19
 Ἐμπορία 245
 Ἐξομήλι 186
 Ἐπίδαμνος 24, 25
 Ἐρέτρια 30
 Espresso 76
 Ἐτροῦσκοὶ 18, 23
 Εὐαγγελᾶτος Χρ. 150
 Εὐαγγελίδης 24, 31, 187
 Εὐβοία 27
 Εὐθυμίου Ἄν. 130
 Εὐροία 27
 Εὐρυμεναῖοι 31
 Ἐφυρα 27, 43

Ζ

Ζαβίρας 84

Ζαβιτοῖανος 82, 186
 Ζαβλάνι Ζαγιάρ 110
 Ζαγόρια 48, 118, 162 κ.ά.
 Ζαῖμη 288
 Ζάκυνθος 166, 175
 Ζαλοκώστας 64
 Ζαμπέλιος Σπ. 97, 168
 Ζάπας 48, 286
 Ζαραβίνα 80
 Ζερβὸς Ἰωάννης 104, 296
 Ζέρη 139
 Zessen 46
 Ζηλιάχοβα 265
 Ζίτσα, Ζίτσιστα 158, 162
 Zonathan Steele 146
 Ζουλάταις 78
 Ζωγράφος 49, 74, 274
 Ζωηροῦ Παρᾶ Νοσμή 185
 Ζωσιμάδα 278, 281

Η

Ἡαῖ 50
 Hammond N. 23, 43 κ.ά.
 Haret 65
 Hertz berg 68
 Η (Ε) ΤΟΝ 127
 HOLLAND HENRU 157
 Horpf 183
 Ἡρακλεῖδαι 28
 Ἡρόδοτος 24, 30
 Ἡοίοδος 18

Θ

Θάνου 161
 Θαρύπας 24
 Θεμιστοκλῆς 192
 Θεοδοσίου 276
 Θεοτοκᾶς Γ. 72
 Θεοτόκη 182, 187, 281
 Θερειανοῦ 167
 Θεσπρωτοὶ 26, 31, 35 κ.ά.
 Θεσσαλία 28, 40, 77, 86
 Θεσσαλονίκη 162
 Θουκυδίδης 19, 30
 Θωμόπουλος 176

Ι

Ἰαπυγία - Ἰάπηδες 85

Ἴατροῦ 161
 Ἴδρωμένος 283
 Ἰζάουλος - Ἰζαοῦ 122
 Ἰνδοστάν 20
Incoli 113
 Ἴσαῆμ 58
 Ἴσμαήλ Κεμάλ 104, 110 144
 Ἴσμι 89
 Ἰσουῖται 95
 Ἴωλκός 27
 Ἴωνία 23, 26, 29
 Ἰωάννινα 30, 43, 47, 85, 123,

Κ

Καβάλλα 265
 Καβαλλιότης 121
 Καβαλλούρι 140
 Κάδμος 17
 Καζάζης 103
 Καίσαρη 161
 Κακαβιά 294
 Καλαβρία 79
 Καλάβρυτα 76, 166
 Καλαμᾶς 32, 90
 Καλαμπάκα 65
 Καλαντζῆς 52
 Καλαρρύτες 158
 Καλὲν σεῖχης 48
 Καλέντζη 167
 Καλημέρα 166
 Καλλιμάχης Δ. 245
 Καλογιάννης 86
 Καλπάκι 31, 300
 Κανάρης 150
 Κανάκη 167
 Κανελλόπουλος Π. 310
 Καντεμίρ 126, 127 κ.ᾶ.
 Καπλάνης 49
 Καποδίστριας 123, 280 κ.ᾶ.
 Κάπο ντ' Ἰστρία 123, 280 κ.ᾶ.
 Καπουδάν πασᾶς 178
 Καραβίας 55
 Καραδήμας 58
 Καραϊσκάκης 103
 Καραμεσίνη 37
 Καραμουρατιά 35. 109
 Καραναστιάσης 164, 172

Καραπάνου 74, 110
 Καρατζᾶ 73
 Καρβούνη 167
 Καρβέλη 167
 Καρδαμᾶ 167
 Κᾶρες 31
 Καρθαῖοι 31
 Καρίτενα 178
 Καρολίδης Π. 29, 152 κ.ᾶ.
 Κάσκαρη 161
 Καστοριά 145, 35
 Καστρινός 145
 Καστριώτης Γ. (βλ. Σκεντέρμπεης)
 Καστριώτης Ἰωάν. 124, 151
 Καστριώτη Ἀλάδρο 94
 Κάσσοι 284
 Κασσώπη 27, 31
 Κατακουζηνός 174
 Κατσαροῦ 167
 Κατομιήδη 167
 Κατσιόρης 96
 Κατσουλίδης Χ. 242
 Καύκασος 84
 Καύκωνες 28
 Κέκροψ 17
 Κελαιθεῖς 31
 Κέλται 84
 Κεμάλ Μουσταφᾶ 76, 137
Renedy 245
 Κέντρον 161
 Κεραῖνες 31
 Κεραμίτσα 269
 Κεραμόπουλος 61 κ.ᾶ.
 Κέρκυρα 24, 31, 35, 55, 134, κ.ᾶ.
 Κεστοράτη 49 - 274
 Κεστρινοὶ 31
 Κεφαλληνία 175, 176 κ.ᾶ.
 Κεφαλόβρυσο 61, 276
 Κηπαρό 47, 192
 Κιατίπης 161
 Κιμέντι Πιέτρο 293
 Κινὰν πασᾶς 178
 Κιτάνη 27
 Κίτσου 161
 Κίχυρος 26, 27
 Κλαδᾶς 141, 166
 Κλάθριος 26
 Κλειδωνιάουστα 130

Κλεισθένης 34
 Κλεισοῦρα 35
 Κλειῶ 24, 250
 Κλῶς 36
 Κόδρα 178
 Κοιλωποὶ 31
 Κόκκινο λιθάρι 264, 284
 Κόλας 161
 Κολέκας 111
 Κολέμπας 161
 Κολοκυθᾶ 167
 Κολπαῖοι 31
 Κολώνια 241
 Κομματᾶς Ἄγ. 105
 Κομνηνοὶ 39
 Κομποθέκρα 167
 Κονεμένος 285
 Κόνιτσα 45, 101 κ.ά.
 Κονόμος Ντίνος 176
 Κοντάταις 161
 Κόντζ 111
 Κοντάτες 161
 Κοραῆς Ἄδ. 281
 Κορέση 167
 Κορυτσᾶ 47, 83, 104, 158, 241,
 244 κ.ά.
 Κορώνη 167
 Κοσμᾶς ὁ Δρυϊνουπόλεως 80
 Κοσμᾶς Αἰτωλὸς 291
 Κουβαρᾶς 127
 Κουκαμιᾶ 186, 192
 Κούμας 266
 Κουρινᾶ 167
 Κούρεστος 162
 Κουρῆτες 28
 Κουρίλας 32, 34, 245
 Κούρτης 186
 Κούτση 167
 Κραναοὶ 23, 26
 Κρετσούνιστα 288
 Κρήνη 140
 Κρίπι Φρ. 85
 Κρυστάλλης 64, 180 κ.ά.
 Κρόϊα 89
 Κυεστοὶ 31
 Κυριάκης 161, 167 κ.ά.
 Κύπρος 77, 175 κ.ά.
 Κύρου Ἄλ. 297

Κυρτζαλίδες 57
 Κύφρος 32
 Κωλέττης 64, 101 κ.ά.
 Κωνσταντινούπολις 40 κ.ά.
 Κωστόπουλος Στ. 311
 Κώτση 161

Λ

Λάβδανη 286
 Λαζαρίδης Κ. 242κ.ά.
 Λαζαρισταὶ 95
 Λαζάρου 161
 Λαιμὸς Ἄν. 73
 Λαῖος Γ. 84
 Λαμπέρ Ἰουλία 157
 Λάμποβο - Λαμποβίτσοβα 140
 Λαμπρίδης 35, 119, 128 κ.ά.
 Λαμπρινίδης Μ. 59
 Λάμπρου 41, 44, 161, 283
 Λάνδος Μ. 282
 Λάντας 167
 Λαουράσι 259
 Λαχανόκαστρο 127, 147, 162 κ.ά.
 Lear Eduard 83, 252
 Λεγκράν Αἰμ. 144, 117
 Λέδεζα 180
 Lecanda 65
 Λέλεγες 28
 Λευκίμη, 70
 Λεσκοβίκι 47, 133, 241
 Λευκάς 161, 175, 279
 Λήκ. 127
 Λιά 269
 Λιάκος 261
 Λιάμπη 161
 Λιαπουριά 131
 Λιβαδεὺς Α. 293
 Λιβαθῶ 176
 Λίζιας 161
 Λίλεθοι 31
 Λίμποβο 269
 Λιουρέσι Σκεντέρ 110
 Λιούντζη 42
 Λίσσος 24
 Λιτίτσα 283
 Λομβάρδος 185

Λουκᾶτος Δ. 170
 Λούκοβο 47, 192
 Λουκόπουλος Δ. 70
 Λούντζης 280
 Λουῖπος Β. 283
 Λούτσης 167
 Loher 176
 Λυδὸς Ἰωάν. 18
 Λυκία 167
 Λυκορώσια 128
 Λυκουρέσης 167
 Λυκούροι - Λυκουροιώτικα 161
 Λώμης 167

Μ

Μαζαρακιά 119, 167
 Μάζη 167
 Μαίτλαντ 192, 280
 Μακεδονία 17, 29, 40, 84 κ.ά.
 Μακρὸς Μανουήλ 148
 Μαλακάσι 180
 Mallelige 293
 Μαμμόπουλος Ἰωάν. 52, 105, 151, 291 κ.ά.

Μανάρης 253
 Μάνεση 167
 Μανέτας Π. 104
 Μάνθος Ἰωάν. 93, 94, 268, 286
 Μανιάκη 167
 Μαντούκι 140, 180
 Μαργαρίτης 163
 Μαρδόνες 31
 Mari 89
 Μαρινάκη 167
 Μαρκεζίνης Σπ. 312
 Μάρκου 161
 Μάρμορα 185
 Μαρούτση 281
 Μαρπανδὸς Ἰωακείμ 129, 245
 Μαρτινιᾶνο 164, 166
 Ματαράγκα 167
 Ματούσης Ν. 304
 Ματσούκι 180
 Μαύρα 180
 Μαυρίκη 167
 Μαυροβούνιοι 93
 Μαυρογιάννη 69

Μαυροκορδάτος 84, 275, 279
 Μαυρομάτης Θ. 260
 Meyer 108
 Μεζογιοῦσο 166
 Μεθώνη 167
 Μελᾶς Σπ. 280
 Μελέτιος μητρ. 266
 Μενάγια 176
 Μεντζητιᾶς 61, 163, 276
 Μέντζου 81, 133
 Μέξας 166, 167
 Μεσημέρης Σπ. 316
 Μεσολόγγι 150 κ.ά.
 Μεσσαριά 109
 Μεταξᾶς Νικόδημος 277
 Μέτσοβο 47, 64 κ.ά.
 Μετζάη σεΐκης 48
 Μεχμέτ Ἰωάν. πασᾶς 259
 Μεχμέτ Βοσ 152
 Μηλιαράκης Ἰωάν. 38 κ.ά.
 Μηνᾶς χιλίαρχος 56
 Μηνιάτη Μαργαρίτα 182
 Μητσιάλη 186
 Μιαούλης 54
 Μίγκη 53
 Μιρδίται 95, 96 κ.ά.
 Μίτσα 161
 Μιχαηλίδης Κ. 27
 Μιχαλόπουλος Φ. 244
 Μολοσσοὶ 24, 35, 37 κ.ά.
 Μολυβδοσκεπάστος 109
 Μοναστήριον 94
 Μονεμβασία 177
 Μορντάτι 54, 60
 Μοσχόπολις 129, 244 κ.ά.
 Μόσχος 248
 Μουγογιάννης 267
 Μουζακιά 128
 Μουράτ Βοσ 124, 152
 Μουρίκης 161
 Μουρούζη 275
 Μοῦρτος 192
 Μουσελίμης Σπ. 43, 120 κ.ά.
 Μουστοξύδης 175, 282, 285
 Μπάγκας 49
 Μπαλαμπάν πασᾶς 146
 Μπαλᾶνος Σ. 279
 Μπαμπούρι 269

Μπαντέστα 188
 Μπάντζος 273
 Μπαντόλιο 90, 304
 Μπαρᾶς Βασ. 80, 109 κ.ά.
 Μπαρμπάτη 167, 177 κ.ά.
 Μπάσιος 161
 Μπεκτασήδες 94
 Μπεράντο Γκιουζέπε 292
 Μπεράτης 161
 Μπεράτι 243
 Μπερατιέρι 292
 Μπευλέρμπεης 122
 Μπίνμπασης 'Αν. 55
 Μπίλης 248
 Μπίρης Κ. 161, 178 κ.ά.
 Μπογδάν Πέτρος 57
 Μπόγκας Εύαγγ. 44
 Μποζίκης 166 κ.ά.
 Μπολός Π. 53
 Μπόντας 161
 Μπόρος 169
 Μπότσης 161
 Μποτετζάγιας 182
 Μπότσαρη 54, 77, 148, κ.ά.
 Μπότσης 261
 Μπουατελμόντε 122
 Μπούας 141, 166, 176 κ.ά.
 Μπούδι 178
 Μπούρμπας 161
 Μπουμπουλίνα 54
 Μπουνιάς Ι. 70 κ.ά.
 Μπουρλέσης 169
 Μπουρνάτι 178
 Μπούραλης 166
 Μύλλερ 18, 175
 Μυρμιδόνες 28
 Μυργαυ 49
 Μυρτίλος 285
 Μωάμεθ Β' 73, 127
 Μωρηᾶς 38 κ.ά.

N

Ναῖος Ζεὺς 23, 24
 Ναμικ Βέης 48
 Νάνος 161
 Ν.Α.Τ.Ο. 307, 312
 Ναύλακτος 38

Ναύπλιο 177
 Ναπολέων Μέγας 83
 Νεάπολις 79, 165
 Νέμζαι, Νεμέτοκοι 18
 Νεοπτόλεμος 35
 Νεσταῖοι 31
 Νίβιτσα 47, 128
 Νίκας Σπ. 75
 Νικολαΐδης Κλ. 17, 55, 90 κ.ά.
 Νικολάου 186
 Νικόπουλος 33
 Νίτος 161
 Νίτσας 161
 Νόκοβο 176
 Νοτίδου 'Αγαθή 100
 Νταβίντ μπέης 178
 Ντάϊκος 161
 Ντελβίνας Σουλεϊμάν 111
 Ντίμπρα 123
 Ντουραχάν Παναγία 122

Ξ

Ξάνθη 265
 Ξενοφών 30
 Ξωμέρα 176

Ο

'Οθράται 31
 "Οθων 101
 'Οθωνοὶ 188
 Ουνα 192
 Οικονόμου 'Ιωάν. 94
 'Οκταβιανός 25
 'Ολτένια 268
 'Ολύμπιος Γ. 55
 "Ομηρος 17, 28
 'Ομφάλιον, "Ομφαλες 31
 'Ορέσται 31, 35
 'Οσσόνιος 26

Π

Παγασσαῖς 27
 Πάγκαλος Θ. 283
 Παγκράτη 167
 Παῖονες 33
 Παλαιολογίνα 'Αγγελική 222

- Παλαιολόγος Ἐμμανουήλ 123
 Παλαιολόγος Θωμᾶς 175
 Παλαιολόγος Ἰωάν. 152
 Παλαιολόγος Κων. 149
 Παλαμᾶς Κ.289
 Παλέρμιο 169 κ.ᾶ.
 Παληάσα 47
 Παληοβενετιά 27
 Παληὸς 161
 Παναρέτη 167
 Πανδοσία 27
 Πανόπουλος Σ. 283
 Πάνου 161
 Πανταζίδης 64
 Παξοὶ 139, 185 κ.ᾶ.
 Παπαγεωργίου 181, 76, 288
 Παπαγιάννης 53
 Παπαδόπουλος 25, 131, 148, 247, κ.ᾶ.
 Παπαζήσης 67
 Παπαζώης 277
 Παπάλου 151
 Παπαναστάσης 81
 Παπανδρέου Γεώργ. 309
 Παπανικολάου 70
 Παπαρρηγόπουλος 52, 146, 42
 Παπασταύρου 131
 Πάπιγκο 94, 268
 Παπούλη 161
 Παραμυθιά 178 κ.ᾶ.
 Παραραναῖοι 31
 Πάργα 69, 71, 139 κ.ᾶ.
 Παρδάλη 167
 Παρθαῖοι 31
 Παρθένιος ἐπισκ. 133
 Πάρτς Γ. 179 κ.ᾶ.
 Παρωραῖοι 31
 Πάσιτς 86, 103
 Πασσαρών 27
 Πασχαλίδης Θωμᾶς 285
 Πάτραι 178 κ.ᾶ.
 Πατσέλης Νικ. 35, 53, 133 κ.ᾶ.
 Πέζα Σιουκρῆ 71
 Πελασγοὶ 17, 20, 28 κ.ᾶ.
 Πελοπόννησος 28, 52 κ.ᾶ.
 Πεντοχώρι 161
 Περαιβοὶ 31, 32
 Περγάμοι 31
 Περικλῆς 34
- Πειάλες 31
 Πετμεζᾶ 288
 Πετρίδης 176, 192
 Πήλιο Κορυτοῦς 83
 Πικέρνι 47, 188
 Πίκολος Ν. 283
 Πίνδος 28, 59, 161, 261 κ.ᾶ.
 Πλάκα 252
 Πλούταρχος 24
 Πλύτος Ἰωάν. 148
 Πόγας 110
 Πολύβιος 30, 32 κ.ᾶ.
 Πολυλᾶς Ἰακ. 279, 283
 Πολύτσανη, 104, 289, 291
 Ποντικονῆσι 180
 Πόπος 161
 Πόρνα 265
 Πορφύρη 180
 Πορφυρογέννητος Κ. 85
 Ρουγίτα 293
 Ρουκεβίλ 67, 127 κ.ᾶ.
 Ρουλιανὸς Ἄρης 66
 Ρουλίτση 167
 Ρουρίκη 161
 Πράσσαιβοι 31
 Πρέβεζα 44, 243, κ.ᾶ.
 Πρέγκα πασοῦς 96, 101
 Πρελούμπο 122, 174
 Πρεμετή 47, 133, 246 κ.ᾶ.
 Πρισρένη 93
 Προγονάτι 49
 Πρόγρη 258
 Πρόδανος 55
 Προσαλέντης 281
 Προῦθος 55
 Πτολεμαῖος Κλαύδιος 30
 Πύρρος 27, 37 κ.ᾶ.
 Πυρσινέλλας 13, 44, 122
 Ρυὸ Ρενὲ (βλ. René Rivaux)
 Ρωγώνι 34, 53, 72, 133, 246 κ.ᾶ.
 Ρωγωνιανὴ 44
- Ρ**
- Ραπατίκας Β. 306
 Ραφομάτη 167
 Ραυτοπούλου 167
 René Rivaux 46, 47 κ.ᾶ.
 Ρεπούσης 177
 Ρεστέλι Τζιουζέπε 19

Ρεϋνίκο 147, 162
 Ριζάραι 288
 Ρίζος 'Ιακ. 275
 Ροδινός Νεόφυτος 113
 Ροδοκανάκης 185, 283
 Ροδολείβο 265
 Rollin 84
 Ρότσι Σάντο 279
 Ροϋσσοσ Γ. 299
 Ρούτση 161, 167
 Ρωμανός 'Ιωάν. 38, 183
 Ρωμανοῦ 167
 Ρωμύλη 176
 Ρώπα 140

Σ

Σααδεντίν 94
 Σαβανῆ 167
 Σαβράμης Δ. 161
 Σαγιάδα 284
 Σάθας Κ. 73, 141 κ.ἄ.
 Sa ni Etienne 48
 Σακελλάριος 'Αν. 285
 Σαλαμάγκας Δ. 122 κ.ἄ.
 Σαλβατῶρ Α. 185
 Σαλέντο 164
 Σαμαρίνα 269
 Santa Sofia 173
 Σαρακίνη 167
 Σαρδέλης Ζαχ. 94, 285
 Σαρμουσακλή 265
 Σάρρος 277
 Σάσιαν 298
 Σγοῦρος 176
 Σελλοὶ 19, 25, 31, κ.ἄ.
 Σέρβου 167
 Σέρραι 265
 Σέφολντ Κάρολος 30
 Σιαμπῶ 186
 Σιάνου 186
 Σιάτιστα 186
 Σιδέρη 186
 Σικελία 164 κ.ἄ.
 Σικυῶν 34
 Σίμος Σπ. 94, 286
 Σινᾶν πασᾶς 87, 109, 123
 Σίνας 64, 164, 287

Σίξτος 69, 168
 Σιορόκας Γ. 56, 117
 Σιωρόπουλος Τ. 24, 74, 91 κ.ἄ.
 Σκάλα 176
 Σκεντέρμπεης ἡ Καστριώτης Γ. 48, 57
 63, 68, 73, 145 κ.ἄ.
 Σκεντέρης Κ. 247
 Σκιαδᾶ 167
 Σκιπετάρος 59
 Σκίρος 169
 Σκληροῦ 167
 Σκόδρα 24, 89, 139
 Σκόπα 86
 Σκορδούλας 275
 Σκουλένιο 53
 Σκουλούδης 100
 Σκούμπη 23 κ.ἄ.
 Σκούπερας 161
 Σκούπουλη 161
 Σκούρας 70, 167
 Σκούρτη 161
 Σκούτᾶρι 33, 89 κ.ἄ.
 Σκουφᾶς 273
 Σκυλόσοφος Διον. 142
 Σμολένσκι Ι. 55
 Σμύρνη 244
 Σολωμός Δ. 273
 Σοποτὸ 192, 284
 Σορωνεῖα 140
 Σοφιανός ἀρχ. Δρυϊνουπόλεως 104
 Σοῦλι, Σουλιῶτες 34, 71, 77.
 100, 158
 Σουρβίνος Ι. 86
 Σούρλας Εὐρ. 41
 Σούτης 161
 Σοῦτσοσ 55, 73, 275
 Σπαθάρη 167
 Spano Benito 190
 Σπάτας 176
 Σπέτσοι 52, 73, 77 κ.ἄ.
 Σπυρίδων 'Αρχ. 'Αθηνῶν 74
 Σπυρομήλιος 74
 Στανέλος 186
 Σταγειρίτης 'Αθ. 91
 Στάλιν 146
 Stanford 91
 Στεργιώτη 181
 Στερνατία 166

Στεφανόπουλος Στ. 313
 Στούπη Χαρά 283
 Στούρτζ 18
 Στουρνάρας 49, 64, 271
 Στράβων 18, 35 κ.ά.
 Στούρτζα 283
 Στρατοκόπη 54, κ.ά.
 Στροβύλι 284
 Στύλος 49, 295
 Συλίονες 31
 Συρράκο 158

Τ

Ταλαιᾶνες 31
 Τάλαρες 31
 Ταμερλᾶνος 122
 Ταραύλιοι 31
 Ταροῶς 58
 Ταταζάτ Ἄλῃ 11
 Τελλίνη 293
 Τελχίνες 28
 Τεπελένι 48, 85, 241
 Τεργέστη 250, 283
 Τετραχώρι 161
 Τζαβέλα 155
 Τζᾶκος Κων. 28
 Τζιτζᾶς 161
 Τζουλιᾶνο Σάν 294
 Τίρανα 20, 46, 146 κ.ά.
 Τιτάνη 32
 Τιτόνι 311
 Τίτος αὐτ. 84
 Τόκοι 119, 123, 175 κ.ά.
 Τόμαρος 28
 Τόντας 167
 Τοσίτσα 64, 271
 Τόσκηδες 82, 89, 103 κ.ά.
 Τουτουντζῆ 273
 Τριανταφύλλου Κ. 53, 69, 174 κ.ά.
 Τριβαλλοὶ 33
 Τριβόλη 188
 Τρικούπης Σπ. 102
 Τριπολίται 31
 Τριπολιτοῦ 178
 Τριφυλία - Τριφύλαι 31, 32
 Τροία 17, 32
 Τσάβαλος Θαν. 127

Τσακάλωφ Α. 131, 273
 Τσάκωνας Δ. 101
 Τσάλης Π. 110
 Τσάμης - Τσαμουριά 58, 269, 302
 Τσαμαντᾶς 58, 269, 302
 Τσάμπερλαιν 89
 Τσαραπλανά 76, 120 κ.ά.
 Τσεκούρας 261
 Τσελεπῆ Ἐβλιά 72
 Τσέπας 161
 Τσερνίδι 170
 Τσιγαρᾶς 178, 278
 Τσίκλας 259
 Τσιρπανλῆς Ζαχ. 112, 130, 168
 Τσιτσέλης Π. 176, 280
 Τσολάκογλου 306
 Τσόνας 161
 Τσοῦτσιγος Γιαν. 39
 Τσιφοῖσι 31
 Τύρνοβο Βουλγ. 57

Υ

Ἰαντες 28
 Ἰδρα 59, 73, 77
 Ἰπαιλόχιοι 31
 Ἰποχεία 245
 Ἰψηλάντη 53, 54

Φ

Φαλμεράυερ 179, 258
 Φαλτάϊτς Κ. 261 κ.ά.
 Φαμπρικατόρε Αἰμ. 173
 Φανάρι 178, 274, 184
 Φανίκου 161
 Φαργαναῖος 26
 Φαρμάκης Ἄλῃς 54, 55
 Φαροῦκ 76
 Φεραῖος Ρήγας 58, 160
 Φερέρο Γιατοίντο 302
 Φερῆτ πασᾶς 52
 Φέρτης 169
 Φιλανθρωπινοὶ 266
 Φιλήμων Ι. 55
 Φιλητᾶς 281
 Φιλιᾶται 35, 69, 78, 269

Φίλιπποι 265
 Φιλόθεος μητρ. 248
 Φλαγγίνης 278
 Φλαμπουριάρι 78
 Φλόκα 167
 Φλωρεντία 299
 Φοινίκη, Φοινικαῖος 26, 27
 Φόρλι 304
 Φράσιανοί 101, 111, 250
 Φρασανά 127
 Φώσκολος 79, 250
 Φωτήλα 288
 Φωτιάδης Α. 285
 Φώτιος μητρ. 260
 Φωτόπουλος Κ. 44
 Φῶτος Κ. 64

Χ

Χάμοντ Ν. 23, 35 κ.ἄ.
 Χανδρινουῦ 167
 Χαντζούρη 167
 Χαονία 26, 192 κ.ἄ.
 Χαραμάνου 161
 Χαρισιάδης Ν. 267

Χασάν Ταχσίν πασᾶς 109
 Χασιώτης Δ. 41, 252
 Χατζῆ Σεχρέτης 157
 Χατζηγιώργης 73
 Χατζηδάκης Γ. 41
 Χαῦνοι 31
 Χειμάρρα 39, 44, 48, 113, 128, κ.ἄ.
 Χιλμῆ πασᾶς 243
 Χιώτης Ι. 175
 Χομπχάουζ 72
 Χόρμобо 186
 Χοταχόβα 285
 Χότιστα 258
 Χούζακ 41
 Χρηστοβασίλης Χ. 95
 Χριστοφορίδης Κ. 111
 Χρούπιστα 35
 Χωρέμη 178
 Χωροεπίσκοποι 186

Ψ

Ψαλίδας Ἀθ. 266, 282
 Ψαρά 35, 77
 Ψάρας 167

Τὸ Βιβλίον ἐξετυπώθη
 εἰς τὸ Καλλιτεχνικὸν Τυπογραφεῖον
 ΑΦΩΝ Β. ΚΑΜΙΝΑ
 Κωλέττη 14α Τηλ. 26880 - 27.554 - Ἰωάννινα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

17087

SB